Chaṭṭhasaṅgītipiṭakaṁ

Suttantapiṭake Khuddakanikāye

PAṬISAMBHIDĀMAGGAPĀḶI

Buddhavasse 2552 Marammavasse 1370 AD. 2008

Romanized from Myanmar version printed in 2000

Pāḷi Series 26

First published in 2008 by Ministry of Religious Affairs

Yangon, Myanmar

THE PĀḶI ALPHABET
IN BURMESE AND ROMAN CHARACTERS

VOWELS

အ a   အာ ā   ဣ i   ဤ ī   ဥ u   ဦ ū   ဧ e   ဩ o

CONSONANTS WITH VOWEL "A"

က ka	ခ kha	ဂ ga	ဃ gha	င ṅa
စ ca	ဆ cha	ဇ ja	ဈ jha	ဉ ña
ဋ ṭa	ဌ ṭha	ဍ ḍa	ဎ ḍha	ဏ ṇa
တ ta	ထ tha	ဒ da	ဓ dha	န na
ပ pa	ဖ pha	ဗ ba	ဘ bha	မ ma

ယ ya   ရ ra   လ la   ဝ va   သ sa   ဟ ha   ဠ ḷa   ံ ṃ

VOWELS IN COMBINATION

ာ ါ = ā   ိ = i   ီ = ī   ု ု = u   ူ ူ = ū   ေ = e   ော ေါ = o

က ka	ကာ kā	ကိ ki	ကီ kī	ကု ku	ကူ kū	ကေ ke	ကော ko
ခ kha	ခါ khā	ခိ khi	ခီ khī	ခု khu	ခူ khū	ခေ khe	ခေါ kho ...

CONJUNCT-CONSONANTS

က္က kka	င်္ဃ ṅgha	ဏ္ဌ ṇṭha	ဓျ dhya	ပ္လ pla	လ္လ lla
က္ခ kkha	စ္စ cca	ဏ္ဍ ṇḍa	ဓွ dhva	ပ္ဗ pba	လျ lya
ကျ kya	စ္ဆ ccha	ဏ္ဏ ṇṇa	န္တ nta	ဗ္ဘ bbha	လှ lha
ကြိ kri	ဇ္ဇ jja	ဏှ ṇha	န္တွ ntva	ဗျ bya	ဝှ vha
က္လ kla	ဇ္ဈ jjha	တ္တ tta	န္ထ ntha	ဗြ bra	သ္တ sta
က္ဝ kva	ည ñña	တ္ထ ttha	န္ဒ nda	မ္ပ mpa	သ္တြ stra
ချ khya	ဉှ ñha	တွ tva	န္ဒြ ndra	မ္ဖ mpha	သ္န sna
ခွ khva	ဉ္စ ñca	တျ tya	န္ဓ ndha	မ္ဗ mba	သျ sya
ဂ္ဂ gga	ဉ္ဆ ñcha	တြ tra	န္န nna	မ္ဘ mbha	ဿ ssa
ဂ္ဃ ggha	ဉ္ဇ ñja	ဒ္ဒ dda	နျ nya	မ္မ mma	သ္မ sma
ဂျ gya	ဉ္ဈ ñjha	ဒ္ဓ ddha	နှ nha	မျ mya	သွ sva
ဂြ gra	ဋ္ဋ ṭṭa	ဒျ dya	ပ္ပ ppa	မှ mha	ဟ္မ hma
င်္က ṅka	ဋ္ဌ ṭṭha	ဒြ dra	ပ္ဖ ppha	ယျ yya	ဟွ hva
င်္ခ ṅkha	ဍ္ဍ ḍḍa	ဒွ dva	ပျ pya	ယှ yha	ဠှ ḷha
င်္ဂ ṅga					

၁	၂	၃	၄	၅	၆	၇	၈	၉	၀
1	2	3	4	5	6	7	8	9	0

Paṭisambhidāmaggapāḷi

Mātikā | Piṭṭhaṅka

1. Mahāvagga

1. Ñāṇakathā

2. Diṭṭhikathā

3. Ānāpānassatikathā

4. Indriyakathā

Mātikā Piṭṭhaṅka

Mātikā Piṭṭhaṅka

Paṭisambhidāmaggapāḷimātikā niṭṭhitā.

Khuddakanikāya

Paṭisambhidāmaggapāḷi

Namo tassa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa.

1. Mahāvagga

Mātikā

1. Sotāvadhāne paññā sutamaye ñāṇaṁ.
2. Sutvāna saṁvare paññā sīlamaye ñāṇaṁ.
3. Saṁvaritvā samādahane paññā samādhibhāvanāmaye ñāṇaṁ.
4. Paccayapariggahe paññā dhammaṭṭhitiñāṇaṁ.
5. Atītānāgatapaccuppannānaṁ dhammānaṁ saṅkhipitvā vavatthāne paññā sammasane ñāṇaṁ.
6. Paccuppannānaṁ dhammānaṁ vipariṇāmānupassane paññā udayabbayānupassane ñāṇaṁ.
7. Ārammaṇaṁ paṭisaṅkhā bhaṅgānupassane paññā vipassane ñāṇaṁ.
8. Bhayatupaṭṭhāne paññā ādīnave ñāṇaṁ.
9. Muñcitukamyatāpaṭisaṅkhāsantiṭṭhanā paññā saṅkhārupekkhāsu ñāṇaṁ.
10. Bahiddhā vuṭṭhānavivaṭṭane paññā gotrabhuñāṇaṁ.
11. Dubhato vuṭṭhānavivaṭṭane paññā magge ñāṇaṁ.
12. Payogappaṭippassaddhipaññā phale ñāṇaṁ.

13. Chinnavaṭumānupassane[1] paññā vimuttiñāṇaṁ.

14. Tadā samudāgate[2] dhamme passane paññā paccavekkhaṇe ñāṇaṁ.

15. Ajjhattavavatthāne paññā vatthunānatte ñāṇaṁ.

16. Bahiddhāvavatthāne paññā gocaranānatte ñāṇaṁ.

17. Cariyāvavatthāne paññā cariyānānatte ñāṇaṁ.

18. Catudhammavavatthāne paññā bhūminānatte ñāṇaṁ.

19. Navadhammavavatthāne paññā dhammanānatte ñāṇaṁ.

20. Abhiññāpaññā ñātaṭṭhe ñāṇaṁ.

21. Pariññāpaññā tīraṇaṭṭhe ñāṇaṁ.

22. Pahāne paññā pariccāgaṭṭhe ñāṇaṁ.

23. Bhāvanāpaññā ekarasaṭṭhe ñāṇaṁ.

24. Sacchikiriyāpaññā phassanaṭṭhe[3] ñāṇaṁ.

25. Atthanānatte paññā atthapaṭisambhide ñāṇaṁ.

26. Dhammanānatte paññā dhammapaṭisambhide ñāṇaṁ.

27. Niruttinānatte paññā niruttipaṭisambhide ñāṇaṁ.

28. Paṭibhānanānatte[4] paññā paṭibhānapaṭisambhide ñāṇaṁ.

29. Vihāranānatte paññā vihāraṭṭhe ñāṇaṁ.

30. Samāpattinānatte paññā samāpattaṭṭhe ñāṇaṁ.

31. Vihārasamāpattinānatte paññā vihārasamāpattaṭṭhe ñāṇaṁ.

32. Avikkhepaparisuddhattā āsavasamucchede paññā ānantarikasamādhimhi ñāṇaṁ.

33. Dassanādhipateyyaṁ santo ca vihārādhigamo paṇītādhimuttatā paññā araṇavihāre ñāṇaṁ.

---

1. Chinnamanupassane (Syā), chinnavaṭṭamanupassane (Sī-Ṭṭha)
2. Samupāgate (Syā)
3. Phusanaṭṭhe (Ka)
4. Paṭibhāṇanānatte (Syā)

34. Dvīhi balehi samannāgatattā tayo ca saṅkhārānaṁ paṭippassaddhiyā soḷasahi ñāṇacariyāhi navahi samādhicariyāhi vasibhāvatā paññā nirodhasamāpattiyā ñāṇaṁ.

35. Sampajānassa pavattapariyādāne paññā parinibbāne ñāṇaṁ.

36. Sabbadhammānaṁ sammā samucchede nirodhe ca anupaṭṭhānatā paññā samasīsaṭṭhe ñāṇaṁ.

37. Puthunānattatejapariyādāne paññā sallekhaṭṭhe ñāṇaṁ.

38. Asallīnattapahitattapaggahaṭṭhe paññā vīriyārambhe ñāṇaṁ.

39. Nānādhammappakāsanatā paññā atthasandassane ñāṇaṁ.

40. Sabbadhammānaṁ ekasaṅgahatānānattekattapaṭivedhe paññā dassanavisuddhiñāṇaṁ.

41. Viditattā paññā khantiñāṇaṁ.

42. Phuṭṭhattā paññā pariyogāhaṇe[1] ñāṇaṁ.

43. Samodahane paññā padesavihāre ñāṇaṁ.

44. Adhipatattā paññā saññāvivaṭṭe ñāṇaṁ.

45. Nānatte paññā cetovivaṭṭe ñāṇaṁ.

46. Adhiṭṭhāne paññā cittavivaṭṭe ñāṇaṁ.

47. Suññate paññā ñāṇavivaṭṭe ñāṇaṁ.

48. Vosagge[2] paññā vimokkhavivaṭṭe ñāṇaṁ.

49. Tathaṭṭhe paññā saccavivaṭṭe ñāṇaṁ.

50. Kāyampi cittampi ekavavatthānatā sukhasaññañca lahusaññañca adhiṭṭhānavasena ijjhanaṭṭhe paññā iddhividhe ñāṇaṁ.

51. Vitakkavipphāravasena nānattekattasaddanimittānaṁ pariyogāhaṇe paññā sotadhātuvisuddhiññāṇaṁ.

---

1. Pariyogāhane (Syā)

2. Vossagge (bahūsu)

52. Tiṇṇannaṁ cittānaṁ vipphārattā indriyānaṁ pasādavasena nānattekattaviññāṇacariyā pariyogāhaṇe paññā cetopariyañāṇaṁ.

53. Paccayappavattānaṁ dhammānaṁ nānattekattakammavipphāravasena pariyogāhaṇe paññā pubbenivāsānussatiñāṇaṁ.

54. Obhāsavasena nānattekattarūpanimittānaṁ dassanaṭṭhe paññā dibbacakkhuñāṇaṁ.

55. Catusaṭṭhiyā ākārehi tiṇṇannaṁ indriyānaṁ vasibhāvatā paññā āsavānaṁ khaye ñāṇaṁ.

56. Pariññaṭṭhe paññā dukkhe ñāṇaṁ.

57. Pahānaṭṭhe paññā samudaye ñāṇaṁ.

58. Sacchikiriyaṭṭhe paññā nirodhe ñāṇaṁ.

59. Bhāvanaṭṭhe paññā magge ñāṇaṁ.

60. Dukkhe ñāṇaṁ.

61. Dukkhasamudaye ñāṇaṁ.

62. Dukkhanirodhe ñāṇaṁ.

63. Dukkhanirodhagāminiyā paṭipadāya ñāṇaṁ.

64. Atthapaṭisambhide ñāṇaṁ.

65. Dhammapaṭisambhide ñāṇaṁ.

66. Niruttipaṭisambhide ñāṇaṁ.

67. Paṭibhānapaṭisambhide ñāṇaṁ.

68. Indriyaparopariyattañāṇaṁ.

69. Sattānaṁ āsayānusaye ñāṇaṁ.

70. Yamakapāṭihīre ñāṇaṁ.

71. Mahākaruṇāsamāpattiyā ñāṇaṁ.

72. Sabbaññutaññāṇaṁ.

73. Anāvaraṇañāṇaṁ.

Imāni tesattati ñāṇāni, imesaṁ tesattatiyā ñāṇānaṁ sattasaṭṭhi ñāṇāni sāvakasādhāraṇāni, cha ñāṇāni asādhāraṇāni sāvakehi.

Mātikā niṭṭhitā.

---

1. Ñāṇakathā

1. Sutamayañāṇaniddesa

1. Kathaṁ sotāvadhāne paññā sutamaye ñāṇaṁ—

"Ime dhammā abhiññeyyā"ti sotāvadhānaṁ, taṁpajānanā paññā sutamaye ñāṇaṁ. (1)

"Ime dhammā pariññeyyā"ti sotāvadhānaṁ, taṁpajānanā paññā sutamaye ñāṇaṁ. (2)

"Ime dhammā pahātabbā"ti sotāvadhānaṁ, taṁpajānanā paññā sutamaye ñāṇaṁ. (3)

"Ime dhammā bhāvetabbā"ti sotāvadhānaṁ, taṁpajānanā paññā sutamaye ñāṇaṁ. (4)

"Ime dhammā sacchikātabbā"ti sotāvadhānaṁ, taṁpajānanā paññā sutamaye ñāṇaṁ. (5)

"Ime dhammā hānabhāgiyā"ti sotāvadhānaṁ, taṁpajānanā paññā sutamaye ñāṇaṁ. (6)

"Ime dhammā ṭhitibhāgiyā"ti sotāvadhānaṁ, taṁpajānanā paññā sutamaye ñāṇaṁ. (7)

"Ime dhammā visesabhāgiyā"ti sotāvadhānaṁ, taṁpajānanā paññā sutamaye ñāṇaṁ. (8)

"Ime dhammā nibbedhabhāgiyā"ti sotāvadhānaṁ, taṁpajānanā paññā sutamaye ñāṇaṁ. (9)

“Sabbe saṅkhārā aniccā”ti sotāvadhānaṁ, taṁpajānanā paññā sutamaye ñāṇaṁ. (10)

“Sabbe saṅkhārā dukkhā”ti sotāvadhānaṁ, taṁpajānanā paññā sutamaye ñāṇaṁ. (11)

“Sabbe dhammā anattā”ti sotāvadhānaṁ, taṁpajānanā paññā sutamaye ñāṇaṁ. (12)

“Idaṁ dukkhaṁ ariyasaccan”ti sotāvadhānaṁ, taṁpajānanā paññā sutamaye ñāṇaṁ. (13)

“Idaṁ dukkhasamudayaṁ[1] ariyasaccan”ti sotāvadhānaṁ, taṁpajānanā paññā sutamaye ñāṇaṁ. (14)

“Idaṁ dukkhanirodhaṁ[2] ariyasaccan”ti sotāvadhānaṁ, taṁpajānanā paññā sutamaye ñāṇaṁ. (15)

“Idaṁ dukkhanirodhagāminī paṭipadā ariyasaccan”ti sotāvadhānaṁ, taṁpajānanā paññā sutamaye ñāṇaṁ. (16)

2. Kathaṁ “ime dhammā abhiññeyyā”ti sotāvadhānaṁ, taṁpajānanā paññā sutamaye ñāṇaṁ—

Eko dhammo abhiññeyyo, sabbe sattā āhāraṭṭhitikā. Dve dhammā abhiññeyyā, dve dhātuyo. Tayo dhammā abhiññeyyā, tisso dhātuyo. Cattāro dhammā abhiññeyyā, cattāri ariyasaccāni. Pañca dhammā abhiññeyyā, pañca vimuttāyatanāni. Cha dhammā abhiññeyyā, cha anuttariyāni. Satta dhammā abhiññeyyā, satta niddasavatthūni. Aṭṭha dhammā abhiññeyyā, aṭṭha abhibhāyatanāni. Nava dhammā abhiññeyyā, nava anupubbavihārā. Dasa dhammā abhiññeyyā, dasa nijjaravatthūni. (10)

3. Sabbaṁ bhikkhave abhiññeyyaṁ. Kiñca bhikkhave sabbaṁ abhiññeyyaṁ? Cakkhu[3] bhikkhave abhiññeyyaṁ, rūpā abhiññeyyā, cakkhuviññāṇaṁ abhiññeyyaṁ, cakkhusamphasso abhiññeyyo, yampidaṁ[4] cakkhusamphassapaccayā uppajjati vedayitaṁ sukhaṁ vā dukkhaṁ vā adukkhamasukhaṁ vā, tampi abhiññeyyaṁ. Sotaṁ abhiññeyyaṁ,

---

1. Dukkhasamudayo (Syā)
2. Dukkhanirodho (Syā) Aṭṭhakathā oloketabbā.
3. Cakkhuṁ (Syā, Ka)
4. Yamidaṁ (Ka) Saṁ 2. 258 piṭṭhe passitabbā.

saddā abhiññeyyā. Ghānaṁ abhiññeyyaṁ, gandhā abhiññeyyā. Jivhā abhiññeyyā, rasā abhiññeyyā. Kāyo abhiññeyyo, phoṭṭhabbā abhiññeyyā. Mano abhiññeyyo, dhammā abhiññeyyā, manoviññāṇaṁ abhiññeyyaṁ, manosamphasso abhiññeyyo, yampidaṁ manosamphassapaccayā uppajjati vedayitaṁ sukhaṁ vā dukkhaṁ vā adukkhamasukhaṁ vā, tampi abhiññeyyaṁ. (30)

Rūpaṁ abhiññeyyaṁ, vedanā abhiññeyyā, saññā abhiññeyyā, saṅkhārā abhiññeyyā, viññāṇaṁ abhiññeyyaṁ. (5)

Cakkhu abhiññeyyaṁ, sotaṁ abhiññeyyaṁ, ghānaṁ abhiññeyyaṁ, jivhā abhiññeyyā, kāyo abhiññeyyo, mano abhiññeyyo. . Rūpā abhiññeyyā, saddā abhiññeyyā, gandhā abhiññeyyā, rasā abhiññeyyā, phoṭṭhabbā abhiññeyyā, dhammā abhiññeyyā. . Cakkhuviññāṇaṁ abhiññeyyaṁ, sotaviññāṇaṁ abhiññeyyaṁ, ghānaviññāṇaṁ abhiññeyyaṁ, jivhāviññāṇaṁ abhiññeyyaṁ, kāyaviññāṇaṁ abhiññeyyaṁ, manoviññāṇaṁ abhiññeyyaṁ. . Cakkhusamphasso abhiññeyyo, sotasamphasso abhiññeyyo, ghānasamphasso abhiññeyyo, jivhāsamphasso abhiññeyyo, kāyasamphasso abhiññeyyo, manosamphasso abhiññeyyo. . Cakkhusamphassajā vedanā abhiññeyyā, sotasamphassajā vedanā abhiññeyyā, ghānasamphassajā vedanā abhiññeyyā, jivhāsamphassajā vedanā abhiññeyyā, kāyasamphassajā vedanā abhiññeyyā, manosamphassajā vedanā abhiññeyyā. . Rūpasaññā abhiññeyyā, saddasaññā abhiññeyyā, gandhasaññā abhiññeyyā, rasasaññā abhiññeyyā, phoṭṭhabbasaññā abhiññeyyā, dhammasaññā abhiññeyyā. . Rūpasañcetanā abhiññeyyā, saddasañcetanā abhiññeyyā, gandhasañcetanā abhiññeyyā, rasasañcetanā abhiññeyyā, phoṭṭhabbasañcetanā abhiññeyyā, dhammasañcetanā abhiññeyyā. . Rūpataṇhā abhiññeyyā, saddataṇhā abhiññeyyā, gandhataṇhā abhiññeyyā, rasataṇhā abhiññeyyā, phoṭṭhabbataṇhā abhiññeyyā, dhammataṇhā abhiññeyyā. . Rūpavitakko abhiññeyyo, saddavitakko abhiññeyyo, gandhavitakko abhiññeyyo, rasavitakko abhiññeyyo, phoṭṭhabbavitakko abhiññeyyo, dhammavitakko abhiññeyyo. . Rūpavicāro abhiññeyyo, saddavicāro

abhiññeyyo, gandhavicāro abhiññeyyo, rasavicāro abhiññeyyo, phoṭṭhabbavicāro abhiññeyyo, dhammavicāro abhiññeyyo. (60)

4. Pathavīdhātu abhiññeyyā, āpodhātu abhiññeyyā, tejodhātu abhiññeyyā, vāyodhātu abhiññeyyā, ākāsadhātu abhiññeyyā, viññāṇadhātu abhiññeyyā. (6)

Pathavīkasiṇaṁ abhiññeyyaṁ, āpokasiṇaṁ abhiññeyyaṁ, tejokasiṇaṁ abhiññeyyaṁ, vāyokasiṇaṁ abhiññeyyaṁ, nīlakasiṇaṁ abhiññeyyaṁ, pītakasiṇaṁ abhiññeyyaṁ, lohitakasiṇaṁ abhiññeyyaṁ, odātakasiṇaṁ abhiññeyyaṁ, ākāsakasiṇaṁ abhiññeyyaṁ, viññāṇakasiṇaṁ abhiññeyyaṁ. (10)

Kesā abhiññeyyā, lomā abhiññeyyā, nakhā abhiññeyyā, dantā abhiññeyyā, taco abhiññeyyo, maṁsaṁ abhiññeyyaṁ, nhārū[1] abhiññeyyā, aṭṭhī abhiññeyyā, aṭṭhimiñjā abhiññeyyā[2], vakkaṁ abhiññeyyaṁ, hadayaṁ abhiññeyyaṁ, yakanaṁ abhiññeyyaṁ, kilomakaṁ abhiññeyyaṁ, pihakaṁ abhiññeyyaṁ, papphāsaṁ abhiññeyyaṁ, antaṁ abhiññeyyaṁ, antaguṇaṁ abhiññeyyaṁ, udariyaṁ abhiññeyyaṁ, karīsaṁ abhiññeyyaṁ, pittaṁ abhiññeyyaṁ, semhaṁ abhiññeyyaṁ, pubbo abhiññeyyo, lohitaṁ abhiññeyyaṁ, sedo abhiññeyyo, medo abhiññeyyo, assu abhiññeyyaṁ, vasā abhiññeyyā, kheḷo abhiññeyyo, siṅghāṇikā abhiññeyyā, lasikā abhiññeyyā, muttaṁ abhiññeyyaṁ, matthaluṅgaṁ abhiññeyyaṁ. (32)

Cakkhāyatanaṁ abhiññeyyaṁ, rūpāyatanaṁ abhiññeyyaṁ. Sotāyatanaṁ abhiññeyyaṁ, saddāyatanaṁ abhiññeyyaṁ. Ghānāyatanaṁ abhiññeyyaṁ, gandhāyatanaṁ abhiññeyyaṁ. Jivhāyatanaṁ abhiññeyyaṁ, rasāyatanaṁ abhiññeyyaṁ.Kāyāyatanaṁ abhiññeyyaṁ, phoṭṭhabbāyatanaṁ abhiññeyyaṁ. Manāyatanaṁ abhiññeyyaṁ, dhammāyatanaṁ abhiññeyyaṁ. (12)

Cakkhudhātu abhiññeyyā, rūpadhātu abhiññeyyā, cakkhuviññāṇadhātu abhiññeyyā. Sotadhātu abhiññeyyā, saddadhātu abhiññeyyā, sotaviññāṇadhātu abhiññeyyā. Ghānadhātu abhiññeyyā, gandhadhātu abhiññeyyā, ghānaviññāṇadhātu abhiññeyyā. Jivhādhātu abhiññeyyā,

---

1. Nahārū (Syā)
2. Aṭṭhimañjaṁ abhiññeyyaṁ (Syā, Ka)

rasadhātu abhiññeyyā, jivhāviññāṇadhātu abhiññeyyā. Kāyadhātu abhiññeyyā, phoṭṭhabbadhātu abhiññeyyā, kāyaviññāṇadhātu abhiññeyyā. Manodhātu abhiññeyyā, dhammadhātu abhiññeyyā, manoviññāṇadhātu abhiññeyyā. (18)

Cakkhundriyaṁ abhiññeyyaṁ, sotindriyaṁ abhiññeyyaṁ, ghānindriyaṁ abhiññeyyaṁ, jivhindriyaṁ abhiññeyyaṁ, kāyindriyaṁ abhiññeyyaṁ, manindriyaṁ abhiññeyyaṁ, jīvitindriyaṁ abhiññeyyaṁ, itthindriyaṁ abhiññeyyaṁ, purisindriyaṁ abhiññeyyaṁ, sukhindriyaṁ abhiññeyyaṁ, dukkhindriyaṁ abhiññeyyaṁ, somanassindriyaṁ abhiññeyyaṁ, domanassindriyaṁ abhiññeyyaṁ, upekkhindriyaṁ abhiññeyyaṁ, saddhindriyaṁ abhiññeyyaṁ, vīriyindriyaṁ[1] abhiññeyyaṁ, satindriyaṁ abhiññeyyaṁ, samādhindriyaṁ abhiññeyyaṁ, paññindriyaṁ abhiññeyyaṁ, anaññātaññassāmītindriyaṁ abhiññeyyaṁ, aññindriyaṁ abhiññeyyaṁ, aññātāvindriyaṁ abhiññeyyaṁ. (22)

5. Kāmadhātu abhiññeyyā, rūpadhātu abhiññeyyā, arūpadhātu abhiññeyyā. . Kāmabhavo abhiññeyyo, rūpabhavo abhiññeyyo, arūpabhavo abhiññeyyo. . Saññābhavo abhiññeyyo, asaññābhavo abhiññeyyo, nevasaññānāsaññābhavo abhiññeyyo. . Ekavokārabhavo abhiññeyyo, catuvokārabhavo abhiññeyyo, pañcavokārabhavo abhiññeyyo. (12)

6. Paṭhamaṁ jhānaṁ[2] abhiññeyyaṁ, dutiyaṁ jhānaṁ abhiññeyyaṁ, tatiyaṁ jhānaṁ abhiññeyyaṁ, catutthaṁ jhānaṁ abhiññeyyaṁ. . Mettācetovimutti abhiññeyyā, karuṇācetovimutti abhiññeyyā, muditācetovimutti abhiññeyyā, upekkhācetovimutti abhiññeyyā. . Ākāsānañcāyatanasamāpatti abhiññeyyā, viññāṇañcāyatanasamāpatti abhiññeyyā, ākiñcaññāyatanasamāpatti abhiññeyyā, nevasaññānāsaññāyatanasamāpatti abhiññeyyā. (12)

Avijjā abhiññeyyā, saṅkhārā abhiññeyyā, viññāṇaṁ abhiññeyyaṁ, nāmarūpaṁ abhiññeyyaṁ, saḷāyatanaṁ abhiññeyyaṁ, phasso abhiññeyyo, vedanā abhiññeyyā, taṇhā abhiññeyyā, upādānaṁ abhiññeyyaṁ, bhavo abhiññeyyo, jāti abhiññeyyā, jarāmaraṇaṁ abhiññeyyaṁ. (12)

---

1. Viriyindriyaṁ (Syā)
2. Paṭhamajjhānaṁ (Syā) Evamīdisesu ṭhānesu.

7. Dukkhaṁ abhiññeyyaṁ, dukkhasamudayo abhiññeyyo, dukkhanirodho abhiññeyyo, dukkhanirodhagāminī paṭipadā abhiññeyyā. Rupaṁ abhiññeyyaṁ, rūpasamudayo abhiññeyyo, rūpanirodho abhiññeyyo, rūpanirodhagāminī paṭipadā abhiññeyyā. Vedanā abhiññeyyā -pa-. Saññā abhiññeyyā -pa-. Saṅkhārā abhiññeyyā -pa-. Viññāṇaṁ abhiññeyyaṁ. Cakkhu abhiññeyyaṁ -pa-. Jarāmaraṇaṁ abhiññeyyaṁ, jarāmaraṇasamudayo abhiññeyyo, jarāmaraṇanirodho abhiññeyyo, jarāmaraṇanirodhagāminī paṭipadā abhiññeyyā. (808)

Dukkhassa pariññaṭṭho abhiññeyyo, dukkhasamudayassa pahānaṭṭho abhiññeyyo, dukkhanirodhassa sacchikiriyaṭṭho abhiññeyyo, dukkhanirodhagāminiyā paṭipadāya bhāvanaṭṭho abhiññeyyo. Rūpassa pariññaṭṭho abhiññeyyo, rūpasamudayassa pahānaṭṭho abhiññeyyo, rūpanirodhassa sacchikiriyaṭṭho abhiññeyyo, rūpanirodhagāminiyā paṭipadāya bhāvanaṭṭho abhiññeyyo. Vedanāya -pa-. Saññāya. Saṅkhārānaṁ. Viññāṇassa. Cakkhussa -pa-. Jarāmaraṇassa pariññaṭṭho abhiññeyyo, jarāmaraṇasamudayassa pahānaṭṭho abhiññeyyo, jarāmaraṇanirodhassa sacchikiriyaṭṭho abhiññeyyo, jarāmaraṇanirodhagāminiyā paṭipadāya bhāvanaṭṭho abhiññeyyo. (808)

Dukkhassa pariññāpaṭivedhaṭṭho abhiññeyyo, dukkhasamudayassa pahānapaṭivedhaṭṭho abhiññeyyo, dukkhanirodhassa sacchikiriyāpaṭivedhaṭṭho abhiññeyyo, dukkhanirodhagāminiyā paṭipadāya bhāvanāpaṭivedhaṭṭho abhiññeyyo. Rūpassa pariññāpaṭivedhaṭṭho abhiññeyyo, rūpasamudayassa pahānapaṭivedhaṭṭho abhiññeyyo, rūpanirodhassa sacchikiriyāpaṭivedhaṭṭho abhiññeyyo, rūpanirodhagāminiyā paṭipadāya bhāvanāpaṭivedhaṭṭho abhiññeyyo. Vedanāya -pa-. Saññāya. Saṅkhārānaṁ. Viññāṇassa. Cakkhussa -pa-. Jarāmaraṇassa pariññāpaṭivedhaṭṭho abhiññeyyo, jarāmaraṇasamudayassa pahānapaṭivedhaṭṭho abhiññeyyo, jarāmaraṇanirodhassa sacchikiriyāpaṭivedhaṭṭho abhiññeyyo, jarāmaraṇanirodhagāminiyā paṭipadāya bhāvanāpaṭivedhaṭṭho abhiññeyyo. (808)

8. Dukkhaṁ abhiññeyyaṁ, dukkhasamudayo abhiññeyyo, dukkhanirodho abhiññeyyo, dukkhassa samudayanirodho abhiññeyyo, dukkhassa chandarāganirodho abhiññeyyo, dukkhassa assādo abhiññeyyo, dukkhassa

ādīnavo abhiññeyyo, dukkhassa nissaraṇaṁ abhiññeyyaṁ. . Rūpaṁ abhiññeyyaṁ, rūpasamudayo abhiññeyyo, rūpanirodho abhiññeyyo, rūpassa samudayanirodho abhiññeyyo, rūpassa chandarāganirodho abhiññeyyo, rūpassa assādo abhiññeyyo, rūpassa ādīnavo abhiññeyyo, rūpassa nissaraṇaṁ abhiññeyyaṁ. Vedanā abhiññeyyā -pa-. Saññā abhiññeyyā. Saṅkhārā abhiññeyyā. Viññāṇaṁ abhiññeyyaṁ. Cakkhu abhiññeyyaṁ -pa-. Jarāmaraṇaṁ abhiññeyyaṁ, jarāmaraṇasamudayo abhiññeyyo, jarāmaraṇanirodho abhiññeyyo, jarāmaraṇassa samudayanirodho abhiññeyyo, jarāmaraṇassa chandarāganirodho abhiññeyyo, jarāmaraṇassa assādo abhiññeyyo, jarāmaraṇassa ādīnavo abhiññeyyo, jarāmaraṇassa nissaraṇaṁ abhiññeyyaṁ. (1616)

Dukkhaṁ abhiññeyyaṁ, dukkhasamudayo abhiññeyyo, dukkhanirodho abhiññeyyo, dukkhanirodhagāminī paṭipadā abhiññeyyā, dukkhassa assādo abhiññeyyo, dukkhassa ādīnavo abhiññeyyo, dukkhassa nissaraṇaṁ abhiññeyyaṁ. . Rūpaṁ abhiññeyyaṁ, rūpasamudayo abhiññeyyo, rūpanirodho abhiññeyyo, rūpanirodhagāminī paṭipadā abhiññeyyā, rūpassa assādo abhiññeyyo, rūpassa ādīnavo abhiññeyyo, rūpassa nissaraṇaṁ abhiññeyyaṁ. Vedanā abhiññeyyā -pa-. Saññā abhiññeyyā. Saṅkhārā abhiññeyyā. Viññāṇaṁ abhiññeyyaṁ. Cakkhu abhiññeyyaṁ -pa-. Jarāmaraṇaṁ abhiññeyyaṁ. Jarāmaraṇasamudayo abhiññeyyo, jarāmaraṇanirodho abhiññeyyo, jarāmaraṇanirodhagāminī paṭipadā abhiññeyyā, jarāmaraṇassa assādo abhiññeyyo, jarāmaraṇassa ādīnavo abhiññeyyo, jarāmaraṇassa nissaraṇaṁ abhiññeyyaṁ. (1414)

9. Aniccānupassanā abhiññeyyā, dukkhānupassanā abhiññeyyā, anattānupassanā abhiññeyyā, nibbidānupassanā abhiññeyyā, virāgānupassanā abhiññeyyā, nirodhānupassanā abhiññeyyā, paṭinissaggānupassanā abhiññeyyā. . Rūpe aniccānupassanā abhiññeyyā, rūpe dukkhānupassanā abhiññeyyā, rūpe anattānupassanā abhiññeyyā, rūpe nibbidānupassanā abhiññeyyā, rūpe virāgānupassanā abhiññeyyā, rūpe nirodhānupassanā abhiññeyyā, rūpe paṭinissaggānupassanā abhiññeyyā. Vedanāya -pa-. Saññāya. Saṅkhāresu. Viññāṇe. Cakkhusmiṁ -pa-. Jarāmaraṇe

aniccānupassanā abhiññeyyā, jarāmaraṇe dukkhānupassanā abhiññeyyā, jarāmaraṇe anattānupassanā abhiññeyyā, jarāmaraṇe nibbidānupassanā abhiññeyyā, jarāmaraṇe virāgānupassanā abhiññeyyā, jarāmaraṇe nirodhānupassanā abhiññeyyā, jarāmaraṇe paṭinissaggānupassanā abhiññeyyā. (1414)

10. Uppādo abhiññeyyo, pavattaṁ abhiññeyyaṁ, nimittaṁ abhiññeyyaṁ, āyūhanā[1] abhiññeyyā, paṭisandhi abhiññeyyā, gati abhiññeyyā, nibbatti abhiññeyyā, upapatti abhiññeyyā, jāti abhiññeyyā, jarā abhiññeyyā, byādhi abhiññeyyo, maraṇaṁ abhiññeyyaṁ, soko abhiññeyyo, paridevo abhiññeyyo, upāyāso abhiññeyyo. (15)

Anuppādo abhiññeyyo, appavattaṁ abhiññeyyaṁ, animittaṁ abhiññeyyaṁ, anāyūhanā[2] abhiññeyyā, appaṭisandhi abhiññeyyā, agati abhiññeyyā, anibbatti abhiññeyyā, anupapatti abhiññeyyā, ajāti abhiññeyyā, ajarā abhiññeyyā, abyādhi abhiññeyyo, amataṁ abhiññeyyaṁ, asoko abhiññeyyo, aparidevo abhiññeyyo, anupāyāso abhiññeyyo. (15)

Uppādo abhiññeyyo, anuppādo abhiññeyyo. Pavattaṁ abhiññeyyaṁ, appavattaṁ abhiññeyyaṁ. Nimittaṁ abhiññeyyaṁ, animittaṁ abhiññeyyaṁ. Āyūhanā abhiññeyyā, anāyūhanā abhiññeyyā. Paṭisandhi abhiññeyyā, appaṭisandhi abhiññeyyā. Gati abhiññeyyā, agati abhiññeyyā. Nibbatti abhiññeyyā, anibbatti abhiññeyyā. Upapatti abhiññeyyā, anupapatti abhiññeyyā. Jāti abhiññeyyā, ajāti abhiññeyyā. Jarā abhiññeyyā, ajarā abhiññeyyā. Byādhi abhiññeyyo, abyādhi abhiññeyyo. Maraṇaṁ abhiññeyyaṁ, amataṁ abhiññeyyaṁ. Soko abhiññeyyo, asoko abhiññeyyo. Paridevo abhiññeyyo, aparidevo abhiññeyyo. Upāyāso abhiññeyyo, anupāyāso abhiññeyyo. (30)

Uppādo dukkhanti abhiññeyyaṁ, pavattaṁ dukkhanti abhiññeyyaṁ, nimittaṁ dukkhanti abhiññeyyaṁ, āyūhanā dukkhanti abhiññeyyaṁ, paṭisandhi dukkhanti abhiññeyyaṁ

1. Āyuhanā (Syā) evamuparipi. 2. Anāyuhanā (Syā) evamuparipi.

gati dukkhanti abhiññeyyaṁ, nibbatti dukkhanti abhiññeyyaṁ, upapatti dukkhanti abhiññeyyaṁ, jāti dukkhanti abhiññeyyaṁ, jarā dukkhanti abhiññeyyaṁ, byādhi dukkhanti abhiññeyyaṁ, maraṇaṁ dukkhanti abhiññeyyaṁ, soko dukkhanti abhiññeyyaṁ, paridevo dukkhanti abhiññeyyaṁ, upāyāso dukkhanti abhiññeyyaṁ. (15)

Anuppādo sukhanti abhiññeyyaṁ, appavattaṁ sukhanti abhiññeyyaṁ, animittaṁ sukhanti abhiññeyyaṁ, anāyūhanā sukhanti abhiññeyyaṁ, appaṭisandhi sukhanti abhiññeyyaṁ, agati sukhanti abhiññeyyaṁ, anibbatti sukhanti abhiññeyyaṁ, anupapatti sukhanti abhiññeyyaṁ, ajāti sukhanti abhiññeyyaṁ, ajarā sukhanti abhiññeyyaṁ, abyādhi sukhanti abhiññeyyaṁ, amataṁ sukhanti abhiññeyyaṁ, asoko sukhanti abhiññeyyaṁ, aparidevo sukhanti abhiññeyyaṁ, anupāyāso sukhanti abhiññeyyaṁ. (15)

Uppādo dukkhaṁ, anuppādo sukhanti abhiññeyyaṁ, pavattaṁ dukkhaṁ, appavattaṁ sukhanti abhiññeyyaṁ, nimittaṁ dukkhaṁ, animittaṁ sukhanti abhiññeyyaṁ, āyūhanā dukkhaṁ, anāyūhanā sukhanti abhiññeyyaṁ, paṭisandhi dukkhaṁ, appaṭisandhi sukhanti abhiññeyyaṁ, gati dukkhaṁ, agati sukhanti abhiññeyyaṁ, nibbatti dukkhaṁ, anibbatti sukhanti abhiññeyyaṁ, upapatti dukkhaṁ, anupapatti sukhanti abhiññeyyaṁ, jāti dukkhaṁ, ajāti sukhanti abhiññeyyaṁ, jarā dukkhaṁ, ajarā sukhanti abhiññeyyaṁ, byādhi dukkhaṁ, abyādhi sukhanti abhiññeyyaṁ, maraṇaṁ dukkhaṁ, amataṁ sukhanti abhiññeyyaṁ, soko dukkhaṁ, asoko sukhanti abhiññeyyaṁ, paridevo dukkhaṁ, aparidevo sukhanti abhiññeyyaṁ, upāyāso dukkhaṁ, anupāyāso sukhanti abhiññeyyaṁ. (30)

Uppādo bhayanti abhiññeyyaṁ, pavattaṁ bhayanti abhiññeyyaṁ, nimittaṁ bhayanti abhiññeyyaṁ, āyūhanā bhayanti abhiññeyyaṁ, paṭisandhi bhayanti abhiññeyyaṁ, gati bhayanti abhiññeyyaṁ, nibbatti bhayanti abhiññeyyaṁ, upapatti bhayanti abhiññeyyaṁ, jāti bhayanti abhiññeyyaṁ. Jarā bhayanti abhiññeyyaṁ, byādhi bhayanti abhiññeyyaṁ, maraṇaṁ bhayanti abhiññeyyaṁ, soko bhayanti abhiññeyyaṁ, paridevo bhayanti abhiññeyyaṁ, upāyāso bhayanti abhiññeyyaṁ. (15)

Anuppādo khemanti abhiññeyyaṁ, appavattaṁ khemanti abhiññeyyaṁ, animittaṁ khemanti abhiññeyyaṁ, anāyūhanā khemanti abhiññeyyaṁ, appaṭisandhi

khemanti abhiññeyyaṁ, agati khemanti abhiññeyyaṁ, anibbatti khemanti abhiññeyyaṁ, anupapatti khemanti abhiññeyyaṁ, ajāti khemanti abhiññeyyaṁ, ajarā khemanti abhiññeyyaṁ, abyādhi khemanti abhiññeyyaṁ, amataṁ khemanti abhiññeyyaṁ, asoko khemanti abhiññeyyaṁ, aparidevo khemanti abhiññeyyaṁ, anupāyāso khemanti abhiññeyyaṁ. (15)

Uppādo bhayaṁ, anuppādo khemanti abhiññeyyaṁ, pavattaṁ bhayaṁ, appavattaṁ khemanti abhiññeyyaṁ, nimittaṁ bhayaṁ, animittaṁ khemanti abhiññeyyaṁ, āyūhanā bhayaṁ, anāyūhanā khemanti abhiññeyyaṁ, paṭisandhi bhayaṁ, appaṭisandhi khemanti abhiññeyyaṁ, gati bhayaṁ, agati khemanti abhiññeyyaṁ, nibbatti bhayaṁ, anibbatti khemanti abhiññeyyaṁ, upapatti bhayaṁ, anupapatti khemanti abhiññeyyaṁ, jāti bhayaṁ, ajāti khemanti abhiññeyyaṁ, jarā bhayaṁ, ajarā khemanti abhiññeyyaṁ, byādhi bhayaṁ, abyādhi khemanti abhiññeyyaṁ, maraṇaṁ bhayaṁ, amataṁ khemanti abhiññeyyaṁ, soko bhayaṁ, asoko khemanti abhiññeyyaṁ, paridevo bhayaṁ aparidevo khemanti abhiññeyyaṁ, upāyāso bhayaṁ, anupāyāso khemanti abhiññeyyaṁ. (30)

Uppādo sāmisanti abhiññeyyaṁ, pavattaṁ sāmisanti abhiññeyyaṁ, nimittaṁ sāmisanti abhiññeyyaṁ, āyūhanā sāmisanti abhiññeyyaṁ, paṭisandhi sāmisanti abhiññeyyaṁ, gati sāmisanti abhiññeyyaṁ, nibbatti sāmisanti abhiññeyyaṁ, upapatti sāmisanti abhiññeyyaṁ, jāti sāmisanti abhiññeyyaṁ, jarā sāmisanti abhiññeyyaṁ, byādhi sāmisanti abhiññeyyaṁ, maraṇaṁ sāmisanti abhiññeyyaṁ, soko sāmisanti abhiññeyyaṁ, paridevo sāmisanti abhiññeyyaṁ, upāyāso sāmisanti abhiññeyyaṁ. (15)

Anuppādo nirāmisanti abhiññeyyaṁ, appavattaṁ nirāmisanti abhiññeyyaṁ, animittaṁ nirāmisanti abhiññeyyaṁ, anāyūhanā nirāmisanti abhiññeyyaṁ, appaṭisandhi nirāmisanti abhiññeyyaṁ, agati nirāmisanti abhiññeyyaṁ, anibbatti nirāmisanti abhiññeyyaṁ, anupapatti nirāmisanti abhiññeyyaṁ, ajāti nirāmimisanti abhiññeyyaṁ, ajarā nirāmisanti abhiññeyyaṁ, abyādhi nirāmisanti abhiññeyyaṁ, amataṁ nirāmisanti abhiññeyyaṁ, asoko nirāmisanti abhiññeyyaṁ, aparidevo nirāmisanti abhiññeyyaṁ, anupāyāso nirāmisanti abhiññeyyaṁ. (15)

Uppādo sāmisaṁ, anuppādo nirāmisanti abhiññeyyaṁ, pavattaṁ sāmisaṁ, appavattaṁ nirāmisanti abhiññeyyaṁ, nimittaṁ sāmisaṁ, animittaṁ nirāmisanti abhiññeyyaṁ, āyūhanā sāmisaṁ, anāyūhanā nirāmisanti abhiññeyyaṁ, paṭisandhi sāmisaṁ, appaṭisandhi nirāmisanti abhiññeyyaṁ, gati sāmisaṁ, agati nirāmisanti abhiññeyyaṁ, nibbatti sāmisaṁ, anibbatti nirāmisanti abhiññeyyaṁ, upapatti sāmisaṁ, anupapatti nirāmisanti abhiññeyyaṁ, jāti sāmisaṁ, ajāti nirāmisanti abhiññeyyaṁ, jarā sāmisaṁ, ajarā nirāmisanti abhiññeyyaṁ, byādhi sāmisaṁ, abyādhi nirāmisanti abhiññeyyaṁ, maraṇaṁ sāmisaṁ, amataṁ nirāmisanti abhiññeyyaṁ, soko sāmisaṁ, asoko nirāmisanti abhiññeyyaṁ, paridevo sāmisaṁ, aparidevo nirāmisanti abhiññeyyaṁ, upāyāso sāmisaṁ, anupāyāso nirāmisanti abhiññeyyaṁ. (30)

Uppādo saṅkhārāti abhiññeyyaṁ, pavattaṁ saṅkhārāti abhiññeyyaṁ, nimittaṁ saṅkhārāti abhiññeyyaṁ, āyūhanā saṅkhārāti abhiññeyyaṁ, paṭisandhi saṅkhārāti abhiññeyyaṁ, gati saṅkhārāti abhiññeyyaṁ, nibbatti saṅkhārāti abhiññeyyaṁ, upapatti saṅkhārāti abhiññeyyaṁ, jāti saṅkhārāti abhiññeyyaṁ, jarā saṅkhārāti abhiññeyyaṁ, byādhi saṅkhārāti abhiññeyyaṁ, maraṇaṁ saṅkhārāti abhiññeyyaṁ, soko saṅkhārāti abhiññeyyaṁ, paridevo saṅkhārāti abhiññeyyaṁ, upāyāso saṅkhārāti abhiññeyyaṁ. (15)

Anuppādo nibbānanti abhiññeyyaṁ, appavattaṁ nibbānanti abhiññeyyaṁ, animittaṁ nibbānanti abhiññeyyaṁ, anāyūhanā nibbānanti abhiññeyyaṁ, appaṭisandhi nibbānanti abhiññeyyaṁ, agati nibbānanti abhiññeyyaṁ, anibbatti nibbānanti abhiññeyyaṁ, anupapatti nibbānanti abhiññeyyaṁ, ajāti nibbānanti abhiññeyyaṁ, ajarā nibbānanti abhiññeyyaṁ, abyādhi nibbānanti abhiññeyyaṁ, amataṁ nibbānanti abhiññeyyaṁ, asoko nibbānanti abhiññeyyaṁ. Aparidevo nibbānanti abhiññeyyaṁ, anupāyāso nibbānanti abhiññeyyaṁ. (15)

Uppādo saṅkhārā, anuppādo nibbānanti abhiññeyyaṁ, pavattaṁ saṅkhārā, appavattaṁ nibbānanti abhiññeyyaṁ, nimittaṁ saṅkhārā, animittaṁ nibbānanti abhiññeyyaṁ, āyūhanā saṅkhārā, anāyūhanā nibbānanti abhiññeyyaṁ, paṭisandhi saṅkhārā, appaṭisandhi nibbānanti abhiññeyyaṁ, gati saṅkhārā, agati nibbānanti abhiññeyyaṁ, nibbatti saṅkhārā, anibbatti nibbānanti abhiññeyyaṁ, upapatti saṅkhārā, anupapatti nibbānanti abhiññeyyaṁ, jāti saṅkhārā, ajāti nibbānanti abhiññeyyaṁ, jarā saṅkhārā, ajarā

nibbānanti abhiññeyyaṁ, byādhi saṅkhārā, abyādhi nibbānanti abhiññeyyaṁ, maraṇaṁ saṅkhārā, amataṁ nibbānanti abhiññeyyaṁ, soko saṅkhārā, asoko nibbānanti abhiññeyyaṁ, paridevo saṅkhārā, aparidevo nibbānanti abhiññeyyaṁ, upāyāso saṅkhārā, anupāyāso nibbānanti abhiññeyyaṁ. (30)

Paṭhamabhāṇavāro.

11. Pariggahaṭṭho abhiññeyyo, parivāraṭṭho abhiññeyyo, paripūraṭṭho[1] abhiññeyyo, ekaggaṭṭho abhiññeyyo, avikkhepaṭṭho abhiññeyyo, paggahaṭṭho abhiññeyyo, avisāraṭṭho abhiññeyyo, anāvilaṭṭho abhiññeyyo, aniñjanaṭṭho abhiññeyyo, ekattupaṭṭhānavasena cittassa ṭhitaṭṭho abhiññeyyo, ārammaṇaṭṭho abhiññeyyo, gocaraṭṭho abhiññeyyo, pahānaṭṭho abhiññeyyo, pariccāgaṭṭho abhiññeyyo, vuṭṭhānaṭṭho abhiññeyyo, vivaṭṭanaṭṭho[2] abhiññeyyo, santaṭṭho abhiññeyyo, paṇītaṭṭho abhiññeyyo, vimuttaṭṭho abhiññeyyo, anāsavaṭṭho abhiññeyyo, taraṇaṭṭho abhiññeyyo, animittaṭṭho abhiññeyyo, appaṇihitaṭṭho abhiññeyyo, suññataṭṭho abhiññeyyo, ekarasaṭṭho abhiññeyyo, anativattanaṭṭho abhiññeyyo, yuganaddhaṭṭho[3] abhiññeyyo, niyyānaṭṭho abhiññeyyo, hetuṭṭho[4] abhiññeyyo, dassanaṭṭho abhiññeyyo, ādhipateyyaṭṭho abhiññeyyo. (31)

12. Samathassa avikkhepaṭṭho abhiññeyyo, vipassanāya anupassanaṭṭho abhiññeyyo, samathavipassanānaṁ ekarasaṭṭho abhiññeyyo, yuganaddhassa anativattanaṭṭho abhiññeyyo. (4)

Sikkhāya samādānaṭṭho abhiññeyyo, ārammaṇassa gocaraṭṭho abhiññeyyo, līnassa cittassa paggahaṭṭho abhiññeyyo, uddhatassa cittassa niggahaṭṭho abhiññeyyo, ubhovisuddhānaṁ ajjhupekkhanaṭṭho abhiññeyyo, visesādhigamaṭṭho abhiññeyyo, uttaripaṭivedhaṭṭho abhiññeyyo, saccābhisamayaṭṭho abhiññeyyo, nirodhe patiṭṭhāpakaṭṭho abhiññeyyo. (9)

---

1. Paripūraṇaṭṭho (Ka), paripūriṭṭho (Sī-Ṭṭha)
2. Nivattanaṭṭho (Ka)
3. Yuganandhanaṭṭho (Ka)
4. Hetaṭṭho (Syā)

Saddhindriyassa adhimokkhaṭṭho abhiññeyyo, vīriyindriyassa paggahaṭṭho abhiññeyyo, satindriyassa upaṭṭhānaṭṭho abhiññeyyo, samādhindriyassa avikkhepaṭṭho abhiññeyyo, paññindriyassa dassanaṭṭho abhiññeyyo. (5)

Saddhābalassa assaddhiye akampiyaṭṭho abhiññeyyo, vīriyabalassa kosajje akampiyaṭṭho abhiññeyyo, satibalassa pamāde akampiyaṭṭho abhiññeyyo, samādhibalassa uddhacce akampiyaṭṭho abhiññeyyo, paññābalassa avijjāya akampiyaṭṭho abhiññeyyo. (5)

Satisambojjhaṅgassa upaṭṭhānaṭṭho abhiññeyyo, dhammavicayasambojjhaṅgassa pavicayaṭṭho abhiññeyyo, vīriyasambojjhaṅgassa paggahaṭṭho abhiññeyyo, pītisambojjhaṅgassa pharaṇaṭṭho abhiññeyyo, passaddhisambojjhaṅgassa upasamaṭṭho abhiññeyyo, samādhisambojjhaṅgassa avikkhepaṭṭho abhiññeyyo, upekkhāsambojjhaṅgassa paṭisaṅkhānaṭṭho abhiññeyyo. (7)

Sammādiṭṭhiyā dassanaṭṭho abhiññeyyo, sammāsaṅkappassa abhiniropanaṭṭho abhiññeyyo, sammāvācāya pariggahaṭṭho abhiññeyyo, sammākammantassa samuṭṭhānaṭṭho abhiññeyyo, sammā-ājīvassa vodānaṭṭho abhiññeyyo, sammāvāyāmassa paggahaṭṭho abhiññeyyo, sammāsatiyā upaṭṭhānaṭṭho abhiññeyyo, sammāsamādhissa avikkhepaṭṭho abhiññeyyo. (8)

13. Indriyānaṁ ādhipateyyaṭṭho abhiññeyyo, balānaṁ akampiyaṭṭho abhiññeyyo, bojjhaṅgānaṁ niyyānaṭṭho abhiññeyyo, maggassa hetuṭṭho abhiññeyyo, satipaṭṭhānānaṁ upaṭṭhānaṭṭho abhiññeyyo, sammappadhānānaṁ padahanaṭṭho abhiññeyyo, iddhipādānaṁ ijjhanaṭṭho abhiññeyyo, saccānaṁ tathaṭṭho abhiññeyyo, payogānaṁ[1] paṭippassaddhaṭṭho abhiññeyyo, phalānaṁ sacchikiriyaṭṭho abhiññeyyo. (10)

Vitakkassa abhiniropanaṭṭho abhiññeyyo, vicārassa upavicāraṭṭho abhiññeyyo, pītiyā pharaṇaṭṭho abhiññeyyo, sukhassa abhisandanaṭṭho abhiññeyyo, cittassa ekaggaṭṭho abhiññeyyo. (5)

Āvajjanaṭṭho abhiññeyyo, vijānanaṭṭho abhiññeyyo, pajānanaṭṭho abhiññeyyo, sañjānanaṭṭho abhiññeyyo, ekodaṭṭho

1. Maggānaṁ (sabbattha) Aṭṭhakathā passitabbā.

abhiññeyyo, abhiññāya ñātaṭṭho abhiññeyyo, pariññāya tīraṇaṭṭho abhiññeyyo, pahānassa pariccāgaṭṭho abhiññeyyo, bhāvanāya ekarasaṭṭho abhiññeyyo, sacchikiriyāya phassanaṭṭho abhiññeyyo, khandhānaṁ khandhaṭṭho abhiññeyyo, dhātūnaṁ dhātuṭṭho[1] abhiññeyyo, āyatanānaṁ āyatanaṭṭho abhiññeyyo, saṅkhatānaṁ saṅkhataṭṭho abhiññeyyo, asaṅkhatassa asaṅkhataṭṭho abhiññeyyo. (15)

14. Cittaṭṭho abhiññeyyo, cittānantariyaṭṭho abhiññeyyo, cittassa vuṭṭhānaṭṭho abhiññeyyo, cittassa vivaṭṭanaṭṭho abhiññeyyo, cittassa hetuṭṭho abhiññeyyo, cittassa paccayaṭṭho abhiññeyyo, cittassa vatthuṭṭho[2] abhiññeyyo, cittassa bhūmaṭṭho[3] abhiññeyyo, cittassa ārammaṇaṭṭho abhiññeyyo, cittassa gocaraṭṭho abhiññeyyo, cittassa cariyaṭṭho abhiññeyyo, cittassa gataṭṭho abhiññeyyo, cittassa abhinīhāraṭṭho abhiññeyyo, cittassa niyyānaṭṭho abhiññeyyo, cittassa nissaraṇaṭṭho abhiññeyyo. (15)

15. Ekatte āvajjanaṭṭho abhiññeyyo, ekatte vijānanaṭṭho abhiññeyyo, ekatte pajānanaṭṭho abhiññeyyo, ekatte sañjānanaṭṭho abhiññeyyo, ekatte ekodaṭṭho abhiññeyyo, ( ) ekatte pakkhandanaṭṭho abhiññeyyo, ekatte pasīdanaṭṭho abhiññeyyo, ekatte santiṭṭhanaṭṭho abhiññeyyo, ekatte vimuccanaṭṭho abhiññeyyo, ekatte "etaṁ santan"ti passanaṭṭho abhiññeyyo, ekatte yānīkataṭṭho abhiññeyyo, ekatte vatthukataṭṭho abhiññeyyo, ekatte anuṭṭhitaṭṭho abhiññeyyo, ekatte paricitaṭṭho abhiññeyyo, ekatte susamāraddhaṭṭho abhiññeyyo, ekatte pariggahaṭṭho abhiññeyyo, ekatte parivāraṭṭho abhiññeyyo, ekatte paripūraṭṭho abhiññeyyo, ekatte samodhānaṭṭho abhiññeyyo, ekatte adhiṭṭhānaṭṭho abhiññeyyo, ekatte āsevanaṭṭho abhiññeyyo, ekatte bhāvanaṭṭho abhiññeyyo, ekatte bahulīkammaṭṭho abhiññeyyo, ekatte susamuggataṭṭho abhiññeyyo, ekatte suvimuttaṭṭho

---

1. Dhātaṭṭho (Syā) 2. Vatthaṭṭho (Syā) 3. Bhummaṭṭho (Syā, Sī-Ṭṭha)

(Ekatte upanibandhanaṭṭho abhiññeyyo) (Ka) Aṭṭhakathā passitabbā.

abhiññeyyo, ekatte bujjhanaṭṭho abhiññeyyo, ekatte anubujjhanaṭṭho abhiññeyyo, ekatte paṭibujjhanaṭṭho abhiññeyyo, ekatte sambujjhanaṭṭho abhiññeyyo, ekatte bodhanaṭṭho abhiññeyyo, ekatte anubodhanaṭṭho abhiññeyyo, ekatte paṭibodhanaṭṭho abhiññeyyo, ekatte sambodhanaṭṭho abhiññeyyo, ekatte bodhipakkhiyaṭṭho abhiññeyyo, ekatte anubodhipakkhiyaṭṭho abhiññeyyo, ekatte paṭibodhipakkhiyaṭṭho abhiññeyyo, ekatte sambodhipakkhiyaṭṭho abhiññeyyo, ekatte jotanaṭṭho abhiññeyyo, ekatte ujjotanaṭṭho abhiññeyyo, ekatte anujotanaṭṭho abhiññeyyo, ekatte paṭijotanaṭṭho abhiññeyyo, ekatte sañjotanaṭṭho abhiññeyyo. (42)

16. Patāpanaṭṭho[1] abhiññeyyo, virocanaṭṭho abhiññeyyo, kilesānaṁ santāpanaṭṭho abhiññeyyo, amalaṭṭho abhiññeyyo, vimalaṭṭho abhiññeyyo, nimmalaṭṭho abhiññeyyo, samaṭṭho abhiññeyyo, samayaṭṭho abhiññeyyo, vivekaṭṭho abhiññeyyo, vivekacariyaṭṭho abhiññeyyo, virāgaṭṭho abhiññeyyo, virāgacariyaṭṭho abhiññeyyo, nirodhaṭṭho abhiññeyyo, nirodhacariyaṭṭho abhiññeyyo, vosaggaṭṭho[2] abhiññeyyo, vosaggacariyaṭṭho abhiññeyyo vimuttaṭṭho abhiññeyyo, vimutticariyaṭṭho abhiññeyyo. (18)

Chandaṭṭho abhiññeyyo, chandassa mūlaṭṭho abhiññeyyo, chandassa pādaṭṭho abhiññeyyo, chandassa padhānaṭṭho abhiññeyyo, chandassa ijjhanaṭṭho abhiññeyyo, chandassa adhimokkhaṭṭho abhiññeyyo, chandassa paggahaṭṭho abhiññeyyo, chandassa upaṭṭhānaṭṭho abhiññeyyo, chandassa avikkhepaṭṭho abhiññeyyo, chandassa dassanaṭṭho abhiññeyyo. (10)

Vīriyaṭṭho abhiññeyyo, vīriyassa mūlaṭṭho abhiññeyyo, vīriyassa pādaṭṭho abhiññeyyo, vīriyassa padhānaṭṭho abhiññeyyo, vīriyassa ijjhanaṭṭho abhiññeyyo, vīriyassa adhimokkhaṭṭho abhiññeyyo, vīriyassa paggahaṭṭho abhiññeyyo, vīriyassa upaṭṭhānaṭṭho abhiññeyyo, vīriyassa avikkhepaṭṭho abhiññeyyo, vīriyassa dassanaṭṭho abhiññeyyo. (10)

---

1. Pakāsanaṭṭho (Ka)
2. Possaggaṭṭho (Syā, Ka)

Cittaṭṭho abhiññeyyo, cittassa mūlaṭṭho abhiññeyyo, cittassa pādaṭṭho abhiññeyyo, cittassa padhānaṭṭho abhiññeyyo, cittassa ijjhanaṭṭho abhiññeyyo, cittassa adhimokkhaṭṭho abhiññeyyo, cittassa paggahaṭṭho abhiññeyyo, cittassa upaṭṭhānaṭṭho abhiññeyyo, cittassa avikkhepaṭṭho abhiññeyyo, cittassa dassanaṭṭho abhiññeyyo. (10)

Vīmaṁsaṭṭho abhiññeyyo, vīmaṁsāya mūlaṭṭho abhiññeyyo, vīmaṁsāya pādaṭṭho abhiññeyyo, vīmaṁsāya padhānaṭṭho abhiññeyyo, vīmaṁsāya ijjhanaṭṭho abhiññeyyo, vīmaṁsāya adhimokkhaṭṭho abhiññeyyo, vīmaṁsāya paggahaṭṭho abhiññeyyo, vīmaṁsāya upaṭṭhānaṭṭho abhiññeyyo, vīmaṁsāya avikkhepaṭṭho abhiññeyyo, vīmaṁsāya dassanaṭṭho abhiññeyyo. (10)

17. Dukkhaṭṭho abhiññeyyo—dukkhassa pīḷanaṭṭho abhiññeyyo, dukkhassa saṅkhataṭṭho abhiññeyyo, dukkhassa santāpaṭṭho abhiññeyyo, dukkhassa vipariṇāmaṭṭho abhiññeyyo. . Samudayaṭṭho abhiññeyyo—samudayassa āyūhanaṭṭho[1] abhiññeyyo, samudayassa nidānaṭṭho abhiññeyyo, samudayassa saññogaṭṭho abhiññeyyo, samudayassa palibodhaṭṭho abhiññeyyo. . Nirodhaṭṭho abhiññeyyo—nirodhassa nissaraṇaṭṭho abhiññeyyo, nirodhassa vivekaṭṭho abhiññeyyo, nirodhassa asaṅkhataṭṭho abhiññeyyo, nirodhassa amataṭṭho abhiññeyyo. . Maggaṭṭho abhiññeyyo—maggassa niyyānaṭṭho abhiññeyyo, maggassa hetuṭṭho abhiññeyyo, maggassa dassanaṭṭho abhiññeyyo, maggassa ādhipateyyaṭṭho abhiññeyyo. (16)

Tathaṭṭho abhiññeyyo, anattaṭṭho abhiññeyyo, saccaṭṭho abhiññeyyo, paṭivedhaṭṭho abhiññeyyo, abhijānanaṭṭho abhiññeyyo, parijānanaṭṭho abhiññeyyo, dhammaṭṭho abhiññeyyo, dhātuṭṭho abhiññeyyo, ñātaṭṭho abhiññeyyo, sacchikiriyaṭṭho abhiññeyyo, phassanaṭṭho abhiññeyyo, abhisamayaṭṭho abhiññeyyo. (12)

18. Nekkhammaṁ abhiññeyyaṁ, abyāpādo abhiññeyyo, ālokasaññā abhiññeyyā, avikkhepo abhiññeyyo, dhammavavatthānaṁ abhiññeyyaṁ, ñāṇaṁ abhiññeyyaṁ, pāmojjaṁ[2] abhiññeyyaṁ. (7)

---

1. Āyuhanaṭṭho (Syā)
2. Pāmujjaṁ (Syā)

Paṭhamaṁ jhānaṁ abhiññeyyaṁ, dutiyaṁ jhānaṁ abhiññeyyaṁ, tatiyaṁ jhānaṁ abhiññeyyaṁ, catutthaṁ jhānaṁ abhiññeyyaṁ, ākāsānañcāyatanasamāpatti abhiññeyyā, viññāṇañcāyatanasamāpatti abhiññeyyā, ākiñcaññāyatanasamāpatti abhiññeyyā, nevasaññānāsaññāyatanasamāpatti abhiññeyyā. (8)

Aniccānupassanā abhiññeyyā, dukkhānupassanā abhiññeyyā, anattānupassanā abhiññeyyā, nibbidānupassanā abhiññeyyā, virāgānupassanā abhiññeyyā, nirodhānupassanā abhiññeyyā, paṭinissaggānupassanā abhiññeyyā, khayānupassanā abhiññeyyā, vayānupassanā abhiññeyyā, vipariṇāmānupassanā abhiññeyyā, animittānupassanā abhiññeyyā, appaṇihitānupassanā abhiññeyyā, suññatānupassanā abhiññeyyā, adhipaññādhammavipassanā abhiññeyyā, yathābhūtañāṇadassanaṁ abhiññeyyaṁ, ādīnavānupassanā abhiññeyyā, paṭisaṅkhānupassanā abhiññeyyā, vivaṭṭanānupassanā abhiññeyyā. (18)

19. Sotāpattimaggo abhiññeyyo, sotāpattiphalasamāpatti abhiññeyyā, sakadāgāmimaggo abhiññeyyo, sakadāgāmiphalasamāpatti abhiññeyyā, anāgāmimaggo abhiññeyyo, anāgāmiphalasamāpatti abhiññeyyā arahattamaggo abhiññeyyo, arahattaphalasamāpatti abhiññeyyā. (8)

Adhimokkhaṭṭhena saddhindriyaṁ abhiññeyyaṁ, paggahaṭṭhena vīriyindriyaṁ abhiññeyyaṁ, upaṭṭhānaṭṭhena satindriyaṁ abhiññeyyaṁ, avikkhepaṭṭhena samādhindriyaṁ abhiññeyyaṁ, dassanaṭṭhena paññindriyaṁ abhiññeyyaṁ.

Assaddhiye akampiyaṭṭhena saddhābalaṁ abhiññeyyaṁ, kosajje akampiyaṭṭhena vīriyabalaṁ abhiññeyyaṁ, pamāde akampiyaṭṭhena satibalaṁ abhiññeyyaṁ, uddhacce akampiyaṭṭhena samādhibalaṁ abhiññeyyaṁ, avijjāya akampiyaṭṭhena paññābalaṁ abhiññeyyaṁ.

Upaṭṭhānaṭṭhena satisambojjhaṅgo abhiññeyyo, pavicayaṭṭhena dhammavicayasambojjhaṅgo abhiññeyyo, paggahaṭṭhena vīriyasambojjhaṅgo abhiññeyyo, pharaṇaṭṭhena pītisambojjhaṅgo abhiññeyyo, upasamaṭṭhena passaddhisambojjhaṅgo abhiññeyyo, avikkhepaṭṭhena samādhisambojjhaṅgo abhiññeyyo, paṭisaṅkhānaṭṭhena upekkhāsambojjhaṅgo abhiññeyyo.

Dassanaṭṭhena sammādiṭṭhi abhiññeyyā, abhiniropanaṭṭhena sammāsaṅkappo abhiññeyyo, pariggahaṭṭhena sammāvācā abhiññeyyā, samuṭṭhānaṭṭhena sammākammanto abhiññeyyo, vodānaṭṭhena sammā-ājīvo abhiññeyyo, paggahaṭṭhena sammāvāyāmo abhiññeyyo, upaṭṭhānaṭṭhena sammāsati abhiññeyyā, avikkhepaṭṭhena sammāsamādhi abhiññeyyo.

Ādhipateyyaṭṭhena indriyā abhiññeyyā, akampiyaṭṭhena balā abhiññeyyā, niyyānaṭṭhena bojjhaṅgā abhiññeyyā, hetuṭṭhena maggo abhiññeyyo, upaṭṭhānaṭṭhena satipaṭṭhānā abhiññeyyā, padahanaṭṭhena sammappadhānā abhiññeyyā, ijjhanaṭṭhena iddhipādā abhiññeyyā, tathaṭṭhena saccā abhiññeyyā. (33)

Avikkhepaṭṭhena samatho abhiññeyyo, anupassanaṭṭhena vipassanā abhiññeyyā, ekarasaṭṭhena samathavipassanā abhiññeyyā, anativattanaṭṭhena yuganaddhaṁ abhiññeyyaṁ. (4)

Saṁvaraṭṭhena sīlavisuddhi abhiññeyyā, avikkhepaṭṭhena cittavisuddhi abhiññeyyā, dassanaṭṭhena diṭṭhivisuddhi abhiññeyyā, muttaṭṭhena vimokkho abhiññeyyo, paṭivedhaṭṭhena vijjā abhiññeyyā, pariccāgaṭṭhena vimutti abhiññeyyā, samucchedaṭṭhena khaye ñāṇaṁ abhiññeyyaṁ, paṭippassaddhaṭṭhena anuppāde ñāṇaṁ abhiññeyyaṁ. (8)

20. Chando mūlaṭṭhena abhiññeyyo, manasikāro samuṭṭhānaṭṭhena abhiññeyyo, phasso samodhānaṭṭhena abhiññeyyo, vedanā samosaraṇaṭṭhena abhiññeyyā, samādhi pamukhaṭṭhena abhiññeyyo, sati ādhipateyyaṭṭhena abhiññeyyā, paññā taduttaraṭṭhena abhiññeyyā, vimutti sāraṭṭhena abhiññeyyā, amatogadhaṁ nibbānaṁ pariyosānaṭṭhena abhiññeyyaṁ. (9)

Ye ye dhammā abhiññātā honti, te te dhammā ñātā honti, taṁñātaṭṭhena ñāṇaṁ, pajānanaṭṭhena paññā, tena vuccati "ime dhammā abhiññeyyāti sotāvadhānaṁ, taṁpajānanā paññā sutamaye ñāṇan"ti. (1)

Dutiyabhāṇavāro.

21. Kathaṁ "ime dhammā pariññeyyā"ti sotāvadhānaṁ, taṁpajānanā paññā sutamaye ñāṇaṁ—

Eko dhammo pariññeyyo, phasso sāsavo upādāniyo. Dve dhammā pariññeyyā, nāmañca rūpañca. Tayo dhammā pariññeyyā, tisso vedanā. Cattāro dhammā pariññeyyā, cattāro āhārā. Pañca dhammā pariññeyyā, pañcupādānakkhandhā. Cha dhammā pariññeyyā, cha ajjhattikāni āyatanāni. Satta dhammā pariññeyyā, satta viññāṇaṭṭhitiyo. Aṭṭha dhammā pariññeyyā, aṭṭha lokadhammā. Nava dhammā pariññeyyā, nava sattāvāsā. Dasa dhammā pariññeyyā, dasāyatanāni. (10)

Sabbaṁ bhikkhave pariññeyyaṁ. Kiñca bhikkhave sabbaṁ pariññeyyaṁ? Cakkhu bhikkhave pariññeyyaṁ, rūpā pariññeyyā, cakkhuviññāṇaṁ pariññeyyaṁ, cakkhusamphasso pariññeyyo, yampidaṁ cakkhusamphassapaccayā uppajjati vedayitaṁ sukhaṁ vā dukkhaṁ vā adukkhamasukhaṁ vā, tampi pariññeyyaṁ. Sotaṁ pariññeyyaṁ, saddā pariññeyyā -pa-. Ghānaṁ pariññeyyaṁ, gandhā pariññeyyā. Jivhā pariññeyyā, rasā pariññeyyā. Kāyo pariññeyyo, phoṭṭhabbā pariññeyyā -pa-. Mano pariññeyyo, dhammā pariññeyyā. Manoviññāṇaṁ pariññeyyaṁ, manosamphasso pariññeyyo. Yampidaṁ manosamphassapaccayā uppajjati vedayitaṁ sukhaṁ vā dukkhaṁ vā adukkhamasukhaṁ vā, tampi pariññeyyaṁ. . Rūpaṁ pariññeyyaṁ. Vedanā pariññeyyā. Saññā pariññeyyā. Saṅkhārā pariññeyyā. Viññāṇaṁ pariññeyyaṁ. Cakkhu pariññeyyaṁ -pa-. Jarāmaraṇaṁ pariññeyyaṁ -pa- amatogadhaṁ nibbānaṁ pariyosānaṭṭhena pariññeyyaṁ. Yesaṁ yesaṁ dhammānaṁ paṭilābhatthāya vāyamantassa, te te dhammā paṭiladdhā honti. Evaṁ te dhammā pariññātā ceva honti tīritā ca.

22. Nekkhammaṁ paṭilābhatthāya vāyamantassa nekkhammaṁ paṭiladdhaṁ hoti, evaṁ so dhammo pariññāto ceva hoti tīrito ca. Abyāpādaṁ paṭilābhatthāya vāyamantassa abyāpādo paṭiladdho hoti, evaṁ so dhammo pariññāto ceva hoti tīrito ca. Ālokasaññaṁ paṭilābhatthāya vāyamantassa ālokasaññā paṭiladdhā hoti, evaṁ so dhammo pariññāto ceva hoti tīrito ca. Avikkhepaṁ paṭilābhatthāya vāyamantassa avikkhepo paṭiladdho hoti, evaṁ so

Dhammo pariññāto ceva hoti tīrito ca. Dhammavavatthānaṁ paṭilābhatthāya vāyamantassa dhammavavatthānaṁ paṭiladdhaṁ hoti, evaṁ so dhammo pariññāto ceva hoti tīrito ca. Ñāṇaṁ paṭilābhatthāya vāyamantassa ñāṇaṁ paṭiladdhaṁ hoti, evaṁ so dhammo pariññāto ceva hoti tīrito ca. Pāmojjaṁ paṭilābhatthāya vāyamantassa pāmojjaṁ paṭiladdhaṁ hoti, evaṁ so dhammo pariññāto ceva hoti tīrito ca. (7)

Paṭhamaṁ jhānaṁ paṭilābhatthāya vāyamantassa paṭhamaṁ jhānaṁ paṭiladdhaṁ hoti, evaṁ so dhammo pariññāto ceva hoti tīrito ca. Dutiyaṁ jhānaṁ -pa-. Tatiyaṁ jhānaṁ. Catutthaṁ jhānaṁ paṭilābhatthāya vāyamantassa catutthaṁ jhānaṁ paṭiladdhaṁ hoti, evaṁ so dhammo pariññāto ceva hoti tīrito ca. Ākāsānañcāyatanasamāpattiṁ paṭilābhatthāya vāyamantassa ākāsānañcāyatanasamāpatti paṭiladdhā hoti, evaṁ so dhammo pariññātto ceva hoti tīrito ca. Viññāṇañcāyatanasamāpattiṁ paṭilābhatthāya vāyamantassa viññāṇañcāyatanasamāpatti paṭiladdhā hoti, evaṁ so dhammo pariññāto ceva hoti tīrito ca. Ākiñcaññāyatanasamāpattiṁ paṭilābhatthāya vāyamantassa ākiñcaññāyatanasamāpatti paṭiladdhā hoti, evaṁ so dhammo pariññāto ceva hoti tīrito ca. Nevasaññānāsaññāyatanasamāpattiṁ paṭilābhatthāya vāyamantassa nevasaññānāsaññāyatanasamāpatti paṭiladdhā hoti, evaṁ so dhammo pariññāto ceva hoti tīrito ca. (8)

Aniccānupassanaṁ paṭilābhatthāya vāyamantassa aniccānupassanā paṭiladdhā hoti, evaṁ so dhammo pariññāto ceva hoti tīrito ca. Dukkhānupassanaṁ paṭilābhatthāya vāyamantassa dukkhānupassanā paṭiladdhā hoti, evaṁ so dhammo pariññāto ceva hoti tīrito ca. Anattānupassanaṁ paṭilābhatthāya vāyamantassa anattānupassanā paṭiladdhā hoti, evaṁ so dhammo pariññāto ceva hoti tīrito ca. . Nibbidānupassanaṁ paṭilābhatthāya vāyamantassa nibbidānupassanā paṭiladdhā hoti, evaṁ so dhammo pariññāto ceva hoti tīrito ca. Virāgānupassanaṁ paṭilābhatthāya vāyamantassa virāgānupassanā paṭiladdhā hoti, evaṁ so dhammo pariññāto ceva hoti tīrito ca.

Nirodhānupassanaṁ paṭilābhatthāya vāyamantassa nirodhānupassanā paṭiladdhā hoti, evaṁ so dhammo pariññāto ceva hoti tīrito ca. Paṭinissaggānupassanaṁ paṭilābhatthāya vāyamantassa paṭinissaggānupassanā paṭiladdhā hoti, evaṁ so dhammo pariññāto ceva hoti tīrito ca. . Khayānupassanaṁ paṭilābhatthāya vāyamantassa khayānupassanā paṭiladdhā hoti, evaṁ so dhammo pariññāto ceva hoti tīrito ca. Vayānupassanaṁ paṭilābhatthāya vāyamantassa vayānupassanā paṭiladdhā hoti, evaṁ so dhammo pariññāto ceva hoti tīrito ca. Vipariṇāmānupassanaṁ paṭilābhatthāya vāyamantassa vipariṇāmānupassanā paṭiladdhā hoti, evaṁ so dhammo pariññāto ceva hoti tīrito ca. . Animittānupassanaṁ paṭilābhatthāya vāyamantassa animittānupassanā paṭiladdhā hoti, evaṁ so dhammo pariññāto ceva hoti tīrito ca. Appaṇihitānupassanaṁ paṭilābhatthāya vāyamantassa appaṇihitānupassanā paṭiladdhā hoti, evaṁ so dhammo pariññāto ceva hoti tīrito ca. Suññatānupassanaṁ paṭilābhatthāya vāyamantassa suññatānupassanā paṭiladdhā hoti, evaṁ so dhammo pariññāto ceva hoti tīrito ca.

Adhipaññādhammavipassanaṁ paṭilābhatthāya vāyamantassa adhipaññādhammavipassanā paṭiladdhā hoti, evaṁ so dhammo pariññāto ceva hoti tīrito ca. Yathābhūtañāṇadassanaṁ paṭilābhatthāya vāyamantassa yathābhūtañāṇadassanaṁ paṭiladdhaṁ hoti, evaṁ so dhammo pariññāto ceva hoti tīrito ca. Ādīnavānupassanaṁ paṭilābhatthāya vāyamantassa ādīnavānupassanā paṭiladdhā hoti, evaṁ so dhammo pariññāto ceva hoti tīrito ca. Paṭisaṅkhānupassanaṁ paṭilābhatthāya vāyamantassa paṭisaṅkhānupassanā paṭiladdhā hoti, evaṁ so dhammo pariññāto ceva hoti tīrito ca. Vivaṭṭanānupassanaṁ paṭilābhatthāya vāyamantassa vivaṭṭanānupassanā paṭiladdhā hoti, evaṁ so dhammo pariññāto ceva hoti tīrito ca. (18)

Sotāpattimaggaṁ paṭilābhatthāya vāyamantassa sotāpattimaggo paṭiladdho hoti. Evaṁ so dhammo pariññāto ceva hoti tīrito ca. Sakadāgāmimaggaṁ paṭilābhatthāya vāyamantassa sakadāgāmimaggo paṭiladdho hoti, evaṁ so dhammo pariññāto ceva hoti tīrito ca.

Anāgāmimaggaṁ paṭilābhatthāya vāyamantassa anāgāmimaggo paṭiladdho hoti, evaṁ so dhammo pariññāto ceva hoti tīrito ca. Arahattamaggaṁ paṭilābhatthāya vāyamantassa arahattamaggo paṭiladdho hoti, evaṁ so dhammo pariññāto ceva hoti tīrito ca. (4)

Yesaṁ yesaṁ dhammānaṁ paṭilābhatthāya vāyamantassa, te te dhammā paṭiladdhā honti. Evaṁ te dhammā pariññātā ceva honti tīritā ca. Taṁñātaṭṭhena ñāṇaṁ, pajānanaṭṭhena paññā, tena vuccati "ime dhammā pariññeyyāti sotāvadhānaṁ, taṁpajānanā paññā sutamaye ñāṇan"ti. (2)

23. Kathaṁ "ime dhammā pahātabbā"ti sotāvadhānaṁ, taṁpajānanā paññā sutamaye ñāṇaṁ—

Eko dhammo pahātabbo, asmimāno. . Dve dhammā pahātabbā, avijjā ca bhavataṇhā ca. . Tayo dhammā pahātabbā, tisso taṇhā. . Cattāro dhammā pahātabbā, cattāro oghā. . Pañca dhammā pahātabbā, pañca nīvaraṇāni. . Cha dhammā pahātabbā, cha taṇhākāyā. . Satta dhammā pahātabbā, sattānusayā. . Aṭṭha dhammā pahātabbā, aṭṭha micchattā. . Nava dhammā pahātabbā, nava taṇhāmūlakā. . Dasa dhammā pahātabbā, dasa micchattā.

24. Dve pahānāni samucchedappahānaṁ, paṭippassaddhippahānaṁ. Samucchedappahānañca lokuttaraṁ khayagāmimaggaṁ bhāvayato, paṭippassaddhippahānañca phalakkhaṇe. . Tīṇi pahānāni, kāmānametaṁ nissaraṇaṁ yadidaṁ nekkhammaṁ, rūpānametaṁ nissaraṇaṁ yadidaṁ āruppaṁ. Yaṁ kho pana kiñci bhūtaṁ saṅkhataṁ paṭiccasamuppannaṁ nirodho, tassa nissaraṇaṁ. Nekkhammaṁ paṭiladdhassa kāmā pahīnā ceva honti pariccattā ca, āruppaṁ paṭiladdhassa rūpā pahīnā ceva honti pariccattā ca, nirodhaṁ paṭiladdhassa saṅkhārā pahīnā ceva honti pariccattā ca. . Cattāri pahānāni, dukkhasaccaṁ pariññāpaṭivedhaṁ paṭivijjhanto pajahāti, samudayasaccaṁ pahānapaṭivedhaṁ paṭivijjhanto pajahāti, nirodhasaccaṁ sacchikiriyāpaṭivedhaṁ paṭivijjhanto pajahāti, maggasaccaṁ bhāvanāpaṭivedhaṁ paṭivijjhanto pajahāti. . Pañca pahānāni vikkhambhanappahānaṁ tadaṅgappahānaṁ samucchedappahānaṁ paṭippassaddhippahānaṁ nissaraṇappahānaṁ. Vikkhambhanappahānañca nīvaraṇānaṁ paṭhamaṁ jhānaṁ bhāvayato, tadaṅgappahānañca diṭṭhigatānaṁ

nibbedhabhāgiyaṁ samādhiṁ bhāvayato, samucchedappahānañca lokuttaraṁ khayagāmimaggaṁ bhāvayato, paṭippassaddhippahānañca phalakkhaṇe, nissaraṇappahānañca nirodho nibbānaṁ.

Sabbaṁ bhikkhave pahātabbaṁ. Kiñca bhikkhave sabbaṁ pahātabbaṁ? Cakkhu bhikkhave pahātabbaṁ, rūpā pahātabbā, cakkhuviññāṇaṁ pahātabbaṁ, cakkhusamphasso pahātabbo. Yampidaṁ cakkhusamphassapaccayā uppajjati vedayitaṁ sukhaṁ vā dukkhaṁ vā adukkhamasukhaṁ vā, tampi pahātabbaṁ. Sotaṁ pahātabbaṁ, saddā pahātabbā -pa-. Ghānaṁ pahātabbaṁ, gandhā pahātabbā. Jivhā pahātabbā, rasā pahātabbā. Kāyo pahātabbo, phoṭṭhabbā pahātabbā. Mano pahātabbo, dhammā pahātabbā. Manoviññāṇaṁ pahātabbaṁ, manosamphasso pahātabbo. Yampidaṁ manosamphassapaccayā uppajjati vedayitaṁ sukhaṁ vā dukkhaṁ vā adukkhamasukhaṁ vā, tampi pahātabbaṁ. Rūpaṁ passanto pajahāti, vedanaṁ passanto pajahāti, saññaṁ passanto pajahāti, saṅkhāre passanto pajahāti, viññāṇaṁ passanto pajahāti. Cakkhuṁ -pa-. Jarāmaraṇaṁ -pa- amatogadhaṁ nibbānaṁ pariyosānaṭṭhena passanto pajahāti. Ye ye dhammā pahīnā honti, te te dhammā pariccattā honti, taṁñātaṭṭhena ñāṇaṁ, pajānanaṭṭhena paññā, tena vuccati "ime dhammā pahātabbāti sotāvadhānaṁ, taṁpajānanā paññā sutamaye ñāṇan"ti. (3)

Tatiyabhāṇavāro.

25. Kathaṁ "ime dhammā bhāvetabbā"ti sotāvadhānaṁ, taṁpajānanā paññā sutamaye ñāṇaṁ—

Eko dhammo bhāvetabbo, kāyagatāsati sātasahagatā. . Dve dhammā bhāvetabbā, samatho ca vipassanā ca. . Tayo dhammā bhāvetabbā, tayo samādhī. . Cattāro dhammā bhāvetabbā, cattāro satipaṭṭhānā. . Pañca dhammā bhāvetabbā, pañcaṅgiko samādhi[1]. . Cha dhammā bhāvetabbā, cha anussatiṭṭhānāni. . Satta dhammā bhāvetabbā, satta bojjhaṅgā. . Aṭṭha dhammā bhāvetabbā, ariyo aṭṭhaṅgiko maggo. . Nava dhammā bhāvetabbā, nava pārisuddhipadhāniyaṅgāni. . Dasa dhammā bhāvetabbā, dasa kasiṇāyatanāni.

1. Sammāsamādhi (Syā)

26. Dve bhāvanā lokiyā ca bhāvanā, lokuttarā ca bhāvanā. Tisso bhāvanā, rūpāvacarakusalānaṁ dhammānaṁ bhāvanā arūpāvacarakusalānaṁ dhammānaṁ bhāvanā apariyāpannakusalānaṁ dhammānaṁ bhāvanā. Rūpāvacarakusalānaṁ dhammānaṁ bhāvanā atthi hīnā, atthi majjhā atthi paṇītā, arūpāvacarakusalānaṁ dhammānaṁ bhāvanā atthi hīnā, atthi majjhā, atthi paṇītā, apariyāpannakusalānaṁ dhammānaṁ bhāvanā paṇītā.

27. Catasso bhāvanā, dukkhasaccaṁ pariññāpaṭivedhaṁ paṭivijjhanto bhāveti, samudayasaccaṁ pahānappaṭivedhaṁ paṭivijjhanto bhāveti, nirodhasaccaṁ sacchikiriyāpaṭivedhaṁ paṭivijjhanto bhāveti, maggasaccaṁ bhāvanāpaṭivedhaṁ paṭivijjhanto bhāveti, imā catasso bhāvanā. (4)

Aparāpi catasso bhāvanā, esanābhāvanā, paṭilābhabhāvanā, ekarasabhāvanā, āsevanābhāvanā. Katamā esanābhāvanā? Sabbesaṁ samādhiṁ samāpajjantānaṁ tattha jātā dhammā ekarasā hontīti ayaṁ esanābhāvanā. . Katamā paṭilābhabhāvanā? Sabbesaṁ samādhiṁ samāpannānaṁ tattha jātā dhammā aññamaññaṁ nātivattantīti ayaṁ paṭilābhabhāvanā. . Katamā ekarasabhāvanā? Adhimokkhaṭṭhena saddhindriyaṁ bhāvayato saddhindriyassa vasena cattāri indriyāni ekarasā hontīti indriyānaṁ ekarasaṭṭhena bhāvanā, paggahaṭṭhena vīriyindriyaṁ bhāvayato vīriyindriyassa vasena cattāri indriyāni ekarasā hontīti indriyānaṁ ekarasaṭṭhena bhāvanā. Upaṭṭhānaṭṭhena satindriyaṁ bhāvayato satindriyassa vasena cattāri indriyāni ekarasā hontīti indriyānaṁ ekarasaṭṭhena bhāvanā. Avikkhepaṭṭhena samādhindriyaṁ bhāvayato samādhindriyassa vasena cattāri indriyāni ekarasā hontīti indriyānaṁ ekarasaṭṭhena bhāvanā, dassanaṭṭhena paññindriyaṁ bhāvayato paññindriyassa vasena cattāri indriyāni ekarasā hontīti indriyānaṁ ekarasaṭṭhena bhāvanā.

Assaddhiye akampiyaṭṭhena saddhābalaṁ bhāvayato saddhābalassa vasena cattāri balāni ekarasā hontīti balānaṁ ekarasaṭṭhena bhāvanā, kosajje akampiyaṭṭhena vīriyabalaṁ bhāvayato vīriyabalassa vasena

cattāri balāni ekarasā hontīti balānaṁ ekarasaṭṭhena bhāvanā, pamāde akampiyaṭṭhena satibalaṁ bhāvayato satibalassa vasena cattāri balāni ekarasā hontīti balānaṁ ekarasaṭṭhena bhāvanā, uddhacce akampiyaṭṭhena samādhibalaṁ bhāvayato samādhibalassa vasena cattāri balāni ekarasā hontīti balānaṁ ekarasaṭṭhena bhāvanā, avijjāya akampiyaṭṭhena paññābalaṁ bhāvayato paññābalassa vasena cattāri balāni ekarasā hontīti balānaṁ ekarasaṭṭhena bhāvanā.

Upaṭṭhānaṭṭhena satisambojjhaṅgaṁ bhāvayato satisambojjhaṅgassa vasena cha bojjhaṅgā ekarasā hontīti bojjhaṅgānaṁ ekarasaṭṭhena bhāvanā, pavicayaṭṭhena dhammavicayasambojjhaṅgaṁ bhāvayato dhammavicayasambojjhaṅgassa vasena cha bojjhaṅgā ekarasā hontīti bojjhaṅgānaṁ ekarasaṭṭhena bhāvanā, paggahaṭṭhena vīriyasambojjhaṅgaṁ bhāvayato vīriyasambojjhaṅgassa vasena cha bojjhaṅgā ekarasā hontīti bojjhaṅgānaṁ ekarasaṭṭhena bhāvanā, pharaṇaṭṭhena pītisambojjhaṅgaṁ bhāvayato pītisambojjhaṅgassa vasena cha bojjhaṅgā ekarasā hontīti bojjhaṅgānaṁ ekarasaṭṭhena bhāvanā, upasamaṭṭhena passaddhisambojjhaṅgaṁ bhāvayato passaddhisambojjhaṅgassa vasena cha bojjhaṅgā ekarasā hontīti bojjhaṅgānaṁ ekarasaṭṭhena bhāvanā, avikkhepaṭṭhena samādhisambojjhaṅgaṁ bhāvayato samādhisambojjhaṅgassa vasena cha bojjhaṅgā ekarasā hontīti bojjhaṅgānaṁ ekarasaṭṭhena bhāvanā, paṭisaṅkhānaṭṭhena upekkhāsambojjhaṅgaṁ bhāvayato upekkhāsambojjhaṅgassa vasena cha bojjhaṅgā ekarasā hontīti bojjhaṅgānaṁ ekarasaṭṭhena bhāvanā.

Dassanaṭṭhena sammādiṭṭhiṁ bhāvayato sammādiṭṭhiyā vasena satta maggaṅgā ekarasā hontīti maggaṅgānaṁ ekarasaṭṭhena bhāvanā, abhiniropanaṭṭhena sammāsaṅkappaṁ bhāvayato sammāsaṅkappassa vasena satta maggaṅgā ekarasā hontīti maggaṅgānaṁ ekarasaṭṭhena bhāvanā, pariggahaṭṭhena sammāvācaṁ bhāvayato sammāvācāya vasena satta maggaṅgā ekarasā hontīti maggaṅgānaṁ ekarasaṭṭhena bhāvanā, samuṭṭhānaṭṭhena sammākammantaṁ bhāvayato sammākammantassa vasena satta maggaṅgā ekarasā hontīti maggaṅgānaṁ ekarasaṭṭhena bhāvanā, vodānaṭṭhena sammā-ājīvaṁ bhāvayato sammā-ājīvassa vasena satta maggaṅgā ekarasā hontīti maggaṅgānaṁ ekarasaṭṭhena

bhāvanā, paggahaṭṭhena sammāvāyāmaṁ bhāvayato sammāvāyāmassa vasena satta maggaṅgā ekarasā hontīti maggaṅgānaṁ ekarasaṭṭhena bhāvanā, upaṭṭhānaṭṭhena sammāsatiṁ bhāvayato sammāsatiyā vasena satta maggaṅgā ekarasā hontīti maggaṅgānaṁ ekarasaṭṭhena bhāvanā, avikkhepaṭṭhena sammāsamādhiṁ bhāvayato sammāsamādhissa vasena satta maggaṅgā ekarasā hontīti maggaṅgānaṁ ekarasaṭṭhena bhāvanā. Ayaṁ ekarasābhāvanā.

Katamā āsevanābhāvanā? Idha bhikkhu pubbaṇhasamayaṁ āsevati, majjhanhikasamayampi[1] āsevati, sāyanhasamayampi āsevati, purebhattampi āsevati, pacchābhattampi āsevati, purimepi yāme āsevati, majjhimepi yāme āsevati, pacchimepi yāme āsevati, rattimpi āsevati, divāpi āsevati, rattindivāpi[2] āsevati, kāḷepi āsevati, juṇhepi āsevati, vassepi āsevati, hemantepi āsevati, gimhepi āsevati, purimepi vayokhandhe āsevati, majjhimepi vayokhandhe āsevati, pacchimepi vayokhandhe āsevati. Ayaṁ āsevanābhāvanā. Imā catasso bhāvanā.

28. Aparāpi catasso bhāvanā, tattha jātānaṁ dhammānaṁ anativattanaṭṭhena bhāvanā, indriyānaṁ ekarasaṭṭhena bhāvanā, tadupagavīriyavāhanaṭṭhena bhāvanā, āsevanaṭṭhena bhāvanā. Kathaṁ tattha jātānaṁ dhammānaṁ anativattanaṭṭhena bhāvanā? Kāmacchandaṁ pajahato nekkhammavasena jātā dhammā aññamaññaṁ nātivattantīti tattha jātānaṁ dhammānaṁ anativattanaṭṭhena bhāvanā, byāpādaṁ pajahato abyāpādavasena jātā dhammā aññamaññaṁ nātivattantīti tattha jātānaṁ dhammānaṁ anativattanaṭṭhena bhāvanā, thinamiddhaṁ[3] pajahato ālokasaññāvasena jātā dhammā aññamaññaṁ nātivattantīti tattha jātānaṁ dhammānaṁ anativattanaṭṭhena bhāvanā, uddhaccaṁ pajahato avikkhepavasena jātā dhammā aññamaññaṁ nātivattantīti tattha jātānaṁ dhammānaṁ anativattanaṭṭhena bhāvanā, vicikicchaṁ pajahato dhammavavatthānavasena jātā dhammā aññamaññaṁ nātivattantīti tattha jātānaṁ dhammānaṁ anativattanaṭṭhena bhāvanā, avijjaṁ pajahato ñāṇavasena jātā dhammā aññamaññaṁ nātivattantīti tattha jātānaṁ dhammānaṁ anativattanaṭṭhena

1. Majjhantikasamayampi (Syā, Ka) 2. Rattidivāpi (Ka)
3. Thīnamiddhaṁ (Syā, Sī-Ṭṭha)

bhāvanā, aratiṁ pajahato pāmojjavasena jātā dhammā aññamaññaṁ nātivattantīti tattha jātānaṁ dhammānaṁ anativattanaṭṭhena bhāvanā, nīvaraṇe pajahato paṭhamajjhānavasena jātā dhammā aññamaññaṁ nātivattantīti tattha jātānaṁ dhammānaṁ anativattanaṭṭhena bhāvanā, vitakkavicāre pajahato dutiyajjhānavasena jātā dhammā aññamaññaṁ nātivattantīti tattha jātānaṁ dhammānaṁ anativattanaṭṭhena bhāvanā, pītiṁ pajahato tatiyajjhānavasena jātā dhammā aññamaññaṁ nātivattantīti tattha jātānaṁ dhammānaṁ anativattanaṭṭhena bhāvanā, sukhadukkhe pajahato catutthajjhānavasena jātā dhammā aññamaññaṁ nātivattantīti tattha jātānaṁ dhammānaṁ anativattanaṭṭhena bhāvanā.

Rūpasaññaṁ paṭighasaññaṁ nānattasaññaṁ pajahato ākāsānañcāyatanasamāpattivasena jātā dhammā aññamaññaṁ nātivattantīti tattha jātānaṁ dhammānaṁ anativattanaṭṭhena bhāvanā, ākāsānañcāyatanasaññaṁ pajahato viññāṇañcāyatanasamāpattivasena jātā dhammā aññamaññaṁ nātivattantīti tattha jātānaṁ dhammānaṁ anativattanaṭṭhena bhāvanā, viññāṇañcāyatanasaññaṁ pajahato ākiñcaññāyatanasamāpattivasena jātā dhammā aññamaññaṁ nātivattantīti tattha jātānaṁ dhammānaṁ anativattanaṭṭhena bhāvanā, ākiñcaññāyatanasaññaṁ pajahato nevasaññānāsaññāyatanasamāpattivasena jātā dhammā aññamaññaṁ nātivattantīti tattha jātānaṁ dhammānaṁ anativattanaṭṭhena bhāvanā.

Niccasaññaṁ pajahato aniccānupassanāvasena jātā dhammā aññamaññaṁ nātivattantīti tattha jātānaṁ dhammānaṁ anativattanaṭṭhena bhāvanā, sukhasaññaṁ pajahato dukkhānupassanāvasena jātā dhammā aññamaññaṁ nātivattantīti tattha jātānaṁ dhammānaṁ anativattanaṭṭhena bhāvanā, attasaññaṁ pajahato anattānupassanāvasena jātā dhammā aññamaññaṁ nātivattantīti tattha jātānaṁ dhammānaṁ anativattanaṭṭhena bhāvanā, nandiṁ pajahato nibbidānupassanāvasena jātā dhammā aññamaññaṁ nātivattantīti tattha jātānaṁ dhammānaṁ anativattanaṭṭhena bhāvanā, rāgaṁ pajahato virāgānupassanāvasena jātā dhammā aññamaññaṁ nātivattantīti tattha jātānaṁ dhammānaṁ anativattanaṭṭhena bhāvanā, samudayaṁ pajahato nirodhānupassanāvasena jātā dhammā aññamaññaṁ nātivattantīti tattha jātānaṁ dhammānaṁ anativattanaṭṭhena

bhāvanā, ādānaṁ pajahato paṭinissaggānupassanāvasena jātā dhammā aññamaññaṁ nātivattantīti tattha jātānaṁ dhammānaṁ anativattanaṭṭhena bhāvanā, ghanasaññaṁ pajahato khayānupassanāvasena jātā dhammā aññamaññaṁ nātivattantīti tattha jātānaṁ dhammānaṁ anativattanaṭṭhena bhāvanā, āyūhanaṁ pajahato vayānupassanāvasena jātā dhammā aññamaññaṁ nātivattantīti tattha jātānaṁ dhammānaṁ anativattanaṭṭhena bhāvanā. Dhuvasaññaṁ pajahato vipariṇāmānupassanāvasena jātā dhammā aññamaññaṁ nātivattantīti tattha jātānaṁ dhammānaṁ anativattanaṭṭhena bhāvanā, nimittaṁ pajahato animittānupassanāvasena jātā dhammā aññamaññaṁ nātivattantīti tattha jātānaṁ dhammānaṁ anativattanaṭṭhena bhāvanā, paṇidhiṁ pajahato appaṇihitānupassanāvasena jātā dhammā aññamaññaṁ nātivattantīti tattha jātānaṁ dhammānaṁ anativattanaṭṭhena bhāvanā, abhinivesaṁ pajahato suññatānupassanāvasena jātā dhammā aññamaññaṁ nātivattantīti tattha jātānaṁ dhammānaṁ anativattanaṭṭhena bhāvanā, sārādānābhinivesaṁ pajahato adhipaññādhammavipassanāvasena jātā dhammā aññamaññaṁ nātivattantīti tattha jātānaṁ dhammānaṁ anativattanaṭṭhena bhāvanā, sammohābhinivesaṁ pajahato yathābhūtañāṇadassanavasena jātā dhammā aññamaññaṁ nātivattantīti tattha jātānaṁ dhammānaṁ anativattanaṭṭhena bhāvanā, ālayābhinivesaṁ pajahato ādīnavānupassanāvasena jātā dhammā aññamaññaṁ nātivattantīti tattha jātānaṁ dhammānaṁ anativattanaṭṭhena bhāvanā, appaṭisaṅkhaṁ pajahato paṭisaṅkhānupassanāvasena jātā dhammā aññamaññaṁ nātivattantīti tattha jātānaṁ dhammānaṁ anativattanaṭṭhena bhāvanā, saññogābhinivesaṁ pajahato vivaṭṭanānupassanāvasena jātā dhammā aññamaññaṁ nātivattantīti tattha jātānaṁ dhammānaṁ anativattanaṭṭhena bhāvanā.

Diṭṭhekaṭṭhe kilese pajahato sotāpattimaggavasena jātā dhammā aññamaññaṁ nātivattantīti tattha jātānaṁ dhammānaṁ anativattanaṭṭhena bhāvanā, oḷārike kilese pajahato sakadāgāmimaggavasena jātā dhammā aññamaññaṁ nātivattantīti tattha jātānaṁ dhammānaṁ anativattanaṭṭhena bhāvanā, aṇusahagate kilese pajahato anāgāmimaggavasena jātā dhammā aññamaññaṁ nātivattantīti tattha jātānaṁ dhammānaṁ anativattanaṭṭhena bhāvanā, sabbakilese pajahato arahattamaggavasena jātā dhammā aññamaññaṁ

nātivattantīti tattha jātānaṁ dhammānaṁ anativattanaṭṭhena bhāvanā, evaṁ tattha jātānaṁ dhammānaṁ anativattanaṭṭhena bhāvanā.

Kathaṁ indriyānaṁ ekarasaṭṭhena bhāvanā? Kāmacchandaṁ pajahato nekkhammavasena pañcindriyāni ekarasā hontīti indriyānaṁ ekarasaṭṭhena bhāvanā, byāpādaṁ pajahato abyāpādavasena pañcindriyāni ekarasā hontīti indriyānaṁ ekarasaṭṭhena bhāvanā -pa- sabbakilese pajahato arahattamaggavasena pañcindriyāni ekarasā hontīti indriyānaṁ ekarasaṭṭhena bhāvanā, evaṁ indriyānaṁ ekarasaṭṭhena bhāvanā.

Kathaṁ tadupagavīriyavāhanaṭṭhena bhāvanā? Kāmacchandaṁ pajahato nekkhammavasena vīriyaṁ vāhetīti tadupagavīriyavāhanaṭṭhena bhāvanā, byāpādaṁ pajahato abyāpādavasena vīriyaṁ vāhetīti tadupagavīriyavāhanaṭṭhena bhāvanā -pa- sabbakilese pajahato arahattamaggavasena vīriyaṁ vāhetīti tadupagavīriyavāhanaṭṭhena bhāvanā, evaṁ tadupagavīriyavāhanaṭṭhena bhāvanā.

Kathaṁ āsevanaṭṭhena bhāvanā? Kāmacchandaṁ pajahanto nekkhammaṁ āsevatīti āsevanaṭṭhena bhāvanā, byāpādaṁ pajahanto abyāpādaṁ āsevatīti āsevanaṭṭhena bhāvanā -pa- sabbakilese pajahanto arahattamaggaṁ āsevatīti āsevanaṭṭhena bhāvanā, evaṁ āsevanaṭṭhena bhāvanā. Imā catasso bhāvanā.

Rūpaṁ passanto bhāveti, vedanaṁ passanto bhāveti, saññaṁ passanto bhāveti, saṅkhāre passanto bhāveti, viññāṇaṁ passanto bhāveti, cakkhuṁ -pa- jarāmaraṇaṁ -pa- amatogadhaṁ nibbānaṁ pariyosānaṭṭhena passanto bhāveti. Ye ye dhammā bhāvitā honti, te te dhammā ekarasā honti, taṁñātaṭṭhena ñāṇaṁ, pajānanaṭṭhena paññā, tena vuccati "ime dhammā bhāvetabbāti sotāvadhānaṁ, taṁpajānanā paññā sutamaye ñāṇan"ti. (4)

Catutthabhāṇavāro.

29. Kathaṁ "ime dhammā sacchikātabbā"ti sotāvadhānaṁ, taṁpajānanā paññā sutamaye ñāṇaṁ—

Eko dhammo sacchikātabbo, akuppā cetovimutti. . Dve dhammā sacchikātabbā, vijjā ca vimutti ca. . Tayo dhammā sacchikātabbā, tisso vijjā. . Cattāro dhammā sacchikātabbā, cattāri sāmaññaphalāni. . Pañca dhammā sacchikātabbā, pañca dhammakkhandhā. . Cha dhammā sacchikātabbā, cha abhiññā. . Satta dhammā sacchikātabbā, satta khīṇāsavabalāni. . Aṭṭha dhammā sacchikātabbā, aṭṭha vimokkhā. . Nava dhammā sacchikātabbā, nava anupubbanirodhā. . Dasa dhammā sacchikātabbā, dasa asekkhā dhammā.

Sabbaṁ bhikkhave sacchikātabbaṁ. Kiñca bhikkhave sabbaṁ sacchikātabbaṁ? Cakkhu bhikkhave sacchikātabbaṁ, rūpā sacchikātabbā, cakkhuviññāṇaṁ sacchikātabbaṁ, cakkhusamphasso sacchikātabbo, yampidaṁ cakkhusamphassapaccayā uppajjati vedayitaṁ sukhaṁ vā dukkhaṁ vā adukkhamasukhaṁ vā, tampi sacchikātabbaṁ. Sotaṁ sacchikātabbaṁ, saddā sacchikātabbā -pa-. Ghānaṁ sacchikātabbaṁ, gandhā sacchikātabbā. Jivhā sacchikātabbā, rasā sacchikātabbā. Kāyo sacchikātabbo, phoṭṭhabbā sacchikātabbā. Mano sacchikātabbo, dhammā sacchikātabbā, manoviññāṇaṁ sacchikātabbaṁ, manosamphasso sacchikātabbo, yampidaṁ manosamphassapaccayā uppajjati vedayitaṁ sukhaṁ vā dukkhaṁ vā adukkhamasukhaṁ vā, tampi sacchikātabbaṁ. Rūpaṁ passanto sacchikaroti, vedanaṁ passanto sacchikaroti, saññaṁ passanto sacchikaroti, saṅkhāre passanto sacchikaroti, viññāṇaṁ passanto sacchikaroti. Cakkhuṁ -pa-. Jarāmaraṇaṁ -pa- amatogadhaṁ nibbānaṁ pariyosānaṭṭhena passanto sacchikaroti. Ye ye dhammā sacchikatā honti, te te dhammā phassitā[1] honti. Taṁñātaṭṭhena ñāṇaṁ, pajānanaṭṭhena paññā, tena vuccati "ime dhammā sacchikātabbāti sotāvadhānaṁ, taṁpajānanā paññā sutamaye ñāṇan"ti. (5)

30. Kathaṁ "ime dhammā hānabhāgiyā", "ime dhammā ṭhitibhāgiyā", "ime dhammā visesabhāgiyā", "ime dhammā nibbedhabhāgiyā"ti sotāvadhānaṁ, taṁpajānanā paññā sutamaye ñāṇaṁ—

---

1. Phusitā (Syā)

Paṭhamassa jhānassa lābhiṁ kāmasahagatā saññāmanasikārā samudācaranti, hānabhāgiyo dhammo, tadanudhammatā sati santiṭṭhati, ṭhitibhāgiyo dhammo, avitakkasahagatā saññāmanasikārā samudācaranti, visesabhāgiyo dhammo, nibbidāsahagatā saññāmanasikārā samudācaranti virāgūpasaṁhitā, nibbedhabhāgiyo dhammo.

Dutiyassa jhānassa lābhiṁ vitakkasahagatā saññāmanasikārā samudācaranti, hānabhāgiyo dhammo, tadanudhammatā sati santiṭṭhati, ṭhitibhāgiyo dhammo, upekkhāsukhasahagatā saññāmanasikārā samudācaranti, visesabhāgiyo dhammo, nibbidāsahagatā saññāmanasikārā samudācaranti virāgūpasaṁhitā, nibbedhabhāgiyo dhammo.

Tatiyassa jhānassa lābhiṁ pītisukhasahagatā saññāmanasikārā samudācaranti, hānabhāgiyo dhammo, tadanudhammatā sati santiṭṭhati, ṭhitibhāgiyo dhammo, adukkhamasukhasahagatā saññāmanasikārā samudācaranti, visesabhāgiyo dhammo, nibbidāsahagatā saññāmanasikārā samudācaranti virāgūpasaṁhitā, nibbedhabhāgiyo dhammo.

Catutthassa jhānassa lābhiṁ upekkhāsahagatā saññāmanasikārā samudācaranti, hānabhāgiyo dhammo, tadanudhammatā sati santiṭṭhati, ṭhitibhāgiyo dhammo, ākāsānañcāyatanasahagatā saññāmanasikārā samudācaranti, visesabhāgiyo dhammo, nibbidāsahagatā saññāmanasikārā samudācaranti virāgūpasaṁhitā, nibbedhabhāgiyo dhammo.

Ākāsānañcāyatanassa lābhiṁ rūpasahagatā saññāmanasikārā samudācaranti, hānabhāgiyo dhammo, tadanudhammatā sati santiṭṭhati, ṭhitibhāgiyo dhammo, viññāṇañcāyatanasahagatā saññāmanasikārā samudācaranti, visesabhāgiyo dhammo, nibbidāsahagatā saññāmanasikārā samudācaranti virāgūpasaṁhitā, nibbedhabhāgiyo dhammo.

Viññāṇañcāyatanassa lābhiṁ ākāsānañcāyatanasahagatā saññāmanasikārā samudācaranti, hānabhāgiyo dhammo, tadanudhammatā sati santiṭṭhati, ṭhitibhāgiyo dhammo, ākiñcaññāyatanasahagatā saññāmanasikārā samudācaranti, visesabhāgiyo dhammo, nibbidāsahagatā saññāmanasikārā samudācaranti virāgūpasaṁhitā, nibbedhabhāgiyo dhammo.

Ākiñcaññāyatanassa lābhiṁ viññāṇañcāyatanasahagatā saññāmanasikārā samudācaranti, hānabhāgiyo dhammo, tadanudhammatā sati santiṭṭhati, ṭhitibhāgiyo dhammo. Nevasaññānāsaññāyatanasahagatā saññāmanasikārā samudācaranti, visesabhāgiyo dhammo, nibbidāsahagatā saññāmanasikārā samudācaranti virāgūpasaṁhitā, nibbedhabhāgiyo dhammo. Taṁñātaṭṭhena ñāṇaṁ pajānanaṭṭhena paññā, tena vuccati "ime dhammā hānabhāgiyā", "ime dhammā ṭhitibhāgiyā", "ime dhammā visesabhāgiyā", "ime dhammā nibbedhabhāgiyā"ti sotāvadhānaṁ, taṁpajānanā paññā sutamaye ñāṇaṁ. (4-9)

31. Kathaṁ "sabbe saṅkhārā aniccā", "sabbe saṅkhārā dukkhā", "sabbe dhammā anattā"ti sotāvadhānaṁ, taṁpajānanā paññā sutamaye ñāṇaṁ— rūpaṁ aniccaṁ khayaṭṭhena, dukkhaṁ bhayaṭṭhena, anattā asārakaṭṭhenāti sotāvadhānaṁ, taṁpajānanā paññā sutamaye ñāṇaṁ. Vedanā. Saññā. Saṅkhārā. Viññāṇaṁ. Cakkhu -pa-. Jarāmaraṇaṁ aniccaṁ khayaṭṭhena, dukkhaṁ bhayaṭṭhena, anattā asārakaṭṭhenāti sotāvadhanaṁ, taṁpajānanā paññā sutamaye ñāṇaṁ. Taṁñātaṭṭhena ñāṇaṁ, pajānanaṭṭhena paññā, tena vuccati "sabbe saṅkhārā aniccā", "sabbe saṅkhārā dukkhā", "sabbe dhammā anattā"ti sotāvadhānaṁ, taṁpajānanā paññā sutamaye ñāṇaṁ. (3-12)

32. Kathaṁ "idaṁ dukkhaṁ ariyasaccaṁ", "idaṁ dukkhasamudayaṁ ariyasaccaṁ", "idaṁ dukkhanirodhaṁ ariyasaccaṁ", "idaṁ dukkhanirodhagāminī paṭipadā ariyasaccan"ti sotāvadhānaṁ, taṁpajānanā paññā sutamaye ñāṇaṁ—

33. Tattha katamaṁ dukkhaṁ ariyasaccaṁ? Jātipi dukkhā, jārāpi dukkhā, maraṇampi dukkhaṁ, sokaparidevadukkhadomanassupāyāsāpi dukkhā, appiyehi sampayogo dukkho, piyehi vippayogo dukkho, yampicchaṁ na labhati, tampi dukkhaṁ, saṁkhittena pañcupādānakkhandhā[1] dukkhā.

Tattha katamā jāti? Yā tesaṁ tesaṁ sattānaṁ tamhi tamhi sattanikāye jāti sañjāti okkanti abhinibbatti khandhānaṁ pātubhāvo āyatanānaṁ paṭilābho, ayaṁ vuccati jāti.

1. Pañcupādānakkhandhāpi (Ka) Satipaṭṭhānasutte saccavibhaṅge ca passitabbaṁ.

Tattha katamā jarā? Yā tesaṁ tesaṁ sattānaṁ tamhi tamhi sattanikāye jarā jīraṇatā khaṇḍiccaṁ pāliccaṁ valittacatā āyuno saṁhāni indriyānaṁ paripāko, ayaṁ vuccati jarā.

Tattha katamaṁ maraṇaṁ? Yā tesaṁ tesaṁ sattānaṁ tamhā tamhā sattanikāyā cuti cavanatā bhedo antaradhānaṁ maccu maraṇaṁ kālakiriyā[1] khandhānaṁ bhedo kaḷevarassa nikkhepo jīvitindriyassupacchedo, idaṁ vuccati maraṇaṁ.

Tattha katamo soko? Ñātibyasanena[2] vā phuṭṭhassa, bhogabyasanena vā phuṭṭhassa, rogabyasanena vā phuṭṭhassa, sīlabyasanena vā phuṭṭhassa, diṭṭhibyasanena vā phuṭṭhassa, aññataraññatarena byasanena samannāgatassa, aññataraññatarena dukkhadhammena phuṭṭhassa soko socanā socitattaṁ antosoko antoparisoko cetaso parijjhāyanā domanassaṁ sokasallaṁ, ayaṁ vuccati soko.

Tattha katamo paridevo? Ñātibyasanena[2] vā phuṭṭhassa, bhogabyasanena vā phuṭṭhassa, rogabyasanena vā phuṭṭhassa, sīlabyasanena vā phuṭṭhassa, diṭṭhibyasanena vā phuṭṭhassa, aññataraññatarena byasanena samannāgatassa, aññataraññatarena dukkhadhammena phuṭṭhassa ādevo paridevo ādevanā paridevanā ādevitattaṁ paridevitattaṁ vācā palāpo vippalāpo lālappo lālappanā lālappitattaṁ, ayaṁ vuccati paridevo.

Tattha katamaṁ dukkhaṁ? Yaṁ kāyikaṁ asātaṁ kāyikaṁ dukkhaṁ, kāyasamphassajaṁ asātaṁ dukkhaṁ vedayitaṁ, kāyasamphassajā asātā dukkhā vedanā, idaṁ vuccati dukkhaṁ.

Tattha katamaṁ domanassaṁ? Yaṁ cetasikaṁ asātaṁ cetasikaṁ dukkhaṁ, cetosamphassajaṁ asātaṁ dukkhaṁ vedayitaṁ, cetosamphassajā asātā dukkhā vedanā, idaṁ vuccati domanassaṁ.

Tattha katamo upāyāso? Ñātibyasanena vā phuṭṭhassa, bhogabyasanena vā phuṭṭhassa, rogabyasanena vā phuṭṭhassa, sīlabyasanena vā phuṭṭhassa, diṭṭhibyasanena vā phuṭṭhassa, aññataraññatarena byasanena samannāgatassa,

---

1. Kālaṁkiriyā (Ka) 2. Yo ñātibyasanena (Syā) Passa Saccavibhaṅge 104 piṭṭhe.

aññataraññatarena dukkhadhammena phuṭṭhassa āyāso upāyāso āyāsanā upāyāsanā āyāsitattaṁ upāyāsitattaṁ, ayaṁ vuccati upāyāso.

Tattha katamo appiyehi sampayogo dukkho? Idha ya'ssa te honti aniṭṭhā akantā amanāpā rūpā saddā gandhā rasā phoṭṭhabbā, ye vā panassa te honti anatthakāmā ahitakāmā aphāsukāmā ayogakkhemakāmā, yā tehi saddhiṁ saṅgati samāgamo samodhānaṁ missībhāvo, ayaṁ vuccati appiyehi sampayogo dukkho.

Tattha katamo piyehi vippayogo dukkho? Idha ya'ssa te honti iṭṭhā kantā manāpā rūpā saddā gandhā rasā phoṭṭhabbā, ye vā panassa te honti atthakāmā hitakāmā phāsukāmā yogakkhemakāmā mātā vā pitā vā bhātā vā bhaginī vā mittā vā amaccā vā ñātī vā sālohitā vā, yā tehi saddhiṁ asaṅgati asamāgamo asamodhānaṁ amissībhāvo, ayaṁ vuccati piyehi vippayogo dukkho.

Tattha katamaṁ yampicchaṁ na labhati, tampi dukkhaṁ? Jātidhammānaṁ sattānaṁ evaṁ icchā uppajjati "aho vata mayaṁ na jātidhammā assāma, na ca vata no jāti āgaccheyyā"ti. Na kho panetaṁ icchāya pattabbaṁ, idampi yampicchaṁ na labhati, tampi dukkhaṁ. Jarādhammānaṁ sattānaṁ -pa-. Byādhidhammānaṁ sattānaṁ. Maraṇadhammānaṁ sattānaṁ. Sokaparidevadukkhadomanassupāyāsa-dhammānaṁ sattānaṁ evaṁ icchā uppajjati "aho vata mayaṁ na sokaparidevadukkhadomanassupāyāsadhammā assāma, na ca vata no sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā āgaccheyyun"ti, na kho panetaṁ icchāya pattabbaṁ, idampi yampicchaṁ na labhati, tampi dukkhaṁ.

Tattha katame saṁkhittena pañcupādānakkhandhā dukkhā? Seyyathidaṁ[1], rūpupādānakkhandho[2] vedanupādānakkhandho saññupādānakkhandho saṅkhārupādānakkhandho viññāṇupādānakkhandho, ime vuccanti saṁkhittena pañcupādānakkhandhā dukkhā. Idaṁ vuccati dukkhaṁ ariyasaccaṁ.

---

1. Seyyathīdaṁ (Syā, Sī-Ṭṭha)
2. Rūpūpādānakkhandho (Syā) evamuparipi.

34. Tattha katamaṁ dukkhasamudayaṁ ariyasaccaṁ? Yāyaṁ taṇhā ponobhavikā[1] nandirāgasahagatā tatra tatrābhinandinī. Seyyathidaṁ, kāmataṇhā bhavataṇhā vibhavataṇhā, sā kho panesā taṇhā kattha uppajjamānā uppajjati, kattha nivisamānā nivisati? Yaṁ loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati. Kiñca loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ? Cakkhu loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati. Sotaṁ loke. Ghānaṁ loke. Jivhā loke. Kāyo loke. Mano loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati. . Rūpā loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati. Saddā loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ -pa-. Dhammā loke. . Cakkhuviññāṇaṁ loke -pa-. Manoviññāṇaṁ loke. . Cakkhusamphasso loke -pa-. Manosamphasso loke. . Cakkhusamphassajā vedanā loke -pa-. Manosamphassajā vedanā loke. . Rūpasaññā loke -pa-. Dhammasaññā loke. . Rūpasañcetanā loke -pa-. Dhammasañcetanā loke. . Rūpataṇhā loke -pa-. Dhammataṇhā loke. . Rūpavitakko loke -pa-. Dhammavitakko loke. . Rūpavicāro loke -pa-. Dhammavicāro loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati. Idaṁ vuccati dukkhasamudayaṁ ariyasaccaṁ.

35. Tattha katamaṁ dukkhanirodhaṁ ariyasaccaṁ? Yo tassāyeva taṇhāya asesavirāganirodho cāgo paṭinissaggo mutti anālayo, sā kho panesā taṇhā kattha pahīyamānā pahīyati, kattha nirujjhamānā nirujjhati? Yaṁ loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamānā nirujjhati. Kiñca loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ? Cakkhu loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamānā nirujjhati -pa-. Dhammavicāro loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamānā nirujjhati. Idaṁ vuccati dukkhanirodhaṁ ariyasaccaṁ.

---

1. Ponobbhagikā (Syā)

36. Tattha katamaṁ dukkhanirodhagāminī paṭipadā ariyasacca? Ayameva ariyo aṭṭhaṅgiko maggo. Seyyathidaṁ, sammādiṭṭhi sammāsaṅkappo sammāvācā sammākammanto sammā-ājīvo sammāvāyāmo sammāsati sammāsamādhi.

Tattha katamā sammādiṭṭhi? Dukkhe ñāṇaṁ, dukkhasamudaye ñāṇaṁ, dukkhanirodhe ñāṇaṁ, dukkhanirodhagāminiyā paṭipadāya ñāṇaṁ, ayaṁ vuccati sammādiṭṭhi.

Tattha katamo sammāsaṅkappo? Nekkhammasaṅkappo abyāpādasaṅkappo avihiṁsāsaṅkappo, ayaṁ vuccati sammāsaṅkappo.

Tattha katamā sammāvācā? Musāvādā veramaṇī[1], pisuṇāya vācāya veramaṇī, pharusāya vācāya veramaṇī, samphappalāpā veramaṇī, ayaṁ vuccati sammāvācā.

Tattha katamo sammākammanto? Pāṇātipātā veramaṇī, adinnādānā veramaṇī, kāmesumicchācārā veramaṇī, ayaṁ vuccati sammākammanto.

Tattha katamo sammā-ājīvo? Idha ariyabhāvako micchā-ājīvaṁ pahāya samā-ājīvena jīvikaṁ[2] kappeti, ayaṁ vuccati sammā-ājīvo.

Tattha katamo sammāvāyāmo? Idha bhikkhu anuppannānaṁ pāpakānaṁ akusalānaṁ dhammānaṁ anuppādāya chandaṁ janeti vāyamati, vīriyaṁ ārabhati, cittaṁ paggaṇhāti padahati. Uppannānaṁ pāpakānaṁ akusalānaṁ dhammānaṁ pahānāya -pa-. Anuppannānaṁ kusalānaṁ dhammānaṁ uppādāya -pa-. Uppannānaṁ kusalānaṁ dhammānaṁ ṭhitiyā asammosāya bhiyyobhāvāya vepullāya bhāvanāya pāripūriyā chandaṁ janeti vāyamati, vīriyaṁ ārabhati, cittaṁ paggaṇhāti padahati, ayaṁ vuccati sammāvāyāmo.

Tattha katamā sammāsati? Idha bhikkhu kāye kāyānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhijjhādomanassaṁ. Vedanāsu -pa-. Citte -pa-. Dhammesu dhammānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhijjhādomanassaṁ, ayaṁ vuccati sammāsati.

Tattha katamo sammāsamādhi? Idha bhikkhu vivicceva kāmehi vivicca akusalehi dhammehi savitakkaṁ savicāraṁ vivekajaṁ pītisukhaṁ paṭhamaṁ jhānaṁ

---

1. Veramaṇi (Ka) 2. Jīvitaṁ (Ka)

upasampajja viharati. Vitakkavicārānaṁ vūpasamā ajjhattaṁ sampasādanaṁ cetaso ekodibhāvaṁ avitakkaṁ avicāraṁ samādhijaṁ pītisukhaṁ dutiyaṁ jhānaṁ upasampajja viharati. Pītiyā ca virāgā upekkhako ca viharati sato ca sampajāno sukhañca kāyena paṭisaṁvedeti, yaṁ taṁ ariyā ācikkhanti "upekkhako satimā sukhavihārī"ti, tatiyaṁ jhānaṁ upasampajja viharati. Sukhassa ca pahānā dukkhassa ca pahānā pubbeva somanassadomanassānaṁ atthaṅgamā adukkhamasukhaṁ upekkhāsatipārisuddhiṁ catutthaṁ jhānaṁ upasampajja viharati. Ayaṁ vuccati sammāsamādhi. Idaṁ vuccati dukkhanirodhagāminī paṭipadā ariyasaccaṁ. . Taṁñātaṭṭhena ñāṇaṁ, pajānanaṭṭhena paññā, tena vuccati "idaṁ dukkhaṁ ariyasaccaṁ", "idaṁ dukkhasamudayaṁ ariyasaccaṁ", "idaṁ dukkhanirodhaṁ ariyasaccaṁ", "idaṁ dukkhanirodhagāminī paṭipadā ariyasaccan"ti sotāvadhānaṁ, taṁpajānanā paññā sutamaye ñāṇaṁ. Evaṁ sotāvadhāne paññā sutamaye ñāṇaṁ. (4-16)

Sutamayañāṇaniddeso paṭhamo.

2. Sīlamayañāṇaniddesa

37. Kathaṁ sutvāna saṁvare paññā sīlamaye ñāṇaṁ—pañca sīlāni pariyantapārisuddhisīlaṁ apariyantapārisuddhisīlaṁ paripuṇṇapārisuddhisīlaṁ aparāmaṭṭhapārisuddhisīlaṁ paṭippassaddhipārisuddhisīlanti.

Tattha katamaṁ pariyantapārisuddhisīlaṁ? Anupasampannānaṁ pariyantasikkhāpadānaṁ, idaṁ pariyantapārisuddhisīlaṁ. . Katamaṁ apariyantapārisuddhisīlaṁ? Upasampannānaṁ apariyantasikkhāpadānaṁ, idaṁ apariyantapārisuddhisīlaṁ. . Katamaṁ paripuṇṇapārisuddhisīlaṁ? Puthujjanakalyāṇakānaṁ kusaladhamme yuttānaṁ sekkhapariyante[1] paripūrakārīnaṁ kāye ca jīvite ca anapekkhānaṁ pariccattajīvitānaṁ, idaṁ paripuṇṇapārisuddhisīlaṁ. . Katamaṁ aparāmaṭṭhapārisuddhisīlaṁ? Sattannaṁ sekkhānaṁ, idaṁ aparāmaṭṭhapārisuddhisīlaṁ. . Katamaṁ paṭippassaddhipārisuddhisīlaṁ? Tathāgatasāvakānaṁ khīṇāsavānaṁ Paccekabuddhānaṁ Tathāgatānaṁ Arahantānaṁ Sammāsambuddhānaṁ, idaṁ paṭippassaddhipārisuddhisīlaṁ.

1. Sekhapariyante (Ka)

38. Atthi sīlaṁ pariyantaṁ, atthi sīlaṁ apariyantaṁ. Tattha katamaṁ taṁ sīlaṁ pariyantaṁ? Atthi sīlaṁ lābhapariyantaṁ, atthi sīlaṁ yasapariyantaṁ, atthi sīlaṁ ñātipariyantaṁ, atthi sīlaṁ aṅgapariyantaṁ, atthi sīlaṁ jīvitapariyantaṁ.

Katamaṁ taṁ sīlaṁ lābhapariyantaṁ? Idhekacco lābhahetu lābhapaccayā lābhakāraṇā yathāsamādinnaṁ[1] sikkhāpadaṁ vītikkamati, idaṁ taṁ sīlaṁ lābhapariyantaṁ. . Katamaṁ taṁ sīlaṁ yasapariyantaṁ? Idhekacco yasahetu yasapaccayā yasakāraṇā yathāsamādinnaṁ sikkhāpadaṁ vītikkamati, idaṁ taṁ sīlaṁ yasapariyantaṁ. . Katamaṁ taṁ sīlaṁ ñātipariyantaṁ? Idhekacco ñātihetu ñātipaccayā ñātikāraṇā yathāsamādinnaṁ sikkhāpadaṁ vītikkamati, idaṁ taṁ sīlaṁ ñātipariyantaṁ. . Katamaṁ taṁ sīlaṁ aṅgapariyantaṁ? Idhekacco aṅgahetu aṅgapaccayā aṅgakāraṇā yathāsamādinnaṁ sikkhāpadaṁ vītikkamati, idaṁ taṁ sīlaṁ aṅgapariyantaṁ. . Katamaṁ taṁ sīlaṁ jīvitapariyantaṁ? Idhekacco jīvitahetu jīvitapaccayā jīvitakāraṇā yathāsamādinnaṁ sikkhāpadaṁ vītikkamati, idaṁ taṁ sīlaṁ jīvitapariyantaṁ. Evarūpāni sīlāni khaṇḍāni chiddāni sabalāni kammāsāni na bhujissāni na viññuppasatthāni[2] parāmaṭṭhāni asamādhisaṁvattanikāni[3] na avippaṭisāravatthukāni na pāmojjavatthukāni na pītivatthukāni na passaddhivatthukāni na sukhavatthukāni na samādhivatthukāni na yathābhūtañāṇadassanavatthukāni na ekantanibbidāya na virāgāya na nirodhāya na upasamāya na abhiññāya na sambodhāya na nibbānāya saṁvattanti, idaṁ taṁ sīlaṁ pariyantaṁ.

Katamaṁ taṁ sīlaṁ apariyantaṁ? Atthi sīlaṁ na lābhapariyantaṁ, atthi sīlaṁ na yasapariyantaṁ, atthi sīlaṁ na ñātipariyantaṁ, atthi sīlaṁ na aṅgapariyantaṁ, atthi sīlaṁ na jīvitapariyantaṁ.

Katamaṁ taṁ sīlaṁ na lābhapariyantaṁ? Idhekacco lābhahetu lābhapaccayā lābhakāraṇā yathāsamādinnaṁ sikkhāpadaṁ vītikkamāya cittampi na uppādeti, kiṁ so vītikkamissati, idaṁ taṁ sīlaṁ na lābhapariyantaṁ. . Katamaṁ taṁ sīlaṁ na yasapariyantaṁ? Idhekacco yasahetu yasapaccayā yasakāraṇā yathāsamādinnaṁ sikkhāpadaṁ vītikkamāya cittampi na

---

1. Yathāsamādiṇṇaṁ (Ka)
2. Na viññūpasatthāni (Ka)
3. Na samādhisaṁvattanikāni (Ka)

uppādeti, kiṁ so vītikkamissati, idaṁ taṁ sīlaṁ na yasapariyantaṁ. . Katamaṁ taṁ sīlaṁ na ñātipariyantaṁ? Idhekacco ñātihetu ñātipaccayā ñātikāraṇā yathāsamādinnaṁ sikkhāpadaṁ vītikkamāya cittampi na uppādeti, kiṁ so vītikkamissati, idaṁ taṁ sīlaṁ na ñātipariyantaṁ. . Katamaṁ taṁ sīlaṁ na aṅgapariyantaṁ? Idhekacco aṅgahetu aṅgapaccayā aṅgakāraṇā yathāsamādinnaṁ sikkhāpadaṁ vītikkamāya cittampi na uppādeti, kiṁ so vītikkamissati, idaṁ taṁ sīlaṁ na aṅgapariyantaṁ. . Katamaṁ taṁ sīlaṁ na jīvitapariyantaṁ? Idhekacco jīvitahetu jīvitapaccayā jīvitakāraṇā yathāsamādinnaṁ sikkhāpadaṁ vītikkamāya cittampi na uppādeti, kiṁ so vītikkamissati, idaṁ taṁ sīlaṁ na jīvitapariyantaṁ. Evarūpāni sīlāni akhaṇḍāni acchiddāni asabalāni akammāsāni bhujissāni viññuppasatthāni aparāmaṭṭhāni samādhisaṁvattanikāni avippaṭisāravatthukāni pāmojjavatthukāni pītivatthukāni passaddhivatthukāni s ukhavatthukāni samādhivatthukāni yathābhūtañāṇadassanavatthukāni ekantanibbidāya virāgāya nirodhāya upasamāya abhiññāya sambodhāya nibbānāya saṁvattanti, idaṁ taṁ sīlaṁ apariyantaṁ.

39. Kiṁ sīlaṁ, kati sīlāni, kiṁsamuṭṭhānaṁ sīlaṁ, katidhammasamodhānaṁ sīlaṁ.

Kiṁ sīlanti cetanā sīlaṁ, cetasikaṁ sīlaṁ, saṁvaro sīlaṁ, avītikkamo sīlaṁ. . **Kati sīlānī**ti tīṇi sīlāni, kusalasīlaṁ, akusalasīlaṁ, abyākatasīlaṁ. . **Kiṁsamuṭṭhānaṁ sīlan**ti kusalacittasamuṭṭhānaṁ kusalasīlaṁ, akusalacittasamuṭṭhānaṁ akusalasīlaṁ, abyākatacittasamuṭṭhānaṁ abyākatasīlaṁ. . **Katidhammasamodhānaṁ sīlan**ti saṁvarasamodhānaṁ sīlaṁ, avītikkamasamodhānaṁ sīlaṁ, tathābhāve jātacetanāsamodhānaṁ sīlaṁ.

40. Pāṇātipātaṁ saṁvaraṭṭhena sīlaṁ, avītikkamaṭṭhena sīlaṁ. Adinnādānaṁ saṁvaraṭṭhena sīlaṁ, avītikkamaṭṭhena sīlaṁ. Kāmesumicchācāraṁ saṁvaraṭṭhena sīlaṁ, avītikkamaṭṭhena sīlaṁ. Musāvādaṁ saṁvaraṭṭhena sīlaṁ, avītikkamaṭṭhena sīlaṁ. Pisuṇaṁ vācaṁ[1] saṁvaraṭṭhena sīlaṁ, avītikkamaṭṭhena sīlaṁ. Pharusaṁ vācaṁ[2] saṁvaraṭṭhena sīlaṁ, avītikkamaṭṭhena sīlaṁ. Samphappalāpaṁ saṁvaraṭṭhena sīlaṁ, avītikkamaṭṭhena

1. Pisuṇāvācaṁ (Syā, Ka) Dī 1. 4 piṭṭhe passitabbā. 2. Pharusavācaṁ (Syā, Ka)

sīlaṁ. Abhijjhaṁ saṁvaraṭṭhena sīlaṁ, avītikkamaṭṭhena sīlaṁ. Byāpādaṁ saṁvaraṭṭhena sīlaṁ, avītikkamaṭṭhena sīlaṁ. Micchādiṭṭhiṁ saṁvaraṭṭhena sīlaṁ, avītikkamaṭṭhena sīlaṁ.

41. Nekkhammena kāmacchandaṁ saṁvaraṭṭhena sīlaṁ, avītikkamaṭṭhena sīlaṁ. Abyāpādena byāpādaṁ saṁvaraṭṭhena sīlaṁ, avītikkamaṭṭhena sīlaṁ. Ālokasaññāya thinamiddhaṁ. Avikkhepaṭṭhena uddhaccaṁ. Dhammavavatthānena vicikicchaṁ. Ñāṇena avijjaṁ. Pāmojjena aratiṁ.

Paṭhamena jhānena[1] nīvaraṇe. Dutiyena jhānena vitakkavicāre. Tatiyena jhānena pītiṁ. Catutthena jhānena sukhadukkhaṁ. Ākāsānañcāyatanasamāpattiyā rūpasaññaṁ paṭighasaññaṁ nānattasaññaṁ. Viññāṇañcāyatanasamāpattiyā ākāsānañcāyatanasaññaṁ. Ākiñcaññāyatanasamāpattiyā viññāṇañcāyatanasaññaṁ. Nevasaññānāsaññāyatanasamāpattiyā ākiñcaññāyatanasaññaṁ.

Aniccānupassanāya niccasaññaṁ. Dukkhānupassanāya sukhasaññaṁ. Anattānupassanāya attasaññaṁ. Nibbidānupassanāya nandiṁ. Virāgānupassanāya rāgaṁ. Nirodhānupassanāya samudayaṁ. Paṭinissaggānupassanāya ādānaṁ. Khayānupassanāya ghanasaññaṁ. Vayānupassanāya āyūhanaṁ. Vipariṇāmānupassanāya dhuvasaññaṁ. Animittānupassanāya nimittaṁ. Appaṇihitānupassanāya paṇidhiṁ. Suññatānupassanāya abhinivesaṁ. Adhipaññādhammavipassanāya sārādānābhinivesaṁ. Yathābhūtañāṇadassanena sammohābhinivesaṁ. Ādīnavānupassanāya ālayābhinivesaṁ. Paṭisaṅkhānupassānāya appaṭisaṅkhaṁ. Vivaṭṭanānupassanāya saññogābhinivesaṁ.

Sotāpattimaggena diṭṭhekaṭṭhe kilese. Sakadāgāmimaggena oḷārike kilese. Anāgāmimaggena aṇusahagate kilese. Arahattamaggena sabbakilese saṁvaraṭṭhena sīlaṁ, avītikkamaṭṭhena sīlaṁ.

Pañca sīlāni pāṇātipātassa pahānaṁ sīlaṁ, veramaṇī sīlaṁ, cetanā sīlaṁ, saṁvaro sīlaṁ, avītikkamo sīlaṁ. Evarūpāni sīlāni cittassa avippaṭisārāya saṁvattanti, pāmojjāya saṁvattanti, pītiyā saṁvattanti,

---

1. Paṭhamajjhānena (Syā) evamīdisesu ṭhānesu.

passaddhiyā saṁvattanti, somanassāya saṁvattanti, āsevanāya saṁvattanti, bhāvanāya saṁvattanti, bahulīkammāya saṁvattanti, alaṅkārāya saṁvattanti, parikkhārāya saṁvattanti, parivārāya saṁvattanti, pāripūriyā saṁvattanti, ekantanibbidāya virāgāya nirodhāya upasamāya abhiññāya sambodhāya nibbānāya saṁvattanti.

Evarūpānaṁ sīlānaṁ saṁvarapārisuddhi adhisīlaṁ, saṁvarapārisuddhiyā ṭhitaṁ cittaṁ na vikkhepaṁ gacchati, avikkhepapārisuddhi adhicittaṁ, saṁvarapārisuddhiṁ sammā passati, avikkhepapārisuddhiṁ sammā passati. Dassanapārisuddhi adhipaññā. Yo tattha saṁvaraṭṭho, ayaṁ adhisīlasikkhā. Yo tattha avikkhepaṭṭho, ayaṁ adhicittasikkhā. Yo tattha dassanaṭṭho, ayaṁ adhipaññāsikkhā.

Imā tisso sikkhāyo āvajjanto sikkhati, jānanto sikkhati, passanto sikkhati, paccavekkhanto sikkhati, cittaṁ adhiṭṭhahanto sikkhati, saddhāya adhimuccanto sikkhati, vīriyaṁ paggaṇhanto sikkhati, satiṁ upaṭṭhapento sikkhati, cittaṁ samādahanto sikkhati, paññāya pajānanto sikkhati, abhiññeyyaṁ abhijānanto sikkhati, pariññeyyaṁ parijānanto sikkhati, pahātabbaṁ pajahanto sikkhati, sacchikātabbaṁ sacchikaronto sikkhati, bhāvetabbaṁ bhāvento sikkhati.

Pañca sīlāni adinnādānassa. Kāmesumicchācārassa. Musāvādassa. Pisuṇāya vācāya. Pharusāya vācāya. Samphappalāpassa. Abhijjhāya. Byāpādassa. Micchādiṭṭhiyā.

Nekkhammena kāmacchandassa. Abyāpādena byāpādassa. Ālokasaññāya thinamiddhassa. Avikkhepena uddhaccassa. Dhammavavatthānena vicikicchāya. Ñāṇena avijjāya. Pāmojjena aratiyā.

Paṭhamena jhānena nīvaraṇānaṁ. Dutiyena jhānena vitakkavicārānaṁ. Tatiyena jhānena pītiyā. Catutthena jhānena sukhadukkhānaṁ. Ākāsānañcāyatanasamāpattiyā rūpasaññāya paṭighasaññāya nānattasaññāya. Viññāṇañcāyatanasamāpattiyā ākāsānañcāyatanasaññāya. Ākiñcaññāyatanasamāpattiyā viññaṇañcāyatanasaññāya. Nevasaññānāsaññāyatanasamāpattiyā ākiñcaññāyatanasaññāya.

Aniccānupassanāya niccasaññāya. Dukkhānupassanāya sukhasaññāya, anattānupassanāya attasaññāya. Nibbidānupassanāya nandiyā. Virāgānupassanāya rāgassa. Nirodhānupassanāya samudayassa. Paṭinissaggānupassanāya ādānassa. Khayānupassanāya ghanasaññāya. Vayānupassanāya āyūhanassa. Vipariṇāmānupassanāya dhuvasaññāya. Animittānupassanāya nimittassa. Appaṇihitānupassanāya paṇidhiyā. Suññatānupassanāya abhinivesassa. Adhipaññādhammavipassanāya sārāgābhinivesassa. Yathābhūtañāṇadassanena sammohābhinivesassa. Ādīnavānupassanāya ālayābhinivesassa. Paṭisaṅkhānupassanāya appaṭisaṅkhāya. Vivaṭṭanānupassanāya saññogābhinivesassa.

Sotāpattimaggena diṭṭhekaṭṭhānaṁ kilesānaṁ. Sakadāgāmimaggena oḷārikānaṁ kilesānaṁ. Anāgāmimaggena aṇusahagatānaṁ kilesānaṁ. Arahattamaggena sabbakilesānaṁ pahānaṁ sīlaṁ, veramaṇī sīlaṁ, cetanā sīlaṁ, saṁvaro sīlaṁ, avītikkamo sīlaṁ. Evarūpāni sīlāni cittassa avippaṭisārāya saṁvattanti, pāmojjāya saṁvattanti, pītiyā saṁvattanti, passaddhiyā saṁvattanti, somanassāya saṁvattanti, āsevanāya saṁvattanti, bhāvanāya saṁvattanti, bahulīkammāya saṁvattanti, alaṅkārāya saṁvattanti, parikkhārāya saṁvattanti, parivārāya saṁvattanti, pāripūriyā saṁvattanti, ekantanibbidāya virāgāya nirodhāya upasamāya abhiññāya sambodhāya nibbānāya saṁvattanti.

42. Evarūpānaṁ sīlānaṁ saṁvarapārisuddhi adhisīlaṁ. Saṁvarapārisuddhiyā ṭhitaṁ cittaṁ avikkhepaṁ gacchati, avikkhepapārisuddhi adhicittaṁ. Saṁvarapārisuddhiṁ sammā passati, avikkhepapārisuddhiṁ sammā passati. Dassanapārisuddhi adhipaññā. Yo tattha saṁvaraṭṭho, ayaṁ adhisīlasikkhā. Yo tattha avikkhepaṭṭho, ayaṁ adhicittasikkhā. Yo tattha dassanaṭṭho, ayaṁ adhipaññāsikkhā.

Imā tisso sikkhāyo āvajjanto sikkhati, jānanto sikkhati, passanto sikkhati, paccavekkhanto sikkhati, cittaṁ adhiṭṭhahanto sikkhati, saddhāya adhimuccanto sikkhati, vīriyaṁ paggaṇhanto sikkhati, satiṁ upaṭṭhapento sikkhati, cittaṁ samādahanto sikkhati, paññāya pajānanto sikkhati, abhiññeyyaṁ abhijānanto sikkhati, pariññeyyaṁ parijānanto sikkhati, pahātabbaṁ pajahanto sikkhati, sacchikātabbaṁ sacchikaronto sikkhati,

bhāvetabbaṁ bhāvento sikkhati, taṁñātaṭṭhena ñāṇaṁ, pajānanaṭṭhena paññā, tena vuccati sutvāna saṁvare paññā sīlamaye ñāṇaṁ.

Sīlamayañāṇaniddeso dutiyo.

---

3. Samādhibhāvanāmayañāṇaniddesa

43. Kathaṁ saṁvaritvā samādahane paññā samādhibhāvanāmaye ñāṇaṁ—eko samādhi cittassa ekaggatā. . Dve samādhī, lokiyo samādhi lokuttaro samādhi. . Tayo samādhī, savitakkasavicāro samādhi avitakkavicāramatto samādhi avitakka-avicāro samādhi. . Cattāro samādhī, hānabhāgiyo samādhi ṭhitibhāgiyo samādhi visesabhāgiyo samādhi nibbedhabhāgiyo samādhi. . Pañca samādhī, pītipharaṇatā sukhapharaṇatā cetopharaṇatā ālokapharaṇatā paccavekkhaṇānimittaṁ[1]. . Cha samādhī, Buddhānussativasena cittassa ekaggatā avikkhepo samādhi, dhammānussativasena cittassa ekaggatā avikkhepo samādhi, saṁghānussativasena cittassa ekaggatā avikkhepo samādhi, sīlānussativasena cittassa ekaggatā avikkhepo samādhi, cāgānussativasena cittassa ekaggatā avikkhepo samādhi, devatānussativasena cittassa ekaggatā avikkhepo samādhi. . Satta samādhī, samādhikusalatā samādhissa samāpattikusalatā samādhissa ṭhitikusalatā samādhissa vuṭṭhānakusalatā samādhissa kallatākusalatā[2] samādhissa gocarakusalatā samādhissa abhinīhārakusalatā. . Aṭṭha samādhī, pathavīkasiṇavasena cittassa ekaggatā avikkhepo samādhi, āpokasiṇavasena -pa-. Tejokasiṇavasena. Vāyokasiṇavasena. Nīlakasiṇavasena. Pītakasiṇavasena. Lohitakasiṇavasena. Odātakasiṇavasena cittassa ekaggatā avikkhepo samādhi. . Nava samādhī, rūpāvacaro samādhi atthi hīno atthi majjho atthi paṇīto, arūpāvacaro samādhi atthi hīno atthi majjho atthi paṇīto, suññato samādhi animitto samādhi appaṇihito samādhi. . Dasa samādhī, uddhumātakasaññāvasena

---

1. Paccavekkhanānimittaṁ (Ka)
2. Kallitakusalatā (Syā, Ka)

cittassa ekaggatā avikkhepo samādhi, vinīlakasaññāvasena. Vipubbakasaññāvasena. Vicchiddakasaññāvasena. Vikkhāyitakasaññāvasena. Vikkhittakasaññāvasena. Hatavikkhittakasaññāvasena. Lohitakasaññāvasena. Puḷavakasaññāvasena[1]. Aṭṭhikasaññāvasena cittassa ekaggatā avikkhepo samādhi. Ime pañcapaññāsa samādhī.

44. Api ca pañcavīsati samādhissa samādhiṭṭhā—pariggahaṭṭhena samādhi, parivāraṭṭhena samādhi, paripūraṭṭhena samādhi, ekaggaṭṭhena samādhi, avikkhepaṭṭhena samādhi, anāvilaṭṭhena samādhi, aniñjanaṭṭhena samādhi, vimuttaṭṭhena samādhi, ekattupaṭṭhānavasena cittassa ṭhitattā samādhi. Samaṁ esatīti samādhi, visamaṁ nesatīti samādhi, samaṁ esitattā samādhi, visamaṁ nesitattā samādhi, samaṁ ādiyatīti samādhi, visamaṁ nādiyatīti samādhi, samaṁ ādinnattā samādhi, visamaṁ anādinnattā samādhi, samaṁ paṭipajjatīti samādhi, visamaṁ nappaṭipajjatīti samādhi, samaṁ paṭipannattā samādhi, visamaṁ nappaṭipannattā samādhi, samaṁ jhāyatīti samādhi, visamaṁ jhāpetīti samādhi, samaṁ jhātattā samādhi, visamaṁ jhāpitattā samādhi. Samo ca hito ca sukho cāti samādhi. Ime pañcavīsati samādhissa samādhiṭṭhā. Taṁñātaṭṭhena ñāṇaṁ, pajānanaṭṭhena paññā, tena vuccati saṁvaritvā samādahane paññā samādhibhāvanāmaye ñāṇaṁ.

Samādhibhāvanāmayañāṇaniddeso tatiyo.

---

4. Dhammaṭṭhitiñāṇaniddesa

45. Kathaṁ paccayapariggahe paññā dhammaṭṭhitiñāṇaṁ—avijjā saṅkhārānaṁ uppādaṭṭhiti ca pavattaṭṭhiti ca nimittaṭṭhiti ca āyūhanaṭṭhiti ca saññogaṭṭhiti ca palibodhaṭṭhiti ca samudayaṭṭhiti ca hetuṭṭhiti ca paccayaṭṭhiti ca, imehi navahākārehi avijjā paccayo, saṅkhārā paccayasamuppannā, ubhopete dhammā paccayasamuppannāti paccayapariggahe paññā dhammaṭṭhitiñāṇaṁ. Atītampi addhānaṁ, anāgatampi addhānaṁ avijjā saṅkhārānaṁ uppādaṭṭhiti ca pavattaṭṭhiti ca nimittaṭṭhiti ca āyūhanaṭṭhiti ca saññogaṭṭhiti ca palibodhaṭṭhiti ca samudayaṭṭhiti ca

---

1. Puḷuvaka saññāvasena (Ka)

hetuṭṭhiti ca paccayaṭṭhiti ca, imehi navahākārehi avijjā paccayo, saṅkhārā paccayasamuppannā, ubhopete dhammā paccayasamuppannāti paccayapariggahe paññā dhammaṭṭhitiñāṇaṁ.

Saṅkhārā viññāṇassa -pa-. Viññāṇaṁ nāmarūpassa. Nāmarūpaṁ saḷāyatanassa, saḷāyatanaṁ phassassa. Phasso vedanāya. Vedanā taṇhāya. Taṇhā upādānassa. Upādānaṁ bhavassa. Bhavo jātiyā. Jāti jarāmaraṇassa uppādaṭṭhiti ca pavattaṭṭhiti ca nimittaṭṭhiti ca āyūhanaṭṭhiti ca saññogaṭṭhiti ca palibodhaṭṭhiti ca samudayaṭṭhiti ca hetuṭṭhiti ca paccayaṭṭhiti ca, imehi navahākārehi jāti paccayo, jarāmaraṇaṁ paccayasamuppannaṁ, ubhopete dhammā paccayasamuppannāti paccayapariggahe paññā dhammaṭṭhitiñāṇaṁ. Atītampi addhānaṁ. Anāgatampi addhānaṁ jāti jarāmaraṇassa uppādaṭṭhiti ca pavattaṭṭhiti ca nimittaṭṭhiti ca āyūhanaṭṭhiti ca saññogaṭṭhiti ca palibodhaṭṭhiti ca samudayaṭṭhiti ca hetuṭṭhiti ca paccayaṭṭhiti ca, imehi navahākārehi jāti paccayo, jarāmaraṇa paccayasamuppannaṁ, ubhopete dhammā paccayasamuppannāti paccayapariggahe paññā dhammaṭṭhitiñāṇaṁ.

46. Avijjā hetu, saṅkhārā hetusamuppannā, ubhopete dhammā hetusamuppannāti paccayapariggahe paññā dhammaṭhitiñāṇaṁ. Atītampi addhānaṁ. Anāgatampi addhānaṁ avijjā hetu, saṅkhārā hetusamuppannā, ubhopete dhammā hetusamuppannāti paccayapariggahe paññā dhammaṭṭhitiñāṇaṁ.

Saṅkhārā hetu, viññāṇaṁ hetusamuppannaṁ -pa-. Viññāṇaṁ hetu, nāmarūpaṁ hetusamuppannaṁ. Nāmarūpaṁ hetu, saḷāyatanaṁ hetusamuppannaṁ. Saḷāyatanaṁ hetu, phasso hetusamuppanno. Phasso hetu, vedanā hetusamuppannā. Vedanā hetu, taṇhā hetusamuppannā. Taṇhā hetu, upādānaṁ hetusamuppannaṁ. Upādānaṁ hetu, bhavo hetusamuppanno. Bhavo hetu, jāti hetusamuppannā. Jāti hetu, jarāmaraṇaṁ hetusamuppannaṁ, ubhopete dhammā hetusamuppannāti paccayapariggahe paññā dhammaṭṭhitiñāṇaṁ. Atītampi addhānaṁ. Anāgatampi addhānaṁ jāti hetu, jarāmaraṇaṁ hetusamuppannaṁ, ubhopete dhammā hetusamuppannāti paccayapariggahe paññā dhammaṭṭhitiñāṇaṁ.

Avijjā paṭiccā, saṅkhārā paṭiccasamuppannā, ubhopete dhammā paṭiccasamuppannāti paccayapariggahe paññā dhammaṭṭhitiñāṇaṁ. Atītampi addhānaṁ. Anāgatampi addhānaṁ

avijjā paṭiccā, saṅkhārā paṭiccasamuppannā, ubhopete dhammā paṭiccasamuppannāti paccayapariggahe paññā dhammaṭṭhitiñāṇaṁ.

Saṅkhārā paṭiccā, viññāṇaṁ paṭiccasamuppannaṁ -pa-. Viññāṇaṁ paṭiccaṁ, nāmarūpaṁ paṭiccasamuppannaṁ. Nāmarūpaṁ paṭiccaṁ, saḷāyatanaṁ paṭiccasamuppannaṁ. Saḷāyatanaṁ paṭiccaṁ, phasso paṭiccasamuppanno. Phasso paṭicco, vedanā paṭiccasamuppannā. Vedanā paṭiccā, taṇhā paṭiccasamuppannā. Taṇhā paṭiccā, upādānaṁ paṭiccasamuppannaṁ. Upādānaṁ paṭiccaṁ, bhavo paṭiccasamuppanno. Bhavo paṭicco, jāti paṭiccasamuppannā. Jāti paṭiccā, jarāmaraṇaṁ paṭiccasamuppannaṁ, ubhopete dhammā paṭiccasamuppannāti paccayapariggahe paññā dhammaṭṭhitiñāṇaṁ. Atītampi addhānaṁ. Anāgatampi addhānaṁ jāti paṭiccā, jarāmaraṇaṁ paṭiccasamuppannaṁ, ubhopete dhammā paṭiccasamuppannāti paccayapariggahe paññā dhammaṭṭhitiñāṇaṁ.

Avijjā paccayo, saṅkhārā paccayasamuppannā, ubhopete dhammā paccayasamuppannāti paccayapariggahe paññā dhammaṭṭhitiñāṇaṁ. Atītampi addhānaṁ. Anāgatampi addhānaṁ avijjā paccayo, saṅkhārā paccayasamuppannā, ubhopete dhammā paccayasamuppannāti paccayapariggahe paññā dhammaṭṭhitiñāṇaṁ.

Saṅkhārā paccayā, viññāṇaṁ paccayasamuppannaṁ -pa-. Viññāṇaṁ paccayo, nāmarūpaṁ paccayasamuppannaṁ. Nāmarūpaṁ paccayo, saḷāyatanaṁ paccayasamuppannaṁ. Saḷāyatanaṁ paccayo, phasso paccayasamuppanno. Phasso paccayo, vedanā paccayasamuppannā. Vedanā paccayo, taṇhā paccayasamuppannā. Taṇhā paccayo, upādānaṁ paccayasamuppannaṁ. Upādānaṁ paccayo, bhavo paccayasamuppanno. Bhavo paccayo, jāti paccayasamuppannā. Jāti paccayo, jarāmaraṇaṁ paccayasamuppannaṁ, ubhopete dhammā paccayasamuppannāti paccayapariggahe paññā dhammaṭṭhitiñāṇaṁ. Atītampi addhānaṁ. Anāgatampi addhānaṁ jāti paccayo, jarāmaraṇaṁ paccayasamuppannaṁ, ubhopete dhammā paccayasamuppannāti paccayapariggahe paññā dhammaṭṭhitiñāṇaṁ.

47. Purimakammabhavasmiṁ moho avijjā, āyūhanā saṅkhārā, nikanti taṇhā, upagamanaṁ upādānaṁ, cetanā bhavo, ime pañca dhammā purimakammabhavasmiṁ idha paṭisandhiyā paccayā. Idha paṭisandhi viññāṇaṁ, okkanti nāmarūpaṁ, pasādo āyatanaṁ, phuṭṭho phasso, vedayitaṁ vedanā, ime pañca dhammā idhupapattibhavasmiṁ purekatassa kammassa paccayā. Idha paripakkattā āyatanānaṁ moho avijjā, āyūhanā saṅkhārā, nikanti taṇhā, upagamanaṁ upādānaṁ,

cetanā bhavo, ime pañca dhammā idha kammabhavasmiṁ āyatiṁ paṭisandhiyā paccayā. Āyatiṁ paṭisandhi viññāṇaṁ, okkanti nāmarūpaṁ, pasādo āyatanaṁ, phuṭṭho phasso, vedayitaṁ vedanā, ime pañca dhammā āyatiṁ upapattibhavasmiṁ idha katassa kammassa paccayā. Itime catusaṅkhepe tayo addhe tisandhiṁ vīsatiyā ākārehi paṭiccasamuppādaṁ jānāti passati aññāti paṭivijjhati, taṁñātaṭṭhena ñāṇaṁ, pajānanaṭṭhena paññā, tena vuccati paccayapariggahe paññā dhammaṭṭhitiñāṇaṁ.

Dhammaṭṭhitiñāṇaniddeso catuttho.

---

5. Sammasanañāṇaniddesa

48. Kathaṁ atītānāgatapaccuppannānaṁ dhammānaṁ saṅkhipitvā vavatthāne paññā sammasane ñāṇaṁ—

Yaṁ kiñci rūpaṁ atītānāgatapaccuppannaṁ ajjhattaṁ vā bahiddhā vā oḷārikaṁ vā sukhumaṁ vā hīnaṁ vā paṇītaṁ vā yaṁ dūre santike vā, sabbaṁ rūpaṁ aniccato vavattheti ekaṁ sammasanaṁ, dukkhato vavattheti ekaṁ sammasanaṁ, anattato vavattheti ekaṁ sammasanaṁ.

Yā kāci vedanā -pa-. Yā kāci saññā. Ye keci saṅkhārā. Yaṁ kiñci viññāṇaṁ atītānāgatapaccuppannaṁ ajjhattaṁ vā bahiddhā vā oḷārikaṁ vā sukhumaṁ vā hīnaṁ vā paṇītaṁ vā yaṁ dūre santike vā, sabbaṁ viññāṇaṁ aniccato vavattheti ekaṁ sammasanaṁ, dukkhato vavattheti ekaṁ sammasanaṁ, anattato vavattheti ekaṁ sammasanaṁ.

Cakkhuṁ -pa-. Jarāmaraṇaṁ atītānāgatapaccuppannaṁ aniccato vavattheti ekaṁ sammasanaṁ, dukkhato vavattheti ekaṁ sammasanaṁ, anattato vavattheti ekaṁ sammasanaṁ.

"Rūpaṁ atītānāgatapaccuppannaṁ aniccaṁ khayaṭṭhena, dukkhaṁ bhayaṭṭhena, anattā asārakaṭṭhenā"ti saṅkhipitvā vavatthāne paññā sammasane ñāṇaṁ. "Vedanā -pa-. Saññā -pa-. Saṅkhārā -pa-. Viññāṇaṁ -pa-. Cakkhu -pa-. Jarāmaraṇaṁ atītānāgatapaccuppannaṁ aniccaṁ khayaṭṭhena dukkhaṁ bhayaṭṭhena anattā asārakaṭṭhenā"ti saṅkhipitvā vavatthāne paññā sammasane ñāṇaṁ.

“Rūpaṁ atītānāgatapaccuppannaṁ aniccaṁ saṅkhataṁ paṭiccasamuppannaṁ khayadhammaṁ vayadhammaṁ virāgadhammaṁ nirodhadhamman”ti saṅkhipitvā vavatthāne paññā sammasane ñāṇaṁ. “Vedanā -pa-. Saññā. Saṅkhārā. Viññāṇaṁ. . Cakkhu -pa-. Jarāmaraṇaṁ atītānāgatapaccuppannaṁ aniccaṁ saṅkhataṁ paṭiccasamuppannaṁ khayadhammaṁ vayadhammaṁ virāgadhammaṁ nirodhadhamman”ti saṅkhipitvā vavatthāne paññā sammasane ñāṇaṁ.

“Jātipaccayā jarāmaraṇaṁ, asati jātiyā natthi jarāmaraṇan”ti saṅkhipitvā vavatthāne paññā sammasane ñāṇaṁ. Atītampi addhānaṁ. Anāgatampi addhānaṁ “jātipaccayā jarāmaraṇaṁ, asati jātiyā natthi jarāmaraṇan”ti saṅkhipitvā vavatthāne paññā sammasane ñaṇaṁ. . Bhavappaccayā jāti, asati -pa-. Upādānapaccayā bhavo, asati -pa-. Taṇhāpaccayā upādānaṁ, asati -pa-. Vedanāpaccayā taṇhā, asati -pa-. Phassapaccayā vedanā, asati -pa-. Saḷāyatanapaccayā phasso, asati -pa-. Nāmarūpapaccayā saḷāyatanaṁ, asati -pa-. Viññāṇapaccayā nāmarūpaṁ, asati -pa-. Saṅkhārapaccayā viññāṇaṁ, asati -pa-. “Avijjāpaccayā saṅkhārā, asati avijjāya natthi saṅkhārā”ti saṅkhipitvā vavatthāne paññā sammasane ñāṇaṁ. “Atītampi addhānaṁ. Anāgatampi addhānaṁ avijjāpaccayā saṅkhārā, asati avijjāya natthi saṅkhārā”ti saṅkhipitvā vavatthāne paññā sammasane ñāṇaṁ, taṁñātaṭṭhena ñāṇaṁ, pajānanaṭṭhena paññā, tena vuccati atītānāgatapaccuppannānaṁ dhammānaṁ saṅkhipitvā vavatthāne paññā sammasane ñāṇaṁ.

Sammasanañāṇaniddeso pañcamo.

---

6. Udayabbayañāṇaniddesa

49. Kathaṁ paccuppannānaṁ dhammānaṁ vipariṇāmānupassane paññā udayabbayānupassane ñāṇaṁ—jātaṁ rūpaṁ paccuppannaṁ, tassa nibbattilakkhaṇaṁ udayo, vipariṇāmalakkhaṇaṁ vayo, anupassanā ñāṇaṁ. Jātā vedanā. Jātā saññā. Jātā saṅkhārā. Jātaṁ viññāṇaṁ. Jātaṁ cakkhu -pa-. Jāto bhavo paccuppanno, tassa nibbattilakkhaṇaṁ udayo, vipariṇāmalakkhaṇaṁ vayo, anupassanā ñāṇaṁ.

50. Pañcannaṁ khandhānaṁ udayaṁ passanto kati lakkhaṇāni passati, vayaṁ passanto kati lakkhaṇāni passati, udayabbayaṁ passanto kati

lakkhaṇāni passati? Pañcannaṁ khandhānaṁ udayaṁ passanto pañcavīsati lakkhaṇāni passati, vayaṁ passanto pañcavīsati lakkhaṇāni passati, udayabbayaṁ passanto paññāsa lakkhaṇāni passati.

Rūpakkhandhassa udayaṁ passanto kati lakkhaṇāni passati, vayaṁ passanto kati lakkhaṇāni passati, udayabbayaṁ passanto kati lakkhaṇāni passati? Vedanākkhandhassa -pa-. Saññākkhandhassa -pa-. Saṅkhārakkhandhassa -pa-. Viññāṇakkhandhassa udayaṁ passanto kati lakkhaṇāni passati, vayaṁ passanto kati lakkhaṇāni passati, udayabbayaṁ passanto kati lakkhaṇāni passati? Rūpakkhandhassa udayaṁ passanto pañca lakkhaṇāni passati, vayaṁ passanto pañca lakkhaṇāni passati, udayabbayaṁ passanto dasa lakkhaṇāni passati. . Vedanākkhandhassa -pa-. Saññākkhandhassa. Saṅkhārakkhandhassa. Viññāṇakkhandhassa udayaṁ passanto pañca lakkhaṇāni passati, vayaṁ passanto pañca lakkhaṇāni passati, udayabbayaṁ passanto dasa lakkhaṇāni passati.

Rūpakkhandhassa udayaṁ passanto katamāni pañca lakkhaṇāni passati? "Avijjāsamudayā rūpasamudayo"ti paccayasamudayaṭṭhena rūpakkhandhassa udayaṁ passati, "taṇhāsamudayā rūpasamudayo"ti paccayasamudayaṭṭhena rūpakkhandhassa udayaṁ passati, "kammasamudayā rūpasamudayo"ti paccayasamudayaṭṭhena rūpakkhandhassa udayaṁ passati, "āhārasamudayā rūpasamudayo"ti paccayasamudayaṭṭhena rūpakkhandhassa udayaṁ passati. Nibbattilakkhaṇaṁ passantopi rūpakkhandhassa udayaṁ passati. Rūpakkhandhassa udayaṁ passanto imāni pañca lakkhaṇāni passati.

Vayaṁ passanto katamāni pañca lakkhaṇāni passati? "Avijjānirodhā rūpanirodho"ti paccayanirodhaṭṭhena rūpakkhandhassa vayaṁ passati, "taṇhā nirodhā rūpanirodho"ti paccayanirodhaṭṭhena rūpakkhandhassa vayaṁ passati, "kammanirodhā rūpanirodho"ti paccayanirodhaṭṭhena rūpakkhandhassa vayaṁ passati, "āhāranirodhā rūpanirodho"ti paccayanirodhaṭṭhena rūpakkhandhassa vayaṁ passati, vipariṇāmalakkhaṇaṁ passantopi rūpakkhandhassa vayaṁ passati. Rūpakkhandhassa vayaṁ passanto imāni pañca lakkhaṇāni passati. Udayabbayaṁ passanto imāni dasa lakkhaṇāni passati.

Vedanākkhandhassa udayaṁ passanto katamāni pañca lakkhaṇāni passati? "Avijjāsamudayā vedanāsamudayo"ti paccayasamudayaṭṭhena vedanākkhandhassa udayaṁ passati, "taṇhāsamudayā vedanāsamudayo"ti paccayasamudayaṭṭhena vedanākkhandhassa udayaṁ passati, "kammasamudayā vedanāsamudayo"ti paccayasamudayaṭṭhena vedanākkhandhassa udayaṁ passati, "phassasamudayā vedanāsamudayo"ti paccayasamudayaṭṭhena vedanākkhandhassa udayaṁ passati. Nibbattilakkhaṇaṁ passantopi vedanākkhandhassa udayaṁ passati. Vedanākkhandhassa udayaṁ passanto imāni pañca lakkhaṇāni passati.

Vayaṁ passanto katamāni pañca lakkhaṇāni passati? "Avijjānirodhā vedanānirodho"ti paccayanirodhaṭṭhena vedanākkhandhassa vayaṁ passati, "taṇhānirodhā vedanānirodho"ti paccayanirodhaṭṭhena vedanākkhandhassa vayaṁ passati, "kammanirodhā vedanānirodho"ti paccayanirodhaṭṭhena vedanākkhandhassa vayaṁ passati, "phassanirodhā vedanānirodho"ti paccayanirodhaṭṭhena vedanākkhandhassa vayaṁ passati. Vipariṇāmalakkhaṇaṁ passantopi vedanākkhandhassa vayaṁ passati. Vedanākkhandhassa vayaṁ passanto imāni pañca lakkhaṇāni passati. . Udayabbayaṁ passanto imāni dasa lakkhaṇāni passati.

Saññākkhandhassa -pa-. Saṅkhārakkhandhassa -pa-. Viññāṇakkhandhassa udayaṁ passanto katamāni pañca lakkhaṇāni passati? "Avijjāsamudayā viññāṇasamudayo"ti paccayasamudayaṭṭhena viññāṇakkhandhassa udayaṁ passati, "taṇhāsamudayā viññāṇasamudayo"ti paccayasamudayaṭṭhena viññāṇakkhandhassa udayaṁ passati, "kammasamudayā viññāṇasamudayo"ti paccayasamudayaṭṭhena viññāṇakkhandhassa udayaṁ passati, "nāmarūpasamudayā viññāṇasamudayo"ti paccayasamudayaṭṭhena viññāṇakkhandhassa udayaṁ passati. Nibbattilakkhaṇaṁ passantopi viññāṇakkhandhassa udayaṁ passati. Viññāṇakkhandhassa udayaṁ passanto imāni pañca lakkhaṇāni passati.

Vayaṁ passanto katamāni pañca lakkhaṇāni passati? "Avijjānirodhā viññāṇanirodho"ti paccayanirodhaṭṭhena viññāṇakkhandhassa vayaṁ passati, "taṇhānirodhā viññāṇanirodho"ti paccayanirodhaṭṭhena viññāṇakkhandhassa vayaṁ passati, "kammanirodhā viññāṇanirodho"ti paccayanirodhaṭṭhena viññāṇakkhandhassa vayaṁ passati, "nāmarūpanirodhā viññāṇanirodho"ti paccayanirodhaṭṭhena viññāṇakkhandhassa vayaṁ passati, vipariṇāmalakkhaṇaṁ passantopi

viññāṇakkhandhassa vayaṁ passati. Viññāṇakkhandhassa vayaṁ passanto imāni pañca lakkhaṇāni passati. . Udayabbayaṁ passanto imāni dasa lakkhaṇāni passati.

Pañcannaṁ khandhānaṁ udayaṁ passanto imāni pañcavīsati lakkhaṇāni passati, vayaṁ passanto imāni pañcavīsati lakkhaṇāni passati, udayabbayaṁ passanto imāni paññāsa lakkhaṇāni passati. Taṁñātaṭṭhena ñāṇaṁ, pajānanaṭṭhena paññā, tena vuccati paccuppannānaṁ dhammānaṁ vipariṇāmānupassane paññā udayabbayānupassane ñāṇaṁ. . Rūpakkhandho[1] āhārasamudayo, vedanāsaññā saṅkhārā tayo[2] khandhā phassasamudayā. Viññāṇakkhandho nāmarūpasamudayo.

Udayabbayañāṇaniddesso chaṭṭho.

7. Bhaṅgānupassanāñāṇaniddesa

51. Kathaṁ ārammaṇaṁ paṭisaṅkhā bhaṅgānupassane paññā vipassane ñāṇaṁ—rūpārammaṇatā cittaṁ uppajjitvā bhijjati, taṁ ārammaṇaṁ paṭisaṅkhā tassa cittassa bhaṅga anupassati. . **Anupassatī**ti kathaṁ anupassati? Aniccato anupassati, no niccato. Dukkhato anupassati, no sukhato. Anattato anupassati, no attato. Nibbindati, no nandati. Virajjati, no rajjati. Nirodheti, no samudeti. Paṭinissajjati, no ādiyati.

52. Aniccato anupassanto niccasaññaṁ pajahāti, dukkhato anupassanto sukhasaññaṁ pajahāti, anattato anupassanto attasaññaṁ pajahāti, nibbindanto nandiṁ pajahāti, virajjanto rāgaṁ pajahāti, nirodhento samudayaṁ pajahāti, paṭinissajjanto ādānaṁ pajahāti.

Vedanārammaṇatā -pa-. Saññārammaṇatā. Saṅkhārārammaṇatā. Viññāṇārammaṇatā. . Cakkhu -pa-. Jarāmaraṇārammaṇatā cittaṁ uppajjitvā bhijjati, taṁ ārammaṇaṁ paṭisaṅkhā tassa cittassa bhaṅgaṁ anupassati. . **Anupassatī**ti kathaṁ anupassati? Aniccato anupassati, no niccato. Dukkhato anupassati,

---

1. Rūpakkhandhā (Syā) 2. Saṅkhārāti sesā (Syā)

no sukhato. Anattato anupassati, no attato. Nibbindati, no nandati. Virajjati, no rajjati. Nirodheti, no samudeti. Paṭinissajjati, no ādiyati.

Aniccato anupassanto niccasaññaṁ pajahāti, dukkhato anupassanto sukhasaññaṁ pajahāti, anattato anupassanto attasaññaṁ pajahāti, nibbindanto nandiṁ pajahāti, virajjanto rāgaṁ pajahāti, nirodhento samudayaṁ pajahāti, paṭinissajjanto ādānaṁ pajahāti.

Vatthusaṅkamanā ceva, paññāya ca vivaṭṭanā.
Āvajjanābalañceva, paṭisaṅkhā vipassanā.

Ārammaṇa-anvayena, ubho ekavavatthanā[1].
Nirodhe adhimuttatā, vayalakkhaṇavipassanā.

Ārammaṇañca paṭisaṅkhā, bhaṅgañca anupassati.
Suññato ca upaṭṭhānaṁ, adhipaññā vipassanā.

Kusalo tīsu anupassanāsu, catasso ca[2] vipassanāsu.
Tayo upaṭṭhāne kusalatā, nānādiṭṭhīsu na kampatīti.

Taṁñātaṭṭhena ñāṇaṁ, pajānanaṭṭhena paññā, tena vuccati ārammaṇaṁ paṭisaṅkhā bhaṅgānupassane paññā vipassane ñāṇaṁ.

Bhaṅgānupassanāñāṇaniddeso sattamo.

---

8. Ādīnavañāṇaniddesa

53. Kathaṁ bhayatupaṭṭhāne paññā ādīnave ñāṇaṁ—uppādo bhayanti bhayatupaṭṭhāne paññā ādīnave ñāṇaṁ, pavattaṁ bhayanti bhayatupaṭṭhāne paññā ādīnave ñāṇaṁ, nimittaṁ bhayanti -pa-, āyūhanā bhayanti -pa-, paṭisandhi bhayanti. Gati bhayanti. Nibbatti bhayanti. Upapatti bhayanti. Jāti bhayanti. Jarā bhayanti. Byādhi bhayanti. Maraṇaṁ bhayanti. Soko bhayanti. Paridevo bhayanti. Upāyāso bhayanti bhayatupaṭṭhāne paññā ādīnave ñāṇaṁ.

---

1. Ekavavatthānā (Ka) 2. Catūsu ca (Syā)

Anuppādo khemanti santipade ñāṇaṁ, appavattaṁ khemanti santipade ñāṇaṁ -pa- anupāyāso khemanti santipade ñāṇaṁ.

Uppādo bhayaṁ, anuppādo khemanti santipade ñāṇaṁ, pavattaṁ bhayaṁ, appavattaṁ khemanti santipade ñāṇaṁ -pa- upāyāso bhayaṁ, anupāyāso khemanti santipade ñāṇaṁ.

Uppādo dukkhanti bhayatupaṭṭhāne paññā ādīnave ñāṇaṁ, pavattaṁ dukkhanti bhayatupaṭṭhāne paññā ādīnave ñāṇaṁ -pa- upāyāso dukkhanti bhayatupaṭṭhāne paññā ādīnave ñāṇaṁ.

Anuppādo sukhanti santipade ñāṇaṁ, appavattaṁ sukhanti santipade ñāṇaṁ -pa- anupāyāso sukhanti santipade ñāṇaṁ.

Uppādo dukkhaṁ, anuppādo sukhanti santipade ñāṇaṁ, pavattaṁ dukkhaṁ, appavattaṁ sukhanti santipade ñāṇaṁ -pa- upāyāso dukkhaṁ, anupāyāso sukhanti santipade ñāṇaṁ.

Uppādo sāmisanti bhayatupaṭṭhāne paññā ādīnave ñāṇaṁ, pavattaṁ sāmisanti bhayatupaṭṭhāne paññā ādīnave ñāṇaṁ -pa- upāyāso sāmisanti bhayatupaṭṭhāne paññā ādīnave ñāṇaṁ.

Anuppādo nirāmisanti santipade ñāṇaṁ, appavattaṁ nirāmisanti santipade ñāṇaṁ -pa- anupāyāso nirāmisanti santipade ñāṇaṁ.

Uppādo sāmisaṁ, anuppādo nirāmisanti santipade ñāṇaṁ, pavattaṁ sāmisaṁ, appavattaṁ nirāmisanti santipade ñāṇaṁ -pa- upāyāso sāmisaṁ, anupāyāso nirāmisanti santipade ñāṇaṁ.

Uppādo saṅkhārāti bhayatupaṭṭhāne paññā ādīnave ñāṇaṁ, pavattaṁ saṅkhārāti bhayatupaṭṭhāne paññā ādīnave ñāṇaṁ -pa- upāyāso saṅkhārāti bhayatupaṭṭhāne paññā ādīnave ñāṇaṁ.

Anuppādo nibbānanti santipade ñāṇaṁ, appavattaṁ nibbānanti santipade ñāṇaṁ -pa- anupāyāso nibbānanti santipade ñāṇaṁ.

Uppādo saṅkhārā, anuppādo nibbānanti santipade ñāṇaṁ, pavattaṁ saṅkhārā, appavattaṁ nibbānanti santipade ñāṇaṁ -pa- upāyāso saṅkhārā, anupāyāso nibbānanti santipade ñāṇaṁ.

Uppādañca pavattañca, nimittaṁ dukkhanti passati.
Āyūhanaṁ paṭisandhiṁ, ñāṇaṁ ādīnave idaṁ.

Anuppādaṁ appavattaṁ, animittaṁ sukhanti ca.
Anāyūhanaṁ appaṭisandhiṁ, ñāṇaṁ santipade idaṁ.

Idaṁ ādīnave ñāṇaṁ, pañcaṭhānesu jāyati.
Pañcaṭhāne santipade, dasa ñāṇe pajānāti.
Dvinnaṁ ñāṇānaṁ kusalatā, nānādiṭṭhīsu na kampatīti.

Taṁñātaṭṭhena ñāṇaṁ, pajānanaṭṭhena paññā, tena vuccati bhayatupaṭṭhāne paññā ādīnave ñāṇaṁ.

Ādīnavañāṇaniddeso aṭṭhamo.

---

9. Saṅkhārupekkhāñāṇaniddesa

54. Kathaṁ muñcitukamyatāpaṭisaṅkhāsantiṭṭhanā[1] paññā saṅkhārupekkhāsu ñāṇaṁ—uppādaṁ muñcitukamyatāpaṭisaṅkhāsantiṭṭhanā[2] paññā saṅkhārupekkhāsu ñāṇaṁ, pavattaṁ muñcitukamyatāpaṭisaṅkhāsantiṭṭhanā paññā saṅkhārupekkhāsu ñāṇaṁ, nimittaṁ muñcatukamyatā -pa- āyūhanaṁ muñcitukamyatā. Paṭisandhiṁ muñcitukamyatā. Gatiṁ muñcitukamyatā. Nibbattaṁ muñcitukamyatā. Upapattiṁ muñcitukamyatā. Jātiṁ muñcitukamyatā. Jaraṁ muñcitukamyatā. Byādhiṁ muñcitukamyatā. Maraṇaṁ muñcitukamyatā. Sokaṁ muñcitukamyatā. Paridevaṁ muñcitukamyatā -pa- upāyāsaṁ muñcitukamyatāpaṭisaṅkhāsantiṭṭhanā paññā saṅkhārupekkhāsu ñāṇaṁ.

Uppādo dukkhanti muñcitukamyatāpaṭisaṅkhāsantiṭṭhanā paññā saṅkhārupekkhāsu ñāṇaṁ, pavattaṁ dukkhanti muñcitukamyatāpaṭisaṅkhāsantiṭṭhanā paññā saṅkhārupekkhāsu ñāṇaṁ -pa- upāyāso dukkhanti muñcitukamyatāpaṭisaṅkhāsantiṭṭhanā paññā saṅkhārupekkhāsu ñāṇaṁ.

---

1. Muccitukamyatāpaṭisaṅkhāsantiṭṭhanā (Ka) 2. Uppādamuñcitukamyatā... (Syā)

Uppādo bhayanti muñcitukamyatāpaṭisaṅkhāsantiṭṭhanā paññā saṅkhārupekkhāsu ñāṇaṁ, pavattaṁ bhayanti muñcitukamyatāpaṭisaṅkhāsantiṭṭhanā paññā saṅkhārupekkhāsu ñāṇaṁ -pa- upāyāso bhayanti muñcitukamyatāpaṭisaṅkhāsantiṭṭhanā paññā saṅkhārupekkhāsu ñāṇaṁ.

Uppādo sāmisanti muñcitukamyatāpaṭisaṅkhāsantiṭṭhanā paññā saṅkhārupekkhāsu ñāṇaṁ, pavattaṁ sāmisanti muñcitukamyatāpaṭisaṅkhāsantiṭṭhanā paññā saṅkhārupekkhāsu ñāṇaṁ -pa- upāyāso sāmisanti muñcitukamyatāpaṭisaṅkhāsantiṭṭhanā paññā saṅkhārupekkhāsu ñāṇaṁ.

Uppādo saṅkhārāti muñcitukamyatāpaṭisaṅkhāsantiṭṭhanā paññā saṅkhārupekkhāsu ñāṇaṁ, pavattaṁ saṅkhārāti muñcitukamyatāpaṭisaṅkhāsantiṭṭhanā paññā saṅkhārupekkhāsu ñāṇaṁ -pa- upāyāso saṅkhārāti muñcitukamyatāpaṭisaṅkhāsantiṭṭhanā paññā saṅkhārupekkhāsu ñāṇaṁ.

Uppādo saṅkhārā, te saṅkhāre ajjhupekkhatīti saṅkhārupekkhā. Ye ca saṅkhārā yā ca upekkhā, ubhopete saṅkhārā, te saṅkhāre ajjhupekkhatīti saṅkhārupekkhā. Pavattaṁ saṅkhārā -pa-. Nimittaṁ saṅkhārā. Āyūhanā saṅkhārā. Paṭisandhi saṅkhārā. Gati saṅkhārā. Nibbatti saṅkhārā. Upapatti saṅkhārā. Jāti saṅkhārā. Jarā saṅkhārā. Byādhi saṅkhārā. Maraṇaṁ saṅkhārā. Soko saṅkhārā. Paridevo saṅkhārā -pa-. Upāyāso saṅkhārā, te saṅkhāre ajjhupekkhatīti saṅkhārupekkhā. Ye ca saṅkhārā yā ca upekkhā, ubhopete saṅkhārā, te saṅkhāre ajjhupekkhatīti saṅkhārupekkhā.

55. Katihākārehi saṅkhārupekkhāya cittassa abhinīhāro hoti? Aṭṭhahākārehi saṅkhārupekkhāya cittassa abhinīhāro hoti. . Puthujjanassa katihākārehi saṅkhārupekkhāya cittassa abhinīhāro hoti? Sekkhassa katihākārehi saṅkhārupekkhāya cittassa abhinīhāro hoti? Vītarāgassa katihākārehi saṅkhārupekkhāya cittassa abhinīhāro hoti? Puthujjanassa dvīhākārehi saṅkhārupekkhāya cittassa abhinīhāro hoti, sekkhassa tīhākārehi saṅkhārupekkhāya cittassa abhinīhāro hoti, vītarāgassa tīhākārehi saṅkhārupekkhāya cittassa abhinīhāro hoti.

Puthujjanassa katamehi dvīhākārehi saṅkhārupekkhāya cittassa abhinīhāro hoti? Puthujjano saṅkhārupekkhaṁ abhinandati vā vipassati vā. Puthujjanassa imehi dvīhākārehi saṅkhārupekkhāya cittassa abhinīhāro hoti. . Sekkhassa katamehi tīhākārehi saṅkhārupekkhāya cittassa abhinīhāro hoti? Sekkho saṅkhārupekkhaṁ abhinandati vā vipassati vā paṭisaṅkhāya vā phalasamāpattiṁ samāpajjati sekkhassa imehi tīhākārehi saṅkhārupekkhāya cittassa abhinīhāro hoti. . Vītarāgassa katamehi tīhākārehi saṅkhārupekkhāya cittassa abhinīhāro hoti? Vītarāgo saṅkhārupekkhaṁ vipassati vā paṭisaṅkhāya vā phalasamāpattiṁ samāpajjati, tadajjhupekkhitvā suññatavihārena vā animittavihārena vā appaṇihitahārena vā viharati. Vītarāgassa imehi tīhākārehi saṅkhārupekkhāya cittassa abhinīhāro hoti.

56. Kathaṁ puthujjanassa ca sekkhassa ca saṅkhārupekkhāya cittassa abhinīhāro ekattaṁ hoti? Puthujjanassa saṅkhārupekkhaṁ abhinandato cittaṁ kilissati, bhāvanāya paripantho hoti, paṭivedhassa antarāyo hoti, āyatiṁ paṭisandhiyā paccayo hoti. Sekkhassapi saṅkhārupekkhaṁ abhinandato cittaṁ kilissati, bhāvanāya paripantho hoti, uttaripaṭivedhassa antarāyo hoti, āyatiṁ paṭisandhiyā paccayo hoti. Evaṁ puthujjanassa ca sekkhassa ca saṅkhārupekkhāya cittassa abhinīhāro ekattaṁ hoti abhinandaṭṭhena.

Kathaṁ puthujjanassa ca sekkhassa ca vītarāgassa ca saṅkhārupekkhāya cittassa abhinīhāro ekattaṁ hoti? Puthujjano saṅkhārupekkhaṁ aniccatopi dukkhatopi anattatopi vipassati, sekkhopi saṅkhārupekkhaṁ aniccatopi dukkhatopi anattatopi vipassati, vītarāgopi saṅkhārupekkhaṁ aniccatopi dukkhatopi anattatopi vipassati. Evaṁ puthujjanassa ca sekkhassa ca vītarāgassa ca saṅkhārupekkhāya cittassa abhinīhāro ekattaṁ hoti anupassanaṭṭhena.

Kathaṁ puthujjanassa ca sekkhassa ca vītarāgassa ca saṅkhārupekkhāya cittassa abhinīhāro nānattaṁ hoti? Puthujjanassa saṅkhārupekkhā kusalā hoti, sekkhassapi saṅkhārupekkhā kusalā hoti, vītarāgassa

saṅkhārupekkhā abyākatā hoti. Evaṁ puthujjanassa ca sekkhassa ca vītarāgassa ca saṅkhārupekkhāya cittassa abhinīhāro nānattaṁ hoti kusalābyākataṭṭhena.

Kathaṁ puthujjanassa ca sekkhassa ca vītarāgassa ca saṅkhārupekkhāya cittassa abhinīhāro nānattaṁ hoti? Puthujjanassa saṅkhārupekkhā kiñci kāle suviditā hoti, kiñci kāle na suviditā hoti. Sekkhassapi saṅkhārupekkhā kiñci kāle suviditā hoti, kiñci kāle na suviditā hoti. Vītarāgassa saṅkhārupekkhā accantaṁ suviditā hoti. Evaṁ puthujjanassa ca sekkhassa ca vītarāgassa ca saṅkhārupekkhāya cittassa abhinīhāro nānattaṁ hoti viditaṭṭhena ca aviditaṭṭhena ca.

Kathaṁ puthujjanassa ca sekkhassa ca vītarāgassa ca saṅkhārupekkhāya cittassa abhinīhāro nānattaṁ hoti? Puthujjano saṅkhārupekkhaṁ atittattā vipassati, sekkhopi saṅkhārupekkhaṁ atittattā vipassati, vītarāgo saṅkhārupekkhaṁ tittattā vipassati. Evaṁ puthujjanassa ca sekkhassa ca vītarāgassa ca saṅkhārupekkhāya cittassa abhinīhāro nānattaṁ hoti tittaṭṭhena ca atittaṭṭhena ca.

Kathaṁ puthujjanassa ca sekkhassa ca vītarāgassa ca saṅkhārupekkhāya cittassa abhinīhāro nānattaṁ hoti? Puthujjano saṅkhārupekkhaṁ tiṇṇaṁ saṁyojanānaṁ pahānāya sotāpattimaggaṁ paṭilābhatthāya vipassati, sekkho saṅkhārupekkhaṁ tiṇṇaṁ saṁyojanānaṁ pahīnattā uttaripaṭilābhatthāya vipassati, vītarāgo saṅkhārupekkhaṁ sabbakilesānaṁ pahīnattā diṭṭhadhammasukhavihāratthāya vipassati. Evaṁ puthujjanassa ca sekkhassa ca vītarāgassa ca saṅkhārupekkhāya cittassa abhinīhāro nānattaṁ hoti pahīnaṭṭhena ca appahīnaṭṭhena ca.

Kathaṁ sekkhassa ca vītarāgassa ca saṅkhārupekkhāya cittassa abhinīhāro nānattaṁ hoti? Sekkho saṅkhārupekkhaṁ abhinandati vā vipassati vā paṭisaṅkhāya vā phalasamāpattiṁ samāpajjati, vītarāgo saṅkhārupekkhaṁ vipassati vā paṭisaṅkhāya vā phalasamāpattiṁ samāpajjati, tadajjhupekkhitvā suññatavihārena vā animittavihārena vā appaṇihitavihārena vā viharati. Evaṁ sekkhassa ca vītarāgassa ca saṅkhārupekkhāya cittassa abhinīhāro nānattaṁ hoti vihārasamāpattaṭṭhena.

57. Kati saṅkhārupekkhā samathavasena uppajjanti, kati saṅkhārupekkhā vipassanāvasena uppajjanti? Aṭṭha saṅkhārupekkhā samathavasena uppajjanti, dasa saṅkhārupekkhā vipassanāvasena uppajjanti.

Katamā aṭṭha saṅkhārupekkhā samathavasena uppajjanti? Paṭhamaṁ jhānaṁ paṭilābhatthāya nīvaraṇe paṭisaṅkhā santiṭṭhanā paññā saṅkhārupekkhāsu ñāṇaṁ. Dutiyaṁ jhānaṁ paṭilābhatthāya vitakkavicāre paṭisaṅkhā santiṭṭhanā paññā saṅkhārupekkhāsu ñāṇaṁ. Tatiyaṁ jhānaṁ paṭilābhatthāya pītiṁ paṭisaṅkhā santiṭṭhanā paññā saṅkhārupekkhāsu ñāṇaṁ. Catutthaṁ jhānaṁ paṭilābhatthāya sukhadukkhe paṭisaṅkhā santiṭṭhanā paññā saṅkhārupekkhāsu ñāṇaṁ. . Ākāsānañcāyatanasamāpattiṁ paṭilābhatthāya rūpasaññaṁ paṭighasaññaṁ nānattasaññaṁ paṭisaṅkhā santiṭṭhanā paññā saṅkhārupekkhāsu ñāṇaṁ. Viññāṇañcāyatanasamāpattiṁ paṭilābhatthāya ākāsānañcāyatanasaññaṁ paṭisaṅkhā santiṭṭhanā paññā saṅkhārupekkhāsu ñāṇaṁ. Ākiñcaññāyatanasamāpattiṁ paṭilābhatthāya viññāṇañcāyatanasaññaṁ paṭisaṅkhā santiṭṭhanā paññā saṅkhārupekkhāsu ñāṇaṁ. Nevasaññānāsaññāyatanasamāpattiṁ paṭilābhatthāya ākiñcaññāyatanasaññaṁ paṭisaṅkhā santiṭṭhanā paññā saṅkhārupekkhāsu ñāṇaṁ. Imā aṭṭha saṅkhārupekkhā samathavasena uppajjanti.

Katamā dasa saṅkhārupekkhā vipassanāvasena uppajjanti? Sotāpattimaggaṁ paṭilābhatthāya uppādaṁ pavattaṁ nimittaṁ āyūhanaṁ paṭisandhiṁ gatiṁ nibbattiṁ upapattiṁ jātiṁ jaraṁ byādhiṁ maraṇaṁ sokaṁ paridevaṁ upāyāsaṁ paṭisaṅkhā santiṭṭhanā paññā saṅkhārupekkhāsu ñāṇaṁ. Sotāpattiphalasamāpattatthāya uppādaṁ pavattaṁ nimittaṁ āyūhanaṁ paṭisandhiṁ -pa- paṭisaṅkhā santiṭṭhanā paññā saṅkhārupekkhāsu ñāṇaṁ. Sakadāgāmimaggaṁ paṭilābhatthāya -pa-. Sakadāgāmiphalasamāpattatthāya. Anāgāmimaggaṁ paṭilābhatthāya -pa-. Anāgāmiphalasamāpattatthāya. Arahattamaggaṁ paṭilābhatthāya uppādaṁ pavattaṁ nimittaṁ āyūhanaṁ paṭisandhiṁ gatiṁ nibbattiṁ upapattiṁ jātiṁ jaraṁ byādhiṁ maraṇaṁ sokaṁ paridevaṁ upāyāsaṁ paṭisaṅkhā santiṭṭhanā paññā saṅkhārupekkhāsu ñāṇaṁ. Arahattaphalasamāpattatthāya -pa-. Suññatavihārasamāpattatthāya -pa-. Animittavihārasamāpattatthāya uppādaṁ pavattaṁ nimittaṁ āyūhanaṁ paṭisandhiṁ -pa-. Paṭisaṅkhā santiṭṭhanā paññā saṅkhārupekkhāsu ñāṇaṁ. Imā dasa saṅkhārupekkhā vipassanāvasena uppajjanti.

58. Kati saṅkhārupekkhā kusalā, kati akusalā, kati abyākatā? Pannarasa saṅkhārupekkhā kusalā, tisso saṅkhārupekkhā abyākatā, natthi saṅkhārupekkhā akusalā.

Paṭisaṅkhā santiṭṭhanā paññā, aṭṭha cittassa gocarā.
Puthujjanassa dve honti, tayo sekkhassa gocarā.
Tayo ca vītarāgassa, yehi cittaṁ vivaṭṭati.

Aṭṭha samādhissa paccayā, dasa ñāṇassa gocarā.
Aṭṭhārasa saṅkhārupekkhā, tiṇṇaṁ vimokkhāna paccayā.

Ime aṭṭhārasākārā, paññā yassa pariccitā.
Kusalo saṅkhārupekkhāsu, nānādiṭṭhīsu na kampatīti.

Taṁñātaṭṭhena ñāṇaṁ, pajānanaṭṭhena paññā, tena vuccati muñcitukamyatāpaṭisaṅkhāsantiṭṭhanā paññā saṅkhārupekkhāsu ñāṇaṁ.

Saṅkhārupekkhāñāṇaniddeso navamo.

---

10. Gotrabhuñāṇaniddesa

59. Kathaṁ bahiddhā vuṭṭhānavivaṭṭane paññā gotrabhuñāṇaṁ— uppādaṁ abhibhuyyatīti gotrabhu, pavattaṁ abhibhuyyatīti gotrabhu, nimittaṁ abhibhuyyatīti gotrabhu, āyūhanaṁ abhibhuyyatīti gotrabhu, paṭisandhiṁ abhibhuyyatīti gotrabhu, gatiṁ abhibhuyyatīti gotrabhu, nibbattiṁ abhibhuyyatīti gotrabhu, upapattiṁ abhibhuyyatīti gotrabhu, jātiṁ abhibhuyyatīti gotrabhu, jaraṁ abhibhuyyatīti gotrabhu, byādhiṁ abhibhuyyatīti gotrabhu, maraṇaṁ abhibhuyyatīti gotrabhu, sokaṁ abhibhuyyatīti gotrabhu, paridevaṁ abhibhuyyatīti gotrabhu, upāyāsaṁ abhibhuyyatīti gotrabhu, bahiddhā saṅkhāranimittaṁ abhibhuyyatīti gotrabhu. . Anuppādaṁ pakkhandatīti gotrabhu, appavattaṁ pakkhandatīti gotrabhu -pa- nirodhaṁ nibbānaṁ pakkhandatīti gotrabhu.

Uppādaṁ abhibhuyyitvā anuppādaṁ pakkhandatīti gotrabhu, pavattaṁ abhibhuyyitvā appavattaṁ pakkhandatīti gotrabhu, nimittaṁ abhibhuyyitvā animittaṁ pakkhandatīti

gotrabhu -pa- bahiddhā saṅkhāranimittaṁ abhibhuyyitvā nirodhaṁ nibbānaṁ pakkhandatīti gotrabhu.

Uppādā vuṭṭhātīti gotrabhu, pavattā vuṭṭhātīti gotrabhu, nimittā vuṭṭhātīti gotrabhu, āyūhanā vuṭṭhātīti gotrabhu, paṭisandhiyā vuṭṭhātīti gotrabhu, gatiyā vuṭṭhātīti gotrabhu, nibbattiyā vuṭṭhātīti gotrabhu, upapattiyā vuṭṭhātīti gotrabhu, jātiyā vuṭṭhātīti gotrabhu, jarāya vuṭṭhatīti gotrabhu, byādhimhā vuṭṭhātīti gotrabhu, maraṇā vuṭṭhātīti gotrabhu, sokā vuṭṭhātīti gotrabhu, paridevā vuṭṭhātīti gotrabhu, upāyāsā vuṭṭhātīti gotrabhu, bahiddhā saṅkhāranimittā vuṭṭhātīti gotrabhu. . Anuppādaṁ pakkhandatīti gotrabhu, appavattaṁ pakkhandatīti gotrabhu -pa- nirodhaṁ nibbānaṁ pakkhandatīti gotrabhu.

Uppādā vuṭṭhahitvā[1] anuppādaṁ pakkhandatīti gotrabhu, pavattā vuṭṭhahitvā appavattaṁ pakkhandatīti gotrabhu, nimittā vuṭṭhahitvā animittaṁ pakkhandatīti gotrabhu, āyūhanā vuṭṭhahitvā anāyūhanaṁ pakkhandatīti gotrabhu, paṭisandhiyā vuṭṭhahitvā appaṭisandhiṁ pakkhandatīti gotrabhu, gatiyā vuṭṭhahitvā agatiṁ pakkhandatīti gotrabhu, nibbattiyā vuṭṭhahitvā anibbattiṁ pakkhandatīti gotrabhu, upapattiyā vuṭṭhahitvā anupapattiṁ pakkhandatīti gotrabhu, jātiyā vuṭṭhahitvā ajātiṁ pakkhandatīti gotrabhu, jarāya vuṭṭhahitvā ajaraṁ pakkhandatīti gotrabhu, byādhimhā vuṭṭhahitvā abyādhiṁ pakkhandatīti gotrabhu, maraṇā vuṭṭhahitvā amataṁ pakkhandatīti gotrabhu, sokā vuṭṭhahitvā asokaṁ pakkhandatīti gotrabhu, paridevā vuṭṭhahitvā aparidevaṁ pakkhandatīti gotrabhu, upāyāsā vuṭṭhahitvā anupāyāsaṁ pakkhandatīti gotrabhu, bahiddhā saṅkhāranimittā vuṭṭhahitvā nirodhaṁ nibbānaṁ pakkhandatīti gotrabhu.

Uppādā vivaṭṭatīti gotrabhu, pavattā vivaṭṭatīti gotrabhu -pa- bahiddhā saṅkhāranimittā vivaṭṭatīti gotrabhu. . Anuppādaṁ pakkhandatīti gotrabhu, appavattaṁ pakkhandatīti gotrabhu -pa- nirodhaṁ nibbānaṁ pakkhandatīti gotrabhu.

Uppādā vivaṭṭitvā anuppādaṁ pakkhandatīti gotrabhu, pavattā vivaṭṭitvā appavattaṁ pakkhandatīti gotrabhu -pa- bahiddhā saṅkhāranimittā vivaṭṭitvā nirodhaṁ nibbānaṁ pakkhandatīti gotrabhu.

---

1. Vuṭṭhitvā (Syā, Ka)

60. Kati gotrabhū dhammā samathavasena uppajjanti, kati gotrabhū dhammā vipassanāvasena uppajjanti? Aṭṭha gotrabhū dhammā samathavasena uppajjanti, dasa gotrabhū dhammā vipassanāvasena uppajjanti.

Katame aṭṭha gotrabhū dhammā samathavasena uppajjanti? Paṭhamaṁ jhānaṁ paṭilābhatthāya nīvaraṇe abhibhuyyatīti gotrabhu, dutiyaṁ jhānaṁ paṭilābhatthāya vitakkavicāre abhibhuyyatīti gotrabhu, tatiyaṁ jhānaṁ paṭilābhatthāya pītiṁ abhibhuyyatīti gotrabhu, catutthaṁ jhānaṁ paṭilābhatthāya sukhadukkhe abhibhuyyatīti gotrabhu, ākāsānañcāyatanasamāpattiṁ paṭilābhatthāya rūpasaññaṁ paṭighasaññaṁ nānattasaññaṁ abhibhuyyatīti gotrabhu, viññāṇañcāyatanasamāpattiṁ paṭilābhatthāya ākāsānañcāyatanasaññaṁ abhibhuyyatīti gotrabhu, ākiñcaññāyatanasamāpattiṁ paṭilābhatthāya viññāṇañcāyatanasaññaṁ abhibhuyyatīti gotrabhu, nevasaññānāsaññāyatanasamāpattiṁ paṭilābhatthāya ākiñcaññāyatanasaññaṁ abhibhuyyatīti gotrabhu. Ime aṭṭha gotrabhū dhammā samathavasena uppajjanti.

Katame dasa gotrabhū dhammā vipassanāvasena uppajjanti? Sotāpattimaggaṁ paṭilābhatthāya uppādaṁ pavattaṁ nimittaṁ āyūhanaṁ paṭisandhiṁ gatiṁ nibbattiṁ upapattiṁ jātiṁ jaraṁ byādhiṁ maraṇaṁ sokaṁ paridevaṁ upāyāsaṁ bahiddhā saṅkhāranimittaṁ abhibhuyyatīti gotrabhu, sotāpattiphalasamāpattatthāya uppādaṁ pavattaṁ nimittaṁ āyūhanaṁ paṭisandhiṁ -pa- abhibhuyyatīti gotrabhu. Sakadāgāmimaggaṁ paṭilābhatthāya -pa- sakadāgāmiphalasamāpattatthāya. Anāgāmimaggaṁ paṭilābhatthāya. Anāgāmiphalasamāpattatthāya. Arahattamaggaṁ paṭilābhatthāya uppādaṁ pavattaṁ nimittaṁ āyūhanaṁ paṭisandhiṁ gatiṁ nibbattiṁ upapattiṁ jātiṁ jaraṁ byādhiṁ maraṇaṁ sokaṁ paridevaṁ upāyāsaṁ bahiddhā saṅkhāranimittaṁ abhibhuyyatīti gotrabhu, arahattaphalasamāpattatthāya. Suññatavihārasamāpattatthāya. Animittavihārasamāpattatthāya uppādaṁ pavattaṁ nimittaṁ āyūhanaṁ paṭisandhiṁ -pa- abhibhuyyatīti gotrabhu. Ime dasa gotrabhū dhammā vipassanāvasena uppajjanti.

Kati gotrabhū dhammā kusalā, kati akusalā, kati abyākatā? Pannarasa gotrabhū dhammā kusalā, tayo gotrabhū dhammā abyākatā, natthi gotrabhū dhammā akusalāti.

Sāmisañca nirāmisaṁ, paṇihitañca appaṇihitaṁ.
Saññuttañca visaññuttaṁ, vuṭṭhitañca avuṭṭhitaṁ.

Aṭṭha samādhissa paccayā, dasa ñāṇassa gocarā.
Aṭṭhārasa gotrabhū dhammā, tiṇṇaṁ vimokkhāna paccayā.

Ime aṭṭhārasākārā, paññā yassa pariccitā.
Kusalo vivaṭṭe vuṭṭhāne, nānādiṭṭhīsu na kampatīti.

Taṁñātaṭṭhena ñāṇaṁ, pajānanaṭṭhena paññā, tena vuccati bahiddhā vuṭṭhānavivaṭṭane paññā gotrabhuñāṇaṁ.

Gotrabhuñāṇaniddeso dasamo.

---

11. Maggañāṇaniddesa

61. Kathaṁ dubhato vuṭṭhānavivaṭṭane paññā magge ñāṇaṁ—sotāpattimaggakkhaṇe dassanaṭṭhena sammādiṭṭhi micchādiṭṭhiyā vuṭṭhāti, tadanuvattakakilesehi ca khandhehi ca vuṭṭhāti, bahiddhā ca sabbanimittehi vuṭṭhāti. Tena vuccati dubhato vuṭṭhānavivaṭṭane paññā magge ñāṇaṁ.

Abhiniropanaṭṭhena sammāsaṅkappo micchāsaṅkappā vuṭṭhāti, tadanuvattākakilesehi ca khandhehi ca vuṭṭhāti, bahiddhā ca sabbanimittehi vuṭṭhāti. Tena vuccati dubhato vuṭṭhānavivaṭṭane paññā magge ñāṇaṁ.

Pariggahaṭṭhena sammāvācā micchāvācāya vuṭṭhāti, tadanuvattakakilesehi ca khandhehi ca vuṭṭhāti, bahiddhā ca sabbanimittehi vuṭṭhāti. Tena vuccati dubhato vuṭṭhānavivaṭṭane paññā magge ñāṇaṁ.

Samuṭṭhānaṭṭhena sammākammanto micchākammantā vuṭṭhāti, tadanuvattakakilesehi ca khandhehi ca vuṭṭhāti, bahiddhā ca sabbanimittehi vuṭṭhāti. Tena vuccati dubhato vuṭṭhānavivaṭṭane paññā magge ñāṇaṁ.

Vodānaṭṭhena sammā-ājīvo micchā-ājīvā vuṭṭhāti, tadanuvattakakilesehi ca khandhehi ca vuṭṭhāti, bahiddhā ca sabbanimittehi vuṭṭhāti. Tena vuccati dubhato vuṭṭhānavivaṭṭane paññā magge ñāṇaṁ.

Paggahaṭṭhena sammāvāyāmo micchāvāyāmā vuṭṭhāti, tadanuvattakakilesehi ca khandhehi ca vuṭṭhāti, bahiddhā ca sabbanimittehi vuṭṭhāti. Tena vuccati dubhato vuṭṭhānavivaṭṭane paññā magge ñāṇaṁ.

Upaṭṭhānaṭṭhena sammāsati micchāsatiyā vuṭṭhāti, tadanuvattakakilesehi ca khandhehi ca vuṭṭhāti, bahiddhā ca sabbanimittehi vuṭṭhāti. Tena vuccati dubhato vuṭṭhānavivaṭṭane paññā magge ñāṇaṁ.

Avikkhepaṭṭhena sammāsamādhi micchāsamādhito vuṭṭhāti, tadanuvattakakilesehi ca khandhehi ca vuṭṭhāti, bahiddhā ca sabbanimittehi vuṭṭhāti. Tena vuccati dubhato vuṭṭhānavivaṭṭane paññā magge ñāṇaṁ.

Sakadāgāmimaggakkhaṇe dassanaṭṭhena sammādiṭṭhi -pa-. Avikkhepaṭṭhena sammāsamādhi oḷārikā kāmarāgasaññojanā paṭighasaññojanā oḷārikā kāmarāgānusayā paṭighānusayā vuṭṭhāti, tadanuvattakakilesehi ca khandhehi ca vuṭṭhāti, bahiddhā ca sabbanimittehi vuṭṭhāti. Tena vuccati dubhato vuṭṭhānavivaṭṭane paññā magge ñāṇaṁ.

Anāgāmimaggakkhaṇe dassanaṭṭhena sammādiṭṭhi -pa-. Avikkhepaṭṭhena sammāsamādhi aṇusahagatā kāmarāgasaññojanā paṭighasaññojanā aṇusahagatā kāmarāgānusayā paṭighānusayā vuṭṭhāti, tadanuvattakakilesehi ca khandhehi ca vuṭṭhāti, bahiddhā ca sabbanimittehi vuṭṭhāti. Tena vuccati dubhato vuṭṭhānavivaṭṭane paññā magge ñāṇaṁ.

Arahattamaggakkhaṇe dassanaṭṭhena sammādiṭṭhi -pa-. Avikkhepaṭṭhena sammāsamādhi rūparāgā arūparāgā mānā uddhaccā avijjāya mānānusayā bhavarāgānusayā avijjānusayā vuṭṭhāti, tadanuvattakakilesehi ca khandhehi ca vuṭṭhāti, bahiddhā ca sabbanimittehi vuṭṭhāti. Tena vuccati dubhato vuṭṭhānavivaṭṭane paññā magge ñāṇaṁ.

62. Ajātaṁ jhāpeti jātena, jhānaṁ tena pavuccati.
Jhānavimokkhe kusalatā, nānādiṭṭhīsu na kampati.

Samādahitvā yathā ce vipassati,
Vipassamāno tathā ce samādahe.
Vipassanā ca samatho tadā ahu,
Samānabhāgā yuganaddhā vattare.

Dukkhā saṅkhārā sukho, nirodho iti dassanaṁ[1].
Dubhato vuṭṭhitā paññā, phasseti amataṁ padaṁ.

Vimokkhacariyaṁ jānāti, nānattekattakovido.
Dvinnaṁ ñāṇānaṁ kusalatā, nānādiṭṭhīsu na kampatīti.

Taṁñātaṭṭhena ñāṇaṁ, pajānanaṭṭhena paññā. Tena vuccati dubhato vuṭṭhānavivaṭṭane paññā magge ñāṇaṁ.

Maggañāṇaniddeso ekādasamo.

---

12. Phalañāṇaniddesa

63. Kathaṁ payogappaṭippassaddhipaññā phale ñāṇaṁ—sotāpattimaggakkhaṇe dassanaṭṭhena sammādiṭṭhi micchādiṭṭhiyā vuṭṭhāti, tadanuvattakakilesehi ca khandhehi ca vuṭṭhāti, bahiddhā ca sabbanimittehi vuṭṭhāti. Taṁpayogappaṭippassaddhattā uppajjati sammādiṭṭhi, maggassetaṁ phalaṁ.

Abhiniropanaṭṭhena sammāsaṅkappo micchāsaṅkappā vuṭṭhāti, tadanuvattakakilesehi ca khandhehi ca vuṭṭhāti, bahiddhā ca sabbanimittehi vuṭṭhāti. Taṁpayogappaṭippassaddhattā uppajjati sammāsaṅkappo, maggassetaṁ phalaṁ.

Pariggahaṭṭhena sammāvācā micchāvācāya vuṭṭhāti, tadanuvattakakilesehi ca khandhehi ca vuṭṭhāti, bahiddhā ca sabbanimittehi vuṭṭhāti. Taṁpayogappaṭippassaddhattā uppajjati sammāvācā, maggassetaṁ phalaṁ.

Samuṭṭhānaṭṭhena sammākammanto micchākammantā vuṭṭhāti, tadanuvattakakilesehi ca khandhehi ca vuṭṭhāti, bahiddhā ca sabbanimittehi vuṭṭhāti. Taṁpayogappaṭippassaddhattā uppajjati sammākammanto, maggassetaṁ phalaṁ.

Vodānaṭṭhena sammā-ājīvo micchā-ājīvā vuṭṭhāti, tadanuvattakakilesehi ca khandhehi ca vuṭṭhāti, bahiddhā ca sabbanimittehi vuṭṭhāti. Taṁpayogappaṭippassaddhattā uppajjati sammā-ājīvo, maggassetaṁ phalaṁ.

---

1. Nirodhoti dassanaṁ(Syā, Ka)

Paggahaṭṭhena sammāvāyāmo micchāvāyāmā vuṭṭhāti, tadanuvattakakilesehi ca khandhehi ca vuṭṭhāti, bahiddhā ca sabbanimittehi vuṭṭhāti. Taṁpayogappaṭippassaddhattā uppajjati sammāvāyāmo, maggassetaṁ phalaṁ.

Upaṭṭhānaṭṭhena sammāsati micchāsatiyā vuṭṭhāti, tadanuvattakakilesehi ca khandhehi ca vuṭṭhāti, bahiddhā ca sabbanimittehi vuṭṭhāti. Taṁpayogappaṭippassaddhattā uppajjati sammāsati, maggassetaṁ phalaṁ.

Avikkhepaṭṭhena sammāsamādhi micchāsamādhito vuṭṭhāti, tadanuvattakakilesehi ca khandhehi ca vuṭṭhāti, bahiddhā ca sabbanimittehi vuṭṭhāti. Taṁpayogappaṭippassaddhattā uppajjati sammāsamādhi, maggassetaṁ phalaṁ.

Sakadāgāmimaggakkhaṇe dassanaṭṭhena sammādiṭṭhi -pa-. Avikkhepaṭṭhena sammāsamādhi oḷārikā kāmarāgasaññojanā paṭighasaññojanā, oḷārikā kāmarāgānusayā paṭighānusayā vuṭṭhāti, tadanuvattakakilesehi ca khandhehi ca vuṭṭhāti, bahiddhā ca sabbanimittehi vuṭṭhāti. Taṁpayogappaṭippassaddhattā uppajjati sammāsamādhi, maggassetaṁ phalaṁ.

Anāgāmimaggakkhaṇe dassanaṭṭhena sammādiṭṭhi -pa-. Avikkhepaṭṭhena sammāsamādhi aṇusahagatā kāmarāgasaññojanā paṭighasaññojanā, aṇusahagatā kāmarāgānusayā paṭighānusayā vuṭṭhāti, tadanuvattakakilesehi ca khandhehi ca vuṭṭhāti, bahiddhā ca sabbanimittehi vuṭṭhāti. Taṁpayogappaṭippassaddhattā uppajjati sammāsamādhi, maggassetaṁ phalaṁ.

Arahattamaggakkhaṇe dassanaṭṭhena sammādiṭṭhi -pa-. Avikkhepaṭṭhena sammāsamādhi rūparāgā arūparāgā mānā uddhaccā avijjāya, mānānusayā bhavarāgānusayā avijjānusayā vuṭṭhāti, tadanuvattakakilesehi ca khandhehi ca vuṭṭhāti, bahiddhā ca sabbanimittehi vuṭṭhāti. Taṁpayogappaṭippassaddhattā uppajjati sammāsamādhi, maggassetaṁ phalaṁ. Taṁñātaṭṭhena ñāṇaṁ, pajānanaṭṭhena paññā. Tena vuccati payogappaṭippassaddhipaññā phale ñāṇaṁ.

Phalañāṇaniddeso dvādasamo.

13. Vimuttiñāṇaniddesa

64. Kathaṁ chinnavaṭumānupassane paññā vimuttiñāṇaṁ—sotāpattimaggena sakkāyadiṭṭhi vicikicchā sīlabbataparāmāso, diṭṭhānusayo vicikicchānusayo attano cittassa upakkilesā sammā samucchinnā honti, imehi pañcahi upakkilesehi sapariyuṭṭhānehi cittaṁ vimuttaṁ hoti suvimuttaṁ. Taṁvimuttiñātaṭṭhena ñāṇaṁ, pajānanaṭṭhena paññā. Tena vuccati chinnavaṭumānupassane paññā vimuttiñāṇaṁ.

Sakadāgāmimaggena oḷārikaṁ kāmarāgasaññojanaṁ paṭighasaññojanaṁ, oḷāriko kāmarāgānusayo paṭighānusayo attano cittassa upakkilesā sammā samucchinnā honti, imehi catūhi upakkilesehi sapariyuṭṭhānehi cittaṁ vimuttaṁ hoti suvimuttaṁ. Taṁvimuttiñātaṭṭhena ñāṇaṁ, pajānanaṭṭhena paññā. Tena vuccati chinnavaṭumānupassane paññā vimuttiñāṇaṁ.

Anāgāmimaggena aṇusahagataṁ kāmarāgasaññojanaṁ paṭighasaññojanaṁ, aṇusahagato kāmarāgānusayo paṭighānusayo attano cittassa upakkilesā sammā samucchinnā honti, imehi catūhi upakkilesehi sapariyuṭṭhānehi cittaṁ vimuttaṁ hoti suvimuttaṁ. Taṁvimuttiñātaṭṭhena ñāṇaṁ, pajānanaṭṭhena paññā. Tena vuccati chinnavaṭumānupassane paññā vimuttiñāṇaṁ.

Arahattamaggena rūparāgo arūparāgo māno uddhaccaṁ avijjā, mānānusayo bhavarāgānusayo avijjānusayo attano cittassa upakkilesā sammā samucchinnā honti, imehi aṭṭhahi upakkilesehi sapariyuṭṭhānehi cittaṁ vimuttaṁ hoti suvimuttaṁ. Taṁvimuttiñātaṭṭhena ñāṇaṁ, pajānanaṭṭhena paññā. Tena vuccati chinnavaṭumānupassane paññā vimuttiñāṇaṁ. Taṁñātaṭṭhena ñāṇaṁ, pajānanaṭṭhena paññā. Tena vuccati chinnavaṭumānupassane paññā vimuttiñāṇaṁ.

Vimuttiñāṇaniddeso terasamo.

---

14. Paccavekkhaṇañāṇaniddesa

65. Kathaṁ tadā samudāgate dhamme passane paññā paccavekkhaṇe ñāṇaṁ—sotāpattimaggakkhaṇe dassanaṭṭhena sammādiṭṭhi tadā samudāgatā.

Abhiniropanaṭṭhena sammāsaṅkappo tadā samudāgato. Pariggahaṭṭhena sammāvācā tadā samudāgatā. Samuṭṭhānaṭṭhena sammākammanto tadā samudāgato. Vodānaṭṭhena sammā-ājīvo tadā samudāgato. Paggahaṭṭhena sammāvāyāmo tadā samudāgato. Upaṭṭhānaṭṭhena sammāsati tadā samudāgatā. Avikkhepaṭṭhena sammāsamādhi tadā samudāgato.

Upaṭṭhānaṭṭhena satisambojjhaṅgo tadā samudāgato. Pavicayaṭṭhena dhammavicayasambojjhaṅgo tadā samudāgato. Paggahaṭṭhena vīriyasambojjhaṅgo tadā samudāgato. Pharaṇaṭṭhena pītisambojjhaṅgo tadā samudāgato. Upasamaṭṭhena passaddhisambojjhaṅgo tadā samudāgato. Avikkhepaṭṭhena samādhisambojjhaṅgo tadā samudāgato. Paṭisaṅkhānaṭṭhena upekkhāsambojjhaṅgo tadā samudāgato.

Assaddhiye akampiyaṭṭhena saddhābalaṁ tadā samudāgataṁ, Kosajje akampiyaṭṭhena vīriyabalaṁ tadā samudāgataṁ. Pamāde akampiyaṭṭhena satibalaṁ tadā samudāgataṁ. Uddhacce akampiyaṭṭhena samādhibalaṁ tadā samudāgataṁ. Avijjāya akampiyaṭṭhena paññābalaṁ tadā samudāgataṁ.

Adhimokkhaṭṭhena saddhindriyaṁ tadā samudāgataṁ. Paggahaṭṭhena vīriyindriyaṁ tadā samudāgataṁ. Upaṭṭhānaṭṭhena satindriyaṁ tadā samudāgataṁ. Avikkhepaṭṭhena samādhindriyaṁ tadā samudāgataṁ. Dassanaṭṭhena paññindriyaṁ tadā samudāgataṁ.

Ādhipateyyaṭṭhena indriyā tadā samudāgatā. Akampiyaṭṭhena balā tadā samudāgatā. Niyyānaṭṭhena sambojjhaṅgā tadā samudāgatā. Hetuṭṭhena maggo tadā samudāgato. Upaṭṭhānaṭṭhena satipaṭṭhānā tadā samudāgatā. Padahanaṭṭhena sammappadhānā tadā samudāgatā. Ijjhanaṭṭhena iddhipādā tadā samudāgatā. Tathaṭṭhena saccā tadā samudāgatā. Avikkhepaṭṭhena samatho tadā samudāgato. Anupassanaṭṭhena vipassanā tadā samudāgatā. Ekarasaṭṭhena samathavipassanā tadā samudāgatā. Anativattanaṭṭhena yuganaddhaṁ tadā samudāgataṁ. Saṁvaraṭṭhena sīlavisuddhi tadā samudāgatā. Avikkhepaṭṭhena cittavisuddhi tadā samudāgatā. Dassanaṭṭhena diṭṭhivisuddhi tadā samudāgatā. Vimuttaṭṭhena vimokkho tadā samudāgato. Paṭivedhaṭṭhena vijjā tadā samudāgatā. Pariccāgaṭṭhena vimutti tadā samudāgatā. Samucchedaṭṭhena khaye ñāṇaṁ tadā samudāgataṁ.

Chando mūlaṭṭhena tadā samudāgato. Manasikāro samuṭṭhānaṭṭhena tadā samudāgato. Phasso samodhānaṭṭhena tadā samudāgato. Vedanā samosaraṇaṭṭhena tadā samudāgatā. Samādhi pamukhaṭṭhena tadā samudāgato. Sati ādhipateyyaṭṭhena tadā samudāgatā. Paññā taduttaraṭṭhena tadā samudāgatā. Vimutti sāraṭṭhena tadā samudāgatā. Amatogadhaṁ nibbānaṁ pariyosānaṭṭhena tadā samudāgataṁ. Vuṭṭhahitvā paccavekkhati, ime dhammā tadā samudāgatā.

Sotāpattiphalakkhaṇe dassanaṭṭhena sammādiṭṭhi tadā samudāgatā. Abhiniropanaṭṭhena sammāsaṅkappo tadā samudāgato -pa-. Paṭippassaddhaṭṭhena anuppāde ñāṇaṁ tadā samudāgataṁ. . Chando mūlaṭṭhena tadā samudāgato. Manasikāro samuṭṭhānaṭṭhena tadā samudāgato. Phasso samodhānaṭṭhena tadā samudāgato. Vedanā samosaraṇaṭṭhena tadā samudāgatā. Samādhi pamukhaṭṭhena tadā samudāgato. Sati ādhipateyyaṭṭhena tadā samudāgatā. Paññā taduttaraṭṭhena tadā samudāgatā. Vimutti sāraṭṭhena tadā samudāgatā. Amatogadhaṁ nibbānaṁ pariyosānaṭṭhena tadā samudāgataṁ. Vuṭṭhahitvā paccavekkhati, ime dhammā tadā samudāgatā.

Sakadāgāmimaggakkhaṇe -pa-. Sakadāgāmiphalakkhaṇe -pa-. Anāgāmimaggakkhaṇe -pa-. Anāgāmiphalakkhaṇe -pa-. Arahattamaggakkhaṇe dassanaṭṭhena sammādiṭṭhi tadā samudāgatā -pa-. Samucchedaṭṭhena khaye ñāṇaṁ tadā samudāgataṁ. . Chando mūlaṭṭhena tadā samudāgato -pa- amatogadhaṁ nibbānaṁ pariyosānaṭṭhena tadā samudāgataṁ. Vuṭṭhahitvā paccavekkhati, ime dhammā tadā samudāgatā.

Arahattaphalakkhaṇe dassanaṭṭhena sammādiṭṭhi tadā samudāgatā -pa-. Paṭippassaddhaṭṭhena anuppāde ñāṇaṁ tadā samudāgataṁ. Chando mūlaṭṭhena tadā samudāgato -pa- amatogadhaṁ nibbānaṁ pariyosānaṭṭhena tadā samudāgataṁ. Vuṭṭhahitvā paccavekkhati, ime dhammā tadā samudāgatā, taṁñātaṭṭhena ñāṇaṁ, pajānanaṭṭhena paññā. Tena vuccati tadā samudāgate dhamme passane paññā paccavekkhaṇe ñāṇaṁ.

Paccavekkhaṇañāṇaniddeso cuddasamo.

15. Vatthunānattañāṇaniddesa

66. Kathaṁ ajjhattavavatthāne paññā vatthunānatte ñāṇaṁ, kathaṁ ajjhattadhamme vavattheti—cakkhuṁ ajjhattaṁ vavattheti, sotaṁ ajjhattaṁ vavattheti, ghānaṁ ajjhattaṁ vavattheti, jivhaṁ ajjhattaṁ vavattheti, kāyaṁ ajjhattaṁ vavattheti, manaṁ ajjhattaṁ vavattheti.

Kathaṁ cakkhuṁ ajjhattaṁ vavattheti? Cakkhu avijjāsambhūtanti vavattheti, cakkhu taṇhāsambhūtanti vavattheti, cakkhu kammasambhūtanti vavattheti, cakkhu āhārasambhūtanti vavattheti, cakkhu catunnaṁ mahābhūtānaṁ upādāyāti vavattheti, cakkhu uppannanti vavattheti, cakkhu samudāgatanti vavattheti. Cakkhu ahutvā sambhūtaṁ, hutvā na bhavissatīti vavattheti, cakkhuṁ antavantato vavattheti, cakkhu addhugaṁ asassataṁ vipariṇāmadhammanti vavattheti, cakkhu aniccaṁ saṅkhataṁ paṭiccasamuppannaṁ khayadhammaṁ vayadhammaṁ virāgadhammaṁ nirodhadhammanti vavattheti, cakkhuṁ aniccato vavattheti, no niccato, dukkhato vavattheti, no sukhato, anattato vavattheti, no attato, nibbindati, no nandati, virajjati, no rajjati, nirodheti, no samudeti, paṭinissajjati, no ādiyati. . Aniccato vavatthento niccasaññaṁ pajahāti, dukkhato vavatthento sukhasaññaṁ pajahāti, anattato vavatthento attasaññaṁ pajahāti, nibbindanto nandiṁ pajahāti, virajjanto rāgaṁ pajahāti, nirodhento samudayaṁ pajahāti, paṭinissajjanto ādānaṁ pajahāti. Evaṁ cakkhuṁ ajjhattaṁ vavattheti.

Kathaṁ sotaṁ ajjhattaṁ vavattheti? Sotaṁ avijjāsambhūtanti vavattheti -pa- evaṁ sotaṁ ajjhattaṁ vavattheti. . Kathaṁ ghānaṁ ajjhattaṁ vavattheti? Ghānaṁ avijjāsambhūtanti vavattheti -pa- evaṁ ghānaṁ ajjhattaṁ vavattheti. . Kathaṁ jivhaṁ ajjhattaṁ vavattheti? Jivhā avijjāsambhūtāti vavattheti, jivhā taṇhāsambhūtāti vavattheti, jivhā kammasambhūtāti vavattheti, jivhā āhārasambhūtāti vavattheti, jivhā catunnaṁ mahābhūtānaṁ upādāyāti vavattheti, jivhā uppannāti vavattheti, jivhā samudāgatāti vavattheti, jivhā ahutvā sambhūtā, hutvā na bhavissatīti vavattheti, jivhaṁ antavantato vavattheti, jivhā addhuvā asassatā vipariṇāmadhammāti vavattheti, jivhā aniccā saṅkhatā paṭiccasamuppannā khayadhammā vayadhammā virāgadhammā nirodhadhammāti vavattheti, jivhaṁ aniccato vavattheti,

no niccato -pa- paṭinissajjati, no ādiyati. . Aniccato vavatthento niccasaññaṁ pajahāti -pa- paṭinissajjanto ādānaṁ pajahāti. Evaṁ jivhaṁ ajjhattaṁ vavattheti.

Kathaṁ kāyaṁ ajjhattaṁ vavattheti? Kāyo avijjāsambhūtoti vavattheti, kāyo taṇhāsambhūtoti vavattheti, kāyo kammasambhūtoti vavattheti, kāyo āhārasambhūtoti vavattheti, kāyo catunnaṁ mahābhūtānaṁ upādāyāti vavattheti, kāyo uppannoti vavattheti, kāyo samudāgatoti vavattheti, kāyo ahutvā sambhūto, hutvā na bhavissatīti vavattheti, kāyaṁ antavantato vavattheti, kāyo addhuvo asassato vipariṇāmadhammoti vavattheti, kāyo anicco saṅkhato paṭiccasamuppanno khayadhammo vayadhammo virāgadhammo nirodhadhammoti vavattheti, kāyaṁ aniccato vavattheti, no niccato, dukkhato vavattheti, no sukhato -pa- paṭinissajjati, no ādiyati. . Aniccato vavatthento niccasaññaṁ pajahāti, dukkhato vavatthento sukhasaññaṁ pajahāti -pa- paṭinissajjanto ādānaṁ pajahāti. Evaṁ kāyaṁ ajjhattaṁ vavattheti.

Kathaṁ manaṁ ajjhattaṁ vavattheti? Mano avijjāsambhūtoti vavattheti, mano taṇhāsambhūtoti vavattheti, mano kammasambhūtoti vavattheti, mano āhārasambhūtoti vavattheti, mano uppannoti vavattheti, mano samudāgatoti vavattheti, mano ahutvā sambhūto, hutvā na bhavissatīti vavattheti, manaṁ antavantato vavattheti, mano addhuvo asassato vipariṇāmadhammoti vavattheti, mano anicco saṅkhato paṭiccasamuppanno khayadhammo vayadhammo virāgadhammo nirodhadhammoti vavattheti. Manaṁ aniccato vavattheti, no niccato, dukkhato vavattheti, no sukhato, anattato vavattheti, no attato nibbindati, no nandati, virajjati, no rajjati, nirodheti, no samudeti, paṭinissajjati, no ādiyati. . Aniccato vavatthento niccasaññaṁ pajahāti. Dukkhato vavatthento sukhasaññaṁ pajahāti, anattato vavatthento attasaññaṁ pajahāti, nibbindanto nandiṁ pajahāti, virajjanto rāgaṁ pajahāti, nirodhento samudayaṁ pajahāti, paṭinissajjanto ādānaṁ pajahāti. Evaṁ manaṁ ajjhattaṁ vavattheti. Evaṁ ajjhattadhamme vavattheti. Taṁ-

ñātaṭṭhena ñāṇaṁ pajānanaṭṭhena paññā. Tena vuccati ajjhattavavatthāne paññā vatthunānatte ñāṇaṁ.

Vatthunānattañāṇaniddeso pannarasamo.

---

16. Gocaranānattañāṇaniddesa

67. Kathaṁ bahiddhā vavatthāne paññā gocaranānatte ñāṇaṁ—kathaṁ bahiddhā dhamme vavattheti, rūpe bahiddhā vavattheti, sadde bahiddhā vavattheti, gandhe bahiddhā vavattheti, rase bahiddhā vavattheti, phoṭṭhabbe bahiddhā vavattheti, dhamme bahiddhā vavattheti?

Kathaṁ rūpe bahiddhā vavattheti? Rūpā avijjāsambhūtāti vavattheti, rūpā taṇhāsambhūtāti vavattheti, rūpā kammasambhūtāti vavattheti, rūpā āhārasambhūtāti vavattheti. Rūpā catunnaṁ mahābhūtānaṁ upādāyāti vavattheti, rūpā uppannāti vavattheti, rūpā samudāgatāti vavattheti, rūpā ahutvā sambhūtā, hutvā na bhavissantīti vavattheti, rūpe antavantato vavattheti, rūpā addhuvā asassatā vipariṇāmadhammāti vavattheti. Rūpā aniccā saṅkhatā paṭiccasamuppannā khayadhammā vayadhammā virāgadhammā nirodhadhammāti vavattheti, rūpe aniccato vavattheti, no niccato, dukkhato vavattheti no sukhato, anattato vavattheti, no attato, nibbindati, no nandati, virajjati no rajjati, nirodheti, no samudeti, paṭinissajjati, no ādiyati. . Aniccato vavatthento niccasaññaṁ pajahāti, dukkhato vavatthento sukhasaññaṁ pajahāti, anattato vavatthento attasaññaṁ pajahāti, nibbindanto nandiṁ pajahāti, virajjanto rāgaṁ pajahāti, nirodhento samudayaṁ pajahāti, paṭinissajjanto ādānaṁ pajahāti. Evaṁ rūpe bahiddhā vavattheti.

Kathaṁ sadde bahiddhā vavattheti? Saddā catunnaṁ mahābhūtānaṁ upādāyāti vavattheti, saddā uppannāti vavattheti, saddā samudāgatāti vavattheti. Saddhā ahutvā sambhūtā, hutvā na bhavissantīti vavattheti, sadde antavantato vavattheti, saddā

addhuvā asassatā vipariṇāmadhammāti vavattheti, saddā aniccā saṅkhatā paṭiccasamuppannā khayadhammā vayadhammā virāgadhammā nirodhadhammāti vavattheti, sadde aniccato vavattheti, no niccato -pa-. Evaṁ sadde bahiddhā vavattheti.

Kathaṁ gandhe bahiddhā vavattheti? Gandhā avijjāsambhūtāti vavattheti, gandhā taṇhāsambhūtāti vavattheti -pa-. Evaṁ gandhe bahiddhā vavattheti. . Kathaṁ rase bahiddhā vavattheti? Rasā avijjāsambhūtāti vavattheti, rasā taṇhāsambhūtāti vavattheti -pa-. Evaṁ rase bahiddhā vavattheti. . Kathaṁ phoṭṭhabbe bahiddhā vavattheti? Phoṭṭhabbā avijjāsambhūtāti vavattheti, phoṭṭhabbā taṇhāsambhūtāti vavattheti, phoṭṭhabbā kammasambhūtāti vavattheti, phoṭṭhabbā āhārasambhūtāti vavattheti, phoṭṭhabbā uppannāti vavattheti. Phoṭṭhabbā samudāgatāti vavattheti -pa-. Evaṁ phoṭṭhabbe bahiddhā vavattheti.

Kathaṁ dhamme bahiddhā vavattheti? Dhammā avijjāsambhūtāti vavattheti, dhammā taṇhāsambhūtāti vavattheti, dhammā kammasambhūtāti vavattheti, dhammā āhārasambhūtāti vavattheti, dhammā uppannāti vavattheti, dhammā samudāgatāti vavattheti, dhammā ahutvā sambhūtā, hutvā na bhavissantīti vavattheti, dhamme antavantato vavattheti, dhammā addhuvā asassatā vipariṇāmadhammāti vavattheti, dhammā aniccā saṅkhatā paṭiccasamuppannā khayadhammā vayadhammā virāgadhammā nirodhadhammāti vavattheti, dhamme aniccato vavattheti, no niccato, dukkhato vavattheti, no sukhato, anattato vavattheti, no attato, nibbindati, no nandati, virajjati, no rajjati, nirodheti, no samudeti, paṭinissajjati, no ādiyati. . Aniccato vavatthento niccasaññaṁ pajahāti, dukkhato vavatthento sukhasaññaṁ pajahāti, anattato vavatthento attasaññaṁ pajahāti, nibbindanto nandiṁ pajahāti, virajjanto rāgaṁ pajahāti, nirodhento samudayaṁ pajahāti, paṭinissajjanto ādānaṁ pajahāti. Evaṁ dhamme bahiddhā vavattheti. Taṁñātaṭṭhena ñāṇaṁ, pajānanaṭṭhena paññā. Tena vuccati bahiddhā vavatthāne paññā gocaranānatte ñāṇaṁ.

Gocaranānattañāṇaniddeso soḷasamo.

17. Cariyānānattañāṇaniddesa

68. Kathaṁ cariyāvavatthāne paññā cariyānānatte ñāṇaṁ—**cariyā**ti tisso cariyāyo viññāṇacariyā, aññāṇacariyā, ñāṇacariyā.

Katamā viññāṇacariyā? Dassanatthāya āvajjanakiriyābyākatā viññāṇacariyā rūpesu, dassanaṭṭho cakkhuviññāṇaṁ viññāṇacariyā rūpesu, diṭṭhattā abhiniropanā vipākamanodhātu[1] viññāṇacariyā rūpesu, abhiniropitattā vipākamanoviññāṇadhātu viññāṇacariyā rūpesu. . Savanatthāya āvajjanakiriyābyākatā viññāṇacariyā saddesu, savanaṭṭho sotaviññāṇaṁ viññāṇacariyā saddesu. Sutattā abhiniropanā vipākamanodhātu viññāṇacariyā saddesu, abhiniropitattā vipākamanoviññāṇadhātu viññāṇacariyā saddesu. . Ghāyanatthāya āvajjanakiriyābyākatā viññāṇacariyā gandhesu, ghāyanaṭṭho[2] ghānaviññāṇaṁ viññāṇacariyā gandhesu, ghāyitattā abhiniropanā vipākamanodhātu viññāṇacariyā gandhesu, abhiniropitattā vipākamanoviññāṇadhātu viññāṇacariyā gandhesu. . Sāyanatthāya āvajjanakiriyābyākatā viññāṇacariyā rasesu, sāyanaṭṭho jivhāviññāṇaṁ viññāṇacariyā rasesu, sāyitattā abhiniropanā vipākamanodhātu viññāṇacariyā rasesu, abhiniropitattā vipākamanoviññāṇadhātu viññāṇacariyā rasesu. . Phusanatthāya āvajjanakiriyābyākatā viññāṇacariyā phoṭṭhabbesu, phusanaṭṭho kāyaviññāṇaṁ viññāṇacariyā phoṭṭhabbesu, phuṭṭhattā abhiniropanā vipākamanodhātu viññāṇacariyā phoṭṭhabbesu, abhiniropitattā vipākamanoviññāṇadhātu viññāṇacariyā phoṭṭhabbesu. . Vijānanatthāya āvajjanakiriyābyākatā viññāṇacariyā dhammesu, vijānanaṭṭho manoviññāṇaṁ viññāṇacariyā dhammesu. Viññātattā abhiniropanā vipākamanodhātu viññāṇacariyā dhammesu, abhiniropitattā vipākamanoviññāṇadhātu viññāṇacariyā dhammesu.

69. **Viññāṇacariyā**ti kenaṭṭhena viññāṇacariyā? Nīrāgā caratīti viññāṇacariyā, niddosā caratīti viññāṇacariyā, nimmohā caratīti viññāṇacariyā, nimmānā caratīti viññāṇacariyā, nidditthi caratīti

---

1. Abhiniropanavipākamanodhātu (Syā) 2. Ghāyanattho (Syā, Ka)

viññāṇacariyā, ni-uddhaccā caratīti viññāṇacariyā. Nibbicikicchā caratīti viññāṇacariyā, nānusayā caratīti viññāṇacariyā. Rāgavippayuttā caratīti viññāṇacariyā, dosavippayuttā caratīti viññāṇacariyā, mohavippayuttā caratīti viññāṇacariyā, mānavippayuttā caratīti viññāṇacariyā, diṭṭhivippayuttā caratīti viññāṇacariyā, uddhaccavippayuttā caratīti viññāṇacariyā, vicikicchāvippayuttā caratīti viññāṇacariyā, anusayavippayuttā caratīti viññāṇacariyā, kusalehi kammehi sampayuttā caratīti viññāṇacariyā, akusalehi kammehi vippayuttā caratīti viññāṇacariyā, sāvajjehi kammehi vippayuttā caratīti viññāṇacariyā, anavajjehi kammehi sampayuttā caratīti viññāṇacariyā, kaṇhehi kammehi vippayuttā caratīti viññāṇacariyā, sukkehi kammehi sampayuttā caratīti viññāṇacariyā, sukhudrayehi kammehi sampayuttā caratīti viññāṇacariyā, dukkhudrayehi kammehi vippayuttā caratīti viññāṇacariyā, sukhavipākehi kammehi sampayuttā caratīti viññāṇacariyā, dukkhavipākehi kammehi vippayuttā caratīti viññāṇacariyā, viññāte caratīti viññāṇacariyā, viññāṇassa evarūpā cariyā hotīti viññāṇacariyā, pakatiparisuddhamidaṁ cittaṁ nikkilesaṭṭhenāti viññāṇacariyā. Ayaṁ viññāṇacariyā.

Katamā aññāṇacariyā? Manāpiyesu rūpesu rāgassa javanatthāya āvajjanakiriyābyākatā viññāṇacariyā, rāgassa javanā aññāṇacariyā. Amanāpiyesu rūpesu dosassa javanatthāya āvajjanakiriyābyākatā viññāṇacariyā, dosassa javanā aññāṇacariyā. Tadubhayena asamapekkhanasmiṁ vatthusmiṁ mohassa javanatthāya āvajjanakiriyābyākatā viññāṇacariyā, mohassa javanā aññāṇacariyā, vinibandhassa mānassa javanatthāya āvajjanakiriyābyākatā viññāṇacariyā, mānassa javanā aññāṇacariyā. Parāmaṭṭhāya diṭṭhiyā javanatthāya āvajjanakiriyābyākatā viññāṇacariyā, diṭṭhiyā javanā aññāṇacariyā. Vikkhepagatassa uddhaccassa javanatthāya āvajjanakiriyābyākatā viññāṇacariyā, uddhaccassa javanā aññāṇacariyā. Aniṭṭhaṅgatāya vicikicchāya javanatthāya āvajjanakiriyābyākatā viññāṇacariyā, vicikicchāya javanā aññāṇacariyā. Thāmagatassa anusayassa javanatthāya āvajjanakiriyābyākatā viññāṇacariyā, anusayassa javanā aññāṇacariyā.

Manāpiyesu saddesu -pa-. Manāpiyesu gandhesu -pa-. Manāpiyesu rasesu -pa-. Manāpiyesu phoṭṭhabbesu -pa-. Manāpiyesu dhammesu rāgassa javanatthāya āvajjanakiriyābyākatā viññāṇacariyā, rāgassa javanā aññāṇacariyā. Amanāpiyesu dhammesu dosassa javanatthāya āvajjanakiriyābyākatā viññāṇacariyā, dosassa javanā aññāṇacariyā. Tadubhayena asamapekkhanasmiṁ vatthusmiṁ mohassa javanatthāya āvajjanakiriyābyākatā viññāṇacariyā, mohassa javanā aññāṇacariyā. Vinibandhassa mānassa javanatthāya āvajjanakiriyābyākatā viññāṇacariyā, mānassa javanā aññāṇacariyā. Parāmaṭṭhāya diṭṭhiyā javanatthāya āvajjanakiriyābyākatā viññāṇacariyā, diṭṭhiyā javanā aññāṇacariyā. Vikkhepagatassa uddhaccassa javanatthāya āvajjanakiriyābyākatā viññāṇacariyā, uddhaccassa javanā aññāṇacariyā. Aniṭṭhaṅgatāya vicikicchāya javanatthāya āvajjanakiriyābyākatā viññāṇacariyā, vicikicchāya javanā aññāṇacariyā. Thāmagatassa anusayassa javanatthāya āvajjanakiriyābyākatā viññāṇacariyā, anusayassa javanā aññāṇacariyā.

70. **Aññāṇacariyā**ti kenaṭṭhena aññāṇacariyā? Sarāgā caratīti aññāṇacariyā, sadosā caratīti aññāṇacariyā, samohā caratīti aññāṇacariyā, samānā caratīti aññāṇacariyā, sadiṭṭhi caratīti aññāṇacariyā, sa-uddhaccā caratīti aññāṇacariyā, savicikicchā caratīti aññāṇacariyā, sānusayā caratīti aññāṇacariyā. Rāgasampayuttā caratīti aññāṇacariyā, dosasampayuttā caratīti aññāṇacariyā, mohasampayuttā caratīti aññāṇacariyā, mānasampayuttā caratīti aññāṇacariyā, diṭṭhisampayuttā caratīti aññāṇacariyā, uddhaccasampayuttā caratīti aññāṇacariyā. Vicikicchāsampayuttā caratīti aññāṇacariyā, anusayasampayuttā caratīti aññāṇacariyā. Kusalehi kammehi vippayuttā caratīti aññāṇacariyā, akusalehi kammehi sampayuttā caratīti aññāṇacariyā, sāvajjehi kammehi sampayuttā caratīti aññāṇacariyā, anavajjehi kammehi vippayuttā caratīti aññāṇacariyā, kaṇhehi kammehi sampayuttā caratīti aññāṇacariyā, sukkehi kammehi vippayuttā caratīti aññāṇacariyā, sukhudrayehi kammehi vippayuttā caratīti aññāṇacariyā, dukkhudrayehi

kammehi sampayuttā caratīti aññāṇacariyā, sukhavipākehi kammehi vippayuttā caratīti aññāṇacariyā, dukkhavipākehi kammehi sampayuttā caratīti aññāṇacariyā, aññāte caratīti aññāṇacariyā, aññāṇassa evarūpā cariyā hotīti aññāṇacariyā. Ayaṁ aññāṇacariyā.

71. Katamā ñāṇacariyā? Aniccānupassanatthāya āvajjanakiriyābyākatā viññāṇacariyā, aniccānupassanā ñāṇacariyā. Dukkhānupassanatthāya āvajjanakiriyābyākatā viññāṇacariyā, dukkhānupassanā ñāṇacariyā. Anattānupassanatthāya āvajjanakiriyābyākatā viññāṇacariyā, anattānupassanā ñāṇacariyā. Nibbidānupassanatthāya -pa-. Virāgānupassanatthāya. Nirodhānupassanatthāya. Paṭinissaggānupassanatthāya. Khayānupassanatthāya. Vayānupassanatthāya. Vipariṇāmānupassanatthāya. Animittānupassanatthāya. Appaṇihitānupassanatthāya. Suññatānupassanatthāya. Adhipaññādhammānupassanatthāya. Yathābhūtañāṇadassanatthāya. Ādīnavānupassanatthāya. Paṭisaṅkhānupassanatthāya. Āvajjanakiriyābyākatā viññāṇacariyā, paṭisaṅkhānupassanā ñāṇacariyā. Vivaṭṭanānupassanā ñāṇacariyā. Sotāpattimaggo ñāṇacariyā. Sotāpattiphalasamāpatti ñāṇacariyā. Sakadāgāmimaggo ñāṇacariyā. Sakadāgāmiphalasamāpatti ñāṇacariyā. Anāgāmimaggo ñāṇacariyā. Anāgāmiphalasamāpatti ñāṇacariyā. Arahattamaggo ñāṇacariyā. Arahattaphalasamāpatti ñāṇacariyā.

Ñāṇacariyāti kenaṭṭhena ñāṇacariyā? Nīrāgā caratīti ñāṇacariyā niddosā caratīti ñāṇacariyā -pa- nānusayā caratīti ñāṇacariyā, rāgavippayuttā caratīti ñāṇacariyā, dosavippayuttā caratīti ñāṇacariyā, mohavippayuttā caratīti ñāṇacariyā, mānavippayuttā -pa- diṭṭhivippayuttā. Uddhaccavippayuttā. Vicikicchāvippayuttā. Anusayavippayuttā. Kusalehi kammehi Sampayuttā. Akusalehi kammehi vippayuttā. Sāvajjehi kammehi vippayuttā. Anavajjehi kammehi sampayuttā. Kaṇhehi kammehi vippayuttā. Sukkehi kammehi sampayuttā. Sukhudrayehi kammehi sampayuttā. Dukkhudrayehi kammehi vippayuttā. Sukhavipākehi kammehi sampayuttā caratīti ñāṇacariyā, dukkhavipākehi kammehi vippayuttā

caratīti ñāṇacariyā, ñāte caratīti ñāṇacariyā, ñāṇassa evarūpā cariyā hotīti ñāṇacariyā, ayaṁ ñāṇacariyā, aññā viññāṇacariyā, aññā aññāṇacariyā, aññā ñāṇacariyāti. Taṁñātaṭṭhena ñāṇaṁ, pajānanaṭṭhena paññā. Tena vuccati cariyāvavatthāne paññā cariyānānatte ñāṇaṁ.

Cariyānānattañāṇaniddeso sattarasamo.

---

18. Bhūminānattañāṇaniddesa

72. Kathaṁ catudhammavavatthāne paññā bhūminānatte ñāṇaṁ— catasso bhūmiyo kāmāvacarā bhūmi, rūpāvacarā bhūmi, arūpāvacarā bhūmi, apariyāpannā bhūmi. Katamā kāmāvacarā bhūmi? Heṭṭhato Avīcinirayaṁ pariyantaṁ karitvā uparito Paranimmitavasavattī deve[1] anto karitvā yaṁ etasmiṁ antare etthāvacarā ettha pariyāpannā khandhadhātu-āyatanā rūpaṁ vedanā saññā saṅkhārā viññāṇaṁ. Ayaṁ kāmāvacarā bhūmi.

Katamā rūpāvacarā bhūmi? Heṭṭhato Brahmalokaṁ pariyantaṁ karitvā uparito Akaniṭṭhe deve anto karitvā yaṁ etasmiṁ antare etthāvacarā ettha pariyāpannā samāpannassa vā upapannassa vā diṭṭhadhammasukhavihārissa vā cittacetasikā dhammā. Ayaṁ rūpāvacarā bhūmi.

Katamā arūpāvacarā bhūmi? Heṭṭhato Ākāsānañcāyatanūpage deve pariyantaṁ karitvā uparito Nevasaññānāsaññāyatanūpage deve anto karitvā yaṁ etasmiṁ antare etthāvacarā ettha pariyāpannā samāpannassa vā upapannassa vā diṭṭhadhammasukhavihārissa vā cittacetasikā dhammā. Ayaṁ arūpāvacarā bhūmi.

Katamā apariyāpannā bhūmi? Apariyāpannā maggā ca maggaphalāni ca asaṅkhatā ca dhātu. Ayaṁ apariyāpannā bhūmi. Imā catasso bhūmiyo.

Aparāpi catasso bhūmiyo cattāro satipaṭṭhānā, cattāro sammappadhānā, cattāro iddhipādā, cattāri jhānāni, catasso appamaññāyo, catasso arūpasamāpattiyo, catasso paṭisambhidā,

---

1. Paranimmitavasavattideve (Ka)

catasso paṭipadā, cattāri ārammaṇāni, cattāro ariyavaṁsā, cattāri saṅgahavatthūni, cattāri cakkāni, cattāri dhammapadāni. Imā catasso bhūmiyo. Taṁñātaṭṭhena ñāṇaṁ, pajānanaṭṭhena paññā. Tena vuccati catudhammavavatthāne paññā bhūminānatte ñāṇaṁ.

Bhūminānattañāṇaniddeso aṭṭhārasamo.

---

19. Dhammanānattañāṇaniddesa

73. Kathaṁ navadhammavavatthāne paññā dhammanānatte ñāṇaṁ—kathaṁ dhamme vavattheti? Kāmāvacare dhamme kusalato vavattheti, akusalato vavattheti, abyākatato vavattheti. Rūpāvacare dhamme kusalato vavattheti, abyākatato vavattheti. Arūpāvacare dhamme kusalato vavattheti, abyākatato vavattheti. Apariyāpanne dhamme kusalato vavattheti, abyākatato vavattheti.

Kathaṁ kāmāvacare dhamme kusalato vavattheti, akusalato vavattheti, abyākatato vavattheti? Dasa kusalakammapathe kusalato vavattheti. Dasa akusalakammapathe akusalato vavattheti, rūpañca vipākañca kiriyañca abyākatato vavattheti. Evaṁ kāmāvacare dhamme kusalato vavattheti akusalato vavattheti abyākatato vavattheti.

Kathaṁ rūpāvacare dhamme kusalato vavattheti, abyākatato vavattheti? Idhaṭṭhassa cattāri jhānāni kusalato vavattheti, tatrūpapannassa cattāri jhānāni abyākatato vavattheti. Evaṁ rūpāvacare dhamme kusalato vavattheti, abyākatato vavatheti.

Kathaṁ arūpāvacare dhamme kusalato vavattheti, abyākatato vavattheti? Idhaṭṭhassa catasso arūpāvacarasamāpattiyo kusalato vavattheti, tatrūpapannassa catasso arūpāvacarasamāpattiyo abyākatato vavattheti. Evaṁ arūpāvacare dhamme kusalato vavattheti abyākatato vavattheti.

Kathaṁ apariyāpanne dhamme kusalato vavattheti, abyākatato vavattheti? Cattāro ariyamagge kusalato vavattheti, cattāri ca sāmaññaphalāni nibbānañca abyākatato vavattheti. Evaṁ apariyāpanne dhamme kusalato vavatteti abyākatato vavattheti. Evaṁ dhamme vavattheti.

Nava pāmojjamūlakā dhammā, aniccato manasikaroto pāmojjaṁ jāyati, pamuditassa pīti jāyati, pītimanassa kāyo passambhati, passaddhakāyo dukhaṁ vedeti, sukhino cittaṁ samādhiyati, samāhite citte yathābhūtaṁ pajānāti passati, yathābhūtaṁ jānaṁ passaṁ nibbindati. Nibbindaṁ virajjati, virāgā vimuccati. Dukkhato manasikaroto pāmojjaṁ jāyati -pa-. Anattato manasikaroto pāmojjaṁ jāyati -pa-.

Rūpaṁ aniccato manasikaroto pāmojjaṁ jāyati -pa-. Rūpaṁ dukkhato manasikaroto -pa-. Vedanaṁ. Saññaṁ. Saṅkhāre. Viññāṇaṁ. Cakkhuṁ -pa-. Jarāmaraṇaṁ aniccato manasikaroto pāmojjaṁ jāyati -pa-. Jarāmaraṇaṁ dukkhato manasikaroto pāmojjaṁ jāyati -pa-. Jarāmaraṇaṁ anattato manasikaroto pāmojjaṁ jāyati, pamuditassa pīti jāyati, pītimanassa kāyo passambhati, passaddhakāyo sukhaṁ vedeti, sukhino cittaṁ samādhiyati, samāhite citte yathābhūtaṁ pajānāti passati, yathābhūtaṁ jānaṁ passaṁ nibbindati, Nibbindaṁ virajjati, virāgā vimuccati, ime nava pāmojjamūlakā dhammā.

74. Nava yonisomanasikāramūlakā dhammā, aniccato yoniso manasikaroto pāmojjaṁ jāyati, pamuditassa pīti jāyati, pītimanassa kāyo passambhati, passaddhakāyo sukhaṁ vedeti, sukhino cittaṁ samādhiyati, samāhitena cittena "idaṁ dukkhan"ti yathābhūtaṁ pajānāti, "ayaṁ dukkhasamudayo"ti yathābhūtaṁ pajānāti, "ayaṁ dukkhanirodho"ti yayābhūtaṁ pajānāti, "ayaṁ dukkhanirodhagāminī paṭipadā"ti yathābhūtaṁ pajānāti. . Dukkhato yoniso manasikaroto pāmojjaṁ jāyati, pamuditassa pīti jāyati, pītimanassa kāyo passambhati, passaddhakāyo sukhaṁ vedeti, sukhino cittaṁ samādhiyati, samāhitena cittena "idaṁ dukkhan"ti yathābhūtaṁ pajānāti, "ayaṁ dukkhasamudayo"ti yathābhūtaṁ pajānāti, "ayaṁ dukkhanirodho"ti yathābhūtaṁ pajānāti,

“ayaṁ dukkhanirodhagāminī paṭipadā”ti yathābhūtaṁ pajānāti. Anattato yoniso manasikaroto pāmojjaṁ jāyati -pa-.

Rūpaṁ aniccato yoniso manasikaroto pāmojjaṁ jāyati -pa-. Rūpaṁ dukkhato yoniso manasikaroto pāmojjaṁ jāyati -pa-. Rūpaṁ anattato yoniso manasikaroto pāmojjaṁ jāyati -pa-. Vedanaṁ. Saññaṁ. Saṅkhāre. Viññāṇaṁ. Cakkhuṁ -pa-. Jarāmaraṇaṁ aniccato yoniso manasikaroto pāmojjaṁ jāyati -pa-. Jarāmaraṇaṁ dukkhato yoniso manasikaroto pāmojjaṁ jāyati -pa-. Jarāmaraṇaṁ anattato yoniso manasikaroto pāmojjaṁ jāyati, pamuditassa pīti jāyati, pītimanassa kāyo passambhati, passaddhakāyo sukhaṁ vedeti, sukhino cittaṁ samādhiyati, samāhitena cittena “idaṁ dukkhan”ti yathābhūtaṁ pajānāti, “ayaṁ dukkhasamudayo”ti yathābhūtaṁ pajānāti, “ayaṁ dukkhanirodho”ti yathābhūtaṁ pajānāti, “ayaṁ dukkhanirodhagāminī paṭipadā”ti yathābhūtaṁ pajānāti. Ime nava yonisomanasikāramūlakā dhammā.

Nava nānattā, dhātunānattaṁ paṭicca uppajjati phassanānattaṁ, phassanānattaṁ paṭicca uppajjati vedanānānattaṁ, vedanānānattaṁ paṭicca uppajjati saññānānattaṁ, saññānānattaṁ paṭicca uppajjati saṅkappanānattaṁ, saṅkappanānattaṁ paṭicca uppajjati chandanānattaṁ, chandanānattaṁ paṭicca uppajjati pariḷāhanānattaṁ, pariḷāhanānattaṁ paṭicca uppajjati pariyesanānānattaṁ, pariyesanānānattaṁ paṭicca uppajjati lābhanānattaṁ. Ime nava nānattā. Taṁñātaṭṭhena ñāṇaṁ, pajānanaṭṭhena paññā. Tena vuccati navadhammavavatthāne paññā dhammanānatte ñāṇaṁ.

Dhammanānattañāṇaniddeso ekūnavīsatimo.

20-24. Ñāṇapañcakaniddesa

75. Kathaṁ abhiññāpaññā ñātaṭṭhe ñāṇaṁ, pariññāpaññā tīraṇaṭṭhe ñāṇaṁ, pahāne paññā pariccāgaṭṭhe ñāṇaṁ, bhāvanāpaññā ekarasaṭṭhe ñāṇaṁ, sacchikiriyāpaññā phassanaṭṭhe ñāṇaṁ—ye ye dhammā abhiññātā honti, te te dhammā ñātā honti. Ye ye dhammā pariññātā honti,

te te dhammā tīritā honti. Ye ye dhammā pahīnā honti, te te dhammā pariccattā honti. Ye ye dhammā bhāvitā honti, te te dhammā ekarasā honti. Ye ye dhammā sacchikatā honti, te te dhammā phassitā honti. Taṁñātaṭṭhena ñāṇaṁ, pajānanaṭṭhena paññā. Tena vuccati abhiññāpaññā ñātaṭṭhe ñāṇaṁ, pariññāpaññā tīraṇaṭṭhe ñāṇaṁ. Pahāne paññā pariccāgaṭṭhe ñāṇaṁ. Bhāvanāpaññā ekarasaṭṭhe ñāṇaṁ. Sacchikiriyāpaññā phassanaṭṭhe ñāṇaṁ.

Ñāṇapañcakaniddeso catuvīsatimo.

25-28. Paṭisambhidāñāṇaniddesa

76. Kathaṁ atthanānatte paññā atthapaṭisambhide ñāṇaṁ, dhammanānatte paññā dhammapaṭisambhide ñāṇaṁ, niruttinānatte paññā niruttipaṭisambhide ñāṇaṁ, paṭibhānanānatte paññā paṭibhānapaṭisambhide ñāṇaṁ—saddhindriyaṁ dhammo, vīriyindriyaṁ dhammo, satindriyaṁ dhammo, samādhindriyaṁ dhammo, paññindriyaṁ dhammo. Añño saddhindriyaṁ dhammo, añño vīriyindriyaṁ dhammo, añño satindriyaṁ dhammo, añño samādhindriyaṁ dhammo, añño paññindriyaṁ dhammo. Yena ñāṇena ime nānā dhammā ñātā, teneva ñāṇena ime nānā dhammā paṭividitāti. Tena vuccati dhammanānatte paññā dhammapaṭisambhide ñāṇaṁ. (1)

Adhimokkhaṭṭho attho, paggahaṭṭho attho, upaṭṭhānaṭṭho attho, avikkhepaṭṭho attho, dassanaṭṭho attho. Añño adhimokkhaṭṭho attho, añño paggahaṭṭho attho, añño upaṭṭhānaṭṭho attho, añño avikkhepaṭṭho attho, añño dassanaṭṭho attho. Yena ñāṇena ime nānā atthā ñātā, teneva ñāṇena ime nānā atthā paṭividitāti. Tena vuccati atthanānatthe paññā atthapaṭisambhide ñāṇaṁ. (2)

Pañca dhamme sandassetuṁ byañjananiruttābhilāpā, pañca atthe sandassetuṁ byañjananiruttābhilāpā. Aññā dhammaniruttiyo, aññā atthaniruttiyo. Yena ñāṇena imā nānā niruttiyo ñātā, teneva ñāṇena imā nānā niruttiyo paṭividitāti. Tena vuccati niruttinānatte paññā niruttipaṭisambhide ñāṇaṁ. (3)

Pañcasu dhammesu ñāṇāni, pañcasu atthesu ñāṇāni, dasasu niruttīsu ñāṇāni. Aññāni dhammesu ñāṇāni, aññāni atthesu ñāṇāni, aññāni niruttīsu ñāṇāni. Yena ñāṇena ime nānā ñāṇā ñātā, teneva ñāṇena ime nānā ñāṇā paṭividitāti. Tena vuccati paṭibhānanānatte paññā paṭibhānapaṭisambhide ñāṇaṁ. (4)

77. Saddhābalaṁ dhammo, vīriyabalaṁ dhammo, satibalaṁ dhammo, samādhibalaṁ dhammo, paññābalaṁ dhammo. Añño saddhābalaṁ dhammo, añño vīriyabalaṁ dhammo, añño satibalaṁ dhammo, añño samādhibalaṁ dhammo, añño paññābalaṁ dhammo. Yena ñāṇena ime nānā dhammā ñātā, teneva ñāṇena ime nānā dhammā paṭividitāti. Tena vuccati dhammanānatte paññā dhammapaṭisambhide ñāṇaṁ. (1)

Assaddhiye akampiyaṭṭho attho, kosajje akampiyaṭṭho attho, pamāde akampiyaṭṭho attho, uddhacce akampiyaṭṭho attho, avijjāya akampiyaṭṭho attho. Añño assaddhiye akampiyaṭṭho attho, añño kosajje akampiyaṭṭho attho, añño pamāde akampiyaṭṭho attho, añño uddhacce akampiyaṭṭho attho, añño avijjāya akampiyaṭṭho attho. Yena ñāṇena ime nānā atthā ñātā, teneva ñāṇena ime nānā atthā paṭividitāti, tena vuccati atthanānatte paññā atthapaṭisambhide ñāṇaṁ. (2)

Pañca dhamme sandassetuṁ byañjananiruttābhilāpā, pañca atthe sandassetuṁ byañjananiruttābhilāpā. Aññā dhammaniruttiyo, aññā atthaniruttiyo. Yena ñāṇena imā nānā niruttiyo ñātā, teneva ñāṇena imā nānā niruttiyo paṭividitāti, tena vuccati niruttinānatte paññā niruttipaṭisambhide ñāṇaṁ. (3)

Pañcasu[1] dhammesu ñāṇāni, pañcasu[1] atthesu ñāṇāni, dasasu[2] niruttīsu ñāṇāni. Aññāni dhammesu ñāṇāni, aññāni atthesu ñāṇāni, aññāni niruttīsu ñāṇāni. Yena ñāṇena ime nānā ñāṇā ñātā, teneva ñāṇena ime nānā ñāṇā paṭividitāti, tena vuccati paṭibhānanānatte paññā paṭibhānapaṭisambhide ñāṇaṁ. (4)

---

1. Pañca (?)
2. Dasa (?)

Satisambojjhaṅgo dhammo, dhammavicayasambojjhaṅgo dhammo, vīriyasambojjhaṅgo dhammo, pītisambojjhaṅgo dhammo, passaddhisambojjhaṅgo dhammo, samādhisambojjhaṅgo dhammo, upekkhāsambojjhaṅgo dhammo. Añño satisambojjhaṅgo dhammo, añño dhammavicayasambojjhaṅgo dhammo, añño vīriyasambojjhaṅgo dhammo, añño pītisambojjhaṅgo dhammo, añño passaddhisambojjhaṅgo dhammo, añño samādhisambojjhaṅgo dhammo, añño upekkhāsambojjhaṅgo dhammo, yena ñāṇena ime nānā dhammā ñātā, teneva ñāṇena ime nānā dhammā paṭividitāti, tena vuccati dhammanānatte paññā dhammapaṭisambhide ñāṇaṁ. (1)

Upaṭṭhānaṭṭho attho, pavicayaṭṭho attho, paggahaṭṭho attho, pharaṇaṭṭho attho, upasamaṭṭho attho, avikkhepaṭṭho attho, paṭisaṅkhānaṭṭho attho. Añño upaṭṭhānaṭṭho attho, añño pavicayaṭṭho attho, añño paggahaṭṭho atto, añño pharaṇaṭṭho attho, añño upasamaṭṭho attho, añño avikkhepaṭṭho attho, añño paṭisaṅkhānaṭṭho attho. Yena ñāṇena ime nānā atthā ñātā. Teneva ñāṇena ime nānā atthā paṭividitāti. Tena vuccati atthanānatte paññā atthapaṭisambhide ñāṇaṁ. (2)

Satta dhamme sandassetuṁ byañjananiruttābhilāpā, satta atthe sandassetuṁ byañjananiruttābhilāpā. Aññā dhammaniruttiyo, aññā atthaniruttiyo. Yena ñāṇena imā nānā niruttiyo ñātā, teneva ñāṇena imā nānā niruttiyo paṭividitāti, tena vuccati niruttinānatte paññā niruttipaṭisambhide ñāṇaṁ. (3)

Sattasu dhammesu ñāṇāni, sattasu atthesu ñāṇāni, cuddasasu niruttīsu ñāṇāni. Aññāni dhammesu ñāṇāni, aññāni atthesu ñāṇāni, aññāni niruttīsu ñāṇāni, yena ñāṇena ime nānā ñāṇā ñātā, teneva ñāṇena ime nānā ñāṇā paṭividitāti, tena vuccati paṭibhānanānatte paññā paṭibhānapaṭisambhide ñāṇaṁ. (4)

Sammādiṭṭhi dhammo, sammāsaṅkappo dhammo, sammāvācā dhammo, sammākammanto dhammo, sammā-ājīvo dhammo, sammāvāyāmo dhammo, sammāsati dhammo, sammāsamādhi dhammo. Añño sammādiṭṭhi dhammo, añño

sammāsaṅkappo dhammo, añño sammāvācā dhammo, añño sammākammanto dhammo, añño sammā-ājīvo dhammo, añño sammāvāyāmo dhammo, añño sammāsati dhammo, añño sammāsamādhi dhammo. Yena ñāṇena ime nānā dhammā ñātā, teneva ñāṇena ime nānā dhammā paṭividitāti, tena vuccati dhammanānatte paññā dhammapaṭisambhide ñāṇaṁ.

Dassanaṭṭho attho, abhiniropanaṭṭho attho, pariggahaṭṭho attho, samuṭṭhānaṭṭho attho, vodānaṭṭho attho, paggahaṭṭho attho, upaṭṭhānaṭṭho attho, avikkhepaṭṭho attho. Añño dassanaṭṭho attho, añño abhiniropanaṭṭho attho, añño pariggahaṭṭho attho, añño samuṭṭhānaṭṭho attho, añño vodānaṭṭho attho, añño paggahaṭṭho attho, añño upaṭṭhānaṭṭho attho, añño avikkhepaṭṭho attho. Yena ñāṇena ime nānā atthā ñātā, teneva ñāṇena ime nānā atthā paṭividitāti, tena vuccati atthanānatte paññā atthapaṭisambhide ñāṇaṁ.

Aṭṭha dhamme sandassetuṁ byañjananiruttābhilāpā, aṭṭha atthe sandassetuṁ byañjananiruttābhilāpā. Aññā dhammaniruttiyo, aññā atthaniruttiyo yena ñāṇena imā nānā niruttiyo ñātā, teneva ñāṇena imā nānā niruttiyo paṭividitāti, tena vuccati niruttinānatte paññā niruttipaṭisambhide ñāṇaṁ.

Aṭṭhasu dhammesu ñāṇāni, aṭṭhasu atthesu ñāṇāni, soḷasasu niruttīsu ñāṇāni. Aññāni dhammesu ñāṇāni, aññāni atthesu ñāṇāni aññāni niruttīsu ñāṇāni. Yena ñāṇena ime nānā ñāṇā ñātā, teneva ñāṇena ime nānā ñāṇā paṭividitāti, tena vuccati paṭibhānanānatte paññā paṭibhānapaṭisambhide ñāṇaṁ. Taṁñātaṭṭhena ñāṇaṁ, pajānanaṭṭhena paññā, tena vuccati atthanānatte paññā atthapaṭisambhide ñāṇaṁ, dhammanānatte paññā dhammapaṭisambhide ñāṇaṁ, niruttinānatte paññā niruttipaṭisambhide ñāṇaṁ, paṭibhānanānatte paññā paṭibhānapaṭisambhide ñāṇaṁ.

Paṭisambhidāñāṇaniddeso aṭṭhavīsatimo.

29-31. Ñāṇattayaniddesa

78. Kathaṁ vihāranānatte paññā vihāraṭṭhe ñāṇaṁ, samāpattinānatte paññā samāpattaṭṭhe ñāṇaṁ, vihārasamāpattinānatte paññā vihārasamāpattaṭṭhe ñāṇaṁ—nimittaṁ bhayato sampassamāno animitte adhimuttattā phussa phussa vayaṁ passati, animitto vihāro. Paṇidhiṁ bhayato sampassamāno appaṇihite adhimuttattā phussa phussa vayaṁ passati, appaṇihito vihāro. Abhinivesaṁ bhayato sampassamāno suññate adhimuttattā phussa phussa vayaṁ passati, suññato vihāro.

Nimittaṁ bhayato sampassamāno animitte adhimuttattā pavattaṁ ajjhupekkhitvā nirodhaṁ nibbānaṁ animittaṁ āvajjitvā samāpajjati, animittā samāpatti. Paṇidhiṁ bhayato sampassamāno appaṇihite adhimuttattā pavattaṁ ajjhupekkhitvā nirodhaṁ nibbānaṁ appaṇihitaṁ āvajjitvā samāpajjati, appaṇihitā samāpatti. Abhinivesaṁ bhayato sampassamāno suññate adhimuttattā pavattaṁ ajjhupekkhitvā nirodhaṁ nibbānaṁ suññataṁ āvajjitvā samāpajjati, suññatā samāpatti.

Nimittaṁ bhayato sampassamāno animitte adhimuttattā phussa phussa vayaṁ passati, pavattaṁ ajjhupekkhitvā nirodhaṁ nibbānaṁ animittaṁ āvajjitvā samāpajjati, animittavihārasamāpatti. Paṇidhiṁ bhayato sampassamāno appaṇihite adhimuttattā phussa phussa vayaṁ passati, pavattaṁ ajjhupekkhitvā nirodhaṁ nibbānaṁ appaṇihitaṁ āvajjitvā samāpajjati, appaṇihitavihārasamāpatti. Abhinivesaṁ bhayato sampassamāno suññate adhimuttattā phussa phussa vayaṁ passati, pavattaṁ ajjhupekkhitvā nirodhaṁ nibbānaṁ suññataṁ āvajjitvā samāpajjati, suññatavihārasamāpatti.

79. Rūpanimittaṁ bhayato sampassamāno animitte adhimuttattā phussa phussa vayaṁ passati, animitto vihāro. Rūpapaṇidhaṁ bhayato sampassamāno appaṇihite adhimuttattā phussa phussa vayaṁ passati, appaṇihito vihāro. Rūpābhinivesaṁ bhayato sampassamāno suññate adhimuttattā phussa phussa vayaṁ passati, suññato vihāro.

Rūpanimittaṁ bhayato sampassamāno animitte adhimuttattā pavattaṁ ajjhupekkhitvā nirodhaṁ nibbānaṁ animittaṁ āvajjitvā samāpajjati, animittā

samāpatti. Rūpapaṇidhiṁ bhayato sampassamāno appaṇihite adhimuttattā pavattaṁ ajjhupekkhitvā nirodhaṁ nibbānaṁ appaṇihitaṁ āvajjitvā samāpajjati, appaṇihitā samāpatti. Rūpābhinivesaṁ bhayato sampassamāno suññate adhimuttattā pavattaṁ ajjhupekkhitvā nirodhaṁ nibbānaṁ suññataṁ āvajjitvā samāpajjati, suññatā samāpatti.

Rūpanimittaṁ bhayato sampassamāno animitte adhimuttattā phussa phussa vayaṁ passati, pavattaṁ ajjhupekkhitvā nirodhaṁ nibbānaṁ animittaṁ āvajjitvā samāpajjati, animittavihārasamāpatti. Rūpapaṇidhiṁ bhayato sampassamāno appaṇihite adhimuttattā phussa phussa vayaṁ passati, pavattaṁ ajjhupekkhitvā nirodhaṁ nibbānaṁ appaṇihitaṁ āvajjitvā samāpajjati, appaṇihitavihārasamāpatti. Rūpābhinivesaṁ bhayato sampassamāno suññate adhimuttattā phussa phussa vayaṁ passati, pavattaṁ ajjhupekkhitvā nirodhaṁ nibbānaṁ suññataṁ āvajjitvā samāpajjati, suññatavihārasamāpatti.

Vedanānimittaṁ -pa-. Saññānimittaṁ. Saṅkhāranimittaṁ. Viññāṇanimittaṁ. Cakkhunimittaṁ -pa-. Jarāmaraṇanimittaṁ bhayato sampassamāno animitte adhimuttattā phussa phussa vayaṁ passati, animitto vihāro. Jarāmaraṇapaṇidhiṁ bhayato sampassamāno appaṇihite adhimuttattā phussa phussa vayaṁ passati, appaṇihito vihāro. Jarāmaraṇābhinivesaṁ bhayato sampassamāno suññate adhimuttattā phussa phussa vayaṁ passati, suññato vihāro.

Jarāmaraṇanimittaṁ bhayato sampassamāno animitte adhimuttattā pavattaṁ ajjhupekkhitvā nirodhaṁ nibbānaṁ animittaṁ āvajjitvā samāpajjati, animittā samāpatti. Jarāmaraṇapaṇidhiṁ bhayato sampassamāno appaṇihite adhimuttattā pavattaṁ ajjhupekkhitvā nirodhaṁ nibbānaṁ appaṇihitaṁ āvajjitvā samāpajjati, appaṇihitā samāpatti. Jarāmaraṇābhinivesaṁ bhayato sampassamāno suññate adhimuttattā pavattaṁ ajjhupekkhitvā nirodhaṁ nibbānaṁ suññataṁ āvajjitvā samāpajjati, suññatā samāpatti.

Jarāmaraṇanimittaṁ bhayato sampassamāno animitte adhimuttattā phussa phussa vayaṁ passati, pavattaṁ ajjhupekkhitvā nirodhaṁ nibbānaṁ animittaṁ āvajjitvā samāpajjati, animittavihārasamāpatti. Jarāmaraṇapaṇidhiṁ

bhayato sampassamāno appaṇihite adhimuttattā phussa phussa vayaṁ passati, pavattaṁ ajjhupekkhitvā nirodhaṁ nibbānaṁ appaṇihitaṁ āvajjitvā samāpajjati, appaṇihitavihārasamāpatti. Jarāmaraṇābhinivesaṁ bhayato sampassamāno suññate adhimuttattā phussa phussa vayaṁ passati, pavattaṁ ajjhupekkhitvā nirodhaṁ nibbānaṁ suññataṁ āvajjitvā samāpajjati, suññatavihārasamāpatti. Añño animitto vihāro, añño appaṇihito vihāro, añño suññato vihāro. Aññā animittā samāpatti, aññā appaṇihitā samāpatti, aññā suññatā samāpatti. Aññā animittavihārasamāpatti, aññā appaṇihitavihārasamāpatti, aññā suññatavihārasamāpatti. Taṁñātaṭṭhena ñāṇaṁ, pajānanaṭṭhena paññā. Tena vuccati vihāranānatte paññā vihāraṭṭhe ñāṇaṁ. Samāpattinānatte paññā samāpattaṭṭhe ñāṇaṁ. Vihārasamāpattinānatte paññā vihārasamāpattaṭṭhe ñāṇaṁ.

Ñāṇattayaniddeso ekatiṁsatimo.

---

32. Ānantarikasamādhiñāṇaniddesa

80. Kathaṁ avikkhepaparisuddhattā āsavasamucchede paññā ānantarikasamādhimhi ñāṇaṁ—nekkhammavasena cittassa ekaggatā avikkhepo samādhi, tassa samādhissa vasena uppajjati ñāṇaṁ, tena ñāṇena āsavā khīyanti, iti paṭhamaṁ samatho, pacchā ñāṇaṁ, tena ñāṇena āsavānaṁ khayo hoti. Tena vuccati avikkhepaparisuddhattā āsavasamucchede paññā ānantarikasamādhimhi ñāṇaṁ.

Āsavāti katame te āsavā? Kāmāsavo bhavāsavo diṭṭhāsavo avijjāsavo. Katthete āsavā khīyanti? Sotāpattimaggena anavaseso diṭṭhāsavo khīyati, apāyagamanīyo kāmāsavo khīyati, apāyagamanīyo bhavāsavo khīyati, apāyagamanīyo avijjāsavo khīyati, etthete āsavā khīyanti. Sakadāgāmimaggena oḷāriko kāmāsavo khīyati, tadekaṭṭho bhavāsavo khīyati, tadekaṭṭho avijjāsavo khīyati, etthete āsavā khīyanti. Anāgāmimaggena anavaseso kāmāsavo khīyati, tadekaṭṭho bhavāsavo khīyati,

tadekaṭṭho avijjāsavo khīyati, etthete āsavā khīyanti. Arahattamaggena anavaseso bhavāsavo khīyati, anavaseso avijjāsavo khīyati, etthete āsavā khīyanti.

Abyāpādavasena. Ālokasaññāvasena. Avikkhepavasena. Dhammavavatthānavasena. Ñāṇavasena. Pāmojjavasena. . Paṭhamajjhānavasena. Dutiyajjhānavasena. Tatiyajjhānavasena. Catutthajjhānavasena. . Ākāsānañcāyatanasamāpattivasena. Viññāṇañcāyatanasamāpattivasena. Ākiñcaññāyatanasamāpattivasena. Nevasaññānāsaññāyatanasamāpattivasena. . Pathavīkasiṇavasena. Āpokasiṇavasena. Tejokasiṇavasena. Vāyokasiṇavasena. Nīlakasiṇavasena. Pītakasiṇavasena. Lohitakasiṇavasena. Odātakasiṇavasena. Ākāsakasiṇavasena. Viññāṇakasiṇavasena. . Buddhānussativasena. Dhammānussativasena. Saṁghānussativasena. Sīlānussativasena. Cāgānussativasena. Devatānussativasena. Ānāpānassativasena. Maraṇassativasena. Kāyagatāsativasena. Upasamānussativasena. . Uddhumātakasaññāvasena. Vinīlakasaññāvasena. Vipubbakasaññāvasena. Vicchiddakasaññāvasena. Vikkhāyitakasaññāvasena. Vikkhittakasaññāvasena. Hatavikkhittakasaññāvasena. Lohitakasaññāvasena. Puḷavakasaññāvasena. Aṭṭhikasaññāvasena.

81. Dīghaṁ assāsavasena, dīghaṁ passāsavasena. Rassaṁ assāsavasena, rassaṁ passāsavasena. Sabbakāyapaṭisaṁvedī assāsavasena, sabbakāyapaṭisaṁvedī passāsavasena. Passambhayaṁ kāyasaṅkhāraṁ assāsavasena, passambhayaṁ kāyasaṅkhāraṁ passāsavasena. . Pītipaṭisaṁvedī assāsavasena, pītipaṭisaṁvedī passāsavasena. Sukhapaṭisaṁvedī assāsavasena, sukhapaṭisaṁvedī passāsavasena. Cittasaṅkhārapaṭisaṁvedī assāsavasena, cittasaṅkhārapaṭisaṁvedī passāsavasena. Passambhayaṁ cittasaṅkhāraṁ assāsavasena, passambhayaṁ cittāsaṅkhāraṁ passāsavasena. . Cittapaṭisaṁvedī assāsavasena, cittapaṭisaṁvedī passāsavasena. Abhippamodayaṁ cittaṁ assāsavasena, abhippamodayaṁ cittaṁ passāsavasena. Samādahaṁ cittaṁ -pa-. Vimocayaṁ cittaṁ. . Aniccānupassī. Virāgānupassī. Nirodhānupassī. Paṭinissaggānupassī assāsavasena, paṭinissaggānupassī

passāsavasena cittassa ekaggatā avikkhepo samādhi. Tassa samādhissa vasena uppajjati ñāṇaṁ. Tena ñāṇena āsavā khīyanti, iti paṭhamaṁ samatho, pacchā ñāṇaṁ. Tena ñāṇena āsavānaṁ khayo hoti, tena vuccati avikkhepaparisuddhattā āsavasamucchede paññā ānantarikasamādhimhi ñāṇaṁ.

Āsavāti katame te āsavā? Kāmāsavo bhavāsavo diṭṭhāsavo avijjāsavo. Katthete āsavā khīyanti? Sotāpattimaggena anavaseso diṭṭhāsavo khīyati, apāyagamanīyo kāmāsavo khīyati, apāyagamanīyo bhavāsavo khīyati, apāyagamanīyo avijjāsavo khīyati, etthete āsavā khīyanti. Sakadāgāmimaggena oḷāriko kāmāsavo khīyati, tadekaṭṭho bhavāsavo khīyati, tadekaṭṭho avijjāsavo khīyati, etthete āsavā khīyanti. Anāgāmimaggena anavaseso kāmāsavo khīyati, tadekaṭṭho bhavāsavo khīyati, tadekaṭṭho avijjāsavo khīyati, etthete āsavā khīyanti. Arahattamaggena anavaseso bhavāsavo khīyati, anavaseso avijjāsavo khīyati, etthete āsavā khīyanti. Taṁñātaṭṭhena ñāṇaṁ, pajānanaṭṭhena paññā, tena vuccati avikkhepaparisuddhattā āsavasamucchede paññā ānantarikasamādhimhi ñāṇaṁ.

Ānantarikasamādhiñāṇaniddeso dvattiṁsatimo.

---

33. Araṇavihārañāṇaniddesa

82. Kathaṁ dassanādhipateyyaṁ santo ca vihārādhigamo paṇītādhimuttatā paññā araṇavihāre ñāṇaṁ—**dassanādhipateyyan**ti aniccānupassanā dassanādhipateyyaṁ, dukkhānupassanā dassanādhipateyyaṁ, anattānupassanā dassanādhipateyyaṁ, rūpe aniccānupassanā dassanādhipateyyaṁ, rūpe dukkhānupassanā dassanādhipateyyaṁ, rūpe anattānupassanā dassanādhipateyyaṁ, vedanāya -pa- saññāya. Saṅkhāresu. Viññāṇe. Cakkhusmiṁ -pa-. Jarāmaraṇe aniccānupassanā dassanādhipateyyaṁ, jarāmaraṇe dukkhānupassanā dassanādhipateyyaṁ, jarāmaraṇe anattānupassanā dassanādhipateyyaṁ.

Santo ca vihārādhigamoti suññato vihāro santo vihārādhigamo, animitto vihāro santo vihārādhigamo, appaṇihito vihāro santo vihārādhigamo.

Paṇītādhimuttatāti suññate adhimuttatā paṇītādhimuttatā, animitte adhimuttatā paṇītādhimuttatā, appaṇihite adhimuttatā paṇītādhimuttatā.

Araṇavihāroti paṭhamaṁ jhānaṁ araṇavihāro, dutiyaṁ jhānaṁ araṇavihāro, tatiyaṁ jhānaṁ araṇavihāro, catutthaṁ jhānaṁ araṇavihāro ākāsānañcāyatanasamāpatti araṇavihāro -pa- nevasaññānāsaññāyatana-samāpatti araṇavihāro.

Araṇavihāroti kenaṭṭhena araṇavihāro, paṭhamena jhānena nīvaraṇe haratīti araṇavihāro, dutiyena jhānena vitakkavicāre haratīti araṇavihāro, tatiyena jhānena pītiṁ haratīti araṇavihāro, catutthena jhānena sukhadukkhe haratīti araṇavihāro. . Ākāsānañcāyatanasamāpattiyā rūpasaññaṁ paṭighasaññaṁ nānattasaññaṁ haratīti araṇavihāro, viññāṇañcāyatanasamāpattiyā ākāsānañcāyatanasaññaṁ haratīti araṇavihāro, ākiñcaññāyatanasamāpattiyā viññāṇañcāyatanasaññaṁ haratīti araṇavihāro, nevasaññānāsaññāyatanasamāpattiyā ākiñcaññāyatanasaññaṁ haratīti araṇavihāro, ayaṁ araṇavihāro. Taṁñātaṭṭhena ñāṇaṁ, pajānanaṭṭhena paññā tena vuccati dassanādhipateyyaṁ santo ca vihārādhigamo paṇītādhimuttatā paññā araṇavihāre ñāṇaṁ.

Araṇavihārañāṇaniddeso tettiṁsatimo.

---

34. Nirodhasamāpattiñāṇaniddesa

83. Kathaṁ dvīhi balehi samannāgatattā tayo ca saṅkhārānaṁ paṭippassaddhiyā soḷasahi ñāṇacariyāhi navahi samādhicariyāhi vasibhāvatā paññā nirodhasamāpattiyā ñāṇaṁ—

Dvīhi balehīti dve balāni samathabalaṁ vipassanābalaṁ. Katamaṁ samathabalaṁ? Nekkhammavasena cittassekaggatā avikkhepo samathabalaṁ, abyāpādavasena cittassekaggatā avikkhepo samathabalaṁ, ālokasaññāvasena cittassekaggatā avikkhepo samathabalaṁ, avikkhepavasena cittassekaggatā avikkhepo samathabalaṁ -pa- paṭinissaggānupassī assāsavasena cittassekaggatā avikkhepo samathabalaṁ, paṭinissaggānupassī passāsavasena cittassekaggatā avikkhepo samathabalaṁ.

Samathabalanti kenaṭṭhena samathabalaṁ? Paṭhamena jhānena nīvaraṇe na kampatīti samathabalaṁ, dutiyena jhānena vitakkavicāre na kampatīti samathabalaṁ, tatiyena jhānena pītiyā na kampatīti samathabalaṁ, catutthena jhānena sukhadukkhe na kampatīti samathabalaṁ. . Ākāsānañcāyatanasamāpattiyā rūpasaññāya paṭighasaññāya nānattasaññāya na kampatīti samathabalaṁ, viññāṇañcāyatanasamāpattiyā ākāsānañcāyatanasaññāya na kampatīti samathabalaṁ, ākiñcaññāyatanasamāpattiyā viññāṇañcāyatanasaññāya na kampatīti samathabalaṁ, nevasaññānāsaññāyatanasamāpattiyā ākiñcaññāyatanasaññāya na kampatīti samathabalaṁ, uddhacce ca uddhaccasahagatakilese ca khandhe ca na kampati na calati na vedhatīti samathabalaṁ. Idaṁ samathabalaṁ.

Katamaṁ vipassanābalaṁ? Aniccānupassanā vipassanābalaṁ, dukkhānupassanā vipassanābalaṁ, anattānupassanā vipassanābalaṁ, nibbidānupassanā vipassanābalaṁ, virāgānupassanā vipassanābalaṁ, nirodhānupassanā vipassanābalaṁ, paṭinissaggānupassanā vipassanābalaṁ. Rūpe aniccānupassanā vipassanābalaṁ -pa- rūpe paṭinissaggānupassanā vipassanābalaṁ. . Vedanāya -pa-. Saññāya. Saṅkhāresu. Viññāṇe. Cakkhusmiṁ -pa-. Jarāmaraṇe aniccānupassanā vipassanābalaṁ -pa- jarāmaraṇe paṭinissaggānupassanā vipassanābalaṁ.

Vipassanābalanti kenaṭṭhena vipassanābalaṁ? Aniccānupassanāya niccasaññāya na kampatīti vipassanābalaṁ, dukkhānupassanāya sukhasaññāya na kampatīti vipassanābalaṁ, anattānupassanāya attasaññāya na kampatīti vipassanābalaṁ, nibbidānupassanāya nandiyā na kampatīti vipassanābalaṁ, virāgānupassanāya rāge na kampatīti vipassanābalaṁ, nirodhānupassanāya samudaye na kampatīti vipassanābalaṁ, paṭinissaggānupassanāya ādāne na

kampatīti vipassanābalaṁ, avijjāya ca avijjāsahagatakilese ca khandhe ca na kampati na calati na vedhatīti vipassanābalaṁ. Idaṁ vipassanābalaṁ.

Tayo ca saṅkhārānaṁ paṭippassaddhiyāti katamesaṁ tiṇṇannaṁ saṅkhārānaṁ paṭippassaddhiyā? Dutiyaṁ jhānaṁ samāpannassa vitakkavicārā vacīsaṅkhārā paṭippassaddhā honti, catutthaṁ jhānaṁ samāpannassa assāsapassāsā kāyasaṅkhārā paṭippassaddhā honti, saññāvedayitanirodhaṁ samāpannassa saññā ca vedanā ca cittasaṅkhārā paṭippassaddhā honti. Imesaṁ tiṇṇannaṁ saṅkhārānaṁ paṭippassaddhiyā.

84. **Soḷasahi ñāṇacariyāhī**ti katamāhi soḷasahi ñāṇacariyāhi? Aniccānupassanā ñāṇacariyā, dukkhānupassanā ñāṇacariyā, anattānupassanā ñāṇacariyā, nibbidānupassanā ñāṇacariyā, virāgānupassanā ñāṇacariyā, nirodhānupassanā ñāṇacariyā, paṭinissaggānupassanā ñāṇacariyā, vivaṭṭanānupassanā ñāṇacariyā. Sotāpattimaggo ñāṇacariyā, sotāpattiphalasamāpatti ñāṇacariyā, sakadāgāmimaggo ñāṇacariyā, sakadāgāmiphalasamāpatti ñāṇacariyā, anāgāmimaggo ñāṇacariyā, anāgāmiphalasamāpatti ñāṇacariyā, arahattamaggo ñāṇacariyā, arahattaphalasamāpatti ñāṇacariyā. Imāhi soḷasahi ñāṇacariyāhi.

85. **Navahi samādhicariyāhī**ti katamāhi navahi samādhicariyāhi? Paṭhamaṁ jhānaṁ samādhicariyā, dutiyaṁ jhānaṁ samādhicariyā, tatiyaṁ jhānaṁ samādhicariyā, catutthaṁ jhānaṁ samādhicariyā. . Ākāsānañcāyatanasamāpatti -pa-. Viññāṇañcāyatanasamāpatti. Ākiñcaññāyatanasamāpatti. Nevasaññānāsaññāyatanasamāpatti samādhicariyā. . Paṭhamaṁ jhānaṁ paṭilābhatthāya vitakko ca vicāro ca pīti ca sukhañca cittekaggatā ca -pa-. Nevasaññānāsaññāyatanasamāpattiṁ paṭilābhatthāya vitakko ca vicāro ca pīti ca sukhañca cittekaggatā ca. Imāhi navahi samādhicariyāhi.

Vasīti pañca vasiyo āvajjanavasī samāpajjanavasī adhiṭṭhānavasī vuṭṭhānavasī paccavekkhaṇāvasī. Paṭhamaṁ jhānaṁ yatthicchakaṁ yadicchakaṁ yāvaticchakaṁ āvajjati, āvajjanāya dandhāyitattaṁ natthīti āvajjanavasī. Paṭhamaṁ jhānaṁ yatthicchakaṁ yadicchakaṁ yāvaticchakaṁ samāpajjati, samāpajjanāya dandhāyitattaṁ natthīti samāpajjanavasī. Paṭhamaṁ jhānaṁ yatthicchakaṁ yadicchakaṁ yāvaticchakaṁ

adhiṭṭhāti, adhiṭṭhāne dandhāyitattaṁ natthīti adhiṭṭhānavasī. Paṭhamaṁ jhānaṁ yatthicchakaṁ yadicchakaṁ yāvaticchakaṁ vuṭṭhāti, vuṭṭhāne dandhāyitattaṁ natthīti vuṭṭhānavasī. Paṭhamaṁ jhānaṁ yatthicchakaṁ yadicchakaṁ yāvaticchakaṁ paccavekkhati, paccavekkhaṇāya dandhāyitattaṁ natthīti paccavekkhaṇāvasī.

Dutiyaṁ jhānaṁ -pa-. Nevasaññānāsaññāyatanasamāpattiṁ yatthicchakaṁ yadicchakaṁ yāvaticchakaṁ āvajjati, āvajjanāya dandhāyitattaṁ natthīti āvajjanavasī. Nevasaññānāsaññāyatanasamāpattiṁ yatthicchakaṁ yadicchakaṁ yāvaticchakaṁ samāpajjati -pa- adhiṭṭhāti, vuṭṭhāti, paccavekkhati, paccavekkhaṇāya dandhāyitattaṁ natthīti paccavekkhaṇāvasī. Imā pañca vasiyo. Taṁñātaṭṭhena ñāṇaṁ pajānanaṭṭhena paññā. Tena vuccati dvīhi balehi samannāgatattā tayo ca saṅkhārānaṁ paṭipassaddhiyā soḷasahi ñāṇacariyāhi navahi samādhicariyāhi vasībhāvatā paññā nirodhasamāpattiyā ñāṇaṁ.

Nirodhasamāpattiñāṇaniddeso catuttiṁsatimo.

---

35. Parinibbānañāṇaniddesa

86. Kathaṁ sampajānassa pavattapariyādāne paññā parinibbāne ñāṇaṁ—idha sampajāno nekkhammena kāmacchandassa pavattaṁ pariyādiyati. Abyāpādena byāpādassa pavattaṁ pariyādiyati. Ālokasaññāya thinamiddhassa pavattaṁ pariyādiyati. Avikkhepena uddhaccassa pavattaṁ pariyādiyati. Dhammavavatthānena vicikicchāya -pa-. Ñāṇena avijjāya. Pāmojjena aratiyā. Paṭhamena jhānena nīvaraṇānaṁ pavattaṁ pariyādiyati -pa-. Arahattamaggena sabbakilesānaṁ pavattaṁ pariyādiyati.

Athavā pana sampajānassa anupādisesāya nibbānadhātuyā parinibbāyantassa idaṁ ceva cakkhupavattaṁ pariyādiyati, aññañca cakkhupavattaṁ na uppajjati. Idaṁ ceva sotapavattaṁ -pa-. Ghānapavattaṁ. Jivhāpavattaṁ. Kāyapavattaṁ. Manopavattaṁ pariyādiyati, aññañca manopavattaṁ na uppajjati. Idaṁ sampajānassa

pavattapariyādāne paññā parinibbāne ñāṇaṁ. Taṁñātaṭṭhena ñāṇaṁ, pajānanaṭṭhena paññā. Tena vuccati sampajānassa pavattapariyādāne paññā parinibbāne ñāṇaṁ.

Parinibbānañāṇaniddeso pañcatiṁsatimo.

---

36. Samasīsaṭṭhañāṇaniddesa

87. Kathaṁ sabbadhammānaṁ sammā samucchede nirodhe ca anupaṭṭhānatā paññā samasīsaṭṭhe ñāṇaṁ—**sabbadhammānan**ti pañcakkhandhā dvādasāyatanāni aṭṭhārasa dhātuyo kusalā dhammā akusalā dhammā abyākatā dhammā kāmāvacarā dhammā rūpāvacarā dhammā arūpāvacarā dhammā apariyāpannā dhammā. **Sammā samucchede**ti nekkhammena kāmacchandaṁ sammā samucchindati, abyāpādena byāpādaṁ sammā samucchindati. Ālokasaññāya thinamiddhaṁ sammā samucchindati. Avikkhepena uddhaccaṁ sammā samucchindati. Dhammavavatthānena vicikicchaṁ sammā samucchindati. Ñāṇena avijjaṁ sammā samucchindati. Pāmojjena aratiṁ sammā samucchindati. Paṭhamena jhānena nīvaraṇe sammā samucchindati -pa-. Arahattamaggena sabbakilese sammā samucchindati.

Nirodheti nekkhammena kāmacchandaṁ nirodheti, Abyāpādena byāpādaṁ nirodheti. Ālokasaññāya thinamiddhaṁ nirodheti. Avikkhepena uddhaccaṁ nirodheti, dhammavavatthānena vicikicchaṁ nirodheti. Ñāṇena avijjaṁ nirodheti. Pāmojjena aratiṁ nirodheti. Paṭhamena jhānena nīvaraṇe nirodheti -pa- Arahattamaggena sabbakilese nirodheti.

Anupaṭṭhānatāti nekkhammaṁ paṭiladdhassa kāmacchando na upaṭṭhāti. Abyāpādaṁ paṭiladdhassa byāpādo na upaṭṭhāti. Ālokasaññaṁ paṭiladdhassa thinamiddhaṁ na upaṭṭhāti. Avikkhepaṁ paṭiladdhassa uddhaccaṁ na upaṭṭhāti. Dhammavavatthānaṁ paṭiladdhassa vicikicchā na upaṭṭhāti. Ñāṇaṁ paṭiladdhassa avijjā na upaṭṭhāti. Pāmojjaṁ paṭiladdhassa arati na upaṭṭhāti. Paṭhamaṁ jhānaṁ paṭiladdhassa nīvaraṇā na upaṭṭhahanti -pa-. Arahattamaggaṁ paṭiladdhassa sabbakilesā na upaṭṭhahanti.

Samanti kāmacchandassa pahīnattā nekkhammaṁ samaṁ. Byāpādassa pahīnattā abyāpādo samaṁ. Thinamiddhassa pahīnattā ālokasaññā samaṁ.

Uddhaccassa pahīnattā avikkhepo samaṁ. Vicikicchāya pahīnattā dhammavavatthānaṁ samaṁ. Avijjāya pahīnattā ñāṇaṁ samaṁ. Aratiyā pahīnattā pāmojjaṁ samaṁ. Nīvaraṇānaṁ pahīnattā paṭhamaṁ jhānaṁ samaṁ -pa-. Sabbakilesānaṁ pahīnattā arahattamaggo samaṁ.

Sīsanti terasa sīsāni. Palibodhasīsañca taṇhā, vinibandhanasīsañca māno, parāmāsasīsañca diṭṭhi, vikkhepasīsañca uddhaccaṁ, saṁkilesasīsañca avijjā, adhimokkhasīsañca saddhā, paggahasīsañca vīriyaṁ, upaṭṭhānasīsañca sati, avikkhepasīsañca samādhi, dassanasīsañca paññā, pavattasīsañca jīvitindriyaṁ, gocarasīsañca vimokkho, saṅkhārasīsañca nirodho. Taṁñātaṭṭhena ñāṇaṁ pajānanaṭṭhena paññā. Tena vuccati sabbadhammānaṁ sammā samucchede nirodhe ca anupaṭṭhānatā paññā samasīsaṭṭhe ñāṇaṁ.

Samasīsaṭṭhañāṇaniddeso chattiṁsatimo.

---

37. Sallekhaṭṭhañāṇaniddesa

88. Kathaṁ puthunānattatejapariyādāne paññā sallekhaṭṭhe[1] ñāṇaṁ— **puthū**ti rāgo puthu, doso puthu, moho puthu, kodho -pa-. Upanāho. Makkho. Paḷāso. Issā. Macchariyaṁ. Māyā. Sāṭheyyaṁ. Thambho. Sārambho. Māno. Atimāno. Mado. Pamādo. Sabbe kilesā. Sabbe duccaritā. Sabbe abhisaṅkhārā. Sabbe bhavagāmikammā.

Nānattekattanti kāmacchando nānattaṁ, nekkhammaṁ ekattaṁ. Byāpādo nānattaṁ abyāpādo ekattaṁ. Thinamiddhaṁ nānattaṁ, ālokasaññā ekattaṁ. Uddhaccaṁ nānattaṁ, avikkhepo ekattaṁ. Vicikicchā nānattaṁ, dhammavavatthānaṁ ekattaṁ. Avijjā nānattaṁ, ñāṇaṁ ekattaṁ. Arati nānattaṁ, pāmojjaṁ ekattaṁ. Nīvaraṇā nānattaṁ, paṭhamaṁ jhānaṁ ekattaṁ -pa- sabbe kilesā nānattaṁ, arahattamaggo ekattaṁ.

Tejoti pañca tejā caraṇatejo guṇatejo paññātejo puññatejo dhammatejo. Caraṇatejena tejitattā dussīlyatejaṁ pariyādiyati, guṇatejena tejitattā aguṇatejaṁ pariyādiyati, paññātejena tejitattā duppaññatejaṁ pariyādiyati, puññatejena

---

1. Puthunānattekattatejapariyādāne (Ka)

tejitattā apuññatejaṁ pariyādiyati, dhammatejena tejitattā adhammatejaṁ pariyādiyati.

Sallekhoti kāmacchando asallekho, nekkhammaṁ sallekho. Byāpādo asallekho, abyāpādo sallekho. Thinamiddhaṁ asallekho, ālokasaññā sallekho. Uddhaccaṁ asallekho, avikkhepo sallekho. Vicikicchā asallekho, dhammavavatthānaṁ sallekho. Avijjā asallekho, ñāṇaṁ sallekho. Arati asallekho, pāmojjaṁ sallekho. Nīvaraṇā asallekho, paṭhamaṁ jhānaṁ sallekho -pa-. Sabbakilesā asallekho, arahattamaggo sallekho. Taṁñātaṭṭhena ñāṇaṁ, pajānanaṭṭhena paññā. Tena vuccati puthunānattatejapariyādāne paññā sallekhaṭṭhe ñāṇaṁ.

Sallekhaṭṭhañāṇaniddeso sattatiṁsatimo.

---

38. Vīriyārambhañāṇaniddesa

89. Kathaṁ asallīnattapahitattapaggahaṭṭhe paññā vīriyārambhe ñāṇaṁ—anuppannānaṁ pāpakānaṁ akusalānaṁ dhammānaṁ anuppādāya asallīnattapahitattapaggahaṭṭhe paññā vīriyārambhe ñāṇaṁ. Uppannānaṁ pāpakānaṁ akusalānaṁ dhammānaṁ pahānāya asallīnattapahitattapaggahaṭṭhe paññā vīriyārambhe ñāṇaṁ. Anuppannānaṁ kusalānaṁ dhammānaṁ uppādāya asallīnattapahitattapaggahaṭṭhe paññā vīriyārambhe ñāṇaṁ. Uppannānaṁ kusalānaṁ dhammānaṁ ṭhitiyā asammosāya bhiyobhāvāya vepullāya bhāvanāya pāripūriyā asallīnattapahitattapaggahaṭṭhe paññā vīriyārambhe ñāṇaṁ.

Anuppannassa kāmacchandassa anuppādāya asallīnattapahitattapaggahaṭṭhe paññā vīriyārambhe ñāṇaṁ. Uppannassa kāmacchandassa pahānāya asallīnattapahitattapaggahaṭṭhe paññā vīriyārambhe ñāṇaṁ. Anuppannassa nekkhammassa uppādāya asallīnattapahitattapaggahaṭṭhe paññā vīriyārambhe ñāṇaṁ. Uppannassa nekkhammassa ṭhitiyā asammosāya bhiyyobhāvāya vepullāya bhāvanāya pāripūriyā asallīnattapahitattapaggahaṭṭhe paññā vīriyārambhe ñāṇaṁ -pa-.

Anuppannānaṁ sabbakilesānaṁ anuppādāya asallīnattapahitattapaggahaṭṭhe paññā vīriyārambhe ñāṇaṁ. Uppannānaṁ sabbakilesānaṁ pahānāya

asallīnattapahitattapaggahaṭṭhe paññā vīriyārambhe ñāṇaṁ -pa-. Anuppannassa arahattamaggassa uppādāya asallīnattapahitattapaggahaṭṭhe paññā vīriyārambhe ñāṇaṁ. Uppannassa arahattamaggassa ṭhitiyā asammosāya bhiyyobhāvāya vepullāya bhāvanāya pāripūriyā asallīnattapahitattapaggahaṭṭhe paññā vīriyārambhe ñāṇaṁ. Taṁñātaṭṭhena ñāṇaṁ, pajānanaṭṭhena paññā. Tena vuccati asallīnattapahitattapaggahaṭṭhe paññā vīriyārambhe ñāṇaṁ.

Vīriyārambhañāṇaniddeso aṭṭhatiṁsatimo.

---

39. Atthasandassanañāṇaniddesa

90. Kathaṁ nānādhammappakāsanatā paññā atthasandassane ñāṇaṁ— **nānādhammā**ti pañcakkhandhā dvādasāyatanāni aṭṭhārasa dhātuyo kusalā dhammā akusalā dhammā abyākatā dhammā kāmāvacarā dhammā rūpāvacarā dhammā arūpāvacarā dhammā apariyāpannā dhammā.

Pakāsanatāti rūpaṁ aniccato pakāseti, rūpaṁ dukkhato pakāseti, rūpaṁ anattato pakāseti. Vedanaṁ -pa-. Saññaṁ. Saṅkhāra. Viññāṇaṁ. Cakkhuṁ -pa-. Jarāmaraṇaṁ aniccato pakāseti, jarāmaraṇaṁ dukkhato pakāseti, jarāmaraṇaṁ anattato pakāseti.

Atthasandassaneti kāmacchandaṁ pajahanto nekkhammatthaṁ sandasseti, byāpādaṁ pajahanto abyāpādatthaṁ sandasseti, thinamiddhaṁ pajahanto ālokasaññatthaṁ sandasseti, uddhaccaṁ pajahanto avikkhepatthaṁ sandasseti, vicikicchaṁ pajahanto dhammavavatthānatthaṁ sandasseti, avijjaṁ pajahanto ñāṇatthaṁ sandasseti, aratiṁ pajahanto pāmojjatthaṁ sandasseti, nīvaraṇe pajahanto paṭhamajhānatthaṁ sandasseti -pa- sabbakilese pajahanto arahattamaggatthaṁ sandasseti. Taṁñātaṭṭhena ñāṇaṁ, pajānanaṭṭhena paññā. Tena vuccati nānādhammapakāsanatā paññā atthasandassane ñāṇaṁ.

Atthasandassanañāṇaniddeso navatiṁsatimo.

40. Dassanavisuddhiñāṇaniddesa

91. Kathaṁ sabbadhammānaṁ ekasaṅgahatānānattekattapaṭivedhe paññā dassanavisuddhiñāṇaṁ—**sabbadhammānan**ti pañcakkhandhā -pa- apariyāpannā dhammā.

Ekasaṅgahatāti dvādasahi ākārehi sabbe dhammā ekasaṅgahitā, tathaṭṭhena anattaṭṭhena saccaṭṭhena paṭivedhaṭṭhena abhijānanaṭṭhena parijānanaṭṭhena dhammaṭṭhena dhātuṭṭhena ñātaṭṭhena sacchikiriyaṭṭhena phusanaṭṭhena abhisamayaṭṭhena. Imehi dvādasahi ākārehi sabbe dhammā ekasaṅgahitā.

Nānattekattanti kāmacchando nānattaṁ, nekkhammaṁ ekattaṁ -pa- sabbakilesā nānattaṁ, arahattamaggo ekattaṁ.

Paṭivedheti dukkhasaccaṁ pariññāpaṭivedhaṁ paṭivijjhati, samudayasaccaṁ pahānapaṭivedhaṁ paṭivijjhati, nirodhasaccaṁ sacchikiriyāpaṭivedhaṁ paṭivijjhati, maggasaccaṁ bhāvanāpaṭivedhaṁ paṭivijjhati.

Dassanavisuddhīti sotāpattimaggakkhaṇe dassanaṁ visujjhati, sotāpattiphalakkhaṇe dassanaṁ visuddhaṁ. Sakadāgāmimaggakkhaṇe dassanaṁ visujjhati, sakadāgāmiphalakkhaṇe dassanaṁ visuddhaṁ, anāgāmimaggakkhaṇe dassanaṁ visujjhati, anāgāmiphalakkhaṇe dassanaṁ visuddhaṁ. Arahattamaggakkhaṇe dassanaṁ visujjhati, arahattaphalakkhaṇe dassanaṁ visuddhaṁ. Taṁñātaṭṭhena ñāṇaṁ pajānanaṭṭhena paññā. Tena vuccati sabbadhammānaṁ ekasaṅgahatānānattekattapaṭivedhe paññā dassanavisuddhiñāṇaṁ.

Dassanavisuddhiñāṇananiddeso cattālīsamo.

---

41. Khantiñāṇaniddesa

92. Kathaṁ viditattā paññā khantiñāṇaṁ—rūpaṁ aniccato viditaṁ, rūpaṁ dukkhato viditaṁ, rūpaṁ anattato viditaṁ. Yaṁ yaṁ viditaṁ, taṁ taṁ khamatīti viditattā paññā khantiñāṇaṁ. Vedanā -pa-. Saññā. Saṅkhārā. Viññāṇaṁ. Cakkhu -pa-. Jarāmaraṇaṁ aniccato viditaṁ, jarāmaraṇaṁ dukkhato viditaṁ, arāmaraṇaṁ anattato viditaṁ. Yaṁ yaṁ viditaṁ, taṁ taṁ khamatīti viditattā paññā khantiñāṇaṁ.

Taṁñātaṭṭhena ñāṇaṁ, pajānanaṭṭhena paññā. Tena vuccati viditattā paññā khantiñāṇaṁ.

Khantiñāṇaniddeso ekacattālīsamo.

---

42. Pariyogāhaṇañāṇaniddesa

93. Kathaṁ phuṭṭhattā paññā pariyogāhaṇe ñāṇaṁ—rūpaṁ aniccato phusati, rūpaṁ dukkhato phusati, rūpaṁ anattato phusati. Yaṁ yaṁ phusati, taṁ taṁ pariyogahatīti phuṭṭhattā paññā pariyogāhaṇe ñāṇaṁ. Vedanaṁ -pa-. Saññaṁ. Saṅkhāre. Viññāṇaṁ. Cakkhuṁ -pa-. Jarāmaraṇaṁ aniccato phusati, dukkhato phusati, anattato phusati. Yaṁ yaṁ phusati, taṁ taṁ pariyogahatīti phuṭṭhattā paññā pariyogāhaṇe ñāṇaṁ. Taṁñātaṭṭhena ñāṇaṁ. Pajānanaṭṭhena paññā. Tena vuccati phuṭṭhattā paññā pariyogāhaṇe ñāṇaṁ.

Pariyogāhaṇañāṇaniddeso dvecattālīsamo.

---

43. Padesavihārañāṇaniddesa

94. Kathaṁ samodahane paññā padesavihāre ñāṇaṁ—micchādiṭṭhi paccayāpi vedayitaṁ, micchādiṭṭhivūpasamapaccayāpi vedayitaṁ. Sammādiṭṭhipaccayāpi vedayitaṁ, sammādiṭṭhivūpasamapaccayāpi vedayitaṁ. Micchāsaṅkappapaccayāpi vedayitaṁ, micchāsaṅkappavūpasamapaccayāpi vedayitaṁ. Sammāsaṅkappapaccayāpi vedayitaṁ, sammāsaṅkappavūpasamapaccayāpi vedayitaṁ -pa-. Micchāvimuttipaccayāpi vedayitaṁ, micchāvimuttivūpasamapaccayāpi vedayitaṁ. Sammāvimuttipaccayāpi vedayitaṁ, sammāvimuttivūpasamapaccayāpi vedayitaṁ. Chandapaccayāpi vedayitaṁ, chandavūpasamapaccayāpi vedayitaṁ. Vitakkapaccayāpi vedayitaṁ. vitakkavūpasamapaccayāpi vedayitaṁ. Saññāpaccayāpi vedayitaṁ, saññāvūpasamapaccayāpi vedayitaṁ.

Chando ca avūpasanto hoti, vitakko ca avūpasanto hoti, saññā ca avūpasantā hoti, tappaccayāpi vedayitaṁ. Chando ca

vūpasanto hoti, vitakko ca avūpasanto hoti, saññā ca avūpasantā hoti, tappaccayāpi vedayitaṁ. Chando ca vūpasanto hoti, vitakko ca vūpasanto hoti, saññā ca avūpasantā hoti, tappaccayāpi vedayitaṁ. Chando ca vūpasanto hoti, vitakko ca vūpasanto hoti, saññā ca vūpasantā hoti. Tappaccayāpi vedayitaṁ. Appattassa pattiyā atthi āyavaṁ, tasmimpi ṭhāne anuppatte tappaccayāpi vedayitaṁ. Taṁñātaṭṭhena ñāṇaṁ, pajānanaṭṭhena paññā. Tena vuccati samodahane paññā padesavihāre ñāṇaṁ.

Padesavihārañāṇaniddeso tecattālīsamo.

44-49. Chavivaṭṭañāṇaniddesa

95. Kathaṁ adhipatattā paññā saññāvivaṭṭe ñāṇaṁ—nekkhammādhipatattā paññā kāmacchandato saññāya vivaṭṭatīti adhipatattā paññā saññāvivaṭṭe ñāṇaṁ, abyāpādādhipatattā paññā byāpādato saññāya vivaṭṭatīti adhipatattā paññā saññāvivaṭṭe ñāṇaṁ, ālokasaññādhipatattā paññā thinamiddhato saññāya vivaṭṭatīti adhipatattā paññā saññāvivaṭṭe ñāṇaṁ, avikkhepādhipatattā paññā uddhaccato saññāya vivaṭṭatīti adhipatattā paññā saññāvivaṭṭe ñāṇaṁ, dhammavavatthānādhipatattā paññā vicikicchāya saññāya vivaṭṭatīti adhipatattā paññā saññāvivaṭṭe ñāṇaṁ, ñāṇādhipatattā paññā avijjāya saññāya vivaṭṭatīti adhipatattā paññā saññāvivaṭṭe ñāṇaṁ. Pāmojjādhipatattā paññā aratiyā saññāya vivaṭṭatīti adhipatattā paññā saññāvivaṭṭe ñāṇaṁ, paṭhamajjhānādhipatattā paññā nīvaraṇehi saññāya vivaṭṭatīti adhipatattā paññā saññāvivaṭṭe ñāṇaṁ -pa- arahattamaggādhipatattā paññā sabbakilesehi saññāya vivaṭṭatīti adhipatattā paññā saññāvivaṭṭe ñāṇaṁ. Taṁñātaṭṭhena ñāṇaṁ, pajānanaṭṭhena paññā. Tena vuccati adhipatattā paññā saññāvivaṭṭe ñāṇaṁ.

96. Kathaṁ nānatte paññā cetovivaṭṭe ñāṇaṁ—kāmacchando nānattaṁ, nekkhammaṁ ekattaṁ. Nekkhammekattaṁ cetayato kāmacchandato cittaṁ vivaṭṭatīti

nānatte paññā cetovivaṭṭe ñāṇaṁ. Byāpādo nānattaṁ, abyāpādo ekattaṁ. Abyāpādekattaṁ cetayato byāpādato cittaṁ vivaṭṭatīti nānatte paññā cetovivaṭṭe ñāṇaṁ. Thinamiddhaṁ nānattaṁ, ālokasaññā ekattaṁ. Ālokasaññekattaṁ cetayato thinamiddhato cittaṁ vivaṭṭatīti nānatte paññā cetovivaṭṭe ñāṇaṁ -pa-. Sabbakilesā nānattaṁ, Arahattamaggo ekattaṁ. Arahattamaggekattaṁ cetayato sabbakilesehi cittaṁ vivaṭṭatīti nānatte paññā cetovivaṭṭe ñāṇaṁ, taṁñātaṭṭhena ñāṇaṁ, pajānanaṭṭhena paññā. Tena vuccati nānatte paññā cetovivaṭṭe ñāṇaṁ.

97. Kathaṁ adhiṭṭhāne paññā cittavivaṭṭe ñāṇaṁ—kāmacchandaṁ pajahanto nekkhammavasena cittaṁ adhiṭṭhātīti adhiṭṭhāne paññā cittavivaṭṭe ñāṇaṁ. Byāpādaṁ pajahanto abyāpādavasena cittaṁ adhiṭṭhātīti adhiṭṭhāne paññā cittavivaṭṭe ñāṇaṁ. Thinamiddhaṁ pajahanto ālokasaññāvasena cittaṁ adhiṭṭhātīti adhiṭṭhāne paññā cittavivaṭṭe ñāṇaṁ -pa-. Sabbakilese pajahanto arahattamaggavasena cittaṁ adhiṭṭhātīti adhiṭṭhāne paññā cittavivaṭṭe ñāṇaṁ, taṁ ñātaṭṭhena ñāṇaṁ, pajānanaṭṭhena paññā. Tena vuccati adhiṭṭhāne paññā cittavivaṭṭe ñāṇaṁ.

98. Kathaṁ suññate paññā ñāṇavivaṭṭe ñāṇaṁ—cakkhu suññaṁ attena vā attaniyena vā niccena vā dhuvena vā sassatena vā avipariṇāmadhammena vāti yathābhūtaṁ jānato[1] passato cakkhābhinivesato[2] ñāṇaṁ vivaṭṭatīti suññate paññā ñāṇavivaṭṭe ñāṇaṁ. Sotaṁ suññaṁ -pa-. Ghānaṁ suññaṁ. Jivhā suññā. Kāyo suñño. Mano suñño attena vā attaniyena vā niccena vā dhuvena vā sassatena vā avipariṇāmadhammena vāti yathābhūtaṁ jānato passato manābhinivesato ñāṇaṁ vivaṭṭatīti suññate paññā ñāṇavivaṭṭe ñāṇaṁ, taṁñātaṭṭhena ñāṇaṁ, pajānanaṭṭhena paññā. Tena vuccati suññate paññā ñāṇavivaṭṭe ñāṇaṁ.

99. Kathaṁ vosagge paññā vimokkhavivaṭṭe ñāṇaṁ—nekkhammena kāmacchandaṁ vosajjatīti vosagge paññā vimokkhavivaṭṭe ñāṇaṁ, abyāpādena byāpādaṁ vosajjatīti vosagge paññā vimokkhavivaṭṭe ñāṇaṁ, ālokasaññāya thinamiddhaṁ vosajjatīti vosagge paññā vimokkhavivaṭṭe

1. Pajānato (Syā) 2. Kāmābhinivesato (Syā) Aṭṭhakathā oloketabbā.

ñāṇaṁ, avikkhepena uddhaccaṁ vosajjatīti vosagge paññā vimokkhavivaṭṭe ñāṇaṁ, dhammavavatthānena vicikicchaṁ vosajjatīti vosagge paññā vimokkhavivaṭṭe ñāṇaṁ -pa- arahattamaggena sabbakilese vosajjatīti vosagge paññā vimokkhavivaṭṭe ñāṇaṁ, taṁñātaṭṭhena ñāṇaṁ, pajānanaṭṭhena paññā. Tena vuccati vosagge paññā vimokkhavivaṭṭe ñāṇaṁ.

100. Kathaṁ tathaṭṭhe paññā saccavivaṭṭe ñāṇaṁ—dukkhassa pīḷanaṭṭhaṁ saṅkhataṭṭhaṁ santāpaṭṭhaṁ vipariṇāmaṭṭhaṁ parijānanto vivaṭṭatīti tathaṭṭhe paññā saccavivaṭṭe ñāṇaṁ, samudayassa āyūhanaṭṭhaṁ nidānaṭṭhaṁ saññogaṭṭhaṁ palibodhaṭṭhaṁ pajahanto vivaṭṭatīti tathaṭṭhe paññā saccavivaṭṭe ñāṇaṁ, nirodhassa nissaraṇaṭṭhaṁ vivekaṭṭhaṁ asaṅkhataṭṭhaṁ amataṭṭhaṁ sacchikaronto vivaṭṭatīti tathaṭṭhe paññā saccavivaṭṭe ñāṇaṁ, maggassa niyyānaṭṭhaṁ hetuṭṭhaṁ dassanaṭṭhaṁ ādhipateyyaṭṭhaṁ bhāvento vivaṭṭatīti tathaṭṭhe paññā saccavivaṭṭe ñāṇaṁ.

Saññāvivaṭṭo cetovivaṭṭo cittavivaṭṭo ñāṇavivaṭṭo vimokkhavivaṭṭo saccavivaṭṭo. Sañjānanto vivaṭṭatīti saññāvivaṭṭo, cetayanto vivaṭṭatīti cetovivaṭṭo, vijānanto vivaṭṭatīti cittavivaṭṭo, ñāṇaṁ karonto vivaṭṭatīti ñāṇavivaṭṭo, vosajjanto vivaṭṭatīti vimokkhavivaṭṭo, tathaṭṭhe vivaṭṭatīti saccavivaṭṭo.

Yattha saññāvivaṭṭo, tattha cetovivaṭṭo. Yattha cetovivaṭṭo, tattha saññāvivaṭṭo. Yattha saññāvivaṭṭo cetovivaṭṭo, tattha cittavivaṭṭo. Yattha cittavivaṭṭo, tattha saññāvivaṭṭo cetovivaṭṭo. Yattha saññāvivaṭṭo cetovivaṭṭo cittavivaṭṭo, tattha ñāṇavivaṭṭo. Yattha ñāṇavivaṭṭo, tattha saññāvivaṭṭo cetovivaṭṭo cittavivaṭṭo. Yattha saññāvivaṭṭo cetovivaṭṭo cittavivaṭṭo ñāṇavivaṭṭo, tattha vimokkhavivaṭṭo. Yattha vimokkhavivaṭṭo, tattha saññāvivaṭṭo cetovivaṭṭo cittavivaṭṭo ñāṇavivaṭṭo. Yattha saññāvivaṭṭo cetovivaṭṭo cittavivaṭṭo ñāṇavivaṭṭo vimokkhavivaṭṭo, tattha saccavivaṭṭo. Yattha saccavivaṭṭo, tattha saññāvivaṭṭo cetovivaṭṭo cittavivaṭṭo ñāṇavivaṭṭo vimokkhavivaṭṭo. Taṁñātaṭṭhena ñāṇaṁ, pajānanaṭṭhena paññā. Tena vuccati tathaṭṭhe paññā saccavivaṭṭe ñāṇaṁ.

Chavivaṭṭañāṇaniddeso navacattālīsamo.

50. Iddhividhañāṇaniddesa

101. Kathaṁ kāyampi cittampi ekavavatthānatā sukhasaññañca lahusaññañca adhiṭṭhānavasena ijjhanaṭṭhe paññā iddhividhe ñāṇaṁ—idha bhikkhu chandasamādhipadhānasaṅkhārasamannāgataṁ iddhipādaṁ bhāveti, vīriyasamādhipadhānasaṅkhārasamannāgataṁ iddhipādaṁ bhāveti, cittasamādhipadhānasaṅkhārasamannāgataṁ iddhipādaṁ bhāveti, vīmaṁsāsamādhipadhānasaṅkhārasamannāgataṁ iddhipādaṁ bhāveti. So imesu catūsu iddhipādesu cittaṁ paribhāveti paridameti, muduṁ karoti kammaniyaṁ. So imesu catūsu iddhipādesu cittaṁ paribhāvetvā paridametvā muduṁ karitvā kammaniyaṁ kāyampi citte samodahati, cittampi kāye samodahati, kāyavasena cittaṁ pariṇāmeti, cittavasena kāyaṁ pariṇāmeti, kāyavasena cittaṁ adhiṭṭhāti, cittavasena kāyaṁ adhiṭṭhāti, kāyavasena cittaṁ pariṇāmetvā cittavasena kāyaṁ pariṇāmetvā kāyavasena cittaṁ adhiṭṭhahitvā cittavasena kāyaṁ adhiṭṭhahitvā sukhasaññañca lahusaññañca kāye okkamitvā viharati, so tathābhāvitena cittena parisuddhena pariyodātena iddhividhañāṇāya cittaṁ abhinīharati abhininnāmeti, so anekavihitaṁ iddhividhaṁ paccanubhoti.

102. Ekopi hutvā bahudhā hoti, bahudhāpi hutvā eko hoti, āvibhāvaṁ tirobhāvaṁ tirokuṭṭaṁ[1] tiropākāraṁ tiropabbataṁ asajjamāno gacchati seyyathāpi ākāse. Pathaviyāpi ummujjanimujjaṁ karoti seyyathāpi udake. Udakepi abhijjamāne gacchati seyyathāpi pathaviyaṁ. Ākāsepi pallaṅkena kamati[2] seyyathāpi pakkhī sakuṇo. Imepi candimasūriye evaṁmahiddhike evaṁmahānubhāve pāṇinā parāmasati[3] parimajjati, yāva brahmalokāpi kāyena vasaṁ vatteti. Taṁñātaṭṭhena ñāṇaṁ, pajānanaṭṭhena paññā. Tena vuccati kāmampi cittampi ekavavatthānatā sukhasaññañca lahusaññañca adhiṭṭhānavasena ijjhanaṭṭhe paññā iddhividhe ñāṇaṁ.

Iddhividhañāṇaniddeso paññāsamo.

---

1. Tirokuḍḍaṁ (Syā)
2. Caṅkamati (Syā) Dī 1. 74 piṭṭhe passitabbā.
3. Parimasati (Syā)

51. Sotadhātuvisuddhiñāṇaniddesa

103. Kathaṁ vitakkavipphāravasena nānattekattasaddanimittānaṁ pariyogāhaṇe paññā sotadhātuvisuddhiñāṇaṁ—idha bhikkhu chandasamādhi -pa- vīriyasamādhi. Cittasamādhi. Vīmaṁsāsamādhipadhānasaṅkhāra-samannāgataṁ iddhipādaṁ bhāveti. So imesu catūsu iddhipādesu cittaṁ paribhāveti paridameti, muduṁ karoti kammaniyaṁ. So imesu catūsu iddhipādesu cittaṁ paribhāvetvā paridametvā muduṁ karitvā kammaniyaṁ dūrepi saddānaṁ saddanimittaṁ manasi karoti, santikepi saddānaṁ saddanimittaṁ manasi karoti, oḷārikānampi saddānaṁ saddanimittaṁ manasi karoti, sukhumānampi saddānaṁ saddanimittaṁ manasi karoti, saṇhasaṇhānampi saddānaṁ saddanimittaṁ manasi karoti, puratthimāyapi disāya saddānaṁ saddanimittaṁ manasi karoti, pacchimāyapi disāya saddānaṁ saddanimittaṁ manasi karoti, uttarāyapi disāya saddānaṁ saddanimittaṁ manasi karoti, dakkhiṇāyapi disāya saddānaṁ saddanimittaṁ manasi karoti, puratthimāyapi anudisāya saddānaṁ saddanimittaṁ manasi karoti, pacchimāyapi anudisāya saddānaṁ saddanimittaṁ manasi karoti, uttarāyapi anudisāya saddānaṁ saddanimittaṁ manasi karoti, dakkhiṇāyapi anudisāya saddānaṁ saddanimittaṁ manasi karoti, heṭṭhimayapi disāya saddānaṁ saddanimittaṁ manasi karoti, uparimāyapi disāya saddānaṁ saddanimittaṁ manasi karoti. So tathābhāvitena cittena parisuddhena pariyodātena sotadhātuvisuddhiñāṇāya cittaṁ abhinīharati abhininnāmeti, so dibbāya sotadhātuyā visuddhāya atikkantamānusikāya ubho sadde suṇāti dibbe ca mānuse ca ye dūre santike ca. Taṁñātaṭṭhena ñāṇaṁ, pajānanaṭṭhena paññā. Tena vuccati vitakkavipphāravasena nānattekattasaddanimittānaṁ pariyogāhaṇe paññā sotadhātuvisuddhiñāṇaṁ.

Sotadhātuvisuddhiñāṇaniddeso ekapaññāsamo.

---

52. Cetopariyañāṇaniddesa

104. Kathaṁ tiṇṇaṁ cittānaṁ vipphārattā indriyānaṁ pasādavasena nānattekattaviññāṇacariyāpariyogāhaṇe paññā cetopariyañāṇaṁ—idha

bhikkhu chandasamādhipadhānasaṅkhārasamannāgataṁ iddhipādaṁ bhāveti, vīriyasamādh -pa- cittasamādhi -pa- vīmaṁsāsamādhipadhānasaṅkhāra-samannāgataṁ iddhipādaṁ bhāveti. So imesu catūsu iddhipādesu cittaṁ paribhāveti paridameti, muduṁ karoti kammaniyaṁ. So imesu catūsu iddhipādesu cittaṁ paribhāvetvā paridametvā muduṁ karitvā kammaniyaṁ evaṁ pajānāti "idaṁ rūpaṁ somanassindriyasamuṭṭhitaṁ, idaṁ rūpaṁ domanassindriyasamuṭṭhitaṁ, idaṁ rūpaṁ upekkhindriyasamuṭṭhitan"ti. So tathābhāvitena cittena parisuddhena pariyodātena cetopariyañāṇāya cittaṁ abhinīharati abhininnāmeti. So parasattānaṁ parapuggalānaṁ cetasā ceto paricca pajānāti sarāgaṁ vā cittaṁ "sarāgaṁ cittan"ti pajānāti, vītarāgaṁ vā cittaṁ "vītarāgaṁ cittan"ti pajānāti, sadosaṁ vā cittaṁ -pa- vītadosaṁ vā cittaṁ. Samohaṁ vā cittaṁ. Vītamohaṁ vā cittaṁ. Saṁkhittaṁ vā cittaṁ. Vikkhittaṁ vā cittaṁ. Mahaggataṁ vā cittaṁ. Amahaggataṁ vā cittaṁ. Sa-uttaraṁ vā cittaṁ. Anuttaraṁ vā cittaṁ. Samāhitaṁ vā cittaṁ. Asamāhitaṁ vā cittaṁ. Vimuttaṁ vā cittaṁ. Avimuttaṁ vā cittaṁ "avimuttaṁ cittan"ti pajānāti. Taṁñātaṭṭhena ñāṇaṁ, pajānanaṭṭhena paññā. Tena vuccati tiṇṇaṁ cittānaṁ vipphārattā indriyānaṁ pasādavasena nānattekattaviññāṇacariyāpariyogāhaṇe paññā cetopariyañāṇaṁ.

Cetopariyañāṇaniddeso dvepaññāsamo.

---

53. Pubbenivāsānussatiñāṇaniddesa

105. Kathaṁ paccayapavattānaṁ dhammānaṁ nānattekattakammavipphāravasena pariyogāhaṇe paññā pubbenivāsānussatiñāṇaṁ—idha bhikkhu chandasamādhi -pa- muduṁ karitvā kammaniyaṁ evaṁ pajānāti "imasmiṁ sati idaṁ hoti, imassuppādā idaṁ uppajjati yadidaṁ avijjāpaccayā saṅkhārā, saṅkhārapaccayā viññāṇaṁ, viññāṇapaccayā nāmarūpaṁ, nāmarūpapaccayā saḷāyatanaṁ, saḷāyatanapaccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayā taṇhā, taṇhāpaccayā upādānaṁ, upādānapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇaṁ sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā sambhavanti, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

So tathābhāvitena cittena parisuddhena pariyodātena pubbenivāsānussatiñāṇāya cittaṁ abhinīharati abhininnāmeti. So anekavihitaṁ pubbenivāsaṁ anussarati. Seyyathidaṁ, ekampi jātiṁ dvepi jātiyo tissopi jātiyo catassopi jātiyo pañcapi jātiyo dasapi jātiyo vīsampi jātiyo tiṁsampi jātiyo cattālīsampi jātiyo paññāsampi jātiyo, jātisatampi jātisahassampi jātisatasahassampi, anekepi saṁvaṭṭakappe anekepi vivaṭṭakappe anekepi saṁvaṭṭavivaṭṭakappe, amutrāsiṁ evaṁnāmo evaṁgotto evaṁvaṇṇo evamāhāro evaṁsukhadukkhappaṭisaṁvedī evamāyupariyanto. So tato cuto amutra udapādiṁ. Tatrāpāsiṁ evaṁnāmo evaṁgotto evaṁvaṇṇo evamāhāro evaṁsukhadukkhappaṭisaṁvedī evamāyupariyanto. So tato cuto idhūpapanno"ti, iti sākāraṁ sa-uddesaṁ anekavihitaṁ pubbenivāsaṁ anussarati. Taṁñātaṭṭhena ñāṇaṁ, pajānanaṭṭhena paññā. Tena vuccati paccayapavattānaṁ dhammānaṁ nānattekattakammavipphāravasena pariyogāhaṇe paññā pubbenivāsānussatiñāṇaṁ.

Pubbenivāsānussatiñāṇaniddeso tepaññāsamo.

---

54. Dibbacakkhuñāṇaniddesa

106. Kathaṁ obhāsavasena nānattekattarūpanimittānaṁ dassanaṭṭhe paññā dibbacakkhuñāṇaṁ—idha bhikkhu chandasamādhipadhānasaṅkhārasamannāgataṁ iddhipādaṁ bhāveti. Vīriyasamādhi -pa-. Cittasamādhi -pa-. Vīmaṁsāsamādhipadhānasaṅkhārasamannāgataṁ iddhipādaṁ bhāveti. So imesu catūsu iddhipādesu cittaṁ paribhāveti paridameti, muduṁ karoti kammaniyaṁ. So imesu catūsu iddhipādesu cittaṁ paribhāvetvā paridametvā muduṁ karitvā kammaniyaṁ ālokasaññaṁ manasi karoti, divāsaññaṁ adhiṭṭhāti, yathā divā tathā rattiṁ, yathā rattiṁ tathā divā. Iti vivaṭena cetasā apariyonaddhena sappabhāsaṁ cittaṁ bhāveti. So tathābhāvitena cittena parisuddhena pariyodātena sattānaṁ cutūpapātañāṇāya cittaṁ abhinīharati abhininnāmeti. So dibbena cakkhunā visuddhena atikkantamānusakena satte passati cavamāne upapajjamāne hīne paṇīte suvaṇṇe

dubbaṇṇe sugate duggate, yathākammūpage satte pajānāti "ime vata bhonto sattā kāyaduccaritena samannāgatā, vacīduccaritena samannāgatā, manoduccaritena samannāgatā, ariyānaṁ upavādakā, micchādiṭṭhikā micchādiṭṭhikammasamādānā, te kāyassa bhedā paraṁ maraṇā apāyaṁ duggatiṁ vinipātaṁ nirayaṁ upapannā. Ime vā pana bhonto sattā kāyasucaritena samannāgatā, vacīsucaritena samannāgatā, manosucaritena samannāgatā, ariyānaṁ anupavādakā, sammādiṭṭhikā sammādiṭṭhikammasamādānā, te kāyassa bhedā paraṁ maraṇā sugatiṁ saggaṁ lokaṁ upapannā"ti, iti dibbena cakkhunā visuddhena atikkantamānusakena satte passati cavamāne upapajjamāne hīne paṇīte suvaṇṇe dubbaṇṇe sugate duggate, yathākammūpage satte pajānāti. Taṁñātaṭṭhena ñāṇaṁ, pajānanaṭṭhena paññā. Tena vuccati obhāsavasena nānattekattarūpanimittānaṁ dassanaṭṭhe paññā dibbacakkhuñāṇaṁ.

Dibbacakkhuñāṇaniddeso catupaññāsamo.

---

55. Āsavakkhayañāṇaniddesa

107. Kathaṁ catusaṭṭhiyā ākārehi tiṇṇannaṁ indriyānaṁ vasibhāvatā paññā āsavānaṁ khaye ñāṇaṁ—katamesaṁ tiṇṇannaṁ indriyānaṁ? Anaññātaññassāmītindriyassa aññindriyassa aññātāvindriyassa.

Anaññātaññassāmītindriyaṁ kati ṭhānāni gacchati, aññindriyaṁ kati ṭhānāni gacchati, aññātāvindriyaṁ kati ṭhānāni gacchati? Anaññātaññassāmītindriyaṁ ekaṁ ṭhānaṁ gacchati, sotāpattimaggaṁ. Aññindriyaṁ cha ṭhānāni gacchati, sotāpattiphalaṁ sakadāgāmimaggaṁ sakadāgāmiphalaṁ anāgāmimaggaṁ anāgāmiphalaṁ arahattamaggaṁ. Aññātāvindriyaṁ ekaṁ ṭhānaṁ gacchati, arahattaphalaṁ.

Sotāpattimaggakkhaṇe anaññātaññassāmītindriyassa saddhindriyaṁ adhimokkhaparivāraṁ hoti, vīriyindriyaṁ paggahaparivāraṁ hoti, satindriyaṁ upaṭṭhānaparivāraṁ hoti, samādhindriyaṁ avikkhepaparivāraṁ hoti, paññindriyaṁ dassanaparivāraṁ hoti, manindriyaṁ vijānanaparivāraṁ hoti, somanassindriyaṁ

abhisandanaparivāraṁ hoti, jīvitindriyaṁ pavattasantatādhipateyyaparivāraṁ hoti. Sotāpattimaggakkhaṇe jātā dhammā ṭhapetvā cittasamuṭṭhānaṁ rūpaṁ sabbeva kusalā honti, sabbeva anāsavā honti, sabbeva niyyānikā honti, sabbeva apacayagāmino honti, sabbeva lokuttarā honti, sabbeva nibbānārammaṇā honti. Sotāpattimaggakkhaṇe anaññātaññassāmītindriyassa imāni aṭṭhindriyāni sahajātaparivārā honti, aññamaññaparivārā honti, nissayaparivārā honti, sampayuttaparivārā honti, sahagatā honti, sahajātā honti, saṁsaṭṭhā honti, sampayuttā honti. Teva tassa ākārā ceva honti parivārā ca.

Sotāpattiphalakkhaṇe aññindriyassa saddhindriyaṁ adhimokkhaparivāraṁ hoti, vīriyindriyaṁ paggahaparivāraṁ hoti, satindriyaṁ upaṭṭhānaparivāraṁ hoti, samādhindriyaṁ avikkhepaparivāraṁ hoti, paññindriyaṁ dassanaparivāraṁ hoti, manindriyaṁ vijānanaparivāraṁ hoti, somanassindriyaṁ abhisandanaparivāraṁ hoti, jīvitindriyaṁ pavattasantatādhipateyyaparivāraṁ hoti. Sotāpattiphalakkhaṇe jātā dhammā sabbeva abyākatā honti, ṭhapetvā cittasamuṭṭhānaṁ rūpaṁ sabbeva anāsavā honti, sabbeva lokuttarā honti, sabbeva nibbānārammaṇā honti. Sotāpattiphalakkhaṇe aññindriyassa imāni aṭṭhindriyāni sahajātaparivārā honti, aññamaññaparivārā honti, nissayaparivārā honti, sampayuttaparivārā honti, sahagatā honti, sahajātā honti, saṁsaṭṭhā honti, sampayuttā honti, teva tassa ākārā ceva honti parivārā ca.

Sakadāgāmimaggakkhaṇe -pa-. Sakadāgāmiphalakkhaṇe -pa-. Anāgāmimaggakkhaṇe -pa-. Anāgāmiphalakkhaṇe -pa-. Arahattamaggakkhaṇe aññindriyassa saddhindriyaṁ adhimokkhaparivāraṁ hoti -pa-.jīvitindriyaṁ pavattasantatādhipateyyaparivāraṁ hoti. Arahattamaggakkhaṇe jātā dhammā ṭhapetvā cittasamuṭṭhānaṁ rūpaṁ sabbeva kusalā honti, sabbeva anāsavā honti, sabbeva niyyānikā honti, sabbeva apacayagāmino honti, sabbeva lokuttarā honti, sabbeva nibbānārammaṇā honti. Arahattamaggakkhaṇe aññindriyassa imāni aṭṭhindriyāni sahajātaparivārā honti, aññamaññaparivārā honti, nissayaparivārā honti, sampayuttaparivārā honti,

sahagatā honti, sahajātā honti, saṁsaṭṭhā honti, sampayuttā honti, teva tassa ākārā ceva honti parivārā ca.

Arahattaphalakkhaṇe aññātāvindriyassa saddhindriyaṁ adhimokkhaparivāraṁ hoti, vīriyindriyaṁ paggahaparivāraṁ hoti, satindriyaṁ upaṭṭhānaparivāraṁ hoti, samādhindriyaṁ avikkhepaparivāraṁ hoti, paññindriyaṁ dassanaparivāraṁ hoti, manindriyaṁ vijānanaparivāraṁ hoti, somanassindriyaṁ abhisandanaparivāraṁ hoti, jīvitindriyaṁ pavattasantatādhipateyyaparivāraṁ hoti. Arahattaphalakkhaṇe jātā dhammā sabbeva abyākatā honti, ṭhapetvā cittasamuṭṭhānaṁ rūpaṁ sabbeva anāsavā honti, sabbeva lokuttarā honti, sabbeva nibbānārammaṇā honti. Arahattaphalakkhaṇe aññātāvindriyassa imāni aṭṭhindriyāni sahajātaparivārā honti, aññamaññaparivārā honti, nissayaparivārā honti, sampayuttaparivārā honti, sahagatā honti, sahajātā honti, saṁsaṭṭhā honti, sampayuttā honti, teva tassa ākārā ceva honti parivārā ca. Iti imāni aṭṭhaṭṭhakāni catusaṭṭhi honti.

Āsavāti katame te āsavā? Kāmāsavo bhavāsavo diṭṭhāsavo avijjāsavo. Katthete āsavā khīyanti? Sotāpattimaggena anavaseso diṭṭhāsavo khīyati, apāyagamanīyo kāmāsavo khīyati, apāyagamanīyo bhavāsavo khīyati, apāyagamanīyo avijjāsavo khīyati, etthete āsavā khīyanti. Sakadāgāmimaggena oḷāriko kāmāsavo khīyati, tadekaṭṭho bhavāsavo khīyati, tadekaṭṭho avijjāsavo khīyati, etthete āsavā khīyanti. Anāgāmimaggena anavaseso kāmāsavo khīyati, tadekaṭṭho bhavāsavo khīyati, tadekaṭṭho avijjāsago khīyati, etthete āsavā khīyanti. Arahattamaggena anavaseso bhavāsavo khīyati, anavaseso avijjāsavo khīyati, etthete āsavā khīyanti. Taṁñātaṭṭhena ñāṇaṁ, pajānanaṭṭhena paññā, tena vuccati catusaṭṭhiyā ākārehi tiṇṇannaṁ indriyānaṁ vasibhāvatā paññā āsavānaṁ khaye ñāṇaṁ.

Āsavakkhayañāṇaniddeso pañcapaññāsamo.

56-63. Saccañāṇacatukkadvayaniddesa

108. Kathaṁ pariññaṭṭhe paññā dukkhe ñāṇaṁ, pahānaṭṭhe paññā samudaye ñāṇaṁ, sacchikiriyaṭṭhe paññā nirodhe ñāṇaṁ, bhāvanaṭṭhe paññā magge ñāṇaṁ—dukkhassa pīḷanaṭṭho saṅkhataṭṭho santāpaṭṭho vipariṇāmaṭṭho pariññātaṭṭho. Samudayassa āyūhanaṭṭho nidānaṭṭho saññogaṭṭho palibodhaṭṭho pahānaṭṭho. Nirodhassa nissaraṇaṭṭho vivekaṭṭho asaṅkhataṭṭho amataṭṭho sacchikiriyaṭṭho. Maggassa niyyānaṭṭho hetuṭṭho dassanaṭṭho ādhipateyyaṭṭho bhāvanaṭṭho. Taṁñātaṭṭhena ñāṇaṁ, pajānanaṭṭhena paññā, tena vuccati pariññaṭṭhe paññā dukkhe ñāṇaṁ. Pahānaṭṭhe paññā samudaye ñāṇaṁ. Sacchikiriyaṭṭhe paññā nirodhe ñāṇaṁ. Bhāvanaṭṭhe paññā magge ñāṇaṁ.

109. Kathaṁ dukkhe ñāṇaṁ. Dukkhasamudaye ñāṇaṁ. Dukkhanirodhe ñāṇaṁ. Dukkhanirodhagāminiyā paṭipadāya ñāṇaṁ—maggasamaṅgissa ñāṇaṁ dukkhepetaṁ ñāṇaṁ, dukkhasamudayepetaṁ ñāṇaṁ, dukkhanirodhepetaṁ ñāṇaṁ, dukkhanirodhagāminiyā paṭipadāyapetaṁ ñāṇaṁ.

Tattha katamaṁ dukkhe ñāṇaṁ? Dukkhaṁ ārabbha yā uppajjati paññā pajānanā vicayo pavicayo dhammavicayo sallakkhaṇā upalakkhaṇā paccupalakkhaṇā paṇḍiccaṁ kosallaṁ nepuññaṁ vebhabyā cintā upaparikkhā bhūri medhā pariṇāyikā vipassanā sampajaññaṁ patodo paññā paññindriyaṁ paññābalaṁ paññāsatthaṁ paññāpāsādo paññā-āloko paññā-obhāso paññāpajjoto paññāratanaṁ amoho dhammavicayo sammādiṭṭhi, idaṁ vuccati dukkhe ñāṇaṁ. Dukkhasamudayaṁ ārabbha -pa- dukkhanirodhaṁ ārabbha -pa- dukkhanirodhagāminiṁ paṭipadaṁ ārabbha yā uppajjati paññā pajānanā -pa- amoho dhammavicayo sammādiṭṭhi, idaṁ vuccati dukkhanirodhagāminiyā paṭipadāya ñāṇaṁ, taṁñātaṭṭhena ñāṇaṁ, pajānanaṭṭhena paññā, tena vuccati dukkhe ñāṇaṁ. Dukkhasamudaye ñāṇaṁ. Dukkhanirodhe ñāṇaṁ. Dukkhanirodhagāminiyā paṭipadāya ñāṇaṁ.

Saccañāṇacatukkadvayaniddeso tesaṭṭhimo.

64-67. Suddhikapaṭisambhidāñāṇaniddesa

110. Kathaṁ atthapaṭisambhide ñāṇaṁ, dhammapaṭisambhide ñāṇaṁ, niruttipaṭisambhide ñāṇaṁ, paṭibhānapaṭisambhide ñāṇaṁ—atthesu ñāṇaṁ atthapaṭisambhidā, dhammesu ñāṇaṁ dhammapaṭisambhidā, niruttīsu ñāṇaṁ niruttipaṭisambhidā, paṭibhānesu ñāṇaṁ paṭibhānapaṭisambhidā. Atthanānatte paññā atthapaṭisambhide ñāṇaṁ, dhammanānatte paññā dhammapaṭisambhide ñāṇaṁ, niruttinānatte paññā niruttipaṭisambhide ñāṇaṁ, paṭibhānanānatte paññā paṭibhānapaṭisambhide ñāṇaṁ. . Atthavavatthāne paññā atthapaṭisambhide ñāṇaṁ, dhammavavatthāne paññā dhammapaṭisambhide ñāṇaṁ, niruttivavatthāne paññā niruttipaṭisambhide ñāṇaṁ, paṭibhānavavatthāne paññā paṭibhānapaṭisambhide ñāṇaṁ.

Atthasallakkhaṇe paññā atthapaṭisambhide ñāṇaṁ, dhammasallakkhaṇe paññā dhammapaṭisambhide ñāṇaṁ, niruttisallakkhaṇe paññā niruttipaṭisambhide ñāṇaṁ, paṭibhānasallakkhaṇe paññā paṭibhānapaṭisambhide ñāṇaṁ. . Atthūpalakkhaṇe paññā atthapaṭisambhide ñāṇaṁ, dhammūpalakkhaṇe paññā dhammapaṭisambhide ñāṇaṁ, niruttūpalakkhaṇe paññā niruttipaṭisambhide ñāṇaṁ. Paṭibhānūpalakkhaṇe paññā paṭibhānapaṭisambhide ñāṇaṁ.

Atthappabhede paññā atthapaṭisambhide ñāṇaṁ, dhammappabhede paññā dhammapaṭisambhide ñāṇaṁ, niruttippabhede paññā niruttipaṭisambhide ñāṇaṁ, paṭibhānappabhede paññā paṭibhānapaṭisambhide ñāṇaṁ. . Atthappabhāvane paññā atthapaṭisambhide ñāṇaṁ, dhammappabhāvane paññā dhammapaṭisambhide ñāṇaṁ, niruttippabhāvane paññā niruttipaṭisambhide ñāṇaṁ, paṭibhānappabhāvane paññā paṭibhānapaṭisambhide ñāṇaṁ.

Atthajotane paññā atthapaṭisambhide ñāṇaṁ, dhammajotane paññā dhammapaṭisambhide ñāṇaṁ, niruttijotane paññā niruttipaṭisambhide ñāṇaṁ, paṭibhānajotane paññā paṭibhānapaṭisambhide ñāṇaṁ. . Atthavirocane paññā atthapaṭisambhide ñāṇaṁ, dhammavirocane paññā dhammapaṭisambhide ñāṇaṁ, niruttivirocane paññā niruttipaṭisambhide ñāṇaṁ, paṭibhānavirocane paññā paṭibhānapaṭisambhide ñāṇaṁ. . Atthappakāsane paññā atthapaṭisambhide ñāṇaṁ, dhammappakāsane paññā dhammapaṭisambhide ñāṇaṁ, nirutthippakāsane paññā niruttipaṭisambhide ñāṇaṁ, paṭibhānappakāsane paññā paṭibhānapaṭisambhide ñāṇaṁ.

Taṁñātaṭṭhena ñāṇaṁ, pajānanaṭṭhena paññā, tena vuccati atthapaṭisambhide ñāṇaṁ, dhammapaṭisambhide ñāṇaṁ, niruttipaṭisambhide ñāṇaṁ, paṭibhānapaṭisambhide ñāṇaṁ.

Suddhikapaṭisambhidāñāṇaniddeso sattasaṭṭhimo.

---

68. Indriyaparopariyattañāṇaniddesa

111. Katamaṁ **Tathāgatassa indriyaparopariyattañāṇaṁ**? Idha Tathāgato satte passati apparajakkhe mahārajakkhe tikkhindriye mudindriye svākāre dvākāre suviññāpaye duviññāpaye appekacce paralokavajjabhayadassāvino appekacce naparalokavajjabhayadassāvino.

Apparajakkhe mahārajakkheti saddho puggalo apparajakkho, assaddho puggalo mahārajakkho. Āraddhavīriyo puggalo apparajakkho, kusīto puggalo mahārajakkho. Upaṭṭhitassati puggalo apparajakkho, muṭṭhassati puggalo mahārajakkho. Samāhito puggalo apparajakkho, asamāhito puggalo mahārajakkho. Paññavā puggalo apparajakkho, duppañño puggalo mahārajakkho.

Tikkhindriye mudindriyeti saddho puggalo tikkhindriyo, assaddho puggalo mudindriyo. Āraddhavīriyo puggalo tikkhindriyo, kusīto puggalo mudindriyo. Upaṭṭhitassati puggalo tikkhindriyo, muṭṭhassati puggalo mudindriyo. Samāhito puggalo tikkhindriyo, asamāhito puggalo mudindriyo. Paññavā puggalo tikkhindriyo, duppañño puggalo mudindriyo.

Svākāre dvākāreti saddho puggalo svākāro, assaddho puggalo dvākāro. Āraddhavīriyo puggalo svākāro, kusīto puggalo dvākāro. Upaṭṭhitassati puggalo svākāro, muṭṭhassati puggalo dvākāro. Samāhito puggalo svākāro, asamāhito puggalo dvākāro. Paññavā puggalo svākāro, duppañño puggalo dvākāro.

Suviññāpaye duviññāpayeti saddho puggalo suviññāpayo, assaddho puggalo duviññāpayo. Āraddhavīriyo puggalo suviññāpayo, kusīto puggalo duviññāpayo. Upaṭṭhitassati puggalo suviññāpayo, muṭṭhassati puggalo duviññāpayo. Samāhito puggalo

suviññāpayo, asamāhito puggalo duviññāpayo. Paññavā puggalo suviññāpayo, duppañño puggalo duviññāpayo.

Appekacce paralokavajjabhayadassāvino appekacce naparalokavajjabhayadassāvinoti saddho puggalo paralokavajjabhayadassāvī, assaddho puggalo naparalokavajjabhayadassāvī. Āraddhavīriyo puggalo paralokavajjabhayadassāvī, kusīto puggalo naparalokavajjabhayadassāvī. Upaṭṭhitassati puggalo paralokavajjabhayadassāvī, muṭṭhassati puggalo naparalokavajjabhayadassāvī. Samāhito puggalo paralokavajjabhayadassāvī, asamāhito puggalo naparalokavajjabhayadassāvī. Paññavā puggalo paralokavajjabhayadassāvī, duppañño puggalo naparalokavajjabhayadassāvī.

112. **Loko**ti khandhaloko dhātuloko āyatanaloko vipattibhavaloko vipattisambhavaloko sampattibhavaloko sampattisambhavaloko.

Eko loko, sabbe sattā āhāraṭṭhitikā. Dve lokā, nāmañca rūpañca. Tayo lokā, tisso vedanā. Cattāro lokā, cattāro āhārā. Pañca lokā, pañcupādānakkhandhā. Cha lokā, cha ajjhattikāni āyatanāni. Satta lokā, satta viññāṇaṭṭhitiyo. Aṭṭha lokā, aṭṭha lokadhammā. Nava lokā, nava sattāvāsā. Dasa lokā, dasāyatanāni. Dvādasa lokā, dvādasāyatanāni. Aṭṭhārasa lokā, aṭṭhārasa dhātuyo.

Vajjanti sabbe kilesā vajjā, sabbe duccaritā vajjā, sabbe abhisaṅkhārā vajjā, sabbe bhavagāmikammā vajjā, iti imasmiñca loke imasmiñca vajje tibbā bhayasaññā paccupaṭṭhitā hoti seyyathāpi ukkhittāsike vadhake. Imehi paññāsāya ākārehi imāni pañcindriyāni jānāti passati aññāti paṭivijjhati, idaṁ Tathāgatassa indriyaparopariyattañāṇaṁ.

Indriyaparopariyattañāṇaniddeso aṭṭhasaṭṭhimo.

---

69. Āsayānusayañāṇaniddesa

113. Katamaṁ **Tathāgatassa sattānaṁ āsayānusaye ñāṇaṁ**? Idha Tathāgato sattānaṁ āsayaṁ jānāti, anusayaṁ jānāti, caritaṁ

jānāti, adhimuttiṁ jānāti, bhabbābhabbe satte pajānāti. Katamo[1] sattānaṁ āsayo? "Sassato loko"ti vā "asassato loko"ti vā "antavā loko"ti vā "anantavā loko"ti vā "taṁ jīvaṁ taṁ sarīran"ti vā "aññaṁ jīvaṁ aññaṁ sarīran"ti vā "hoti tathāgato paraṁ maraṇā"ti vā "na hoti tathāgato paraṁ maraṇā"ti vā "hoti ca na ca hoti tathāgato paraṁ maraṇā"ti vā "neva hoti na na hoti tathāgato paraṁ maraṇā"ti vā. Iti bhavadiṭṭhisannissitā vā sattā honti vibhavadiṭṭhisannissitā vā.

Ete vā pana ubho ante anupagamma idappaccayatāpaṭiccasamuppannesu dhammesu anulomikā khanti paṭiladdhā hoti, yathābhūtaṁ vā ñāṇaṁ. Kāmaṁ sevantaññeva jānāti "ayaṁ puggalo kāmagaruko kāmāsayo kāmādhimutto"ti. Kāmaṁ sevantaññeva jānāti "ayaṁ puggalo nekkhammagaruko nekkhammāsayo nekkhammādhimutto"ti. Nekkhammaṁ sevantaññeva jānāti "ayaṁ puggalo (nekkhammagaruko nekkhammāsayo nekkhammādhimutto"ti. Nekkhammaṁ sevantaññeva jānāti "ayaṁ puggalo kāmagaruko kāmāsayo kāmādhimutto"ti. Byāpādaṁ sevantaññeva jānāti)[2] "ayaṁ puggalo byāpādagaruko byāpādāsayo byāpādādhimutto"ti. Byāpādaṁ sevantaññeva jānāti "ayaṁ puggalo abyāpādagaruko abyāpādāsayo abyāpādādhimutto"ti. Abyāpādaṁ sevantaññeva jānāti "ayaṁ puggalo (abyāpādagaruko abyāpādāsayo abyāpādādhimutto"ti. Abyāpādaṁ sevantaññeva jānāti "ayaṁ puggalo byāpādagaruko byāpādāsayo byāpādādhimutto"ti. Thinamiddhaṁ sevantaññeva jānāti) "ayaṁ puggalo thinamiddhagaruko thinamiddhāsayo thinamiddhādhimutto"ti. Thinamiddhaṁ sevantaññeva jānāti "ayaṁ puggalo ālokasaññāgaruko ālokasaññāsayo ālokasaññādhimutto"ti. Ālokasaññaṁ sevantaññeva jānāti "ayaṁ puggalo (ālokasaññāgaruko ālokasaññāsayo ālokasaññādhimutto"ti. Ālokasaññaṁ sevantaññeva jānāti "ayaṁ puggalo thinamiddhagaruko thinamiddhāsayo thinamiddhādhimutto"ti,) ayaṁ sattānaṁ āsayo.

1. Katamo ca (Syā, Ka)
2. ( ) Etthantare pāṭhā natthi Syāmapotthake, evamuparipi.

114. Katamo ca sattānaṁ anusayo? Sattānusayā kāmarāgānusayo paṭighānusayo mānānusayo diṭṭhānusayo vicikicchānusayo bhavarāgānusayo avijjānusayo. Yaṁ loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ, ettha sattānaṁ kāmarāgānusayo anuseti. Yaṁ loke appiyarūpaṁ asātarūpaṁ, ettha sattānaṁ paṭighānusayo anuseti. Iti imesu dvīsu dhammesu avijjā anupatitā, tadekaṭṭho māno ca diṭṭhi ca vicikicchā ca daṭṭhabbā. Ayaṁ sattānaṁ anusayo.

Katamañca sattānaṁ caritaṁ? Puññābhisaṅkhāro apuññābhisaṅkhāro āneñjābhisaṅkhāro parittabhūmako vā mahābhūmako vā. Idaṁ sattānaṁ caritaṁ.

115. Katamā ca sattānaṁ adhimutti? Santi sattā hīnādhimuttikā, santi sattā paṇītādhimuttikā. . Hīnādhimuttikā sattā hīnādhimuttike satte sevanti bhajanti payirupāsanti, paṇītādhimuttikā sattā paṇītādhimuttike satte sevanti bhajanti payirupāsanti. Atītampi addhānaṁ hīnādhimuttikā sattā hīnādhimuttike satte seviṁsu bhajiṁsu payirupāsiṁsu paṇītādhimuttikā sattā paṇītādhimuttike satte seviṁsu bhajiṁsu payirupāsiṁsu. Anāgatampi addhānaṁ hīnādhimuttikā sattā hīnādhimuttike satte sevissanti bhajissanti payirupāsassanti, paṇītādhimuttikā sattā paṇībhādhimuttike satthe sevissanti bhajissanti payirupāsissanti. Ayaṁ sattānaṁ adhimutti.

Katame sattā abhabbā? Ye te sattā kammāvaraṇena samannāgatā kilesāvaraṇena samannāgatā vipākāvaraṇena samannāgatā assaddhā acchandikā duppaññā abhabbā niyāmaṁ okkamituṁ kusalesu dhammesu sammattaṁ, ime te sattā abhabbā.

Katame sattā bhabbā? Ye te sattā na kammāvaraṇena samannāgatā na kilesāvaraṇena samannāgatā na vipākāvaraṇena samannāgatā saddhā chandikā paññavanto bhabbā niyāmaṁ okkamituṁ kusalesu dhammesu sammattaṁ. Ime te sattā bhabbā, idaṁ Tathāgatassa sattānaṁ āsayānusaye ñāṇaṁ.

Āsayānusayañāṇaniddeso navasaṭṭhimo.

70. Yamakapāṭihīrañāṇaniddesa

116. Katamaṁ **Tathāgatassa yamakapāṭihīre ñāṇaṁ?** Idha Tathāgato yamakapāṭihīraṁ karoti asādhāraṇaṁ sāvakehi, uparimakāyato aggikkhandho pavattati, heṭṭhimakāyato udakadhārā pavattati. Heṭṭhimakāyato aggikkhandho pavattati, uparimakāyato udakadhārā pavattati. . Puratthimakāyato aggikkhandho pavattati, pacchimakāyato udakadhārā pavattati. Pacchimakāyato aggikkhandho pavattati, purattimakāyato udakadhārā pavattati. . Dakkhiṇa-akkhito aggikkhandho pavattati, vāma-akkhito udakadhārā pavattati. Vāma-akkhito aggikkhandho pavattati, dakkhiṇa-akkhito udakadhārā pavattati. . Dakkhiṇakaṇṇasotato aggikkhandho pavattati, vāmakaṇṇasotato udakadhārā pavattati, vāmakaṇṇasotato aggikkhandho pavattati, dakkhiṇakaṇṇasotato udakadhārā pavattati. . Dakkhiṇanāsikāsotato aggikkhandho pavattati, vāmanāsikāsotato udakadhārā pavattati. Vāmanāsikāsotato aggikkhandho pavattati, dakkhiṇanāsikāsotato udakadhārā pavattati. . Dakkhiṇa-aṁsakūṭato aggikkhandho pavattati, vāma-aṁsakūṭato udakadhārā pavattati. Vāma-aṁsakūṭato aggikkhandho pavattati, dakkhiṇa-aṁsakūṭato udakadhārā pavattati. . Dakkhiṇahatthato aggikkhandho pavattati, vāmahatthato udakadhārā pavattati. Vāmahatthato aggikkhandho pavattati, dakkhiṇahatthato udakadhārā pavattati. . Dakkhiṇapassato aggikkhandho pavattati, vāmapassato udakadhārā pavattati. Vāmapassato aggikkhandho pavattati, dakkhiṇapassato udakadhārā pavattati. . Dakkhiṇapādato aggikkhandho pavattati, vāmapādato udakadhārā pavattati. Vāmapādato aggikkhandho pavattati, dakkhiṇapādato udakadhārā pavattati. . Aṅgulaṅgulehi aggikkhandho pavattati, aṅgulantarikāhi udakadhārā pavattati, aṅgulantarikāhi aggikkhandho pavattati, aṅgulaṅgulehi udakadhārā pavattati. . Ekekalomato aggikkhandho pavattati, ekekalomato udakadhārā pavattati. Lomakūpato lomakūpato aggikkhandho pavattati, lomakūpato lomakūpato udakadhārā pavattati.

Channaṁ vaṇṇānaṁ nīlānaṁ pītakānaṁ lohitakānaṁ odātānaṁ mañjiṭṭhānaṁ[1] pabhassarānaṁ.

Bhagavā caṅkamati, nimmito tiṭṭhati vā nisīdati vā seyyaṁ vā kappeti. Bhagavā tiṭṭhati, nimmito caṅkamati vā nisīdati vā seyyaṁ vā kappeti. Bhagavā nisīdati, nimmito caṅkamati vā tiṭṭhati vā seyyaṁ vā kappeti. Bhagavā seyyaṁ kappeti, nimmito caṅkamati vā tiṭṭhati vā nisīdati vā. Nimmito caṅkamati, Bhagavā tiṭṭhati vā nisīdati vā seyyaṁ vā kappeti. Nimmito tiṭṭhati, Bhagavā caṅkamati vā nisīdati vā seyyaṁ vā kappeti. Nimmito nisīdati, Bhagavā caṅkamati vā tiṭṭhati vā seyyaṁ vā kappeti. Nimmito seyyaṁ kappeti, Bhagavā caṅkamati vā tiṭṭhati vā nisīdati vā. Idaṁ Tathāgatassa yamakapāṭihīre ñāṇaṁ.

Yamakapāṭihīrañāṇaniddeso sattatimo.

---

71. Mahākaruṇāñāṇaniddesa

117. Katamaṁ **Tathāgatassa mahāgaruṇāsamāpattiyā ñāṇaṁ?** Bahukehi ākārehi passantānaṁ Buddhānaṁ Bhagavantānaṁ sattetu mahākaruṇā okkamati, "āditto lokasannivāso"ti passantānaṁ Buddhānaṁ Bhagavantānaṁ sattesu mahākaruṇā okkamati. "Uyyutto lokasannivāso"ti passantānaṁ Buddhānaṁ Bhagavantānaṁ sattesu mahākaruṇā okkamati, "payāto lokasannivāso"ti passantānaṁ Buddhānaṁ Bhagavantānaṁ sattesu mahākaruṇā okkamati. "Kummaggappaṭipanno[2] lokasannivāso"ti passantānaṁ Buddhānaṁ Bhagavantānaṁ sattesu mahākaruṇā okkamati, "upanīyati loko addhuvo"ti passantānaṁ Buddhānaṁ Bhagavantānaṁ sattesu mahākaruṇā okkamati. "Atāṇo[3] loko anabhissaro"ti passantānaṁ Buddhānaṁ Bhagavantānaṁ sattesu mahākaruṇā okkamati, "assako loko sabbaṁ pahāya gamanīyan"ti passantānaṁ Buddhānaṁ Bhagavantānaṁ sattesu mahākaruṇā okkamati, "ūno loko atitto taṇhādāso"ti passantānaṁ Buddhānaṁ Bhagavantānaṁ sattesu mahākaruṇā okkamati, "atāyano lokasannivāso"ti

---

1. Mañjeṭṭhānaṁ (Syā, Ka) 2. Kummaggaṁ paṭipanno (Syā) 3. Attāṇo (Syā)

passantānaṁ -pa- "aleṇo lokasannivāso"ti passantānaṁ -pa- "asaraṇo lokasannivāso"ti passantānaṁ -pa- "asaraṇībhūto lokasannivāso"ti passantānaṁ -pa-.

"Uddhato loko avūpasanto"ti passantānaṁ -pa- "sasallolokasannivāso viddho puthusallehi, tassa natthañño koci sallānaṁ uddhatā aññatra mayā"ti passantānaṁ -pa- "avijjandhakārāvaraṇo lokasannivāso aṇḍabhūto kilesapañjarapakkhitto, tassa natthañño koci ālokaṁ dassetā aññatra mayā"ti passantānaṁ -pa- "avijjāgato lokasannivāso aṇḍabhūto pariyonaddho tantākulakajāto[1] kulāgaṇṭhikajāto[2] muñjapabbajabhūto apāyaṁ duggatiṁ vinipātaṁ saṁsāraṁ nātivattatī"ti passantānaṁ -pa- "avijjāvisadosasaṁlitto lokasannivāso kilesakalalībhūto"ti passantānaṁ -pa- "rāgadosamoha-jaṭājaṭito lokasannivāso, tassa natthañño koci jaṭaṁ vijaṭetā aññatra mayā"ti passantānaṁ -pa-.

"Taṇhāsaṁghāṭapaṭimukko lokasannivāso"ti passantānaṁ -pa- "taṇhājālena otthaṭo[3] lokasannivāso"ti passantānaṁ -pa- "taṇhāsotena vuyhati lokasannivāso"ti passantānaṁ -pa- "taṇhāsaññojanena saññutto lokasannivāso"ti passantānaṁ -pa- "taṇhānusayena anusaṭo lokasannivāso"ti passantānaṁ -pa- "taṇhāsantāpena santappati lokasannivāso"ti passantānaṁ -pa- "taṇhāpariḷāhena pariḍayhati lokasannivāso"ti passantānaṁ -pa-.

"Diṭṭhisaṁghāṭapaṭimukko lokasannivāso"ti passantānaṁ -pa- "diṭṭhijālena otthaṭo lokasannivāso"ti passantānaṁ -pa- "diṭṭhisotena vuyhati lokasannivāso"ti passantānaṁ -pa- "diṭṭhisaññojanena saññutto lokasannivāso"ti passantānaṁ -pa- "diṭṭhānusayena anusaṭo lokasannivāso"ti passantānaṁ -pa- "diṭṭhisantāpena santappati lokasannivāso"ti passantānaṁ -pa- "diṭṭhipariḷāhena pariḍayhati lokasannivāso"ti passantānaṁv -pa-.

---

1. Tantākulajāto (Syā)
2. Guḷāguṇṭhikajāto (Syā), gulāguṇḍikajāto (Ka, Sī-Ṭṭha) Dī 2. 47 piṭṭhe passitabbā.
3. Otthato (Ka)

"jātiyā anugato lokasannivāso"ti passantānaṁ -pa- "jarāya anusaṭo lokasannivāso"ti passantānaṁ -pa- "byādhinā abhibhūto lokasannivāso"ti passantānaṁ -pa- "maraṇena abbhāhato lokasannivāso"ti passantānaṁ -pa- "dukkhe patiṭṭhito lokasannivāso"ti passantānaṁ -pa-.

"Taṇhāya uḍḍito lokasannivāso"ti passantānaṁ -pa- "jarāpākāraparikkhitto lokasannivāso"ti passantānaṁ -pa- "maccupāsena parikkhitto lokasannivāso"ti passantānaṁ -pa- "mahābandhanabaddho lokasannivāso rāgabandhanena dosabandhanena mohabandhanena mānabandhanena diṭṭhibandhanena kilesabandhanena duccaritabandhanena, tassa natthañño koci bandhanaṁ mocetā aññatra mayā"ti passantānaṁ -pa- "mahāsambādhappaṭipanno lokasannivāso, tassa natthañño koci okāsaṁ dassetā aññatra mayā"ti passantānaṁ. "Mahāpalibodhena palibuddho lokasannivāso, tassa natthañño koci palibodhaṁ chetā aññatra mayā"ti passantānaṁ -pa- "mahāpapāte patito lokasannivāso, tassa natthañño koci papātā uddhatā aññatra mayā"ti passantānaṁ -pa- "mahākantārappaṭipanno lokasannivāso, tassa natthañño koci kantāraṁ tāretā aññatra mayā"ti passantānaṁ -pa- "mahāsaṁsārappaṭipanno lokasannivāso, tassa natthañño koci saṁsārā mocetā aññatra mayā"ti passantānaṁ -pa- "mahāvidugge samparivattati lokasannivāso, tassa natthañño koci viduggā uddhatā aññatra mayā"ti passantānaṁ -pa- "mahāpalipe[1] palipanno lokasannivāso, tassa natthañño koci palipā uddhatā aññatra mayā"ti passantānaṁ -pa-.

"Abbhāhato lokasannivāso"ti passantānaṁ -pa- "āditto lokasannivāso rāgagginā dosagginā mohagginā jātiyā jarāya maraṇena sokehi paridevehi dukkhehi domanassehi upāyāsehi, tassa natthañño koci nibbāpetā aññatra mayā"ti passantānaṁ -pa- "unnītako lokasannivāso haññati niccamatāṇo pattadaṇḍo takkaro"ti passantānaṁ -pa- "vajjabandhanabaddho lokasannivāso āghātanapaccupaṭṭhito, tassa natthañño koci bandhanaṁ mocetā

---

1. Mahāpallepe (Syā)

aññatra mayā"ti passantānaṁ -pa- "anātho lokasannivāso paramakāruññappatto, tassa natthañño koci tāyetā aññatra mayā"ti passantānaṁ -pa- "dukkhābhitunno[1] lokasannivāso cirarattaṁ pīḷito"ti passantānaṁ -pa- "gadhito lokasannivāso niccaṁ pipāsito"ti passantānaṁ -pa-.

"Andho lokasannivāso acakkhuko"ti passantānaṁ -pa- "hatanetto lokasannivāso apariṇāyako"ti passantānaṁ -pa- "vipathapakkhando[2] lokasannivāso añjasāparaddho, tassa natthañño koci ariyapathaṁ ānetā aññatra mayā"ti passantānaṁ -pa- "mahoghapakkhando lokasannivāso, tassa natthañño koci oghā uddhatā aññatra mayā"ti passantānaṁ -pa-.

118. "Dvīhi diṭṭhigatehi pariyuṭṭhito lokasannivāso"ti passantānaṁ -pa- "tīhi duccaritehi vippaṭipanno lokasannivāso"ti passantānaṁ -pa- "catūhi yogehi yutto lokasannivāso catuyogayojito"ti passantānaṁ -pa- "catūhi ganthehi[3] ganthito lokasannivāso"ti passantānaṁ -pa- "catūhi upādānehi upādīyati lokasannivāso"ti passantānaṁ -pa- "pañcagatisamāruḷho lokasannivāso"ti passantānaṁ -pa- "pañcahi kāmaguṇehi rajjati lokasannivāso"ti passantānaṁ -pa- "pañcahi nīvaraṇehi otthaṭo lokasannivāso"ti passantānaṁ -pa- "chahi vivādamūlehi vivadati lokasannivāso"ti passantānaṁ -pa- "chahi taṇhākāyehi rajjati lokasannivāso"ti passantānaṁ -pa- "chahi diṭṭhigatehi pariyuṭṭhito lokasannivāso"ti passantānaṁ -pa- "sattahi anusayehi anusaṭo lokasannivāso"ti passantānaṁ -pa- "sattahi saññojanehi saññutto lokasannivāso"ti passantānaṁ -pa- "sattahi mānehi unnato[4] lokasannivāso"ti passantānaṁ -pa- "aṭṭhahi lokadhammehi samparivattati lokasannivāso"ti passantānaṁ -pa- "aṭṭhahi micchattehi niyyāto lokasannivāso"ti passantānaṁ -pa- "aṭṭhahi purisadosehi dussati lokasannivāso"ti

---

1. Dukkhābhituṇṇo (Ka)
2. Vipathaṁ pakkhanto (Syā)
3. Gaṇṭhehi (Syā)
4. Uṇṇato (Syā, Ka)

passantānaṁ -pa- "navahi āghātavatthūhi āghātito lokasannivāso"ti passantānaṁ -pa- "navavidhamānehi unnato lokasannivāso"ti passantānaṁ -pa- "navahi taṇhāmūlakehi dhammehi rajjati lokasannīvāso"ti passantānaṁ -pa- "dasahi kilesavatthūhi kilissati lokasannivāso"ti passantānaṁ -pa- "dasahi āghātavatthūhi āghātito lokasannivāso"ti passantānaṁ -pa- "dasahi akusalakammapathehi samannāgato lokasannivāso"ti passantānaṁ -pa- "dasahi saññojanehi saññutto lokasannivāso"ti passantānaṁ -pa- "dasahi micchattehi niyyāto lokasannivāso"ti passantānaṁ -pa- "dasavatthukāya micchādiṭṭhiyā samannāgato lokasannivāso"ti passantānaṁ -pa- "dasavatthukāya antaggāhikāya diṭṭhiyā samannāgato lokasannivāso"ti passantānaṁ -pa- "aṭṭhasatataṇhāpapañcasatehi papañcito lokasannivāso"ti passantānaṁ Buddhānaṁ Bhagavantānaṁ sattesu mahākaruṇā okkamati. Dvāsaṭṭhiyā diṭṭhigatehi pariyuṭṭhito lokasannivāsoti passantānaṁ Buddhānaṁ Bhagavantānaṁ sattesu mahākaruṇā okkamati.

"Ahañcamhi tiṇṇo, loko ca atiṇṇo. Ahañcamhi mutto, loko ca amutto. Ahañcamhi danto, loko ca adanto. Ahañcamhi santo, loko ca asanto. Ahañcamhi assattho, loko ca anassattho. Ahañcamhi parinibbuto, loko ca aparinibbuto. Pahomi khvāhaṁ tiṇṇo tāretuṁ, mutto mocetuṁ, danto dametuṁ, santo sametuṁ, assattho assāsetuṁ, parinibbuto pare ca parinibbāpetun"ti passantānaṁ Buddhānaṁ Bhagavantānaṁ sattesu mahākaruṇā okkamati. Idaṁ Tathāgatassa mahākaruṇāsamāpattiyā ñāṇaṁ.

Mahākaruṇāñāṇaniddeso ekasattatimo.

72-73. Sabbaññutaññāṇaniddesa

119. Katamaṁ **Tathāgatassa sabbaññutaññāṇaṁ?** Sabbaṁ saṅkhatamasaṅkhataṁ anavasesaṁ jānātīti sabbaññutaññāṇaṁ, tattha āvaraṇaṁ natthīti anāvaraṇañāṇaṁ[1].

---

1. Anāvaraṇaṁ ñāṇaṁ (Syā) evamuparipi.

120. Atītaṁ sabbaṁ jānātīti sabbaññutaññāṇaṁ, tattha āvaraṇaṁ natthīti anāvaraṇañāṇaṁ. Anāgataṁ sabbaṁ jānātīti sabbaññutaññāṇaṁ, tattha āvaraṇaṁ natthīti anāvaraṇañāṇaṁ. Paccuppannaṁ sabbaṁ jānātīti sabbaññutaññāṇaṁ, tattha āvaraṇaṁ natthīti anāvaraṇañāṇaṁ.

Cakkhu ceva rūpā ca, evaṁ taṁ sabbaṁ jānātīti sabbaññutaññāṇaṁ, tattha āvaraṇaṁ natthīti anāvaraṇañāṇaṁ. Sotañceva saddā ca -pa-. Ghānañceva gandhā ca, jivhā ceva rasā ca. Kāyo ceva phoṭṭhabbā ca. Mano ceva dhammā ca, evaṁ taṁ sabbaṁ jānātīti sabbaññutaññāṇaṁ, tattha āvaraṇaṁ natthīti anāvaraṇañāṇaṁ.

Yāvatā aniccaṭṭhaṁ dukkhaṭṭhaṁ anattaṭṭhaṁ, taṁ sabbaṁ jānātīti sabbaññutaññāṇaṁ, tattha āvaraṇaṁ natthīti anāvaraṇañāṇaṁ. Yāvatā rūpassa aniccaṭṭhaṁ dukkhaṭṭhaṁ anattaṭṭhaṁ, taṁ sabbaṁ jānātīti sabbaññutaññāṇaṁ, tattha āvaraṇaṁ natthīti anāvaraṇañāṇaṁ. Yāvatā vedanāya -pa-. Yāvatā saññāya -pa-. Yāvatā saṅkhārānaṁ -pa-. Yāvatā viññāṇassa -pa-. Yāvatā cakkhussa -pa-. Jarāmaraṇassa aniccaṭṭhaṁ dukkhaṭṭhaṁ anattaṭṭhaṁ, taṁ sabbaṁ jānātīti sabbaññutaññāṇaṁ, tattha āvaraṇaṁ natthīti anāvaraṇañāṇaṁ.

Yāvatā abhiññāya abhiññaṭṭhaṁ, taṁ sabbaṁ jānātīti sabbaññutaññāṇaṁ, tattha āvaraṇaṁ natthīti anāvaraṇañāṇaṁ. Yāvatā pariññāya pariññaṭṭhaṁ -pa-. Yāvatā pahānassa[1] pahānaṭṭhaṁ -pa-. Yāvatā bhāvanāya bhāvanaṭṭhaṁ -pa-. Yāvatā sacchikiriyāya sacchikiriyaṭṭhaṁ, taṁ sabbaṁ jānātīti sabbaññutaññāṇaṁ, tattha āvaraṇaṁ natthīti anāvaraṇañāṇaṁ.

Yāvatā khandhānaṁ khandhaṭṭhaṁ, taṁ sabbaṁ jānātīti sabbaññutaññāṇaṁ, tattha āvaraṇaṁ natthīti anāvaraṇañāṇaṁ. Yāvatā dhātūnaṁ dhātuṭṭhaṁ -pa-. Yāvatā āyatanānaṁ āyatanaṭṭhaṁ -pa-. Yāvatā saṅkhatānaṁ saṅkhataṭṭhaṁ -pa-. Yāvatā asaṅkhatassa asaṅkhataṭṭhaṁ, taṁ sabbaṁ jānātīti sabbaññutaññāṇaṁ, tattha āvaraṇaṁ natthīti anāvaraṇañāṇaṁ.

Yāvatā kusale dhamme sabbaṁ[2] jānātīti sabbaññutaññāṇaṁ, tattha āvaraṇaṁ natthīti anāvaraṇañāṇaṁ. Yāvatā akusale dhamme -pa-. Yāvatā abyākate dhamme. Yāvatā kāmāvacare dhamme. Yāvatā

1. Pahānāya (Syā) 2. Sabbe (Aṭṭhakathā)

rūpāvacare dhamme. Yāvatā arūpāvacare dhamme. Yāvatā apariyāpanne dhamme sabbaṁ[1] jānātīti sabbaññutaññāṇaṁ, tattha āvaraṇaṁ natthīti anāvaraṇañāṇaṁ.

Yāvatā dukkhassa dukkhaṭṭhaṁ, taṁ sabbaṁ jānātīti sabbaññutaññāṇaṁ, tattha āvaraṇaṁ natthīti anāvaraṇañāṇaṁ. Yāvatā samudayassa samudayaṭṭhaṁ -pa-. Yāvatā nirodhassa nirodhaṭṭhaṁ -pa-. Yāvatā maggassa maggaṭṭhaṁ, taṁ sabbaṁ jānātīti sabbaññutaññāṇaṁ. Tattha āvaraṇaṁ natthīti anāvaraṇañāṇaṁ.

Yāvatā atthapaṭisambhidāya atthapaṭisambhidaṭṭhaṁ, taṁ sabbaṁ jānātīti sabbaññutaññāṇaṁ, tattha āvaraṇaṁ natthīti anāvaraṇañāṇaṁ. Yāvatā dhammapaṭisambhidāya dhammapaṭisambhidaṭṭhaṁ -pa-. Yāvatā niruttipaṭisambhidāya niruttipaṭisambhidaṭṭhaṁ -pa-. Yāvatā paṭibhānapaṭisambhidāya paṭibhānapaṭisambhidaṭṭhaṁ, taṁ sabbaṁ jānātīti sabbaññutaññāṇaṁ, tattha āvaraṇaṁ natthīti anāvaraṇañāṇaṁ.

Yāvatā indriyaparopariyattañāṇaṁ, taṁ sabbaṁ jānātīti sabbaññutaññāṇaṁ, tattha āvaraṇaṁ natthīti anāvaraṇañāṇaṁ. Yāvatā sattānaṁ āsayānusaye ñāṇaṁ -pa-. Yāvatā yamakapāṭihīre ñāṇaṁ -pa-. Yāvatā mahākaruṇāsamāpattiyā ñāṇaṁ, taṁ sabbaṁ jānātīti sabbaññutaññāṇaṁ, tattha āvaraṇaṁ natthīti anāvaraṇañāṇaṁ.

Yāvatā sadevakassa lokassa samārakassa sabrahmakassa sassamaṇabrahmaṇiyā pajāya sadevamanussāya diṭṭhaṁ sutaṁ mutaṁ viññātaṁ pattaṁ pariyesitaṁ anuvicaritaṁ manasā, taṁ sabbaṁ jānātīti sabbaññutaññāṇaṁ, tattha āvaraṇaṁ natthīti anāvaraṇañāṇaṁ.

121. Na tassa addiṭṭhamidhatthi kiñci,
Atho aviññātamajānitabbaṁ.
Sabbaṁ abhiññāsi yadatthi netyaṁ,
Tathāgato tena samantacakkhūti[2].

Samantacakkhūti kenaṭṭhena Samantacakkhu? Cuddasa Buddhañāṇāni dukkhe ñāṇaṁ Buddhañāṇaṁ, dukkhasamudaye ñāṇaṁ Buddhañāṇaṁ, dukkhanirodhe ñāṇaṁ Buddhañāṇaṁ,

---

1. Sabbe (Aṭṭhakathā)
2. Khu 7. 280; Khu 8. 178 piṭṭhesupi.

dukkhanirodhagāminiyā paṭipadāya ñāṇaṁ Buddhañāṇaṁ, atthapaṭisambhide ñāṇaṁ Buddhañāṇaṁ, dhammapaṭisambhide ñāṇaṁ Buddhañāṇaṁ, niruttipaṭisambhide ñāṇaṁ Buddhañāṇaṁ, paṭibhānapaṭisambhide ñāṇaṁ Buddhañāṇaṁ, indriyaparopariyattañāṇaṁ Buddhañāṇaṁ, sattānaṁ āsayānusaye ñāṇaṁ Buddhañāṇaṁ, yamakapāṭihīre ñāṇaṁ Buddhañāṇaṁ, mahākaruṇāsamāpattiyā ñāṇaṁ Buddhañāṇaṁ, sabbaññutaññāṇaṁ Buddhañāṇaṁ, anāvaraṇañāṇaṁ Buddhañāṇaṁ. Imāni cuddasa Buddhañāṇāni. Imesaṁ cuddasannaṁ Buddhañāṇānaṁ aṭṭha ñāṇāni sāvakasādhāraṇāni, cha ñāṇāni asādhāraṇāni sāvakehi.

Yāvatā dukkhassa dukkhaṭṭho, sabbo ñāto, aññāto dukkhaṭṭho natthīti sabbaññutaññāṇaṁ, tattha āvaraṇaṁ natthīti anāvaraṇañāṇaṁ. Yāvatā dukkhassa dukkhaṭṭho, sabbo ñāto sabbo diṭṭho sabbo vidito sabbo sacchikato sabbo phassito paññāya, aphassito paññāya dukkhaṭṭho natthīti sabbaññutaññāṇaṁ, tattha āvaraṇaṁ natthīti anāvaraṇañāṇaṁ. Yāvatā samudayassa samudayaṭṭho. Yāvatā nirodhassa nirodhaṭṭho. Yāvatā maggassa maggaṭṭho -pa-. Yāvatā atthapaṭisambhidāya atthapaṭisambhidaṭṭho. Yāvatā dhammapaṭisambhidāya dhammapaṭisambhidaṭṭho. Yāvatā niruttipaṭisambhidāya niruttipaṭisambhidaṭṭho. Yāvatā paṭibhānapaṭisambhidāya paṭibhānapaṭisambhidaṭṭho, sabbo ñāto sabbo diṭṭho sabbo vidito sabbo sacchikato sabbo phassito paññāya, aphassito paññāya paṭibhānapaṭisambhidaṭṭho natthīti sabbaññutaññāṇaṁ, tattha āvaraṇaṁ natthīti anāvaraṇañāṇaṁ.

Yāvatā indriyaparopariyattañāṇaṁ. Yāvatā sattānaṁ āsayānusaye ñāṇaṁ. Yāvatā yamakapāṭihīre ñāṇaṁ. Yāvatā mahākaruṇāsamāpattiyā ñāṇaṁ, sabbaṁ ñātaṁ sabbaṁ diṭṭhaṁ sabbaṁ viditaṁ sabbaṁ sacchikataṁ sabbaṁ phassitaṁ paññāya, aphassitaṁ paññāya mahākaruṇāsamāpattiyā ñāṇaṁ natthīti sabbaññutaññāṇaṁ, tattha āvaraṇaṁ natthīti anāvaraṇañāṇaṁ.

Yāvatā sadevakassa lokassa samārakassa sabrahmakassa sassamaṇabrāhmaṇiyā pajāya sadevamanussāya diṭṭhaṁ sutaṁ mutaṁ viññātaṁ pattaṁ pariyesitaṁ anuvicaritaṁ manasā, sabbaṁ ñātaṁ sabbaṁ diṭṭhaṁ sabbaṁ viditaṁ sabbaṁ sacchikataṁ sabbaṁ phassitaṁ paññāya, aphassitaṁ paññāya natthīti sabbaññutaññāṇaṁ, tattha āvaraṇaṁ natthīti anāvaraṇañāṇaṁ.

Na tassa addiṭṭhamidhatthi kiñci,
Atho aviññātamajānitabbaṁ.
Sabbaṁ abhiññāsi yadatthi neyyaṁ,
Tathāgato tena samantacakkhūti.

Ñāṇakathā niṭṭhitā.

---

2. Diṭṭhikathā

122. Kā diṭṭhi, kati diṭṭhiṭṭhānāni, kati diṭṭhipariyuṭṭhānāni, kati diṭṭhiyo kati diṭṭhābhinivesā, katamo diṭṭhiṭṭhānasamugghātoti.

Kā diṭṭhīti abhinivesaparāmāso diṭṭhi. . **Kati diṭṭhiṭṭhānānī**ti aṭṭha diṭṭhiṭṭhānāni. . **Kati diṭṭhipariyuṭṭhānānī**ti aṭṭhārasa diṭṭhipariyuṭṭhānāni. . **Kati diṭṭhiyo**ti soḷasa diṭṭhiyo. . **Kati diṭṭhābhinivesā**ti tīṇi sataṁ diṭṭhābhinivesā. . **Katamo diṭṭhiṭṭhānasamugghāto**ti sotāpattimaggo diṭṭhiṭṭhānasamugghāto.

123. Kathaṁ **abhinivesaparāmāso diṭṭhi**[1]? Rūpaṁ "etaṁ mama, esohamasmi, eso me attā"ti abhinivesaparāmāso diṭṭhi. Vedanaṁ etaṁ mama -pa-. Saññaṁ etaṁ mama -pa-. Saṅkhāre etaṁ mama -pa-. Viññāṇaṁ "etaṁ mama, esohamasmi, eso me attā"ti abhinivesaparāmāso diṭṭhi. Cakkhuṁ etaṁ mama. Sotaṁ etaṁ mama. Ghānaṁ etaṁ mama. Jivhaṁ etaṁ mama. Kāyaṁ etaṁ mama. Manaṁ "etaṁ mama, esohamasmi, eso me attā"ti abhinivesaparāmāso diṭṭhi. . Rūpe[2] etaṁ mama. Sadde etaṁ mama. Gandhe etaṁ mama. Rase etaṁ mama. Phoṭṭhabbe etaṁ mama. Dhamme "etaṁ mama, esohamasmi, eso me attā"ti abhinivesaparāmāso diṭṭhi. . Cakkhuviññāṇaṁ etaṁ mama. Sotaviññāṇaṁ etaṁ mama. Ghānaviññāṇaṁ etaṁ mama. Jivhāviññāṇaṁ etaṁ mama. Kāyaviññāṇaṁ etaṁ mama. Manoviññāṇaṁ "etaṁ mama, esohamasmi, eso me attā"ti abhinivesaparāmāso diṭṭhi. . Cakkhusamphassaṁ etaṁ mama. Sotasamphassaṁ etaṁ mama. Ghānasamphassaṁ etaṁ mama. Jivhāsamphassaṁ etaṁ mama.

---

1. Kati abhinivesaparāmāso diṭṭhīti (Syā)
2. Rūpaṁ (Syā) tathā pañcasu ārammaṇesu ekavacanena.

Kāyasamphassaṁ etaṁ mama. Manosamphassaṁ “etaṁ mama, esohamasmi, eso me attā”ti abhinivesaparāmāso diṭṭhi. . Cakkhusamphassajaṁ vedanaṁ. Sotasamphassajaṁ vedanaṁ. Ghānasamphassajaṁ vedanaṁ. Jivhāsamphassajaṁ vedanaṁ. Kāyasamphassajaṁ vedanaṁ. Manosamphassajaṁ vedanaṁ “etaṁ mama, esohamasmi, eso me attā”ti abhinivesaparāmāso diṭṭhi.

Rūpasaññaṁ etaṁ mama. Saddasaññaṁ etaṁ mama. Gandhasaññaṁ etaṁ mama. Rasasaññaṁ etaṁ mama. Phoṭṭhabbasaññaṁ etaṁ mama. Dhammasaññaṁ “etaṁ mama, esohamasmi, eso me attā”ti abhinivesaparāmāso diṭṭhi. . Rūpasañcetanaṁ etaṁ mama. Saddasañcetanaṁ etaṁ mama. Gandhasañcetanaṁ etaṁ mama. Rasasañcetanaṁ etaṁ mama. Phoṭṭhabbasañcetanaṁ etaṁ mama. Dhammasañcetanaṁ “etaṁ mama, esohamasmi, eso me attā”ti abhinivesaparāmāso diṭṭhi. . Rūpataṇhaṁ etaṁ mama. Saddataṇhaṁ etaṁ mama. Gandhataṇhaṁ etaṁ mama. Rasataṇhaṁ etaṁ mama. Phoṭṭhabbataṇhaṁ etaṁ mama. Dhammataṇhaṁ “etaṁ mama, esohamasmi, eso me attā”ti abhinivesaparāmāso diṭṭhi. . Rūpavitakkaṁ etaṁ mama. Saddavitakkaṁ etaṁ mama. Gandhavitakkaṁ etaṁ mama. Rasavitakkaṁ etaṁ mama. Phoṭṭhabbavitakkaṁ etaṁ mama. Dhammavitakkaṁ “etaṁ mama, esohamasmi, eso me attā”ti abhinivesaparāmāso diṭṭhi. . Rūpavicāraṁ etaṁ mama. Saddavicāraṁ etaṁ mama. Gandhavicāraṁ etaṁ mama. Rasavicāraṁ etaṁ mama. Phoṭṭhabbavicāraṁ etaṁ mama. Dhammavicāraṁ “etaṁ mama, esohamasmi, eso me attā”ti abhinivesaparāmāso diṭṭhi.

Pathavīdhātuṁ etaṁ mama. Āpodhātuṁ etaṁ mama. Tejodhātuṁ etaṁ mama. Vāyodhātuṁ etaṁ mama. Ākāsadhātuṁ etaṁ mama. Viññāṇadhātuṁ “etaṁ mama, esohamasmi, eso me attā”ti abhinivesaparāmāso diṭṭhi. . Pathavīkasiṇaṁ etaṁ mama. Āpokasiṇaṁ. Tejokasiṇaṁ. Vāyokasiṇaṁ. Nīlakasiṇaṁ. Pītakasiṇaṁ. Lohitakasiṇaṁ. Odātakasiṇaṁ. Ākāsakasiṇaṁ. Viññāṇakasiṇaṁ “etaṁ mama, esohamasmi, eso me attā”ti abhinivesaparāmāso diṭṭhi.

Kesaṁ etaṁ mama. Lomaṁ etaṁ mama. Nakhaṁ etaṁ mama. Dantaṁ etaṁ mama. Tacaṁ etaṁ mama. Maṁsaṁ etaṁ mama. Nhāruṁ etaṁ mama. Aṭṭhiṁ etaṁ mama. Aṭṭhimiñjaṁ etaṁ mama. Vakkaṁ etaṁ mama. Hadayaṁ etaṁ mama. Yakanaṁ etaṁ mama. Kilomakaṁ etaṁ mama. Pihakaṁ etaṁ mama. Papphāsaṁ etaṁ mama. Antaṁ etaṁ mama. Antaguṇaṁ etaṁ mama. Udariyaṁ etaṁ mama. Karīsaṁ etaṁ mama. Pittaṁ etaṁ mama. Semhaṁ etaṁ mama. Pubbaṁ etaṁ

mama. Lohitaṁ etaṁ mama. Sedaṁ etaṁ mama. Medaṁ etaṁ mama. Assuṁ etaṁ mama. Vasaṁ etaṁ mama. Kheḷaṁ etaṁ mama. Siṅghāṇikaṁ etaṁ mama. Lasikaṁ etaṁ mama. Muttaṁ etaṁ mama. Matthaluṅgaṁ "etaṁ mama, esohamasmi, eso me attā"ti abhinivesaparāmāso diṭṭhi.

Cakkhāyatanaṁ etaṁ mama. Rūpāyatanaṁ etaṁ mama. Sotāyatanaṁ etaṁ mama. Saddāyatanaṁ etaṁ mama. Ghānāyatanaṁ etaṁ mama. Gandhāyatanaṁ etaṁ mama. Jivhāyatanaṁ etaṁ mama. Rasāyatanaṁ etaṁ mama. Kāyāyatanaṁ etaṁ mama. Phoṭṭhabbāyatanaṁ etaṁ mama. Manāyatanaṁ etaṁ mama. Dhammāyatanaṁ etaṁ mama.

Cakkhudhātuṁ etaṁ mama. Rūpadhātuṁ etaṁ mama. Cakkhuviññāṇadhātuṁ etaṁ mama. Sotadhātuṁ etaṁ mama. Saddadhātuṁ etaṁ mama. Sotaviññāṇadhātuṁ etaṁ mama. Ghānadhātuṁ etaṁ mama. Gandhadhātuṁ etaṁ mama. Ghānaviññāṇadhātuṁ etaṁ mama. Jivhādhātuṁ etaṁ mama. Rasadhātuṁ etaṁ mama. Jivhāviññāṇadhātuṁ etaṁ mama. Kāyadhātuṁ etaṁ mama. Phoṭṭhabbadhātuṁ etaṁ mama. Kāyaviññāṇadhātuṁ etaṁ mama. Manodhātuṁ etaṁ mama. Dhammadhātuṁ etaṁ mama. Manoviññāṇadhātuṁ "etaṁ mama, esohamasmi, eso me attā"ti abhinivesaparāmāso diṭṭhi.

Cakkhundriyaṁ etaṁ mama. Sotindriyaṁ etaṁ mama. Ghānindriyaṁ etaṁ mama. Jivhindriyaṁ etaṁ mama. Kāyindriyaṁ etaṁ mama, manindriyaṁ etaṁ mama. Jīvitindriyaṁ etaṁ mama. Itthindriyaṁ etaṁ mama. Purisindriyaṁ etaṁ mama. Sukhindriyaṁ etaṁ mama. Dukkhindriyaṁ etaṁ mama. Somanassindriyaṁ etaṁ mama. Domanassindriyaṁ etaṁ mama. Upekkhindriyaṁ etaṁ mama. Saddhindriyaṁ etaṁ mama. Vīriyindriyaṁ etaṁ mama. Satindriyaṁ etaṁ mama. Samādhindriyaṁ etaṁ mama. Paññindriyaṁ "etaṁ mama, esohamasmi, eso me attā"ti abhinivesaparāmāso diṭṭhi.

Kāmadhātuṁ etaṁ mama. Rūpadhātuṁ etaṁ mama. Arūpadhātuṁ etaṁ mama. Kāmabhavaṁ etaṁ mama. Rūpabhavaṁ etaṁ mama. Arūpabhavaṁ etaṁ mama. Saññābhavaṁ etaṁ mama. Asaññābhavaṁ etaṁ mama. Nevasaññānāsaññābhavaṁ etaṁ mama. Ekavokārabhavaṁ etaṁ mama. Catuvokārabhavaṁ etaṁ mama. Pañcavokārabhavaṁ etaṁ mama. . Paṭhamajjhānaṁ etaṁ mama. Dutiyajjhānaṁ etaṁ mama. Tatiyajjhānaṁ etaṁ mama. Catutthajjhānaṁ etaṁ mama. Mettaṁ cetovimuttiṁ etaṁ mama. Karuṇaṁ cetovimuttiṁ etaṁ mama. Muditaṁ cetovimuttiṁ etaṁ mama. Upekkhaṁ cetovimuttiṁ etaṁ mama. . Ākāsānañcāyatanasamāpattiṁ etaṁ mama.

Viññāṇañcāyatanasamāpattiṁ etaṁ mama. Ākiñcaññāyatanasamāpattiṁ etaṁ mama. Nevasaññānāsaññāyatanasamāpattiṁ "etaṁ mama, esohamasmi, eso me attā"ti abhinivesaparāmāso diṭṭhi.

Avijjaṁ etaṁ mama. Saṅkhāre etaṁ mama. Viññāṇaṁ etaṁ mama. Nāmarūpaṁ etaṁ mama. Saḷāyatanaṁ etaṁ mama. Phassaṁ etaṁ mama. Vedanaṁ etaṁ mama. Taṇhaṁ etaṁ mama. Upādānaṁ etaṁ mama. Bhavaṁ etaṁ mama. Jātiṁ etaṁ mama. Jarāmaraṇaṁ "etaṁ mama, esohamasmi, eso me attā"ti abhinivesaparāmāso diṭṭhi. Evaṁ abhinivesaparāmāso diṭṭhi.

124. Katamāni **aṭṭha diṭṭhiṭṭhānāni?** Khandhāpi diṭṭhiṭṭhānaṁ, avijjāpi diṭṭhiṭṭhānaṁ, phassopi diṭṭhiṭṭhānaṁ, saññāpi diṭṭhiṭṭhānaṁ, vitakkopi[1] diṭṭhiṭṭhānaṁ, ayoniso manasikāropi diṭṭhiṭṭhānaṁ, pāpamittopi diṭṭhiṭṭhānaṁ, paratoghosopi diṭṭhiṭṭhānaṁ.

Khandhā hetu khandhā paccayo diṭṭhiṭṭhānaṁ upādāya samuṭṭhānaṭṭhena, evaṁ khandhāpi diṭṭhiṭṭhānaṁ. Avijjā hetu avijjā paccayo diṭṭhiṭṭhānaṁ upādāya samuṭṭhānaṭṭhena, evaṁ avijjāpi diṭṭhiṭṭhānaṁ. Phasso hetu phasso paccayo diṭṭhiṭṭhānaṁ upādāya samuṭṭhānaṭṭhena, evaṁ phassopi diṭṭhiṭṭhānaṁ. Saññā hetu saññā paccayo diṭṭhiṭṭhānaṁ upādāya samuṭṭhānaṭṭhena, evaṁ saññāpi diṭṭhiṭṭhānaṁ. Vitakko hetu vitakko paccayo diṭṭhiṭṭhānaṁ upādāya samuṭṭhānaṭṭhena, evaṁ vitakkopi diṭṭhiṭṭhānaṁ. Ayoniso manasikāro hetu ayoniso manasikāro paccayo diṭṭhiṭṭhānaṁ upādāya samuṭṭhānaṭṭhena, evaṁ ayoniso manasikāropi diṭṭhiṭṭhānaṁ. Pāpamitto hetu pāpamitto paccayo diṭṭhiṭṭhānaṁ upādāya samuṭṭhānaṭṭhena, evaṁ pāpamittopi diṭṭhiṭṭhānaṁ. Paratoghoso hetu paratoghoso paccayo diṭṭhiṭṭhānaṁ upādāya samuṭṭhānaṭṭhena, evaṁ paratoghosopi diṭṭhiṭṭhānaṁ. Imāni aṭṭha diṭṭhiṭṭhānāni.

125. Katamāni **aṭṭhārasa diṭṭhipariyuṭṭhānāni**? Yā diṭṭhi diṭṭhigataṁ diṭṭhigahanaṁ diṭṭhikantāraṁ diṭṭhivisūkaṁ diṭṭhivipphanditaṁ diṭṭhisaññojanaṁ diṭṭhisallaṁ diṭṭhisambādho diṭṭhipalibodho diṭṭhibandhanaṁ diṭṭhipapāto diṭṭhānusayo diṭṭhisantāpo

---

1. Vitakkāpi (Syā)

diṭṭhipariḷāho diṭṭhigantho diṭṭhupādānaṁ diṭṭhābhiniveso diṭṭhiparāmāso imāni aṭṭhārasa diṭṭhipariyuṭṭhānāni.

126. Katamā **soḷasa diṭṭhiyo**? Assādadiṭṭhi attānudiṭṭhi micchādiṭṭhi sakkāyadiṭṭhi sakkāyavatthukā sassatadiṭṭhi sakkāyavatthukā ucchedadiṭṭhi antaggāhikā diṭṭhi pubbantānudiṭṭhi aparantānudiṭṭhi saññojanikā diṭṭhi "ahan"ti mānavinibandhādiṭhi "maman"ti mānavinibandhā diṭṭhi attavādapaṭisaṁyuttā diṭṭhi lokavādapaṭisaṁyuttā diṭṭhi bhavadiṭṭhi vibhavadiṭṭhi, imā soḷasa diṭṭhiyo.

127. Katame **tīṇi sataṁ diṭṭhābhinivesā**? Assādadiṭṭhiyā katihākārehi abhiniveso hoti, attānudiṭṭhiyā katihākārehi abhiniveso hoti, micchādiṭṭhiyā katihākārehi abhiniveso hoti, sakkāyadiṭṭhiyā katihākārehi abhiniveso hoti, sakkāyavatthukāya sassatadiṭṭhiyā katihākārehi abhiniveso hoti, sakkāyavatthukāya ucchedadiṭṭhiyā katihākārehi abhiniveso hoti, antaggāhikāya diṭṭhiyā katihākārehi abhiniveso hoti, pubbantānudiṭṭhiyā katihākārehi abhiniveso hoti, aparantānudiṭṭhiyā katihākārehi abhiniveso hoti, saññojanikāya diṭṭhiyā katihākārehi abhiniveso hoti, "ahan"ti mānavinibandhāya diṭṭhiyā katihākārehi abhiniveso hoti, "maman"ti mānavinibandhāya diṭṭhiyā katihākārehi abhiniveso hoti, attavādapaṭisaṁyuttāya diṭṭhiyā katihākārehi abhiniveso hoti, lokavādapaṭisaṁyuttāya diṭṭhiyā katihākārehi abhiniveso hoti, bhavadiṭṭhiyā katihākārehi abhiniveso hoti, vibhavadiṭṭhiyā katihākārehi abhiniveso hoti?

Assādadiṭṭhiyā pañcatiṁsāya ākārehi abhiniveso hoti, attānudiṭṭhiyā vīsatiyā ākārehi abhiniveso hoti, micchādiṭṭhiyā dasahākārehi abhiniveso hoti, sakkāyadiṭṭhiyā vīsatiyā ākārehi abhiniveso hoti, sakkāyavatthukāya sassatadiṭṭhiyā pannarasahi ākārehi abhiniveso hoti, sakkāyavatthukāya ucchedadiṭṭhiyā pañcahākārehi abhiniveso hoti, antaggāhikāya diṭṭhiyā paññāsāya ākārehi abhiniveso

hoti, pubbantānudiṭṭhiyā aṭṭhārasahi ākārehi abhiniveso hoti, aparantānudiṭṭhiyā catucattālīsāya ākārehi abhiniveso hoti, saññojanikāya diṭṭhiyā aṭṭhārasahi ākārehi abhiniveso hoti, "ahan"ti mānavinibandhāya diṭṭhiyā aṭṭhārasahi ākārehi abhiniveso hoti, "maman"ti mānavinibandhāya diṭṭhiyā aṭṭhārasahi ākārehi abhiniveso hoti, attavādapaṭisaṁyuttāya diṭṭhiyā vīsatiyā ākārehi abhiniveso hoti, lokavādapaṭisaṁyuttāya diṭṭhiyā aṭṭhahi ākārehi abhiniveso hoti, bhavadiṭṭhiyā ekena ākārena[1] abhiniveso hoti, vibhavadiṭṭhiyā ekena ākārena[1] abhiniveso hoti.

1. Assādadiṭṭhiniddesa

128. Assādadiṭṭhiyā katamehi pañcatiṁsāya ākārehi abhiniveso hoti? Yaṁ rūpaṁ paṭicca uppajjati sukhaṁ somanassaṁ, "ayaṁ rūpassa assādo"ti abhinivesaparāmāso diṭṭhi. Diṭṭhi na assādo, assādo na diṭṭhi. Aññā diṭṭhi, añño assādo. Yā ca diṭṭhi yo ca assādo, ayaṁ vuccati assādadiṭṭhi.

Assādadiṭṭhi micchādiṭṭhi diṭṭhivipatti, tāya diṭṭhivipattiyā samannāgato puggalo diṭṭhivipanno. Diṭṭhivipanno puggalo na sevitabbo na bhajitabbo na payirupāsitabbo, taṁ kissa hetu, diṭṭhi hissa pāpikā. Yo diṭṭhiyā rāgo[2], so na diṭṭhi, diṭṭhi na rāgo. Aññā diṭṭhi, añño rāgo. Yā ca diṭṭhi yo ca rāgo, ayaṁ vuccati diṭṭhirāgo. Tāya ca diṭṭhiyā tena ca rāgena samannāgato puggalo diṭṭhirāgaratto. Diṭṭhirāgaratte puggale dinnaṁ dānaṁ na mahapphalaṁ hoti na mahānisaṁsaṁ. Taṁ kissa hetu, diṭṭhi hissa pāpikā, assādadiṭṭhi micchādiṭṭhi.

Micchādiṭṭhikassa purisapuggalassa dveva gatiyo nirayo vā tiracchānayoni vā. Micchādiṭṭhikassa purisapuggalassa yañceva kāyakammaṁ yathādiṭṭhi samattaṁ samādinnaṁ, yañca vacīkammaṁ -pa- yañca manokammaṁ yathādiṭṭhi samattaṁ samādinnaṁ, yā ca cetanā yā ca patthanā yo ca paṇidhi ye ca saṅkhārā,

---

1. Ekūnavīsatiyā ākārehi (Syā)
2. Yā diṭṭhi yo rāgo (Syā)

sabbe te dhammā aniṭṭhāya akantāya amanāpāya ahitāya dukkhāya saṁvattanti. Taṁ kissa hetu, diṭṭhi hissa pāpikā. Seyyathāpi nimbabījaṁ vā kosātakībījaṁ vā tittakālābubījaṁ vā allāya pathaviyā nikkhittaṁ yañceva pathavirasaṁ upādiyati, yañca āporasaṁ upādiyati, sabbaṁ taṁ tittakattāya kaṭukattāya asātattāya[1] saṁvattati. Taṁ kissa hetu, bījaṁ hissa pāpikaṁ. Evamevaṁ micchādiṭṭhikassa purisapuggalassa yañceva kāyakammaṁ yathādiṭṭhi samattaṁ samādinnaṁ, yañca vacīkammaṁ -pa- yañca manokammaṁ yathādiṭṭhi samattaṁ samādinnaṁ, yā ca cetanā yā ca patthanā yo ca paṇidhi ye ca saṅkhārā, sabbe te dhammā aniṭṭhāya akantāya amanāpāya ahitāya dukkhāya saṁvattanti. Taṁ kissa hetu, diṭṭhi hissa pāpikā. Assādadiṭṭhi micchādiṭṭhi.

Micchādiṭṭhi diṭṭhigataṁ diṭṭhigahanaṁ diṭṭhikantāraṁ diṭṭhivisūkaṁ diṭṭhivipphanditaṁ diṭṭhisaññojanaṁ diṭṭhisallaṁ diṭṭhisambādho diṭṭhipalibodho diṭṭhibandhanaṁ diṭṭhipapāto diṭṭhānusayo diṭṭhisantāpo diṭṭhipariḷāho diṭṭhigantho diṭṭhupādānaṁ diṭṭhābhiniveso diṭṭhiparāmāso, imehi aṭṭhārasahi ākārehi pariyuṭṭhitacittassa saññogo.

129. Atthi saññojanāni ceva diṭṭhiyo ca, atthi saññojanāni na ca diṭṭhiyo. Katamāni saññojanāni ceva diṭṭhiyo ca? Sakkāyadiṭṭhi sīlabbataparāmāso, imāni saññojanāni ceva diṭṭhiyo ca. . Katamāni saññojanāni na ca diṭṭhiyo? Kāmarāgasaññojanaṁ paṭighasaññojanaṁ mānasaññojanaṁ vicikicchāsaññojanaṁ bhavarāgasaññojanaṁ issāsaññojanaṁ macchariyasaññojanaṁ anunayasaññojanaṁ avijjāsaññojanaṁ, imāni saññojanāni na ca diṭṭhiyo.

Yaṁ vedanaṁ paṭicca -pa-. Yaṁ saññaṁ paṭicca -pa-. Yaṁ saṅkhāre[2] paṭicca -pa-. Yaṁ viññāṇaṁ paṭicca. . Yaṁ cakkhuṁ paṭicca. Yaṁ sotaṁ paṭicca. Yaṁ ghānaṁ paṭicca. Yaṁ jivhaṁ paṭicca. Yaṁ kāyaṁ paṭicca. Yaṁ manaṁ paṭicca. Yaṁ rūpe paṭicca. Yaṁ sadde paṭicca. Yaṁ gandhe paṭicca. Yaṁ rase paṭicca. Yaṁ phoṭṭhabbe paṭicca. Yaṁ dhamme paṭicca. . Yaṁ cakkhuviññāṇaṁ paṭicca. Yaṁ sotaviññāṇaṁ paṭicca. Yaṁ ghānaviññāṇaṁ paṭicca. Yaṁ jivhāviññāṇaṁ paṭicca. Yaṁ kāyaviññāṇaṁ paṭicca. Yaṁ manoviññāṇaṁ

---

1. Asāratāya (Syā)
2. Ye saṅkhāre (Ka) Saṁ 2. 24 piṭṭhe passitabbā.

paṭicca. . Yaṁ cakkhusamphassaṁ paṭicca. Yaṁ sotasamphassaṁ paṭicca. Yaṁ ghānasamphassaṁ paṭicca. Yaṁ jivhāsamphassaṁ paṭicca. Yaṁ kāyasamphassaṁ paṭicca. Yaṁ manosamphassaṁ paṭicca. . Yaṁ cakkhusamphassajaṁ vedanaṁ paṭicca. Yaṁ sotasamphassajaṁ vedanaṁ paṭicca. Yaṁ ghānasamphassajaṁ vedanaṁ paṭicca. Yaṁ jivhāsamphassajaṁ vedanaṁ paṭicca. Yaṁ kāyasamphassajaṁ vedanaṁ paṭicca. Yaṁ manosamphassajaṁ vedanaṁ paṭicca uppajjati sukhaṁ somanassaṁ "ayaṁ manosamphassajāya vedanāya assādo"ti abhinivesaparāmāso diṭṭhi. Diṭṭhi na assādo, assādo na diṭṭhi. Aññā diṭṭhi, añño assādo. Yā ca diṭṭhi yo ca assādo, ayaṁ vuccati assādadiṭṭhi.

Assādadiṭṭhi micchādiṭṭhi diṭṭhivipatti, tāya diṭṭhivipattiyā samānnāgato puggalo diṭṭhivipanno. Diṭṭhivipanno puggalo na sevitabbo na bhajitabbo na payirupāsitabbo. Taṁ kissa hetu, diṭṭhi hissa pāpikā. Yo diṭṭhiyā rāgo, so na diṭṭhi, diṭṭhi na rāgo. Aññā diṭṭhi, añño rāgo. Yā ca diṭṭhi yo ca rāgo, ayaṁ vuccati diṭṭhirāgo. Tāya ca diṭṭhiyā tena ca rāgena samannāgato puggalo diṭṭhirāgaratto. Diṭṭhirāgaratte puggale dinnaṁ dānaṁ na mahapphalaṁ hoti na mahānisaṁsaṁ. Taṁ kissa hesu, diṭṭhi hissa pāpikā. Assādadiṭṭhi micchādiṭṭhi.

Micchādiṭṭhikassa purisapuggalassa dveva gatiyo nirayo vā tiracchānayoni vā. Micchādiṭṭhikassa purisapuggalassa yañceva kāyakammaṁ yathādiṭṭhi samattaṁ samādinnaṁ, yañca vacīkammaṁ -pa- yañca manokammaṁ yathādiṭṭhi samattaṁ samādinnaṁ, yā ca cetanā yā ca patthanā yo ca paṇidhi ye ca saṅkhārā, sabbe te dhammā aniṭṭhāya akantāya amanāpāya ahitāya dukkhāya saṁvattanti. Taṁ kissa hetu, diṭṭhi hissa pāpikā. Seyyathāpi nimbabījaṁ vā kosātakībījaṁ vā tittakālābubījaṁ vā allāya pathaviyā nikkhittaṁ yañceva pathavirasaṁ upādiyati, yañca āporasaṁ upādiyati, sabbaṁ taṁ tittakattāya kaṭukattāya asātattāya saṁvattati. Taṁ kissa hetu, bījaṁ hissa pāpikaṁ. Evamevaṁ micchādiṭṭhikassa purisapuggalassa yañceva kāyakammaṁ yathādiṭṭhi samattaṁ samādinnaṁ, yañca vacīkammaṁ -pa- yañca manokammaṁ yathādiṭṭhi samattaṁ samādinnaṁ, yā ca cetanā yā ca patthanā yo ca paṇidhi ye ca saṅkhārā, sabbe te dhammā aniṭṭhāya akantāya

amanāpāya ahitāya dukkhāya saṁvattanti. Taṁ kissa hetu, diṭṭhi hissa pāpikā. Assādadiṭṭhi micchādiṭṭhi.

Micchādiṭṭhi diṭṭhigataṁ diṭṭhigahanaṁ -pa- diṭṭhābhiniveso diṭṭhiparāmāso, imehi aṭṭhārasahi ākārehi pariyuṭṭhitacittassa saññogo.

Atthi saññojanāni ceva diṭṭhiyo ca, atthi saññojanāni na ca diṭṭhiyo. Katamāni saññojanāni ceva diṭṭhiyo ca? Sakkāyadiṭṭhi sīlabbataparāmāso, imāni saññojanāni ceva diṭṭhiyo ca. . Katamāni saññojanāni na ca diṭṭhiyo? Kāmarāgasaññojanaṁ paṭighasaññojanaṁ mānasaññojanaṁ vicikicchāsaññojanaṁ bhavarāgasaññojanaṁ issāsaññojanaṁ macchariyasaññojanaṁ anunayasaññojanaṁ avijjāsaññojanaṁ, imāni saññojanāni na ca diṭṭhiyo. Assādadiṭṭhiyā imehi pañcatiṁsāya ākārehi abhiniveso hoti.

Assādadiṭṭhiniddeso paṭhamo.

---

2. Attānudiṭṭhiniddesa

130. Attānudiṭṭhiyā katamehi vīsatiyā ākārehi abhiniveso hoti? Idha assutavā puthujjano ariyānaṁ adassāvī ariyadhammassa akovido ariyadhamme avinīto sappurisānaṁ adassāvī sappurisadhammassa akovido sappurisadhamme avinīto rūpaṁ attato samanupassati, rūpavantaṁ vā attānaṁ, attani vā rūpaṁ, rūpasmiṁ vā attānaṁ. . Vedanaṁ -pa-. Saññaṁ -pa-. Saṅkhāre -pa-. Viññāṇaṁ attato samanupassati, viññāṇavantaṁ vā attānaṁ, attani vā viññāṇaṁ, viññāṇasmiṁ vā attānaṁ.

131. Kathaṁ **Rūpaṁ attato samanupassati**? Idhekacco pathavīkasiṇaṁ attato samanupassati "yaṁ pathavīkasiṇaṁ, so ahaṁ. Yo ahaṁ, taṁ pathavīkasiṇan"ti pathavīkasiṇañca attañca advayaṁ samanupassati. Seyyathāpi telappadīpassa jhāyato yā acci, so vaṇṇo. Yo vaṇṇo, sā accīti acciñca vaṇṇañca advayaṁ samanupassati. Evamevaṁ idhekacco pathavīkasiṇaṁ attato samanupassati "yaṁ pathavīkasiṇaṁ, so ahaṁ. Yo

ahaṁ, taṁ pathavīkasiṇan”ti pathavīkasiṇañca attañca advayaṁ samanupassati. Abhinivesaparāmāso diṭṭhi, diṭṭhi na vatthu, vatthu na diṭṭhi. Aññā diṭṭhi, aññaṁ vatthu. Yā ca diṭṭhi yañca vatthu, ayaṁ paṭhamā rūpavatthukā attānudiṭṭhi. Attānudiṭṭhi micchādiṭṭhi diṭṭhivipatti -pa- attānudiṭṭhi micchādiṭṭhi. Micchādiṭṭhikassa purisapuggalassa dveva gatiyo -pa- imāni saññojanāni na ca diṭṭhiyo.

Idhekacco āpokasiṇaṁ. Tejokasiṇaṁ. Vāyokasiṇaṁ. Nīlakasiṇaṁ. Pītakasiṇaṁ. Lohitakasiṇaṁ. Odātakasiṇaṁ attato samanupassati “yaṁ odātakasiṇaṁ, so ahaṁ. Yo ahaṁ, taṁ odātakasiṇan”ti odātakasiṇañca, attañca advayaṁ samanupassati. Seyyathāpi telappadīpassa jhāyato yā acci, so vaṇṇo. Yo vaṇṇo, sā accīti acciñca vaṇṇañca advayaṁ samanupassati. Evamevaṁ idhekacco -pa-. Odātakasiṇañca attañca advayaṁ samanupassati. Abhinivesaparāmāso diṭṭhi, diṭṭhi na vatthu, vatthu na diṭṭhi. Aññā diṭṭhi, aññaṁ vatthu. Yā ca diṭṭhi yañca vatthu, ayaṁ paṭhamā rūpavatthukā attānudiṭṭhi. Attānudiṭṭhi micchādiṭṭhi diṭṭhivipatti -pa- imāni saññojanāni na ca diṭṭhiyo. Evaṁ rūpaṁ attato samanupassati. (1)

Kathaṁ **rūpavantaṁ attānaṁ samanupassati**? Idhekacco vedanaṁ saññaṁ saṅkhāre viññāṇaṁ attato samanupassati, tassa evaṁ hoti “ayaṁ kho me attā, so kho pana me ayaṁ attā iminā rūpena rūpavā”ti rūpavantaṁ attānaṁ samanupassati. Seyyathāpi rukkho chāyāsampanno assa. Tamenaṁ puriso evaṁ vadeyya “ayaṁ rukkho, ayaṁ chāyā. Añño rukkho, aññā chāyā. So kho panāyaṁ rukkho imāya chāyāya chāyāvā”ti chāyāvantaṁ rukkhaṁ samanupassati. Evamevaṁ idhekacco vedanaṁ. Saññaṁ. Saṅkhāre. Viññāṇaṁ attato samanupassati, tassa evaṁ hoti “ayaṁ kho me attā, so kho pana ayaṁ attā iminā rūpena rūpavā”ti rūpavantaṁ attānaṁ samanupassati. Abhinivesaparāmāso diṭṭhi, diṭṭhi na vatthu, vatthu na diṭṭhi. Aññā diṭṭhi, aññaṁ vatthu. Yā ca diṭṭhi yañca vatthu, ayaṁ dutiyā rūpavatthukā attānudiṭṭhi. Attānudiṭṭhi micchādiṭṭhi diṭṭhivipatti -pa- imāni saññojanāni na ca diṭṭhiyo. Evaṁ rūpavantaṁ attānaṁ samanupassati. (2)

Kathaṁ **attani rūpaṁ samanupassati**? Idhekacco vedanaṁ saññaṁ saṅkhāre viññāṇaṁ attato samanupassati, tassa evaṁ hoti "ayaṁ kho me attā, imasmiṁ ca pana attani idaṁ rūpan"ti attani rūpaṁ samanupassati. Seyyathāpi pupphaṁ gandhasampannaṁ assa. Tamenaṁ puriso evaṁ vadeyya "idaṁ pupphaṁ, ayaṁ gandho. Aññaṁ pupphaṁ, añño gandho. So kho panāyaṁ gandho imasmiṁ pupphe"ti pupphasmiṁ gandhaṁ samanupassati. Evamevaṁ idhekacco vedanaṁ saññaṁ saṅkhāre viññāṇaṁ attato samanupassati. Tassa evaṁ hoti "ayaṁ kho me attā, imasmiṁ ca pana attani idaṁ rūpan"ti attani rūpaṁ samanupassati. Abhinivesaparāmāso diṭṭhi. Diṭṭhi na vatthu, vatthu na diṭṭhi, aññā diṭṭhi, aññaṁ vatthu. Yā ca diṭṭhi yañca vatthu, ayaṁ tatiyā rūpavatthukā attānudiṭṭhi. Attānudiṭṭhi micchādiṭṭhi diṭṭhivipatti -pa- imāni saññojanāni na ca diṭṭhiyo. Evaṁ attani rūpaṁ samanupassati. (3)

Kathaṁ **rūpasmiṁ attānaṁ samanupassati**? Idhekacco vedanaṁ saññaṁ saṅkhāre viññāṇaṁ attato samanupassati, tassa evaṁ hoti "ayaṁ kho me attā, so kho pana me ayaṁ attā imasmiṁ rūpe"ti rūpasmiṁ attānaṁ samanupassati. Seyyathāpi maṇi karaṇḍake pakkhitto assa. Tamenaṁ puriso evaṁ vadeyya "ayaṁ maṇi, ayaṁ karaṇḍako. Añño maṇi, añño karaṇḍako. So kho panāyaṁ maṇi imasmiṁ karaṇḍake"ti karaṇḍakasmiṁ maṇiṁ samanupassati. Evamevaṁ idhekacco vedanaṁ saññaṁ saṅkhāre viññāṇaṁ attato samanupassati. Tassa evaṁ hoti "ayaṁ kho me attā, so kho pana me ayaṁ attā imasmiṁ rūpe"ti rūpasmiṁ attānaṁ samanupassati, abhinivesaparāmāso diṭṭhi, diṭṭhi na vatthu, vatthu na diṭṭhi. Aññā diṭṭhi, aññaṁ vatthu. Yā ca diṭṭhi yañca vatthu. Ayaṁ catutthā rūpavatthukā attānudiṭṭhi. Attānudiṭṭhi micchādiṭṭhi diṭṭhivipatti -pa- imāni saññojanāni na ca diṭṭhiyo. Evaṁ rūpasmiṁ attānaṁ samanupassati. (4)

132. Kathaṁ **vedanaṁ attato samanupassati?** Idhekacco cakkhusamphassajaṁ vedanaṁ. Sotasamphassajaṁ vedanaṁ. Ghānasamphassajaṁ vedanaṁ. Jivhāsamphassajaṁ vedanaṁ. Kāyasamphassajaṁ vedanaṁ. Manosamphassajaṁ vedanaṁ attato samanupassati "yā manosamphassajā vedanā, so ahaṁ. Yo ahaṁ, sā manosamphassajā vedanā"ti manosamphassajaṁ vedanañca

attañca advayaṁ samanupassati. Seyyathāpi telappadīpassa jhāyato yā acci, so vaṇṇo. Yo vaṇṇo, sā accīti acciñca vaṇṇañca advayaṁ samanupassati. Evamevaṁ idhekacco manosamphassajaṁ vedanaṁ attato samanupassati "yā manosamphassajā vedanā, so ahaṁ. Yo ahaṁ, sā manosamphassajā vedanā"ti manosamphassajaṁ vedanañca attañca advayaṁ samanupassati. Abhinivesaparāmāso diṭṭhi, diṭṭhi na vatthu, vatthu na diṭṭhi. Aññā diṭṭhi, aññaṁ vatthu. Yā ca diṭṭhi yañca vatthu. Ayaṁ paṭhamā vedanāvatthukā attānudiṭṭhi. Attānudiṭṭhi micchādiṭṭhi diṭṭhivipatti -pa- imāni saññojanāni na ca diṭṭhiyo. Evaṁ vedanaṁ attato samanupassati. (1, 5)

Kathaṁ **vedanāvantaṁ attānaṁ samanupassati**? Idhekacco saññaṁ saṅkhāre viññāṇaṁ rūpaṁ attato samanupassati. Tassa evaṁ hoti "ayaṁ kho me attā, so kho pana me ayaṁ attā, imāya vedanāya vedanāvā"ti vedanāvantaṁ attānaṁ samanupassati. Seyyathāpi rukkho chāyāsampanno assa, tamenaṁ puriso evaṁ vadeyya "ayaṁ rukkho, ayaṁ chāyā. Añño rukkho, aññā chāyā. So kho panāyaṁ rukkho imāya chāyāya chāyāvā"ti chāyāvantaṁ rukkhaṁ samanupassati. Evamevaṁ idhekacco saññaṁ saṅkhāre viññāṇaṁ rūpaṁ attato samanupassati, tassa evaṁ hoti "ayaṁ kho me attā, so kho pana me ayaṁ attā imāya vedanāya vedanāvā"ti vedanāvantaṁ attānaṁ samanupassati. Abhinivesaparāmāso diṭṭhi, diṭṭhi na vatthu, vatthu na diṭṭhi. Aññā diṭṭhi, aññaṁ vatthu, yā ca diṭṭhi yañca vatthu. Ayaṁ dutiyā vedanāvatthukā attānudiṭṭhi. Attānudiṭṭhi micchādiṭṭhi diṭṭhivipatti -pa- imāni saññojanāni na ca diṭṭhiyo. Evaṁ vedanāvantaṁ attānaṁ samanupassati. (2, 6)

Kathaṁ **attani vedanaṁ samanupassati**? Idhekacco saññaṁ saṅkhāre viññāṇaṁ rūpaṁ attato samanupassati, tassa evaṁ hoti "ayaṁ kho me attā, imasmiñca pana attani ayaṁ vedanā"ti attani vedanaṁ samanupassati. Seyyathāpi pupphaṁ gandhasampannaṁ assa, tamenaṁ puriso evaṁ vadeyya "idaṁ pupphaṁ, ayaṁ gandho. Aññaṁ pupphaṁ, añño gandho. So kho panāyaṁ gandho imasmiṁ pupphe"ti pupphasmiṁ gandhaṁ samanupassati. Evamevaṁ idhekacco saññaṁ saṅkhāre viññāṇaṁ rūpaṁ attato samanupassati, tassa evaṁ hoti "ayaṁ kho me attā, imasmiṁ ca pana attani ayaṁ vedanā"ti attani vedanaṁ

samanupassati, abhinivesaparāmāso diṭṭhi, diṭṭhi na vatthu, vatthu na diṭṭhi. Aññā diṭṭhi, aññaṁ vatthu. Yā ca diṭṭhi yañca vatthu. Ayaṁ tatiyā vedanāvatthukā attānudiṭṭhi. Attānudiṭṭhi micchādiṭṭhi diṭṭhivipatti -pa- imāni saññojanāni na ca diṭṭhiyo. Evaṁ attani vedanaṁ samanupassati. (3, 7)

Kathaṁ **vedanāya attānaṁ samanupassati**? Idhekacco saññaṁ saṅkhāre viññāṇaṁ rūpaṁ attato samanupassati, tassa evaṁ hoti "ayaṁ kho me attā, so kho pana me ayaṁ attā imāya vedanāyā"ti vedanāya attānaṁ samanupassati. Seyyathāpi maṇi karaṇḍake pakkhitto assa. Tamenaṁ puriso evaṁ vadeyya "ayaṁ maṇi, ayaṁ karaṇḍako. Añño maṇi, añño karaṇḍako. So kho panāyaṁ maṇi imasmiṁ karaṇḍake"ti karaṇḍakasmiṁ maṇiṁ samanupassati. Evamevaṁ idhekacco saññaṁ saṅkhāre viññāṇaṁ rūpaṁ attato samanupassati, tassa evaṁ hoti "ayaṁ kho me attā, so kho pana me ayaṁ attā imāya vedanāyā"ti vedanāya attānaṁ samanupassati. Abhinivesaparāmāso diṭṭhi, diṭṭhi na vatthu, vatthu na diṭṭhi. Aññā diṭṭhi, aññaṁ vatthu. Yā ca diṭṭhi yañca vatthu. Ayaṁ catutthā vedanāvatthukā attānudiṭṭhi. Attānudiṭṭhi micchādiṭṭhi diṭṭhivipatti -pa- imāni saññojanāni na ca diṭṭhiyo. Evaṁ vedanāya attānaṁ samanupassati. (4, 8)

133. Kathaṁ **saññaṁ attato samanupassati**? Idhekacco cakkhusamphassajaṁ saññaṁ. Sotasamphassajaṁ saññaṁ. Ghānasamphassajaṁ saññaṁ. Jivhāsamphassajaṁ saññaṁ. Kāyasamphassajaṁ saññaṁ. Manosamphassajaṁ saññaṁ attato samanupassati "yā manosamphassajā saññā, so ahaṁ. Yo ahaṁ, sā manosamphassajā saññā"ti manosamphassajaṁ saññañca attañca advayaṁ samanupassati. Seyyathāpi telappadīpassa jhāyato yā acci, so vaṇṇo. Yo vaṇṇo, sā accīti acciñca vaṇṇañca advayaṁ samanupassati. Evamevaṁ idhekacco manosamphassajaṁ saññaṁ attato samanupassati "yā manosamphassajā saññā, so ahaṁ. Yo ahaṁ, sā manosamphassajā saññā"ti manosamphassajaṁ saññañca attañca advayaṁ samanupassati, abhinivesaparāmāso diṭṭhi, diṭṭhi na vatthu, vatthu na diṭṭhi. Aññā diṭṭhi, aññaṁ vatthu. Yā ca diṭṭhi yañca vatthu. Ayaṁ paṭhamā saññāvatthukā attānudiṭṭhi.

Attānudiṭṭhi micchādiṭṭhi. Diṭṭhivipatti -pa- imāni saññojanāni na ca diṭṭhiyo. Evaṁ saññaṁ attato samanupassati. (1, 9)

Kathaṁ **saññāvantaṁ attānaṁ samanupassati**? Idhekacco saṅkhāre viññāṇaṁ rūpaṁ vedanaṁ attato samanupassati, tassa evaṁ hoti “ayaṁ kho me attā, so kho pana me ayaṁ attā imāya saññāya saññāvā”ti saññāvantaṁ attānaṁ samanupassati. Seyyathāpi rukkho chāyāsampanno assa, tamenaṁ puriso evaṁ vadeyya “ayaṁ rukkho, ayaṁ chāyā. Añño rukkho, aññā chāyā. So kho panāyaṁ rukkho imāya chāyāya chāyāvā”ti chāyāvantaṁ rukkhaṁ samanupassati. Evamevaṁ idhekacco saṅkhāre viññāṇaṁ rūpaṁ vedanaṁ attato samanupassati, tassa evaṁ hoti “ayaṁ kho me attā, so kho pana me ayaṁ attā imāya saññāya saññāvā”ti saññāvantaṁ attānaṁ samanupassati, abhinivesaparāmāso diṭṭhi, diṭṭhi na vatthu, vatthu na diṭṭhi. Aññā diṭṭhi, aññaṁ vatthu. Yā ca diṭṭhi yañca vatthu. Ayaṁ dutiyā saññāvatthukā attānudiṭṭhi. Attānudiṭṭhi micchādiṭṭhi -pa- imāni saññojanāni na ca diṭṭhiyo. Evaṁ saññāvantaṁ attānaṁ samanupassati. (2, 10)

Kathaṁ **attani saññaṁ samanupassati**? Idhekacco saṅkhāre viññāṇaṁ rūpaṁ vedanaṁ attato samanupassati, tassa evaṁ hoti “ayaṁ kho me attā, imasmiṁ ca pana attani ayaṁ saññā”ti attani saññaṁ samanupassati. Seyyathāpi pupphaṁ gandhasampannaṁ assa, tamenaṁ puriso evaṁ vadeyya “idaṁ pupphaṁ ayaṁ gandho. Aññaṁ pupphaṁ, añño gandho. So kho panāyaṁ gandho imasmiṁ pupphe”ti pupphasmiṁ gandhaṁ samanupassati. Evamevaṁ idhekacco saṅkhāre viññāṇaṁ rūpaṁ vedanaṁ attato samanupassati, tassa evaṁ hoti “ayaṁ kho me attā, imasmiṁ ca pana attani ayaṁ saññā”ti attani saññaṁ samanupassati, abhinivesaparāmāso diṭṭhi, diṭṭhi na vatthu, vatthu na diṭṭhi. Aññā diṭṭhi, aññaṁ vatthu. Yā ca diṭṭhi yañca vatthu. Ayaṁ tatiyā saññāvatthukā attānudiṭṭhi. Attānudiṭṭhi micchādiṭṭhi -pa- imāni saññojanāni na ca diṭṭhiyo. Evaṁ attani saññaṁ samanupassati. (3, 11)

Kathaṁ **saññāya attānaṁ samanupassati?** Idhekacco saṅkhāre viññāṇaṁ rūpaṁ vedanaṁ attato samanupassati, tassa evaṁ hoti “ayaṁ kho me attā, so kho pana me ayaṁ attā imāya saññāyā”ti

saññāya attānaṁ samanupassati. Seyyathāpi maṇi karaṇḍake pakkhitto assa, tamenaṁ puriso evaṁ vadeyya “ayaṁ maṇi, ayaṁ karaṇḍako. Añño maṇi, añño karaṇḍako. So kho panāyaṁ maṇi imasmiṁ karaṇḍake”ti karaṇḍakasmiṁ, maṇiṁ samanupassati. Evamevaṁ idhekacco saṅkhāre viññāṇaṁ rūpaṁ vedanaṁ attato samanupassati, tassa evaṁ hoti “ayaṁ kho me attā, so kho pana me ayaṁ attā imāya saññāyā”ti saññāya attānaṁ samanupassati, abhinivesaparāmāso diṭṭhi, diṭṭhi na vatthu, vatthu na diṭṭhi. Aññā diṭṭhi, aññaṁ vatthu. Yā ca diṭṭhi yañca vatthu. Ayaṁ catutthā saññāvatthukā attānudiṭṭhi. Attānudiṭṭhi micchādiṭṭhi -pa- imāni saññojanāni na ca diṭṭhiyo. Evaṁ saññāya attānaṁ samanupassati. (4, 12)

134. Kathaṁ **saṅkhāre attato samanupassati**? Idhekacco cakkhusamphassajaṁ cetanaṁ. Sotasamphassajaṁ cetanaṁ. Ghānasamphassajaṁ cetanaṁ. Jivhāsamphassajaṁ cetanaṁ. Kāyasamphassajaṁ cetanaṁ. Manosamphassajaṁ cetanaṁ attato samanupassati “yā manosamphassajā cetanā, so ahaṁ. Yo ahaṁ, sā manosamphassajā cetanā”ti manosamphassajaṁ cetanañca attañca advayaṁ samanupassati. Seyyathāpi telappadīpassa jhāyato yā acci, so vaṇṇo. Yo vaṇṇo, sā accīti acciñca vaṇṇañca advayaṁ samanupassati. Evamevaṁ idhekacco manosamphassajaṁ cetanaṁ attato samanupassati “yā manosamphassajā cetanā, so ahaṁ. Yo ahaṁ, sā manosamphassajā cetanā”ti manosamphassajaṁ cetanañca attañca advayaṁ samanupassati, abhinivesaparāmāso diṭṭhi, diṭṭhi na vatthu, vatthu na diṭṭhi. Aññā diṭṭhi, aññaṁ vatthu. Yā ca diṭṭhi yañca vatthu. Ayaṁ paṭhamā saṅkhāravatthukā attānudiṭṭhi. Attānudiṭṭhi micchādiṭṭhi -pa- imāni saññojanāni na ca diṭṭhiyo. Evaṁ saṅkhāre attato samanupassati. (1, 13)

Kathaṁ **saṅkhāravantaṁ attānaṁ samanupassati**? Idhekacco viññāṇaṁ rūpaṁ vedanaṁ saññaṁ attato samanupassati, tassa evaṁ hoti “ayaṁ kho me attā, so kho pana me ayaṁ attā imehi saṅkhārehi saṅkhāravā”ti saṅkhāravantaṁ attānaṁ samanupassati. Seyyathāpi rukkho chāyāsampanno assa, tamenaṁ puriso evaṁ vadeyya “ayaṁ rukkho, ayaṁ chāyā. Añño rukkho, aññā chāyā. So kho panāyaṁ

rukkho imāya chāyāya chāyāvā"ti chāyāvantaṁ rukkhaṁ samanupassati. Evamevaṁ idhekacco viññāṇaṁ rūpaṁ vedanaṁ saññaṁ attato samanupassati, tassa evaṁ hoti "ayaṁ kho me attā, so kho pana me ayaṁ attā imehi saṅkhārehi saṅkhāravā"ti saṅkhāravantaṁ attānaṁ samanupassati, abhinivesaparāmāso diṭṭhi, diṭṭhi na vatthu, vatthu na diṭṭhi. Aññā diṭṭhi, aññaṁ vatthu. Yā ca diṭṭhi yañca vatthu. Ayaṁ dutiyā saṅkhāravatthukā attānudiṭṭhi. Attānudiṭṭhi micchādiṭṭhi -pa- imāni saññojanāni na ca diṭṭhiyo. Evaṁ saṅkhāravantaṁ attānaṁ samanupassati. (1, 14)

Kathaṁ **attani saṅkhāre samanupassati**? Idhekacco viññāṇaṁ rūpaṁ vedanaṁ saññaṁ attato samanupassati, tassa evaṁ hoti "ayaṁ kho me attā, imasmiṁ ca pana attani ime saṅkhārā"ti attani saṅkhāre samanupassati. Seyyathāpi, pupphaṁ gandhasampannaṁ assa, tamenaṁ puriso evaṁ vadeyya "idaṁ pupphaṁ, ayaṁ gandho. Aññaṁ pupphaṁ, añño gandho. So kho panāyaṁ gandho imasmiṁ pupphe"ti pupphasmiṁ gandhaṁ samanupassati. Evamevaṁ idhekacco viññāṇaṁ rūpaṁ vedanaṁ saññaṁ attato samanupassati, tassa evaṁ hoti "ayaṁ kho me attā, imasmiṁ ca pana attani ime saṅkhārā"ti attani saṅkhāre samanupassati, abhinivesaparāmāso diṭṭhi, diṭṭhi na vatthu. Vatthu na diṭṭhi. Aññā diṭṭhi, aññaṁ vatthu. Yā ca diṭṭhi yañca vatthu. Ayaṁ tatiyā saṅkhāravatthukā attānudiṭṭhi. Attānudiṭṭhi micchādiṭṭhi -pa- imāni saññojanāni na ca diṭṭhiyo. Evaṁ attani saṅkhāre samanupassati. (3, 15)

Kathaṁ **sakhāresu attānaṁ samanupassati**? Idhekacco viññāṇaṁ rūpaṁ vedanaṁ saññaṁ attato samanupassati, tassa evaṁ hoti "ayaṁ kho me attā, so kho pana me ayaṁ attā imesu saṅkhāresū"ti saṅkhāresu attānaṁ samanupassati. Seyyathāpi maṇi karaṇḍake pakkhitto assa, tamenaṁ puriso evaṁ vadeyya "ayaṁ maṇi, ayaṁ karaṇḍako. Añño maṇi, añño karaṇḍako. So kho panāyaṁ maṇi imasmiṁ karaṇḍake"ti karaṇḍakasmiṁ maṇiṁ samanupassati. Evamevaṁ idhekacco viññāṇaṁ rūpaṁ vedanaṁ saññaṁ attato samanupassati, tassa evaṁ hoti "ayaṁ kho me attā, so kho pana me ayaṁ attā imesu saṅkhāresūti saṅkhāresu attānaṁ samanupassati, abhinivesaparāmāso diṭṭhi, diṭṭhi na vatthu, vatthu na diṭṭhi. Aññā diṭṭhi, aññaṁ vatthu. Yā ca diṭṭhi yañca

vatthu ayaṁ catutthā saṅkhāravatthukā attānudiṭṭhi. Attānudiṭṭhi micchādiṭṭhi -pa- imāni saññojanāni na ca diṭṭhiyo. Evaṁ saṅkhāresu attānaṁ samanupassati. (4, 16)

135. Kathaṁ **viññāṇaṁ attato samanupassati**? Idhekacco cakkhuviññāṇaṁ. Sotaviññāṇaṁ. Ghānaviññāṇaṁ. Jivhāviññāṇaṁ. Kāyaviññāṇaṁ. Manoviññāṇaṁ attato samanupassati "yaṁ manoviññāṇaṁ, so ahaṁ. Yo ahaṁ, taṁ manoviññāṇan"ti manoviññāṇañca, attañca advayaṁ samanupassati. Seyyathāpi telappadīpassa jhāyato yā acci, so vaṇṇo. Yo vaṇṇo, sā accīti acciñca vaṇṇañca advayaṁ samanupassati. Evamevaṁ idhekacco manoviññāṇaṁ attato samanupassati "yaṁ manoviññāṇaṁ, so ahaṁ. Yo ahaṁ, taṁ manoviññāṇan"ti manoviññāṇañca attañca advayaṁ samanupassati, abhinivesaparāmāso diṭṭhi, diṭṭhi na vatthu, vatthu na diṭṭhi, aññā diṭṭhi, aññaṁ vatthu, yā ca diṭṭhi, yañca vatthu. Ayaṁ paṭhamā viññāṇavatthukā attānudiṭṭhi. Attānudiṭṭhi micchādiṭṭhi -pa- imāni saññojanāni na ca diṭṭhiyo. Evaṁ viññāṇaṁ attato samanupassati. (1, 17)

Kathaṁ **viññāṇavantaṁ attānaṁ samanupassati**? Idhekacco rūpaṁ vedanaṁ saññaṁ saṅkhāre attato samanupassati, tassa evaṁ hoti "ayaṁ kho me attā, so kho pana me ayaṁ attā iminā viññāṇena viññāṇavā"ti viññāṇavantaṁ attānaṁ samanupassati. Seyyathāpi rukkho chāyāsampanno assa, tamenaṁ puriso evaṁ vadeyya "ayaṁ rukkho, ayaṁ chāyā. Añño rukkho, aññā chāyā. So kho panāyaṁ rukkho imāya chāyāya chāyāvā"ti chāyāvantaṁ rukkhaṁ samanupassati. Evamevaṁ idhekacco rūpaṁ vedanaṁ saññaṁ saṅkhāre attato samanupassati, tassa evaṁ hoti "ayaṁ kho me attā, so kho pana me ayaṁ attā iminā viññāṇena viññāṇavā"ti viññāṇavantaṁ attānaṁ samanupassati, abhinivesaparāmāso diṭṭhi, diṭṭhi na vatthu, vatthu na diṭṭhi, aññā diṭṭhi, aññaṁ vatthu, yā ca diṭṭhi yañca vatthu. Ayaṁ dutiyā viññāṇavatthukā attānudiṭṭhi, attānudiṭṭhi micchādiṭṭhi -pa- imāni saññojanāni na ca diṭṭhiyo. Evaṁ viññāṇavantaṁ attānaṁ samanupassati. (2, 18)

Kathaṁ **attani viññāṇaṁ samanupassati**? Idhekacco rūpaṁ vedanaṁ saññaṁ saṅkhāre attato samanupassati, tassa eva hoti "ayaṁ kho me

attā, imasmiñca pana attani idaṁ viññāṇan"ti attani viññāṇaṁ samanupassati. Seyyathāpi pupphaṁ gandhasampannaṁ assa, tamenaṁ puriso evaṁ vadeyya "idaṁ pupphaṁ, ayaṁ gandho. Aññaṁ pupphaṁ, añño gandho. So kho panāyaṁ gandho imasmiṁ pupphe"ti pupphasmiṁ gandhaṁ samanupassati. Evamevaṁ idhekacco rūpaṁ vedanaṁ saññaṁ saṅkhāre attato samanupassati, tassa evaṁ hoti "ayaṁ kho me attā, imasmiñca pana attani idaṁ viññāṇan"ti attani viññāṇaṁ samanupassati. Abhinivesaparāmāso diṭṭhi, diṭṭhi na vatthu, vatthu na diṭṭhi, aññā diṭṭhi, aññaṁ vatthu, yā ca diṭṭhi yañca vatthu. Ayaṁ tatiyā viññāṇavatthukā attānudiṭṭhi. Attānudiṭṭhi micchādiṭṭhi -pa- imāni saññojanāni na ca diṭṭhiyo. Evaṁ attani viññāṇaṁ samanupassati. (3, 19)

Kathaṁ **viññāṇasmiṁ attānaṁ samanupassati?** Idhekacco rūpaṁ vedanaṁ saññaṁ saṅkhāre attato samanupassati, tassa evaṁ hoti "ayaṁ kho me attā, so kho pana me ayaṁ attā imasmiṁ viññāṇe"ti viññāṇasmiṁ attānaṁ samanupassati. Seyyathāpi maṇi karaṇḍake pakkhitto assa, tamenaṁ puriso evaṁ vadeyya "ayaṁ maṇi, ayaṁ karaṇḍako. Añño maṇi, añño karaṇḍako. So kho panāyaṁ maṇi imasmiṁ karaṇḍake"ti karaṇḍakasmiṁ maṇiṁ samanupassati. Evamevaṁ idhekacco rūpaṁ vedanaṁ saññaṁ saṅkhāre attato samanupassati, tassa evaṁ hoti "ayaṁ kho me attā, so kho pana me ayaṁ attā imasmiṁ viññāṇe"ti viññāṇasmiṁ attānaṁ samanupassati, abhinivesaparāmāso diṭṭhi, diṭṭhi na vatthu, vatthu na diṭṭhi, aññā diṭṭhi, aññaṁ vatthu, yā ca diṭṭhi yañca vatthu. Ayaṁ catutthā viññāṇavatthukā attānudiṭṭhi. Attānudiṭṭhi micchādiṭṭhi -pa- imāni saññojanāni na ca diṭṭhiyo. Evaṁ viññāṇasmiṁ attānaṁ samanupassati. Attānudiṭṭhiyā imehi vīsatiyā ākārehi abhiniveso hoti. (4, 20)

Attānudiṭṭhiniddeso dutiyo.

---

3. Micchādiṭṭhiniddesa

136. Micchādiṭṭhiyā katamehi dasahākārehi abhiniveso hoti? "Natthi dinnan"ti vatthu[1] evaṁvādo micchābhinivesaparāmāso[2] diṭṭhi,

---

1. Vatthuṁ (Syā) evamuparipi.
2. Micchādiṭṭhābhinivesaparāmāso (Syā)

diṭṭhi na vatthu, vatthu na diṭṭhi, aññā diṭṭhi, aññaṁ vatthu, yā ca diṭṭhi yañca vatthu. Ayaṁ paṭhamā micchāvatthukā micchādiṭṭhi. Micchādiṭṭhi diṭṭhivipatti -pa- imāni saññojanāni na ca diṭṭhiyo. "Natthi yiṭṭhan"ti vatthu -pa- "natthi hutan"ti vatthu. "Natthi sukatadukkaṭānaṁ kammānaṁ phalaṁ vipāko"ti vatthu. "Natthi ayaṁ loko"ti vatthu. "Natthi paro loko"ti vatthu. "Natthi mātā"ti vatthu. "Natthi pitā"ti vatthu. "Natthi sattā opapātikā"ti vatthu. "Natthi loke samaṇabrāhmaṇā sammaggatā[1] sammāpaṭipannā ye imañca lokaṁ parañca lokaṁ sayaṁ abhiññā sacchikatvā pavedentī"ti vatthu evaṁvādo micchābhinivesaparāmāso diṭṭhi, diṭṭhi na vatthu, vatthu na diṭṭhi, aññā diṭṭhi, aññaṁ vatthu, yā ca diṭṭhi, yañca vatthu, ayaṁ dasamā micchāvatthukā micchādiṭṭhi micchādiṭṭhi diṭṭhivipatti -pa-. Micchādiṭṭhikassa purisapuggalassa dveva gatiyo -pa- imāni saññojanāni na ca diṭṭhiyo. Micchādiṭṭhiyā imehi dasahākārehi abhiniveso hoti.

4. Sakkāyadiṭṭhiniddesa

137. Sakkāyadiṭṭhiyā katamehi vīsatiyā ākārehi abhiniveso hoti? Idha assutavā puthujjano ariyānaṁ adassāvī ariyadhammassa akovido ariyadhamme avinīto sappurisānaṁ adassāvī sappurisadhammassa akovido sappurisadhamme avinīto rūpaṁ attato samanupassati, rūpavantaṁ vā attānaṁ, attani vā rūpaṁ, rūpasmiṁ vā attānaṁ. Vedanaṁ. Saññaṁ. Saṅkhāre. Viññāṇaṁ attato samanupassati, viññāṇavantaṁ vā attānaṁ, attani vā viññāṇaṁ viññāṇasmiṁ vā attānaṁ.

Kathaṁ **rūpaṁ attato samanupassati**? Idhekacco pathavīkasiṇaṁ -pa-. Odātakasiṇaṁ attato samanupassati "yaṁ odātakasiṇaṁ, so ahaṁ. Yo ahaṁ, taṁ odātakasiṇan"ti odātakasiṇañca attañca advayaṁ samanupassati. Seyyathāpi telappadīpassa jhāyato -pa-. Evamevaṁ idhekacco odātakasiṇaṁ attato samanupassati, abhinivesaparāmāso diṭṭhi -pa-. Ayaṁ paṭhamā rūpavatthukā sakkāyadiṭṭhi, sakkāyadiṭṭhi micchādiṭṭhi -pa- imāni saññojanāni na ca diṭṭhiyo. Evaṁ rūpaṁ attato samanupassati -pa-. Sakkāyadiṭṭhiyā imehi vīsatiyā ākārehi abhiniveso hoti.

---

1. Samaggatā (Ka)

5. Sassatadiṭṭhiniddesa

138. Sakkāyavatthukāya sassatadiṭṭhiyā katamehi pannarasahi ākārehi abhiniveso hoti? Idha assutavā puthujjano ariyānaṁ adassāvī ariyadhammassa akovido ariyadhamme avinīto sappurisānaṁ adassāvī sappurisadhammassa akovido sappurisadhamme avinīto rūpavantaṁ vā attānaṁ, attani vā rūpaṁ, rūpasmiṁ vā attānaṁ. Vedanāvantaṁ vā attānaṁ. Saññāvantaṁ vā attānaṁ. Saṅkhāravantaṁ vā attānaṁ. Viññāṇavantaṁ vā attānaṁ. Attani vā viññāṇaṁ, viññāṇasmiṁ vā attānaṁ.

Kathaṁ **rūpavantaṁ attānaṁ samanupassati**? Idhekacco vedanaṁ saññaṁ saṅkhāre viññāṇaṁ attato samanupassati, tassa evaṁ hoti "ayaṁ kho me attā, so kho pana me ayaṁ attā iminā rūpena rūpavā"ti rūpavantaṁ attānaṁ samanupassati. Seyyathāpi rukkho chāyāsampanno assa, tamenaṁ puriso evaṁ vadeyya "ayaṁ rukkho, ayaṁ chāyā. Añño rukkho, aññā chāyā. So kho panāyaṁ rukkho imāya chāyāya chāyāvā"ti chāyāvantaṁ rukkhaṁ samanupassati. Evamevaṁ idhekacco vedanaṁ -pa-. Ayaṁ paṭhamā sakkāyavatthukā sassatadiṭṭhi, sassatadiṭṭhi micchādiṭṭhi -pa- imāni saññojanāni na ca diṭṭhiyo. Evaṁ rūpavantaṁ attānaṁ samanupassati -pa-. Sakkāyavatthukāya sassatadiṭṭhiyā imehi pannarasahi ākārehi abhiniveso hoti.

6. Ucchedadiṭṭhiniddesa

139. Sakkāyavatthukāya ucchedadiṭṭhiyā katamehi pañcahi ākārehi abhiniveso hoti? Idha assutavā puthujjano ariyānaṁ adassavī ariyadhammassa akovido ariyadhamme avinīto sappurisānaṁ adassāvī sappurisadhammassa akovido sappurisadhamme avinīto rūpaṁ attato samanupassati. Vedanaṁ attato samanupassati. Saññaṁ attato samanupassati. Saṅkhāre attato samanupassati. Viññāṇaṁ attato samanupassati.

Kathaṁ **rūpaṁ attato samanupassati?** Idhekacco pathavīkasiṇaṁ -pa-. Odātakasiṇaṁ attato samanupassati "yaṁ odātakasiṇaṁ, so

ahaṁ. Yo ahaṁ, taṁ odātakasiṇan"ti odātakasiṇañca attañca advayaṁ samanupassati. Seyyathāpi telappadīpassa jhāyato -pa-. Ayaṁ paṭhamā sakkāyavatthukā ucchedadiṭṭhi, ucchedadiṭṭhi micchādiṭṭhi -pa- imāni saññojanāni na ca diṭṭhiyo. Evaṁ rūpaṁ attato samanupassati -pa-. Sakkāyavatthukāya ucchedadiṭṭhiyā imehi pañcahi ākārehi abhiniveso hoti.

7. Antaggāhikādiṭṭhiniddesa

140. Antaggāhikāya diṭṭhiyā katamehi paññāsāya ākārehi abhiniveso hoti? "Sassato loko"ti antaggāhikāya diṭṭhiyā katihākārehi abhiniveso hoti, "asassato loko"ti antaggāhikāya diṭṭhiyā katihākārehi abhiniveso hoti, "antavā loko"ti antaggāhikāya diṭṭhiyā. "anantavā loko"ti antaggāhikāya diṭṭhiyā. "Taṁ jīvaṁ taṁ sarīran"ti antaggāhikāya diṭṭhiyā. "aññaṁ jīvaṁ aññaṁ sarīran"ti antaggāhikāya diṭṭhiyā. "Hoti tathāgato paraṁ maraṇā"ti -pa- "na hoti tathāgato paraṁ maraṇā"ti. "Hoti ca na ca hoti tathāgato paraṁ maraṇā"ti. "Neva hoti na na hoti tathāgato paraṁ maraṇā"ti antaggāhikāya diṭṭhiyā katihākārehi abhiniveso hoti?

"Sassato loko"ti antaggāhikāya diṭṭhiyā pañcahākārehi abhiniveso hoti -pa- "neva hoti na na hoti tathāgato paraṁ maraṇā"ti antaggāhikāya diṭṭhiyā pañcahākārehi abhiniveso hoti.

(Ka) "Sassato loko"ti antaggāhikāya diṭṭhiyā katamehi pañcahākārehi abhiniveso hoti? "Rūpaṁ loko ceva sassatañcā"ti abhinivesaparāmāso diṭṭhi, tāya diṭṭhiyā so anto gahitoti antaggāhikā diṭṭhi, diṭṭhi na vatthu, vatthu na diṭṭhi, aññā diṭṭhi, aññaṁ vatthu, yā ca diṭṭhi yañca vatthu. Ayaṁ paṭhamā "sassato loko"ti antaggāhikā diṭṭhi, antaggāhikā diṭṭhi micchādiṭṭhi -pa- imāni saññojanāni na ca diṭṭhiyo.

"Vedanā loko ceva sassatā cā"ti -pa- "saññā loko ceva assatā cā"ti -pa- "saṅkhārā loko ceva sassatā cā"ti -pa-

“viññāṇaṁ loko ceva sassatañcā”ti abhinivesaparāmāso diṭṭhi, tāya diṭṭhiyā so anto gahitoti antaggāhikā diṭṭhi, diṭṭhi na vatthu, vatthu na diṭṭhi, aññā diṭṭhi, aññaṁ vatthu, yā ca diṭṭhi, yañca vatthu. Ayaṁ pañcamī “sassato loko”ti antaggāhikā diṭṭhi. Antaggāhikā diṭṭhi micchādiṭṭhi -pa- imāni saññojanāni na ca diṭṭhiyo. “Sassato loko”ti antaggāhikāya diṭṭhiyā imehi pañcahākārehi abhiniveso hoti. (5)

(Kha) “Asassato loko”ti antaggāhikāya diṭṭhiyā katamehi pañcahākārehi abhiniveso hoti? “Rūpaṁ loko ceva asassatañcā”ti abhinivesaparāmāso diṭṭhi, tāya diṭṭhiyā so anto gahitoti antaggāhikā diṭṭhi -pa-. Ayaṁ paṭhamā “asassato loko”ti antaggāhikā diṭṭhi, antaggāhikā diṭṭhi micchādiṭṭhi diṭṭhivipatti -pa- imāni saññojanāni na ca diṭṭhiyo.

“Vedanā loko ceva asassatā cā”ti -pa- “saññā loko ceva asassatā cā”ti -pa- “saṅkhārā loko ceva asassatā cā”ti -pa- “viññāṇaṁ loko ceva asassatañcā”ti abhinivesaparāmāso diṭṭhi. Tāya diṭṭhiyā so anto gahitoti antaggāhikā diṭṭhi, antaggāhikā diṭṭhi micchādiṭṭhi -pa- imāni saññojanāni na ca diṭṭhiyo. “Asassato loko”ti antaggāhikāya diṭṭhiyā imehi pañcahākārehi abhiniveso hoti. (5, 10)

(Ga) “Antavā loko”ti antaggāhikāya diṭṭhiyā katamehi pañcahākārehi abhiniveso hoti? Idhekacco parittaṁ okāsaṁ nīlakato pharati, tassa evaṁ hoti “antavā ayaṁ loko parivaṭumo”ti antasaññī hoti. “Yaṁ pharati, taṁ vatthu ceva loko ca. Yena pharati, so attā ceva loko cā”ti abhinivesaparāmāso diṭṭhi, tāya diṭṭhiyā so anto gahitoti antaggāhikā diṭṭhi, diṭṭhi na vatthu, vatthu na diṭṭhi, aññā diṭṭhi, aññaṁ vatthu, yā ca diṭṭhi yañca vatthu. Ayaṁ paṭhamā “antavā loko”ti antaggāhikā diṭṭhi, antaggāhikā diṭṭhi micchādiṭṭhi -pa- imāni saññojanāni na ca diṭṭhiyo.

Idhekacco parittaṁ okāsaṁ pītakato pharati. Lohitakato pharati. Odātakato pharati. Obhāsakato pharati, tassa evaṁ hoti "antavā ayaṁ loko parivaṭumo"ti antasaññī hoti. "Yaṁ pharati, taṁ vatthu ceva loko ca. Yena pharati, so attā ceva loko cā"ti abhinivesaparāmāso diṭṭhi, tāya diṭṭhiyā so anto gahitoti antaggāhikā diṭṭhi -pa- "antavā loko"ti antaggāhikāya diṭṭhiyā imehi pañcahākārehi abhiniveso hoti. (5, 15)

(Gha) "Anantavā loko"ti antaggāhikāya diṭṭhiyā katamehi pañcahākārehi abhiniveso hoti—idhekacco vipulaṁ okāsaṁ nīlakato pharati, tassa evaṁ hoti "anantavā ayaṁ loko apariyanto"ti anantasaññī hoti. "Yaṁ pharati, taṁ vatthu ceva loko ca. Yena pharati, so attā ceva loko cā"ti abhinivesaparāmāso diṭṭhi, tāya diṭṭhiyā so anto gahitoti antaggāhikā diṭṭhi, diṭṭhi na vatthu, vatthu na diṭṭhi, aññā diṭṭhi, aññaṁ vatthu, yā ca diṭṭhi yañca vatthu. Ayaṁ paṭhamā "anantavā loko"ti antaggāhikā diṭṭhi, antaggāhikā diṭṭhi micchādiṭṭhi -pa- imāni saññojanāni na ca diṭṭhiyo.

Idhekacco vipulaṁ okāsaṁ pītakato pharati. Lohitakato pharati. Odātakato pharati. Obhāsakato pharati, tassa evaṁ hoti "anantavā ayaṁ loko apariyanto"ti anantasaññī hoti. "Yaṁ pharati, taṁ vatthu ceva loko ca. Yena pharati, so attā ceva loko cā"ti abhinivesaparāmāso diṭṭhi, tāya diṭṭhiyā so anto gahitoti antaggāhikā diṭṭhi -pa- "anantavā loko"ti antaggāhikāya diṭṭhiyā imehi pañcahākārehi abhiniveso hoti. (5, 20)

(Ṅa) "Taṁ jīvaṁ taṁ sarīran"ti antaggāhikāya diṭṭhiyā katamehi pañcahākārehi abhiniveso hoti? "Rūpaṁ jīvañceva sarīrañca, yaṁ jīvaṁ, taṁ sarīraṁ. Yaṁ sarīraṁ, taṁ jīvan"ti abhinivesaparāmāso diṭṭhi, tāya diṭṭhiyā so anto gahitoti antaggāhikā diṭṭhi, diṭṭhi na vatthu, vatthu na diṭṭhi, aññā diṭṭhi, aññaṁ vatthu, yā ca diṭṭhi yañca vatthu. Ayaṁ paṭhamā "taṁ jīvaṁ taṁ sarīran"ti antaggāhikā diṭṭhi, antaggāhikā diṭṭhi micchādiṭṭhi -pa- imāni saññojanāni na ca diṭṭhiyo.

"Vedanā jīvā ceva sarīrañca. Saññā jīvā ceva sarīrañca. Saṅkhārā jīvā ceva sarīrañca. Viññāṇaṁ jīvaṁ ceva sarīrañca. Yaṁ jīvaṁ taṁ sarīraṁ, yaṁ sarīraṁ taṁ jīvan"ti abhinivesaparāmāso diṭṭhi, tāya diṭṭhiyā so anto gahitoti antaggāhikā diṭṭhi -pa- "taṁ jīvaṁ taṁ sarīran"ti antaggāhikāya diṭṭhiyā imehi pañcahākārehi abhiniveso hoti. (5, 25)

(Ca) "Aññaṁ jīvaṁ aññaṁ sarīran"ti antaggāhikāya diṭṭhiyā katamehi pañcahākārehi abhiniveso hoti? "Rūpaṁ sarīraṁ na jīvaṁ, jīvaṁ na sarīraṁ. Aññaṁ jīvaṁ aññaṁ sarīran"ti abhinivesaparāmāso diṭṭhi, tāya diṭṭhiyā so anto gahitoti antaggāhikā diṭṭhi, diṭṭhi na vatthu, vatthu na diṭṭhi, aññā diṭṭhi, aññaṁ vatthu, yā ca diṭṭhi yañca vatthu. Ayaṁ paṭhamā "aññaṁ jīvaṁ aññaṁ sarīran"ti antaggāhikā diṭṭhi, antaggāhikā diṭṭhi micchādiṭṭhi -pa- imāni saññojanāni na ca diṭṭhiyo.

"Vedanā sarīraṁ na jīvaṁ. Saññā sarīraṁ na jīvaṁ. Saṅkhārā sarīraṁ na jīvaṁ. Viññāṇaṁ sarīraṁ na jīvaṁ. Jīvaṁ na sarīraṁ. Aññaṁ jīvaṁ, aññaṁ sarīran"ti abhinivesaparāmāso diṭṭhi, tāya diṭṭhiyā so anto gahitoti antaggāhikā diṭṭhi -pa- "aññaṁ jīvaṁ aññaṁ sarīran"ti antaggāhikāya diṭṭhiyā imehi pañcahākārehi abhiniveso hoti. (5, 30)

(Cha) "Hoti tathāgato paraṁ maraṇā"ti antaggāhikāya diṭṭhiyā katamehi pañcahākārehi abhiniveso hoti? "Rūpaṁ idheva maraṇadhammaṁ, tathāgato kāyassa bhedā hotipi tiṭṭhatipi uppajjatipi nibbattatipī"ti abhinivesaparāmāso diṭṭhi, tāya diṭṭhiyā so anto gahitoti antaggāhikā diṭṭhi, diṭṭhi na vatthu, vatthu na diṭṭhi, aññā diṭṭhi, aññaṁ vatthu, yā ca diṭṭhi yañca vatthu. Ayaṁ paṭhamā "hoti tathāgato paraṁ maraṇā"ti antaggāhikā diṭṭhi, antaggāhikā diṭṭhi micchādiṭṭhi -pa- imāni saññojanāni na ca diṭṭhiyo.

"Vedanā idheva maraṇadhammā. Saññā idheva maraṇadhammā. Saṅkhārā idheva maraṇadhammā. Viññāṇaṁ idheva maraṇadhammaṁ, tathāgato kāyassa bhedā hotipi tiṭṭhatipi uppajjatipi nibbattatipī"ti abhinivesaparāmāso diṭṭhi, tāya diṭṭhiyā so anto gahitoti antaggāhikā diṭṭhi -pa- "hoti

tathāgato paraṁ maraṇā”ti antaggāhikāya diṭṭhiyā imehi pañcahākārehi abhiniveso hoti. (5, 35)

(Ja) “Na hoti tathāgato paraṁ maraṇā”ti antaggāhikāya diṭṭhiyā katamehi pañcahākārehi abhiniveso hoti? “Rūpaṁ idheva maraṇadhammaṁ, tathāgatopi kāyassa bhedā ucchijjati vinassati na hoti tathāgato paraṁ maraṇā”ti abhinivesaparāmāso diṭṭhi, tāya diṭṭhiyā so anto gahitoti antaggāhikā diṭṭhi, diṭṭhi na vatthu, vatthu na diṭṭhi, aññā diṭṭhi, aññaṁ vatthu. Yā ca diṭṭhi yañca vatthu. Ayaṁ paṭhamā “na hoti tathāgato paraṁ maraṇā”ti antaggāhikā diṭṭhi, antaggāhikā diṭṭhi micchādiṭṭhi -pa- imāni saññojanāni na ca diṭṭhiyo.

“Vedanā idheva maraṇadhammā. Saññā idheva maraṇadhammā. Saṅkhārā idheva maraṇadhammā. Viññāṇaṁ idheva maraṇadhammaṁ, tathāgatopi kāyassa bhedā ucchijjati vinassati na hoti tathāgato paraṁ maraṇā”ti abhinivesaparāmāso diṭṭhi. Tāya diṭṭhiyā so anto gahitoti antaggāhikā diṭṭhi -pa- “na hoti tathāgato paraṁ maraṇā”ti antaggāhikāya diṭṭhiyā imehi pañcahākārehi abhiniveso hoti. (5, 40)

(Jha) “Hoti ca na ca hoti tathāgato paraṁ maraṇā”ti antaggāhikāya diṭṭhiyā katamehi pañcahākārehi abhiniveso hoti? “Rūpaṁ idheva maraṇadhammaṁ, tathāgato kāyassa bhedā hoti ca na ca hotī”ti abhinivesaparāmāso diṭṭhi, tāya diṭṭhiyā so anto gahitoti antaggāhikā diṭṭhi, diṭṭhi na vatthu, vatthu na diṭṭhi, aññā diṭṭhi, aññaṁ vatthu, yā ca diṭṭhi yañca vatthu. Ayaṁ paṭhamā “hoti ca na ca hoti tathāgato paraṁ maraṇā”ti antaggāhikā diṭṭhi. Antaggāhikā diṭṭhi micchādiṭṭhi -pa- imāni saññojanāni na ca diṭṭhiyo.

“Vedanā idheva maraṇadhammā. Saññā idheva maraṇadhammā. Saṅkhārā idheva maraṇadhammā. Viññāṇaṁ idheva maraṇadhammaṁ, tathāgato kāyassa bhedā hoti ca na ca hotī”ti abhinivesaparāmāso diṭṭhi, tāya diṭṭhiyā so anto gahitoti antaggāhikā diṭṭhi -pa- “hoti ca na ca hoti tathāgato paraṁ maraṇā”ti antaggāhikāya diṭṭhiyā imehi pañcahākārehi abhiniveso hoti. (5, 45)

(Ña) "Neva hoti na na hoti tathāgato paraṁ maraṇā"ti antaggāhikāya diṭṭhiyā katamehi pañcahākārehi abhiniveso hoti? "Rūpaṁ idheva maraṇadhammaṁ, tathāgato kāyassa bhedā paraṁ maraṇā neva hoti na na hotī"ti abhinivesaparāmāso diṭṭhi, tāya diṭṭhiyā so anto gahitoti antaggāhikā diṭṭhi, diṭṭhi na vatthu, vatthu na diṭṭhi, aññā diṭṭhi, aññaṁ vatthu, yā ca diṭṭhi, yañca vatthu. Ayaṁ paṭhamā "neva hoti na na hoti tathāgato paraṁ maraṇā"ti antaggāhikā diṭṭhi, antaggāhikā diṭṭhi micchādiṭṭhi -pa- imāni saññojanāni na ca diṭṭhiyo.

"Vedanā idheva maraṇadhammā. Saññā idheva maraṇadhammā. Saṅkhārā idheva maraṇadhammā. Viññāṇaṁ idheva maraṇadhammaṁ, tathāgato kāyassa bhedā paraṁ maraṇā neva hoti na na hotī"ti abhinivesaparāmāso diṭṭhi, tāya diṭṭhiyā so anto gahitoti antaggāhikā diṭṭhi, diṭṭhi na vatthu, vatthu na diṭṭhi, aññā diṭṭhi, aññaṁ vatthu, yā ca diṭṭhi yañca vatthu. Ayaṁ pañcamī "neva hoti na na hoti tathāgato paraṁ maraṇā"ti antaggāhikā diṭṭhi, antaggāhikā diṭṭhi micchādiṭṭhi -pa- imāni saññojanāni na ca diṭṭhiyo. "Neva hoti na na hoti tathāgato paraṁ maraṇā"ti antaggāhikāya diṭṭhiyā imehi pañcahākārehi abhiniveso hoti. Antaggāhikāya diṭṭhiyā imehi paññāsāya ākārehi abhiniveso hoti. (50)

Antaggāhikādiṭṭhiniddeso sattamo.

---

8. Pubbantānudiṭṭhiniddesa

141. Pubbantānudiṭṭhiyā katamehi aṭṭhārasahi ākārehi abhiniveso hoti? Cattāro sassatavādā, cattāro ekaccasassatikā, cattāro antānantikā, cattāro amarāvikkhepikā, dve adhiccasamuppannikā. Pubbantānudiṭṭhiyā imehi aṭṭhārasahi ākārehi abhiniveso hoti.

9. Aparantānudiṭṭhiniddesa

142. Aparantānudiṭṭhiyā katamehi catucattālīsāya ākārehi abhiniveso hoti? Soḷasa saññīvādā, aṭṭha asaññīvādā, aṭṭha

nevasaññīnāsaññīvādā, satta ucchedavādā, pañca diṭṭhadhammanibbānavādā. Aparantānudiṭṭhiyā imehi catucattālīsāya ākārehi abhiniveso hoti.

10-12. Saññojanikādidiṭṭhiniddesa

143. Saññojanikāya diṭṭhiyā katamehi aṭṭhārasahi ākārehi abhiniveso hoti? Yā diṭṭhi diṭṭhigataṁ diṭṭhigahanaṁ -pa- diṭṭhābhiniveso diṭṭhiparāmāso. Saññojanikāya diṭṭhiyā imehi aṭṭhārasahi ākārehi abhiniveso hoti.

144. “Ahan”ti mānavinibandhāya diṭṭhiyā katamehi aṭṭhārasahi ākārehi abhiniveso hoti? “Cakkhu ahan”ti abhinivesaparāmāso “ahan”ti mānavinibandhā diṭṭhi, diṭṭhi na vatthu, vatthu na diṭṭhi, aññā diṭṭhi, aññaṁ vatthu, yā ca diṭṭhi, yañca vatthu, ayaṁ paṭhamā “ahan”ti mānavinibandhā diṭṭhi. Mānavinibandhā diṭṭhi micchādiṭṭhi -pa- imāni saññojanāni na ca diṭṭhiyo.

“Sotaṁ ahan”ti -pa- “ghānaṁ ahan”ti -pa- “jivhā ahan”ti -pa- “kāyo ahan”ti -pa- “mano ahan”ti -pa- “rūpā ahan”ti -pa- “dhammā ahan”ti. “Cakkhuviññāṇaṁ ahan”ti -pa- “manoviññāṇaṁ ahan”ti abhinivesaparāmāso “ahan”ti mānavinibandhā diṭṭhi, diṭṭhi na vatthu, vatthu na diṭṭhi, aññā diṭṭhi, aññaṁ vatthu, yā ca diṭṭhi yañca vatthu, ayaṁ aṭṭhārasamī “ahan”ti mānavinibandhā diṭṭhi, mānavinibandhā diṭṭhi micchādiṭṭhi -pa- imāni saññojanāni na ca diṭṭhiyo. “Ahan”ti mānavinibandhāya diṭṭhiyā imehi aṭṭhārasahi ākārehi abhiniveso hoti.

145. “Maman”ti mānavinibandhāya diṭṭhiyā katamehi aṭṭhārasahi ākārehi abhiniveso hoti? “Cakkhu maman”ti abhinivesaparāmāso “maman”ti mānavinibandhā diṭṭhi, diṭṭhi na vatthu, vatthu na diṭṭhi, aññā diṭṭhi, aññaṁ vatthu, yā ca diṭṭhi yañca vatthu, ayaṁ paṭhamā “maman”ti mānavinibandhā diṭṭhi. Mānavinibandhā diṭṭhi micchādiṭṭhi -pa- imāni saññojanāni na ca diṭṭhiyo.

“Sotaṁ maman”ti -pa- “ghānaṁ maman”ti -pa- “jivhā maman”ti -pa- “kāyo maman”ti -pa- “mano maman”ti -pa- “rūpā maman”ti -pa- “dhammā maman”ti -pa- “cakkhuviññāṇaṁ maman”ti -pa- “manoviññāṇaṁ maman”ti abhinivesaparāmāso

“maman”ti mānavinibandhā diṭṭhi, diṭṭhi na vatthu, vatthu na diṭṭhi, aññā diṭṭhi, aññaṁ vatthu, yā ca diṭṭhi, yañca vatthu, ayaṁ aṭṭhārasamī “maman”ti mānavinibandhā diṭṭhi, mānavinibandhā diṭṭhi micchādiṭṭhi -pa- imāni saññojanāni na ca diṭṭhiyo. “Maman”ti mānavinibandhāya diṭṭhiyā imehi aṭṭhārasahi ākārehi abhiniveso hoti.

13. Attavādapaṭisaṁyuttadiṭṭhiniddesa

146. Attavādapaṭisaṁyuttāya diṭṭhiyā katamehi vīsatiyā ākārehi abhiniveso hoti? Idha assutavā puthujjano ariyānaṁ adassāvī ariyadhammassa akovido ariyadhamme avinīto sappurisānaṁ adassāvī sappurisadhammassa akovido sappurisadhamme avinīto rūpaṁ attato samanupassati, rūpavantaṁ vā attānaṁ, attani vā rūpaṁ, rūpasmiṁ vā attānaṁ -pa- vedanaṁ. Saññaṁ. Saṅkhāre. Viññāṇaṁ attato samanupassati, viññāṇavantaṁ vā attānaṁ, attani vā viññāṇaṁ, viññāṇasmiṁ vā attānaṁ -pa-.

Kathaṁ **rūpaṁ attato samanupassati?** Idhekacco pathavīkasiṇaṁ -pa-. Odātakasiṇaṁ attato samanupassati. “Yaṁ odātakasiṇaṁ, so ahaṁ. Yo ahaṁ, taṁ odātakasiṇan”ti odātakasiṇañca attañca advayaṁ samanupassati. Seyyathāpi telappadīpassa jhāyato yā acci, so vaṇṇo. Yo vaṇṇo, sā accīti acciñca vaṇṇañca advayaṁ samanupassati. Evamevaṁ idhekacco odātakasiṇaṁ attato samanupassati -pa- ayaṁ paṭhamā rūpavatthukā attavādapaṭisaṁyuttā diṭṭhi. Attavādapaṭisaṁyuttā diṭṭhi micchādiṭṭhi -pa- imāni saññojanāni na ca diṭṭhiyo, evaṁ rūpaṁ attato samanupassati -pa-. Attavādapaṭisaṁyuttāya diṭṭhiyā imehi vīsatiyā ākārehi abhiniveso hoti.

14. Lokavādapaṭisaṁyuttadiṭṭhiniddesa

147. Lokavādapaṭisaṁyuttāya diṭṭhiyā katamehi aṭṭhahi ākārehi abhiniveso hoti? “Sassato attā ca loko cā”ti abhinivesaparāmāso lokavādapaṭisaṁyuttā diṭṭhi, diṭṭhi na vatthu, vatthu na diṭṭhi, aññā diṭṭhi, aññaṁ vatthu, yā ca diṭṭhi yañca vatthu. Ayaṁ paṭhamā lokavādapaṭisaṁyuttā diṭṭhi. Lokavādapaṭisaṁyuttā diṭṭhi micchādiṭṭhi -pa- imāni saññojanāni na ca diṭṭhiyo.

"Asassato attā ca loko cā"ti -pa- "sassato ca asassato ca attā ca loko cā"ti -pa- "neva sassato nāsassato attā ca loko cā"ti. "Antavā attā ca loko cā"ti. "Anantavā attā ca loko cā"ti. "Antavā ca anantavā ca attā ca loko cā"ti. "Neva antavā na anantavā attā ca loko cā"ti abhinivesaparāmāso lokavādapaṭisaṁyuttā diṭṭhi. Diṭṭhi na vatthu, vatthu na diṭṭhi, aññā diṭṭhi, aññaṁ vatthu, yā ca diṭṭhi yañca vatthu. Ayaṁ aṭṭhamī lokavādapaṭisaṁyuttā diṭṭhi. Lokavādapaṭisaṁyuttā diṭṭhi micchādiṭṭhi -pa- imāni saññojanāni na ca diṭṭhiyo. Lokavādapaṭisaṁyuttāya diṭṭhiyā imehi aṭṭhahi ākārehi abhiniveso hoti.

15-16. Bhava-vibhavadiṭṭhiniddesa

148. Olīyanābhiniveso bhavadiṭṭhi, atidhāvanābhiniveso vibhavadiṭṭhi, assādadiṭṭhiyā pañcatiṁsāya ākārehi abhiniveso kati bhavadiṭṭhiyo, kati vibhavadiṭṭhiyo. Attānudiṭṭhiyā vīsatiyā ākārehi abhiniveso kati bhavadiṭṭhiyo, kati vibhavadiṭṭhiyo -pa-. Lokavādapaṭisaṁyuttāya diṭṭhiyā aṭṭhahi ākārehi abhiniveso kati bhavadiṭṭhiyo, kati vibhavadiṭṭhiyo?

Assādadiṭṭhiyā pañcātiṁsāya ākārehi abhiniveso siyā bhavadiṭṭhiyo, siyā vibhavadiṭṭhiyo. Attānudiṭṭhiyā vīsatiyā ākārehi abhiniveso pannarasabhavadiṭṭhiyo, pañca vibhavadiṭṭhiyo. Micchādiṭṭhiyā dasahi ākārehi abhiniveso, sabbāva tā vibhavadiṭṭhiyo. Sakkāyadiṭṭhiyā vīsatiyā ākārehi abhiniveso pannarasa bhavadiṭṭhiyo, pañca vibhavadiṭṭhiyo. Sakkāyavatthukāya sassatadiṭṭhiyā pannarasahi ākārehi abhiniveso, sabbāva tā bhavadiṭṭhiyo. Sakkāyavatthukāya ucchedadiṭṭhiyā pañcahākārehi abhiniveso, sabbāva tā vibhavadiṭṭhiyo.

"Sassato loko"ti antaggāhikāya diṭṭhiyā pañcahākārehi abhiniveso, sabbāva tā bhavadiṭṭhiyo, "asassato loko"ti antaggāhikāya diṭṭhiyā pañcahākārehi abhiniveso, sabbāva tā

vibhavadiṭṭhiyo. “Antavā loko”ti antaggāhikāya diṭṭhiyā pañcahākārehi abhiniveso siyā bhavadiṭṭhiyo, siyā vibhavadiṭṭhiyo. “Anantavā loko”ti antaggāhikāya diṭṭhiyā pañcahākārehi abhiniveso siyā bhavadiṭṭhiyo, siyā vibhavadiṭṭhiyo. “Taṁ jīvaṁ taṁ sarīran”ti antaggāhikāya diṭṭhiyā pañcahākārehi abhiniveso, sabbāva tā vibhavadiṭṭhiyo. “Aññaṁ jīvaṁ aññaṁ sarīran”ti antaggāhikāya diṭṭhiyā pañcahākārehi abhiniveso, sabbāva tā bhavadiṭṭhiyo. “Hoti tathāgato paraṁ maraṇā”ti antaggāhikāya diṭṭhiyā pañcahākārehi abhiniveso, sabbāva tā bhavadiṭṭhiyo. “Na hoti tathāgato paraṁ maraṇā”ti antaggāhikāya diṭṭhiyā pañcahākārehi abhiniveso, sabbāva tā vibhavadiṭṭhiyo. “Hoti ca na ca hoti tathāgato paraṁ maraṇā”ti antaggāhikāya diṭṭhiyā pañcahākārehi abhiniveso siyā bhavadiṭṭhiyo, siyā vibhavadiṭṭhiyo. “Neva hoti na na hoti tathāgato paraṁ maraṇā”ti antaggāhikāya diṭṭhiyā pañcahākārehi abhiniveso siyā bhavadiṭṭhiyo, siyā vibhavadiṭṭhiyo.

Pubbantānudiṭṭhiyā aṭṭhārasahi ākārehi abhiniveso siyā bhavadiṭṭhiyo, siyā vibhavadiṭṭhiyo. Aparantānudiṭṭhiyā catucattārīsāya ākārehi abhiniveso siyā bhavadiṭṭhiyo, siyā vibhavadiṭṭhiyo. Saññojanikāya diṭṭhiyā aṭṭhārasahi ākārehi abhiniveso siyā bhavadiṭṭhiyo, siyā vibhavadiṭṭhiyo. “Ahan”ti mānavinibandhāya diṭṭhiyā aṭṭhārasahi ākārehi abhiniveso sabbāva tā vibhavadiṭṭhiyo. “Maman”ti mānavinibandhāya diṭṭhiyā aṭṭhārasahi ākārehi abhiniveso sabbāva tā bhavadiṭṭhiyo. Attavādapaṭisaṁyuttāya diṭṭhiyā vīsatiyā ākārehi abhiniveso pannarasa bhavadiṭṭhiyo, pañca vibhavadiṭṭhiyo. Lokavādapaṭisaṁyuttāya diṭṭhiyā aṭṭhahi ākārehi abhiniveso siyā bhavadiṭṭhiyo, siyā vibhavadiṭṭhiyo.

Sabbāva tā diṭṭhiyo assādadiṭṭhiyo. Sabbāva tā diṭṭhiyo attānudiṭṭhiyo. Sabbāva tā diṭṭhiyo micchādiṭṭhiyo. Sabbāva tā diṭṭhiyo sakkāyadiṭṭhiyo sabbāva tā diṭṭhiyo antaggāhikā diṭṭhiyo. Sabbāva tā diṭṭhiyo saññojanikā diṭṭhiyo. Sabbāva tā diṭṭhiyo attavādapaṭisaṁyuttā diṭṭhiyo.

Bhavañca diṭṭhiṁ vibhavañca diṭṭhiṁ,
Etaṁ dvayaṁ takkikā nissitāse.
Tesaṁ nirodhamhi na ha'tthi ñāṇaṁ,
Yatthāyaṁ loko viparītasaññīti.

149. Dvīhi bhikkhave diṭṭhigatehi pariyuṭṭhitā devamanussā olīyanti[1] eke, atidhāvanti eke, cakkhumanto ca passanti. Kathañca bhikkhave olīyanti eke? Bhavārāmā bhikkhave devamanussā bhavaratā bhavasammuditā, tesaṁ bhavanirodhāya dhamme desiyamāne cittaṁ na pakkhandati na pasīdati na santiṭṭhati nādhimuccati. Evaṁ kho bhikkhave olīyanti eke.

Kathañca bhikkhave atidhāvanti eke? Bhaveneva kho paneke aṭṭīyamānā[2] harāyamānā jigucchamānā vibhavaṁ abhinandanti, yato kira bho ayaṁ attā kāyassa bhedā paraṁ maraṇā ucchijjati vinassati na hoti paraṁ maraṇā, etaṁ santaṁ etaṁ paṇītaṁ etaṁ yāthāvanti. Evaṁ kho bhikkhave atidhāvanti eke.

Kathañca bhikkhave cakkhumanto ca passanti? Idha bhikkhave bhikkhu bhūtaṁ bhūtato passati, bhūtaṁ bhūtato disvā bhūtassa nibbidāya virāgāya nirodhāya paṭipanno hoti. Evaṁ kho bhikkhave cakkhumanto ca passanti.

"Yo[3] bhūtaṁ bhūtato disvā, bhūtassa ca atikkamaṁ.
Yathābhūte'dhimuccati, bhavataṇhā parikkhayā.
Sa ve bhūtapariññāto, vītataṇho bhavābhave.
Bhūtassa vibhavā bhikkhu, nāgacchati punabbhavan"ti.

150. Tayo puggalā vipannadiṭṭhī, tayo puggalā sampannadiṭṭhī. Katame tayo puggalā vipannadiṭṭhī? Titthiyo ca titthiyasāvako ca yo ca micchādiṭṭhiko. Ime tayo puggalā vipannadiṭṭhī.

Katame tayo puggalā sampannadiṭṭhī? Tathāgato ca Tathāgatasāvako ca yo ca sammādiṭṭhiko. Ime tayo puggalā sampannadiṭṭhī.

---

1. Oliyanti (Syā, Ka) Khu 1. 224 piṭṭhe passitabbā.
2. Aṭṭiyamānā (Syā, Ka) Khu 1. 224 piṭṭhe passitabbā.
3. Ayaṁ gāthā Khu 1. 225 piṭṭhe dissati.

Kodhano upanāhī ca, pāpamakkhī ca yo naro.
Vipannadiṭṭhi māyāvī, taṁ jaññā vasalo iti[1].

Akkodhano anupanāhī, visuddho[2] suddhataṁ gato.
Sampannadiṭṭhi medhāvī, taṁ jaññā ariyo itīti.

Tisso vipannadiṭṭhiyo, tisso sampannadiṭṭhiyo. Katamā tisso vipannadiṭṭhiyo? "Etaṁ mamā"ti vipannadiṭṭhi, "esohamasmī"ti vipannadiṭṭhi, "eso me attā"ti vipannadiṭṭhi. Imā tisso vipannadiṭṭhiyo.

Katamā tisso sampannadiṭṭhiyo? "Netaṁ mamā"ti sampannadiṭṭhi, "nesohamasmī"ti sampannadiṭṭhi, "na meso attā"ti sampannadiṭṭhi. Imā tisso sampannadiṭṭhiyo.

"Etaṁ mamā"ti kā diṭṭhi, kati diṭṭhiyo, katamantānuggahitā tā diṭṭhiyo. **"Esohamasmī"**ti kā diṭṭhi, kati diṭṭhiyo, katamantānuggahitā tā diṭṭhiyo. **"Eso me attā"**ti kā diṭṭhi, kati diṭṭhiyo, katamantānuggahitā tā diṭṭhiyo?

"Etaṁ mamā"ti pubbantānudiṭṭhi, aṭṭhārasa diṭṭhiyo, pubbantānuggahitā tā diṭṭhiyo. **"Esohamasmī"**ti aparantānudiṭṭhi, catucattārīsaṁ diṭṭhiyo, aparantānuggahitā tā diṭṭhiyo. **"Eso me attā"**ti vīsativatthukā attānudiṭṭhi vīsativatthukā sakkāyadiṭṭhi, sakkāyadiṭṭhippamukhāni[3] dvāsaṭṭhi diṭṭhigatāni, pubbantāparantānuggahitā tā diṭṭhiyo.

151. Ye keci bhikkhave mayi niṭṭhaṁ gatā, sabbe te diṭṭhisampannā. Tesaṁ diṭṭhisampannānaṁ pañcannaṁ idha niṭṭhā, pañcannaṁ idha vihāya niṭṭhā. Katamesaṁ pañcannaṁ idha niṭṭhā? Sattakkhattuparamassa, kolaṁkolassa, ekabījissa sakadāgāmissa yo ca diṭṭheva dhamme arahā. Imesaṁ pañcannaṁ idha niṭṭhā.

Katamesaṁ pañcannaṁ idha vihāya niṭṭhā? Antarāparinibbāyissa, upahaccaparinibbāyissa, asaṅkhāraparinibbāyissa, sasaṅkhāraparinibbāyissa, uddhaṁsotassa akaniṭṭhagāmino. Imesaṁ pañcannaṁ idha vihāya niṭṭhā.

---

1. Ime (Syā) Khu 1. 298 piṭṭhe passitabbā. 2. Amakkhī (Syā) Aṭṭhakathā oloketabbā.
3. Sakkāyadiṭṭhippamukhena (Syā)

Ye keci bhikkhave mayi niṭṭhaṁ gatā, sabbe te diṭṭhisampannā, tesaṁ diṭṭhisampannānaṁ imesaṁ pañcannaṁ idha niṭṭhā, imesaṁ pañcannaṁ idha vihāya niṭṭhā.

Ye keci bhikkhave mayi aveccappasannā, sabbe te sotāpannā, tesaṁ sotāpannānaṁ pañcannaṁ idha niṭṭhā, pañcannaṁ idha vihāya niṭṭhā, katamesaṁ pañcannaṁ idha niṭṭhā? Sattakkhattuparamassa kolaṁkolassa ekabījissa sakadāgāmissa yo ca diṭṭheva dhamme arahā, imesaṁ pañcannaṁ idha niṭṭhā.

Katamesaṁ pañcannaṁ idha vihāya niṭṭhā? Antarāparinibbāyissa upahaccaparinibbāyissa asaṅkhāraparinibbāyissa sasaṅkhāraparinibbāyissa uddhaṁsotassa akaniṭṭhagāmino, imesaṁ pañcannaṁ idha vihāya niṭṭhā.

Ye keci bhikkhave mayi aveccappasannā, sabbe te sotāpannā, tesaṁ sotāpannānaṁ imesaṁ pañcannaṁ idha niṭṭhā, imesaṁ pañcannaṁ idha vihāya niṭṭhāti.

Bhavavibhavadiṭṭhiniddeso soḷasamo.

Diṭṭhikathā niṭṭhitā.

3. Ānāpānassatikathā

1. Gaṇanavāra

152. Soḷasavatthukaṁ ānāpānassatisamādhiṁ[1] bhāvayato samadhikāni dve ñāṇasatāni uppajjanti, aṭṭha paripanthe[2] ñāṇāni, aṭṭha ca upakāre ñāṇāni, aṭṭhārasa upakkilese ñāṇāni, terasa vodāne ñāṇāni, bāttiṁsa satokārissa[3] ñāṇāni, catuvīsati samādhivasena ñāṇāni, dvesattati vipassanāvasena ñāṇāni, aṭṭha nibbidāñāṇāni, aṭṭha nibbidānulomañāṇāni, aṭṭha nibbidāpaṭippassaddhiñāṇāni, ekavīsati vimuttisukhe ñāṇāni.

Katamāni aṭṭha paripanthe ñāṇāni, aṭṭha ca upakāre ñāṇāni? Kāmacchando samādhissa paripantho, nekkhammaṁ samādhissa upakāraṁ. Byāpādo

1. Ānāpānasatisamādhiṁ (Sī-Ṭṭha) 2. Paribandhe (Ka) 3. Satokārīsu (Syā)

samādhissa paripantho, abyāpādo samādhissa upakāraṁ. Thinamiddhaṁ samādhissa paripantho, ālokasaññā samādhissa upakāraṁ. Uddhaccaṁ samādhissa paripantho, avikkhepo samādhissa upakāraṁ. Vicikicchā samādhissa paripantho, dhammavavatthānaṁ samādhissa upakāraṁ. Avijjā samādhissa paripantho, ñāṇaṁ samādhissa upakāraṁ. Arati samādhissa paripantho, pāmojjaṁ samādhissa upakāraṁ. Sabbepi akusalā dhammā samādhissa paripanthā, sabbepi kusalā dhammā samādhissa upakārā. Imāni aṭṭha paripanthe ñāṇāni, aṭṭha ca upakāre ñāṇāni.

Gaṇanavāro paṭhamo.

---

2. Soḷasañāṇaniddesa

153. Imehi soḷasahi ākārehi uducitaṁ cittaṁ samuducitaṁ cittaṁ ekatte santiṭṭhati, nīvaraṇehi visujjhati. Katame te ekattā? Nekkhammaṁ ekattaṁ, abyāpādo ekattaṁ, ālokasaññā ekattaṁ, avikkhepo ekattaṁ, dhammavavatthānaṁ ekattaṁ, ñāṇaṁ ekattaṁ, pāmojjaṁ ekattaṁ, sabbepi kusalā dhammā ekattā.

Nīvaraṇāti katame te nīvaraṇā? Kāmacchando nīvaraṇaṁ, byāpādo nīvaraṇaṁ, thinamiddhaṁ nīvaraṇaṁ, uddhaccakukkuccaṁ nīvaraṇaṁ, vicikicchā nīvaraṇaṁ, avijjā nīvaraṇaṁ, arati nīvaraṇaṁ, sabbepi akusalā dhammā nīvaraṇā.

Nīvaraṇāti kenaṭṭhena nīvaraṇā? Niyyānāvaraṇaṭṭhena nīvaraṇā. Katame te niyyānā? Nekkhammaṁ ariyānaṁ niyyānaṁ, tena ca nekkhammena ariyā niyyanti, kāmacchando niyyānāvaraṇaṁ, tena ca kāmacchandena nivutattā nekkhammaṁ ariyānaṁ niyyānaṁ nappajānātīti kāmacchando niyyānāvaraṇaṁ. . Abyāpādo ariyānaṁ niyyānaṁ, tena ca abyāpādena ariyā niyyanti, byāpādo niyyānāvaraṇaṁ, tena ca byāpādena nivutattā abyāpādaṁ ariyānaṁ niyyānaṁ nappajānātīti byāpādo niyyānāvaraṇaṁ. . Ālokasaññā ariyānaṁ niyyānaṁ, tāya ca ālokasaññāya ariyā niyyanti, thinamiddhaṁ niyyānāvaraṇaṁ, tena ca thinamiddhena nivutattā ālokasaññaṁ ariyānaṁ niyyānaṁ nappajānātīti thinamiddhaṁ niyyānāvaraṇaṁ. . Avikkhepo ariyānaṁ niyyānaṁ, tena ca avikkhepena ariyā niyyanti, uddhaccaṁ

niyyānāvaraṇaṁ, tena ca uddhaccena nivutattā avikkhepaṁ ariyānaṁ niyyānaṁ nappajānātīti uddhaccaṁ niyyānāvaraṇaṁ. . Dhammavavatthānaṁ ariyānaṁ niyyānaṁ, tena ca dhammavavatthānena ariyā niyyanti, vicikicchā niyyānāvaraṇaṁ, tāya ca vicikicchāya nivutattā dhammavavatthānaṁ ariyānaṁ niyyānaṁ nappajānātīti vicikicchā niyyānāvaraṇaṁ. . Ñāṇaṁ ariyānaṁ niyyānaṁ, tena ca ñāṇena ariyā niyyanti, avijjā niyyānāvaraṇaṁ, tāya ca avijjāya nivutattā ñāṇaṁ ariyānaṁ niyyānaṁ nappajānātīti avijjā niyyānāvaraṇaṁ. . Pāmojjaṁ ariyānaṁ niyyānaṁ, tena ca pāmojjena ariyā niyyanti, arati niyyānāvaraṇaṁ, tāya ca aratiyā nivutattā pāmojjaṁ ariyānaṁ niyyānaṁ nappajānātīti arati niyyānāvaraṇaṁ. . Sabbepi kusalā dhammā ariyānaṁ niyyānaṁ, tehi ca kusalehi dhammehi ariyā niyyanti. Sabbepi akusalā dhammā niyyānāvaraṇā, tehi ca akusalehi dhammehi nivutattā kusale dhamme ariyānaṁ niyyānaṁ nappajānātīti sabbepi akusalā dhammā niyyānāvaraṇā.

Soḷasañāṇaniddeso dutiyo.

---

3. Upakkilesañāṇaniddesa

Paṭhamacchakka

154. Imehi ca pana nīvaraṇehi visuddhacittassa soḷasavatthukaṁ ānāpānassatisamādhiṁ bhāvayato khaṇikasamodhānā katame aṭṭhārasa upakkilesā uppajjanti? Assāsādimajjhapariyosānaṁ satiyā anugacchato ajjhattavikkhepagataṁ cittaṁ samādhissa paripantho, passāsādimajjhapariyosānaṁ satiyā anugacchato bahiddhāvikkhepagataṁ cittaṁ samādhissa paripantho, assāsapaṭikaṅkhanā nikantitaṇhācariyā samādhissa paripantho, passāsapaṭikaṅkhanā nikantitaṇhācariyā samādhissa paripantho, assāsenābhitunnassa passāsapaṭilābhe mucchanā samādhissa paripantho, passāsenābhitunnassa assāsapaṭilābhe mucchanā samādhissa paripantho.

Anugacchanā ca assāsaṁ, passāsaṁ, anugacchanā.
Sati ajjhattavikkhepā-kaṅkhanā bahiddhāvikkhepapatthanā[1].

Assāsenābhitunnassa, passāsapaṭilābhe mucchanā.
Passāsenābhitunnassa, assāsapaṭilābhe mucchanā.

Cha ete upakkilesā, ānāpānassatisamādhissa.
Yehi vikkhippamānassa[2], no ca cittaṁ vimuccati.
Vimokkhaṁ appajānantā, te honti parapattiyāti.

Dutiyacchakka

155. Nimittaṁ āvajjato assāse cittaṁ vikampati, samādhissa paripantho. Assāsaṁ āvajjato nimitte cittaṁ vikampati, samādhissa paripantho. Nimittaṁ āvajjato passāse cittaṁ vikampati, samādhissa paripantho. Passāsaṁ āvajjato nimitte cittaṁ vikampati, samādhissa paripantho. Assāsaṁ āvajjato passāse cittaṁ vikampati, samādhissa paripantho. Passāsaṁ āvajjato assāse cittaṁ vikampati, samādhissa paripantho.

Nimittaṁ āvajjamānassa, assāse vikkhippate mano.
Assāsaṁ āvajjamānassa, nimitte cittaṁ vikampati.

Nimittaṁ āvajjamānassa, passāse vikkhippate mano.
Passāsaṁ āvajjamānassa, nimitte cittaṁ vikampati.

Assāsaṁ āvajjamānassa, passāse vikkhippate mano.
Passāsaṁ āvajjamānassa, assāse cittaṁ vikampati.

Cha ete upakkilesā, ānāpānassatisamādhissa.
Yehi vikkhippamānassa, no ca cittaṁ vimuccati.
Vimokkhaṁ appajānantā, te honti parapattiyāti.

Tatiyacchakka

156. Atītānudhāvanaṁ cittaṁ vikkhepānupatitaṁ samādhissa paripantho. Anāgatapaṭikaṅkhanaṁ cittaṁ vikampitaṁ samādhissa paripantho. Līnaṁ cittaṁ

---

1. Vikkhepapanthanā (Syā) 2. Vikampamānassa (Syā)

kosajjānupatitaṁ samādhissa paripantho. Atipaggahitaṁ cittaṁ uddhaccānupatitaṁ samādhissa paripantho. Abhinataṁ cittaṁ rāgānupatitaṁ samādhissa paripantho. Apanataṁ cittaṁ byāpādānupatitaṁ samādhissa paripantho.

> Atītānudhāvanaṁ cittaṁ, anāgatapaṭikaṅkhanaṁ līnaṁ.
> Atipaggahitaṁ abhinataṁ, apanataṁ cittaṁ na samādhiyati.
>
> Cha ete upakkilesā, ānāpānassatisamādhissa.
> Yehi upakkiliṭṭhasaṅkappo, adhicittaṁ nappajānātīti.

157. Assāsādimajjhapariyosānaṁ satiyā anugacchato ajjhattaṁ vikkhepagatena cittena kāyopi cittampi sāraddhā ca honti iñjitā ca phanditā ca, passāsādimajjhapariyosānaṁ satiyā anugacchato bahiddhāvikkhepagatena cittena kāyopi cittampi sāraddhā ca honti iñjitā ca phanditā ca, assāsapaṭikaṅkhanāya nikantiyā taṇhācariyāya kāyopi cittampi sāraddhā ca honti iñjitā ca phanditā ca, passāsapaṭikaṅkhanāya nikantiyā taṇhācariyāya kāyopi cittampi sāraddhā ca honti iñjitā ca phanditā ca, assāsenābhitunnassa passāsapaṭilābhe mucchitattā kāyopi cittampi sāraddhā ca honti iñjitā ca phanditā ca, passāsenābhitunnassa assāsapaṭilābhe mucchitattā kāyopi cittampi sāraddhā ca honti iñjitā ca phanditā ca.

Nimittaṁ āvajjato assāse cittaṁ vikampitattā kāyopi cittampi sāraddhā ca honti iñjitā ca phanditā ca, assāsaṁ āvajjato nimitte cittaṁ vikampitattā kāyopi cittampi sāraddhā ca honti iñjitā ca phanditā ca. Nimittaṁ āvajjato passāse cittaṁ vikampitattā kāyopi cittampi sāraddhā ca honti iñjitā ca phanditā ca, passāsaṁ āvajjato nimitte cittaṁ vikampitattā kāyopi cittampi sāraddhā ca honti iñjitā ca phanditā ca. Assāsaṁ āvajjato passāse cittaṁ vikampitattā kāyopi cittampi sāraddhā ca honti iñjitā ca phanditā ca, passāsaṁ āvajjato assāse cittaṁ vikampitattā kāyopi cittampi sāraddhā ca honti iñjitā ca phanditā ca.

Atītānudhāvanena cittena vikkhepānupatitena kāyopi cittampi sāraddhā ca honti iñjitā ca phanditā ca, anāgatapaṭikaṅkhanena cittena vikampitena kāyopi cittampi sāraddhā ca honti iñjitā ca phanditā ca. Līnena

cittena kosajjānupatitena kāyopi cittampi sāraddhā ca honti iñjitā ca phanditā ca, atipaggahitena cittena uddhaccānupatitena kāyopi cittampi sāraddhā ca honti iñjitā ca phanditā ca. Abhinatena cittena rāgānupatitena kāyopi cittampi sāraddhā ca honti iñjitā ca phanditā ca, apanatena cittena byāpādānupatitena kāyopi cittampi sāraddhā ca honti iñjitā ca phanditā ca.

Ānāpānassati yassa, paripuṇṇā abhāvitā.
Kāyopi iñjito hoti, cittampi hoti iñjitaṁ.
Kāyopi phandito hoti, cittampi hoti phanditaṁ.

Ānāpānassati yassa, paripuṇṇā subhāvitā.
Kāyopi aniñjito hoti, cittampi hoti aniñjitaṁ.
Kāyopi aphandito hoti, cittampi hoti aphanditanti.

Imehi ca pana nīvaraṇehi visuddhacittassa soḷasavatthukaṁ ānāpānassatisamādhiṁ bhāvayato khaṇikasamodhānā ime aṭṭhārasa upakkilesā uppajjanti.

Upakkilesañāṇaniddeso tatiyo.

---

4. Vodānañāṇaniddesa

158. Katamāni terasa vodāne ñāṇāni? Atītānudhāvanaṁ cittaṁ vikkhepānupatitaṁ, taṁ vivajjayitvā ekaṭṭhāne samādahati, evampi cittaṁ na vikkhepaṁ gacchati. Anāgatapaṭikaṅkhanaṁ cittaṁ vikampitaṁ, taṁ vivajjayitvā tattheva adhimoceti, evampi cittaṁ na vikkhepaṁ gacchati. Līnaṁ cittaṁ kosajjānupatitaṁ, taṁ paggaṇhitvā kosajjaṁ pajahati, evampi cittaṁ na vikkhepaṁ gacchati. Atipaggahitaṁ cittaṁ uddhaccānupatitaṁ, taṁ viniggaṇhitvā uddhaccaṁ pajahati, evampi cittaṁ na vikkhepaṁ gacchati. Abhinataṁ cittaṁ rāgānupatitaṁ, taṁ sampajāno hutvā rāgaṁ pajahati, evampi cittaṁ na vikkhepaṁ gacchati. Apanataṁ cittaṁ byāpādānupatitaṁ, taṁ sampajāno hutvā byāpādaṁ pajahati, evampi cittaṁ na vikkhepaṁ gacchati. Imehi chahi ṭhānehi parisuddhaṁ cittaṁ pariyodātaṁ ekattagataṁ hoti.

Katame te ekattā? Dānavosaggupaṭṭhānekattaṁ, samathanimittupaṭṭhānekattaṁ, vayalakkhaṇupaṭṭhānekattaṁ, nirodhupaṭṭhānekattaṁ. Dānavosaggupaṭṭhānekattaṁ cāgādhimuttānaṁ. Samathanimittupaṭṭhānekattañca adhicittamanuyuttānaṁ. Vayalakkhaṇupaṭṭhānekattañca vipassakānaṁ. Nirodhupaṭṭhānekattañca ariyapuggalānaṁ. Imehi catūhi ṭhānehi ekattagataṁ cittaṁ paṭipadāvisuddhipakkhandañceva hoti, upekkhānubrūhitañca ñāṇena ca sampahaṁsitaṁ.

Paṭhamassa jhānassa ko ādi, kiṁ majjhe, kiṁ pariyosānaṁ? Paṭhamassa jhānassa paṭipadāvisuddhi ādi, upekkhānubrūhanā majjhe, sampahaṁsanā pariyosānaṁ. . Paṭhamassa jhānassa paṭipadāvisuddhi ādi. Ādissa kati lakkhaṇāni? Ādissa tīṇi lakkhaṇāni, yo tassa paripantho, tato cittaṁ visujjhati, visuddhattā cittaṁ majjhimaṁ samathanimittaṁ paṭipajjati, paṭipannattā tattha cittaṁ pakkhandati, yañca paripanthato cittaṁ visujjhati, yañca visuddhattā cittaṁ majjhimaṁ samathanimittaṁ paṭipajjati, yañca paṭipannattā tattha cittaṁ pakkhandati, paṭhamassa jhānassa paṭipadāvisuddhi ādi, ādissa imāni tīṇi lakkhaṇāni, tena vuccati paṭhamaṁ jhānaṁ ādikalyāṇañceva hoti lakkhaṇasampannañca.

Paṭhamassa jhānassa upekkhānubrūhanā majjhe. Majjhassa kati lakkhaṇāni? Majjhassa tīṇi lakkhaṇāni, visuddhaṁ cittaṁ ajjhupekkhati, samathapaṭipannaṁ ajjhupekkhati, ekattupaṭṭhānaṁ ajjhupekkhati, yañca visuddhaṁ cittaṁ ajjhupekkhati, yañca samathapaṭipannaṁ ajjhupekkhati, yañca ekattupaṭṭhānaṁ ajjhupekkhati, paṭhamassa jhānassa upekkhānubrūhanā majjhe, majjhassa imāni tīṇi lakkhaṇāni, tena vuccati paṭhamaṁ jhānaṁ majjhekalyāṇañceva hoti lakkhaṇasampannañca.

Paṭhamassa jhānassa sampahaṁsanā pariyosānaṁ. Pariyosānassa kati lakkhaṇāni? Pariyosānassa cattāri lakkhaṇāni, tattha jātānaṁ dhammānaṁ anativattanaṭṭhena sampahaṁsanā, indriyānaṁ ekarasaṭṭhena sampahaṁsanā, tadupagavīriyavāhanaṭṭhena sampahaṁsanā, āsevanaṭṭhena sampahaṁsanā, paṭhamassa jhānassa sampahaṁsanā pariyosānaṁ, pariyosānassa imāni cattāri lakkhaṇāni, tena vuccati paṭhamaṁ jhānaṁ pariyosānakalyāṇañceva hoti lakkhaṇasampannañca, evaṁ tivattagataṁ cittaṁ tividhakalyāṇakaṁ dasalakkhaṇasampannaṁ vitakkasampannañceva hoti vicārasampannañca pītisampannañca sukhasampannañca cittassa adhiṭṭhānasampannañca saddhāsampannañca vīriyasampannañca satisampannañca samādhisampannañca paññāsampannañca.

Dutiyassa jhānassa ko ādi, kiṁ majjhe, kiṁ pariyosānaṁ? Dutiyassa jhānassa paṭipadāvisuddhi ādi, upekkhānubrūhanā majjhe, sampahaṁsanā pariyosānaṁ -pa- evaṁ tivattagataṁ cittaṁ tividhakalyāṇakaṁ dasalakkhaṇasampannaṁ pītisampannañceva hoti sukhasampannañca cittassa adhiṭṭhānasampannañca saddhāsampannañca vīriyasampannañca satisampannañca samādhisampannañca paññāsampannañca.

Tatiyassa jhānassa ko ādi, kiṁ majjhe, kiṁ pariyosānaṁ -pa- evaṁ tivattagataṁ cittaṁ tividhakalyāṇakaṁ dasalakkhaṇasampannaṁ sukhasampannañceva hoti cittassa adhiṭṭhānasampannañca saddhāsampannañca vīriyasampannañca satisampannañca samādhisampannañca paññāsampannañca.

Catutthassa jhānassa ko ādi, kiṁ majjhe, kiṁ pariyosānaṁ -pa- evaṁ tivattagataṁ cittaṁ tividhakalyāṇakaṁ dasalakkhaṇasampannañca upekkhāsampanañceva hoti cittassa adhiṭṭhānasampannañca saddhāsampannañca vīriyasampannañca satisampannañca samādhisampannañca paññāsampannañca.

Ākāsānañcāyatanasamāpattiyā -pa-. Viññāṇañcāyatanasamāpattiyā. Ākiñcaññāyatanasamāpattiyā. Nevasaññānāsaññāyatanasamāpattiyā ko ādi, kiṁ majjhe, kiṁpariyosānaṁ -pa- evaṁ tivattagataṁ cittaṁ tividhakalyāṇakaṁ dasalakkhaṇasampannaṁ upekkhāsampannañceva hoti cittassa adhiṭṭhānasampannañca -pa- paññāsampannañca.

Aniccānupassanāya ko ādi, kiṁ majjhe, kiṁ pariyosānaṁ -pa- evaṁ tivattagataṁ cittaṁ tividhakalyāṇakaṁ dasalakkhaṇasampannaṁ vitakkasampannañceva hoti vicārasampannañca pītisampannañca sukhasampannañca cittassa adhiṭṭhānasampannañca saddhāsampannañca vīriyasampannañca satisampannañca samādhisampannañca paññāsampannañca. . Dukkhānupassanāya -pa-. Anattānupassanāya. Nibbidānupassanāya. Virāgānupassanāya. Nirodhānupassanāya. Paṭinissaggānupassanāya. Khayānupassanāya. Vayānupassanāya. Vipariṇāmānupassanāya. Animittānupassanāya. Appaṇihitānupassanāya. Suññatānupassanāya. Adhipaññādhammavipassanāya. Yathābhūtañāṇadassanāya. Ādīnavānupassanāya. Paṭisaṅkhānupassanāya. Vivaṭṭanānupassanāya.

Sotāpattimaggassa. Sakadāgāmimaggassa. Anāgāmimaggassa. Arahattamaggassa ko ādi, kiṁ majjhe, kiṁ pariyosānaṁ? Arahattamaggassa

paṭipadāvisuddhi ādi, upekkhānubrūhanā majjhe, sampahaṁsanā pariyosānaṁ. Arahattamaggassa paṭipadāvisuddhi ādi. Ādissa kati lakkhaṇāni? Ādissa tīṇi lakkhaṇāni, yo tassa paripantho, tato cittaṁ visujjhati, visuddhattā cittaṁ majjhimaṁ samathanimittaṁ paṭipajjati. Paṭipannattā tattha cittaṁ pakkhandati, yañca paripanthato cittaṁ visujjhati, yañca visuddhattā cittaṁ majjhimaṁ samathanimittaṁ paṭipajjati, yañca paṭipannattā tattha cittaṁ pakkhandati, arahattamaggassa paṭipadāvisuddhi ādi, ādissa imāni tīṇi lakkhaṇāni. Tena vuccati arahattamaggo ādikalyāṇo ceva hoti lakkhaṇasampanno ca.

Arahattamaggassa upekkhānubrūhanā majjhe. Majjhassa kati lakkhaṇāni? Majjhassa tīṇi lakkhaṇāni, visuddhaṁ cittaṁ ajjhūpekkhati. Samathapaṭipannaṁ ajjhupekkhati, ekattupaṭṭhānaṁ ajjhupekkhati, yañca visuddhaṁ cittaṁ ajjhupekkhati, yañca samathapaṭipannaṁ ajjhupekkhati, yañca ekattupaṭṭhānaṁ ajjhupekkhati. Tena vuccati arahattamaggo majjhekalyāṇo ceva hoti lakkhaṇasampanno ca.

Arahattamaggassa sampahaṁsanā pariyosānaṁ. Pariyosānassa kati lakkhaṇāni? Pariyosānassa cattāri lakkhaṇāni, tattha jātānaṁ dhammānaṁ anativattanaṭṭhena sampahaṁsanā, indriyānaṁ ekarasaṭṭhena sampahaṁsanā, tadupagavīriyavāhanaṭṭhena sampahaṁsanā, āsevanaṭṭhena sampahaṁsanā. Arahattamaggassa sampahaṁsanā pariyosānaṁ, pariyosānassa imāni cattāri lakkhaṇāni, tena vuccati arahattamaggo pariyosānakalyāṇo ceva hoti lakkhaṇasampanno ca. Evaṁ tivattagataṁ cittaṁ tividhakalyāṇakaṁ dasalakkhaṇasampannaṁ vitakkasampannañceva hoti vicārasampannañca pītisampannañca sukhasampannañca cittassa adhiṭṭhānasampannañca saddhāsampannañca vīriyasampannañca satisampannañca samādhisampannañca paññāsampannañca.

159. Nimittaṁ assāsapassāsā, anārammaṇamekacittassa.
Ajānato ca tayo dhamme, bhāvanā nupalabbhati.

Nimittaṁ assāsapassāsā, anārammaṇamekacittassa.
Jānato ca tayo dhamme, bhāvanā upalabbhatīti.

Kathaṁ ime tayo dhammā ekacittassa ārammaṇā na honti, na cime tayo dhammā aviditā honti, na ca cittaṁ vikkhepaṁ gacchati, padhānañca paññāyati, payogañca sādheti, visesamadhigacchati? Seyyathāpi

rukkho same bhūmibhāge nikkhitto, tamenaṁ puriso kakacena chindeyya, rukkhe phuṭṭhakakakacadantānaṁ vasena purisassa sati upaṭṭhitā hoti, na āgate vā gate vā kakacadante manasi karoti, na āgatā vā gatā vā kakacadantā aviditā honti, padhānañca paññāyati, payogañca sādheti. Yathā rukkho same bhūmibhāge nikkhitto, evaṁ upanibandhanā nimittaṁ. Yathā kakacadantā, evaṁ assāsapassāsā. Yathā rukkhe phuṭṭhakakakacadantānaṁ vasena purisassa sati upaṭṭhitā hoti, na āgate vā gate vā kakacadante manasi karoti, na āgatā vā gatā vā kakacadantā aviditā honti, padhānañca paññāyati, payogañca sādheti. Evamevaṁ bhikkhu nāsikagge vā mukhanimitte vā satiṁ upaṭṭhapetvā nisinno hoti. Na āgate vā gate vā assāsapassāse manasi karoti, na āgatā vā gatā vā assāsapassāsā aviditā honti, padhānañca paññāyati, payogañca sādheti, visesamadhigacchati padhānañca.

Katamaṁ padhānaṁ? Āraddhavīriyassa kāyopi cittampi kammaniyaṁ hoti. Idaṁ padhānaṁ. . Katamo payogo? Āraddhavīriyassa upakkilesā pahīyanti, vitakkā vūpasammanti. Ayaṁ payogo. . Katamo viseso? Āraddhavīriyassa saññojanā pahīyanti, anusayā byantīhonti[1]. Ayaṁ viseso. Evaṁ ime tayo dhammā ekacittassa ārammaṇā na honti, na cime tayo dhammā aviditā honti, na ca cittaṁ vikkhepaṁ gacchati, padhānañca paññāyati, payogañca sādheti. Visesamadhigacchati.

160. Ānāpānassati yassa, paripuṇṇā subhāvitā.
Anupubbaṁ paricitā, yathā Buddhena desitā.
So imaṁ lokaṁ pabhāseti, abbhā muttova candimāti.

Ānanti assāso, no passāso. **Āpānanti**[2] passāso, no assāso. Assāsavasena upaṭṭhānaṁ sati, passāsavasena upaṭṭhānaṁ sati.

Yo assasati, tassupaṭṭhāti. Yo passasati tassupaṭṭhāti. **Paripuṇṇā**ti pariggahaṭṭhena paripuṇṇā, parivāraṭṭhena paripuṇṇā, paripūraṭṭhena paripuṇṇā. **Subhāvitā**ti catasso bhāvanā. Tattha jātānaṁ dhammānaṁ

---

1. Anusayā byāsanti (Syā) 2. Apānanti (Ka) 69 piṭṭhe Aṭṭhakathā oloketabbā.

anativattanaṭṭhena bhāvanā, indriyānaṁ ekarasaṭṭhena bhāvanā, tadupagavīriyavāhanaṭṭhena bhāvanā. Āsevanaṭṭhena bhāvanā. Tassime cattāro bhāvanaṭṭhā yānīkatā honti vatthukatā anuṭṭhitā paricitā susamāraddhā.

Yānīkatāti yattha yattha ākaṅkhati, tattha tattha vasippatto hoti balappatto vesārajjappatto. Tassa me te dhammā āvajjanapaṭibaddhā honti ākaṅkhapaṭibaddhā manasikārapaṭibaddhā cittuppādapaṭibaddhā. Tena vuccati "yānīkatā"ti. . **Vatthukatā**ti yasmiṁ yasmiṁ vatthusmiṁ cittaṁ svādhiṭṭhitaṁ hoti, tasmiṁ tasmiṁ vatthusmiṁ sati sūpaṭṭhitā[2] hoti. Yasmiṁ yasmiṁ vā pana vatthusmiṁ sati sūpaṭṭhitā hoti, tasmiṁ tasmiṁ vatthusmiṁ cittaṁ svādhiṭṭhitaṁ hoti. Tena vuccati "vatthukatā"ti. . **Anuṭṭhitā**ti vatthusmiṁ yena yena cittaṁ abhinīharati, tena tena sati anuparivattati. Yena yena vā pana sati anuparivattati, tena tena cittaṁ abhinīharati. Tena vuccati "anuṭṭhitā"ti. . **Paricitā**ti pariggahaṭṭhena paricitā, parivāraṭṭhena paricitā, paripūraṭṭhena paricitā, satiyā pariggaṇhanto jināti pāpake akusale dhamme. Tena vuccati "paricitā"ti. . **Susamāraddhā**ti cattāro susamāraddhā. Tattha jātānaṁ dhammānaṁ anativattanaṭṭhena susamāraddhā, indriyānaṁ ekarasaṭṭhena susamāraddhā, tadupagavīriyavāhanaṭṭhena susamāraddhā, tappaccanīkānaṁ kilesānaṁ susamūhatattā[3] susamāraddhā.

161. **Susaman**ti atthi samaṁ atthi susamaṁ. Katamaṁ samaṁ? Ye tattha jātā anavajjā kusalā bodhipakkhiyā, idaṁ samaṁ. Katamaṁ susamaṁ? Yaṁ tesaṁ tesaṁ dhammānaṁ ārammaṇaṁ nirodho nibbānaṁ, idaṁ susamaṁ. Iti idañca samaṁ, idañca susamaṁ ñātaṁ hoti diṭṭhi viditaṁ sacchikataṁ phassitaṁ paññāya, āraddhaṁ hoti vīriyaṁ asallīnaṁ, upaṭṭhitā sati asammuṭṭhā[4], passaddho kāyo asāraddho, samāhitaṁ cittaṁ ekaggaṁ. Tena vuccati "susamāraddhā"ti.

Anupubbaṁ paricitāti dīghaṁ assāsavasena purimā purimā paricitā, pacchimā pacchimā anuparicitā. Dīghaṁ passāsavasena purimā purimā paricitā, pacchimā pacchimā anuparicitā. Rassaṁ assāsavasena purimā purimā

---

1. Āvajjanapaṭibandhā (Ka) evamīdisesu padesu.
2. Supaṭṭhitā (Ka)
3. Susamuhatattā (Ka)
4. Apamuṭṭhā (Syā)

paricitā, pacchimā pacchimā anuparicitā. Rassaṁ passāsavasena purimā purimā paricitā, pacchimā pacchimā anuparicitā -pa-. Paṭinissaggānupassī assāsavasena purimā purimā paricitā, pacchimā pacchimā anuparicitā. Paṭinissaggānupassī passāsavasena purimā purimā paricitā, pacchimā pacchimā anuparicitā. Sabbāpi soḷasavatthukā ānāpānassatiyo aññamaññaṁ paricitā ceva honti anuparicitā ca. Tena vuccati "anupubbaparicitā"ti.

Yathāti dasa yathatthā. Attadamathattho yathattho, attasamathattho yathattho, attaparinibbāpanattho yathattho, abhiññattho yathattho, pariññattho yathattho, pahānattho yathattho, bhāvanattho yathattho, sacchikiriyattho yathattho, saccābhisamayattho yathattho, nirodhe patiṭṭhāpakattho yathattho.

Buddhoti yo so Bhagavā Sayambhū anācariyako pubbe ananussutesu dhammesu sāmaṁ saccāni abhisambujjhi, tattha ca sabbaññutaṁ pāpuṇi, balesu ca vasībhāvaṁ.

162. **Buddho**ti kenaṭṭhena Buddho? Bujjhitā saccānīti Buddho. Bodhetā pajāyāti Buddho. Sabbaññutāya Buddho. Sabbadassāvitāya Buddho. Anaññaneyyatāya Buddho. Visavitāya[1] Buddho. Khīṇāsavasaṅkhātena Buddho. Nirupalepasaṅkhātena[2] Buddho. Ekantavītarāgoti Buddho. Ekantavītadosoti Buddho. Ekantavītamohoti Buddho. Ekantanikkilesoti Buddho. Ekāyanamaggaṁ gatoti Buddho. Eko anuttaraṁ sammāsambodhiṁ abhisambuddhoti Buddho. Abuddhivihatattā buddhipaṭilābhā Buddho. "Buddho"ti netaṁ nāmaṁ mātarā kataṁ, na pitarā kataṁ, na bhātarā kataṁ, na bhaginiyā kataṁ, na mittāmaccehi kataṁ, na ñātisālohitehi kataṁ, na samaṇabrāhmaṇehi kataṁ, na devatāhi kataṁ, vimokkhantikametaṁ Buddhānaṁ Bhagavantānaṁ bodhiyā mule saha sabbaññutañāṇassa paṭilābhā sacchikā paññatti, yadidaṁ Buddhoti. . **Desitā**ti attadamathattho yathattho yathā Buddhena desito. Attasamathattho yathattho yathā Buddena desito. Attaparinibbāpanattho yathattho yathā Buddhena desito -pa- nirodhe patiṭṭhāpakattho yathattho yathā Buddhena desito.

---

1. Vikatitāya (Syā)
2. Nirupakkilesasaṅkhātena (Syā)

Soti gahaṭṭho vā hoti pabbajito vā. . **Loko**ti khandhaloko dhātuloko āyatanaloko vipattibhavaloko vipattisambhavaloko sampattibhavaloko sampattisambhavaloko. Eko loko, sabbe sattā āhāraṭṭhitikā -pa-. Aṭṭhārasa lokā aṭṭhārasa dhātuyo. . **Pabhāsetī**ti attadamatthatthaṁ yathatthaṁ abhisambuddhattā so imaṁ lokaṁ obhāseti bhāseti pabhāseti. Attasamathatthaṁ yathatthaṁ abhisambuddhattā so imaṁ lokaṁ obhāseti bhāseti pabhāseti. Attaparinibbāpanatthaṁ yathatthaṁ abhisambuddhattā so imaṁ lokaṁ obhāseti bhāseti pabhāseti -pa- nirodhe patiṭṭhāpakatthaṁ yathatthaṁ abhisambuddhattā so imaṁ lokaṁ obhāseti bhāseti pabhāseti.

Abbhā muttova candimāti yathā abbhā, evaṁ kilesā. Yathā cando evaṁ ariyañāṇaṁ. Yathā candimā devaputto, evaṁ bhikkhu. Yathā cando abbhā mutto mahikā mutto dhūmarajā mutto rāhugahaṇā[1] vippamutto bhāsate ca tapate ca virocate[2] ca. Evamevaṁ bhikkhu sabbakilesehi vippamutto bhāsate ca tapate ca virocate ca, tena vuccati "abbhā muttova candimā"ti. Imāni terasa vodāne ñāṇāni.

Vodānañāṇaniddeso catuttho.

Bhāṇavāro.

---

5. Satokāriñāṇaniddesa

163. Katamāni bāttiṁsa satokārissa ñāṇāni? Idha bhikkhu araññagato vā rukkhamūlagato vā suññāgāragato vā nisīdati pallaṅkaṁ ābhujitvā ujuṁ kāyaṁ paṇidhāya parimukhaṁ satiṁ upaṭṭhapetvā, so satova assasati, sato passasati—dīghaṁ vā assasanto "dīghaṁ assasāmī"ti pajānāti, dīghaṁ vā passasanto "dīghaṁ passasāmī"ti pajānāti. Rassaṁ vā assasanto "rassaṁ assasāmī"ti pajānāti, rassaṁ vā passasanto "rassaṁ passasāmī"ti pajānāti. "Sabbakāyapaṭisaṁvedī assasissāmī"ti sikkhati, "sabbakāyapaṭisaṁvedī passasissāmī"ti

---

1. Rāhupāṇā (Syā) 2. Virocati (Syā)

sikkhati. "Passambhayaṁ kāyasaṅkhāraṁ assasissāmī"ti sikkhati, "passambhayaṁ kāyasaṅkhāraṁ passasissāmī"ti sikkhati. "Pītipaṭisaṁvedī -pa-. Sukhapaṭisaṁvedī. Cittasaṅkhārapaṭisaṁvedī. Passambhayaṁ cittasaṅkhāraṁ. Cittapaṭisaṁvedī. Abhippamodayaṁ cittaṁ. Samādahaṁ cittaṁ. Vimocayaṁ cittaṁ. Aniccānupassī. Virāgānupassī. Nirodhānupassī. Paṭinissaggānupassī assasissāmī"ti sikkhati, "paṭinissaggānupassī passasissāmī"ti sikkhati.

164. **Idhā**ti imissā diṭṭhiyā imissā khantiyā imissā ruciyā imasmiṁ ādāye imasmiṁ dhamme imasmiṁ vinaye imasmiṁ dhammavinaye imasmiṁ pāvacane imasmiṁ brahmacariye imasmiṁ Satthusāsane, tena vuccati "idhā"ti. B**hikkhū**ti puthujjanakalyāṇako vā hoti bhikkhu sekkho vā arahā vā akuppadhammo. **Araññan**ti nikkhamitvā bahi indakhīlā, sabbametaṁ araññaṁ. **Rukkhamūlan**ti yattha bhikkhuno āsanaṁ paññattaṁ hoti mañco vā pīṭhaṁ vā bhisi vā taṭṭikā vā cammakhaṇḍo vā tiṇasantharo[1] vā paṇṇasantharo vā palālasantharo[2] vā, tattha bhikkhu caṅkamati vā tiṭṭhati vā nisīdati vā seyyaṁ vā kappeti. **Suññan**ti kenaci anākiṇṇaṁ hoti gahaṭṭhehi vā pabbajitehi vā. **Agāran**ti[3] vihāro aḍḍhayogo pāsādo hammiyaṁ guhā. **Nisīdati pallaṅkaṁ ābhujitvā**ti nisinno hoti pallaṅkaṁ ābhujitvā. **Ujuṁ kāyaṁ paṇidhāyā**ti ujuko hoti kāyo ṭhito[4] supaṇihito. **Parimukhaṁ satiṁ upaṭṭhapetvā**ti **parī**ti pariggahaṭṭho. M**ukhan**ti niyyānaṭṭho. **Satī**ti upaṭṭhānaṭṭho, tena vuccati "parimukhaṁ satiṁ upaṭṭhapetvā"ti.

165. **Satova assasati, sato passasatī**ti bāttiṁsāya ākārehi sato kārī hoti. Dīghaṁ assāsavasena cittassa ekaggataṁ avikkhepaṁ pajānato sati upaṭṭhitā hoti, tāya satiyā tena ñāṇena sato kārī hoti. Dīghaṁ passāsavasena cittassa ekaggataṁ avikkhepaṁ pajānato sati upaṭṭhitā hoti, tāya satiyā tena ñāṇena sato kārī hoti. Rassaṁ assāsavasena cittassa ekaggataṁ avikkhepaṁ pajānato sati upaṭṭhitā hoti, tāya satiyā tena ñāṇena sato kārī hoti. Rassaṁ passāsavasena cittassa

---

1. Tiṇasaṇṭharo (Syā) 2. Palāsasaṇṭharo (Syā)
3. Āgāranti (Syā) 4. Panidhito (Syā)

ekaggataṁ avikkhepaṁ pajānato sati upaṭṭhitā hoti, tāya satiyā tena ñāṇena sato kārī hoti -pa-. Paṭinissaggānupassī assāsavasena. Paṭinissaggānupassī passāsavasena cittassa ekaggataṁ avikkhepaṁ pajānato sati upaṭṭhitā hoti, tāya satiyā tena ñāṇena sato kārī hoti.

Paṭhamacatukkaniddesa

166. Kathaṁ dīghaṁ assasanto "dīghaṁ assasāmī"ti pajānāti, dīghaṁ passasanto "dīghaṁ passasāmī"ti pajānāti? Dīghaṁ assāsaṁ addhānasaṅkhāte assasati, dīghaṁ passāsaṁ addhānasaṅkhāte passasati, dīghaṁ assāsapassāsaṁ addhānasaṅkhāte assasatipi assasatipi, dīghaṁ assāsapassāsaṁ addhānasaṅkhāte assasatopi passasatopi chando uppajjati. Chandavasena tato sukhumataraṁ dīghaṁ assāsaṁ addhānasaṅkhāte assasati. Chandavasena tato sukhumataraṁ dīghaṁ passāsaṁ addhānasaṅkhāte passasati. Chandavasena tato sukhumataraṁ dīghaṁ assāsapassāsaṁ addhānasaṅkhāte assasatipi passasatipi. Chandavasena tato sukhumataraṁ dīghaṁ assāsapassāsaṁ addhānasaṅkhāte assasatopi passasatopi pāmojjaṁ uppajjati. Pāmojjavasena tato sukhumataraṁ dīghaṁ assāsaṁ addhānasaṅkhāte assasati. Pāmojjavasena tato sukhumataraṁ dīghaṁ passāsaṁ addhānasaṅkhāte passasati. Pāmojjavasena tato sukhumataraṁ dīghaṁ assāsapassāsaṁ addhānasaṅkhāte assasatipi passasatipi. Pāmojjavasena tato sukhumataraṁ dīghaṁ assāsapassāsaṁ addhānasaṅkhāte assasatopi passasatopi dīghaṁ assāsapassāsāpi cittaṁ vivattati, upekkhā saṇṭhāti. Imehi navahākārehi dīghaṁ assāsapassāsā kāyo, upaṭṭhānaṁ sati, anupassanā ñāṇaṁ. Kāyo upaṭṭhānaṁ, no sati. Sati upaṭṭhānañceva sati ca. Tāya satiyā tena ñāṇena taṁ kāyaṁ anupassati, tena vuccati "kāye kāyānupassanāsatipaṭṭhānabhāvanā"ti.

167. A**nupassatī**ti kathaṁ taṁ kāyaṁ anupassati? Aniccato anupassati, no niccato. Dukkhato anupassati, no sukhato. Anattato anupassati, no attato. Nibbindati, no nandati. Virajjati, no rajjati. Nirodheti, no samudeti. Paṭinissajjati, no ādiyati.

Aniccato anupassanto niccasaññaṁ pajahati. Dukkhato anupassanto sukhasaññaṁ pajahati. Anattato anupassanto attasaññaṁ pajahati. Nibbindanto nandiṁ pajahati. Virajjanto rāgaṁ pajahati. Nirodhento samudayaṁ pajahati. Paṭinissajjanto ādānaṁ pajahati. Evaṁ taṁ kāyaṁ anupassati.

Bhāvanāti catasso bhāvanā. Tattha jātānaṁ dhammānaṁ anativattanaṭṭhena bhāvanā, indriyānaṁ ekarasaṭṭhena bhāvanā, tadupagavīriyavāhanaṭṭhena bhāvanā, āsevanaṭṭhena bhāvanā, dīghaṁ assāsapassāsavasena cittassa ekaggataṁ avikkhepaṁ pajānato viditā vedanā uppajjanti, viditā upaṭṭhahanti, viditā abbhatthaṁ gacchanti, viditā saññā uppajjanti, viditā upaṭṭhahanti, viditā abbhatthaṁ gacchanti, viditā vitakkā uppajjanti, viditā upaṭṭhanti, viditā abbhatthaṁ gacchanti.

Kathaṁ viditā vedanā uppajjanti, viditā upaṭṭhahanti, viditā abbhatthaṁ gacchanti? Kathaṁ vedanāya uppādo vidito hoti? “Avijjāsamudayā vedanāsamudayo”ti paccayasamudayaṭṭhena vedanāya uppādo vidito hoti. “Taṇhāsamudayā vedanāsamudayo”ti. “Kammasamudayā vedanāsamudayo”ti. “Phassasamudayā vedanāsamudayo”ti paccayasamudayaṭṭhena vedanāya uppādo vidito hoti. Nibbattilakkhaṇaṁ passatopi vedanāya uppādo vidito hoti. Evaṁ vedanāya uppādo vidito hoti.

Kathaṁ vedanāya upaṭṭhānaṁ viditaṁ hoti? Aniccato manasikaroto khayatupaṭṭhānaṁ viditaṁ hoti, dukkhato manasikaroto bhayatupaṭṭhānaṁ viditaṁ hoti, anattato manasikaroto suññatupaṭṭhānaṁ viditaṁ hoti. Evaṁ vedanāya upaṭṭhānaṁ viditaṁ hoti.

Kathaṁ vedanāya atthaṅgamo vidito hoti? “Avijjānirodhā vedanānirodho”ti paccayanirodhaṭṭhena vedanāya atthaṅgamo vidito hoti, “taṇhānirodhā vedanānirodho”ti -pa- “kammanirodhā vedanānirodho”ti -pa- “phassanirodhā vedanānirodho”ti paccayanirodhaṭṭhena vedanāya atthaṅgamo vidito hoti, vipariṇāmalakkhaṇaṁ passatopi vedanāya atthaṅgamo vidito hoti. Evaṁ vedanāya atthaṅgamo vidito hoti. Evaṁ viditā vedanā uppajjanti, viditā upaṭṭhahanti, viditā abbhatthaṁ gacchanti.

Kathaṁ viditā saññā uppajjanti, viditā upaṭṭhahanti, viditā abbhatthaṁ gacchanti, kathaṁ saññāya uppādo vidito hoti? "Avijjāsamudayā saññāsamudayo"ti paccayasamudayaṭṭhena saññāya uppādo vidito hoti, "taṇhāsamudayā saññāsamudayo"ti -pa- "kammasamudayā saññāsamudayo"ti -pa- "phassasamudayā saññāsamudayo"ti paccayasamudayaṭṭhena saññāya uppādo vidito hoti, nibbattilakkhaṇaṁ passatopi saññāya uppado vidito hoti. Evaṁ saññāya uppādo vidito hoti.

Kathaṁ saññāya upaṭṭhānaṁ viditaṁ hoti? Aniccato manasikaroto khayatupaṭṭhānaṁ viditaṁ hoti, dukkhato manasikaroto bhayatupaṭṭhānaṁ viditaṁ hoti, anattato manasikaroto suññātupaṭṭhānaṁ viditaṁ hoti. Evaṁ saññāya upaṭṭhānaṁ viditaṁ hoti.

Kathaṁ saññāya atthaṅgamo vidito hoti? "Avijjānirodhā saññānirodho"ti paccayanirodhaṭṭhena saññāya atthaṅgamo vidito hoti, "taṇhānirodhā saññānirodho"ti -pa- "kammanirodhā saññānirodho"ti -pa- "phassanirodhā saññānirodho"ti paccayanirodhaṭṭhena saññāya atthaṅgamo vidito hoti, vipariṇāmalakkhaṇaṁ passatopi saññāya atthaṅgamo vidito hoti. Evaṁ saññāya atthaṅgamo vidito hoti. Evaṁ viditā saññā uppajjanti, viditā upaṭṭhahanti, viditā abbhatthaṁ gacchanti.

Kathaṁ viditā vitakkā uppajjanti, viditā upaṭṭhahanti, viditā abbhatthaṁ gacchanti, kathaṁ vitakkānaṁ uppādo vidito hoti? "Avijjāsamudayā vitakkasamudayo"ti paccayasamudayaṭṭhena vitakkānaṁ uppādo vidito hoti, "taṇhāsamudayā vitakkasamudayo"ti -pa- "kammasamudayā vitakkasamudayo"ti -pa- "saññāsamudayā vitakkasamudayo"ti paccayasamudayaṭṭhena vitakkānaṁ uppādo vidito hoti, nibbattilakkhaṇaṁ passatopi vitakkānaṁ uppādo vidito hoti. Evaṁ vitakkānaṁ uppādo vidito hoti.

Kathaṁ vitakkānaṁ upaṭṭhānaṁ viditaṁ hoti? Aniccato manasikaroto khayatupaṭṭhānaṁ viditaṁ hoti, dukkhato manasikaroto bhayatupaṭṭhānaṁ viditaṁ hoti, anattato manasikaroto suññatupaṭṭhānaṁ viditaṁ hoti. Evaṁ vitakkānaṁ upaṭṭhānaṁ viditaṁ hoti.

Kathaṁ vitakkānaṁ atthaṅgamo vidito hoti? "Avijjānirodhā vitakkanirodho"ti paccayanirodhaṭṭhena vitakkānaṁ atthaṅgamo vidito hoti, "taṇhānirodhā vitakkanirodho"ti -pa- "kammanirodhā vitakkanirodho"ti -pa- "saññānirodhā vitakkanirodho"ti paccayanirodhaṭṭhena vitakkānaṁ atthaṅgamo vidito hoti, vipariṇāmalakkhaṇaṁ passatopi vitakkānaṁ atthaṅgamo vidito hoti. Evaṁ vitakkānaṁ atthaṅgamo vidito hoti. Evaṁ viditā vitakkā uppajjanti, viditā upaṭṭhahanti, viditā abbhatthaṁ gacchanti.

168. Dīghaṁ assāsapassāsavasena cittassa ekaggataṁ avikkhepaṁ pajānanto indriyāni samodhāneti, gocarañca pajānāti, samatthañca paṭivijjhati -pa- maggaṁ samodhāneti, dhamme samodhāneti, gocarañca pajānāti, samattañca paṭivijjhati.

Indriyāni samodhānetīti kathaṁ indriyāni samodhāneti? Adhimokkhaṭṭhena saddhindriyaṁ samodhāneti, paggahaṭṭhena vīriyindriyaṁ samodhāneti, upaṭṭhānaṭṭhena satindriyaṁ samodhāneti, avikkhepaṭṭhena samādhindriyaṁ samodhāneti, dassanaṭṭhena paññindriyaṁ samodhāneti. Ayaṁ puggalo imāni indriyāni imasmiṁ ārammaṇe samodhāneti. Tena vuccati "indriyāni samodhānetī"ti.

Gocarañca pajānātīti yaṁ tassa ārammaṇaṁ, taṁ tassa gocaraṁ. Yaṁ tassa gocaraṁ, taṁ tassa ārammaṇaṁ. **Pajānātī**ti puggalo pajānanā paññā.

Samanti ārammaṇassa upaṭṭhānaṁ samaṁ, cittassa avikkhepo samaṁ, cittassa adhiṭṭhānaṁ samaṁ, cittassa vodānaṁ samaṁ. **Attho**ti anavajjaṭṭho niklesaṭṭho vodānaṭṭho paramaṭṭho. **Paṭivijjhatī**ti ārammaṇassa upaṭṭhānaṭṭhaṁ paṭivijjhati, cittassa avikkhepaṭṭhaṁ paṭivijjhati, cittassa adhiṭṭhānaṭṭhaṁ paṭivijjhati, cittassa vodānaṭṭhaṁ paṭivijjhati, tena vuccati "samatthañca paṭivijjhatī"ti.

Balāni samodhānetīti kathaṁ balāni samodhāneti? Assaddhiye akampiyaṭṭhena saddhābalaṁ samodhāneti, kosajje akampiyaṭṭhena viriyabalaṁ samodhāneti, pamāde akampiyaṭṭhena satibalaṁ samodhāneti, uddhacce akampiyaṭṭhena samādhibalaṁ samodhāneti, avijjāya akampiyaṭṭhena paññābalaṁ samodhāneti. Ayaṁ puggalo imāni balāni imasmiṁ ārammaṇe

samodhāneti, tena vuccati “balāni samodhānetī”ti. . Gocarañca pajānātīti -pa-. Tena vuccati “samatthañca paṭivijjhatī”ti.

Bojjhaṅge samodhānetīti kathaṁ bojjhaṅga samodhāneti? Upaṭṭhānaṭṭhena satisambojjhaṅga samodhāneti, pavicayaṭṭhena dhammavicayasambojjhaṅgaṁ samodhāneti, paggahaṭṭhena vīriyasambojjhaṅgaṁ samodhāneti, pharaṇaṭṭhena pītisambojjhaṅgaṁ samodhāneti, upasamaṭṭhena passaddhisambojjhaṅgaṁ samodhāneti, avikkhepaṭṭhena samādhisambojjhaṅga samodhāneti, paṭisaṅkhānaṭṭhena upekkhāsambojjhaṅgaṁ samodhāneti. Ayaṁ puggalo ime bojjhaṅge imasmiṁ ārammaṇe samodhāneti. Tena vuccati “bojjhaṅge samodhānetī”ti. . Gocarañca pajānātīti -pa-. Tena vuccati “samatthañca paṭivijjhatī”ti.

Maggaṁ samodhānetīti kathaṁ maggaṁ samodhāneti? Dassanaṭṭhena sammādiṭṭhiṁ samodhāneti, abhiniropanaṭṭhena sammāsaṅkappaṁ samodhāneti, pariggahaṭṭhena sammāvācaṁ samodhāneti, samuṭṭhānaṭṭhena sammākammantaṁ samodhāneti, vodānaṭṭhena sammā-ājīvaṁ samodhāneti, paggahaṭṭhena sammāvāyāmaṁ samodhāneti, upaṭṭhānaṭṭhena sammāsatiṁ samodhāneti, avikkhepaṭṭhena sammāsamādhiṁ samodhāneti. Ayaṁ puggalo imaṁ maggaṁ imasmiṁ ārammaṇe samodhāneti, tena vuccati “maggaṁ samodhānetī”ti. . Gocarañca pajānātīti -pa-. Tena vuccati “samatthañca paṭivijjhatī”ti.

Dhamme samodhānetīti kathaṁ dhamme samodhāneti? Ādhipateyyaṭṭhena indriyāni samodhāneti, akampiyaṭṭhena balāni samodhāneti, niyyānaṭṭhena bojjhaṅge samodhāneti, hetuṭṭhena maggaṁ samodhāneti, upaṭṭhānaṭṭhena satipaṭṭhānaṁ samodhāneti, padahanaṭṭhena sammappadhānaṁ samodhāneti, ijjhanaṭṭhena iddhipādaṁ samodhāneti, tathaṭṭhena saccaṁ samodhāneti, avikkhepaṭṭhena samathaṁ samodhāneti, anupassanaṭṭhena vipassanaṁ samodhāneti, ekarasaṭṭhena samathavipassanaṁ samodhāneti, anativattanaṭṭhena yuganaddhaṁ samodhāneti, saṁvaraṭṭhena sīlavisuddhiṁ samodhāneti, avikkhepaṭṭhena cittavisuddhiṁ samodhāneti, dassanaṭṭhena diṭṭhivisuddhiṁ samodhāneti, vimuttaṭṭhena vimokkhaṁ samodhāneti, paṭivedhaṭṭhena vijjaṁ samodhāneti, pariccāgaṭṭhena vimuttiṁ samodhāneti, samucchedaṭṭhena khaye ñāṇaṁ samodhāneti, paṭippassaddhaṭṭhena anuppāde ñāṇaṁ samodhāneti,

chandaṁ mūlaṭṭhena samodhāneti, manasikāraṁ samuṭṭhānaṭṭhena samodhāneti, phassaṁ samodhānaṭṭhena samodhāneti, vedanaṁ samosaraṇaṭṭhena samodhāneti, samādhiṁ pamukhaṭṭhena samodhāneti, satiṁ ādhipateyyaṭṭhena samodhāneti, paññaṁ taduttaraṭṭhena samodhāneti, vimuttiṁ sāraṭṭhena samodhāneti, amatogadhaṁ nibbānaṁ pariyosānaṭṭhena samodhāneti. Ayaṁ puggalo ime dhamme imasmiṁ ārammaṇe samodhāneti, tena vuccati "dhamme samodhānetī"ti.

Gocarañca pajānātīti yaṁ tassa ārammaṇaṁ, taṁ tassa gocaraṁ. Yaṁ tassa gocaraṁ, taṁ tassa ārammaṇaṁ. **Pajānātī**ti puggalo pajānanā paññā. **Saman**ti ārammaṇassa upaṭṭhānaṁ samaṁ, cittassa avikkhepo samaṁ, cittassa adhiṭṭhānaṁ samaṁ, cittassa vodānaṁ samaṁ. **Attho**ti anavajjaṭṭho niklesaṭṭho vodānaṭṭho paramaṭṭho. **Paṭivijjhatī**ti ārammaṇassa upaṭṭhānaṭṭhaṁ paṭivijjhati, cittassa avikkhepaṭṭhaṁ paṭivijjhati, cittassa adhiṭṭhānaṭṭhaṁ paṭivijjhati, cittassa vodānaṭṭhaṁ paṭivijjhati, tena vuccati "samatthañca paṭivijjhatī"ti. (1)

169. Kathaṁ rassaṁ assasanto "rassaṁ assasāmī"ti pajānāti, rassaṁ passasanto "rassaṁ passasāmī"ti pajānāti? Rassaṁ assāsaṁ ittarasaṅkhāte assasati, rassaṁ passāsaṁ ittarasaṅkhāte passasati, rassaṁ assāsapassāsaṁ ittarasaṅkhāte assasatipi passasatipi. Rassaṁ assāsapassāsaṁ ittarasaṅkhāte assasatopi passasatopi chando uppajjati, chandavasena tato sukhumataraṁ rassaṁ assāsaṁ ittarasaṅkhāte assasati, chandavasena tato sukhumataraṁ rassaṁ passāsaṁ ittarasaṅkhāte passasati, chandavasena tato sukhumataraṁ rassaṁ assāsapassāsaṁ ittarasaṅkhāte assasatipi passasatipi. Chandavasena tato sukhumataraṁ rassaṁ assāsapassāsaṁ ittarasaṅkhāte assasatopi passasatopi pāmojjaṁ uppajjati, pāmojjavasena tato sukhumataraṁ rassaṁ assāsaṁ ittarasaṅkhāte assasati, pāmojjavasena tato sukhumataraṁ rassaṁ passāsaṁ ittarasaṅkhāte passasati, pāmojjavasena tato sukhumataraṁ rassaṁ assāsapassāsaṁ ittarasaṅkhāte assasatipi passasatipi. Pāmojjavasena tato sukhumataraṁ rassaṁ assāsapassāsaṁ ittarasaṅkhāte assasatopi passasatopi, rassā assāsapassāsā cittaṁ vivattati, upekkhā saṇṭhāti. Imehi navahākārehi rassā

assāsapassāsā kāyo, upaṭṭhānaṁ sati, anupassanā ñāṇaṁ. Kāyo upaṭṭhānaṁ no sati, sati upaṭṭhānañceva sati ca. Tāya satiyā tena ñāṇena taṁ kāyaṁ anupassati, tena vuccati “kāye kāyānupassanāsatipaṭṭhānabhāvanā”ti.

Anupassatīti kathaṁ taṁ kāyaṁ anupassati -pa-. Evaṁ taṁ kāyaṁ anupassati. B**hāvanā**ti catasso bhāvanā -pa- āsevanaṭṭhena bhāvanā. Rassaṁ assāsapassāsavasena cittassa ekaggataṁ avikkhepaṁ pajānato viditā vedanā uppajjanti -pa-. Rassaṁ assāsapassāsavasena cittassa ekaggataṁ avikkhepaṁ pajānanto indriyāni samodhāneti -pa- tena vuccati “samatthañca paṭivijjhatī”ti. (2)

170. Kathaṁ “sabbakāyapaṭisaṁvedī assasissāmī”ti sikkhati, “sabbakāyapaṭisaṁvedī passasissāmī”ti sikkhati? **Kāyo**ti dve kāyā nāmakāyo ca rūpakāyo ca. Katamo nāmakāyo? Vedanā saññā cetanā phasso manasikāro nāmañca nāmakāyo ca, ye ca vuccanti cittasaṅkhārā, ayaṁ nāmakāyo. . Katamo rūpakāyo? Cattāro ca mahābhūtā catunnañca mahābhūtānaṁ upādāyarūpaṁ assāso ca passāso ca nimittañca upanibandhanā, ye ca vuccanti kāyasaṅkhārā, ayaṁ rūpakāyo.

Kathaṁ te kāyā paṭividitā honti? Dīghaṁ assāsavasena cittassa ekaggataṁ avikkhepaṁ pajānato sati upaṭṭhitā hoti, tāya satiyā tena ñāṇena te kāyā paṭividitā honti. Dīghaṁ passāsavasena cittassa ekaggataṁ avikkhepaṁ pajānato sati upaṭṭhitā hoti, tāya satiyā tena ñāṇena te kāyā paṭividitā honti. Rassaṁ assāsavasena cittassa ekaggataṁ avikkhepaṁ pajānato sati upaṭṭhitā hoti, tāya satiyā tena ñāṇena te kāyā paṭividitā honti. Rassaṁ passāsavasena cittassa ekaggataṁ avikkhepaṁ pajānato sati upaṭṭhitā hoti, tāya satiyā tena ñāṇena te kāyā paṭividitā honti.

Āvajjato te kāyā paṭividitā honti, pajānato te kāyā paṭividitā honti, passato te kāyā paṭividitā honti,

paccavekkhato te kāyā paṭividitā honti, cittaṁ adhiṭṭhahato te kāyā paṭividitā honti, saddhāya adhimuccato te kāyā paṭividitā honti, vīriyaṁ paggaṇhato te kāyā paṭividitā honti, satiṁ upaṭṭhāpayato te kāyā paṭividitā honti, cittaṁ samādahato te kāyā paṭividitā honti, paññāya pajānato te kāyā paṭividitā honti, abhiññeyyaṁ abhijānato te kāyā paṭividitā honti, pariññeyyaṁ parijānato te kāyā paṭividitā honti, pahātabbaṁ pajahato te kāyā paṭividitā honti, bhāvetabbaṁ bhāvayato te kāyā paṭividitā honti, sacchikātabbaṁ sacchikaroto te kāyā paṭividitā honti. Evaṁ te kāyā paṭividitā honti, sabbakāyapaṭisaṁvedī assāsapassāsā kāyo, upaṭṭhānaṁ sati, anupassanā ñāṇaṁ. Kāyo upaṭṭhānaṁ, no sati, sati upaṭṭhānañceva sati ca. Tāya satiyā tena ñāṇena taṁ kāyaṁ anupassati, tena vuccati "kāye kāyānupassanāsatipaṭṭhānabhāvanā"ti.

Anupassatīti kathaṁ taṁ kāyaṁ anupassati -pa-. Evaṁ taṁ kāyaṁ anupassati. **Bhāvanā**ti catasso bhāvanā -pa-. Āsevanaṭṭhena bhāvanā.

Sabbakāyapaṭisaṁvedī assāsapassāsānaṁ[1] saṁvaraṭṭhena sīlavisuddhi, avikkhepaṭṭhena cittavisuddhi, dassanaṭṭhena diṭṭhivisuddhi. Yo tattha saṁvaraṭṭho, ayaṁ adhisīlasikkhā. Yo tattha avikkhepaṭṭho, ayaṁ adhicittasikkhā. Yo tattha dassanaṭṭho, ayaṁ adhipaññāsikkhā. Imā tisso sikkhāyo āvajjanto sikkhati, jānanto sikkhati, passanto sikkhati, paccavekkhanto sikkhati, cittaṁ adhiṭṭhahanto sikkhati, saddhāya adhimuccanto sikkhati, vīriyaṁ paggaṇhanto sikkhati, satiṁ upaṭṭhapento sikkhati, cittaṁ samādahanto sikkhati, paññāya pajānanto sikkhati, abhiññeyyaṁ abhijānanto sikkhati, pariññeyyaṁ parijānanto sikkhati, pahātabbaṁ pajahanto sikkhati, bhāvetabbaṁ bhāvento sikkhati, sicchikātabbaṁ sacchikaronto sikkhati.

---

1. Assāsapassāsā (Syā)

Sabbakāyapaṭisaṁvedī assāsapassāsavasena cittassa ekaggataṁ avikkhepaṁ pajānato viditā vedanā uppajjanti -pa-. Sabbakāyapaṭisaṁvedī assāsapassāsavasena cittassa ekaggataṁ avikkhepaṁ pajānanto indriyāni samodhāneti -pa- tena vuccati "samatthañca paṭivijjhatī"ti. (3)

171. Kathaṁ "passambhayaṁ kāyasaṅkhāraṁ assasissāmī"ti sikkhati, "passambhayaṁ kāyasaṅkhāraṁ passasissāmī"ti sikkhati? Katamo kāyasaṅkhāro? Dīghaṁ assāsā kāyikā ete dhammā kāyapaṭibaddhā kāyasaṅkhārā, te kāyasaṅkhāre passambhento nirodhento vūpasamento sikkhati. Dīghaṁ passāsā kāyikā ete dhammā kāyapaṭibaddhā kāyasaṅkhārā, te kāyasaṅkhāre passambhento nirodhento vūpasamento sikkhati. Rassaṁ assāsā. Rassaṁ passāsā. Sabbakāyapaṭisaṁvedī assāsā. Sabbakāyapaṭisaṁvedī passāsā kāyikā ete dhammā kāyapaṭibaddhā kāyasaṅkhārā, te kāyasaṅkhāre passambhento nirodhento vūpasamento sikkhati.

Yathārūpehi kāyasaṅkhārehi yā kāyassa ānamanā vinamanā sannamanā paṇamanā iñjanā phandanā calanā pakampanā, "passambhayaṁ kāyasaṅkhāraṁ assasissāmī"ti sikkhati, "passambhayaṁ kāyasaṅkhāraṁ passasissāmī"ti sikkhati. Yathārūpehi kāyasaṅkhārehi yā kāyassa na ānamanā na vinamanā na sannamanā na paṇamanā aniñjanā aphandanā acalanā akampanā, "santaṁ sukhumaṁ passambhayaṁ kāyasaṅkhāraṁ assasissāmī"ti sikkhati, "passambhayaṁ kāyasaṅkhāraṁ passasissāmī"ti sikkhati.

Iti kira "passambhayaṁ kāyasaṅkhāraṁ assasissāmī"ti sikkhati, "passambhayaṁ kāyasaṅkhāraṁ passasissāmī"ti sikkhati. Evaṁ sante vātūpaladdhiyā ca pabhāvanā na hoti, assāsapassāsānañca pabhāvanā na hoti, ānāpānassatiyā ca pabhāvanā na hoti, ānāpānassatisamādhissa ca pabhāvanā na hoti, na ca naṁ taṁ samāpattiṁ paṇḍitā samāpajjantipi vuṭṭhahantipi.

Iti kira "passambhayaṁ kāyasaṅkhāraṁ assasissāmī"ti sikkhati, "passambhayaṁ kāyasaṅkhāraṁ passasissāmī"ti sikkhati. Evaṁ sante vātūpaladdhiyā ca pabhāvanā hoti, assāsapassāsānañca pabhāvanā hoti, ānāpānassatiyā ca pabhāvanā hoti, ānāpānassati-

samādhissa ca pabhāvanā hoti, tañca naṁ samāpattiṁ paṇḍitā samāpajjantipi vuṭṭhahantipi. Yathā kathaṁ viya seyyathāpi kaṁse ākoṭite paṭhamaṁ oḷārikā saddā pavattanti, oḷārikānaṁ saddānaṁ nimittaṁ suggahitattā sumanasikatattā sūpadhāritattā niruddhepi oḷārike sadde atha pacchā sukhumakā saddā pavattanti. Sukhumakānaṁ saddānaṁ nimittaṁ suggahitattā sumanasikatattā sūpadhāritattā niruddhepi sukhumake sadde atha pacchā sukhumasaddanimittārammaṇatāpi cittaṁ pavattati. Evamevaṁ paṭhamaṁ oḷārikā assāsapassāsā pavattanti, oḷārikānaṁ assāsapassāsānaṁ nimittaṁ suggahitattā sumanasikatattā sūpadhāritattā niruddhepi oḷārike assāsapassāse atha pacchā sukhumakā assāsapassāsā pavattanti, sukhumakānaṁ assāsapassāsānaṁ nimittaṁ suggahitattā sumanasikatattā sūpadhāritattā niruddhepi sukhumake assāsapassāse atha pacchā sukhumaka-assāsapassāsānaṁ nimittārammaṇatāpi cittaṁ na vikkhepaṁ gacchati.

Evaṁ sante vātūpaladdhiyā ca pabhāvanā hoti, assāsapassāsānañca pabhāvanā hoti, ānāpānassatiyā ca pabhāvanā hoti, ānāpānassatisamādhissa ca pabhāvanā hoti, tañca naṁ samāpattiṁ paṇḍitā samāpajjantipi vuṭṭhahantipi. Passambhayaṁ kāyasaṅkhāraṁ assāsapassāsā kāyo, upaṭṭhānaṁ sati, anupassanā ñāṇaṁ. Kāyo upaṭṭhānaṁ, no sati, sati upaṭṭhānañceva sati ca. Tāya satiyā tena ñāṇena taṁ kāyaṁ anupassati, tena vuccati “kāye kāyānupassanāsatipaṭṭhānabhāvanā”ti.

Anupassatīti kathaṁ taṁ kāyaṁ anupassati -pa-. Evaṁ taṁ kāyaṁ anupassati. **Bhāvanā**ti catasso bhāvanā -pa- āsevanaṭṭhena bhāvanā. Passambhayaṁ kāyasaṅkhāraṁ assāsapassāsānaṁ saṁvaraṭṭhena sīlavisuddhi, avikkhepaṭṭhena cittavisuddhi, dassanaṭṭhena diṭṭhivisuddhi. Yo tattha saṁvaraṭṭho, ayaṁ adhisīlasikkhā. Yo tattha avikkhepaṭṭho, ayaṁ adhicittasikkhā. Yo tattha dassanaṭṭho, ayaṁ adhipaññāsikkhā. Imā tisso sikkhāyo āvajjanto sikkhati -pa- sacchikātabbaṁ sacchikaronto sikkhati, passambhayaṁ kāyasaṅkhāraṁ assāsapassāsavasena cittassa ekaggataṁ avikkhepaṁ pajānato viditā vedanā uppajjanti -pa-. Passambhayaṁ kāyasaṅkhāraṁ assāsapassāsavasena cittassa ekaggataṁ avikkhepaṁ

pajānanto indriyāni samodhāneti -pa- tena vuccati “samatthañca paṭivijjhatī”ti. (4)

Aṭṭha anupassanāñāṇāni, aṭṭha ca upaṭṭhānānussatiyo, cattāri suttantikavatthūni kāye kāyānupassanāya.

Bhāṇavāro.

Dutiyacatukkaniddesa

172. Kathaṁ “pītipaṭisaṁvedī assasissāmī”ti sikkhati, “pītipaṭisaṁvedī passasissāmī”ti sikkhati? Katamā pīti? Dīghaṁ assāsavasena cittassa ekaggataṁ avikkhepaṁ pajānato uppajjati pīti pāmojjaṁ, yā pīti pāmojjaṁ āmodanā pamodanā hāso pahāso vitti odagyaṁ attamanatā cittassa. Dīghaṁ passāsavasena cittassa ekaggataṁ avikkhepaṁ pajānato uppajjati pīti pāmojjaṁ -pa-. Rassaṁ assāsavasena. Rassaṁ passāsavasena. Sabbakāyapaṭisaṁvedī assāsavasena. Sabbakāyapaṭisaṁvedī passāsavasena. Passambhayaṁ kāyasaṅkhāraṁ assāsavasena. Passambhayaṁ kāyasaṅkhāraṁ passāsavasena cittassa ekaggataṁ avikkhepaṁ pajānato uppajjati pīti pāmojjaṁ. Yā pīti pāmojjaṁ āmodanā pamodanā hāso pahāso vitti odagyaṁ attamanatā cittassa, ayaṁ pīti.

Kathaṁ sā pīti paṭividitā hoti? Dīghaṁ assāsapassāsavasena cittassa ekaggataṁ avikkhepaṁ pajānato sati upaṭṭhitā hoti, tāya satiyā tena ñāṇena sā pīti paṭividitā hoti. Dīghaṁ passāsavasena cittassa ekaggataṁ avikkhepaṁ pajānato sati upaṭṭhitā hoti, tāya satiyā tena ñāṇena sā pīti paṭividitā hoti. Rassaṁ assāsavasena -pa-. Rassaṁ passāsavasena. Sabbakāyapaṭisaṁvedī assāsavasena. Sabbakāyapaṭisaṁvedī passāsavasena. Passambhayaṁ kāyasaṅkhāraṁ assāsavasena. Passambhayaṁ kāyasaṅkhāraṁ passāsavasena cittassa ekaggataṁ avikkhepaṁ pajānato sati upaṭṭhitā hoti, tāya satiyā tena ñāṇena sā pīti paṭividitā hoti. Āvajjato sā pīti paṭividitā hoti, jānato. Passato. Paccavekkhato. Cittaṁ adhiṭṭhahato.

saddhāya adhimuccato. Vīriyaṁ paggaṇhato. Satiṁ upaṭṭhāpayato. Cittaṁ samādahato. Paññāya pajānato. Abhiññeyyaṁ abhijānato. Pariññeyyaṁ parijānato. Pahātabbaṁ pajahato. Bhāvetabbaṁ bhāvayato. Sacchikātabbaṁ sacchikaroto sā pīti paṭividitā hoti. Evaṁ sā pīti paṭividitā hoti.

Pītipaṭisaṁvedī assāsapassāsavasena vedanā, upaṭṭhānaṁ sati, anupassanā ñāṇaṁ. Vedanā upaṭṭhānaṁ, no sati, sati upaṭṭhānañceva sati ca.Tāya satiyā tena ñāṇena taṁ vedanaṁ anupassati, tena vuccati "vedanāsu vedanānupassanāsatipaṭṭhānabhāvanā"ti.

Anupassatīti kathaṁ taṁ vedanaṁ anupassati, aniccato anupassati -pa-. Evaṁ taṁ vedanaṁ anupassati. **Bhāvanā**ti catasso bhāvanā -pa- āsevanaṭṭhena bhāvanā. Pītipaṭisaṁvedī assāsapassāsānaṁ saṁvaraṭṭhena sīlavisuddhi -pa- pītipaṭisaṁvedī assāsapassāsavasena cittassa ekaggataṁ avikkhepaṁ pajānato -pa- pajānanto indriyāni samodhāneti, tena vuccati "samatthañca paṭivijjhatī"ti. (1)

173. Kathaṁ "sukhapaṭisaṁvedī assasissāmī"ti sikkhati, "sukhapaṭisaṁvedī passasissāmī"ti sikkhati? **Sukhan**ti dve sukhāni kāyikañca sukhaṁ, cetasikañca sukhaṁ. Katamaṁ kāyikaṁ sukhaṁ? Yaṁ kāyikaṁ sātaṁ kāyikaṁ sukhaṁ kāyasamphassajaṁ sātaṁ sukhaṁ vedayitaṁ kāyasamphassajā sātā sukhā vedanā, idaṁ kāyikaṁ sukhaṁ. Katamaṁ cetasikaṁ sukhaṁ? Yaṁ cetasikaṁ sātaṁ cetasikaṁ sukhaṁ cetosamphassajaṁ sātaṁ sukhaṁ vedayitaṁ cetosamphassajā sātā sukhā vedanā, idaṁ cetasikaṁ sukhaṁ.

Kathaṁ te sukhā paṭividitā honti? Dīghaṁ assāsavasena cittassa ekaggataṁ avikkhepaṁ pajānato sati upaṭṭhitā hoti, tāya satiyā tena ñāṇena te sukhā paṭividitā honti. Dīghaṁ passāsavasena cittassa ekaggataṁ avikkhepaṁ pajānato sati upaṭṭhitā hoti, tāya satiyā tena ñāṇena te sukhā paṭividitā honti -pa- sacchikātabbaṁ sacchikaroto te sukhā paṭividitā honti. Evaṁ te sukhā paṭividitā honti. Sukhapaṭisaṁvedī assāsapassāsavasena vedanā, upaṭṭhānaṁ sati, anupassanā ñāṇaṁ. Vedanā upaṭṭhānaṁ, no sati, sati upaṭṭhānañceva

sati ca, tāya satiyā tena ñāṇena taṁ vedanaṁ anupassati, tena vuccati "vedanāsu vedanānupassanāsatipaṭṭhānabhāvanā"ti.

Anupassatīti kathaṁ taṁ vedanaṁ anupassati, aniccato anupassati -pa-. Evaṁ taṁ vedanaṁ anupassati. **Bhāvanā**ti catasso bhāvanā -pa- āsevanaṭṭhena bhāvanā. Sukhapaṭisaṁvedī assāsapassāsānaṁ saṁvaraṭṭhena sīlavisuddhi -pa-. Sukhapaṭisaṁvedī assāsapassāsavasena cittassa ekaggataṁ avikkhepaṁ pajānato -pa-. Pajānanto indriyāni samodhāneti, tena vuccati "samatthañca paṭivijjhatī"ti. (2)

174. Kathaṁ "cittasaṅkhārapaṭisaṁvedī assasissāmī"ti sikkhati, "cittasaṅkhārapaṭisaṁvedī passasissāmī"ti sikkhati? Katamo cittasaṅkhāro? Dīghaṁ assāsavasena saññā ca vedanā ca cetasikā, ete dhammā cittapaṭibaddhā cittasaṅkhārā. Dīghaṁ passāsavasena saññā ca vedanā ca cetasikā, ete dhammā cittapaṭibaddhā cittasaṅkhārā -pa-. Sukhapaṭisaṁvedī assāsavasena. Sukhapaṭisaṁvedī passāsavasena saññā ca vedanā ca cetasikā, ete dhammā cittapaṭibaddhā cittasaṅkhārā, ayaṁ cittasaṅkhāro.

Kathaṁ te cittasaṅkhārā paṭividitā honti? Dīghaṁ assāsavasena cittassa ekaggataṁ avikkhepaṁ pajānato sati upaṭṭhitā hoti, tāya satiyā tena ñāṇena te cittasaṅkhārā paṭividitā honti. Dīghaṁ passāsavasena cittassa ekaggataṁ avikkhepaṁ pajānato sati upaṭṭhitā hoti, tāya satiyā tena ñāṇena te cittasaṅkhārā paṭividitā honti -pa-. Sacchikātabbaṁ sacchikaroto te cittasaṅkhārā paṭividitā honti. Evaṁ te cittasaṅkhārā paṭividitā honti. Cittasaṅkhārapaṭisaṁvedī assāsapassāsavasena vedanā, upaṭṭhānaṁ sati, anupassanā ñāṇaṁ. Vedanā upaṭṭhānaṁ, no sati, sati upaṭṭhānañceva sati ca, tāya satiyā tena ñāṇena taṁ vedanaṁ anupassati, tena vuccati "vedanāsu vedanānupassanāsatipaṭṭhānabhāvanā"ti.

Anupassatīti kathaṁ taṁ vedanaṁ anupassati, aniccato anupassati -pa-. Evaṁ taṁ vedanaṁ anupassati. **Bhāvanā**ti catasso bhāvanā -pa- āsevanaṭṭhena bhāvanā. Cittasaṅkhārapaṭisaṁvedī assāsapassāsānaṁ saṁvaraṭṭhena sīlavisuddhi -pa-. Cittasaṅkhārapaṭisaṁvedī assāsapassāsavasena

cittassa ekaggataṁ avikkhepaṁ pajānato -pa- pajānanto indriyāni samodhāneti, tena vuccati "samatthañca paṭivijjhatī"ti. (3)

175. Kathaṁ "passambhayaṁ cittasaṅkhāraṁ assasissāmī"ti sikkhati, "passambhayaṁ cittasaṅkhāraṁ passasissāmī"ti sikkhati? Katamo cittasaṅkhāro? Dīghaṁ assāsavasena saññā ca vedanā ca cetasikā, ete dhammā cittapaṭibaddhā cittasaṅkhārā, te cittasaṅkhāre passambhento nirodhento vūpasamento sikkhati. Dīghaṁ passāsavasena saññā ca vedanā ca cetasikā, ete dhammā cittapaṭibaddhā cittasaṅkhārā, te cittasaṅkhāre passambhento nirodhento vūpasamento sikkhati. Cittasaṅkhārapaṭisaṁvedī assāsavasena. Cittasaṅkhārapaṭisaṁvedī passāsavasena saññā ca vedanā ca cetasikā, ete dhammā cittapaṭibaddhā cittasaṅkhārā, te cittasaṅkhāre passambhento nirodhento vūpasamento sikkhati. Passambhayaṁ cittasaṅkhāraṁ assāsapassāsavasena vedanā, upaṭṭhānaṁ sati, anupassanā ñāṇaṁ. Vedanā upaṭṭhānaṁ, no sati, sati upaṭṭhānañceva sati ca. Tāya satiyā tena ñāṇena taṁ vedanaṁ anupassati, tena vuccati "vedanāsu vedanānupassanāsatipaṭṭhānabhāvanā"ti.

Anupassatīti kathaṁ taṁ vedanaṁ anupassati -pa-. Evaṁ taṁ vedanaṁ anupassati, **bhāvanā**ti catasso bhāvanā -pa- āsevanaṭṭhena bhāvanā. Passambhayaṁ cittasaṅkhāraṁ assāsapassāsānaṁ saṁvaraṭṭhena sīlavisuddhi -pa-. Passambhayaṁ cittasaṅkhāraṁ assāsapassāsavasena cittassa ekaggataṁ avikkhepaṁ pajānato -pa-. Pajānanto indriyāni samodhāneti, tena vuccati "samatthañca paṭivijjhatī"ti. (4)

Aṭṭha anupassanāñāṇāni, aṭṭha ca upaṭṭhānānussatiyo, cattāri suttantikavatthūni vedanāsu vedanānupassanāya.

Tatiyacatukkaniddesa

176. Kathaṁ "cittapaṭisaṁvedī assasissāmī"ti sikkhati, "cittapaṭisaṁvedī passasissāmī"ti sikkhati? Katamaṁ taṁ cittaṁ? Dīghaṁ assāsavasena viññāṇaṁ cittaṁ. Yaṁ cittaṁ mano mānasaṁ hadayaṁ paṇḍaraṁ mano manāyatanaṁ manindriyaṁ viññāṇaṁ viññāṇakkhandho tajjā manoviññāṇadhātu. Dīghaṁ passāsavasena -pa-. Passambhayaṁ cittasaṅkhāraṁ assāsavasena. Passambhayaṁ cittasaṅkhāraṁ

passāsavasena viññāṇaṁ cittaṁ. Yaṁ cittaṁ mano mānasaṁ hadayaṁ paṇḍaraṁ mano manāyatanaṁ manindriyaṁ viññāṇaṁ viññāṇakkhandho tajjā manoviññāṇadhātu, idaṁ cittaṁ.

Kathaṁ taṁ cittaṁ paṭividitaṁ hoti? Dīghaṁ assāsavasena cittassa ekaggataṁ avikkhepaṁ pajānato sati upaṭṭhitā hoti, tāya satiyā tena ñāṇena taṁ cittaṁ paṭividitaṁ hoti. Dīghaṁ passāsavasena cittassa ekaggataṁ avikkhepaṁ pajānato sati upaṭṭhitā hoti, tāya satiyā tena ñāṇena taṁ cittaṁ paṭividitaṁ hoti -pa- sacchikātabbaṁ sacchikaroto taṁ cittaṁ paṭividitaṁ hoti. Evaṁ taṁ cittaṁ paṭividitaṁ hoti. Cittapaṭisaṁvedī assāsapassāsavasena viññāṇaṁ cittaṁ, upaṭṭhānaṁ sati, anupassanā ñāṇaṁ. Cittaṁ upaṭṭhānaṁ, no sati, sati upaṭṭhānañceva sati ca. Tāya satiyā tena ñāṇena taṁ cittaṁ anupassati, tena vuccati "citte cittānupassanāsatipaṭṭhānabhāvanā"ti.

Anupassatīti kathaṁ taṁ cittaṁ anupassati -pa-. Evaṁ taṁ cittaṁ anupassati. **Bhāvanā**ti catasso bhāvanā -pa- āsevanaṭṭhena bhāvanā. Cittapaṭisaṁvedī assāsapassāsānaṁ saṁvaraṭṭhena sīlavisuddhi -pa-. Cittapaṭisaṁvedī assāsapassāsavasena cittassa ekaggataṁ avikkhepaṁ pajānato -pa- pajānanto indriyāni samodhāneti, tena vuccati "samatthañca paṭivijjhatī"ti. (1)

177. Kathaṁ "abhippamodayaṁ cittaṁ assasissāmī"ti sikkhati, "abhippamodayaṁ cittaṁ passasissāmī"ti sikkhati? Katamo cittassa abhippamodo? Dīghaṁ assāsavasena cittassa ekaggataṁ avikkhepaṁ pajānato uppajjati cittassa abhippamodo, yā cittassa āmodanā pamodanā hāso pahāso vitti odagyaṁ attamanatā cittassa. Dīghaṁ assāsapassāsavasena cittassa ekaggataṁ avikkhepaṁ pajānato uppajjati cittassa abhippamodo, yā cittassa āmodanā pamodanā hāso pahāso vitti odagyaṁ attamanatā cittassa -pa-. Cittapaṭisaṁvedī assāsavasena. Cittapaṭisaṁvedī passāsavasena cittassa ekaggataṁ avikkhepaṁ pajānato uppajjati cittassa abhippamodo, yā cittassa āmodanā pamodanā hāso pahāso vitti odagyaṁ attamanatā cittassa, ayaṁ cittassa abhippamodo. Abhippamodayaṁ cittaṁ assāsapassāsavasena viññāṇaṁ cittaṁ, upaṭṭhānaṁ

sati, anupassanā ñāṇaṁ. Cittaṁ upaṭṭhānaṁ, no sati, sati upaṭṭhānañceva sati ca. Tāya satiyā tena ñāṇena taṁ cittaṁ anupassati, tena vuccati "citte cittānupassanāsatipaṭṭhānabhāvanā"ti.

Anupassatīti kathaṁ taṁ cittaṁ anupassati -pa-. Evaṁ taṁ cittaṁ anupassatīti. **Bhāvanā**ti catasso bhāvanā -pa- āsevanaṭṭhena bhāvanā. Abhippamodayaṁ cittaṁ assāsapassāsānaṁ saṁvaraṭṭhena sīlavisuddhi -pa-. Abhippamodayaṁ cittaṁ assāsapassāsavasena cittassa ekaggataṁ avikkhepaṁ pajānato -pa- pajānanto indriyāni samodhāneti, tena vuccati "samatthañca paṭivijjhatī"ti. (2)

178. Kathaṁ "samādahaṁ cittaṁ assasissāmī"ti sikkhati, "samādahaṁ cittaṁ passasissāmī"ti sikkhati? Katamo samādhi[1]? Dīghaṁ assāsavasena cittassa ekaggatā avikkhepo samādhi, yā cittassa ṭhiti saṇṭhiti avaṭṭhiti[2] avisāhāro avikkhepo avisāhaṭamānasatā[3] samatho samādhindriyaṁ samādhibalaṁ sammāsamādhi. Dīghaṁ passāsavasena cittassa ekaggatā avikkhepo samādhi -pa- samādahaṁ cittaṁ assāsavasena -pa- samādahaṁ cittaṁ passāsavasena cittassa ekaggatā avikkhepo samādhi, yā cittassa ṭhiti saṇṭhiti avaṭṭhiti avisāhāro avikkhepo avisāhaṭamānasatā samatho samādhindriyaṁ samādhibalaṁ sammāsamādhi, ayaṁ samādhi. Samādahaṁ cittaṁ assāsapassāsavasena viññāṇaṁ cittaṁ, upaṭṭhānaṁ sati, anupassanā ñāṇaṁ. Cittaṁ upaṭṭhānaṁ, no sati. Sati upaṭṭhānañceva sati ca. Tāya satiyā tena ñāṇena taṁ cittaṁ anupassati, tena vuccati "citte cittānupassanāsatipaṭṭhānabhāvanā"ti.

Anupassatīti kathaṁ taṁ cittaṁ anupassati -pa-. Evaṁ taṁ cittaṁ anupassati. **Bhāvanā**ti catasso bhāvanā -pa- āsevanaṭṭhena bhāvanā. Samādahaṁ cittaṁ assāsapassāsānaṁ saṁvaraṭṭhena sīlavisuddhi -pa- samādahaṁ cittaṁ assāsapassāsavasena cittassa ekaggataṁ avikkhepaṁ pajānato -pa- pajānanto indriyāni samodhāneti, tena vuccati "samatthañca paṭivijjhatī"ti. (3)

---

1. Katamañca samādhindriyaṁ (Syā)
2. Adhiṭṭhiti (Syā)
3. Avisāhatamānasatā (Syā, Ka)

179. Kathaṁ "vimocayaṁ cittaṁ assasissāmī"ti sikkhati, "vimocayaṁ cittaṁ passasissāmī"ti sikkhati? "Rāgato vimocayaṁ cittaṁ assasissāmī"ti sikkhati, "rāgato vimocayaṁ cittaṁ passasissāmī"ti sikkhati. "Dosato vimocayaṁ cittaṁ assasissāmī"ti sikkhati, "dosato vimocayaṁ cittaṁ passasissāmī"ti sikkhati. "Mohato vimocayaṁ cittaṁ assasissāmī"ti sikkhati -pa- "mānato vimocayaṁ cittaṁ. Diṭṭhiyā vimocayaṁ cittaṁ. Vicikicchāya vimocayaṁ cittaṁ. Thinato vimocayaṁ cittaṁ. Uddhaccato vimocayaṁ cittaṁ. Ahirikato vimocayaṁ cittaṁ. Anottappato vimocayaṁ cittaṁ assasissāmī"ti sikkhati, "anottappato vimocayaṁ cittaṁ passasissāmī"ti sikkhati. Vimocayaṁ cittaṁ assāsapassāsavasena viññāṇaṁ cittaṁ, upaṭṭhānaṁ sati -pa-.

Anupassatīti kathaṁ taṁ cittaṁ anupassati -pa-. Evaṁ taṁ cittaṁ anupassati. B**hāvanā**ti catasso bhāvanā -pa- āsevanaṭṭhena bhāvanā. Vimocayaṁ cittaṁ assāsapassāsānaṁ saṁvaraṭṭhena sīlavisuddhi -pa-. Vimocayaṁ cittaṁ assāsapassāsavasena cittassa ekaggataṁ avikkhepaṁ pajānato -pa- pajānanto indriyāni samodhāneti, tena vuccati "samatthañca paṭivijjhatī"ti. (4)

Aṭṭha anupassanāñāṇāni, aṭṭha ca upaṭṭhānānussatiyo, cattāri suttantikavatthūni citte cittānupassanāya.

Catutthacatukkaniddesa

180. Kathaṁ "aniccānupassī assasissāmī"ti sikkhati, "aniccānupassī passasissāmī"ti sikkhati? **Aniccan**ti kiṁ aniccaṁ? Pañcakkhandhā aniccā. Kenaṭṭhena aniccā? Uppādavayaṭṭhena aniccā. Pañcannaṁ khandhānaṁ udayaṁ passanto kati lakkhaṇāni passati, vayaṁ passanto kati lakkhaṇāni passati, udayabbayaṁ passanto kati lakkhaṇāni passati? Pañcannaṁ khandhānaṁ udayaṁ passanto pañcavīsati lakkhaṇāni passati, vayaṁ passanto pañcavīsati lakkhaṇāni passati, pañcannaṁ khandhānaṁ udayabbayaṁ passanto imāni paññāsa lakkhaṇāni passati.

"Rūpe aniccānupassī assasissāmī"ti sikkhati, "rūpe aniccānupassī passasissāmī"ti sikkhati, "vedanāya -pa-. Saññāya. Saṅkhāresu. Viññāṇe. Cakkhusmiṁ -pa-. Jarāmaraṇe aniccānupassī assasissāmī"ti sikkhati,

"jarāmaraṇe aniccānupassī passasissāmī"ti sikkhati. Aniccānupassī assāsapassāsavasena dhammā, upaṭṭhānaṁ sati, anupassanā ñāṇaṁ. Dhammā upaṭṭhānaṁ, no sati, sati upaṭṭhānañceva sati ca. Tāya satiyā tena ñāṇena te dhamme anupassati, tena vuccati "dhammesu dhammānupassanāsatipaṭṭhānabhāvanā"ti.

Anupassatīti kathaṁ te dhamme anupassati -pa-. Evaṁ te dhamme anupassati. **Bhāvanā**ti catasso bhāvanā -pa- āsevanaṭṭhena bhāvanā aniccānupassī assāsapassāsānaṁ saṁvaraṭṭhena sīlavisuddhi -pa-. Aniccānupassī assāsapassāsavasena cittassa ekaggataṁ avikkhepaṁ pajānato -pa-. Pajānanto indriyāni samodhāneti, tena vuccati "samatthañca paṭivijjhatī"ti. (1)

Kathaṁ "virāgānupassī assasissāmī"ti sikkhati, "virāgānupassī passasissāmī"ti sikkhati? Rūpe ādīnavaṁ disvā rūpavirāge chandajāto hoti saddhādhimutto, cittañcassa svādhiṭṭhitaṁ. "Rūpe virāgānupassī assasissāmī"ti sikkhati, "rūpe virāgānupassī passasissāmī"ti sikkhati, vedanāya -pa- saññāya. Saṅkhāresu. Viññāṇe. Cakkhusmiṁ -pa-. Jarāmaraṇe ādīnavaṁ disvā jarāmaraṇavirāge chandajāto hoti saddhādhimutto, cittañcassa svādhiṭṭhitaṁ. "Jarāmaraṇe virāgānupassī assasissāmī"ti sikkhati, "jarāmaraṇe virāgānupassī passasissāmī"ti sikkhati. Virāgānupassī assāsapassāsavasena dhammā, upaṭṭhānaṁ sati, anupassanā ñāṇaṁ. Dhammā upaṭṭhānaṁ, no sati, sati upaṭṭhānañceva sati ca. Tāya satiyā tena ñāṇena te dhamme anupassati, tena vuccati "dhammesu dhammānupassanāsatipaṭṭhānabhāvanā"ti.

Anupassatīti kathaṁ te dhamme anupassati -pa-. Evaṁ te dhamme anupassati. **Bhāvanā**ti catasso bhāvanā -pa- āsevanaṭṭhena bhāvanā, virāgānupassī assāsapassāsānaṁ saṁvaraṭṭhena sīlavisuddhi -pa-. Virāgānupassī assāsapassāsavasena cittassa ekaggataṁ avikkhepaṁ pajānato -pa- pajānanto indriyāni samodhāneti, tena vuccati "samatthañca paṭivijjhatī"ti. (2)

Kathaṁ "nirodhānupassī assasissāmī"ti sikkhati, "nirodhānupassī passasissāmī"ti sikkhati? Rūpe ādīnavaṁ disvā rūpanirodhe chandajāto hoti saddhādhimutto, cittañcassa svādhiṭṭhitaṁ. "Rūpe nirodhānupassī assasissāmī"ti sikkhati, "rūpe nirodhānupassī passasissāmī"ti sikkhati, vedanāya -pa- saññāya. Saṅkhāresu. Viññāṇe. Cakkhusmiṁ -pa-. Jarāmaraṇe ādīnavaṁ disvā jarāmaraṇanirodhe chandajāto hoti saddhādhimutto, cittañcassa svādhiṭṭhitaṁ. "Jarāmaraṇe nirodhānupassī assasissāmī"ti sikkhati, "jarāmaraṇe nirodhānupassī passasissāmī"ti sikkhati.

181. Katihākārehi avijjāya ādīnavo hoti, katihākārehi avijjā nirujjhati? Pañcahākārehi avijjāya ādīnavo hoti, aṭṭhahākārehi avijjā nirujjhati.

Katamehi pañcahākārehi avijjāya ādīnavo hoti? Aniccaṭṭhena avijjāya ādīnavo hoti, dukkhaṭṭhena avijjāya ādīnavo hoti, anattaṭṭhena avijjāya ādīnavo hoti, santāpaṭṭhena avijjāya ādīnavo hoti, vipariṇāmaṭṭhena avijjāya ādīnavo hoti, imehi pañcahākārehi avijjāya ādīnavo hoti.

Katamehi aṭṭhahākārehi avijjā nirujjhati? Nidānanirodhena avijjā nirujjhati, samudayanirodhena avijjā nirujjhati, jātinirodhena avijjā nirujjhati, pabhavanirodhena[1] avijjā nirujjhati, hetunirodhena avijjā nirujjhati, paccayanirodhena avijjā nirujjhati, ñāṇuppādena avijjā nirujjhati, nirodhupaṭṭhānena avijjā nirujjhati, imehi aṭṭhahākārehi avijjā nirujjhati. Imehi pañcahākārehi avijjāya ādīnavaṁ disvā imehi aṭṭhahākārehi avijjānirodhe chandajāto hoti saddhādhimutto, cittañcassa svādhiṭṭhitaṁ. "Avijjāya nirodhānupassī assasissāmī"ti sikkhati, "avijjāya nirodhānupassī passasissāmī"ti sikkhati.

Katihākārehi saṅkhāresu ādīnavo hoti, katihākārehi saṅkhārā nirujjhanti -pa-. Katihākārehi viññāṇe ādīnavo hoti, katihākārehi viññāṇaṁ nirujjhati. Katihākārehi nāmarūpe

---

1. Āhāranirodhena (Syā)

ādīnavo hoti, katihākārehi nāmarūpaṁ nirujjhati. Katihākārehi saḷāyatane ādīnavo hoti, katihākārehi saḷāyatanaṁ nirujjhati. Katihākārehi phasse ādīnavo hoti, katihākārehi phasso nirujjhati. Katihākārehi vedanāya ādīnavo hoti, katihākārehi vedanā nirujjhati. Katihākārehi taṇhāya ādīnavo hoti, katihākārehi taṇhā nirujjhati. Katihākārehi upādāne ādīnavo hoti, katihākārehi upādānaṁ nirujjhati. Katihākārehi bhave ādīnavo hoti, katihākārehi bhavo nirujjhati. Katihākārehi jātiyā ādīnavo hoti, katihākārehi jāti nirujjhati. Katihākārehi jarāmaraṇe ādīnavo hoti, katihākārehi jarāmaraṇaṁ nirujjhati? Pañcahākārehi jarāmaraṇe ādīnavo hoti, aṭṭhahākārehi jarāmaraṇaṁ nirujjhati.

Katamehi pañcahākārehi jarāmaraṇe ādinavo hoti? Aniccaṭṭhena jarāmaraṇe ādīnavo hoti, dukkhaṭṭhena -pa- anattaṭṭhena -pa- santāpaṭṭhena -pa- vipariṇāmaṭṭhena jarāmaraṇe ādīnavo hoti. Imehi pañcahākārehi jarāmaraṇe ādīnavo hoti.

Katamehi aṭṭhahākārehi jarāmaraṇaṁ nirujjhati? Nidānanirodhena jarāmaraṇaṁ nirujjhati, samudayanirodhena -pa- jātinirodhena -pa- pabhavanirodhena[1]. Hetunirodhena. Paccayanirodhena. Ñāṇuppādena -pa-. Nirodhupaṭṭhānena jarāmaraṇaṁ nirujjhati. Imehi aṭṭhahākārehi jarāmaraṇaṁ nirujjhati. Imehi pañcahākārehi jarāmaraṇe ādīnavaṁ disvā imehi aṭṭhahākārehi jarāmaraṇanirodhe chandajāto hoti saddhādhimutto, cittañcassa svādhiṭṭhitaṁ. "Jarāmaraṇe nirodhānupassī assasissāmī"ti sikkhati, "jarāmaraṇe nirodhānupassī passasissāmī"ti sikkhati. Nirodhānupassī assāsapassāsavasena dhammā, upaṭṭhānaṁ sati, anupassanā ñāṇaṁ. Dhammā upaṭṭhānaṁ, no sati, sati upaṭṭhānañceva sati ca. Tāya satiyā tena ñāṇena te dhamme anupassati, tena vuccati "dhammesu dhammānupassanāsatipaṭṭhānabhāvanā"ti.

---

1. Bhavanirodhena (Syā)

Anupassatīti kathaṁ te dhamme anupassati -pa-. Evaṁ te dhamme anupassati. **Bhāvanā**ti catasso bhāvanā -pa- āsevanaṭṭhena bhāvanā. Nirodhānupassī assāsapassāsānaṁ saṁvaraṭṭhena sīlavisuddhi -pa- nirodhānupassī assāsapassāsavasena cittassa ekaggataṁ avikkhepaṁ pajānato -pa- pajānanto indriyāni samodhāneti, tena vuccati "samatthañca paṭivijjhatī"ti. (3)

182. Kathaṁ "paṭinissaggānupassī assasissāmī"ti sikkhati, "paṭinissaggānupassī passasissāmī"ti sikkhati? **Paṭinissaggā**ti dve paṭinissaggā pariccāgapaṭinissaggo ca pakkhandanapaṭinissaggo ca. Rūpaṁ pariccajatīti pariccāgapaṭinissaggo, rūpanirodhe nibbāne cittaṁ pakkhandatīti pakkhandanapaṭinissaggo. "Rūpe paṭinissaggānupassī assasissāmī"ti sikkhati, "rūpe paṭinissaggānupassī passasissāmī"ti sikkhati. Vedanaṁ -pa-. Saññaṁ. Saṅkhāre. Viññāṇaṁ. Cakkhuṁ -pa-. Jarāmaraṇaṁ pariccajatīti pariccāgapaṭinissaggo, jarāmaraṇanirodhe nibbāne cittaṁ pakkhandatīti pakkhandanapaṭinissaggo, "jarāmaraṇe paṭinissaggānupassī assasissāmī"ti sikkhati, "jarāmaraṇe paṭinissaggānupassī passasissāmī"ti sikkhati, paṭinissaggānupassī assāsapassāsavasena dhammā, upaṭṭhānaṁ sati, anupassanā ñāṇaṁ. Dhammā upaṭṭhānaṁ, no sati, sati upaṭṭhānañceva sati ca. Tāya satiyā tena ñāṇena te dhamme anupassati, tena vuccati "dhammesu dhammānupassanāsatipaṭṭhānabhāvanā"ti.

Anupassatīti kathaṁ te dhamme anupassati aniccato anupassati, no niccato -pa- paṭinissajjati, no ādiyati. Aniccato anupassanto niccasaññaṁ pajahati -pa- paṭinissajjanto ādānaṁ pajahati, evaṁ te dhamme anupassati. **Bhāvanā**ti catasso bhāvanā. Tattha jātānaṁ dhammānaṁ anativattanaṭṭhena bhāvanā -pa- āsevanaṭṭhena bhāvanā, paṭinissaggānupassī assāsapassāsānaṁ saṁvaraṭṭhena sīlavisuddhi, avikkhepaṭṭhena cittavisuddhi, dassanaṭṭhena diṭṭhivisuddhi, yo tattha saṁvaraṭṭho, ayaṁ adhisīlasikkhā. Yo tattha avikkhepaṭṭho, ayaṁ adhicittasikkhā. Yo tattha dassanaṭṭho, ayaṁ adhipaññāsikkhā. Imā tisso sikkhāyo āvajjanto sikkhati, jānanto sikkhati -pa- sacchikātabbaṁ sacchikaronto sikkhati.

Paṭinissaggānupassī assāsapassāsavasena cittassa ekaggataṁ avikkhepaṁ pajānato viditā vedanā upajjanti, viditā upaṭṭhahanti, viditā abbhatthaṁ

gacchanti -pa-. Paṭinissaggānupassī assāsapassāsavasena cittassa ekaggataṁ avikkhepaṁ pajānanto indriyāni samodhāneti, gocarañca pajānāti, samatthañca paṭivijjhati, balāni samodhāneti, bojjhaṅge samodhāneti, maggaṁ samodhāneti, dhamme samodhāneti, gocarañca pajānāti, samatthañca paṭivijjhati.

Indriyāni samodhānetīti kathaṁ indriyāni samodhāneti, adhimokkhaṭṭhena saddhindriyaṁ samodhāneti -pa- tena vuccati "samatthañca paṭivijjhatī"ti. (4)

Aṭṭha anupassane ñāṇāni, aṭṭha ca upaṭṭhānānussatiyo, cattāri suttantikavatthūni dhammesu dhammānupassanāya. Imāni bāttiṁsa satokārissa ñāṇāni.

Satokāriñāṇaniddeso pañcamo.

6. Ñāṇarāsichakkaniddesa

183. Katamāni catuvīsati samādhivasena ñāṇāni? Dīghaṁ assāsavasena cittassa ekaggatā avikkhepo samādhi, dīghaṁ passāsavasena cittassa ekaggatā avikkhepo samādhi -pa-. Vimocayaṁ cittaṁ assāsavasena cittassa ekaggatā avikkhepo samādhi. Vimocayaṁ cittaṁ passāsavasena cittassa ekaggatā avikkhepo samādhi. Imāni catuvīsati samādhivasena ñāṇāni. (1)

Katamāni dvesattati vipassanāvasena ñāṇāni? Dīghaṁ assāsaṁ aniccato anupassanaṭṭhena vipassanā, dukkhato anupassanaṭṭhena vipassanā, anattato anupassanaṭṭhena vipassanā. Dīghaṁ passāsaṁ aniccato anupassanaṭṭhena vipassanā, dukkhato anupassanaṭṭhena vipassanā, anattato anupassanaṭṭhena vipassanā -pa- vimocayaṁ cittaṁ assāsaṁ. Vimocayaṁ cittaṁ passāsaṁ aniccato anupassanaṭṭhena vipassanā, dukkhato anupassanaṭṭhena vipassanā, anattato anupassanaṭṭhena vipassanā. Imāni dvesattati vipassanāvasena ñāṇāni. (2)

Katamāni aṭṭha nibbidāñāṇāni? Aniccānupassī assasaṁ yathābhūtaṁ jānāti passatīti nibbidāñāṇaṁ, aniccānupassī passasaṁ yathābhūtaṁ jānāti passatīti nibbidāñāṇaṁ -pa- paṭinissaggānupassī assasaṁ yathābhūtaṁ jānāti passatīti nibbidāñāṇaṁ, paṭinissaggānupassī passasaṁ yathābhūtaṁ jānāti passatīti nibbidāñāṇaṁ. Imāni aṭṭha nibbidāñāṇāni. (3)

Katamāni aṭṭha nibbidānulome ñāṇāni? Aniccānupassī assasaṁ bhayatupaṭṭhāne paññā nibbidānulome ñāṇaṁ. Aniccānupassī passasaṁ bhayatupaṭṭhāne paññā nibbidānulome ñāṇaṁ -pa-. Paṭinissaggānupassī assasaṁ bhayatupaṭṭhāne paññā nibbidānulome ñāṇaṁ. Paṭinissaggānupassī passasaṁ bhayatupaṭṭhāne paññā nibbidānulome ñāṇaṁ. Imāni aṭṭha nibbidānulome ñāṇāni. (4)

Katamāni aṭṭha nibbidāpaṭippassaddhiñāṇāni? Aniccānupassī assasaṁ paṭisaṅkhā santiṭṭhanā paññā nibbidāpaṭippassaddhiñāṇaṁ. Aniccānupassī passasaṁ paṭisaṅkhā santiṭṭhanā paññā nibbidāpaṭippassaddhiñāṇaṁ -pa-. Paṭinissaggānupassī assasaṁ paṭisaṅkhā santiṭṭhanā paññā nibbidāpaṭippassaddhiñāṇaṁ. Paṭinissaggānupassī passasaṁ paṭisaṅkhā santiṭṭhanā paññā nibbidāpaṭippassaddhiñāṇaṁ. Imāni aṭṭha nibbidāpaṭippassaddhiñāṇāni. (5)

Katamāni ekavīsati vimuttisukhe ñāṇāni? Sotāpattimaggena sakkāyadiṭṭhiyā pahīnattā samucchinnattā uppajjati vimuttisukhe ñāṇaṁ. Vicikicchāya pahīnattā samucchinnattā uppajjati vimuttisukhe ñāṇaṁ. Sīlabbataparāmāsassa -pa-. Diṭṭhānusayassa vicikicchānusayassa pahīnattā samucchinnattā uppajjati vimuttisukhe ñāṇaṁ. Sakadāgāmimaggena oḷārikassa kāmarāgasaññojanassa -pa-. Paṭighasaññojanassa oḷārikassa kāmarāgānusayassa paṭighānusayassa pahīnattā samucchinnattā uppajjati vimuttisukhe ñāṇaṁ. Anāgāmimaggena aṇusahagatassa kāmarāgasaññojanassa -pa-. Paṭighasaññojanassa aṇusahagatassa kāmarāgānusayassa paṭighānusayassa pahīnattā samucchinnattā uppajjati vimuttisukhe ñāṇaṁ. Arahattamaggena rūparāgassa -pa-. Arūparāgassa mānassa uddhaccassa avijjāya mānānusayassa bhavarāgānusayassa avijjānusayassa pahīnattā samucchinnattā uppajjati

vimuttisukhe ñāṇaṁ. Imāni ekavīsati vimuttisukhe ñāṇāni. Soḷasavatthukaṁ ānāpānassatisamādhiṁ bhāvayato samadhikāni imāni dve ñāṇasatāni uppajjanti. (6)

Ānāpānassatikathā[1] niṭṭhitā.

---

4. Indriyakathā

1. Paṭhamasuttantaniddesa

184. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Sāvatthiyaṁ viharati Jetavane Anāthapiṇḍikassa ārāme. Tatra kho Bhagavā bhikkhū āmantesi "bhikkhavo"ti. "Bhadante"ti[2] te bhikkhū Bhagavato paccassosuṁ. Bhagavā etadavoca—

Pañcimāni bhikkhave indriyāni. Katamāni pañca? Saddhindriyaṁ vīriyindriyaṁ satindriyaṁ samādhindriyaṁ paññindriyaṁ. Imāni kho bhikkhave pañcindriyāni[3].

185. Imāni pañcindriyāni katihākārehi visujjhanti? Imāni pañcindriyāni pannarasahi ākārehi visujjhanti. Assaddhe puggale parivajjayato saddhe puggale sevato bhajato payirupāsato pasādanīye suttante paccavekkhato imehi tīhākārehi saddhindriyaṁ visujjhati. . Kusīte puggale parivajjayato āraddhavīriye puggale sevato bhajato payirupāsato sammappadhāne paccavekkhato imehi tīhākārehi vīriyindriyaṁ visujjhati. . Muṭṭhassatī puggale parivajjayato upaṭṭhitassatī puggale sevato bhajato payirupāsato satipaṭṭhāne paccavekkhato imehi tīhākārehi satindriyaṁ visujjhati. . Asamāhite puggale parivajjayato samāhite puggale sevato bhajato payirupāsato jhānavimokkhe paccavekkhato imehi tīhākārehi samādhindriyaṁ visujjhati. . Duppaññe puggale parivajjayato paññavante puggale sevato bhajato payirupāsato gambhīrañāṇacariyaṁ paccavekkhato imehi tīhākārehi paññindriyaṁ visujjhati. Iti ime pañca puggale parivajjayato pañca

---

1. Ānāpānakathā (Syā, Ka) 2. "Bhaddante"ti (Ka) 3. Saṁ 3. 170 piṭṭhepi.

puggale sevato bhajato payirupāsato pañca suttantakkhandhe paccavekkhato imehi pannarasahi ākārehi imāni pañcindriyāni visujjhanti.

Katihākārehi pañcindriyāni bhāviyanti, katihākārehi pañcannaṁ indriyānaṁ bhāvanā hoti? Dasahākārehi pañcindriyāni bhāviyanti, dasahākārehi pañcannaṁ indriyānaṁ bhāvanā hoti. Assaddhiyaṁ pajahanto saddhindriyaṁ bhāveti, saddhindriyaṁ bhāvento assaddhiyaṁ pajahati, kosajjaṁ pajahanto vīriyindriyaṁ bhāveti, vīriyindriyaṁ bhāvento kosajjaṁ pajahati, pamādaṁ pajahanto satindriyaṁ bhāveti, satindriyaṁ bhāvento pamādaṁ pajahati, uddhaccaṁ pajahanto samādhindriyaṁ bhāveti, samādhindriyaṁ bhāvento uddhaccaṁ pajahati, avijjaṁ pajahanto paññindriyaṁ bhāveti, paññindriyaṁ bhāvento avijjaṁ pajahati. Imehi dasahākārehi pañcindriyāni bhāviyanti, imehi dasahākārehi pañcannaṁ indriyānaṁ bhāvanā hoti.

Katihākārehi pañcindriyāni bhāvitāni honti subhāvitāni. Dasahākārehi pañcindriyāni bhāvitāni honti subhāvitāni. Assaddhiyassa pahīnattā suppahīnattā saddhindriyaṁ bhāvitaṁ hoti subhāvitaṁ, saddhindriyassa bhāvitattā subhāvitattā assaddhiyaṁ pahīnaṁ hoti suppahīnaṁ, kosajjassa pahīnattā suppahīnattā vīriyindriyaṁ bhāvitaṁ hoti subhāvitaṁ, vīriyindriyassa bhāvitattā subhāvitattā kosajjaṁ pahīnaṁ hoti suppahīnaṁ, pamādassa pahīnattā suppahīnattā satindriyaṁ bhāvitaṁ hoti subhāvitaṁ, satindriyassa bhāvitattā subhāvitattā pamādo pahīno hoti suppahīno, uddhaccassa pahīnattā suppahīnattā samādhindriyaṁ bhāvitaṁ hoti subhāvitaṁ, samādhindriyassa bhāvitattā subhāvitattā uddhaccaṁ pahīnaṁ hoti suppahīnaṁ, avijjāya pahīnattā suppahīnattā paññindriyaṁ bhāvitaṁ hoti subhāvitaṁ, paññindriyassa bhāvitattā subhāvitattā avijjā pahīnā hoti suppahīnā. Imehi dasahākārehi pañcindriyāni bhāvitāni honti subhāvitāni.

186. Katihākārehi pañcindriyāni bhāviyanti, katihākārehi pañcindriyāni bhāvitāni ceva honti subhāvitāni ca paṭippassaddhāni ca suppaṭippassaddhāni ca? Catūhākārehi pañcindriyāni bhāviyanti, catūhākārehi pañcindriyāni bhāvitāni ceva honti subhāvitāni ca paṭippassaddhāni ca suppaṭippassaddhāni ca. Sotāpattimaggakkhaṇe pañcindriyāni bhāviyanti,

sotāpattiphalakkhaṇe pañcindriyāni bhāvitāni ceva honti subhāvitāni ca paṭippassaddhāni ca suppaṭippassaddhāni ca. Sakadāgāmimaggakkhaṇe pañcindriyāni bhāviyanti, sakadāgāmiphalakkhaṇe pañcindriyāni bhāvitāni ceva honti subhāvitāni ca paṭippassaddhāni ca suppaṭippassaddhāni ca. Anāgāmimaggakkhaṇe pañcindriyāni bhāviyanti, anāgāmiphalakkhaṇe pañcindriyāni bhāvitāni ceva honti subhāvitāni ca paṭippassaddhāni ca suppaṭippassaddhāni ca. Arahattamaggakkhaṇe pañcindriyāni bhāviyanti, arahattaphalakkhaṇe pañcindriyāni bhāvitāni ceva honti subhāvitāni ca paṭippassaddhāni ca suppaṭippassaddhāni ca. Iti catasso maggavisuddhiyo catasso phalavisuddhiyo catasso samucchedavisuddhiyo catasso paṭippassaddhivisuddhiyo. Imehi catūhākārehi pañcindriyāni bhāviyanti, imehi catūhākārehi pañcindriyāni bhāvitāni ceva honti subhāvitāni ca paṭippassaddhāni ca suppaṭippassaddhāni ca.

Katinaṁ puggalānaṁ indriyabhāvanā, kati puggalā bhāvitindriyā? Aṭṭhannaṁ puggalānaṁ indriyabhāvanā, tayo puggalā bhāvitindriyā. . Katamesaṁ aṭṭhannaṁ puggalānaṁ indriyabhāvanā? Sattannañca sekkhānaṁ puthujjanakalyāṇakassa ca, imesaṁ aṭṭhannaṁ puggalānaṁ indriyabhāvanā. . Katame tayo puggalā bhāvitindriyā, savanena Buddho Tathāgatassa sāvako khīṇāsavo bhāvitindriyo, sayaṁ bhūtaṭṭhena paccekasambuddho bhāvitindriyo, appameyyaṭṭhena Tathāgato Arahaṁ Sammāsambuddho bhāvitindriyo. Ime tayo puggalā bhāvitindriyā. Iti imesaṁ aṭṭhannaṁ puggalānaṁ indriyabhāvanā. Ime tayo puggalā bhāvitindriyā.

Suttantaniddeso paṭhamo.

2. Dutiyasuttantaniddesa

187. Sāvatthinidānaṁ. . Pañcimāni bhikkhave indriyāni. Katamāni pañca? Saddhindriyaṁ vīriyindriyaṁ satindriyaṁ samādhindriyaṁ paññindriyaṁ. Ye hi keci bhikkhave samaṇā vā brāhmaṇā vā imesaṁ pañcannaṁ indriyānaṁ samudayañca atthaṅgamañca assādañca ādīnavañca nissaraṇañca yathābhūtaṁ nappajānanti, na me te bhikkhave samaṇā vā brāhmaṇā vā samaṇesu vā[1] samaṇasammatā,

1. Ceva (Ka) Saṁ 3. 171 piṭṭhe passitabbā.

brāhmaṇesu vā brāhmaṇasammatā, na ca panete āyasmantā[1] sāmaññatthaṁ vā brahmaññatthaṁ vā diṭṭheva dhamme sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja viharanti. Ye ca kho keci[2] bhikkhave samaṇā vā brāhmaṇā vā imesaṁ pañcannaṁ indriyānaṁ samudayañca atthaṅgamañca assādañca ādīnavañca nissaraṇañca yathābhūtaṁ pajānanti, te kho me bhikkhave samaṇā vā brāhmaṇā vā samaṇesu vā samaṇasammatā, brāhmaṇesu vā brāhmaṇasammatā, te ca panāyasmantā sāmaññatthañca brāhmaññatthañca diṭṭheva dhamme sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja viharantīti.

188. Katihākārehi pañcannaṁ indriyānaṁ samudayo hoti, katihākārehi pañcannaṁ indriyānaṁ samudayaṁ pajānāti. Katihākārehi pañcannaṁ indriyānaṁ atthaṅgamo hoti, katihākārehi pañcannaṁ indriyānaṁ atthaṅgamaṁ pajānāti. Katihākārehi pañcannaṁ indriyānaṁ assādo hoti, katihākārehi pañcannaṁ indriyānaṁ assādaṁ pajānāti. Katihākārehi pañcannaṁ indriyānaṁ ādīnavo hoti, katihākārehi pañcannaṁ indriyānaṁ ādīnavaṁ pajānāti. Katihākārehi pañcannaṁ indriyānaṁ nissaraṇaṁ hoti, katihākārehi pañcannaṁ indriyānaṁ nissaraṇaṁ pajānāti?

Cattārīsāya ākārehi pañcannaṁ indriyānaṁ samudayo hoti, cattārīsāya ākārehi pañcannaṁ indriyānaṁ samudayaṁ pajānāti. Cattārīsāya ākārehi pañcannaṁ indriyānaṁ atthaṅgamo hoti, cattārīsāya ākārehi pañcannaṁ indriyānaṁ atthaṅgamaṁ pajānāti. Pañcavīsatiyā ākārehi pañcannaṁ indriyānaṁ assādo hoti, pañcavīsatiyā ākārehi pañcannaṁ indriyānaṁ assādaṁ pajānāti. Pañcavīsatiyā ākārehi pañcannaṁ indriyānaṁ ādīnavo hoti, pañcavīsatiyā ākārehi pañcannaṁ indriyānaṁ ādīnavaṁ pajānāti. Asītisataṁ ākārehi pañcannaṁ indriyānaṁ nissaraṇaṁ hoti, asītisataṁ ākārehi[3] pañcannaṁ indriyānaṁ nissaraṇaṁ pajānāti.

---

1. Āyasmanto Saṁ 1. 433 piṭṭhe; Saṁ 3. 171 piṭṭhepi.
2. Ye keci kho (Syā), ye hi keci kho (Ka) Saṁ 3. 171 piṭṭhe passitabbā.
3. Asītisatākārehi (Syā)

Katamehi cattārīsāya ākārehi pañcannaṁ indriyānaṁ samudayo hoti, katamehi cattārīsāya ākārehi pañcannaṁ indriyānaṁ samudayaṁ pajānāti? Adhimokkhatthāya āvajjanāyā samudayo saddhindriyassa samudayo hoti, adhimokkhavasena chandassa samudayo saddhindriyassa samudayo hoti, adhimokkhavasena manasikārassa samudayo saddhindriyassa samudayo hoti. Saddhindriyassa vasena ekattupaṭṭhānaṁ saddhindriyassa samudayo hoti. . Paggahatthāya āvajjanāya samudayo vīriyindriyassa samudayo hoti, paggahavasena chandassa samudayo vīriyindriyassa samudayo hoti, paggahavasena manasikārassa samudayo vīriyindriyassa samudayo hoti. Vīriyindriyassa vasena ekattupaṭṭhānaṁ vīriyindriyassa samudayo hoti. . Upaṭṭhānatthāya āvajjanāya samudayo satindriyassa samudayo hoti, upaṭṭhānavasena chandassa samudayo satindriyassa samudayo hoti, upaṭṭhānavasena manasikārassa samudayo satindriyassa samudayo hoti. Satindriyassa vasena ekattupaṭṭhānaṁ satindriyassa samudayo hoti. . Avikkhepatthāya āvajjanāya samudayo samādhindriyassa samudayo hoti, avikkhepavasena chandassa samudayo samādhindriyassa samudayo hoti, avikkhepavasena manasikārassa samudayo samādhindriyassa samudayo hoti. Samādhindriyassa vasena ekattupaṭṭhānaṁ samādhindriyassa samudayo hoti. . Dassanatthāya āvajjanāya samudayo paññindriyassa samudayo hoti, dassanavasena chandassa samudayo paññindriyassa samudayo hoti, dassanavasena manasikārassa samudayo paññindriyassa samudayo hoti. Paññindriyassa vasena ekattupaṭṭhānaṁ paññindriyassa samudayo hoti.

Adhimokkhatthāya āvajjanāya samudayo saddhindriyassa samudayo hoti, paggahatthāya āvajjanāya samudayo vīriyindriyassa samudayo hoti, upaṭṭhānatthāya āvajjanāya samudayo satindriyassa samudayo hoti. Avikkhepatthāya āvajjanāya samudayo samādhindriyassa samudayo hoti, dassanatthāya āvajjanāya samudayo paññindriyassa samudayo hoti. . Adhimokkhavasena chandassa samudayo saddhindriyassa samudayo hoti, paggahavasena chandassa samudayo vīriyindriyassa samudayo hoti, upaṭṭhānavasena chandassa samudayo satindriyassa

samudayo hoti, avikkhepavasena chandassa samudayo samādhindriyassa samudayo hoti, dassanavasena chandassa samudayo paññindriyassa samudayo hoti. . Adhimokkhavasena manasikārassa samudayo saddhindriyassa samudayo hoti, paggahavasena manasikārassa samudayo vīriyindriyassa samudayo hoti, upaṭṭhānavasena manasikārassa samudayo satindriyassa samudayo hoti, avikkhepavasena manasikārassa samudayo samādhindriyassa samudayo hoti, dassanavasena manasikārassa samudayo paññindriyassa samudayo hoti, saddhindriyassa vasena ekattupaṭṭhānaṁ saddhindriyassa samudayo hoti, vīriyindriyassa vasena ekattupaṭṭhānaṁ vīriyindriyassa samudayo hoti, satindriyassa vasena ekattupaṭṭhānaṁ satindriyassa samudayo hoti, samādhindriyassa vasena ekattupaṭṭhānaṁ samādhindriyassa samudayo hoti, paññindriyassa vasena ekattupaṭṭhānaṁ paññindriyassa samudayo hoti.

Imehi cattārīsāya ākārehi pañcannaṁ indriyānaṁ samudayo hoti, imehi cattārīsāya ākārehi pañcannaṁ indriyānaṁ samudayaṁ pajānāti.

Katamehi cattārīsāya ākārehi pañcannaṁ indriyānaṁ atthaṅgamo hoti, katamehi cattārīsāya ākārehi pañcannaṁ indriyānaṁ atthaṅgamaṁ pajānāti? Adhimokkhatthāya āvajjanāya atthaṅgamo saddhindriyassa atthaṅgamo hoti, adhimokkhavasena chandassa atthaṅgamo saddhindriyassa atthaṅgamo hoti, adhimokkhavasena manasikārassa atthaṅgamo saddhindriyassa atthaṅgamo hoti. Saddhindriyassa vasena ekatta-anupaṭṭhānaṁ[1] saddhindriyassa vasena atthaṅgamo hoti. . Paggahatthāya āvajjanāya atthaṅgamo vīriyindriyassa atthaṅgamo hoti, paggahavasena chandassa atthaṅgamo vīriyindriyassa atthaṅgamo hoti. Paggahavasena manasikārassa atthaṅgamo vīriyindriyassa atthaṅgamo hoti, vīriyindriyassa vasena ekatta-anupaṭṭhānaṁ vīriyindriyassa atthaṅgamo hoti. . Upaṭṭhānatthāya āvajjanāya atthaṅgamo satindriyassa atthaṅgamo hoti, upaṭṭhānavasena chandassa atthaṅgamo satindriyassa atthaṅgamo hoti, upaṭṭhānavasena manasikārassa atthaṅgamo satindriyassa atthaṅgamo hoti. Satindriyassa

1. Ekattaṁ anupaṭṭhānaṁ (Syā)

vasena ekatta-anupaṭṭhānaṁ satindriyassa atthaṅgamo hoti. . Avikkhepatthāya āvajjanāya atthaṅgamo samādhindriyassa atthaṅgamo hoti, avikkhepavasena chandassa atthaṅgamo samādhindriyassa atthaṅgamo hoti, avikkhepavasena manasikārassa atthaṅgamo samādhindriyassa atthaṅgamo hoti. Samādhindriyassa vasena ekatta-anupaṭṭhānaṁ samādhindriyassa atthaṅgamo hoti. . Dassanatthāya āvajjanāya atthaṅgamo paññindriyassa atthaṅgamo hoti, dassanavasena chandassa atthaṅgamo paññindriyassa atthaṅgamo hoti, dassanavasena manasikārassa atthaṅgamo paññindriyassa atthaṅgamo hoti. Paññindriyassa vasena ekatta-anupaṭṭhānaṁ paññindriyassa atthaṅgamo hoti.

Adhimokkhatthāya āvajjanāya atthaṅgamo saddhindriyassa atthaṅgamo hoti, paggahatthāya āvajjanāya atthaṅgamo vīriyindriyassa atthaṅgamo hoti, upaṭṭhānatthāya āvajjanāya atthaṅgamo satindriyassa atthaṅgamo hoti, avikkhepatthāya āvajjanāya atthaṅgamo samādhindriyassa atthaṅgamo hoti, dassanatthāya āvajjanāya atthaṅgamo paññindriyassa atthaṅgamo hoti. . Adhimokkhavasena chandassa atthaṅgamo saddhindriyassa atthaṅgamo hoti, paggahavasena chandassa atthaṅgamo vīriyindriyassa atthaṅgamo hoti, upaṭṭhānavasena chandassa atthaṅgamo satindriyassa atthaṅgamo hoti, avikkhepavasena chandassa atthaṅgamo samādhindriyassa atthaṅgamo hoti, dassanavasena chandassa atthaṅgamo paññindriyassa atthaṅgamo hoti. . Adhimokkhavasena manasikārassa atthaṅgamo saddhindriyassa atthaṅgamo hoti, paggahavasena manasikārassa atthaṅgamo vīriyindriyassa atthaṅgamo hoti, upaṭṭhānavasena manasikārassa atthaṅgamo satindriyassa atthaṅgamo hoti, avikkhepavasena manasikārassa atthaṅgamo samādhindriyassa atthaṅgamo hoti, dassanavasena manasikārassa atthaṅgamo paññindriyassa atthaṅgamo hoti. . Saddhindriyassa vasena ekatta-anupaṭṭhānaṁ saddhindriyassa atthaṅgamo hoti. Vīriyindriyassa vasena ekatta-anupaṭṭhānaṁ vīriyindriyassa atthaṅgamo hoti. Satindriyassa vasena ekatta-anupaṭṭhānaṁ satindriyassa atthaṅgamo hoti. Samādhindriyassa vasena ekatta-anupaṭṭhānaṁ samādhindriyassa atthaṅgamo hoti. Paññindriyassa vasena ekatta-anupaṭṭhānaṁ paññindriyassa atthaṅgamo hoti.

Imehi cattārīsāya ākārehi pañcannaṁ indriyānaṁ atthaṅgamo hoti. Imehi cattārīsāya ākārehi pañcannaṁ indriyānaṁ atthaṅgamaṁ pajānāti.

Ka. Assādaniddesa

189. Katamehi pañcavīsatiyā ākārehi pañcannaṁ indriyānaṁ assādo hoti, katamehi pañcavīsatiyā ākārehi pañcannaṁ indriyānaṁ assādaṁ pajānāti? Assaddhiyassa anupaṭṭhānaṁ saddhindriyassa assādo hoti. Assaddhiyapariḷāhassa anupaṭṭhānaṁ saddhindriyassa assādo hoti. Adhimokkhacariyāya vesārajjaṁ saddhindriyassa assādo hoti. Santo ca vihārādhigamo saddhindriyassa assādo hoti. Yaṁ saddhindriyaṁ paṭicca uppajjati sukhaṁ somanassaṁ, ayaṁ saddhindriyassa assādo.

Kosajjassa anupaṭṭhānaṁ vīriyindriyassa assādo hoti. Kosajjapariḷāhassa anupaṭṭhānaṁ vīriyindriyassa assādo hoti. Paggahacariyāya vesārajjaṁ vīriyindriyassa assādo hoti. Santo ca vihārādhigamo vīriyindriyassa assādo hoti. Yaṁ vīriyindriyaṁ paṭicca uppajjati sukhaṁ somanassaṁ, ayaṁ vīriyindriyassa assādo.

Pamādassa anupaṭṭhānaṁ satindriyassa assādo hoti. Pamādapariḷāhassa anupaṭṭhānaṁ satindriyassa assādo hoti. Upaṭṭhānacariyāya vesārajjaṁ satindriyassa assādo hoti. Santo ca vihārādhigamo satindriyassa assādo hoti. Yaṁ satindriyaṁ paṭicca uppajjati sukhaṁ somanassaṁ, ayaṁ satindriyassa assādo.

Uddhaccassa anupaṭṭhānaṁ samādhindriyassa assādo hoti. Uddhaccapariḷāhassa anupaṭṭhānaṁ samādhindriyassa assādo hoti. Avikkhepacariyāya vesārajjaṁ samādhindriyassa assādo hoti. Santo ca vihārādhigamo samādhindriyassa assādo hoti. Yaṁ samādhindriyaṁ paṭicca uppajjati sukhaṁ somanassa, ayaṁ samādhindriyassa assādo.

Avijjāya anupaṭṭhānaṁ paññindriyassa assādo hoti. Avijjāpariḷāhassa anupaṭṭhānaṁ paññindriyassa assādo hoti. Dassanacariyāya vesārajjaṁ paññindriyassa assādo hoti. Santo ca vihārādhigamo

paññindriyassa assādo hoti. Yaṁ paññindriyaṁ paṭicca uppajjati sukhaṁ somanassaṁ, ayaṁ paññindriyassa assādo.

Imehi pañcavīsatiyā ākārehi pañcannaṁ indriyānaṁ assādo hoti, imehi pañcavīsatiyā ākārehi pañcannaṁ indriyānaṁ assādaṁ pajānāti.

Kha. Ādīnavaniddesa

190. Katamehi pañcavīsatiyā ākārehi pañcannaṁ indriyānaṁ ādīnavo hoti, katamehi pañcavīsatiyā ākārehi pañcannaṁ indriyānaṁ ādīnavaṁ pajānāti? Assaddhiyassa upaṭṭhānaṁ saddhindriyassa ādīnavo hoti. Assaddhiyapariḷāhassa upaṭṭhānaṁ saddhindriyassa ādīnavo hoti. Aniccaṭṭhena saddhindriyassa ādīnavo hoti. Dukkhaṭṭhena saddhindriyassa ādīnavo hoti. Anattaṭṭhena saddhindriyassa ādīnavo hoti.

Kosajjassa upaṭṭhānaṁ vīriyindriyassa ādīnavo hoti. Kosajjapariḷāhassa upaṭṭhānaṁ vīriyindriyassa ādīnavo hoti. Aniccaṭṭhena vīriyindriyassa ādīnavo hoti. Dukkhaṭṭhena -pa-. Anattaṭṭhena vīriyindrissa ādīnavo hoti.

Pamādassa upaṭṭhānaṁ satindriyassa ādīnavo hoti. Pamādapariḷāhassa upaṭṭhānaṁ satindriyassa ādīnavo hoti. Aniccaṭṭhena satindriyassa ādīnavo hoti. Dukkhaṭṭhena -pa-. Anattaṭṭhena satindriyassa ādīnavo hoti.

Uddhaccassa upaṭṭhānaṁ samādhindriyassa ādīnavo hoti. Uddhaccapariḷāhassa upaṭṭhānaṁ samādhindriyassa ādīnavo hoti. Aniccaṭṭhena samādhindriyassa ādīnavo hoti. Dukkhaṭṭhena -pa-. Anattaṭṭhena samādhindriyassa ādīnavo hoti.

Avijjāya upaṭṭhānaṁ paññindriyassa ādīnavo hoti. Avijjāpariḷāhassa upaṭṭhānaṁ paññindriyassa ādīnavo hoti. Aniccaṭṭhena paññindriyassa ādīnavo hoti. Dukkhaṭṭhena paññindriyassa ādīnavo hoti. Anattaṭṭhena paññindriyassa ādīnavo hoti.

Imehi pañcavīsatiyā ākārehi pañcannaṁ indriyānaṁ ādīnavo hoti, imehi pañcavīsatiyā ākārehi pañcannaṁ indriyānaṁ ādīnavaṁ pajānāti.

8. Nissaraṇaniddesa

191. Katamehi asītisataṁ ākārehi pañcannaṁ indriyānaṁ nissaraṇaṁ hoti, katamehi asītisataṁ ākārehi pañcannaṁ indriyānaṁ nissaraṇaṁ pajānāti? Adhimokkhaṭṭhena saddhindriyaṁ assaddhiyā nissaṭaṁ hoti. Assaddhiyapariḷāhā nissaṭaṁ hoti, tadanuvattakakilesehi ca khandhehi ca nissaṭaṁ hoti, bahiddhā ca sabbanimittehi nissaṭaṁ hoti, tato paṇītatarasaddhindriyassa paṭilābhā purimatarasaddhindriyā nissaṭaṁ hoti. Paggahaṭṭhena vīriyindriyaṁ kosajjā nissaṭaṁ hoti, kosajjapariḷāhā nissaṭaṁ hoti, tadanuvattakakilesehi ca khandhehi ca nissaṭaṁ hoti, bahiddhā ca sabbanimittehi nissaṭaṁ hoti, tato paṇītataravīriyindriyassa paṭilābhā purimataravīriyindriyā nissaṭaṁ hoti. Upaṭṭhānaṭṭhena satindriyaṁ pamādā nissaṭaṁ hoti, pamādapariḷāhā nissaṭaṁ hoti, tadanuvattakakilesehi ca khandhehi ca nissaṭaṁ hoti, bahiddhā ca sabbanimittehi nissaṭaṁ hoti, tato paṇītatarasatindriyassa paṭilābhā purimatarasatindriyā nissaṭaṁ hoti. Avikkhepaṭṭhena samādhindriyaṁ uddhaccā nissaṭaṁ hoti, uddhaccapariḷāhā nissaṭaṁ hoti, tadanuvattakakilesehi ca khandhehi ca nissaṭaṁ hoti, bahiddhā ca sabbanimittehi nissaṭaṁ hoti, tato paṇītatarasamādhindriyassa paṭilābhā purimatarasamādhindriyā nissaṭaṁ hoti. Dassanaṭṭhena paññindriyaṁ avijjāya nissaṭaṁ hoti, avijjāpariḷāhā nissaṭaṁ hoti, tadanuvattakakilesehi ca khandhehi ca nissaṭaṁ hoti, bahiddhā ca sabbanimittehi nissaṭaṁ hoti, tato paṇītatarapaññindriyassa paṭilābhā purimatarapaññindriyā nissaṭaṁ hoti.

192. Pubbabhāge pañcahi indriyehi paṭhamajjhānavasena pañcindriyāni nissaṭāni honti, paṭhame jhāne pañcahindriyehi dutiyajjhānavasena pañcindriyāni nissaṭāni honti. Dutiye jhāne pañcahindriyehi tatiyajjhānavasena pañcindriyāni nissaṭāni honti, tatiye jhāne pañcahindriyehi catutthajjhānavasena pañcindriyāni nissāṭāni honti, catutthe jhāne pañcahindriyehi ākāsānañcāyatanasamāpattivasena Pañcindriyāni nissaṭāni

honti, ākāsānañcāyatanasamāpattiyā pañcahindriyehi viññāṇañcāyatanasamāpattivasena pañcindriyāni nissaṭāni honti, viññāṇañcāyatanasamāpattiyā pañcahindriyehi ākiñcaññāyatanasamāpattivasena pañcindriyāni nissaṭāni honti, ākiñcaññāyatanasamāpattiyā pañcahindriyehi nevasaññānāsaññāyatanasamāpattivasena pañcindriyāni nissaṭāni honti, nevasaññānāsaññāyatanasamāpattiyā pañcahindriyehi aniccānupassanāvasena pañcindriyāni nissaṭāni honti. (8)

Aniccānupassanāya pañcahindriyehi dukkhānupassanāvasena pañcindriyāni nissaṭāni honti, dukkhānupassanāya pañcahindriyehi anattānupassanāvasena pañcindriyāni nissaṭāni honti, anattānupassanāya pañcahindriyehi nibbidānupassanāvasena pañcindriyāni nissaṭāni honti, nibbidānupassanāya pañcahindriyehi virāgānupassanāvasena pañcindriyāni nissaṭāni honti, virāgānupassanāya pañcahindriyehi nirodhānupassanāvasena pañcindriyāni nissaṭāni honti, nirodhānupassanāya pañcahindriyehi paṭinissaggānupassanāvasena pañcindriyāni nissaṭāni honti, paṭinissaggānupassanāya pañcahindriyehi khayānupassanāvasena pañcindriyāni nissaṭāni honti, khayānupassanāya pañcahindriyehi vayānupassanāvasena pañcindriyāni nissaṭāni honti, vayānupassanāya pañcahindriyehi vipariṇāmānupassanāvasena pañcindriyāni nissaṭāni honti, vipariṇāmānupassanāya pañcahindriyehi animittānupassanāvasena pañcindriyāni nissaṭāni honti, animittānupassanāya pañcahindriyehi appaṇihitānupassanāvasena pañcindriyāni nissaṭāni honti, appaṇihitānupassanāya pañcahindriyehi suññatānupassanāvasena pañcindriyāni nissaṭāni honti, suññatānupassanāya pañcahindriyehi adhipaññādhammavipassanāvasena pañcindriyāni nissaṭāni honti. Adhipaññādhammavipassanāya pañcahindriyehi yathābhūtañāṇadassanavasena pañcindriyāni nissaṭāni honti, yathābhūtañāṇadassane pañcahindriyehi ādīnavānupassanāvasena pañcindriyāni nissaṭāni honti, ādīnavānupassanāya pañcahindriyehi paṭisaṅkhānupassanāvasena pañcindriyāni nissaṭāni honti, paṭisaṅkhānupassanāya pañcahindriyehi vivaṭṭanānupassanāvasena pañcindriyāni nissaṭāni honti. Vivaṭṭanānupassanāya pañcahindriyehi sotāpattimaggavasena pañcindriyāni nissaṭāni honti. (18, 26)

Sotāpattimagge pañcahindriyehi sotāpattiphalasamāpattivasena pañcindriyāni nissaṭāni honti, sotāpattiphalasamāpattiyā pañcahindriyehi sakadāgāmimaggavasena pañcindriyāni nissaṭāni honti, sakadāgāmimagge pañcahindriyehi sakadāgāmiphalasamāpattivasena pañcindriyāni nissaṭāni honti, sakadāmiphalasamāpattiyā pañcahindriyehi anāgāmimaggavasena pañcindriyāni nissaṭāni honti, anāgāmimagge pañcahindriyehi anāgāmiphalasamāpattivasena pañcindriyāni nissaṭāni honti, anāgāmiphalasamāpattiyā pañcahindriyehi arahattamaggavasena pañcindriyāni nissaṭāni honti, arahattamagge pañcahindriyehi arahattaphalasamāpattivasena pañcindriyāni nissaṭāni honti. (8, 34)

Nekkhamme pañcindriyāni kāmacchandato nissaṭāni honti, abyāpāde pañcindriyāni byāpādato nissaṭāni honti, ālokasaññāya pañcindriyāni thinamiddhato nissaṭāni honti, avikkhepe pañcindriyāni uddhaccato nissaṭāni honti, dhammavavatthāne pañcindriyāni vicikicchāya nissaṭāni honti, ñāṇe pañcindriyāni avijjāya nissaṭāni honti, pāmojje pañcindriyāni aratiyā nissaṭāni honti.

193. Paṭhame jhāne pañcindriyāni nīvaraṇehi nissaṭāni honti, dutiye jhāne pañcindriyāni vitakkavicārehi nissaṭāni honti, tatiye jhāne pañcindriyāni pītiyā nissaṭāni honti, catutthe jhāne pañcindriyāni sukhadukkhehi nissaṭāni honti, ākāsānañcāyatanasamāpattiyā pañcindriyāni rūpasaññāya paṭighasaññāya nānattasaññāya nissaṭāni honti, viññāṇañcāyatanasamāpattiyā pañcindriyāni ākāsānañcāyatanasaññāya nissaṭāni honti, ākiñcaññāyatanasamāpattiyā pañcindriyāni viññāṇañcāyatanasaññāya nissaṭāni honti, nevasaññānāsaññāyatanasamāpattiyā pañcindriyāni ākiñcaññāyatanasaññāya nissaṭāni honti.

Aniccānupassanāya pañcindriyāni niccasaññāya nissaṭāni honti, dukkhānupassanāya pañcindriyāni sukhasaññāya nissaṭāni honti, anattānupassanāya pañcindriyāni attasaññāya nissaṭāni honti, nibbidānupassanāya pañcindriyāni nandiyā nissaṭāni honti, virāgānupassanāya pañcindriyāni rāgato nissaṭāni honti, nirodhānupassanāya pañcindriyāni samudayato

nissaṭāni honti, paṭinissaggānupassanāya pañcindriyāni ādānato nissaṭāni honti, khayānupassanāya pañcindriyāni ghanasaññāya nissaṭāni honti, vayānupassanāya pañcindriyāni āyūhanato nissaṭāni honti, vipariṇāmānupassanāya pañcindriyāni dhuvasaññāya nissaṭāni honti, animittānupassanāya pañcindriyāni nimittato nissaṭāni honti, appaṇihitānupassanāya pañcindriyāni paṇidhiyā nissaṭāni honti, suññatānupassanāya pañcindriyāni abhinivesato nissaṭāni honti. Adhipaññādhammavipassanāya pañcindriyāni sārādānābhinivesato nissaṭāni honti, yathābhūtañāṇadassane pañcindriyāni sammohābhinivesato nissaṭāni honti, ādīnavānupassanāya pañcindriyāni ālayābhinivesato nissaṭāni honti, paṭisaṅkhānupassanāya pañcindriyāni appaṭisaṅkhāya nissaṭāni honti, vivaṭṭanānupassanāya pañcindriyāni saññogābhinivesato nissaṭāni honti.

Sotāpattimagge pañcindriyāni diṭṭhekaṭṭhehi kilesehi nissaṭāni honti, sakadāgāmimagge pañcindriyāni oḷārikehi kilesehi nissaṭāni honti, anāgāmimagge pañcindriyāni aṇusahagatehi kilesehi nissaṭāni honti, arahattamagge pañcindriyāni sabbakilesehi nissaṭāni honti, sabbesaññeva khīṇāsavānaṁ tattha tattha pañcindriyāni nissaṭāni ceva honti sunissaṭāni ca paṭippassaddhāni ca suppaṭippassaddhāni ca.

Imehi asītisataṁ ākārehi pañcannaṁ indriyānaṁ nissaraṇaṁ hoti, imehi asītisataṁ ākārehi pañcannaṁ indriyānaṁ nissaraṇaṁ pajānāti.

Suttantaniddeso dutiyo.

Paṭhamabhāṇavāro.

---

3. Tatiyasuttantaniddesa

194. Sāvatthinidānaṁ[1]. . Pañcimāni bhikkhave indriyāni. Katamāni pañca? Saddhindriyaṁ vīriyindriyaṁ satindriyaṁ samādhindriyaṁ paññindriyaṁ. Kattha ca bhikkhave saddhindriyaṁ daṭṭhabbaṁ? Catūsu sotāpattiyaṅgasu ettha saddhindriyaṁ daṭṭhabbaṁ. Kattha ca bhikkhave vīriyindriyaṁ daṭṭhabbaṁ? Catūsu sammappadhānesu ettha vīriyindriyaṁ daṭṭhabbaṁ. Kattha

---

1. Saṁ 3. 172 piṭṭhe passitabbā.

ca bhikkhave satindriyaṁ daṭṭhabbaṁ? Catūsu satipaṭṭhānesu ettha satindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, kattha ca bhikkhave samādhindriyaṁ daṭṭhabbaṁ? Catūsu jhānesu ettha samādhindriyaṁ daṭṭhabbaṁ. Kattha ca bhikkhave paññindriyaṁ daṭṭhabbaṁ? Catūsu ariyasaccesu ettha paññindriyaṁ daṭṭhabbaṁ.

Catūsu sotāpattiyaṅgesu saddhindriyassa vasena katihākārehi pañcindriyāni daṭṭhabbāni, catūsu sammappadhānesu vīriyindriyassa vasena katihākārehi pañcindriyāni daṭṭhabbāni, catūsu satipaṭṭhānesu satindriyassa vasena katihākārehi pañcindriyāni daṭṭhabbāni, catūsu jhānesu samādhindriyassa vasena katihākārehi pañcindriyāni daṭṭhabbāni, catūsu ariyasaccesu paññindriyassa vasena katihākārehi pañcindriyāni daṭṭhabbāni?

Catūsu sotāpattiyaṅgesu saddhindriyassa vasena vīsatiyā ākārehi pañcindriyāni daṭṭhabbāni, catūsu sammappadhānesu vīriyindriyassa vasena vīsatiyā ākārehi pañcindriyāni daṭṭhabbāni, catūsu satipaṭṭhānesu satindriyassa vasena vīsatiyā ākārehi pañcindriyāni daṭṭhabbāni, catūsu jhānesu samādhindriyassa vasena vīsatiyā ākārehi pañcindriyāni daṭṭhabbāni, catūsu ariyasaccesu paññindriyassa vasena vīsatiyā ākārehi pañcindriyāni daṭṭhabbāni.

Ka. Pabhedagaṇananiddesa

195. Catūsu sotāpattiyaṅgesu saddhindriyassa vasena katamehi vīsatiyā ākārehi pañcindriyāni daṭṭhabbāni? Sappurisasaṁseve sotāpattiyaṅge adhimokkhādhipateyyaṭṭhena saddhindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, saddhindriyassa vasena paggahaṭṭhena vīriyindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, upaṭṭhānaṭṭhena satindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, avikkhepaṭṭhena samādhindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, dassanaṭṭhena paññindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, saddhammasavane sotāpattiyaṅge yonisomanasikāre sotāpattiyaṅge dhammānudhammapaṭipattiyā sotāpattiyaṅge adhimokkhādhipateyyaṭṭhena saddhindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, saddhindriyassa vasena paggahaṭṭhena vīriyindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, upaṭṭhānaṭṭhena satindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, avikkhepaṭṭhena samādhindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, dassanaṭṭhena paññindriyaṁ daṭṭhabbaṁ. Catūsu sotāpattiyaṅgesu saddhindriyassa vasena imehi vīsatiyā ākārehi pañcindriyāni daṭṭhabbāni.

Catūsu sammappadhānesu vīriyindriyassa vasena katamehi vīsatiyā ākārehi pañcindriyāni daṭṭhabbāni? Anuppannānaṁ pāpakānaṁ akusalānaṁ dhammānaṁ anuppādāya sammappadhāne paggahādhipateyyaṭṭhena vīriyindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, vīriyindriyassa vasena upaṭṭhānaṭṭhena satindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, avikkhepaṭṭhena samādhindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, dassanaṭṭhena paññindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, adhimokkhaṭṭhena saddhindriyaṁ daṭṭhabbaṁ. Uppannānaṁ pāpakānaṁ akusalānaṁ dhammānaṁ pahānāya sammappadhāne -pa-. Anuppannānaṁ kusalānaṁ dhammānaṁ uppādāya sammappadhāne -pa-. Uppannānaṁ kusalānaṁ dhammānaṁ ṭhitiyā asammosāya bhiyyobhāvāya vepullāya bhāvanāya pāripūriyā sammappadhāne paggahādhipateyyaṭṭhena vīriyindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, vīriyindriyassa vasena upaṭṭhānaṭṭhena satindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, avikkhepaṭṭhena samādhindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, dassanaṭṭhena paññindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, adhimokkhaṭṭhena saddhindriyaṁ daṭṭhabbaṁ. Catūsu sammappadhānesu vīriyindriyassa vasena imehi vīsatiyā ākārehi pañcindriyāni daṭṭhabbāni.

Catūsu satipaṭṭhānesu satindriyassa vasena katamehi vīsatiyā ākārehi pañcindriyāni daṭṭhabbāni? Kāye kāyānupassanāsatipaṭṭhāne upaṭṭhānādhipateyyaṭṭhena satindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, satindriyassa vasena avikkhepaṭṭhena samādhindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, dassanaṭṭhena paññindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, adhimokkhaṭṭhena saddhindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, paggahaṭṭhena vīriyindriyaṁ daṭṭhabbaṁ. Vedanāsu vedanānupassanāsatipaṭṭhāne -pa-. Citte cittānupassanāsatipaṭṭhāne. Dhammesu dhammānupassanāsatipaṭṭhāne upaṭṭhānādhipateyyaṭṭhena satindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, satindriyassa vasena avikkhepaṭṭhena samādhindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, dassanaṭṭhena paññindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, adhimokkhaṭṭhena saddhindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, paggahaṭṭhena vīriyindriyaṁ daṭṭhabbaṁ. Catūsu satipaṭṭhānesu satindriyassa vasena imehi vīsatiyā ākārehi pañcindriyāni daṭṭhabbāni.

Catūsu jhānesu samādhindriyassa vasena katamehi vīsatiyā ākārehi pañcindriyāni daṭṭhabbāni? Paṭhame jhāne avikkhepādhipateyyaṭṭhena samādhindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, samādhindriyassa vasena dassanaṭṭhena paññindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, adhimokkhaṭṭhena saddhindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, paggahaṭṭhena vīriyindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, upaṭṭhānaṭṭhena satindriyaṁ daṭṭhabbaṁ. Dutiye jhāne -pa-. Tatiye jhāne. Catutthe jhāne avikkhepādhipateyyaṭṭhena samādhindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, samādhindriyassa vasena dassanaṭṭhena paññindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, adhimokkhaṭṭhena saddhindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, paggahaṭṭhena

vīriyindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, upaṭṭhānaṭṭhena satindriyaṁ daṭṭhabbaṁ. Catūsu jhānesu samādhindriyassa vasena imehi vīsatiyā ākārehi pañcindriyāni daṭṭhabbāni.

Catūsu ariyasaccesu paññindriyassa vasena katamehi vīsatiyā ākārehi pañcindriyāni daṭṭhabbāni? Dukkhe ariyasacce dassanādhipateyyaṭṭhena paññindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, paññindriyassa vasena adhimokkhaṭṭhena saddhindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, paggahaṭṭhena vīriyindriyaṁ daṭṭhabbaṁ. Upaṭṭhānaṭṭhena satindriyaṁ daṭṭhabbaṁ. Avikkhepaṭṭhena samādhindriyaṁ daṭṭhabbaṁ. Dukkhasamudaye ariyasacce -pa-. Dukkhanirodhe ariyasacce. Dukkhanirodhagāminiyā paṭipadāya ariyasacce dassanādhipateyyaṭṭhena paññindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, paññindriyassa vasena adhimokkhaṭṭhena saddhindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, paggahaṭṭhena vīriyindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, upaṭṭhānaṭṭhena satindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, avikkhepaṭṭhena samādhindriyaṁ daṭṭhabbaṁ. Catūsu ariyasaccesu paññindriyassa vasena imehi vīsatiyā ākārehi pañcindriyāni daṭṭhabbāni.

Kha. Cariyavāra

196. Catūsu sotāpattiyaṅgesu saddhindriyassa vasena katihākārehi pañcannaṁ indriyānaṁ cariyā daṭṭhabbā? Catūsu sammappadhānesu -pa-. Catūsu satipaṭṭhānesu. Catūsu jhānesu. Catūsu ariyasaccesu paññindriyassa vasena katihākārehi pañcannaṁ indriyānaṁ cariyā daṭṭhabbā. . Catūsu sotāpattiyaṅgesu saddhindriyassa vasena vīsatiyā ākārehi pañcannaṁ indriyānaṁ cariyā daṭṭhabbā. Catūsu sammappadhānesu -pa-. Catūsu satipaṭṭhānesu catūsu jhānesu catūsu ariyasaccesu paññindriyassa vasena vīsatiyā ākārehi pañcannaṁ indriyānaṁ cariyā daṭṭhabbā.

Catūsu sotāpattiyaṅgesu saddhindriyassa vasena katamehi vīsatiyā ākārehi pañcannaṁ indriyānaṁ cariyā daṭṭhabbā? Sappurisasaṁseve sotāpattiyaṅge adhimokkhādhipateyyaṭṭhena saddhindriyassa cariyā daṭṭhabbā, saddhindriyassa vasena paggahaṭṭhena vīriyindriyassa cariyā daṭṭhabbā, upaṭṭhānaṭṭhena satindriyassa cariyā daṭṭhabbā, avikkhepaṭṭhena samādhindriyassa cariyā daṭṭhabbā. Dassanaṭṭhena paññindriyassa cariyā daṭṭhabbā. Saddhammasavane sotāpattiyaṅge -pa-. Yoniso manasikāre sotāpattiyaṅge dhammānudhammapaṭipattiyā sotāpattiyaṅge adhimokkhādhipateyyaṭṭhena saddhindriyassa cariyā daṭṭhabbā, saddhindriyassa vasena paggahaṭṭhena vīriyindriyassa

cariyā daṭṭhabbā, upaṭṭhānaṭṭhena satindriyassa cariyā daṭṭhabbā, avikkhepaṭṭhena samādhindriyassa cariyā daṭṭhabbā, dassanaṭṭhena paññindriyassa cariyā daṭṭhabbā. Catūsu sotāpattiyaṅgesu saddhindriyassa vasena imehi vīsatiyā ākārehi pañcannaṁ indriyānaṁ cariyā daṭṭhabbā.

Catūsu sammappadhānesu vīriyindriyassa vasena katamehi vīsatiyā ākārehi pañcannaṁ indriyānaṁ cariyā daṭṭhabbā? Anuppannānaṁ pāpakānaṁ akusalānaṁ dhammānaṁ anuppādāya sammappadhāne paggahādhipateyyaṭṭhena vīriyindriyassa cariyā daṭṭhabbā, vīriyindriyassa vasena upaṭṭhānaṭṭhena satindriyassa cariyā daṭṭhabbā, avikkhepaṭṭhena samādhindriyassa cariyā daṭṭhabbā, dassanaṭṭhena paññindriyassa cariyā daṭṭhabbā, adhimokkhaṭṭhena saddhindriyassa cariyā daṭṭhabbā. Uppannānaṁ pāpakānaṁ akusalānaṁ dhammānaṁ pahānāya sammappadhāne -pa-. Anuppannānaṁ kusalānaṁ dhammānaṁ uppādāya sammappadhāne -pa-. Uppannānaṁ kusalānaṁ dhammānaṁ ṭhitiyā asammosāya bhiyyobhāvāya vepullāya bhāvanāya pāripūriyā sammappadhāne paggahādhipateyyaṭṭhena vīriyindriyassa cariyā daṭṭhabbā -pa-. Catūsu sammappadhānesu vīriyindriyassavasena imehi vīsatiyā ākārehi pañcannaṁ indriyānaṁ cariyā daṭṭhabbā.

Catūsu satipaṭṭhānesu satindriyassa vasena katamehi vīsatiyā ākārehi pañcannaṁ indriyānaṁ cariyā daṭṭhabbā? Kāye kāyānupassanāsatipaṭṭhāne upaṭṭhānādhipateyyaṭṭhena satindriyassa cariyā daṭṭhabbā, satindriyassa vasena avikkhepaṭṭhena samādhindriyassa cariyā daṭṭhabbā, dassanaṭṭhena paññindriyassa cariyā daṭṭhabbā, adhimokkhaṭṭhena saddhindriyassa cariyā daṭṭhabbā, paggahaṭṭhena vīriyindriyassa cariyā daṭṭhabbā. Vedanāsu vedanānupassanāsatipaṭṭhāne -pa-. Citte cittānupassanāsatipaṭṭhāne -pa-. Dhammesu dhammānupassanā satipaṭṭhāne upaṭṭhānādhipateyyaṭṭhena satindriyassa cariyā daṭṭhabbā -pa-. Catūsu satipaṭṭhānesu satindriyassa vasena imehi vīsatiyā ākārehi pañcannaṁ indriyānaṁ cariyā daṭṭhabbā.

Catūsu jhānesu samādhindriyassa vasena katamehi vīsatiyā ākārehi pañcannaṁ indriyānaṁ cariyā daṭṭhabbā? Paṭhame jhāne avikkhepādhipateyyaṭṭhena samādhindriyassa cariyā daṭṭhabbā, samādhindriyassa vasena dassanaṭṭhena paññindriyassa cariyā daṭṭhabbā, adhimokkhaṭṭhena saddhindriyassa cariyā daṭṭhabbā, paggahaṭṭhena vīriyindriyassa cariyā daṭṭhabbā, upaṭṭhānaṭṭhena

satindriyassa cariyā daṭṭhabbā. Dutiye jhāne -pa-. Tatiye jhāne -pa-. Catutthe jhāne avikkhepādhipateyyaṭṭhena samādhindriyassa cariyā daṭṭhabbā -pa-. Catūsu jhānesu samādhindriyassa vasena imehi vīsatiyā ākārehi pañcannaṁ indriyānaṁ cariyā daṭṭhabbā.

Catūsu ariyasaccesu paññindriyassa vasena katamehi vīsatiyā ākārehi pañcannaṁ indriyānaṁ cariyā daṭṭhabbā? Dukkhe ariyasacce dassanādhipateyyaṭṭhena paññindriyassa cariyā daṭṭhabbā, paññindriyassa vasena adhimokkhaṭṭhena saddhindriyassa cariyā daṭṭhabbā, paggahaṭṭhena vīriyindriyassa cariyā daṭṭhabbā, upaṭṭhānaṭṭhena satindriyassa cariyā daṭṭhabbā, avikkhepaṭṭhena samādhindriyassa cariyā daṭṭhabbā. Dukkhasamudaye ariyasacce -pa-. Dukkhanirodhe ariyasacce. Dukkhanirodhagāminiyā paṭipadāya ariyasacce dassanādhipateyyaṭṭhena paññindriyassa cariyā daṭṭhabbā, paññindriyassa vasena adhimokkhaṭṭhena saddhindriyassa cariyā daṭṭhabbā, paggahaṭṭhena vīriyindriyassa cariyā daṭṭhabbā, upaṭṭhānaṭṭhena satindriyassa cariyā daṭṭhabbā, avikkhepaṭṭhena samādhindriyassa cariyā daṭṭhabbā. Catūsu ariyasaccesu paññindriyassa vasena imehi vīsatiyā ākārehi pañcannaṁ indriyānaṁ cariyā daṭṭhabbā.

Cāravihāraniddesa

197. Cāro ca vihāro ca anubuddho hoti paṭividdho. Yathācarantaṁ yathāviharantaṁ viññū sabrahmacārī gambhīresu ṭhānesu okappeyyuṁ addhā ayamāyasmā patto vā pāpuṇissati vā.

Cariyāti aṭṭha cariyāyo iriyāpathacariyā, āyatanacariyā, saticariyā, samādhicariyā, ñāṇacariyā, maggacariyā, patticariyā, lokatthacariyāti. **Iriyāpathacariyā**ti catūsu iriyāpathesu. **Āyatanacariyā**ti chasu ajjhattikabāhiresu āyatanesu. **Saticariyā**ti catūsu satipaṭṭhānesu. **Samādhicariyā**ti catūsu jhānesu. **Ñāṇacariyā**ti catūsu ariyasaccesu. **Maggacariyā**ti catūsu ariyamaggesu. **Patticariyā**ti catūsu sāmaññaphalesu. **Lokatthacariyā**ti Tathāgatesu Arahantesu Sammāsambuddhesu, padese Paccekabuddhesu, padese sāvakesu. Iriyāpathacariyā ca paṇidhisampannānaṁ. Āyatanacariyā ca

indriyesu guttadvārānaṁ. Saticariyā ca appamādavihārīnaṁ. Samādhicariyā ca adhicittamanuyuttānaṁ. Ñāṇacariyā ca buddhisampannānaṁ. Maggacariyā ca sammāpaṭipannānaṁ. Patticariyā ca adhigataphalānaṁ. Lokatthacariyā ca Tathāgatānaṁ Arahantānaṁ Sammāsambuddhānaṁ, padese Paccekabuddhānaṁ, padese sāvakānaṁ. Imā aṭṭha cariyāyo.

Aparāpi aṭṭha cariyāyo adhimuccanto saddhāya carati, paggaṇhanto vīriyena carati, upaṭṭhāpento satiyā carati, avikkhepaṁ karonto samādhinā carati, pajānanto paññāya carati, vijānanto viññāṇacariyāya carati, "evaṁ paṭipannassa kusalā dhammā āyāpentī"ti āyatanacariyāya carati, "evaṁ paṭipanno visesamadhigacchatī"ti visesacariyāya carati. Imā aṭṭha cariyāyo.

Aparāpi aṭṭha cariyāyo dassanacariyā ca sammādiṭṭhiyā, abhiniropanacariyā ca sammāsaṅkappassa, pariggahacariyā ca sammāvācāya, samuṭṭhānacariyā ca sammākammantassa, vodānacariyā ca sammā-ājīvassa, paggahacariyā ca sammāvāyāmassa, upaṭṭhānacariyā ca sammāsatiyā, avikkhepacariyā ca sammāsamādhissa. Imā aṭṭha cariyāyo.

Vihāroti adhimuccanto saddhāya viharati, paggaṇhanto vīriyena viharati, upaṭṭhāpento satiyā viharati, avikkhepaṁ karonto samādhinā viharati, pajānanto paññāya viharati.

Anubuddhoti saddhindriyassa adhimokkhaṭṭho anubuddho hoti, vīriyindriyassa paggahaṭṭho anubuddho hoti, satindriyassa upaṭṭhānaṭṭho anubuddho hoti, samādhindriyassa avikkhepaṭṭho anubuddho hoti, paññindriyassa dassanaṭṭho anubuddho hoti.

Paṭividdhoti saddhindriyassa adhimokkhaṭṭho paṭividdho hoti, vīriyindriyassa paggahaṭṭho paṭividdho hoti, satindriyassa upaṭṭhānaṭṭho paṭividdho hoti, samādhindriyassa avikkhepaṭṭho paṭividdho hoti, paññindriyassa dassanaṭṭho paṭividdho hoti. . **Yathācarantan**ti evaṁ saddhāya carantaṁ evaṁ vīriyena carantaṁ evaṁ satiyā carantaṁ evaṁ samādhinā carantaṁ evaṁ paññāya carantaṁ. . **Yathāviharanta**nti evaṁ saddhāya viharantaṁ evaṁ vīriyena viharantaṁ evaṁ satiyā viharantaṁ evaṁ samādhinā viharantaṁ evaṁ paññāya viharantaṁ. **Viññū**ti

viññū vibhāvī medhāvī paṇḍitā buddhisampannā. **Sabrahmacārī**ti ekakammaṁ ekuddeso samasikkhatā. **Gambhīresu ṭhānesū**ti gambhīrāni ṭhānāni vuccanti jhānā ca vimokkhā ca samādhī ca samāpattiyo ca maggā ca phalāni ca abhiññāyo ca paṭisambhidā ca. **Okappeyyun**ti saddaheyyuṁ adhimucceyyuṁ. **Addhā**ti ekaṁsavacanametaṁ nissaṁsayavacanametaṁ nikkaṅkhavacanametaṁ advejjhavacanametaṁ advejhakavacanametaṁ niyogavacanametaṁ apaṇṇakavacanametaṁ avatthāpanavacanametaṁ "addhā"ti. **Āyasmā**ti piyavacanametaṁ garuvacanametaṁ sagāravasappatissādhivacanametaṁ "āyasmā"ti. **Patto vā**ti adhigato vā. **Pāpuṇissati vā**ti adhigamissati vā.

Suttantaniddeso tatiyo.

---

4. Catutthasuttantaniddesa

198. Purimanidānaṁ[1]. . Pañcimāni bhikkhave indriyāni. Katamāni pañca? Saddhindriyaṁ, vīriyindriyaṁ, satindriyaṁ, samādhindriyaṁ, paññindriyaṁ. Imāni kho bhikkhave pañcindriyāni. Imāni pañcindriyāni katihākārehi kenaṭṭhena daṭṭhabbāni? Imāni pañcindriyāni chahākārehi tenaṭṭhena daṭṭhabbāni ādhipateyyaṭṭhena, ādivisodhanaṭṭhena, adhimattaṭṭhena, adhiṭṭhānaṭṭhena, pariyādānaṭṭhena, patiṭṭhāpakaṭṭhena.

Ka. Ādhipateyyaṭṭhaniddesa

199. Kathaṁ **ādhipateyyaṭṭhena indriyāni daṭṭhabbāni?** Assaddhiyaṁ pajahato adhimokkhādhipateyyaṭṭhena saddhindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, saddhindriyassa vasena paggahaṭṭhena vīriyindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, upaṭṭhānaṭṭhena satindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, avikkhepaṭṭhena samādhindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, dassanaṭṭhena paññindriyaṁ daṭṭhabbaṁ. Kosajjaṁ pajahato paggahādhipateyyaṭṭhena vīriyindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, vīriyindriyassa vasena upaṭṭhānaṭṭhena satindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, avikkhepaṭṭhena samādhindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, dassanaṭṭhena paññindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, adhimokkhaṭṭhena saddhindriyaṁ daṭṭhabbaṁ. Pamādaṁ pajahato upaṭṭhānādhipateyyaṭṭhena satindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, satindriyassa vasena avikkhepaṭṭhena samādhindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, dassanaṭṭhena paññindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, adhimokkhaṭṭhena saddhindriyaṁ daṭṭhabbaṁ. Paggahaṭṭhena

---

1. Paripuṇṇanidānaṁ (Syā, Ka)

vīriyindriyaṁ daṭṭhabbaṁ. Uddhaccaṁ pajahato avikkhepādhipateyyaṭṭhena samādhindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, samādhindriyassa vasena dassanaṭṭhena paññindriyaṁ daṭṭhabbaṁ adhimokkhaṭṭhena saddhindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, paggahaṭṭhena vīriyindriyaṁ daṭṭhabbaṁ. Upaṭṭhānaṭṭhena satindriyaṁ daṭṭhabbaṁ. Avijjaṁ pajahato dassanādhipateyyaṭṭhena paññindriyaṁ daṭṭhabbaṁ. Paññindriyassa vasena adhimokkhaṭṭhena saddhindriyaṁ daṭṭhabbaṁ. Paggahaṭṭhena vīriyindriyaṁ daṭṭhabbaṁ. Upaṭṭhānaṭṭhena satindriyaṁ daṭṭhabbaṁ. Avikkhepaṭṭhena samādhindriyaṁ daṭṭhabbaṁ. Dassanaṭṭhena paññindriyaṁ daṭṭhabbaṁ.

Kāmacchandaṁ pajahato nekkhammavasena adhimokkhādhipateyyaṭṭhena saddhindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, saddhindriyassa vasena paggahaṭṭhena vīriyindriyaṁ daṭṭhabbaṁ. upaṭṭhānaṭṭhena satindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, avikkhepaṭṭhena samādhindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, dassanaṭṭhena paññindriyaṁ daṭṭhabbaṁ. Kāmacchandaṁ pajahato nekkhammavasena paggahādhipateyyaṭṭhena vīriyindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, vīriyindriyassa vasena upaṭṭhānaṭṭhena satindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, avikkhepaṭṭhena samādhindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, dassanaṭṭhena paññindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, adhimokkhaṭṭhena saddhindriyaṁ daṭṭhabbaṁ. Kāmacchandaṁ pajahato nekkhammavasena upaṭṭhānādhipateyyaṭṭhena satindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, satindriyassa vasena avikkhepaṭṭhena samādhindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, dassanaṭṭhena paññindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, adhimokkhaṭṭhena saddhindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, paggahaṭṭhena vīriyindriyaṁ daṭṭhabbaṁ. Kāmacchandaṁ pajahato nekkhammavasena avikkhepādhipateyyaṭṭhena samādhindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, samādhindriyassa vasena dassanaṭṭhena paññindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, adhimokkhaṭṭhena saddhindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, paggahaṭṭhena vīriyindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, upaṭṭhānaṭṭhena satindriyaṁ daṭṭhabbaṁ. Kāmacchandaṁ pajahato nekkhammavasena dassanādhipateyyaṭṭhena paññindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, paññindriyassa vasena adhimokkhaṭṭhena saddhindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, paggahaṭṭhena vīriyindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, upaṭṭhānaṭṭhena satindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, avikkhepaṭṭhena samādhindriyaṁ daṭṭhabbaṁ.

Byāpādaṁ pajahato abyāpādavasena -pa-. Thanamiddhaṁ pajahato ālokasaññāvasena -pa-. Sabbakilese pajahato arahattamaggavasena adhimokkhādhipateyyaṭṭhena saddhindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, saddhindriyassa vasena paggahaṭṭhena vīriyindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, upaṭṭhānaṭṭhena satindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, avikkhepaṭṭhena samādhindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, dassanaṭṭhena paññindriyaṁ daṭṭhabbaṁ -pa- sabbakilese pajahato arahattamaggavasena dassanādhipateyyaṭṭhena paññindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, paññindriyassa vasena adhimokkhaṭṭhena saddhindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, paggahaṭṭhena vīriyindriyaṁ daṭṭhabbaṁ,

upaṭṭhānaṭṭhena satindriyaṁ daṭṭhabbaṁ, avikkhepaṭṭhena samādhindriyaṁ daṭṭhabbaṁ. Evaṁ ādhipateyyaṭṭhena indriyāni daṭṭhabbāni. (1)

Kha. Ādivisodhanaṭṭhaniddesa

200. Kathaṁ **ādivisodhanaṭṭhena indriyāni daṭṭhabbāni?** Adhimokkhaṭṭhena saddhindriyaṁ assaddhiyasaṁvaraṭṭhena[1] sīlavisuddhi saddhindriyassa ādivisodhanā. Paggahaṭṭhena vīriyindriyaṁ kosajjasaṁvaraṭṭhena sīlavisuddhi vīriyindriyassa ādivisodhanā. Upaṭṭhānaṭṭhena satindriyaṁ pamādasaṁvaraṭṭhena sīlavisuddhi satindriyassa ādivisodhanā. Avikkhepaṭṭhena samādhindriyaṁ uddhaccasaṁvaraṭṭhena sīlavisuddhi samādhindriyassa ādivisodhanā. Dassanaṭṭhena paññindriyaṁ avijjāsaṁvaraṭṭhena sīlavisuddhi paññindriyassa ādivisodhanā. Nekkhamme pañcindriyāni kāmacchandasaṁvaraṭṭhena sīlavisuddhi pañcannaṁ indriyānaṁ ādivisodhanā. Abyāpāde pañcindriyāni byāpādasaṁvaraṭṭhena sīlavisuddhi pañcannaṁ indriyānaṁ ādivisodhanā -pa-. Arahattamagge pañcindriyāni sabbakilesasaṁvaraṭṭhena sīlavisuddhi pañcannaṁ indriyānaṁ ādivisodhanā. Evaṁ ādivisodhanaṭṭhena indriyāni daṭṭhabbāni. (2)

Ga. Adhimattaṭṭhaniddesa

201. Kathaṁ **adhimattaṭṭhena indriyāni daṭṭhabbāni?** Saddhindriyassa bhāvanāya chando uppajjati, chandavasena saddhāvasena saddhindriyaṁ adhimattaṁ hoti. Chandavasena pāmojjaṁ uppajjati, pāmojjavasena saddhāvasena saddhindriyaṁ adhimattaṁ hoti. Pāmojjavasena pīti uppajjati, pītivasena saddhāvasena saddhindriyaṁ adhimattaṁ hoti. Pītivasena passaddhi uppajjati, passaddhivasena saddhāvasena saddhindriyaṁ adhimattaṁ hoti. Passaddhivasena sukhaṁ uppajjati, sukhavasena saddhāvasena saddhindriyaṁ adhimattaṁ hoti. Sukhavasena obhāso uppajjati, obhāsavasena saddhāvasena saddhindriyaṁ adhimattaṁ hoti. Obhāsavasena saṁvego uppajjati, saṁvegavasena saddhāvasena saddhindriyaṁ adhimattaṁ hoti. Saṁvejetvā cittaṁ samādahati, samādhivasena saddhāvasena saddhindriyaṁ adhimattaṁ hoti. Tathāsamāhitaṁ cittaṁ sādhukaṁ paggaṇhāti, paggahavasena saddhāvasena saddhindriyaṁ adhimattaṁ hoti. Tathāpaggahitaṁ cittaṁ sādhukaṁ ajjhupekkhati, upekkhāvasena saddhāvasena saddhindriyaṁ adhimattaṁ hoti. Upekkhāvasena

1. Assaddhiyaṁ saṁvaraṭṭhena (Syā, Ka) evamīdisesu padesupi.

nānattakilesehi cittaṁ vimuccati, vimokkhavasena saddhāvasena saddhindriyaṁ adhimattaṁ hoti. Vimuttattā te dhammā ekarasā honti, ekarasaṭṭhena bhāvanāvasena saddhāvasena saddhindriyaṁ adhimattaṁ hoti. Bhāvitattā tato paṇītatare vivaṭṭanti, vivaṭṭanāvasena saddhāvasena saddhindriyaṁ adhimattaṁ hoti. Vivaṭṭitattā tato vosajjati[1], vosaggavasena saddhāvasena saddhindriyaṁ adhimattaṁ hoti. Vosajjitattā tato nirujjhanti, nirodhavasena saddhāvasena saddhindriyaṁ adhimattaṁ hoti. Nirodhavasena dve vosaggā pariccāgavosaggo ca pakkhandanavosaggo ca. Kilese ca khandhe ca pariccajatīti pariccāgavosaggo. Nirodhanibbānadhātuyā cittaṁ pakkhandatīti pakkhandanavosaggo. Nirodhavasena ime dve vosaggā.

Assaddhiyassa pahānāya chando uppajjati -pa-. Assaddhiyapariḷāhassa pahānāya chando uppajjati. Diṭṭhekaṭṭhānaṁ kilesānaṁ pahānāya chando uppajjati. Oḷārikānaṁ kilesānaṁ pahānāya chando uppajjati. Aṇusahagatānaṁ kilesānaṁ pahānāya chando uppajjati. Sabbakilesānaṁ pahānāya chando uppajjati, chandavasena saddhāvasena saddhindriyaṁ adhimattaṁ hoti -pa-. Vīriyindriyassa bhāvanāya chando uppajjati -pa-. Kosajjassa pahānāya chando uppajjati. Kosajjapariḷāhassa pahānāya chando uppajjati. Diṭṭhekaṭṭhānaṁ kilesānaṁ pahānāya chando uppajjati -pa-. Sabbakilesānaṁ pahānāya chando uppajjati. Satindriyassa bhāvanāya chando uppajjati -pa-. Pamādassa pahānāya chando uppajjati. Pamādapariḷāhassa pahānāya chando uppajjati -pa-. Sabbakilesānaṁ pahānāya chando uppajjati. Samādhindriyassa bhāvanāya chando uppajjati -pa-. Uddhaccassa pahānāya chando uppajjati. Uddhaccapariḷāhassa pahānāya chando uppajjati -pa-. Sabbakilesānaṁ pahānāya chando uppajjati. Paññindriyassa bhāvanāya chando uppajjati -pa-. Avijjāya pahānāya chando uppajjati. Avijjāpariḷāhassa pahānāya chando uppajjati. Diṭṭhekaṭṭhānaṁ kilesānaṁ pahānāya chando uppajjati. Oḷārikānaṁ kilesānaṁ pahānāya chando uppajjati. Aṇusahagatānaṁ kilesānaṁ pahānāya chando uppajjati. Sabbakilesānaṁ pahānāya chando uppajjati. Chandavasena paññāvasena paññindriyaṁ adhimattaṁ hoti. Chandavasena pāmojjaṁ uppajjati, pāmojjavasena

---

1. Vossajjati (Syā, Ka)

paññāvasena paññindriyaṁ adhimattaṁ hoti. Pāmojjavasena pīti uppajjati, pītivasena paññāvasena paññindriyaṁ adhimattaṁ hoti. Pītivasena passaddhi uppajjati, passaddhivasena paññāvasena paññindriyaṁ adhimattaṁ hoti. Passaddhivasena sukhaṁ uppajjati, sukhavasena paññāvasena paññindriyaṁ adhimattaṁ hoti. Sukhavasena obhāso uppajjati, obhāsavasena paññāvasena paññindriyaṁ adhimattaṁ hoti. Obhāsavasena saṁvego uppajjati, saṁvegavasena paññāvasena paññindriyaṁ adhimattaṁ hoti. Saṁvejetvā cittaṁ samādahati, samādhivasena paññāvasena paññindriyaṁ adhimattaṁ hoti. Tathāsamāhitaṁ cittaṁ sādhukaṁ paggaṇhāti, paggahavasena paññāvasena paññindriyaṁ adhimattaṁ hoti. Tathāpaggahitaṁ cittaṁ sādhukaṁ ajjhupekkhati, upekkhāvasena paññāvasena paññindriyaṁ adhimattaṁ hoti. Upekkhāvasena nānattakilesehi cittaṁ vimuccati, vimokkhavasena paññāvasena paññindriyaṁ adhimattaṁ hoti. Vimuttattā te dhammā ekarasā honti, bhāvanāvasena[1] paññāvasena paññindriyaṁ adhimattaṁ hoti. Bhāvitattā tato paṇītatare vivaṭṭanti, vivaṭṭanāvasena paññāvasena paññindriyaṁ adhimattaṁ hoti. Vivaṭṭitattā tato vosajjati, vosaggavasena paññāvasena paññindriyaṁ adhimattaṁ hoti. Vosajjitattā tato nirujjhanti, nirodhavasena paññāvasena paññindriyaṁ adhimattaṁ hoti. Nirodhavasena dve vosaggā pariccāgavosaggo ca pakkhandanavosaggo ca. Kilese ca khandhe ca pariccajatīti pariccāgavosaggo. Nirodhanibbānadhātuyā cittaṁ pakkhandatīti pakkhandanavosaggo. Nirodhavasena ime dve vosaggā. Evaṁ adhimattaṭṭhena indriyāni daṭṭhabbāni.

Dutiyabhāṇavāro.

Gha. Adhiṭṭhānaṭṭhaniddesa

202. Kathaṁ **adhiṭṭhānaṭṭhena indriyāni daṭṭhabbāni?** Saddhindriyassa bhāvanāya chando uppajjati, chandavasena saddhāvasena saddhindriyaṁ adhiṭṭhāti. Chandavasena pāmojjaṁ uppajjati, pāmojjavasena saddhāvasena saddhindriyaṁ adhiṭṭhāti -pa-. Evaṁ adhiṭṭhānaṭṭhena indriyāni daṭṭhabbāni.

---

1. Ekarasaṭṭhena bhāvanāvasena (Syā, Ka) Aṭṭhakathā oloketabbo.

Ṅa. Pariyādānaṭṭhaniddesa

Kathaṁ **pariyādānaṭṭhena indriyāni daṭṭhabbāni?** Adhimokkhaṭṭhena saddhindriyaṁ assaddhiyaṁ pariyādiyati, assaddhiyapariḷāhaṁ pariyādiyati. Paggahaṭṭhena vīriyindriyaṁ kosajjaṁ pariyādiyati, kosajjapariḷāhaṁ pariyādiyati. Upaṭṭhānaṭṭhena satindriyaṁ pamādaṁ pariyādiyati, pamādapariḷāhaṁ pariyādiyati. Avikkhepaṭṭhena samādhindriyaṁ uddhaccaṁ pariyādiyati, uddhaccapariḷāhaṁ pariyādiyati. Dassanaṭṭhena paññindriyaṁ avijjaṁ pariyādiyati, avijjāpariḷāhaṁ pariyādiyati. Nekkhamme pañcindriyāni kāmacchandaṁ pariyādiyanti. Abyāpāde pañcindriyāni byāpādaṁ pariyādiyanti. Ālokasaññāya pañcindriyāni thinamiddhaṁ pariyādiyanti. Avikkhepe pañcindriyāni uddhaccaṁ pariyādiyanti -pa-. Arahattamagge pañcindriyāni sabbakilese pariyādiyanti. Evaṁ pariyādānaṭṭhena indriyāni daṭṭhabbāni.

Ca. Patiṭṭhāpakaṭṭhaniddesa

203. Kathaṁ **patiṭṭhāpakaṭṭhena indriyāni daṭṭhabbāni?** Saddho saddhindriyaṁ adhimokkhe patiṭṭhāpeti, saddhassa saddhindriyaṁ adhimokkhe patiṭṭhāpeti. Vīriyavā vīriyindriyaṁ paggahe patiṭṭhāpeti, vīriyavato vīriyindriyaṁ paggahe patiṭṭhāpeti. Satimā satindriyaṁ upaṭṭhāne patiṭṭhāpeti, satimato satindriyaṁ upaṭṭhāne patiṭṭhāpeti. Samāhito samādhindriyaṁ avikkhepe patiṭṭhāpeti, samāhitassa samādhindriyaṁ avikkhepe patiṭṭhāpeti. Paññavā paññindriyaṁ dassane patiṭṭhāpeti, paññavato paññindriyaṁ dassane patiṭṭhāpeti. Yogāvacaro pañcindriyāni nekkhamme patiṭṭhāpeti, yogāvacarassa pañcindriyāni nekkhamme patiṭṭhāpenti. Yogāvacaro pañcindriyāni abyāpāde patiṭṭhāpeti, yogāvacarassa pañcindriyāni abyāpāde patiṭṭhāpenti. Yogāvacaro pañcindriyāni ālokasaññāya patiṭṭhāpeti, yogāvacarassa pañcindriyāni ālokasaññāya patiṭṭhāpenti. Yogāvacaro pañcindriyāni avikkhepe patiṭṭhāpeti, yogāvacarassa pañcindriyāni avikkhepe patiṭṭhāpenti -pa-. Yogāvacaro pañcindriyāni arahattamagge patiṭṭhāpeti, yogāvacarassa pañcindriyāni arahattamagge patiṭṭhāpenti. Evaṁ patiṭṭhāpakaṭṭhena indriyāni daṭṭhabbāni.

Suttantaniddeso catuttho.

5. Indriyasamodhāna

204. Puthujjano samādhiṁ bhāvento katihākārehi upaṭṭhānakusalo hoti, sekkho samādhiṁ bhāvento katihākārehi upaṭṭhānakusalo hoti, vītarāgo samādhiṁ bhāvento katihākārehi upaṭṭhānakusalo hoti? Puthujjano samādhiṁ bhāvento sattahi ākārehi upaṭṭhānakusalo hoti, sekkho samādhiṁ bhāvento aṭṭhahi ākārehi upaṭṭhānakusalo hoti, vītarāgo samādhiṁ bhāvento dasahi ākārehi upaṭṭhānakusalo hoti.

Puthujjano samādhiṁ bhāvento katamehi sattahi ākārehi upaṭṭhānakusalo hoti—āvajjitattā ārammaṇūpaṭṭhānakusalo hoti, samathanimittūpaṭṭhānakusalo hoti, paggahanimittūpaṭṭhānakusalo hoti, avikkhepūpaṭṭhānakusalo hoti, obhāsūpaṭṭhānakusalo hoti, sampahaṁsanūpaṭṭhānakusalo hoti, upekkhūpaṭṭhānakusalo hoti. Puthujjano samādhiṁ bhāvento imehi sattahi ākārehi upaṭṭhānakusalo hoti.

Sekkho samādhiṁ bhāvento katamehi aṭṭhahi ākārehi upaṭṭhānakusalo hoti—āvajjitattā ārammaṇūpaṭṭhānakusalo hoti, samathanimittūpaṭṭhānakusalo hoti, paggahanimittūpaṭṭhānakusalo hoti, avikkhepūpaṭṭhānakusalo hoti, obhāsūpaṭṭhānakusalo hoti, sampahaṁsanūpaṭṭhānakusalo hoti, upekkhūpaṭṭhānakusalo hoti, ekattūpaṭṭhānakusalo hoti. Sekkho samādhiṁ bhāvento imehi aṭṭhahi ākārehi upaṭṭhānakusalo hoti.

Vītarāgo samādhiṁ bhāvento katamehi dasahi ākārehi upaṭṭhānakusalo hoti—āvajjitattā ārammaṇūpaṭṭhānakusalo hoti -pa- ekattūpaṭṭhānakusalo hoti, ñāṇūpaṭṭhānakusalo hoti, vimuttūpaṭṭhānakusalo hoti. Vītarāgo samādhiṁ bhāvento imehi dasahi ākārehi upaṭṭhānakusalo hoti.

205. Puthujjano vipassanaṁ bhāvento katihākārehi upaṭṭhānakusalo hoti, katihākārehi anupaṭṭhānakusalo hoti. Sekkho vipassanaṁ bhāvento katihākārehi upaṭṭhānakusalo

hoti, katihārehi anupaṭṭhānakusalo hoti. Vītarāgo vipassanaṁ bhāvento katihākārehi upaṭṭhānakusalo hoti, katihākārehi anupaṭṭhānakusalo hoti?

Puthujjano vipassanaṁ bhāvento navahi ākārehi upaṭṭhānakusalo hoti, navahi ākārehi anupaṭṭhānakusalo hoti. Sekkho vipassanaṁ bhāvento dasahi ākārehi upaṭṭhānakusalo hoti, dasahi ākārehi anupaṭṭhānakusalo hoti. Vītarāgo vipassanaṁ bhāvento dvādasahi ākārehi upaṭṭhānakusalo hoti, dvādasahi ākārehi anupaṭṭhānakusalo hoti.

Puthujjano vipassanaṁ bhāvento katamehi navahi ākārehi upaṭṭhānakusalo hoti, katamehi navahi ākārehi anupaṭṭhānakusalo hoti? Aniccato upaṭṭhānakusalo hoti, niccato anupaṭṭhānakusalo hoti. Dukkhato upaṭṭhānakusalo hoti, sukhato anupaṭṭhānakusalo hoti. Anattato upaṭṭhānakusalo hoti, attato anupaṭṭhānakusalo hoti. Khayato upaṭṭhānakusalo hoti, ghanato anupaṭṭhānakusalo hoti. Vayato upaṭṭhānakusalo hoti, āyūhanānupaṭṭhānakusalo hoti. Vipariṇāmūpaṭṭhānakusalo hoti, dhuvato anupaṭṭhānakusalo hoti. Animittūpaṭṭhānakusalo hoti, nimittānupaṭṭhānakusalo hoti. Appaṇihitūpaṭṭhānakusalo hoti, paṇidhi-anupaṭṭhānakusalo[1] hoti, suññatūpaṭṭhānakusalo hoti, abhinivesānupaṭṭhānakusalo hoti. Puthujjano vipassanaṁ bhāvento imehi navahi ākārehi upaṭṭhānakusalo hoti, imehi navahi ākārehi anupaṭṭhānakusalo hoti.

206. Sekkho vipassanaṁ bhāvento katamehi dasahi ākārehi upaṭṭhānakusalo hoti, katamehi dasahi ākārehi anupaṭṭhānakusalo hoti? Aniccato upaṭṭhānakusalo hoti, niccato anupaṭṭhānakusalo hoti -pa-. Suññatūpaṭṭhānakusalo hoti, abhinivesānupaṭṭhānakusalo hoti. Ñāṇūpaṭṭhānakusalo hoti aññāṇa-anupaṭṭhānakusalo hoti, sekkho vipassanaṁ bhāvento

---

1. Paṇidhānupaṭṭhānakusalo (Syā)

imehi dasahi ākārehi upaṭṭhānakusalo hoti, imehi dasahi ākārehi anupaṭṭhānakusalo hoti.

Vītarāgo vipassanaṁ bhāvento katamehi dvādasahi ākārehi upaṭṭhānakusalo hoti, katamehi dvādasahi ākārehi anupaṭṭhānakusalo hoti? Aniccato upaṭṭhānakusalo hoti, niccato anupaṭṭhānakusalo hoti -pa-. Ñāṇūpaṭṭhānakusalo hoti, aññāṇānupaṭṭhānakusalo hoti. Visaññogūpaṭṭhānakusalo hoti, saññogānupaṭṭhānakusalo hoti. Nirodhūpaṭṭhānakusalo hoti, saṅkhārānupaṭṭhānakusalo hoti. Vītarāgo vipassanaṁ bhāvento imehi dvādasahi ākārehi upaṭṭhānakusalo hoti, imehi dvādasahi ākārehi anupaṭṭhānakusalo hoti.

Āvajjitattā ārammaṇūpaṭṭhānakusalavasena indriyāni samodhāneti gocarañca pajānāti. Samatthañca paṭivijjhati -pa- dhamme samodhāneti. Gocarañca pajānāti Samatthañca paṭivijjhati. **Indriyāni samodhānetī**ti kathaṁ indriyāni samodhāneti. Adhimokkhaṭṭhena saddhindriyaṁ samodhāneti -pa-. Samathanimittūpaṭṭhānakusalavasena. Paggahanimittūpaṭṭhānakusalavasena. Avikkhepūpaṭṭhānakusalavasena. Obhāsūpaṭṭhānakusalavasena. Sampahaṁsanūpaṭṭhānakusalavasena. Upekkhūpaṭṭhānakusalavasena. Ekattūpaṭṭhānakusalavasena. Ñāṇūpaṭṭhānakusalavasena. Vimuttūpaṭṭhānakusalavasena.

Aniccato upaṭṭhānakusalavasena. Niccato anupaṭṭhānakusalavasena. Dukkhato upaṭṭhānakusalavasena. Sukhato anupaṭṭhānakusalavasena. Anattato upaṭṭhānakusalavasena. Attato anupaṭṭhānakusalavasena, khayato upaṭṭhānakusalavasena. Ghanato anupaṭṭhānakusalavasena. Vayato upaṭṭhānakusalavasena. Āyūhanānupaṭṭhānakusalavasena. Vipariṇāmūpaṭṭhānakusalavasena. Dhuvato anupaṭṭhānakusalavasena. Animittūpaṭṭhānakusalavasena. Nimittānupaṭṭhānakusalavasena. Appaṇihitūpaṭṭhānakusalavasena. Paṇidhi-anupaṭṭhānakusalavasena. Suññatūpaṭṭhānakusalavasena. Abhinivesānupaṭṭhānakusalavasena. Ñāṇūpaṭṭhānakusalavasena. Aññāṇānupaṭṭhānakusalavasena. Visañño rūpaṭṭhānakusalavasena.

Saññogānupaṭṭhānakusalavasena. Nirodhūpaṭṭhānakusalavasena. Saṅkhārānupaṭṭhānakusalavasena. Indriyāni samodhāneti. Gocarañca pajānāti. Samatthañca paṭivijjhati.

207. Catusaṭṭhiyā ākārehi tiṇṇannaṁ indriyānaṁ vasibhāvatā paññā āsavānaṁ khaye ñāṇaṁ—katamesaṁ tiṇṇannaṁ indriyānaṁ? Anaññātaññassāmītindriyassa aññindriyassa aññātāvindriyassa.

Anaññātaññassāmītindriyaṁ kati ṭhānāni gacchati, aññindriyaṁ kati ṭhānāni gacchati, aññātāvindriyaṁ kati ṭhānāni gacchati? Anaññātaññassāmītindriyaṁ ekaṁ ṭhānaṁ gacchati, sotāpattimaggaṁ. Aññindriyaṁ cha ṭhānāni gacchati, sotāpattiphalaṁ sakadāgāmimaggaṁ sakadāmiphalaṁ anāgāmimaggaṁ anāgāmiphalaṁ arahattamaggaṁ. Aññātāvindriyaṁ ekaṁ ṭhānaṁ gacchati, arahattaphalaṁ.

Sotāpattimaggakkhaṇe anaññātaññassāmītindriyassa saddhindriyaṁ adhimokkhaparivāraṁ hoti. Vīriyindriyaṁ paggahaparivāraṁ hoti. Satindriyaṁ upaṭṭhānaparivāraṁ hoti. Samādhindriyaṁ avikkhepaparivāraṁ hoti. Paññindriyaṁ dassanaparivāraṁ hoti. Manindriyaṁ vijānanaparivāraṁ hoti. Somanassindriyaṁ abhisandanaparivāraṁ hoti. Jīvitindriyaṁ pavattasantatādhipateyyaparivāraṁ hoti. Sotāpattimaggakkhaṇe jātā dhammā ṭhapetvā cittasamuṭṭhānaṁ rūpaṁ sabbeva kusalā honti. Sabbeva anāsavā honti. Sabbeva niyyānikā honti sabbeva apacayagāmino honti. Sabbeva lokuttarā honti. Sabbeva nibbānārammaṇā honti. Sotāpattimaggakkhaṇe anaññātaññassāmītindriyassa imāni aṭṭhindriyāni sahajātaparivārā honti, aññamaññaparivārā honti, nissayaparivārā honti, sampayuttaparivārā honti, sahagatā honti, sahajātā honti, saṁsaṭṭhā honti, sampayuttā honti, teva tassa ākārā ceva honti parivārā ca.

Sotāpattiphalakkhaṇe -pa-. Arahattaphalakkhaṇe aññātāvindriyassa saddhindriyaṁ adhimokkhaparivāraṁ hoti -pa- jīvitindriyaṁ pavattasantatādhipateyyaparivāraṁ hoti, arahattaphalakkhaṇe jātā dhammā sabbeva abyākatā honti, ṭhapetvā cittasamuṭṭhānaṁ rūpaṁ sabbeva anāsavā honti sabbeva lokuttarā honti sabbeva nibbānārammaṇā honti. Arahattaphalakkhaṇe aññātāvindriyassa imāni aṭṭhindriyāni sahajātaparivārā

honti, teva tassa ākārā ceva honti parivārā ca. Iti imāni aṭṭha aṭṭhakāni catusaṭṭhi honti.

Āsavāti katame te āsavā? Kāmāsavo bhavāsavo diṭṭhāsavo avijjāsavo. Katthete āsavā khīyanti[1]? Sotāpattimaggena anavaseso diṭṭhāsavo khīyati, apāyagamanīyo kāmāsavo khīyati, apāyagamanīyo bhavāsavo khīyati, apāyagamanīyo avijjāsavo khīyati, etthete āsavā khīyanti. Sakadāgāmimaggena oḷāriko kāmāsavo khīyati, tadekaṭṭho bhavāsavo khīyati, tadekaṭṭho avijjāsavo khīyati, etthete āsavā khīyanti. Anāgāmimaggena anavaseso kāmāsavo khīyati, tadekaṭṭho bhavāsavo khīyati, tadekaṭṭho avijjāsavo khīyati, etthete āsavā khīyanti. Arahattamaggena anavaseso bhavāsavo khīyati, anavaseso avijjāsavo khīyati, etthete āsavā khīyanti.

208. Na tassa addiṭṭhamidhatthikiñci,
Atho aviññātamajānitabbaṁ.
Sabbaṁ abhiññāsi yadatthi neyyaṁ,
Tathāgato tena samantacakkhūti.

Samantacakkhūti kenaṭṭhena samantacakkhu? Cuddasa Buddhañāṇāni dukkhe ñāṇaṁ Buddhañāṇaṁ, dukkhasamudaye ñāṇaṁ Buddhañāṇaṁ -pa- sabbaññutaññāṇaṁ Buddhañāṇaṁ, anāvaraṇañāṇaṁ Buddhañāṇaṁ, imāni cuddasa Buddhañāṇāni. Imesaṁ cuddasannaṁ Buddhañāṇānaṁ aṭṭha ñāṇāni sāvakasādhāraṇāni cha ñāṇāni asādhāraṇāni sāvakehi.

Yāvatā dukkhassa dukkhaṭṭho ñāto, aññāto dukkhaṭṭho natthīti samantacakkhu. Yaṁ samantacakkhu taṁ paññindriyaṁ, paññindriyassa vasena adhimokkhaṭṭhena saddhindriyaṁ, vaggahaṭṭhena vīriyindriyaṁ, upaṭṭhānaṭṭhena satindriyaṁ, avikkhepaṭṭhena samādhindriyaṁ. Yāvatā dukkhassa dukkhaṭṭho diṭṭho vidito sacchikato phassito paññāya, aphassito paññāya dukkhaṭṭho natthīti samantacakkhu. Yaṁ samantacakkhu, taṁ paññindriyaṁ, paññindriyassa vasena adhimokkhaṭṭhena saddhindriyaṁ, paggahaṭṭhena vīriyindriyaṁ, upaṭṭhānaṭṭhena satindriyaṁ, avikkhepaṭṭhena samādhindriyaṁ.

---

1. Khiyyanti (Ka)

Yāvatā samudayassa samudayaṭṭho -pa-. Yāvatā nirodhassa nirodhaṭṭho. Yāvatā maggassa maggaṭṭho. Yāvatā atthapaṭisambhidāya atthapaṭisambhidaṭṭho. Yāvatā dhammapaṭisambhidāya dhammapaṭisambhidaṭṭho. Yāvatā niruttipaṭisambhidāya niruttipaṭisambhidaṭṭho. Yāvatā paṭibhānapaṭisambhidāya paṭibhānapaṭisambhidaṭṭho. Yāvatā indriyaparopariyattañāṇaṁ. Yāvatā sattānaṁ āsayānusaye ñāṇaṁ. Yāvatā yamakapāṭihīre ñāṇaṁ. Yāvatā mahākaruṇāsamāpattiyā ñāṇaṁ. Yāvatā sadevakassa lokassa samārakassa sabrahmakassa sassamaṇabrāhmaṇiyā pajāya sadevamanussāya diṭṭhaṁ sutaṁ mutaṁ viññātaṁ pattaṁ pariyesitaṁ anuvicaritaṁ manasā, taṁ ñātaṁ diṭṭhaṁ viditaṁ sacchikataṁ phassitaṁ paññāya, aphassitaṁ paññāya natthīti samantacakkhu. Yaṁ samantacakkhu, taṁ paññindriyaṁ, paññindriyassa vasena adhimokkhaṭṭhena saddhindriyaṁ, paggahaṭṭhena vīriyindriyaṁ, upaṭṭhānaṭṭhena satindriyaṁ, avikkhepaṭṭhena samādhindriyaṁ.

Saddahanto paggaṇhāti, paggaṇhanto saddahati, saddahanto upaṭṭhāpeti, upaṭṭhāpento saddahati, saddahanto samādahati, samādahanto saddahati, saddahanto pajānāti, pajānanto saddahati. Paggaṇhanto upaṭṭhāpeti, upaṭṭhāpento paggaṇhāti, paggaṇhanto samādahati, samādahanto paggaṇhāti, paggaṇhanto pajānāti, pajānanto paggaṇhāti, paggaṇhanto saddahati, saddahanto paggaṇhāti. Upaṭṭhāpento samādahati, samādahanto upaṭṭhāpeti, upaṭṭhāpento pajānāti, pajānanto upaṭṭhāpeti, upaṭṭhāpento saddahati, saddahanto upaṭṭhāpeti, upaṭṭhāpento paggaṇhāti, paggaṇhanto upaṭṭhāpeti. Samādahanto pajānāti, pajānanto samādahati, samādahanto saddahati, saddahanto samādahati, samādahanto paggaṇhāti, paggaṇhanto samādahati, samādahanto upaṭṭhāpeti, upaṭṭhāpento samādahati. Pajānanto saddahati, saddahanto pajānāti, pajānanto paggaṇhāti, paggaṇhanto pajānāti, pajānanto upaṭṭhāpeti, upaṭṭhāpento pajānāti, pajānanto samādahati, samādahanto pajānāti.

Saddahitattā paggahitaṁ, paggahitattā saddahitaṁ, saddahitattā upaṭṭhāpitaṁ, upaṭṭhāpitattā saddahitaṁ, saddahitattā samādahitaṁ, samādahitattā saddahitaṁ saddahitattā pajānitaṁ, pajānitattā saddahitaṁ. Paggahitattā

upaṭṭhāpitaṁ, upaṭṭhāpitattā paggahitaṁ, paggatitattā samādahitaṁ, samādahitattā paggahitaṁ, paggahitattā pajānitaṁ, pajānitattā paggahitaṁ, paggahitattā saddahitaṁ, saddahitattā paggahitaṁ. Upaṭṭhāpitattā samādahitaṁ, samādahitattā upaṭṭhāpitaṁ, upaṭṭhāpitattā pajānitaṁ, pajānitattā upaṭṭhāpitaṁ, upaṭṭhāpitattā saddahitaṁ, saddahitattā upaṭṭhāpitaṁ, upaṭṭhāpitattā paggahitaṁ, paggahitattā upaṭṭhāpitaṁ. Samādahitattā pajānitaṁ, pajānitattā samādahitaṁ, samādahitattā saddahitaṁ, saddahitattā samādahitaṁ, samādahitattā paggahitaṁ, paggahitattā samādahitaṁ, samādahitattā upaṭṭhāpitaṁ, upaṭṭhāpitattā samādahitaṁ. Pajānitattā saddahitaṁ, saddahitattā pajānitaṁ, pajānitattā paggahitaṁ, paggahitattā pajānitaṁ, pajānitattā upaṭṭhāpitaṁ, upaṭṭhāpitattā pajānitaṁ, pajānitattā samādahitaṁ, samādahitattā pajānitaṁ.

Yaṁ Buddhacakkhu, taṁ Buddhañāṇaṁ. Yaṁ Buddhañāṇaṁ, taṁ Buddhacakkhu. Yena cakkhunā Tathāgato satte passati apparajakkhe mahārajakkhe tikkhindriye mudindriye svākāre dvākāre suviññāpaye duviññāpaye appekacce paralokavajjabhayadassāvino[1] appekacce naparalokavajjabhayadassāvino.

Apparajakkhe mahārajakkheti saddho puggalo apparajakkho, assaddho puggalo mahārajakkho. Āraddhavīriyo puggalo apparajakkho, kusīto puggalo mahārajakkho. Upaṭṭhitassati puggalo apparajakkho, muṭṭhassati puggalo mahārajakkho. Samāhito puggalo apparajakkho, asamāhito puggalo mahārajakkho. Paññavā puggalo apparajakkho, duppañño puggalo mahārajakkho.

Tikkhindriye mudindriyeti saddho puggalo tikkhindriyo, assaddho puggalo mudindriyo -pa-. Paññavā puggalo tikkhindriyo, duppañño puggalo mudindriyo. **Svākāre dvākāre**ti saddho puggalo svākāro, assaddho puggalo dvākāro -pa-. Paññavā puggalo svākāro, duppañño puggalo dvākāro. **Suviññāpaye duviññāpaye**ti saddho puggalo suviññāpayo, assaddho puggalo duviññāpayo -pa-. Paññavā puggalo suviññāpayo, duppañño puggalo duviññāpayo.

---

1. Paralokavajjabhayadassāvine (Syā, Ka)

Appekacce paralokavajjabhayadassāvino appekacce naparalokavajjabhayadassāvinoti saddho puggalo paralokavajjabhayadassāvī, assaddho puggalo naparalokavajjabhayadassāvī. Āraddhavīriyo puggalo paralokavajjabhayadassāvī, kusīto puggalo naparalokavajjabhayadassāvī -pa-. Paññavā puggalo paralokavajjabhayadassāvī, duppañño puggalo naparalokavajjabhayadassāvī.

Lokoti khandhaloko dhātuloko āyatanaloko vipattibhavaloko vipattisambhavaloko sampattibhavaloko sampattisambhavaloko.

Eko loko, sabbe sattā āhāraṭṭhitikā. Dve lokā, nāmañca rūpañca. Tayo lokā, tisso vedanā. Cattāro lokā, cattāro āhārā. Pañca lokā, pañcupādānakkhandhā. Cha lokā, cha ajjhattikāni āyatanāni. Satta lokā, satta viññāṇaṭṭhitiyo. Aṭṭha lokā, aṭṭha lokadhammā. Nava lokā, nava sattāvāsā. Dasa lokā, dasāyatanāni. Dvādasa lokā, dvādasāyatanāni. Aṭṭhārasa lokā, aṭṭhārasa dhātuyo.

Vajjanti sabbe kilesā vajjā, sabbe duccaritā vajjā, sabbe abhisaṅkhārā vajjā, sabbe bhavagāmikammā vajjā. Iti imasmiñca loke imasmiñca vajje tibbā bhayasaññā paccupaṭṭhitā honti seyyathāpi ukkhittāsike vadhake. Imehi paññāsāya ākārehi imāni pañcindriyāni jānāti passati aññāti paṭivijjhatīti.

Tatiyabhāṇavāro.

Indriyakathā niṭṭhitā.

---

5. Vimokkhakathā

Uddesa

209. Purimanidānaṁ, tayome bhikkhave vimokkhā. Katame tayo? Suññato vimokkho animitto vimokkho appaṇihito vimokkho, ime kho bhikkhave tayo vimokkhā.

Api ca aṭṭhasaṭṭhi vimokkhā—suññato vimokkho, animitto vimokkho, appaṇihito vimokkho. Ajjhattavuṭṭhāno vimokkho, bahiddhāvuṭṭhāno vimokkho, dubhato vuṭṭhāno vimokkho. Ajjhattavuṭṭhānā cattāro vimokkhā, bahiddhāvuṭṭhānā cattāro vimokkhā, dubhato vuṭṭhānā cattāro vimokkhā. Ajjhattavuṭṭhānānaṁ anulomā cattāro vimokkhā, bahiddhāvuṭṭhānānaṁ anulomā cattāro vimokkhā, dubhato vuṭṭhānānaṁ anulomā cattāro vimokkhā. Ajjhattavuṭṭhānapaṭippassaddhī[1] cattāro vimokkhā, bahiddhāvuṭṭhānapaṭippassaddhī cattāro vimokkhā, dubhato vuṭṭhānapaṭippassaddhī cattāro vimokkhā. Rūpī rūpāni passatīti vimokkho, ajjhattaṁ arūpasaññī bahiddhā rūpāni passatīti vimokkho, "subhan"teva adhimutto hotīti vimokkho. Ākāsānañcāyatanasamāpatti vimokkho, viññāṇañcāyatanasamāpatti vimokkho, ākiñcaññāyatanasamāpatti vimokkho. Nevasaññānāsaññāyatanasamāpatti vimokkho, saññāvedayitanirodhasamāpatti vimokkho. Samayavimokkho asamayavimokkho. Sāmayiko vimokkho, asāmayiko vimokkho. Kuppo vimokkho, akuppo vimokkho. Lokiko vimokkho, lokuttaro vimokkho. Sāsavo vimokkho, anāsavo vimokkho. Sāmiso vimokkho, nirāmiso vimokkho, nirāmisā nirāmisataro vimokkho, paṇihito vimokkho, appaṇihito vimokkho, paṇihitappaṭippassaddhi vimokkho. Saññutto vimokkho, visaññutto vimokkho. Ekattavimokkho, nānattavimokkho, saññāvimokkho. Ñāṇavimokkho, sītisiyāvimokkho[2], jhānavimokkho, anupādā cittassa vimokkho. (75)

Niddesa

210. Katamo **suññato vimokkho?** Idha bhikkhu araññagato vā rukkhamūlagato vā suññāgāragato vā iti paṭisañcikkhati "suññamidaṁ attena vā attaniyena vā"ti. So tattha abhinivesaṁ na karotīti suññato vimokkho. Ayaṁ suññato vimokkho.

---

1. Ajjhattavuṭṭhānā paṭippassaddhī (Syā)
2. Sītīsiyāvimokkho (Sī-Ṭṭha)

Katamo **animitto vimokkho?** Idha bhikkhu araññagato vā rukkhamūlagato vā suññāgāragato vā iti paṭisañcikkhati "suññamidaṁ attena vā attaniyena vā"ti, so tattha nimittaṁ na karotīti animitto vimokkho. Ayaṁ animitto vimokkho.

Katamo **appaṇihito vimokkho?** Idha bhikkhu araññagato vā rukkhamūlagato vā suññāgāragato vā iti paṭisañcikkhati "suññamidaṁ attena vā attaniyena vā"ti, so tattha paṇidhiṁ na karotīti appaṇihito vimokkho. Ayaṁ appaṇihito vimokkho.

Katamo **ajjhattavuṭṭhāno vimokkho?** Cattāri jhānāni. Ayaṁ ajjhattavuṭṭhāno vimokkho. Katamo bahiddhāvuṭṭhāno vimokkho? Catasso arūpasamāpattiyo. Ayaṁ bahiddhāvuṭṭhāno vimokkho. Katamo dubhato vuṭṭhāno vimokkho? Cattāro ariyamaggā. Ayaṁ dubhato vuṭṭhāno vimokkho.

Katame **ajjhattavuṭṭhānā cattāro vimokkhā?** Paṭhamaṁ jhānaṁ nīvaraṇehi vuṭṭhāti. Dutiyaṁ jhānaṁ vitakkavicārehi vuṭṭhāti. Tatiyaṁ jhānaṁ pītiyā vuṭṭhāti. Catutthaṁ jhānaṁ sukhadukkhehi vuṭṭhāti. Ime ajjhattavuṭṭhānā cattāro vimokkhā. (4)

Katame **bahiddhāvuṭṭhānā cattāro vimokkhā?** Ākāsānañcāyatanasamāpatti rūpasaññāya paṭighasaññāya nānattasaññāya vuṭṭhāti. Viññāṇañcāyatanasamāpatti ākāsānañcāyatanasaññāya vuṭṭhāti. Ākiñcaññāyatanasamāpatti viññāṇañcāyatanasaññāya vuṭṭhāti. Nevasaññānāsaññāyatanasamāpatti ākiñcaññāyatanasaññāya vuṭṭhāti. Ime bahiddhāvuṭṭhānā cattāro vimokkhā. (4, 8)

Katame **dubhato vuṭṭhānā cattāro vimokkhā?** Sotāpattimaggo sakkāyadiṭṭhivicikicchāsīlabbataparāmāsā diṭṭhānusayā vicikicchānusayā vuṭṭhābhi, tadanuvattakakilesehi ca khandhehi ca vuṭṭhāti, bahiddhā ca sabbanimittehi vuṭṭhāti. Sakadāgāmimaggo oḷārikā kāmarāgasaññojanā paṭighasaññojanā oḷārikā kāmarāgānusayā paṭighānusayā vuṭṭhāti, tadanuvattakakilesehi ca khandhehi ca vuṭṭhāti, bahiddhā ca sabbanimittehi

vuṭṭhāti. Anāgāmimaggo aṇusahagatā kāmarāgasaññojanā paṭighasaññojanā aṇusahagatā kāmarāgānusayā paṭighānusayā vuṭṭhāti, tadanuvattakakilesehi ca khandhehi ca vuṭṭhāti, bahiddhā ca sabbanimittehi vuṭṭhāti. Arahattamaggo rūparāgā arūparāgā mānā uddhaccā avijjāya mānānusayā bhavarāgānusayā avijjānusayā vuṭṭhāti, tadanuvattakakilesehi ca khandhehi ca vuṭṭhāti, bahiddhā ca sabbanimittehi vuṭṭhāti, ime dubhato vuṭṭhānā cattāro vimokkhā. (4, 12)

211. Katame **ajjhattavuṭṭhānānaṁ anulomā cattāro vimokkhā?** Paṭhamaṁ jhānaṁ paṭilābhatthāya vitakko ca vicāro ca pīti ca sukhañca cittekaggatā ca. Dutiyaṁ jhānaṁ paṭilābhatthāya -pa-. Tatiyaṁ jhānaṁ paṭilābhatthāya -pa-. Catutthaṁ jhānaṁ paṭilābhatthāya vitakko ca vicāro ca pīti ca sukhañca cittekaggatā ca. Ime ajjhattavuṭṭhānānaṁ anulomā cattāro vimokkhā. (4, 16)

Katame **bahiddhāvuṭṭhānānaṁ anulomā cattāro vimokkhā?** Ākāsānañcāyatanasamāpattiṁ paṭilābhatthāya vitakko ca vicāro ca pīti ca sukhañca cittekaggatā ca. Viññāṇañcāyatanasamāpattiṁ -pa-. Ākiñcaññāyatanasamāpattiṁ -pa-. Nevasaññānāsaññāyatanasamāpattiṁ paṭilābhatthāya vitakko ca vicāro ca pīti ca sukhañca cittekaggatā ca. Ime bahiddhāvuṭṭhānānaṁ anulomā cattāro vimokkhā. (4, 20)

Katame **dubhato vuṭṭhānānaṁ anulomā cattāro vimokkhā?** Sotāpattimaggaṁ paṭilābhatthāya aniccānupassanā, dukkhānupassanā, anattānupassanā. Sakadāgāmimaggaṁ paṭilābhatthāya -pa-. Anāgāmimaggaṁ paṭilābhatthāya -pa-. Arahattamaggaṁ paṭilābhatthāya aniccānupassanā, dukkhānupassanā, anattānupassanā, ime dubhato vuṭṭhānānaṁ anulomā cattāro vimokkhā. (4, 24)

Katame **ajjhattavuṭṭhānapaṭippassaddhi cattāro vimokkhā?** Paṭhamassa jhānassa paṭilābho vā vipāko vā. Dutiyassa jhānassa -pa-. Tatiyassa jhānassa -pa-. Catutthassa jhānassa paṭilābho vā vipāko vā. Ime ajjhattavuṭṭhānapaṭippassaddhī cattāro vimokkhā. (4, 28)

Katame **bahiddhāvuṭṭhānapaṭippassaddhī cattāro vimokkhā?** Ākāsānañcāyatanasamāpattiyā paṭilābho vā vipāko vā. Viññāṇañcāyatanasamāpattiyā -pa-. Ākiñcaññāyatanasamāpattiyā -pa-. Nevasaññānāsaññāyatanasamāpattiyā paṭilābho vā vipāko vā. Ime bahiddhāvuṭṭhānapaṭippassaddhī cattāro vimokkhā. (4,32)

Katame **dubhato vuṭṭhānapaṭippassaddhi cattāro vimokkhā?** Sotāpattimaggassa sotāpattiphalaṁ, sakadāgāmimaggassa sakadāgāmiphalaṁ, anāgāmimaggassa anāgāmiphalaṁ, arahattamaggassa arahattaphalaṁ. Ime dubhato vuṭṭhānapaṭippassaddhī cattāro vimokkhā. (4, 36)

212. Kathaṁ **rūpī rūpāni passatīti vimokkho?** Idhekacco ajjhattaṁ paccattaṁ nīlanimittaṁ manasi karoti, nīlasaññaṁ paṭilabhati, so taṁ nimittaṁ suggahitaṁ karoti, sūpadhāritaṁ[1] upadhāreti, svāvatthitaṁ avatthāpeti. So taṁ nimittaṁ suggahitaṁ katvā sūpadhāritaṁ upadhāretvā svāvatthitaṁ avatthāpetvā bahiddhā nīlanimitte cittaṁ upasaṁharati, nīlasaññaṁ paṭilabhati. So taṁ nimittaṁ suggahitaṁ karoti, sūpadhāritaṁ upadhāreti, svāvatthitaṁ avatthāpeti. So taṁ nimittaṁ suggahitaṁ katvā upadhāretvā svāvatthitaṁ avatthāpetvā āsevati bhāveti bahulīkaroti. Tassa evaṁ hoti "ajjhattañca bahiddhā ca ubhayamidaṁ rūpan"ti rūpasaññī hoti. Idhekacco ajjhattaṁ paccattaṁ pītanimittaṁ -pa- lohitanimittaṁ -pa- odātanimittaṁ manasi karoti, odātasaññaṁ paṭilabhati. So taṁ nimittaṁ suggahitaṁ karoti, sūpadhāritaṁ upadhāreti, svāvatthitaṁ avatthāpeti. So taṁ nimittaṁ suggahitaṁ katvā sūpadhāritaṁ upadhāretvā svāvatthitaṁ avatthāpetvā bahiddhā odātanimitte cittaṁ upasaṁharati, odātasaññaṁ paṭilabhati. So taṁ nimittaṁ suggahitaṁ karoti, sūpadhāritaṁ upadhāreti, svāvatthitaṁ avatthāpeti. So taṁ nimittaṁ suggahitaṁ katvā sūpadhāritaṁ upadhāretvā svāvatthitaṁ avatthāpetvā āsevati bhāveti bahulīkaroti. Tassa evaṁ hoti "ajjhattañca bahiddhā ca ubhayamidaṁ rūpan"ti rūpasaññī hoti. Evaṁ rūpī rūpāni passatīti vimokkho. (37)

---

1. Supadhāritaṁ (Ka)

Kathaṁ **ajjhattaṁ arūpasaññī bahiddhā rūpāni passatīti vimokkho?** Idhekacco ajjhattaṁ paccattaṁ nīlanimittaṁ na manasi karoti, nīlasaññaṁ na paṭilabhati, bahiddhā nīlanimitte cittaṁ upasaṁharati, nīlasaññaṁ paṭilabhati. So taṁ nimittaṁ suggahitaṁ karoti, sūpadhāritaṁ upadhāreti, svāvatthitaṁ avatthāpeti. So taṁ nimittaṁ suggahitaṁ katvā sūpadhāritaṁ upadhāretvā svāvatthitaṁ avatthāpetvā āsevati bhāveti bahulīkaroti. Tassa evaṁ hoti "ajjhattaṁ arūpaṁ bahiddhā rūpamidan"ti rūpasaññī hoti. Idhekacco ajjhattaṁ paccattaṁ pītanimittaṁ -pa- lohitanimittaṁ -pa- odātanimittaṁ na manasi karoti, odātasaññaṁ na paṭilabhati. Bahiddhā odātanimitte cittaṁ upasaṁharati, odātasaññaṁ paṭilabhati. So taṁ nimittaṁ suggahitaṁ karoti, sūpadhāritaṁ upadhāreti, svāvatthitaṁ avatthāpeti. So taṁ nimittaṁ suggahitaṁ katvā sūpadhāritaṁ upadhāretvā svāvatthitaṁ avatthāpetvā āsevati bhāveti bahulīkaroti. Tassa evaṁ hoti "ajjhattaṁ arūpaṁ bahiddhā rūpamidan"ti rūpasaññī hoti. Evaṁ ajjhattaṁ arūpasaññī bahiddhā rūpāni passatīti vimokkho. (38)

Kathaṁ **"subhan"teva adhimutto hotīti vimokkho?** Idha bhikkhu mettāsahagatena cetasā ekaṁ disaṁ pharitvā viharati, tathā dutiyaṁ. Tathā tatiyaṁ. Tathā catutthaṁ. Iti uddhamadho tiriyaṁ sabbadhi sabbattatāya sabbāvantaṁ lokaṁ mettāsahagatena cetasā vipulena mahaggatena appamāṇena averena abyāpajjena[1] pharitvā viharati, mettāya bhāvitattā sattā appaṭikūlā honti. Karuṇāsahagatena cetesā -pa- karuṇāya bhāvitattā sattā appaṭikūlā honti. Muditāsahagatena cetasā -pa- muditāya bhāvitattā sattā appaṭikūlā honti. Upekkhāsahagatena cetasā ekaṁ disaṁ pharitvā viharati -pa- upekkhāya bhāvitattā sattā appaṭikūlā honti. Evaṁ "subhan"teva adhimutto hotīti vimokkho. (39)

213. Katamo **ākāsānañcāyatanasamāpatti vimokkho?** Idha bhikkhu sabbaso rūpasaññānaṁ samatikkamā paṭighasaññānaṁ atthaṅgamā

---

1. Abyāpajjhena (Syā)

nānattasaññānaṁ amanasikārā “ananto ākāso”ti ākāsānañcāyatanaṁ upasampajja viharati. Ayaṁ ākāsānañcāyatanasamāpatti vimokkho. (40)

Katamo **viññāṇañcāyatanasamāpatti vimokkho?** Idha bhikkhu sabbaso ākāsānañcāyatanaṁ samatikkamma “anantaṁ viññāṇan”ti viññāṇañcāyatanaṁ upasampajja viharati. Ayaṁ viññāṇañcāyatanasamāpatti vimokkho. (41)

Katamo **ākiñcaññāyatanasamāpatti vimokkho?** Idha bhikkhu sabbaso viññāṇañcāyatanaṁ samatikkamma “natthi kiñcī”ti ākiñcaññāyatanaṁ upasampajja viharati. Ayaṁ ākiñcaññāyatanasamāpatti vimokkho. (42)

Katamo **nevasaññānāsaññāyatanasamāpatti vimokkho?** Idha bhikkhu sabbaso ākiñcaññāyatanaṁ samatikkamma nevasaññānāsaññāyatanaṁ upasampajja viharati. Ayaṁ nevasaññānāsaññāyatanasamāpatti vimokkho. (43)

Katamo **saññāvedayitanirodhasamāpatti vimokkho?** Idha bhikkhu sabbaso nevasaññānāsaññāyatanaṁ samatikkamma saññāvedayitanirodhaṁ upasampajja viharati. Ayaṁ saññāvedayitanirodhasamāpatti vimokkho. (44)

Katamo **samayavimokkho?** Cattāri ca jhānāni, catasso ca arūpasamāpattiyo. Ayaṁ samayavimokkho. (45)

Katamo **asamayavimokkho?** Cattāro ca ariyamaggā, cattāri ca sāmaññaphalāni, nibbānañca. Ayaṁ asamayavimokkho. (46)

Katamo **sāmayiko vimokkho?** Cattāri ca jhānāni, catasso ca arūpasamāpattiyo. Ayaṁ sāmayiko vimokkho. (47)

Katamo **asāmayiko vimokkho?** Cattāro ca ariyamaggā, cattāri ca sāmaññaphalāni, nibbānañca. Ayaṁ asāmayiko vimokkho. (48)

Katamo **kuppo vimokkho?** Cattāri ca jhānāni, catasso ca arūpasamāpattiyo. Ayaṁ kuppo vimokkho. (49)

Katamo **akuppo vimokkho**? Cattāro ca ariyamaggā, cattāri ca sāmaññaphalāni, nibbānañca. Ayaṁ akuppo vimokkho. (50)

Katamo **lokiko vimokkho**? Cattāri ca jhānāni, catasso ca arūpasamāpattiyo. Ayaṁ lokiko vimokkho. (51)

Katamo **lokuttaro vimokkho**? Cattāro ca ariyamaggā, cattāri ca sāmaññaphalāni, nibbānañca. Ayaṁ lokuttaro vimokkho. (52)

Katamo **sāsavo vimokkho**? Cattāri ca jhānāni, catasso ca arūpasamāpattiyo. Ayaṁ sāsavo vimokkho. (53)

Katamo **anāsavo vimokkho**? Cattāro ca ariyamaggā, cattāri ca sāmaññaphalāni, nibbānañca. Ayaṁ anāsavo vimokkho. (54)

Katamo **sāmiso vimokkho**? Rūpappaṭisaññutto vimokkho. Ayaṁ sāmiso vimokkho. (55)

Katamo **nirāmiso vimokkho**? Arūpappaṭisaññutto vimokkho. Ayaṁ nirāmiso vimokkho. (56)

Katamo **nirāmisā nirāmisataro vimokkho**? Cattāro ca ariyamaggā, cattāri ca sāmaññaphalāni, nibbānañca. Ayaṁ nirāmisā nirāmisataro vimokkho. (57)

Katamo **paṇihito vimokkho**? Cattāri ca jhānāni, catasso ca arūpasamāpattiyo. Ayaṁ paṇihito vimokkho. Katamo appaṇihito vimokkho? Cattāro ca ariyamaggā, cattāri ca sāmaññaphalāni, nibbānañca. Ayaṁ appaṇihito vimokkho. (58)

Katamo **paṇihitappaṭippassaddhi vimokkho**? Paṭhamassa jhānassa paṭilābho vā vipāko vā -pa-. Nevasaññānāsaññāyatanasamāpattiyā paṭilābho vā vipāko vā. Ayaṁ paṇihitappaṭippassaddhi vimokkho. (59)

Katamo **saññutto vimokkho**? Cattāri ca jhānāni, catasso ca arūpasamāpattiyo. Ayaṁ saññutto vimokkho. (60)

Katamo **visaññutto vimokkho**? Cattāro ca ariyamaggā, cattāri ca sāmaññaphalāni, nibbānañca. Ayaṁ visaññutto vimokkho. (61)

Katamo **ekattavimokkho?** Cattāro ca ariyamaggā, cattāri ca sāmaññaphalāni, nibbānañca. Ayaṁ ekattavimokkho. (62)

Katamo **nānattavimokkho?** Cattāri ca jhānāni, catasso ca arūpasamāpattiyo. Ayaṁ nānattavimokkho. (63)

214. Katamo **saññāvimokkho?** Siyā eko saññāvimokkho dasa saññāvimokkhā honti. Dasa saññāvimokkhā eko saññāvimokkho hoti vatthuvasena pariyāyena.

Siyāti kathañca siyā? Aniccānupassanañāṇaṁ niccato saññāya muccatīti saññāvimokkho, dukkhānupassanañāṇaṁ sukhato saññāya muccatīti saññāvimokkho, anattānupassanañāṇaṁ attato saññāya muccatīti saññāvimokkho, nibbidānupassanañāṇaṁ nandiyā saññāya muccatīti saññāvimokkho, virāgānupassanañāṇaṁ rāgato saññāya muccatīti saññāvimokkho, nirodhānupassanañāṇaṁ samudayato saññāya muccatīti saññāvimokkho, paṭinissaggānupassanañāṇaṁ ādānato saññāya muccatīti saññāvimokkho, animittānupassanañāṇaṁ nimittato saññāya muccatīti saññāvimokkho, appaṇihitānupassanañāṇaṁ paṇidhiyā saññāya muccatīti saññāvimokkho, suññatānupassanañāṇaṁ abhinivesato saññāya muccatīti saññāvimokkho. Evaṁ siyā eko saññāvimokkho dasa saññāvimokkhā honti, dasa saññāvimokkhā eko saññāvimokkho hoti vatthuvasena pariyāyena.

Rūpe aniccānupassanañāṇaṁ niccato saññāya muccatīti saññāvimokkho -pa- rūpe suññatānupassanañāṇaṁ abhinivesato saññāya muccatīti saññāvimokkho. Evaṁ siyā eko saññāvimokkho dasa saññāvimokkhā honti. Dasa saññāvimokkhā eko saññāvimokkho hoti vatthuvasena pariyāyena.

Vedanāya -pa-. Saññāya. Saṅkhāresu. Viññāṇe. Cakkhusmiṁ -pa-. Jarāmaraṇe aniccānupassanañāṇaṁ niccato saññāya muccatīti saññāvimokkho -pa- jarāmaraṇe suññatānupassanañāṇaṁ abhinivesato saññāya muccatīti

saññāvimokkho. Evaṁ siyā eko saññāvimokkho dasa saññāvimokkhā honti. Dasa saññāvimokkhā eko saññāvimokkho hoti vatthuvasena pariyāyena. Ayaṁ saññāvimokkho. (64)

215. Katamo **ñāṇavimokkho**? Siyā eko ñāṇavimokkho dasa ñāṇavimokkhā honti. Dasa ñāṇavimokkhā eko ñāṇavimokkho hoti vatthuvasena pariyāyena.

Siyāti kathañca siyā? Aniccānupassanā yathābhūtaṁ ñāṇaṁ niccato sammohā aññāṇā muccatīti ñāṇavimokkho, dukkhānupassanā yathābhūtaṁ ñāṇaṁ sukhato sammohā aññāṇā muccatīti ñāṇavimokkho, anattānupassanā yathābhūtaṁ ñāṇaṁ attato sammohā aññāṇā muccatīti ñāṇavimokkho, nibbidānupassanā yathābhūtaṁ ñāṇaṁ nandiyā sammohā aññāṇā muccatīti ñāṇavimokkho, virāgānupassanā yathābhūtaṁ ñāṇaṁ rāgato sammohā aññāṇā muccatīti ñāṇavimokkho, nirodhānupassanā yathābhūtaṁ ñāṇaṁ samudayato sammohā aññāṇā muccatīti ñāṇavimokkho, paṭinissaggānupassanā yathābhūtaṁ ñāṇaṁ ādānato sammohā aññāṇā muccatīti ñāṇavimokkho, animittānupassanā yathābhūtaṁ ñāṇaṁ nimittato sammohā aññāṇā muccatīti ñāṇavimokkho, appaṇihitānupassanā yathābhūtaṁ ñāṇaṁ paṇidhiyā sammohā aññāṇā muccatīti ñāṇavimokkho, suññatānupassanā yathābhūtaṁ ñāṇaṁ abhinivesato sammohā aññāṇā muccatīti ñāṇavimokkho. Evaṁ siyā eko ñāṇavimokkho dasa ñāṇavimokkhā honti, dasa ñāṇavimokkhā eko ñāṇavimokkho hoti vatthuvasena pariyāyena.

Rūpe aniccānupassanā yathābhūtaṁ ñāṇaṁ niccato sammohā aññāṇā muccatīti ñāṇavimokkho -pa- rūpe suññatānupassanā yathābhūtaṁ ñāṇaṁ abhinivesato sammohā aññāṇā muccatīti ñāṇavimokkho. Evaṁ siyā eko ñāṇavimokkho dasa ñāṇavimokkhā honti, dasa ñāṇavimokkhā eko ñāṇavimokkho hoti vatthuvasena pariyāyena.

Vedanāya -pa-. Saññāya. Saṅkhāresu. Viññāṇe. Cakkhusmiṁ -pa-. Jarāmaraṇe aniccānupassanā yathābhūtaṁ ñāṇaṁ niccato sammohā aññāṇā muccatīti ñāṇavimokkho -pa- jarāmaraṇe suññatānupassanā yathābhūtaṁ ñāṇaṁ abhinivesato sammohā aññāṇā muccatīti ñāṇavimokkho. Evaṁ siyā eko ñāṇavimokkho dasa ñāṇavimokkhā honti, dasa ñāṇavimokkhā eko ñāṇavimokkho hoti vatthuvasena pariyāyena. Ayaṁ ñāṇavimokkho. (65)

216. Katamo **sītisiyāvimokkho?** Siyā eko sītisiyāvimokkho dasa sītisiyāvimokkhā honti, dasa sītisiyāvimokkhā eko sītisiyāvimokkho hoti vatthuvasena pariyāyena.

Siyāti kathañca siyā? Aniccānupassanā anuttaraṁ sītibhāvañāṇaṁ niccato santāpapariḷāhadarathā muccatīti sītisiyāvimokkho. Dukkhānupassanā anuttaraṁ sītibhāvañāṇaṁ sukhato santāpapariḷāhadarathā muccatīti sītisiyāvimokkho. Anattānupassanā anuttaraṁ sītibhāvañāṇaṁ attato santāpapariḷāhadarathā muccatīti sītisiyāvimokkho. Nibbidānupassanā anuttaraṁ sītibhāvañāṇaṁ nandiyā santāpapariḷāhadarathā muccatīti sītisiyāvimokkho. Virāgānupassanā anuttaraṁ sītibhāvañāṇaṁ rāgato santāpapariḷāhadarathā muccatīti sītisiyāvimokkho. Nirodhānupassanā anuttaraṁ sītibhāvañāṇaṁ samudayato santāpapariḷāhadarathā muccatīti sītisiyāvimokkho. Paṭinissaggānupassanā anuttaraṁ sītibhāvañāṇaṁ ādānato santāpapariḷāhadarathā muccatīti sīkisiyāvimokkho. Animittānupassanā anuttaraṁ sītibhāvañāṇaṁ nimittato santāpapariḷāhadarathā muccatīti sītisiyāvimokkho. Appaṇihitānupassanā anuttaraṁ sītibhāvañāṇaṁ paṇidhiyā santāpapariḷāhadarathā muccatīti sītisiyāvimokkho. Suññatānupassanā anuttaraṁ sītibhāvañāṇaṁ abhinivesato santāpapariḷāhadarathā muccatīti sītisiyāvimokkho. Evaṁ siyā eko sītisiyāvimokkho dasa sītisiyāvimokkhā honti, dasa sītisiyāvimokkhā eko sītisiyāvimokkho hoti vatthuvasena pariyāyena.

Rūpe aniccānupassanā anuttaraṁ sītibhāvañāṇaṁ niccato santāpapariḷāhadarathā muccatīti sītisiyāvimokkho -pa- rūpe suññātānupassanā anuttaraṁ sītibhāvañāṇaṁ abhinivesato santāpapariḷāhadarathā muccatīti sītisiyāvimokkho. Evaṁ siyā eko sītisiyāvimokkho dasa sītisiyāvimokkhā honti, dasa sītisiyāvimokkhā eko sītisiyāvimokkho hoti vatthuvasena pariyāyena.

Vedanāya -pa-. Saññāya. Saṅkhāresu. Viññāṇe. Cakkhusmiṁ -pa-. Jarāmaraṇe aniccānupassanā anuttaraṁ sītibhāvañāṇaṁ niccato santāpapariḷāhadarathā muccatīti sītisiyāvimokkho -pa- jarāmaraṇe suññatānupassanā anuttaraṁ sītibhāvañāṇaṁ abhinivesato santāpapariḷāhadarathā muccatīti sītisiyāvimokkho. Evaṁ siyā eko sītisiyāvimokkho dasa sītisiyāvimokkhā honti, dasa sītisiyāvimokkhā eko sītisiyāvimokkho hoti vatthuvasena pariyāyena, ayaṁ sītisīyāvimokkho. (66)

217. Katamo **jhānavimokkho?** Nekkhammaṁjhāyatīti[1] jhānaṁ, kāmacchandaṁ jhāpetīti jhānaṁ, jhāyanto[2] muccatīti jhānavimokkho, jhāpento muccatīti jhānavimokkho. Jhāyantīti dhammā, jhāpetīti kilese, jhāte ca jhāpe ca jānātīti jhānavimokkho. Abyāpādo jhāyatīti jhānaṁ byāpādaṁ jhāpetīti jhānaṁ. Jhāyanto muccatīti jhānavimokkho, jhāpento muccatīti jhānavimokkho. Jhāyantīti dhammā, jhāpetīti kilese, jhāte ca jhāpe ca jānātīti jhānavimokkho. Ālokasaññā jhāyatīti jhānaṁ. Thinamiddhaṁ jhāpetīti jhānaṁ -pa-. Avikkhepo jhāyatīti jhānaṁ, uddhaccaṁ jhāpetīti jhānaṁ. Dhammavavatthānaṁ jhāyatīti jhānaṁ, vicikicchaṁ jhāpetīti jhānaṁ. Ñāṇaṁ jhāyatīti jhānaṁ, avijjaṁ jhāpetīti jhānaṁ. Pāmojjaṁ jhāyatīti jhānaṁ, aratiṁ jhāpetīti jhānaṁ. Paṭhamaṁ jhānaṁ jhāyatīti jhānaṁ, nīvaraṇe jhāpetīti jhānaṁ -pa-. Arahattamaggo jhāyatīti jhānaṁ sabbakilese jhāpetīti jhānaṁ. Jhāyanto muccatīti jhānavimokkho, jhāpento muccatīti jhānavimokkho. Jhāyantīti dhammā, jhāpetīti kilese, jhāte ca jhāpe ca jānātīti jhānavimokkho. Ayaṁ jhānavimokkho. (67)

---

1. Jāyatīti (Syā) 2. Jāyanto (Syā)

218. Katamo **anupādā cittassa vimokkho?** Siyā eko anupādā cittassa vimokkho dasa anupādā cittassa vimokkhā honti, dasa anupādā cittassa vimokkhā eko anupādā cittassa vimokkho hoti vatthuvasena pariyāyena.

Siyāti kathañca siyā? Aniccānupassanañāṇaṁ niccato upādānā muccatīti anupādā cittassa vimokkho. Dukkhānupassanañāṇaṁ sukhato upādānā muccatīti anupādā cittassa vimokkho. Anattānupassanañāṇaṁ attato upādānā muccatīti anupādā cittassa vimokkho. Nibbidānupassanañāṇaṁ nandiyā upādānā muccatīti anupādā cittassa vimokkho. Virāgānupassanañāṇaṁ rāgato upādānā muccatīti anupādā cittassa vimokkho. Nirodhānupassanañāṇaṁ samudayato upādānā muccatīti anupādā cittassa vimokkho. Paṭinissaggānupassanañāṇaṁ ādānato upādānā muccatīti anupādā cittassa vimokkho. Animittānupassanañāṇaṁ nimittato upādānā muccatīti anupādā cittassa vimokkho. Appaṇihitānupassanañāṇaṁ paṇidhiyā upādānā muccatīti anupādā cittassa vimokkho. Suññatānupassanañāṇaṁ abhinivesato upādānā muccatīti anupādā cittassa vimokkho. Evaṁ siyā eko anupādā cittassa vimokkho dasa anupādā cittassa vimokkhā honti, dasa anupādā cittassa vimokkhā eko anupādā cittassa vimokkho hoti vatthuvasena pariyāyena.

Rūpe aniccānupassanañāṇaṁ niccato upādānā muccatīti anupādā cittassa vimokkho -pa- rūpe suññatānupassanañāṇaṁ abhinivesato upādānā muccatīti anupādā cittassa vimokkho. Evaṁ siyā eko anupādā cittassa vimokkho dasa anupādā cittassa vimokkhā honti, dasa anupādā cittassa vimokkhā eko anupādā cittassa vimokkho hoti vatthuvasena pariyāyena.

Vedanāya -pa-. Saññāya. Saṅkhāresu. Viññāṇe. Cakkhusmiṁ -pa-. Jarāmaraṇe aniccānupassanañāṇaṁ niccato upādānā muccatīti anupādā cittassa vimokkho -pa- jarāmaraṇe suññatānupassanañāṇaṁ abhinivesato upādānā muccatīti anupādā cittassa vimokkho. Evaṁ siyā eko anupādā cittassa vimokkho dasa anupādā cittassa vimokkhā

honti, dasa anupādā cittassa vimokkhā eko anupādā cittassa vimokkho hoti vatthuvasena pariyāyena.

Aniccānupassanañāṇaṁ katihupādānehi muccati, dukkhānupassanañāṇaṁ katihupādānehi muccati, anattānupassanañāṇaṁ katihupādānehi muccati, nibbidānupassanañāṇaṁ -pa- virāgānupassanañāṇaṁ. Nirodhānupassanañāṇaṁ. Paṭinissaggānupassanañāṇaṁ. Animittānupassanañāṇaṁ. Appaṇihitānupassanañāṇaṁ. Suññatānupassanañāṇaṁ katihupādānehi muccatīti?

Aniccānupassanañāṇaṁ tīhupādānehi muccati, dukkhānupassanañāṇaṁ ekupādānā muccati, anattānupassanañāṇaṁ tīhupādānehi muccati, nibbidānupassanañāṇaṁ ekupādānā muccati, virāgānupassanañāṇaṁ ekupādānā muccati, nirodhānupassanañāṇaṁ catūhupādānehi muccati, paṭinissaggānupassanañāṇaṁ catūhupādānehi muccati, animittānupassanañāṇaṁ tīhupādānehi muccati, appaṇihitānupassanañāṇaṁ ekupādānā muccati, suññatānupassanañāṇaṁ tīhupādānehi muccati.

Aniccānupassanañāṇaṁ katamehi tīhupādānehi muccati, diṭṭhupādānā sīlabbatupādānā attavādupādānā, aniccānupassanañāṇaṁ imehi tīhupādānehi muccati. . Dukkhānupassanañāṇaṁ katamā ekupādānā[1] muccati, kāmupādānā. Dukkhānupassanañāṇaṁ idaṁ ekupādānā[2] muccati. . Anattānupassanañāṇaṁ katamehi tīhupādānehi muccati, diṭṭhupādānā sīlabbatupādānā attavādupādānā. Anattānupassanañāṇaṁ imehi tīhupādānehi muccati. . Nibbidānupassanañāṇaṁ katamā ekupādānā muccati, kāmupādānā. Nibbidānupassanañāṇaṁ idaṁ ekupādānā muccati. . Virāgānupassanañāṇaṁ katamā ekupādānā muccati, kāmupādānā. Virāgānupassanañāṇaṁ idaṁ ekupādānā muccati. . Nirodhānupassanañāṇaṁ katamehi catūhupādānehi muccati, kāmupādānā diṭṭhupādānā sīlabbatupādānā attavādupādānā. Nirodhānupassanañāṇaṁ imehi catūhupādānehi muccati. . Paṭinissaggānupassanañāṇaṁ katamehi catūhupādānehi muccati, kāmupādānā diṭṭhupādānā sīlabbatupādānā attavādupādānā. Paṭinissaggānupassanañāṇaṁ imehi catūhupādānehi muccati. . Animittānupassanañāṇaṁ katamehi tīhupādānehi muccati, diṭṭhupādānā sīlabbatupādānā

---

1. Ekūpādānā (Sī-Ṭṭha) 2. Imā ekupādānā (Syā) 159 piṭṭhe Aṭṭhakathā oloketabbā.

attavādupādānā. Animittānupassanañāṇaṁ imehi tīhupādānehi muccati. . Appaṇihitānupassanañāṇaṁ katamā ekupādānā muccati, kāmupādānā. Appaṇihitānupassanañāṇaṁ idaṁ ekupādānā muccati. . Suññatānupassanañāṇaṁ katamehi tīhupādānehi muccati, diṭṭhupādānā sīlabbatupādānā attavādupādānā. Suññatānupassanañāṇaṁ imehi tīhupādānehi muccati.

Yañca aniccānupassanañāṇaṁ yañca anattānupassanañāṇaṁ yañca animittānupassanañāṇaṁ yañca suññatānupassanañāṇaṁ imāni cattāri ñāṇāni tīhupādānehi muccanti, diṭṭhupādānā sīlabbatupādānā attavādupādānā. . Yañca dukkhānupassanañāṇaṁ yañca nibbidānupassanañāṇaṁ yañca virāgānupassanañāṇaṁ yañca appaṇihitānupassanañāṇaṁ imāni cattāri ñāṇāni ekupādānā muccanti kāmupādānā. . Yañca nirodhānupassanañāṇaṁ yañca paṭinissaggānupassanañāṇaṁ imāni dve ñāṇāni catūhupādānehi muccanti kāmupādānā diṭṭhupādānā sīlabbatupādānā attavādupādānā. Ayaṁ anupādā cittassa vimokkho. (68)

Vimokkhakathāya paṭhamabhāṇavāro.

219. Tīṇi kho panimāni vimokkhamukhāni lokaniyyānāya saṁvattanti, sabbasaṅkhāre paricchedaparivaṭumato[1] samanupassanatāya animittāya ca dhātuyā cittasampakkhandanatāya, sabbasaṅkhāresu manosamuttejanatāya appaṇihitāya ca dhātuyā cittasampakkhandanatāya, sabbadhamme parato samanupassanatāya suññatāya ca dhātuyā cittasampakkhandanatāya, imāni tīṇi vimokkhamukhāni lokaniyyānāya saṁvattanti.

Aniccato manasikaroto kathaṁ saṅkhārā upaṭṭhanti, dukkhato manasikaroto kathaṁ saṅkhārā upaṭṭhanti, anattato manasikaroto kathaṁ saṅkhārā upaṭṭhanti? Aniccato manasikaroto khayato saṅkhārā upaṭṭhanti, dukkhato manasikaroto bhayato saṅkhārā upaṭṭhanti, anattato manasikaroto suññato saṅkhārā upaṭṭhanti.

---

1. Paricchedaparivaṭṭumato (Syā)

Aniccato manasikaroto kiṁ bahulaṁ cittaṁ hoti, dukkhato manasikaroto kiṁ bahulaṁ cittaṁ hoti, anattato manasikaroto kiṁ bahulaṁ cittaṁ hoti? Aniccato manasikaroto adhimokkhabahulaṁ cittaṁ hoti, dukkhato manasikaroto passaddhibahulaṁ cittaṁ hoti, anattato manasikaroto vedabahulaṁ cittaṁ hoti.

Aniccato manasikaronto adhimokkhabahulo katamindriyaṁ paṭilabhati, dukkhato manasikaronto passaddhibahulo katamindriyaṁ paṭilabhati, anattato manasikaronto vedabahulo katamindriyaṁ paṭilabhati? Aniccato manasikaronto adhimokkhabahulo saddhindriyaṁ paṭilabhati, dukkhato manasikaronto passaddhibahulo samādhindriyaṁ paṭilabhati, anattato manasikaronto vedabahulo paññindriyaṁ paṭilabhati.

Aniccato manasikaroto adhimokkhabahulassa katamindriyaṁ ādhipateyyaṁ hoti, bhāvanāya katindriyāni tadanvayā[1] honti, sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, sampayuttapaccayā honti, ekarasā honti, kenaṭṭhena bhāvanā, ko bhāveti. Dukkhato manasikaroto passaddhibahulassa katamindriyaṁ ādhipateyyaṁ hoti, bhāvanāya katindriyāni tadanvayā honti, sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, sampayuttapaccayā honti, ekarasā honti, kenaṭṭhena bhāvanā, ko bhāveti. Anattato manasikaroto vedabahulassa katamindriyaṁ ādhipateyyaṁ hoti, bhāvanāya katindriyāni tadanvayā honti, sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, sampayuttapaccayā honti, ekarasā honti, kenaṭṭhena bhāvanā, ko bhāveti? Aniccato manasikaroho adhimokkhabahulassa saddhindriyaṁ ādhipateyyaṁ hoti, bhāvanāya cattārindriyāni tadanvayā honti, sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, sampayuttapaccayā honti, ekarasā honti, ekarasaṭṭhena bhāvanā, yo sammāpaṭipanno, so bhāveti, natthi micchāpaṭipannassa indriyabhāvanā. . Dukkhato manasikaroto passaddhibahulassa samādhindriyaṁ ādhipateyyaṁ hoti, bhāvanāya cattārindriyāni tadanvayā

1. Tadanvayāni (Syā)

honti, sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, sampayuttapaccayā honti, ekarasā honti, ekarasaṭṭhena bhāvanā, yo sammāpaṭipanno, so bhāveti, natthi micchāpaṭipannassa indriyabhāvanā. . Anattato manasikaroto vedabahulassa paññindriyaṁ ādhipateyyaṁ hoti, bhāvanāya cattārindriyāni tadanvayā honti, sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, sampayuttapaccayā honti, ekarasā honti, ekarasaṭṭhena bhāvanā, yo sammāpaṭipanno, so bhāveti, natthi micchāpaṭipannassa indriyabhāvanā.

220. Aniccato manasikaroto adhimokkhabahulassa katamindriyaṁ ādhipateyyaṁ hoti, bhāvanāya katindriyāni tadanvayā honti, sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, sampayuttapaccayā honti. Paṭivedhakāle katamindriyaṁ ādhipateyyaṁ hoti, paṭivedhāya katindriyāni tadanvayā honti. Sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, sampayuttapaccayā honti, ekarasā honti, kenaṭṭhena bhāvanā, kenaṭṭhena paṭivedho. . Dukkhato manasikaroto passaddhibahulassa katamindriyaṁ ādhipateyyaṁ hoti, bhāvanāya katindriyāni tadanvayā honti, sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, sampayuttapaccayā honti. Paṭivedhakāle katamindriyaṁ ādhipateyyaṁ hoti, paṭivedhāya katindriyāni tadanvayā honti, sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, sampayuttapaccayā honti, ekarasā honti, kenaṭṭhena bhāvanā, kenaṭṭhena paṭivedho. . Anattato manasikaroto vedabahulassa katamindriyaṁ ādhipateyyaṁ hoti, bhāvanāya katindriyāni tadanvayā honti, sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, sampayuttapaccayā honti, paṭivedhakāle katamindriyaṁ ādhipateyyaṁ hoti, paṭivedhāya katindriyāni tadanvayā honti. Sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, sampayuttapaccayā honti, ekarasā honti, kenaṭṭhena bhāvanā, kenaṭṭhena paṭivedho?

Aniccato manasikaroto adhimokkhabahulassa saddhindriyaṁ ādhipateyyaṁ hoti, bhāvanāya cattārindriyāni tadanvayā honti, sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, sampayuttapaccayā honti, paṭivedhakāle paññindriyaṁ ādhipateyyaṁ hoti, paṭivedhāya cattārindriyāni tadanvayā honti, sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, sampayuttapaccayā honti, ekarasā honti, ekarasaṭṭhena bhāvanā, dassanaṭṭhena paṭivedho. Evaṁ paṭivijjhantopi bhāveti, bhāventopi paṭivijjhati. . Dukkhato manasikaroto passaddhibahulassa samādhindriyaṁ ādhipateyyaṁ hoti, bhāvanāya cattārindriyāni tadanvayā honti, sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti nissayapaccayā honti, sampayuttapaccayā honti, paṭivedhakāle paññindriyaṁ ādhipateyyaṁ hoti, paṭivedhāya cattārindriyāni tadanvayā honti, sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, sampayuttapaccayā honti, ekarasā honti, ekarasaṭṭhena bhāvanā, dassanaṭṭhena paṭivedho. Evaṁ paṭivijjhantopi bhāveti, bhāventopi paṭivijjhati. . Anattato manasikaroto vedabahulassa paññindriyaṁ ādhipateyyaṁ hoti, bhāvanāya cattārindriyāni tadanvayā honti, sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, sampayuttapaccayā honti, paṭivedhakālepi paññindriyaṁ ādhipateyyaṁ hoti, paṭivedhāya cattārindriyāni tadanvayā honti, sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, sampayuttapaccayā honti, ekarasā honti, ekarasaṭṭhena bhāvanā, dassanaṭṭhena paṭivedho. Evaṁ paṭivijjhantopi bhāveti, bhāventopi paṭivijjhati.

221. Aniccato manasikaroto katamindriyaṁ adhimattaṁ hoti, katamindriyassa adhimattattā saddhāvimutto[1] hoti. . Dukkhato manasikaroto katamindriyaṁ adhimattaṁ hoti, katamindriyassa adhimattattā kāyasakkhī[2] hoti. . Anattato manasikaroto katamindriyaṁ adhimattaṁ hoti. Katamindriyassa adhimattattā diṭṭhippatto hoti?

---

1. Saddhādhimutto (Syā) 2. Kāyasakkhi (Syā, Ka) Abhi 3. 132 piṭṭhe passitabbā.

Aniccato manasikaroto saddhindriyaṁ adhimattaṁ hoti, saddhindriyassa adhimattattā saddhāvimutto hoti. . Dukkhato manasikaroto samādhindriyaṁ adhimattaṁ hoti, samādhindriyassa adhimattattā kāyasakkhī hoti. . Anattato manasikaroto paññindriyaṁ adhimattaṁ hoti, paññindriyassa adhimattattā diṭṭhippatto hoti.

Saddahanto vimuttoti saddhāvimutto, phuṭṭhattā sacchikatoti[1] kāyasakkhī, diṭṭhattā pattoti diṭṭhippatto. Saddahanto vimuccatīti saddhāvimutto. Jhānaphassaṁ paṭhamaṁ phusati, pacchā nirodhaṁ nibbānaṁ sacchikarotīti kāyasakkhī. "Dukkhā saṅkhārā, sukho nirodho"ti ñātaṁ hoti diṭṭhaṁ viditaṁ sacchikataṁ phassitaṁ paññāyāti diṭṭhippatto. Yo cāyaṁ puggalo saddhāvimutto, yo ca kāyasakkhī, yo ca diṭṭhippatto, siyā ime tayo puggalā saddhāvimuttāpi kāyasakkhīpi diṭṭhippattāpi vatthuvasena pariyāyena.

Siyāti kathañca siyā? Aniccato manasikaroto saddhindriyaṁ adhimattaṁ hoti, saddhindriyassa adhimattattā saddhāvimutto hoti. Dukkhato manasikaroto saddhindriyaṁ adhimattaṁ hoti, saddhindriyassa adhimattattā saddhāvimutto hoti. Anattato manasikaroto saddhindriyaṁ adhimattaṁ hoti, saddhindriyassa adhimattattā saddhāvimutto hoti. Evaṁ ime tayo puggalā saddhindriyassa vasena saddhāvimuttā.

Dukkhato manasikaroto samādhindriyaṁ adhimattaṁ hoti, samādhindriyassa adhimattattā kāyasakkhī hoti. Anattato manasikaroto samādhindriyaṁ adhimattaṁ hoti, samādhindriyassa adhimattattā kāyasakkhī hoti. Aniccato manasikaroto samādhindriyaṁ adhimattaṁ hoti, samādhindriyassa adhimattattā kāyasakkhī hoti. Evaṁ ime tayo puggalā samādhindriyassa vasena kāyasakkhī.

Anattato manasikaroto paññindriyaṁ adhimattaṁ hoti, paññindriyassa adhimattattā diṭṭhippatto hoti. Aniccato manasikaroto paññindriyaṁ adhimattaṁ hoti. Paññindriyassa adhimattattā diṭṭhippatto hoti. Dukkhato manasikaroto paññindriyaṁ adhimattaṁ hoti, paññindriyassa adhimattattā

---

1. Sacchikarotīti (Syā, I)

diṭṭhippatto hoti. Evaṁ ime tayo puggalā paññindriyassa vasena diṭṭhippattā.

Yo cāyaṁ puggalo saddhāvimutto, yo ca kāyasakkhī yo ca diṭṭhippatto, evaṁ siyā ime tayo puggalā saddhāvimuttāpi kāyasakkhīpi diṭṭhippattāpi vatthuvasena pariyāyena. . Yo cāyaṁ puggalo saddhāvimutto, yo ca kāyasakkhī, yo ca diṭṭhippatto, siyā ime tayo puggalā -pa-. Aññoyeva saddhāvimutto, añño kāyasakkhī, añño diṭṭhippatto.

Siyāti kathañca siyā? Aniccato manasikaroto saddhindriyaṁ adhimattaṁ hoti, saddhindriyassa adhimattattā saddhāvimutto hoti. Dukkhato manasi karoto samādhindriyaṁ adhimattaṁ hoti. Samādhindriyassa adhimattattā kāyasakkhī hoti. Anattato manasikaroto paññindriyaṁ adhimattaṁ hoti, paññindriyassa adhimattattā diṭṭhippatto hoti. Yo cāyaṁ puggalo saddhāvimutto, yo ca kāyasakkhī, yo ca diṭṭhippatto, evaṁ siyā ime tayo puggalā saddhāvimuttāpi kāyasakkhīpi diṭṭhippattāpi vatthuvasena pariyāyena. Aññoyeva saddhāvimutto, añño kāyasakkhī añño diṭṭhippatto.

Aniccato manasikaroto saddhindriyaṁ adhimattaṁ hoti, saddhindriyassa adhimattattā sotāpattimaggaṁ paṭilabhati, tena vuccati saddhānusārī. Cattārindriyāni tadanvayā honti, sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, sampayuttapaccayā honti. Saddhindriyassa vasena catunnaṁ indriyānaṁ bhāvanā hoti. Ye hi keci saddhindriyassa vasena sotāpattimaggaṁ paṭilabhanti, sabbe te saddhānusārino.

Aniccato manasikaroto saddhindriyaṁ adhimattaṁ hoti, saddhindriyassa adhimattattā sotāpattiphalaṁ sacchikataṁ hoti, tena vuccati saddhāvimutto. Cattārindriyāni tadanvayā honti, sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, sampayuttapaccayā honti, saddhindriyassa vasena cattārindriyāni bhāvitāni honti

subhāvitāni. Ye hi keci saddhindriyassa vasena sotāpattiphalaṁ sacchikatā, sabbe te saddhāvimuttā.

Aniccato manasikaroto saddhindriyaṁ adhimattaṁ hoti. Saddhindriyassa adhimattattā sakadāgāmimaggaṁ paṭilabhati -pa- sakadāgāmiphalaṁ sacchikataṁ hoti. Anāgāmimaggaṁ paṭilabhati, anāgāmiphalaṁ sacchikataṁ hoti. Arahattamaggaṁ paṭilabhati, arahattaṁ[1] sacchikataṁ hoti, tena vuccati saddhāvimutto. Cattārindriyāni tadanvayā honti -pa- sampayuttapaccayā honti, saddhindriyassa vasena cattārindriyāni bhāvitāni honti subhāvitāni. Ye hi keci saddhindriyassa vasena arahattaṁ sacchikatā, sabbe te saddhāvimuttā.

Dukkhato manasikaroto samādhindriyaṁ adhimattaṁ hoti, samādhindriyassa adhimattattā sotāpattimaggaṁ paṭilabhati, tena vuccati kāyasakkhī. Cattārindriyāni tadanvayā honti, sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti. Sampayuttapaccayā honti, samādhindriyassa vasena catunnaṁ indriyānaṁ bhāvanā hoti, ye hi keci samādhindriyassa vasena sotāpattimaggaṁ paṭilabhanti, sabbe te kāyasakkhī.

Dukkhato manasikaroto samādhindriyaṁ adhimattaṁ hoti, samādhindriyassa adhimattattā sotāpattiphalaṁ sacchikataṁ hoti. Sakadāgāmimaggaṁ paṭilabhati, sakadāgāmiphalaṁ sacchikataṁ hoti. Anāgāmimaggaṁ paṭilabhati, anāgāmiphalaṁ sacchikataṁ hoti. Arahattamaggaṁ paṭilabhati, arahattaṁ sacchikataṁ hoti, tena vuccati kāyasakkhī. Cattārindriyāni tadanvayā honti, sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, sampayuttapaccayā honti. Samādhindriyassa vasena cattārindriyāni bhāvitāni honti subhāvitāni. Ye hi keci samādhindriyassa vasena arahattaṁ sacchikataṁ, sabbe te kāyasakkhī.

Anattato manasikaroto paññindriyaṁ adhimattaṁ hoti, paññindriyassa adhimattattā sotāpattimaggaṁ paṭilabhati, tena vuccati dhammānusārī. Cattārindriyāni tadanvayā honti -pa- sampayuttapaccayā honti. Paññindriyassa

---

1. Arahattaphalaṁ (Syā, Ka) Aṭṭhakathā oloketabbā.

vasena catunnaṁ indriyānaṁ bhāvanā hoti. Ye hi keci paññindriyassa vasena sotāpattimaggaṁ paṭilabhanti, sabbe te dhammānusārino.

Anattato manasikaroto paññindriyaṁ adhimattaṁ hoti, paññindriyassa adhimattattā sotāpattiphalaṁ sacchikataṁ hoti, tena vuccati diṭṭhippatto. Cattārindriyāni tadanvayā honti -pa- sampayuttapaccayā honti, paññindriyassa vasena cattārindriyāni bhāvitāni honti subhāvitāni. Ye hi keci paññindriyassa vasena sotāpattiphalaṁ sacchikatā, sabbe te diṭṭhippattā.

Anattato manasikaroto paññindriyaṁ adhimattaṁ hoti, paññindriyassa adhimattattā sakadāgāmimaggaṁ paṭilabhati, sakadāgāmiphalaṁ sacchikataṁ hoti. Anāgāmimaggaṁ paṭilabhati, anāgāmiphalaṁ sacchikataṁ hoti. Arahattamaggaṁ paṭilabhati, arahattaṁ sacchikataṁ hoti, tena vuccati diṭṭhippatto. Cattārindriyāni tadanvayā honti, sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, sampayuttapaccayā honti, paññindriyassa vasena cattārindriyāni bhāvitāni honti subhāvitāni. Ye hi keci paññindriyassa vasena arahattaṁ sacchikatā, sabbe te diṭṭhippattā.

222. Ye hi keci nekkhammaṁ bhāvitā vā bhāventi vā bhāvissanti vā, adhigatā vā adhigacchanti vā adhigamissanti vā, pattā vā pāpuṇanti vā pāpuṇissanti vā, paṭiladdhā vā paṭilabhanti vā paṭilabhissanti vā, paṭividdhā vā paṭivijjhanti vā paṭivijjhissanti vā, sacchikatā vā sacchikaronti vā sacchikarissanti vā, phassitā vā phassanti vā phassissanti vā, vasippattā vā pāpuṇanti vā pāpuṇissanti vā, pāramippattā vā pāpuṇanti vā pāpuṇissanti vā, vesārajjappattā vā pāpuṇanti vā pāpuṇissanti vā, sabbe te saddhindriyassa vasena saddhāvimuttā, samādhindriyassa vasena kāyasakkhī, paññindriyassa vasena diṭṭhippattā.

Ye hi keci abyāpādaṁ -pa- ālokasaññaṁ. Avikkhepaṁ. Dhammavavatthānaṁ. Ñāṇaṁ. Pāmojjaṁ. Paṭhamaṁ jhānaṁ. Dutiyaṁ jhānaṁ. Tatiyaṁ jhānaṁ. Catutthaṁ jhānaṁ. Ākāsānañcāyatanasamāpattiṁ. Viññāṇañcāyatanasamāpattiṁ. Ākiñcaññāyatanāsamāpattiṁ. Nevasaññānāsaññāyatanasamāpattiṁ. Aniccānupassanaṁ. Dukkhānupassanaṁ. Anattānupassanaṁ. Nibbidānupassanaṁ.

Virāgānupassanaṁ. Nirodhānupassanaṁ. Paṭinissaggānupassanaṁ. Khayānupassanaṁ. Vayānupassanaṁ. Vipariṇāmānupassanaṁ. Animittānupassanaṁ. Appaṇihitānupassanaṁ. Suññatānupassanaṁ. Adhipaññādhammavipassanaṁ. Yathābhūtañāṇadassanaṁ. Ādīnavānupassanaṁ. Paṭisaṅkhānupassanaṁ. Vivaṭṭanānupassanaṁ. Sotāpattimaggaṁ. Sakadāgāmimaggaṁ. Anāgāmimaggaṁ. Arahattamaggaṁ.

Ye hi keci cattāro satipaṭṭhāne. Cattāro sammappadhāne. Cattāro iddhipāde. Pañcindriyāni. Pañca balāni. Satta bojjhaṅge. Ariyaṁ aṭṭhaṅgikaṁ maggaṁ. Ye hi keci aṭṭha vimokkhe bhāvitā vā bhāventi vā bhāvissanti vā, adhigatā vā adhigacchanti vā adhigamissanti vā, pattā vā pāpuṇanti vā pāpuṇissanti vā, paṭiladdhā vā paṭilabhanti vā paṭilabhissanti vā, paṭividdhā vā paṭivijjhanti vā paṭivijjhissanti vā, sacchikatā vā sacchikaronti vā sacchikarissanti vā, phassitā vā phassanti vā phassissanti vā, vasippattā vā pāpuṇanti vā pāpuṇissanti vā, pāramippattā vā pāpuṇanti vā pāpuṇissanti vā, vesārajjappattā vā pāpuṇanti vā pāpuṇissanti vā, sabbe te saddhindriyassa vasena saddhāvimuttā, samādhindriyassa vasena kāyasakkhī, paññindriyassa vasena diṭṭhippattā.

Ye hi keci catasso paṭisambhidā pattā vā pāpuṇanti vā pāpuṇissanti vā -pa- sabbe te saddhindriyassa vasena saddhāvimuttā, samādhindriyassa vasena kāyasakkhī, paññindriyassa vasena diṭṭhippattā.

Ye hi keci tisso vijjā paṭividdhā vā paṭivijjhanti vā paṭivijjhissanti vā -pa- sabbe te saddhindriyassa vasena saddhāvimuttā, samādhindriyassa vasena kāyasakkhī, paññindriyassa vasena diṭṭhippattā.

Ye hi keci tisso sikkhā sikkhitā vā sikkhanti vā sikkhissanti vā, sacchikatā vā sacchikaronti vā sacchikarissanti vā, phassitā vā phassanti vā phassissanti vā, vasippattā vā pāpuṇanti vā pāpuṇissanti vā, pāramippattā vā pāpuṇanti vā pāpuṇissanti vā, vesārajjappattā vā pāpuṇanti vā pāpuṇissanti vā, sabbe te saddhindriyassa vasena saddhāvimuttā, samādhindriyassa vasena kāyasakkhī, paññindriyassa vasena diṭṭhippattā.

Ye hi keci dukkhaṁ parijānanti. Samudayaṁ pajahanti. Nirodhaṁ sacchikaronti. Maggaṁ bhāventi. Sabbe te saddhindriyassa vasena saddhāvimuttā, samādhindriyassa vasena kāyasakkhī, paññindriyassa vasena diṭṭhippattā.

Katihākārehi saccappaṭivedho hoti, katihākārehi saccāni paṭivijjhati? Catūhākārehi saccappaṭivedho hoti, catūhākārehi saccāni paṭivijjhati. Dukkhasaccaṁ pariññāpaṭivedhaṁ paṭivijjhati, samudayasaccaṁ pahānappaṭivedhaṁ paṭivijjhati, nirodhasaccaṁ sacchikiriyāpaṭivedhaṁ paṭivijjhati, maggasaccaṁ bhāvanāpaṭivedhaṁ paṭivijjhati. Imehi catūhākārehi saccappaṭivedho hoti. . Imehi catūhākārehi saccāni paṭivijjhanto saddhindriyassa vasena saddhāvimutto, samādhindriyassa vasena kāyasakkhī, paññindriyassa vasena diṭṭhippatto.

Katihākārehi saccappaṭivedho hoti, katihākārehi saccāni paṭivijjhati? Navahākārehi saccappaṭivedho hoti, navahākārehi saccāni paṭivijjhati, dukkhasaccaṁ pariññāpaṭivedhaṁ paṭivijjhati, samudayasaccaṁ pahānappaṭivedhaṁ paṭivijjhati. Nirodhasaccaṁ sacchikiriyāpaṭivedhaṁ paṭivijjhati, maggasaccaṁ bhāvanāpaṭivedhaṁ paṭivijjhati. Abhiññāpaṭivedho ca sabbadhammānaṁ, pariññāpaṭivedho ca sabbasaṅkhārānaṁ, pahānappaṭivedho ca sabbākusalānaṁ, bhāvanāpaṭivedho ca catunnaṁ maggānaṁ, sacchikiriyāpaṭivedho ca nirodhassa. Imehi navahākārehi saccappaṭivedho hoti. . Imehi navahākārehi saccāni paṭivijjhanto saddhindriyassa vasena saddhāvimutto, samādhindriyassa vasena kāyasakkhī, paññindriyassa vasena diṭṭhippatto.

Dutiyabhāṇavāro.

223. Aniccato manasikaroto kathaṁ saṅkhārā upaṭṭhanti, dukkhato manasikaroto kathaṁ saṅkhārā upaṭṭhanti, anattato manasikaroto kathaṁ saṅkhārā upaṭṭhanti? Aniccato manasikaroto khayato saṅkhārā upaṭṭhanti, dukkhato manasikaroto bhayato saṅkhārā upaṭṭhanti, anattato manasikaroto suññato saṅkhārā upaṭṭhanti.

Aniccato manasikaroto kiṁ bahulaṁ cittaṁ hoti, dukkhato manasikaroto kiṁ bahulaṁ cittaṁ hoti, anattato manasikaroto

kiṁ bahulaṁ cittaṁ hoti? Aniccato manasikaroto adhimokkhabahulaṁ cittaṁ hoti, dukkhato manasikaroto passaddhibahulaṁ cittaṁ hoti, anattato manasikaroto vedabahulaṁ cittaṁ hoti.

Aniccato manasikaronto adhimokkhabahulo katamaṁ vimokkhaṁ paṭilabhati. Dukkhato manasikaronto passaddhibahulo katamaṁ vimokkhaṁ paṭilabhati. Anattato manasikaronto vedabahulo katamaṁ vimokkhaṁ paṭilabhati. . Aniccato manasikaronto adhimokkhabahulo animittaṁ vimokkhaṁ paṭilabhati. Dukkhato manasikaronto passaddhibahulo appaṇihitaṁ vimokkhaṁ paṭilabhati. Anattato manasikaronto vedabahulo suññataṁ vimokkhaṁ paṭilabhati.

224. Aniccato manasikaroto adhimokkhabahulassa katamo vimokkho ādhipateyyo hoti, bhāvanāya kati vimokkhā tadanvayā honti, sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, sampayuttapaccayā honti, ekarasā honti. Kenaṭṭhena bhāvanā, ko bhāveti. Dukkhato manasikaroto passaddhibahulassa katamo vimokkho ādhipateyyo hoti, bhāvanāya kati vimokkhā tadanvayā honti, sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, sampayuttapaccayā honti, ekarasā honti. Kenaṭṭhena bhāvanā, ko bhāveti. Anattato manasikaroto vedabahulassa katamo vimokkho ādhipateyyo hoti, bhāvanāya kati vimokkhā tadanvayā honti, sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, sampayuttapaccayā honti, ekarasā honti. Kenaṭṭhena bhāvanā, ko bhāveti?

Aniccato manasikaroto adhimokkhabahulassa animitto vimokkho ādhipateyyo hoti, bhāvanāya dve vimokkhā tadanvayā honti, sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, sampayuttapaccayā honti, ekarasā honti. Ekarasaṭṭhena bhāvanā. Yo sammāpaṭipanno, so bhāveti. Natthi micchāpaṭipannassa vimokkhabhāvanā. Dukkhato manasikaroto passaddhibahulassa appaṇihito vimokkho ādhipateyyo hoti, bhāvanāya dve vimokkhā

tadanvayā honti, sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, sampayuttapaccayā honti, ekarasā honti. Ekarasaṭṭhena bhāvanā. Yo sammāpaṭipanno, so bhāveti. Natthi micchāpaṭipannassa vimokkhabhāvanā. Anattato manasikaroto vedabahulassa suññato vimokkho ādhipateyyo hoti, bhāvanāya dve vimokkhā tadanvayā honti, sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, sampayuttapaccayā honti, ekarasā honti, ekarasaṭṭhena bhāvanā. Yo sammāpaṭipanno, so bhāveti. Natthi micchāpaṭipannassa vimokkhabhāvanā.

Aniccato manasikaroto adhimokkhabahulassa katamo vimokkho ādhipateyyo hoti, bhāvanāya kati vimokkhā tadanvayā honti, sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, sampayuttapaccayā honti, ekarasā honti. Paṭivedhakāle katamo vimokkho ādhipateyyo hoti, paṭivedhāya kati vimokkhā tadanvayā honti, sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, sampayuttapaccayā honti, ekarasā honti. Kenaṭṭhena bhāvanā, kenaṭṭhena paṭivedho. . Dukkhato manasikaroto passaddhibahulassa katamo vimokkho ādhipateyyo hoti, bhāvanāya kati vimokkhā tadanvayā honti, sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, sampayuttapaccayā honti, ekarasā honti. Paṭivedhakāle katamo vimokkho ādhipateyyo hoti, paṭivedhāya kati vimokkhā tadanvayā honti, sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, sampayuttapaccayā honti, ekarasā honti. Kenaṭṭhena bhāvanā, kenaṭṭhena paṭivedho. . Anattato manasikaroto vedabahulassa katamo vimokkho ādhipateyyo hoti, bhāvanāya kati vimokkhā tadanvayā honti, sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, sampayuttapaccayā honti, ekarasā honti. Paṭivedhakāle katamo vimokkho ādhipateyyo hoti, paṭivedhāya kativimokkhā tadanvayā honti, sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā

honti, nissayapaccayā honti, sampayuttapaccayā honti, ekarasā honti. Kenaṭṭhena bhāvanā, kenaṭṭhena paṭivedho?

225. Aniccato manasikaroto adhimokkhabahulassa animitto vimokkho ādhipateyyo hoti, bhāvanāya dve vimokkhā tadanvayā honti, sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, sampayuttapaccayā honti, ekarasā honti. Paṭivedhakālepi animitto vimokkho ādhipateyyo hoti, paṭivedhāya dve vimokkhā tadanvayā honti, sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, sampayuttapaccayā honti, ekarasā honti. Ekarasaṭṭhena bhāvanā, dassanaṭṭhena paṭivedho. Evaṁ paṭivijjhantopi bhāveti, bhāventopi paṭivijjhati. . Dukkhato manasikaroto passaddhibahulassa appaṇihito vimokkho ādhipateyyo hoti, bhāvanāya dve vimokkhā tadanvayā honti, sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, sampayuttapaccayā honti, ekarasā honti. Paṭivedhakālepi appaṇihito vimokkho ādhipateyyo hoti, paṭivedhāya dve vimokkhā tadanvayā honti, sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, sampayuttapaccayā honti, ekarasā honti. Ekarasaṭṭhena bhāvanā, dassanaṭṭhena paṭivedho. Evaṁ paṭivijjhantopi bhāveti, bhāventopi paṭivijjhati. . Anattato manasikaroto vedabahulassa suññato vimokkho ādhipateyyo hoti, bhāvanāya dve vimokkhā tadanvayā honti, sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, sampayuttapaccayā honti. Ekarasā honti. Paṭivedhakālepi suññato vimokkho ādhipateyyo hoti, paṭivedhāya dve vimokkhā tadanvayā honti, sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, sampayuttapaccayā honti, ekarasā honti, ekarasaṭṭhena bhāvanā. Dassanaṭṭhena paṭivedhā. Evaṁ paṭivijjhantopi bhāveti, bhāventopi paṭivijjhati.

226. Aniccato manasikaroto katamo vimokkho adhimatto hoti, katamavimokkhassa adhimattattā saddhāvimutto hoti.

Dukkhato manasikaroto katamo vimokkho adhimatto hoti, katamavimokkhassa adhimattattā kāyasakkhī hoti. Anattato manasikaroto katamo vimokkho adhimatto hoti, katamavimokkhassa adhimattattā diṭṭhippatto hoti?

Aniccato manasikaroto animitto vimokkho adhimatto hoti, animittavimokkhassa adhimattattā saddhāvimutto hoti. Dukkhato manasikaroto appaṇihito vimokkho adhimatto hoti, appaṇihitavimokkhassa adhimattattā kāyasakkhī hoti. Anattato manasikaroto suññato vimokkho adhimatto hoti, suññatavimokkhassa adhimattattā diṭṭhippatto hoti.

Saddahanto vimuttoti saddhāvimutto, phuṭṭhattā sacchikatoti kāyasakkhī, diṭṭhattā pattoti diṭṭhippatto. Saddahanto vimuccatīti saddhāvimutto. Jhānaphassaṁ paṭhamaṁ phusati, pacchā nirodhaṁ nibbānaṁ sacchikarotīti kāyasakkhī. "Dukkhā saṅkhārā, sukho nirodho"ti viññātaṁ hoti diṭṭhaṁ viditaṁ sacchikataṁ phassitaṁ paññāyāti diṭṭhippatto -pa-.

Ye hi keci nekkhammaṁ bhāvitā vā bhāventi vā bhāvissanti vā -pa- sbbe te animittavimokkhassa vasena saddhāvimuttā, appaṇihitavimokkhassa vasena kāyasakkhī, suññatavimokkhassa vasena diṭṭhippattā.

Ye hi keci abyāpādaṁ -pa-. Ālokasaññaṁ. Avikkhepaṁ -pa-. Ye hi keci dukkhaṁ parijānanti, samudayaṁ pajahanti, nirodhaṁ sacchikaronti, maggaṁ bhāventi. Sabbe te animittavimokkhassa vasena saddhāvimuttā, appaṇihitavimokkhassa vasena kāyasakkhī, suññatavimokkhassa vasena diṭṭhippattā.

Katihākārehi saccappaṭivedho hoti, katihākārehi saccāni paṭivijjhati? Catūhākārehi saccappaṭivedho hoti, catūhākārehi saccāni paṭivijjhati. Dukkhasaccaṁ pariññāpaṭivedhaṁ paṭivijjhati, samudayasaccaṁ pahānappaṭivedhaṁ paṭivijjhati. Nirodhasaccaṁ sacchikiriyāpaṭivedhaṁ paṭivijjhati. Maggasaccaṁ bhāvanāpaṭivedhaṁ paṭivijjhati. Imehi catūhākārehi saccappaṭivedho hoti. . Imehi catūhākārehi saccāni paṭivijjhanto animittavimokkhassa vasena saddhāvimutto, appaṇihitavimokkhassa vasena kāyasakkhī, suññatavimokkhassa vasena diṭṭhippatto.

Katihākārehi sacca`paṭivedho hoti, katihākārehi saccāni paṭivijjhati? Navahākārehi saccappaṭivedho hoti, navahākārehi saccāni paṭivijjhati. Dukkhasaccaṁ pariññāpaṭivedhaṁ paṭivijjhati -pa-. Sacchikiriyāpaṭivedho ca nirodhassa. Imehi navahākārehi saccappaṭivedho hoti. . Imehi navahākārehi saccāni paṭivijjhanto animittavimokkhassa vasena saddhāvimutto, appaṇihitavimokkhassa vasena kāyasakkhī, suññatavimokkhassa vasena diṭṭhippatto.

227. Aniccato manasikaronto katame dhamme yathābhūtaṁ jānāti passati, kathaṁ sammādassanaṁ hoti, kathaṁ tadanvayena sabbe saṅkhārā aniccato sudiṭṭhā honti, kattha kaṅkhā pahīyati. Dukkhato manasikaronto katame dhamme yathābhūtaṁ jānāti passati, kathaṁ sammādassanaṁ hoti, kathaṁ tadanvayena sabbe saṅkhārā dukkhato sudiṭṭhā honti, kattha kaṅkhā pahīyati. Anattato manasikaronto katame dhamme yathābhūtaṁ jānāti passati, kathaṁ sammādassanaṁ hoti, kathaṁ tadanvayena sabbe dhammā anattato sudiṭṭhā honti, kattha kaṅkhā pahīyati?

Aniccato manasikaronto nimittaṁ yathābhūtaṁ jānāti passati, tena vuccati sammādassanaṁ. Evaṁ tadanvayena sabbe saṅkhārā aniccato sudiṭṭhā honti, ettha kaṅkhā pahīyati. Dukkhato manasikaronto pavattaṁ yathābhūtaṁ jānāti passati, tena vuccati sammādassanaṁ. Evaṁ tadanvayena sabbe saṅkhārā dukkhato sudiṭṭhā honti, ettha kaṅkhā pahīyati. Anattato manasikaronto nimittañca pavattañca yathābhūtaṁ jānāti passati, tena vuccati sammādassanaṁ. Evaṁ tadanvayena sabbe dhammā anattato sudiṭṭhā honti, ettha kaṅkhā pahīyati.

Yañca yathābhūtaṁ ñāṇaṁ yañca sammādassanaṁ yā ca kaṅkhāvitaraṇā, ime dhammā nānatthā ceva nānābyañjanā ca, udāhu ekatthā, byañjanameva nānanti? Yañca yathābhūtaṁ ñāṇaṁ yañca sammādassanaṁ yā ca kaṅkhāvitaraṇā, ime dhammā ekatthā, byañjanameva nānaṁ.

Aniccato manasikaroto kiṁ bhayato upaṭṭhāti, dukkhato manasikaroto kiṁ bhayato upaṭṭhāti, anattato manasikaroto kiṁ bhayato upaṭṭhāti? Aniccato manasikaroto nimittaṁ bhayato

upaṭṭhāti, dukkhato manasikaroto pavattaṁ bhayato upaṭṭhāti, anattato manasikaroto nimittañca pavattañca bhayato upaṭṭhāti.

Yā ca bhayatupaṭṭhāne paññā yañca ādīnave ñāṇaṁ yā ca nibbidā, ime dhammā nānatthā ceva nānābyañjanā ca. Udāhu ekatthā, byañjanameva nānanti. Yā ca bhayatupaṭṭhāne paññā yañca ādīnave ñāṇaṁ yā ca nibbidā, ime dhammā ekatthā, byañjanameva nānaṁ.

Yā ca anattānupassanā yā ca suññatānupassanā, ime dhammā nānatthā ceva nānābyañjanā ca. Udāhu ekatthā, byañjanameva nānanti? Yā ca anattānupassanā yā ca suññatānupassanā, ime dhammā ekatthā, byañjanameva nānaṁ.

Aniccato manasikaroto kiṁ paṭisaṅkhā ñāṇaṁ uppajjati, dukkhato manasikaroto kiṁ paṭisaṅkhā ñāṇaṁ uppajjati, anattato manasikaroto kiṁ paṭisaṅkhā ñāṇaṁ uppajjati? Aniccato manasikaroto nimittaṁ paṭisaṅkhā ñāṇaṁ uppajjati, dukkhato manasikaroto pavattaṁ paṭisaṅkhā ñāṇaṁ uppajjati, anattato manasikaroto nimittañca pavattañca paṭisaṅkhā ñāṇaṁ uppajjati.

Yā ca muccitukamyatā yā ca paṭisaṅkhānupassanā yā ca saṅkhārupekkhā, ime dhammā nānatthā ceva nānābyañjanā ca. Udāhu ekatthā, byañjanameva nānanti? Yā ca muccitukamyatā yā ca paṭisaṅkhānupassanā yā ca saṅkhārupekkhā ime dhammā ekatthā, byañjanameva nānaṁ.

Aniccato manasikaroto kuto cittaṁ vuṭṭhāti, kattha cittaṁ pakkhandati. Dukkhato manasikaroto kuto cittaṁ vuṭṭhāti, kattha cittaṁ pakkhandati. Anattato manasikaroto kuto cittaṁ vuṭṭhāti, kattha cittaṁ pakkhandati? Aniccato manasikaroto nimittā cittaṁ vuṭṭhāti, animitte cittaṁ pakkhandati. Dukkhato manasikaroto pavattā cittaṁ vuṭṭhāti, appavatte cittaṁ pakkhandati. Anattato manasikaroto nimittā ca pavattā ca cittaṁ vuṭṭhāti, animitte appavatte nirodhe nibbānadhātuyā[1] cittaṁ pakkhandati.

Yā ca bahiddhāvuṭṭhānavivaṭṭane paññā ye ca gotrabhū dhammā, ime dhammā nānatthā ceva nānābyañjanā ca. Udāhu ekatthā, byañjanameva nānanti? Yā ca

1. Nirodhanibbānadhātuyā (Sī)

bahiddhāvuṭṭhānavivaṭṭane paññā ye ca gotrabhū dhammā, ime dhammā ekatthā, byañjanameva nānaṁ.

Aniccato manasikaronto katamena vimokkhena vimuccati, dukkhato manasikaronto katamena vimokkhena vimuccati, anattato manasikaronto katamena vimokkhena vimuccati? Aniccato manasikaronto animittavimokkhena vimuccati, dukkhato manasikaronto appaṇihitavimokkhena vimuccati, anattato manasikaronto suññatavimokkhena vimuccati.

Yā ca dubhato vuṭṭhānavivaṭṭane paññā yañca magge ñāṇaṁ, ime dhammā nānatthā ceva nānābyañjanā ca. Udāhu ekatthā, byañjanameva nānanti? Yā ca dubhato vuṭṭhānavivaṭṭane paññā yañca magge ñāṇaṁ, ime dhammā ekatthā, byañjanameva nānaṁ.

228. Katihākārehi tayo vimokkhā nānākkhaṇe[1] honti katihākārehi tayo vimokkhā ekakkhaṇe honti? Catūhākārehi tayo vimokkhā nānākkhaṇe honti, sattahākārehi tayo vimokkhā ekakkhaṇe honti.

Katamehi catūhākārehi tayo vimokkhā nānākkhaṇe honti? Ādhipateyyaṭṭhena adhiṭṭhānaṭṭhena abhinīhāraṭṭhena niyyānaṭṭhena. Kathaṁ ādhipateyyaṭṭhena tayo vimokkhā nānākkhaṇe honti? Aniccato manasikaroto animitto vimokkho ādhipateyyo hoti, dukkhato manasikaroto appaṇihito vimokkho ādhipateyyo hoti, anattato manasikaroto suññato vimokkho ādhipateyyo hoti. Evaṁ ādhipateyyaṭṭhena tayo vimokkhā nānākkhaṇe honti.

Kathaṁ adhiṭṭhānaṭṭhena tayo vimokkhā nānākkhaṇe honti? Aniccato manasikaronto animittavimokkhassa vasena cittaṁ adhiṭṭhāti, dukkhato manasikaronto appaṇihitavimokkhassa vasena cittaṁ adhiṭṭhāti, anattato manasikaronto suññatavimokkhassa vasena cittaṁ adhiṭṭhāti. Evaṁ adhiṭṭhānaṭṭhena tayo vimokkhā nānākkhaṇe honti.

---

1. Nānākhaṇe (Syā, Ka)

Kathaṁ abhinīhāraṭṭhena tayo vimokkhā nānākkhaṇe honti? Aniccato manasikaronto animittavimokkhassa vasena cittaṁ abhinīharati, dukkhato manasikaronto appaṇihitavimokkhassa vasena cittaṁ abhinīharati, anattato manasikaronto suññatavimokkhassa vasena cittaṁ abhinīharati. Evaṁ abhinīhāraṭṭhena tayo vimokkhā nānākkhaṇe honti.

Kathaṁ niyyānaṭṭhena tayo vimokkhā nānākkhaṇe honti? Aniccato manasikaronto animittavimokkhassa vasena nirodhaṁ nibbānaṁ niyyāti, dukkhato manasikaronto appaṇihitavimokkhassa vasena nirodhaṁ nibbānaṁ niyyāti, anattato manasikaronto suññatavimokkhassa vasena nirodhaṁ nibbānaṁ niyyāti. Evaṁ niyyānaṭṭhena tayo vimokkhā nānākkhaṇe honti. . Imehi catūhākārehi tayo vimokkhā nānākkhaṇe honti.

Katamehi sattahākārehi tayo vimokkhā ekakkhaṇe honti? Samodhānaṭṭhena adhigamanaṭṭhena paṭilābhaṭṭhena paṭivedhaṭṭhena sacchikiriyaṭṭhena phassanaṭṭhena abhisamayaṭṭhena. Kathaṁ samodhānaṭṭhena adhigamanaṭṭhena paṭilābhaṭṭhena paṭivedhaṭṭhena sacchikiriyaṭṭhena phassanaṭṭhena abhisamayaṭṭhena tayo vimokkhā ekakkhaṇe honti? Aniccato manasikaronto nimittā muccatīti animitto vimokkho. Yato muccati, tattha na paṇidahatīti appaṇihito vimokkho. Yattha na paṇidahati, tena suññoti suññato vimokkho. Yena suñño, tena nimittena animittoti animitto vimokkho. Evaṁ samodhānaṭṭhena adhigamanaṭṭhena paṭilābhaṭṭhena paṭivedhaṭṭhena sacchikiriyaṭṭhena phassanaṭṭhena abhisamayaṭṭhena tayo vimokkhā ekakkhaṇe honti.

Dukkhato manasikaronto paṇidhiyā muccatīti appaṇihito vimokkho. Yattha na paṇidahati, tena suññoti suññato vimokkho. Yena suñño, tena nimittena animittoti animitto vimokkho. Yena nimittena animitto, tattha na paṇidahatīti appaṇihito vimokkho. Evaṁ samodhānaṭṭhena adhigamanaṭṭhena paṭilābhaṭṭhena paṭivedhaṭṭhena sacchikiriyaṭṭhena phassanaṭṭhena abhisamayaṭṭhena tayo vimokkhā ekakkhaṇe honti.

Anattato manasikaronto abhinivesā muccatīti suññato vimokkho. Yena suñño, tena nimittena animittoti animitto vimokkho. Yena nimittena animitto, tattha na paṇidahatīti appaṇihito vimokkho. Yattha na paṇidahati, tena suññoti suññato vimokkho. Evaṁ samodhānaṭṭhena adhigamanaṭṭhena paṭilābhaṭṭhena paṭivedhaṭṭhena sacchikiriyaṭṭhena phassanaṭṭhena abhisamayaṭṭhena tayo vimokkhā ekakkhaṇe honti. Imehi sattahākārehi tayo vimokkhā ekakkhaṇe honti.

229. Atthi vimokkho, atthi mukhaṁ, atthi vimokkhamukhaṁ, atthi vimokkhapaccanīkaṁ, atthi vimokkhānulomaṁ, atthi vimokkhavivaṭṭo, atthi vimokkhabhāvanā, atthi vimokkhappaṭippassaddhi.

Katamo **vimokkho**? Suññato vimokkho animitto vimokkho appaṇihito vimokkho. . Katamo suññato vimokkho? Aniccānupassanañāṇaṁ niccato abhinivesā muccatīti suññato vimokkho. Dukkhānupassanañāṇaṁ sukhato abhinivesā muccatīti suññato vimokkho. Anattānupassanañāṇaṁ attato abhinivesā muccatīti suññato vimokkho. Nibbidānupassanañāṇaṁ nandiyā abhinivesā muccatīti suññato vimokkho. Virāgānupassanañāṇaṁ rāgato abhinivesā muccatīti suññato vimokkho. Nirodhānupassanañāṇaṁ samudayato abhinivesā muccatīti suññato vimokkho. Paṭinissaggānupassanañāṇaṁ ādānato abhinivesā muccatīti suññato vimokkho. Animittānupassanañāṇaṁ nimittato abhinivesā muccatīti suññato vimokkho. Appaṇihitānupassanañāṇaṁ paṇidhiyā abhinivesā muccatīti suññato vimokkho. Suññatānupassanañāṇaṁ sabbābhinivesehi muccatīti suññato vimokkho.

Rūpe aniccānupassanañāṇaṁ niccato abhinivesā muccatīti suññato vimokkho -pa- rupe suññatānupassanañāṇaṁ sabbābhinivesehi muccatīti suññato vimokkho. . Vedanāya -pa-. Saññāya. Saṅkhāresu. Viññāṇe. Cakkhusmiṁ -pa-. Jarāmaraṇe aniccānupassanañāṇaṁ niccato abhinivesā muccatīti suññato vimokkho -pa- jarāmaraṇe suññatānupassanañāṇaṁ

sabbābhinivesehi muccatīti suññato vimokkho. Ayaṁ suññato vimokkho.

Katamo animitto vimokkho? Aniccānupassanañāṇaṁ niccato nimittā muccatīti animitto vimokkho. Dukkhānupassanañāṇaṁ sukhato nimittā muccatīti animitto vimokkho. Anattānupassanañāṇaṁ attato nimittā muccatīti animitto vimokkho. Nibbidānupassanañāṇaṁ nandiyā nimittā muccatīti animitto vimokkho. Virāgānupassanañāṇaṁ rāgato nimittā muccatīti animitto vimokkho. Nirodhānupassanañāṇaṁ samudayato nimittā muccatīti animitto vimokkho. Paṭinissaggānupassanañāṇaṁ ādānato nimittā muccatīti animitto vimokkho. Animittānupassanañāṇaṁ sabbanimittehi muccatīti animitto vimokkho. Appaṇihitānupassanañāṇaṁ paṇidhiyā nimittā muccatīti animitto vimokkho. Suññatānupassanañāṇaṁ abhinivesato nimittā muccatīti animitto vimokkho.

Rūpe aniccānupassanañāṇaṁ niccato nimittā muccatīti animitto vimokkho -pa- rūpe animittānupassanañāṇaṁ sabbanimittehi muccatīti animitto vimokkho. Rūpe appaṇihitānupassanañāṇaṁ paṇidhiyā nimittā muccatīti animitto vimokkho. Rūpe suññatānupassanañāṇaṁ abhinivesato nimittā muccatīti animitto vimokkho. . Vedanāya -pa-. Saññāya. Saṅkhāresu. Viññāṇe. Cakkhusmiṁ -pa-. Jarāmaraṇe aniccānupassanañāṇaṁ niccato nimittā muccatīti animitto vimokkho -pa- jarāmaraṇe aniccānupassanañāṇaṁ sabbanimittehi muccatīti animitto vimokkho. Jarāmaraṇe appaṇihitānupassanañāṇaṁ paṇidhiyā nimittā muccatīti animitto vimokkho. Jarāmaraṇe suññatānupassanañāṇaṁ abhinivesato nimittā muccatīti animitto vimokkho. Ayaṁ animitto vimokkho.

Katamo appaṇihito vimokkho? Aniccānupassanañāṇaṁ niccato paṇidhiyā muccatīti appaṇihito vimokkho. Dukkhānupassanañāṇaṁ sukhato paṇidhi muccatīti appaṇihito vimokkho. Anattānupassanañāṇaṁ attato paṇidhi muccatīti appaṇihito vimokkho. Nibbidānupassanañāṇaṁ nandiyā paṇidhi muccatīti appaṇihito vimokkho.

Virāgānupassanañāṇaṁ rāgato paṇidhi muccatīti appaṇihito vimokkho. Nirodhānupassanañāṇaṁ samudayato paṇidhi muccatīti appaṇihito vimokkho. Paṭinissaggānupassanañāṇaṁ ādānato paṇidhi muccatīti appaṇihito vimokkho. Animittānupassanañāṇaṁ nimittato paṇidhi muccatīti appaṇihito vimokkho. Appaṇihitānupassanañāṇaṁ sabbapaṇidhīhi muccatīti appaṇihito vimokkho. Suññatānupassanañāṇaṁ abhinivesato paṇidhi muccatīti appaṇihito vimokkho.

Rūpe aniccānupassanañāṇaṁ niccato paṇidhi muccatīti appaṇihito vimokkho -pa- rūpe appaṇihitānupassanañāṇaṁ sabbapaṇidhīhi muccatīti appaṇihito vimokkho. Rūpe suññatānupassanañāṇaṁ abhinivesato paṇidhi muccatīti appaṇihito vimokkho. . Vedanāya -pa-. Saññāya. Saṅkhāresu. Viññāṇe. Cakkhusmiṁ -pa-. Jarāmaraṇe aniccānupassanañāṇaṁ niccato paṇidhi muccatīti appaṇihito vimokkho -pa- jarāmaraṇe appaṇihitānupassanañāṇaṁ sabbapaṇidhīhi muccatīti appaṇihito vimokkho. Jarāmaraṇe suññatānupassanañāṇaṁ abhinivesato paṇidhi muccatīti appaṇihito vimokkho. Ayaṁ appaṇihito vimokkho. Ayaṁ vimokkho. (1)

230. Katamaṁ **mukhaṁ**? Ye tattha jātā anavajjakusalā bodhipakkhiyā dhammā, idaṁ mukhaṁ. (2)

Katamaṁ **vimokkhamukhaṁ?** Yaṁ tesaṁ dhammānaṁ ārammaṇaṁ nirodho nibbānaṁ, idaṁ vimokkhamukhaṁ. . Vimokkhañca mukhañca vimokkhamukhaṁ, idaṁ vimokkhamukhaṁ. (3)

Katamaṁ **vimokkhapaccanīkaṁ**? Tīṇi akusalamūlāni vimokkhapaccanīkāni, tīṇi duccaritāni vimokkhapaccanīkāni, sabbepi akusalā dhammā vimokkhapaccanīkā, idaṁ vimokkhapaccanīkaṁ. (4)

Katamaṁ **vimokkhānulomaṁ?** Tīṇi kusalamūlāni vimokkhānulomāni, tīṇi sucaritāni vimokkhānulomāni, sabbepi kusalā dhammā vimokkhānulomā, idaṁ vimokkhānulomaṁ. (5)

Katamo **vimokkhavivaṭṭo?** Saññāvivaṭṭo cetovivaṭṭo cittavivaṭṭo ñāṇavivaṭṭo vimokkhavivaṭṭo saccavivaṭṭo. Sañjānanto vivaṭṭatīti saññāvivaṭṭo, cetayanto vivaṭṭatīti cetovivaṭṭo, vijānanto vivaṭṭatīti cittavivaṭṭo, ñāṇaṁ karonto vivaṭṭatīti ñāṇavivaṭṭo, vosajjanto vivaṭṭatīti vimokkhavivaṭṭo, tathaṭṭhe vivaṭṭatīti saccavivaṭṭo.

Yattha saññāvivaṭṭo, tattha cetovivaṭṭo. Yattha cetovivaṭṭo, tattha saññāvivaṭṭo. Yattha saññāvivaṭṭo cetovivaṭṭo, tattha cittavivaṭṭo. Yattha cittavivaṭṭo, tattha saññāvivaṭṭo cetovivaṭṭo. Yattha saññāvivaṭṭo cetovivaṭṭo cittavivaṭṭo, tattha ñāṇavivaṭṭo. Yattha ñāṇavivaṭṭo, tattha saññāvivaṭṭo cetovivaṭṭo cittavivaṭṭo. Yattha saññāvivaṭṭo cetovivaṭṭo cittavivaṭṭo ñāṇavivaṭṭo, tattha vimokkhavivaṭṭo. Yattha vimokkhavivaṭṭo, tattha saññāvivaṭṭo cetovivaṭṭo cittavivaṭṭo ñāṇavivaṭṭo. Yattha saññāvivaṭṭo cetovivaṭṭo cittavivaṭṭo ñāṇavivaṭṭo vimokkhavivaṭṭo, tattha saccavivaṭṭo. Yattha saccavivaṭṭo, tattha saññāvivaṭṭo cetovivaṭṭo cittavivaṭṭo ñāṇavivaṭṭo vimokkhavivaṭṭo. Ayaṁ vimokkhavivaṭṭo. (6)

Katamā **vimokkhabhāvanā?** Paṭhamassa jhānassa āsevanā bhāvanā bahulīkammaṁ, dutiyassa jhānassa āsevanā bhāvanā bahulīkammaṁ, tatiyassa jhānassa āsevanā bhāvanā bahulīkammaṁ, catutthassa jhānassa āsevanā bhāvanā bahulīkammaṁ, ākāsānañcāyatanasamāpattiyā āsevanā bhāvanā bahulīkammaṁ, viññāṇañcāyatanasamāpattiyā -pa- ākiñcaññāyatanasamāpattiyā. Nevasaññānāsaññāyatanasamāpattiyā āsevanā bhāvanā bahulīkammaṁ, sotāpattimaggassa āsevanā bhāvanā bahulīkammaṁ, sakadāgāmimaggassa āsevanā bhāvanā bahulīkammaṁ, anāgāmimaggassa āsevanā bhāvanā bahulīkammaṁ, arahattamaggassa āsevanā bhāvanā bahulīkammaṁ. Ayaṁ vimokkhabhāvanā. (7)

Katamā **vimokkhappaṭippassaddhi?** Paṭhamassa jhānassa paṭilābho vā vipāko vā, dutiyassa jhānassa paṭilābho vā vipāko vā, tatiyassa jhānassa -pa- catutthassa jhānassa. Ākāsānañcāyatanasamāpattiyā. Viññāṇañcāyatanasamāpattiyā. Ākiñcaññāyatanasamāpattiyā. Nevasaññānāsaññāyatanasamāpattiyā paṭilābho vā

vipāko vā, sotāpattimaggassa sotāpattiphalaṁ, sakadāgāmimaggassa sakadāgāmiphalaṁ, anāgāmimaggassa anāgāmiphalaṁ, arahattamaggassa arahattaphalaṁ. Ayaṁ vimokkhappaṭippassaddhīti. (8)

Vimokkhakathā niṭṭhitā.

Tatiyabhāṇavāro.

---

6. Gatikathā

231. Gatisampattiyā ñāṇasampayutte katinaṁ hetūnaṁ paccayā upapatti hoti. Khattiyamahāsālānaṁ brāhmaṇamahāsālānaṁ gahapatimahāsālānaṁ kāmāvacarānaṁ devānaṁ ñāṇasampayutte katinaṁ hetūnaṁ paccayā upapatti hoti. Rūpāvacarānaṁ devānaṁ katinaṁ hetūnaṁ paccayā upapatti hoti. Arūpāvacarānaṁ devānaṁ katinaṁ hetūnaṁ paccayā upapatti hoti?

Gatisampattiyā ñāṇasampayutte aṭṭhannaṁ hetūnaṁ paccayā upapatti hoti. Khattiyamahāsālānaṁ brāhmaṇamahāsālānaṁ gahapatimahāsālānaṁ kāmāvacarānaṁ devānaṁ ñāṇasampayutte aṭṭhannaṁ hetūnaṁ paccayā upapatti hoti. Rūpāvacarānaṁ devānaṁ aṭṭhannaṁ hetūnaṁ paccayā upapatti hoti, arūpāvacarānaṁ devānaṁ aṭṭhannaṁ hetūnaṁ paccayā upapatti hoti.

232. Gatisampattiyā ñāṇasampayutte katamesaṁ aṭṭhannaṁ hetūnaṁ paccayā upapatti hoti? Kusalakammassa javanakkhaṇe tayo hetū kusalā tasmiṁ khaṇe jātacetanāya sahajātapaccayā honti, tena vuccati kusalamūlapaccayāpi saṅkhārā. Nikantikkhaṇe dve hetū akusalā tasmiṁ khaṇe jātacetanāya sahajātapaccayā honti, tena vuccati akusalamūlapaccayāpi saṅkhārā. Paṭisandhikkhaṇe tayo hetū abyākatā tasmiṁ khaṇe jātacetanāya sahajātapaccayā honti, tena vuccati nāmarūpapaccayāpi viññāṇaṁ, viññāṇapaccayāpi nāmarūpaṁ.

Paṭisandhikkhaṇe pañcakkhandhā sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, vippayuttapaccayā honti. Paṭisandhikkhaṇe

cattāro mahābhūtā sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti. Paṭisandhikkhaṇe tayo jīvitasaṅkhārā sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, vippayuttapaccayā honti. Paṭisandhikkhaṇe nāmañca rūpañca sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, vippayuttapaccayā honti. Paṭisandhikkhaṇe ime cuddasa dhammā sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, vippayuttapaccayā honti. Paṭisandhikkhaṇe cattāro khandhā arūpino sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, sampayuttapaccayā honti. Paṭisandhikkhaṇe pañcindriyāni sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayappaccayā honti, sampayuttapaccayā honti. Paṭisandhikkhaṇe tayo hetū sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, sampayuttapaccayā honti. Paṭisandhikkhaṇe nāmañca viññāṇañca sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, sampayuttapaccayā honti. Paṭisandhikkhaṇe ime cuddasa dhammā sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, sampayuttapaccayā honti. Paṭisandhikkhaṇe ime aṭṭhavīsati dhammā sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, vippayuttapaccayā honti. Gatisampattiyā ñāṇasampayutte imesaṁ aṭṭhannaṁ hetūnnaṁ paccayā upapatti hoti. (1)

Khattiyamahāsālānaṁ brāhmaṇamahāsālānaṁ gahapatimahāsālānaṁ kāmāvacarānaṁ devānaṁ ñāṇasampayutte katamesaṁ aṭṭhannaṁ hetūnaṁ paccayā upapatti hoti? Kusalakammassa javanakkhaṇe tayo hetū kusalā tasmiṁ khaṇe jātacetanāya sahajātapaccayā honti, tena vuccati kusalamūlapaccayāpi saṅkhārā. Nikantikkhaṇe dve hetū akusalā tasmiṁ khaṇe jātacetanāya sahajātapaccayā honti, tena vuccati akusalamūlapaccayāpi saṅkhārā. Paṭisandhikkhaṇe tayo hetū abyākatā tasmiṁ khaṇe jātacetanāya sahajātapaccayā honti, tena vuccati nāmarūpapaccayāpi viññāṇaṁ, viññāṇapaccayāpi nāmarūpaṁ.

Paṭisandhikkhaṇe pañcakkhandhā sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, vippayuttapaccayā honti, paṭisandhikkhaṇe cattāro mahābhūtā sahajātapaccayā honti. Aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti. Paṭisandhikkhaṇe tayo jīvitasaṅkhārā sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, vippayuttapaccayā honti. Paṭisandhikkhaṇe nāmañca rūpañca sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, vippayuttapaccayā honti. Paṭisandhikkhaṇe ime cuddasa dhammā sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, vippayuttapaccayā honti. Paṭisandhikkhaṇe cattāro khandhā arūpino sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, sampayuttapaccayā honti. Paṭisandhikkhaṇe pañcindriyāni sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, sampayuttapaccayā honti. Paṭisandhikkhaṇe tayo hetū sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, sampayuttapaccayā honti. Paṭisandhikkhaṇe nāmañca viññāṇañca sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, sampayuttapaccayā honti. Paṭisandhikkhaṇe ime cuddasa dhammā sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, sampayuttapaccayā honti. Paṭisandhikkhaṇe ime aṭṭhavīsati dhammā sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, vippayuttapaccayā honti, khattiyamahāsālānaṁ brahmaṇamahāsālānaṁ gahapatimahāsālānaṁ kāmāvacarānaṁ devānaṁ ñāṇasampayutte imesaṁ aṭṭhannaṁ hetūnaṁ paccayā upapatti hoti. (2)

Rūpāvacarānaṁ devānaṁ katamesaṁ aṭṭhannaṁ hetūnaṁ paccayā upapatti hoti? Kusalakammassa javanakkhaṇe tayo hetū kusalā -pa- rūpāvacarānaṁ devānaṁ imesaṁ aṭṭhannaṁ hetūnaṁ paccayā upapatti hoti. (3)

Arūpāvacarānaṁ devānaṁ katamesaṁ aṭṭhannaṁ hetūnaṁ paccayā upapatti hoti? Kusalakammassa javanakkhaṇe tayo hetū kusalā tasmiṁ khaṇe jātacetanāya sahajātapaccayā honti, tena vuccati kusalamūlapaccayāpi saṅkhārā. Nikantikkhaṇe dve hetū akusalā tasmiṁ khaṇe

jātacetanāya sahajātapaccayā honti, tena vuccati akusalamūlapaccayāpi saṅkhārā. Paṭisandhikkhaṇe tayo hetū abyākatā tasmiṁ khaṇe jātacetanāya sahajātapaccayā honti, tena vuccati nāmapaccayāpi viññāṇaṁ viññāṇapaccayāpi nāmaṁ.

Paṭisandhikkhaṇe cattāro khandhā arūpino sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, sampayuttapaccayā honti. Paṭisandhikkhaṇe pañcindriyāni sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, sampayuttapaccayā honti. Paṭisandhikkhaṇe tayo hetū sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, sampayuttapaccayā honti. Paṭisandhikkhaṇe nāmañca viññāṇañca sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, sampayuttapaccayā honti. Paṭisandhikkhaṇe ime cuddasa dhammā sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, sampayuttapaccayā honti, arūpāvacarānaṁ devānaṁ imesaṁ aṭṭhannaṁ hetūnaṁ paccayā upapatti hoti. (4)

233. Gatisampattiyā ñāṇavippayutte katinaṁ hetūnaṁ paccayā upapatti hoti. Khattiyamahāsālānaṁ brāhmaṇamahāsālānaṁ gahapatimahāsālānaṁ kāmāvacarānaṁ devānaṁ ñāṇavippayutte katinaṁ hetūnaṁ paccayā upapatti hoti?

Gatisampattiyā ñāṇavippayutte channaṁ hetūnaṁ paccayā upapatti hoti. Khattiyamahāsālānaṁ brāhmaṇamahāsālānaṁ gahapatimahāsālānaṁ kāmāvacarānaṁ devānaṁ ñāṇavippayutte channaṁ hetūnaṁ paccayā upapatti hoti.

Gatisampattiyā ñāṇavippayutte katamesaṁ channaṁ hetūnaṁ paccayā upapatti hoti? Kusalakammassa javanakkhaṇe dve hetū kusalā tasmiṁ khaṇe jātacetanāya sahajātapaccayā honti, tena vuccati kusalamūlapaccayāpi saṅkhārā. Nikantikkhaṇe dve hetū akusalā tasmiṁ khaṇe jātacetanāya sahajātapaccayā honti, tena vuccati akusalamūlapaccayāpi saṅkhārā. Paṭisandhikkhaṇe dve hetū abyākatā tasmiṁ khaṇe

jātacetanāya sahajātapaccayā honti, tena vuccati nāmarūpapaccayāpi viññāṇaṁ, viññāṇapaccayāpi nāmarūpaṁ.

Paṭisandhikkhaṇe pañcakkhandhā sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, vippayuttapaccayā honti. Paṭisandhikkhaṇe cattāro mahābhūtā sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti. Paṭisandhikkhaṇe tayo jīvitasaṅkhārā sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, vippayuttapaccayā honti. Paṭisandhikkhaṇe nāmañca rūpañca sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, vippayuttapaccayā honti. Paṭisandhikkhaṇe ime cuddasa dhammā sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, vippayuttapaccayā honti. Paṭisandhikkhaṇe cattāro khandhā arūpino sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, sampayuttapaccayā honti. Paṭisandhikkhaṇe cattāri indriyāni sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, sampayuttapaccayā honti. Paṭisandhikkhaṇe dve hetū sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, sampayuttapaccayā honti. Paṭisandhikkhaṇe nāmañca viññāṇañca sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, sampayuttapaccayā honti. Paṭisandhikkhaṇe ime dvādasa dhammā sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, sampayuttapaccayā honti. Paṭisandhikkhaṇe ime chabbīsati dhammā sahajātapaccayā honti, aññamaññapaccayā honti, nissayapaccayā honti, vippayuttapaccayā honti, gatisampattiyā ñāṇavippayutte imesaṁ channaṁ hetūnaṁ paccayā upapatti hoti. (1)

Khattiyamahāsālānaṁ brāhmaṇamahāsālānaṁ gahapatimahāsālānaṁ kāmāvacarānaṁ devānaṁ ñāṇavippayutte katamesaṁ channaṁ hetūnaṁ paccayā upapatti hoti? Kusalakammassa javanakkhaṇe dve hetū kusalā tasmiṁ khaṇe jātacetanāya sahajātapaccayā honti, tena vuccati kusalamūlapaccayāpi saṅkhārā -pa- khattiyamahāsālānaṁ brāhmaṇamahāsālānaṁ

gahapatimahāsālānaṁ kāmāvacarānaṁ devānaṁ ñāṇavippayutte imesaṁ channaṁ hetūnaṁ paccayā upapatti hotīti. (2)

Gatikathā niṭṭhitā.

---

7. Kammakathā

234. Ahosi kammaṁ ahosi kammavipāko. Ahosi kammaṁ nāhosi kammavipāko. Ahosi kammaṁ atthi kammavipāko. Ahosi kammaṁ natthi kammavipāko. Ahosi kammaṁ bhavissati kammavipāko. Ahosi kammaṁ na bhavissati kammavipāko. (Atītakammaṁ) (6)

Atthi kammaṁ atthi kammavipāko. Atthi kammaṁ natthi kammavipāko. Atthi kammaṁ bhavissati kammavipāko. Atthi kammaṁ na bhavissati kammavipāko. (Paccuppannakammaṁ) (4, 10)

Bhavissati kammaṁ bhavissati kammavipāko. Bhavissati kammaṁ na bhavissati kammavipāko. (Anāgatakammaṁ) (2, 12)

235. Ahoti kusalaṁ kammaṁ ahosi kusalassa kammassa vipāko, ahosi kusalaṁ kammaṁ nāhosi kusalassa kammassa vipāko, ahosi kusalaṁ kammaṁ atthi kusalassa kammassa vipāko, ahosi kusalaṁ kammaṁ natthi kusalassa kammassa vipāko, ahosi kusalaṁ kammaṁ bhavissati kusalassa kammassa vipāko, ahosi kusalaṁ kammaṁ na bhavissati kusalassa kammassa vipāko.

Atthi kusalaṁ kammaṁ atthi kusalassa kammassa vipāko, atthi kusalaṁ kammaṁ natthi kusalassa kammassa vipāko, atthi kusalaṁ kammaṁ bhavissati kusalassa kammassa vipāko, atthi kusalaṁ kammaṁ na bhavissati kusalassa kammassa vipāko.

Bhavissati kusalaṁ kammaṁ bhavissati kusalassa kammassa vipāko, bhavissati kusalaṁ kammaṁ na bhavissati kusalassa kammassa vipāko.

Ahosi akusalaṁ kammaṁ ahosi akusalassa kammassa vipāko, ahosi akusalaṁ kammaṁ nāhosi akusalassa kammassa vipāko,

ahosi akusalaṁ kammaṁ atthi akusalassa kammassa vipāko, ahosi akusalaṁ kammaṁ natthi akusalassa kammassa vipāko. Ahosi akusalaṁ kammaṁ bhavissati akusalassa kammassa vipāko, ahosi akusalaṁ kammaṁ na bhavissati akusalassa kammassa vipāko.

Atthi akusalaṁ kammaṁ atthi akusalassa kammassa vipāko, atthi akusalaṁ kammaṁ natthi akusalassa kammassa vipāko, atthi akusalaṁ kammaṁ bhavissati akusalassa kammassa vipāko, atthi akusalaṁ kammaṁ na bhavissati akusalassa kammassa vipāko.

Bhavissati akusalaṁ kammaṁ bhavissati akusalassa kammassa vipāko, bhavissati akusalaṁ kammaṁ na bhavissati akusalassa kammassa vipāko.

Ahosi sāvajjaṁ kammaṁ -pa-. Ahosi anavajjaṁ kammaṁ -pa-. Ahosi kaṇhaṁ kammaṁ -pa-. Ahosi sukkaṁ kammaṁ -pa-. Ahosi sukhudrayaṁ kammaṁ -pa-. Ahosi dukkhudrayaṁ kammaṁ -pa-. Ahosi sukhavipākaṁ kammaṁ -pa-. Ahosi dukkhavipākaṁ kammaṁ ahosi dukkhavipākassa kammassa vipāko, ahosi dukkhavipākaṁ kammaṁ nāhosi dukkhavipākassa kammassa vipāko, ahosi dukkhavipākaṁ kammaṁ atthi dukkhavipākassa kammassa vipāko, ahosi dukkhavipākaṁ kammaṁ natthi dukkhavipākassa kammassa vipāko, ahosi dukkhavipākaṁ kammaṁ bhavissati dukkhavipākassa kammassa vipāko, ahosi dukkhavipākaṁ kammaṁ na bhavissati dukkhavipākassa kammassa vipāko.

Atthi dukkhavipākaṁ kammaṁ atthi dukkhavipākassa kammassa vipāko, atthi dukkhavipākaṁ kammaṁ natthi dukkhavipākassa kammassa vipāko, atthi dukkha vipākaṁ kammaṁ bhavissati dukkhavipākassa kammassa vipāko, atthi dukkhavipākaṁ kammaṁ na bhavissati dukkhavipākassa kammassa vipāko.

Bhavissati dukkhavipākaṁ kammaṁ bhavissati dukkhavipākassa kammassa vipāko, bhavissati dukkhavipākaṁ kammaṁ na bhavissati dukkhavipākassa kammassa vipākoti.

Kammakathā niṭṭhitā.

8. Vipallāsakathā

236. Purimanidānaṁ. . Cattārome bhikkhave[1] saññāvipallāsā cittavipallāsā diṭṭhivipallāsā. Katame cattāro? Anicce bhikkhave "niccan"ti saññāvipallāso cittavipallāso diṭṭhivipallāso, dukkhe bhikkhave "sukhan"ti saññāvipallāso cittavipallāso diṭṭhivipallāso, anattani bhikkhave "attā"ti saññāvipallāso cittavipallāso diṭṭhivipallāso, asubhe bhikkhave "subhan"ti saññāvipallāso cittavippallāso diṭṭhivipallāso, ime kho bhikkhave cattāro saññāvipallāsā cittavipallāsā diṭṭhivipallāsā.

Cattārome bhikkhave nasaññāvipallāsā nacittavipallāsā nadiṭṭhipallāsā. Katame cattāro? Anicce bhikkhave "aniccan"ti nasaññāvipallāso nacittavipallāso nadiṭṭhivipallāso, dukkhe bhikkhave "dukkhan"ti nasaññāvipallāso nacittavipallāso nadiṭṭhivipallāso, anattani bhikkhave "anattā"ti nasaññāvipallāso nacittavipallāso nadiṭṭhivipallāso, asubhe bhikkhave "asubhan"ti nasaññāvipallāso nacittavipallāso nadiṭṭhivipallāso, ime kho bhikkhave cattaro nasaññāvipallāsā nacittavipallāsā nadiṭṭhivipallāsāti.

Anicce niccasaññino, dukkhe ca sukhasaññino.
Anattani ca "attā"ti[2], asubhe subhasaññino.
Micchādiṭṭhihatā sattā, khittacittā visaññino.

Te yogayuttā mārassa, ayogakkhemino janā.
Sattā gacchanti saṁsāraṁ, jātimaraṇagāmino.

Yadā ca Buddhā lokasmiṁ, uppajjanti pabhaṅkarā.
Te imaṁ dhammaṁ pakāsenti, dukkhūpasamagāminaṁ.

Tesaṁ sutvāna sappaññā, sacittaṁ paccaladdhu[3] te.
Aniccaṁ aniccato dakkhuṁ, dukkhamaddakkhu dukkhato.

---

1. Aṁ 1. 361 piṭṭhe passitabbā. 2. Attasaññino (Syā) Aṁ 1. 362 piṭṭhe passitabbā.
3. Paccaladdhuṁ (Syā), paccaladdhā (Aṁ 1. 362 piṭṭhe.)

Anattani "anattā"ti, asubhaṁ asubhataddasuṁ.
Sammādiṭṭhisamādānā, sabbaṁ dukkhaṁ upaccagunti.

Ime cattāro vipallāsā diṭṭhisampannassa puggalassa pahīnā appahīnāti? Keci pahīnā keci appahīnā. Anicce "niccan"ti saññāvipallāso cittavipallāso diṭṭhivipallāso pahīno. Dukkhe "sukhan"ti saññā uppajjati, cittaṁ uppajjati, diṭṭhivipallāso pahīno. Anattani "attā"ti saññāvipallāso cittavipallāso diṭṭhivipallāso pahīno, asubhe "subhan"ti saññā uppajjati, cittaṁ uppajjati, diṭṭhivipallāso pahīno. Dvīsu vatthūsu cha vipallāsā pahīnā, dvīsu vatthūsu dve vipallāsā pahīnā, cattāro vipallāsā appahīnā, catūsu vatthūsu aṭṭha vipallāsā pahīnā, cattāro vipallāsā appahīnāti.

Vipallāsakathā niṭṭhitā.

---

9. Maggakathā

237. **Maggo**ti kenaṭṭhena maggo? Sotāpattimaggakkhaṇe dassanaṭṭhena sammādiṭṭhi micchādiṭṭhiyā pahānāya maggo ceva hetu ca, sahajātānaṁ dhammānaṁ upatthambhanāya maggo ceva hetu ca, kilesānaṁ pariyādānāya maggo ceva hetu ca, paṭivedhādivisodhanāya maggo ceva hetu ca, cittassa adhiṭṭhānāya maggo ceva hetu ca, cittassa vodānāya maggo ceva hetu ca, visesādhigamāya maggo ceva hetu ca, uttaripaṭivedhāya[1] maggo ceva hetu ca, saccābhisamayāya maggo ceva hetu ca, nirodhe patiṭṭhāpanāya maggo ceva hetu ca.

Abhiniropanaṭṭhena sammāsaṅkappo micchāsaṅkappassa pahānāya maggo ceva hetu ca, sahajātānaṁ dhammānaṁ upatthambhanāya maggo ceva hetu ca, kilesānaṁ pariyādānāya maggo ceva hetu ca, paṭivedhādivisodhanāya maggo ceva hetu ca, cittassa adhiṭṭhānāya maggo ceva hetu ca, cittassa vodānāya maggo ceva hetu ca, visesādhigamāya maggo ceva hetu ca,

---

1. Uttariṁ paṭivedhāya (Syā)

uttaripaṭivedhāya maggo ceva hetu ca, saccābhisamayāya maggo ceva hetu ca, nirodhe patiṭṭhāpanāya maggo ceva hetu ca.

Pariggahaṭṭhena sammāvācā micchāvācāya pahānāya maggo ceva hetu ca, sahajātānaṁ dhammānaṁ upatthambhanāya maggo ceva hetu ca, kilesānaṁ pariyādānāya maggo ceva hetu ca, paṭivedhādivisodhanāya maggo ceva hetu ca, cittassa adhiṭṭhānāya maggo ceva hetu ca, cittassa vodānāya maggo ceva hetu ca, visesādhigamāya maggo ceva hetu ca, uttaripaṭivedhāya maggo ceva hetu ca, saccābhisamayāya maggo ceva hetu ca, nirodhe patiṭṭhāpanāya maggo ceva hetu ca.

Samuṭṭhānaṭṭhena sammākammanto micchākammantassa pahānāya maggo ceva hetu ca, sahajātānaṁ dhammānaṁ upatthambhanāya maggo ceva hetu ca, kilesānaṁ pariyādānāya maggo ceva hetu ca, paṭivedhādivisodhanāya maggo ceva hetu ca, cittassa adhiṭṭhānāya maggo ceva hetu ca, cittassa vodānāya maggo ceva hetu ca. Visesādhigamāya maggo ceva hetu ca, uttaripaṭivedhāya maggo ceva hetu ca, saccābhisamayāya maggo ceva hetu ca, nirodhe patiṭṭhāpanāya maggo ceva hetu ca.

Vodānaṭṭhena sammā-ājīvo micchā-ājīvassa pahānāya maggo ceva hetu ca -pa-. Paggahaṭṭhena sammāvāyāmo micchāvāyāmassa pahānāya maggo ceva hetu ca -pa-. Upaṭṭhānaṭṭhena sammāsati micchāsatiyā pahānāya maggo ceva hetu ca -pa-. Avikkhepaṭṭhena sammāsamādhi micchāsamādhissa pahānāya maggo ceva hetu ca, sahajātānaṁ dhammānaṁ upatthambhanāya maggo ceva hetu ca, kilesānaṁ pariyādānāya maggo ceva hetu ca, paṭivedhādivisodhanāya maggo ceva hetu ca, cittassa adhiṭṭhānāya maggo ceva hetu ca, cittassa vodānāya maggo ceva hetu ca, visesādhigamāya maggo ceva hetu ca, uttaripaṭivedhāya maggo ceva hetu ca saccābhisamayāya maggo ceva hetu ca, nirodhe patiṭṭhāpanāya maggo ceva hetu ca.

Sakadāgāmimaggakkhaṇe dassanaṭṭhena sammādiṭṭhi -pa-. Avikkhepaṭṭhena sammāsamādhi oḷārikassa kāmarāgasaññojanassa paṭighasaññojanassa oḷārikassa kāmarāgānusayassa paṭighānusayassa pahānāya maggo

ceva hetu ca, sahajātānaṁ dhammānaṁ upatthambhanāya maggo ceva hetu ca, kilesānaṁ pariyādānāya maggo ceva hetu ca, paṭivedhādivisodhanāya maggo ceva hetu ca, cittassa adhiṭṭhānāya maggo ceva hetu ca, cittassa vodānāya maggo ceva hetu ca, visesādhigamāya maggo ceva hetu ca, uttaripaṭivedhāya maggo ceva hetu ca, saccābhisamayāya maggo ceva hetu ca, nirodhe patiṭṭhāpanāya maggo ceva hetu ca.

Anāgāmimaggakkhaṇe dassanaṭṭhena sammādiṭṭhi -pa-. Avikkhepaṭṭhena sammāsamādhi aṇusahagatassa kāmarāgasaññojanassa paṭighasaññojanassa, aṇusahagatassa kāmarāgānusayassa paṭighānusayassa pahānāya maggo ceva hetu ca, sahajātānaṁ dhammānaṁ upatthambhanāya maggo ceva hetu ca, kilesānaṁ pariyādānāya maggo ceva hetu ca, paṭivedhādivisodhanāya maggo ceva hetu ca, cittassa adhiṭṭhānāya maggo ceva hetu ca, cittassa vodānāya maggo ceva hetu ca, visesādhigamāya maggo ceva hetu ca, uttaripaṭivedhāya maggo ceva hetu ca, saccābhisamayāya maggo ceva hetu ca, nirodhe patiṭṭhāpanāya maggo ceva hetu ca.

Arahattamaggakkhaṇe dassanaṭṭhena sammādiṭṭhi -pa-. Avikkhepaṭṭhena sammāsamādhi rūparāgassa arūparāgassa mānassa uddhaccassa avijjāya, mānānusayassa bhavarāgānusayassa avijjānusayassa pahānāya maggo ceva hetu ca, sahajātānaṁ dhammānaṁ upatthambhanāya maggo ceva hetu ca, kilesānaṁ pariyādānāya maggo ceva hetu ca, paṭivedhādivisodhanāya maggo ceva hetu ca, cittassa adhiṭṭhānāya maggo ceva hetu ca, cittassa vodānāya maggo ceva hetu ca, visesādhigamāya maggo ceva hetu ca, uttaripaṭivedhāya maggo ceva hetu ca, saccābhisamayāya maggo ceva hetu ca, nirodhe patiṭṭhāpanāya maggo ceva hetu ca.

Dassanamaggo sammādiṭṭhi, abhiniropanamaggo sammāsaṅkappo, pariggahamaggo sammāvācā, samuṭṭhānamaggo sammākammanto, vodānamaggo sammā-ājīvo, paggahamaggo sammāvāyāmo, upaṭṭhānamaggo sammāsati, avikkhepamaggo sammāsamādhi. Upaṭṭhānamaggo satisambojjhaṅgo, pavicayamaggo dhammavicayasambojjhaṅgo, paggahamaggo vīriyasambojjhaṅgo, pharaṇamaggo pītisambojjhaṅgo,

upasamamaggo passaddhisambojjhaṅgo, avikkhepamaggo samādhisambojjhaṅgo, paṭisaṅkhānamaggo upekkhāsambojjhaṅgo.

Assaddhiye akampiyamaggo saddhābalaṁ, kosajje akampiyamaggo vīriyabalaṁ, pamāde akampiyamaggo satibalaṁ, uddhacce akampiyamaggo samādhibalaṁ, avijjāya akampiyamaggo paññābalaṁ, adhimokkhamaggo saddhindriyaṁ, paggahamaggo vīriyindriyaṁ, upaṭṭhānamaggo satindriyaṁ, avikkhepamaggo samādhindriyaṁ, dassanamaggo paññindriyaṁ.

Ādhipateyyaṭṭhena indriyā maggo, akampiyaṭṭhena balā maggo, niyyānaṭṭhena bojjhaṅgā maggo, hetuṭṭhena maggaṅgā maggo, upaṭṭhānaṭṭhena satipaṭṭhānā maggo, padahanaṭṭhena sammappadhānā maggo, ijjhanaṭṭhena iddhipādā maggo, tathaṭṭhena saccāni maggo, avikkhepaṭṭhena samatho maggo, anupassanaṭṭhena vipassanā maggo, ekarasaṭṭhena samathavipassanā maggo. Anativattanaṭṭhena yuganaddhā maggo. Saṁvaraṭṭhena sīlavisuddhi maggo, avikkhepaṭṭhena cittavisuddhi maggo, dassanaṭṭhena diṭṭhivisuddhi maggo, muttaṭṭhena vimokkho maggo, paṭivedhaṭṭhena vijjā maggo, pariccāgaṭṭhena vimutti maggo, samucchedaṭṭhena khaye ñāṇaṁ maggo, chando mūlaṭṭhena maggo, manasikāro samuṭṭhānaṭṭhena maggo, phasso samodhānaṭṭhena maggo, vedanā samosaraṇaṭṭhena maggo, samādhi pamukhaṭṭhena maggo, sati ādhipateyyaṭṭhena maggo, paññā taduttaraṭṭhena maggo, vimutti sāraṭṭhena maggo, amatogadhaṁ nibbānaṁ pariyosānaṭṭhena maggoti.

Maggakathā niṭṭhitā.

10. Maṇḍapeyyakathā

238. Maṇḍapeyyamidaṁ bhikkhave brahmacariyaṁ, satthā sammukhībhūto. Tidhattamaṇḍo[1] satthari sammukhībhūte desanāmaṇḍo paṭiggahamaṇḍo brahmacariyamaṇḍo.

Katamo **desanāmaṇḍo**? Catunnaṁ ariyasaccānaṁ ācikkhanā desanā paññāpanā paṭṭhapanā vivaraṇā vibhajanā uttānīkammaṁ[2]. Catunnaṁ satipaṭṭhānānaṁ -pa-. Catunnaṁ sammappadhānānaṁ. Catunnaṁ iddhipādānaṁ. Pañcannaṁ indriyānaṁ.

---

1. Tividho maṇḍo (bahūsu) Aṭṭhakathā oloketabbā.
2. Uttānikammaṁ (Ka)

Pañcannaṁ balānaṁ. Sattannaṁ bojjhaṅgānaṁ. Ariyassa aṭṭhaṅgikassa maggassa ācikkhanā desanā paññāpanā paṭṭhapanā vivaraṇā vibhajanā uttānīkammaṁ. Ayaṁ desanāmaṇḍo. (1)

Katamo **paṭiggahamaṇḍo?** Bhikkhū bhikkhuniyo upāsakā upāsikāyo devā manussā, ye vā panaññepi keci viññātāro. Ayaṁ paṭiggahamaṇḍo. (2)

Katamo **brahmacariyamaṇḍo?** Ayameva ariyo aṭṭhaṅgiko maggo. Seyyathidaṁ—sammādiṭṭhi sammāsaṅkappo sammāvācā sammākammanto sammā-ājīvo sammāvāyāmo sammāsati sammāsamādhi. Ayaṁ brahmacariyamaṇḍo. (3)

239. Adhimokkhamaṇḍo saddhindriyaṁ, assaddhiyaṁ kasaṭo, assaddhiyaṁ kasaṭaṁ chaḍḍetvā saddhindriyassa adhimokkhamaṇḍaṁ pivatīti maṇḍapeyyaṁ. Paggahamaṇḍo vīriyindriyaṁ, kosajjaṁ kasaṭo, kosajjaṁ kasaṭaṁ chaḍḍetvā vīriyindriyassa paggahamaṇḍaṁ pivatīti maṇḍapeyyaṁ. Upaṭṭhānamaṇḍo satindriyaṁ, pamādo kasaṭo, pamādaṁ kasaṭaṁ chaḍḍetvā satindriyassa upaṭṭhānamaṇḍaṁ pivatīti maṇḍapeyyaṁ. Avikkhepamaṇḍo samādhindriyaṁ, uddhaccaṁ kasaṭo, uddhaccaṁ kasaṭaṁ chaḍḍetvā samādhindriyassa avikkhepamaṇḍaṁ pivatīti maṇḍapeyyaṁ. Dassanamaṇḍo paññindriyaṁ, avijjā kasaṭo, avijjaṁ kasaṭaṁ chaḍḍetvā paññindriyassa dassanamaṇḍaṁ pivatīti maṇḍapeyyaṁ.

Assaddhiye akampiyamaṇḍo saddhābalaṁ, assaddhiyaṁ kasaṭo, assaddhiyaṁ kasaṭaṁ chaḍḍetvā saddhābalassa assaddhiye akampiyamaṇḍaṁ pivatīti maṇḍapeyyaṁ. Kosajje akampiyamaṇḍo viriyabalaṁ, kosajjaṁ kasaṭo, kosajjaṁ kasaṭaṁ chaḍḍetvā vīriyabalassa kosajje akampiyamaṇḍaṁ pivatīti maṇḍapeyyaṁ. Pamāde akampiyamaṇḍo satibalaṁ, pamādo kasaṭo, pamādaṁ kasaṭaṁ chaḍḍetvā satibalassa pamāde akampiyamaṇḍaṁ pivatīti maṇḍapeyyaṁ. Uddhacce akampiyamaṇḍo samādhibalaṁ, uddhaccaṁ kasaṭo, uddhaccaṁ kasaṭaṁ chaḍḍetvā samādhibalassa uddhacce akampiyamaṇḍaṁ pivatīti maṇḍapeyyaṁ. Avijjāya akampiyamaṇḍo paññābalaṁ, avijjā kasaṭo, avijjaṁ kasaṭaṁ chaḍḍetvā paññābalassa avijjāya akampiyamaṇḍaṁ pivatīti maṇḍapeyyaṁ.

Upaṭṭhānamaṇḍo satisambojjhaṅgā, pamādo kasaṭo, pamādaṁ kasaṭaṁ chaḍḍetvā satisambojjhaṅgassa upaṭṭhānamaṇḍaṁ pivatīti maṇḍapeyyaṁ. Pavicayamaṇḍo dhammavicayasambojjhaṅgo, avijjā kasaṭo, avijjaṁ kasaṭaṁ chaḍḍetvā dhammavicayasambojjhaṅgassa pavicayamaṇḍaṁ pivatīti maṇḍapeyyaṁ. Paggahamaṇḍo vīriyasambojjhaṅgo, kosajjaṁ kasaṭo, kosajjaṁ kasaṭaṁ chaḍḍetvā vīriyasambojjhaṅgassa paggahamaṇḍaṁ pivatīti maṇḍapeyyaṁ. Pharaṇamaṇḍo pītisambojjhaṅgo, pariḷāho kasaṭo, pariḷāhaṁ kasaṭaṁ chaḍḍetvā pītisambojjhaṅgassa pharaṇamaṇḍaṁ pivatīti maṇḍapeyyaṁ. Upasamamaṇḍo passaddhisambojjhaṅgo, duṭṭhullaṁ kasaṭo, duṭṭhullaṁ kasaṭaṁ chaḍḍetvā passaddhisambojjhaṅgassa upasamamaṇḍaṁ pivatīti maṇḍapeyyaṁ. Avikkhepamaṇḍo samādhisambojjhaṅgo, uddhaccaṁ kasaṭo, uddhaccaṁ kasaṭaṁ chaḍḍetvā samādhisambojjhaṅgassa avikkhepamaṇḍaṁ pivatīti maṇḍapeyyaṁ. Paṭisaṅkhānamaṇḍo upekkhāsambojjhaṅgo, appaṭisaṅkhā kasaṭo, appaṭisaṅkhaṁ kasaṭaṁ chaḍḍetvā upekkhāsambojjhaṅgassa paṭisaṅkhānamaṇḍaṁ pivatīti maṇḍapeyyaṁ.

Dassanamaṇḍo sammādiṭṭhi, micchādiṭṭhi kasaṭo, micchādiṭṭhiṁ kasaṭaṁ chaḍḍetvā sammādiṭṭhiyā dassanamaṇḍaṁ pivatīti maṇḍapeyyaṁ. Abhiniropanamaṇḍo sammāsaṅkappo, micchāsaṅkappo kasaṭo, micchāsaṅkappaṁ kasaṭaṁ chaḍḍetvā sammāsaṅkappassa abhiniropanamaṇḍaṁ pivatīti maṇḍapeyyaṁ. Pariggahamaṇḍo sammāvācā, micchāvācā kasaṭo, micchāvācaṁ kasaṭaṁ chaḍḍetvā sammāvācāya pariggahamaṇḍaṁ pivatīti maṇḍapeyyaṁ. Samuṭṭhānamaṇḍo sammākammanto, micchākammanto kasaṭo, micchākammantaṁ kasaṭaṁ chaṭṭetvā sammākammantassa samuṭṭhānamaṇḍaṁ pivatīti maṇḍapeyyaṁ. Vodānamaṇḍo sammā-ājīvo, micchā-ājīvo kasaṭo, micchā-ājīvaṁ kasaṭaṁ chaḍḍetva chaḍḍetvā sammā-ājīvassa vodānamaṇḍaṁ pivatīti maṇḍapeyyaṁ. Paggahamaṇḍo sammāvāyāmo, micchāvāyāmo kasaṭo. Micchāvāyāmaṁ kasaṭaṁ chaḍḍetvā sammāvāyāmassa paggahamaṇḍaṁ pivatīti maṇḍapeyyaṁ. Upaṭṭhānamaṇḍo sammāsati, micchāsati kasaṭo, micchāsatiṁ kasaṭaṁ chaḍḍetvā sammāsatiyā upaṭṭhānamaṇḍaṁ pivatīti maṇḍapeyyaṁ. Avikkhepamaṇḍo sammāsamādhi, micchāsamādhi kasaṭo, micchāsamādhiṁ kasaṭaṁ chaḍḍetvā sammāsamādhissa avikkhepamaṇḍaṁ pivatīti maṇḍapeyyaṁ.

240. Atthi maṇḍo, atthi peyyaṁ, atthi kasaṭo. Adhimokkhamaṇḍo saddhindriyaṁ, assaddhiyaṁ kasaṭo, yo tattha attharaso dhammaraso

vimuttiraso, idaṁ peyyaṁ. Paggahamaṇḍo vīriyindriyaṁ, kosajjaṁ kasaṭo, yo tattha attharaso dhammaraso vimuttiraso, idaṁ peyyaṁ. Upaṭṭhānamaṇḍo satindriyaṁ, pamādo kasaṭo, yo tattha attharaso dhammaraso vimuttiraso, idaṁ peyyaṁ. Avikkhepamaṇḍo samādhindriyaṁ, uddhaccaṁ kasaṭo, yo tattha attharaso dhammaraso vimuttiraso, idaṁ peyyaṁ. Dassanamaṇḍo paññindriyaṁ, avijjā kasaṭo, yo tattha attharaso dhammaraso vimuttiraso, idaṁ peyyaṁ.

Assaddhiye akampiyamaṇḍo saddhābalaṁ, assaddhiyaṁ kasaṭo, yo tattha attharaso dhammaraso vimuttiraso, idaṁ peyyaṁ. Kosajje akampiyamaṇḍo vīriyabalaṁ, kosajjaṁ kasaṭo, yo tattha attharaso dhammaraso vimuttiraso, idaṁ peyyaṁ. Pamāde akampiyamaṇḍo satibalaṁ, pamādo kasaṭo, yo tattha attharaso dhammaraso vimuttiraso, idaṁ peyyaṁ. Uddhacce akampiyamaṇḍo samādhibalaṁ, uddhaccaṁ kasaṭo, yo tattha attharaso dhammaraso vimuttiraso, idaṁ peyyaṁ. Avijjāya akampiyamaṇḍo paññābalaṁ, avijjā kasaṭo, yo tattha attharaso dhammaraso vimuttiraso, idaṁ peyyaṁ.

Upaṭṭhānamaṇḍo satisambojjhaṅgo, pamādo kasaṭo, yo tattha attharaso dhammaraso vimuttiraso, idaṁ peyyaṁ. Pavicayamaṇḍo dhammavicayasambojjhaṅgo, avijjā kasaṭo, yo tattha attharaso dhammaraso vimuttiraso, idaṁ peyyaṁ. Paggahamaṇḍo vīriyasambojjhaṅgo, kosajjaṁ kasaṭo, yo tattha attharaso dhammaraso vimuttiraso, idaṁ peyyaṁ. Pharaṇamaṇḍo pītisambojjhaṅgo, pariḷāho kasaṭo, yo tattha attharaso dhammaraso vimuttiraso, idaṁ peyyaṁ. Upasamamaṇḍo passaddhisambojjhaṅgo, duṭṭhullaṁ kasaṭo, yo tattha attharaso dhammaraso vimuttiraso, idaṁ peyyaṁ. Avikkhepamaṇḍo samādhisambojjhaṅgo, uddhaccaṁ kasaṭo, yo tattha attharaso dhammaraso vimuttiraso, idaṁ peyyaṁ. Paṭisaṅkhānamaṇḍo upekkhāsambojjhaṅgo, apaṭisaṅkhā kasaṭo, yo tattha attharaso dhammaraso vimuttiraso, idaṁ peyyaṁ.

Dassanamaṇḍo sammādiṭṭhi, micchādiṭṭhi kasaṭo, yo tattha attharaso dhammaraso vimuttiraso, idaṁ peyyaṁ. Abhiniropanamaṇḍo sammāsaṅkappo, micchāsaṅkappo kasaṭo, yo tattha attharaso dhammaraso vimuttiraso,

idaṁ peyyaṁ. Pariggahamaṇḍo sammāvācā, micchāvācā kasaṭo, yo tattha attharaso dhammaraso vimuttiraso, idaṁ peyyaṁ. Samuṭṭhānamaṇḍo sammākammanto, micchākammanto kasaṭo, yo tattha attharaso dhammaraso vimuttiraso, idaṁ peyyaṁ. Vodānamaṇḍo sammā-ājīvo, micchā-ājīvo kasaṭo, yo tattha attharaso dhammaraso vimuttiraso, idaṁ peyyaṁ. Paggahamaṇḍo sammāvāyāmo, micchāvāyāmo kasaṭo, yo tattha attharaso dhammaraso vimuttiraso, idaṁ peyyaṁ. Upaṭṭhānamaṇḍo sammāsati, micchāsati kasaṭo, yo tattha attharaso dhammaraso vimuttiraso, idaṁ peyyaṁ. Avikkhepamaṇḍo sammāsamādhi, micchāsamādhi kasaṭo, yo tattha attharaso dhammaraso vimuttiraso, idaṁ peyyaṁ.

Dassanamaṇḍo sammādiṭṭhi. Abhiniropanamaṇḍo sammāsaṅkappo. Pariggahamaṇḍo sammāvācā. Samuṭṭhānamaṇḍo sammākammanto. Vodānamaṇḍo sammā-ājīvo. Paggahamaṇḍo sammāvāyāmo. Upaṭṭhānamaṇḍo sammāsati. Avikkhepamaṇḍo sammāsamādhi.

Upaṭṭhānamaṇḍo satisambojjhaṅgo, pavicayamaṇḍo dhammavicayasambojjhaṅgo, paggahamaṇḍo vīriyasambojjhaṅgo, pharaṇamaṇḍo pītisambojjhaṅgo, upasamamaṇḍo passaddhisambojjhaṅgo, avikkhepamaṇḍo samādhisambojjhaṅgo, paṭisaṅkhānamaṇḍo upekkhāsambojjhaṅgo.

Assaddhiye akampiyamaṇḍo saddhābalaṁ, kosajje akampiyamaṇḍo vīriyabalaṁ, pamāde akampiyamaṇḍo satibalaṁ, uddhacce akampiyamaṇḍo samādhibalaṁ, avijjāya akampiyamaṇḍo paññābalaṁ.

Adhimokkhamaṇḍo saddhindriyaṁ, paggahamaṇḍo vīriyindriyaṁ, upaṭṭhānamaṇḍo satindriyaṁ, avikkhepamaṇḍo samādhindriyaṁ, dassanamaṇḍo paññindriyaṁ.

Ādhipateyyaṭṭhena indriyā maṇḍo, akampiyaṭṭhena balā maṇḍo, niyyānaṭṭhena bojjhaṅgā maṇḍo, hetuṭṭhena maggo maṇḍo, upaṭṭhānaṭṭhena satipaṭṭhānā maṇḍo, padahanaṭṭhena sammappadhānā maṇḍo, ijjhanaṭṭhena iddhipādā maṇḍo, tathaṭṭhena saccā maṇḍo, avikkhepaṭṭhena samatho maṇḍo, anupassanaṭṭhena vipassanā maṇḍo, ekarasaṭṭhena samathavipassanā maṇḍo, anativattanaṭṭhena yuganaddhā maṇḍo, saṁvaraṭṭhena sīlavisuddhi maṇḍo, avikkhepaṭṭhena cittavisuddhi maṇḍo, dassanaṭṭhena diṭṭhivisuddhi maṇḍo, muttaṭṭhena

vimokkho maṇḍo, paṭivedhaṭṭhena vijjā maṇḍo, pariccāgaṭṭhena vimutti maṇḍo, samucchedaṭṭhena khaye ñāṇaṁ maṇḍo, paṭippassaddhaṭṭhena anuppāde ñāṇaṁ maṇḍo. Chando mūlaṭṭhena maṇḍo, manasikāro samuṭṭhānaṭṭhena maṇḍo, phasso samodhānaṭṭhena maṇḍo, vedanā samosaraṇaṭṭhena maṇḍo, samādhi pamukhaṭṭhena maṇḍo, sati ādhipateyyaṭṭhena maṇḍo, paññā taduttaraṭṭhena maṇḍo, vimutti sāraṭṭhena maṇḍo, amatogadhaṁ nibbānaṁ pariyosānaṭṭhena maṇḍoti.

Maṇḍapeyyakathā niṭṭhitā.

Catutthabhāṇavāro.

Mahāvaggo paṭhamo.

Tassuddānaṁ

Ñāṇadiṭṭhī ca Assāsā, Indriyaṁ Vimokkhapañcamā.
Gatikammavipallāsā, Maggo Maṇḍena te dasāti.

Esa nikāyadharehi ṭhapito asamo[1] paṭhamo pavaro varavaggoti[2].

---

1. Assamo (Syā)
2. Varamaggoti (Syā)

2. Yuganaddhavagga

1. Yuganaddhakathā

1. Evaṁ me sutaṁ, ekaṁ samayaṁ āyasmā Ānando Kosambiyaṁ viharati Ghositārāme. Tatra kho āyasmā Ānando bhikkhū āmantesi "āvuso bhikkhavo"ti. "Āvuso"ti kho te bhikkhū āyasmato Ānandassa paccassosuṁ. Āyasmā Ānando etadavoca—

Yo hi koci āvuso bhikkhu vā bhikkhunī vā mama santike arahattappattaṁ[1] byākaroti sabbaso catūhi maggehi, etesaṁ vā aññatarena. Katamehi catūhi?

Idhāvuso bhikkhu samathapubbaṅgamaṁ vipassanaṁ bhāveti, tassa samathapubbaṅgamaṁ vipassanaṁ bhāvayato maggo sañjāyati, so taṁ maggaṁ āsevati bhāveti bahulīkaroti[2], tassa taṁ maggaṁ āsevato bhāvayato bahulī karoto saññojanāni pahīyanti, anusayā byantīhonti.

Puna caparaṁ āvuso bhikkhu vipassanāpubbaṅgamaṁ samathaṁ bhāveti, tassa vipassanāpubbaṅgamaṁ samathaṁ bhāvayato maggo sañjāyati, so taṁ maggaṁ āsevati bhāveti bahulīkaroti, tassa taṁ maggaṁ āsevato bhāvayato bahulīkaroto saññojanāni pahīyanti, anusayā byantīhonti.

Puna caparaṁ āvuso bhikkhu samathavipassanaṁ yuganaddhaṁ[3] bhāveti, tassa samathavipassanaṁ yuganaddhaṁ bhāvayato maggo sañjāyati, so taṁ maggaṁ āsevati bhāveti bahulīkaroti, tassa taṁ maggaṁ āsevato bhāvayato bahulīkaroto saññojanāni pahīyanti, anusayā byantīhonti.

Puna caparaṁ āvuso bhikkhuno dhammuddhaccaviggahitaṁ mānasaṁ hoti, hoti so āvuso samayo yaṁ taṁ cittaṁ ajjhattameva[4] santiṭṭhati sannisīdati

---

1. Arahattaṁ (Syā), arahattapattiṁ (Aṁ 1. 475 piṭṭhe.)
2. Bahuliṁ karoti (Ka) Aṁ 1. 475 piṭṭhe passitabbā.
3. Yuganandhaṁ (Ka, Sī-Ṭṭha)
4. Ajjhattaññeva (Syā, Ka)

ekodi hoti samādhiyati, tassa maggo sañjāyati, so taṁ maggaṁ āsevati bhāveti bahulīkaroti, tassa taṁ maggaṁ āsevato bhāvayato bahulīkaroto saññojanāni pahīyanti, anusayā byantīhonti.

Yo hi koci āvuso bhikkhu vā bhikkhunī vā mama santike arahattappattaṁ byākaroti sabbaso imehi catūhi maggehi, etesaṁ vā aññatarenāti.

1. Suttantaniddesa

2. Kathaṁ **samathapubbaṅgamaṁ vipassanaṁ bhāveti?** Nekkhammavasena cittassa ekaggatā avikkhepo samādhi, tattha jāte dhamme aniccato anupassanaṭṭhena vipassanā, dukkhato anupassanaṭṭhena vipassanā, anattato anupassaṭṭhena vipassanā. Iti paṭhamaṁ samatho, pacchā vipassanā. Tena vuccati "samathapubbaṅgamaṁ vipassanaṁ bhāvetī"ti. . **Bhāvetī**ti catasso bhāvanā, tattha jātānaṁ dhammānaṁ anativattanaṭṭhena bhāvanā, indriyānaṁ ekarasaṭṭhena bhāvanā, tadupagavīriyavāhanaṭṭhena bhāvanā, āsevanaṭṭhena bhāvanā.

Maggo sañjāyatīti kathaṁ maggo sañjāyati? Dassanaṭṭhena sammādiṭṭhi maggo sañjāyati, abhiniropanaṭṭhena sammāsaṅkappo maggo sañjāyati, pariggahaṭṭhena sammāvācā maggo sañjāyati, samuṭṭhānaṭṭhena sammākammanto maggo sañjāyati, vodānaṭṭhena sammā-ājīvo maggo sañjāyati, paggahaṭṭhena sammāvāyāmo maggo sañjāyati, upaṭṭhānaṭṭhena sammāsati maggo sañjāyati, avikkhepaṭṭhena sammāsamādhi maggo sañjāyati. Evaṁ maggo sañjāyati.

So taṁ maggaṁ āsevati bhāveti bahulīkaroti āsevatīti kathaṁ āsevati? Āvajjanto āsevati, jānanto āsevati, passanto āsevati, paccavekkhanto āsevati, cittaṁ adhiṭṭhahanto āsevati, saddhāya adhimuccanto āsevati, vīriyaṁ paggaṇhanto āsevati, satiṁ upaṭṭhāpento āsevati, cittaṁ samādahanto āsevati, paññāya pajānanto āsevati, abhiññeyyaṁ abhijānanto āsevati, pariññeyyaṁ parijānanto āsevati, pahātabbaṁ pajahanto

āsevati, bhāvetabbaṁ bhāvento āsevati, sacchikātabbaṁ sacchikaronto āsevati, evaṁ āsevati.

Bhāvetīti kathaṁ bhāveti? Āvajjanto bhāveti, jananto bhāveti, passanto bhāveti, paccavekkhanto bhāveti, cittaṁ adhiṭṭhahanto bhāveti, saddhāya adhimuccanto bhāveti vīriyaṁ paggaṇhanto bhāveti, satiṁ upaṭṭhāpento bhāveti, cittaṁ samādahanto bhāveti, paññāya pajānanto bhāveti. Abhiññeyyaṁ abhijānanto bhāveti, pariññeyyaṁ parijānanto bhāveti, pahātabbaṁ pajahanto bhāveti, bhāvetabbaṁ bhāvento bhāveti, sacchikātabbaṁ sacchikaronto bhāveti, evaṁ bhāveti.

Bahulīkarotīti kathaṁ bahulīkaroti? Āvajjanto bahulīkaroti, jānanto bahulīkaroti, passanto bahulīkaroti, paccavekkhanto bahulīkaroti, cittaṁ adhiṭṭhahanto bahulīkaroti, saddhāya adhimuccanto bahulīkaroti, vīriyaṁ paggaṇhanto bahulīkaroti, satiṁ upaṭṭhāpento bahulīkaroti, cittaṁ samādahanto bahulīkaroti, paññāya pajānanto bahulīkaroti, abhiññeyyaṁ abhijānanto bahulīkaroti, pariññeyyaṁ parijānanto bahulīkaroti, pahātabbaṁ pajahanto bahulīkaroti, bhāvetabbaṁ bhāvento bahulīkaroti, sacchikātabbaṁ sacchikaronto bahulīkaroti, evaṁ bahulīkaroti.

Tassa taṁ maggaṁ āsevato bhāvayato bahulīkaroto saññojanāni pahīyanti, anusayā byantīhontīti kathaṁ saññojanāni pahīyanti, anusayā byantīhonti? Sotāpattimaggena sakkāyadiṭṭhi vicikicchā sīlabbataparāmāso, imāni tīṇi saññojanāni pahīyanti, diṭṭhānusayo vicikicchānusayo ime dve anusayā byantīhonti. Sakadāgāmimaggena oḷārikaṁ kāmarāgasaññojanaṁ paṭighasaññojanaṁ imāni dve saññojanāni pahīyanti, oḷāriko kāmarāgānusayo paṭighānusayo ime dve anusayā byantīhonti. Anāgāmimaggena aṇusahagataṁ kāmarāgasaññojanaṁ paṭighasaññojanaṁ imāni dve saññojanāni pahīyanti, aṇusahagato kāmarāgānusayo paṭighānusayo ime dve anusayā byantīhonti. Arahattamaggena rūparāgo arūparāgo māno uddhaccaṁ avijjā imāni pañca saññojanāni pahīyanti, mānānusayo

bhavarāgānusayo avijjānusayo ime tayo anusayā byantīhonti, evaṁ saññojanāni pahīyanti, anusayā byantīhonti.

3. Abyāpādavasena cittassa ekaggatā avikkhepo samādhi -pa-. Ālokasaññāvasena cittassa ekaggatā avikkhepo samādhi -pa-. Paṭinissaggānupassī assāsavasena paṭinissaggānupassī passāsavasena cittassa ekaggatā avikkhepo samādhi. Tattha jāte dhamme aniccato anupassanaṭṭhena vipassanā, dukkhato anupassanaṭṭhena vipassanā, anattato anupassanaṭṭhena vipassanā. Iti paṭhamaṁ samatho, pacchā vipassanā. Tena vuccati “samathapubbaṅgamaṁ vipassanaṁ bhāvetī”ti. . **Bhāvetī**ti catasso bhāvanā. Tattha jātānaṁ dhammānaṁ anativattanaṭṭhena bhāvanā, indriyānaṁ ekarasaṭṭhena bhāvanā, tadupagavīriyavāhanaṭṭhena bhāvanā, āsevanaṭṭhena bhāvanā.

Maggo sañjāyatīti kathaṁ maggo sañjāyati? Dassanaṭṭhena sammādiṭṭhi maggo sañjāyati, abhiniropanaṭṭhena sammāsaṅkappo maggo sañjāyati -pa- avikkhepaṭṭhena sammāsamādhi maggo sañjāyati, evaṁ maggo sañjāyati.

So taṁ maggaṁ āsevati bhāveti bahulīkaroti āsevatīti kathaṁ āsevati? Āvajjanto āsevati -pa- sacchikātabbaṁ sacchikaronto āsevati, evaṁ āsevati. . **Bhāvetī**ti kathaṁ bhāveti? Āvajjanto bhāveti, jānanto bhāveti -pa- sacchikātabbaṁ sacchikaronto bhāveti, evaṁ bhāveti. . **Bahulīkarotī**ti kathaṁ bahulīkaroti? Āvajjanto bahulīkaroti, jānanto bahulīkaroti -pa- sacchikātabbaṁ sacchikaronto bahulīkaroti, evaṁ bahulīkaroti.

Tassa taṁ maggaṁ āsevato bhāvayato bahulīkaroto saññojanāni pahīyanti, anusayā byantīhontīti kathaṁ saññojanā pahīyanti, anusayā byantīhonti? Sotāpattimaggena sakkāyadiṭṭhi vicikicchā sīlabbataparāmāso, imāni tīṇi saññojanāni pahīyanti, diṭṭhānusayo vicikicchānusayo ime dve anusayā byantīhonti. Sakadāgāmimaggena oḷārikaṁ kāmarāgasaññojanaṁ paṭighasaññojanaṁ imāni dve saññojanāni pahīyanti, oḷāriko kāmarāgānusayo

paṭighānusayo ime dve anusayā byantīhonti. Anāgāmimaggena aṇusahagataṁ kāmarāgasaññojanaṁ paṭighasaññojanaṁ imāni dve saññojanāni pahīyanti, aṇusahagato kāmarāgānusayo paṭighānusayo, ime dve anusayā byantīhonti. Arahattamaggena rūparāgo arūparāgo māno uddhaccaṁ avijjā imāni pañca saññojanāni pahīyanti, mānānusayo bhavarāgānusayo avijjānusayo ime tayo anusayā byantīhonti. Evaṁ saññojanāni pahīyanti, anusayā byantīhonti. Evaṁ samathapubbaṅgamaṁ vipassanaṁ bhāveti.

4. Kathaṁ **vipassanāpubbaṅgamaṁ samathaṁ bhāveti?** Aniccato anupassanaṭṭhena vipassanā, dukkhato anupassanaṭṭhena vipassanā, anattato anupassanaṭṭhena vipassanā. Tattha jātānaṁ dhammānañca vosaggārammaṇatā[1] cittassa ekaggatā avikkhepo samādhi. Iti paṭhamaṁ vipassanā, pacchā samatho. Tena vuccati "vipassanāpubbaṅgamaṁ samathaṁ bhāvetī"ti. . **Bhāvetī**ti catasso bhāvanā, āsevanaṭṭhena bhāvanā -pa-. **Maggo sañjāyatī**ti kathaṁ maggo sañjāyati -pa- evaṁ maggo sañjāyati. Evaṁ saññojanāni pahīyanti, anusayā byantīhonti.

Rūpaṁ aniccato anupassanaṭṭhena vipassanā, rūpaṁ dukkhato anupassanaṭṭhena vipassanā, rūpaṁ anattato anupassanaṭṭhena vipassanā. Tattha jātānaṁ dhammānañca vosaggārammaṇatā cittassa ekaggatā avikkhepo samādhi. Iti paṭhamaṁ vipassanā, pacchā samatho. Tena vuccati "vipassanāpubbaṅgamaṁ samathaṁ bhāvetī"ti. **Bhāvetī**ti catasso bhāvanā, āsevanaṭṭhena bhāvanā -pa-. **Maggo sañjāyatī**ti kathaṁ maggo sañjāyati -pa- evaṁ maggo sañjāyati. Evaṁ saññojanāni pahīyanti, anusayā byantīhonti.

Vedanaṁ -pa-. Saññaṁ. Saṅkhāre. Viññāṇaṁ. Cakkhuṁ -pa-. Jarāmaraṇaṁ aniccato anupassanaṭṭhena vipassanā, jarāmaraṇaṁ dukkhato -pa-. Anattato anupassanaṭṭhena vipassanā. Tattha jātānaṁ dhammānañca vosaggārammaṇatā cittassa ekaggatā avikkhepo samādhi. Iti paṭhamaṁ vipassanā, pacchā samatho. Tena vuccati "vipassanāpubbaṅgamaṁ samathaṁ bhāvetī"ti. . **Bhāvetī**ti catasso bhāvanā, āsevanaṭṭhena bhāvanā -pa-. **Maggo sañjāyatī**ti

---

1. Vossaggārammaṇatā (Syā, Ka)

kathaṁ maggo sañjāyati -pa- evaṁ maggo sañjāyati. Evaṁ saññojanāni pahīyanti, anusayā byantīhonti. Evaṁ vipassanāpubbaṅgamaṁ samathaṁ bhāveti.

5. Kathaṁ **samathavipassanaṁ yuganaddhaṁ bhāveti?** Soḷasahi ākārehi samathavipassanaṁ yuganaddhaṁ bhāveti, ārammaṇaṭṭhena gocaraṭṭhena pahānaṭṭhena pariccāgaṭṭhena vuṭṭhānaṭṭhena vivaṭṭanaṭṭhena santaṭṭhena paṇītaṭṭhena vimuttaṭṭhena anāsavaṭṭhena taraṇaṭṭhena animittaṭṭhena appaṇihitaṭṭhena suññataṭṭhena ekarasaṭṭhena anativattanaṭṭhena yuganaddhaṭṭhena.

Kathaṁ **ārammaṇaṭṭhena samathavipassanaṁ yuganaddhaṁ bhāveti?** Uddhaccaṁ pajahato cittassa ekaggatā avikkhepo samādhi nirodhārammaṇo, avijjaṁ pajahato anupassanaṭṭhena vipassanā nirodhārammaṇā. Iti ārammaṇaṭṭhena samathavipassanā ekarasā honti, yuganaddhā honti, aññamaññaṁ nātivattantīti. Tena vuccati "ārammaṇaṭṭhena samathavipassanaṁ yuganaddhaṁ bhāvetī"ti. **Bhāvetī**ti catasso bhāvanā. Āsevanaṭṭhena bhāvanā -pa-. **Maggo sañjāyatī**ti kathaṁ maggo sañjāyati -pa- evaṁ maggo sañjāyati. Evaṁ saññojanāni pahīyanti, anusayā byantīhonti. Evaṁ ārammaṇaṭṭhena samathavipassanaṁ yuganaddhaṁ bhāveti. (1)

Kathaṁ **gocaraṭṭhena samathavipassanaṁ yuganaddhaṁ bhāveti?** Uddhaccaṁ pajahato cittassa ekaggatā avikkhepo samādhi nirodhagocaro, avijjaṁ pajahato anupassanaṭṭhena vipassanā nirodhagocarā. Iti gocaraṭṭhena samathavipassanā ekarasā honti, yuganaddhā honti, aññamaññaṁ nātivattantīti. Tena vuccati "gocaraṭṭhena samathavipassanaṁ yuganaddhaṁ bhāvetī"ti. (2)

Kathaṁ **pahānaṭṭhena samathavipassanaṁ yuganaddhaṁ bhāveti?** Uddhaccasahagatakilese ca khandhe ca pajahato cittassa ekaggatā avikkhepo samādhi nirodhagocaro, avijjāsahagatakilese ca khandhe ca pajahato anupassanaṭṭhena vipassanā nirodhagocarā. Iti pahānaṭṭhena samathavipassanā ekarasā honti, yuganaddhā honti, aññamaññaṁ nātivattantīti. Tena vuccati "pahānaṭṭhena samathavipassanaṁ yuganaddhaṁ bhāvetī"ti. (3)

Kathaṁ **pariccāgaṭṭhena samathavipassanaṁ yuganaddhaṁ bhāveti?** Uddhaccasahagatakilese ca khandhe ca pariccajato cittassa ekaggatā avikkhepo samādhi nirodhagocaro, avijjāsahagatakilese ca khandhe ca pariccajato

anupassanaṭṭhena vipassanā nirodhagocarā. Iti pariccāgaṭṭhena samathavipassanā ekarasā honti, yuganaddhā honti, aññamaññaṁ nātivattantīti. Tena vuccati “pariccāgaṭṭhena samathavipassanaṁ yuganaddhaṁ bhāvetī”ti. (4)

Kathaṁ **vuṭṭhānaṭṭhena samathavipassanaṁ yuganaddhaṁ bhāveti?** Uddhaccasahagatakilesehi ca khandhehi ca vuṭṭhahato cittassa ekaggatā avikkhepo samādhi nirodhagocaro, avijjāsahagatakilesehi ca khandhehi ca vuṭṭhahato anupassanaṭṭhena vipassanā nirodhagocarā. Iti vuṭṭhānaṭṭhena samathavipassanā ekarasā honti, yuganaddhā honti, aññamaññaṁ nātivattantīti. Tena vuccati “vuṭṭhānaṭṭhena samathavipassanaṁ yuganaddhaṁ bhāvetī”ti. (5)

Kathaṁ **vivaṭṭanaṭṭhena samathavipassanaṁ yuganaddhaṁ bhāveti?** Uddhaccasahagatakilesehi ca khandhehi ca vivaṭṭato cittassa ekaggatā avikkhepo samādhi nirodhagocaro, avijjāsahagatakilesehi ca khandhehi ca vivaṭṭato anupassanaṭṭhena vipassanā nirodhagocarā. Iti vivaṭṭanaṭṭhena samathavipassanā ekarasā honti, yuganaddhā honti, aññamaññaṁ nātivattantīti. Tena vuccati “vivaṭṭanaṭṭhena samathavipassanaṁ yuganaddhaṁ bhāvetī”ti. (6)

Kathaṁ **santaṭṭhena samathavipassanaṁ yuganaddhaṁ bhāveti?** Uddhaccaṁ pajahato cittassa ekaggatā avikkhepo samādhi santo hoti nirodhagocaro, avijjaṁ pajahato anupassanaṭṭhena vipassanā santā hoti nirodhagocarā. Iti santaṭṭhena samathavipassanā ekarasā honti, yuganaddhā honti, aññamaññaṁ nātivattantīti. Tena vuccati “santaṭṭhena samathavipassanaṁ yuganaddhaṁ bhāvetī”ti. (7)

Kathaṁ **paṇītaṭṭhena samathavipassanaṁ yuganaddhaṁ bhāveti?** Uddhaccaṁ pajahato cittassa ekaggatā avikkhepo samādhi paṇīto hoti nirodhagocaro, avijjaṁ pajahato anupassanaṭṭhena vipassanā paṇītā hoti nirodhagocarā. Iti paṇītaṭṭhena samathavipassanā ekarasā honti, yuganaddhā honti, aññamaññaṁ nātivattantīti. Tena vuccati “paṇītaṭṭhena samathavipassanaṁ yuganaddhaṁ bhāvetī”ti. (8)

Kathaṁ **vimuttaṭṭhena samathavipassanaṁ yuganaddhaṁ bhāveti?** Uddhaccaṁ pajahato cittassa ekaggatā avikkhepo samādhi kāmāsavā vimutto hoti nirodhagocaro, avijjaṁ pajahato anupassanaṭṭhena vipassanā avijjāsavā

vimuttā hoti nirodhagocarā. Iti rāgavirāgā cetovimutti, avijjāvirāgā paññāvimutti vimuttaṭṭhena samathavipassanā ekarasā honti, yuganaddhā honti, aññamaññaṁ nātivattantīti. Tena vuccati "vimuttaṭṭhena samathavipassanaṁ yuganaddhaṁ bhāvetī"ti. (9)

Kathaṁ **anāsavaṭṭhena samathavipassanaṁ yuganaddhaṁ bhāveti?** Uddhaccaṁ pajahato cittassa ekaggatā avikkhepo samādhi kāmāsavena anāsavo hoti nirodhagocaro, avijjaṁ pajahato anupassanaṭṭhena vipassanā avijjāsavena anāsavā hoti nirodhagocarā. Iti anāsavaṭṭhena samathavipassanā ekarasā honti, yuganaddhā honti, aññamaññaṁ nātivattantīti. Tena vuccati "anāsavaṭṭhena samathavipassanaṁ yuganaddhaṁ bhāvetī"ti. (10)

Kathaṁ **taraṇaṭṭhena samathavipassanaṁ yuganaddhaṁ bhāveti?** Uddhaccasahagatakilese ca khandhe ca tarato cittassa ekaggatā avikkhepo samādhi nirodhagocaro, avijjāsahagatakilese ca khandhe ca tarato anupassanaṭṭhena vipassanā nirodhagocarā. Iti taraṇaṭṭhena samathavipassanā ekarasā honti, yuganaddhā honti, aññamaññaṁ nātivattantīti. Tena vuccati "taraṇaṭṭhena samathavipassanaṁ yuganaddhaṁ bhāvetī"ti. (11)

Kathaṁ **animittaṭṭhena samathavipassanaṁ yuganaddhaṁ bhāveti?** Uddhaccaṁ pajahato cittassa ekaggatā avikkhepo samādhi sabbanimittehi animitto hoti nirodhagocaro, avijjaṁ pajahato anupassanaṭṭhena vipassanā sabbanimittehi animittā hoti nirodhagocarā. Iti animittaṭṭhena samathavipassanā ekarasā honti, yuganaddhā honti, aññamaññaṁ nātivattantīti. Tena vuccati "animittaṭṭhena samathavipassanaṁ yuganaddhaṁ bhāvetī"ti. (12)

Kathaṁ **appaṇihitaṭṭhena samathavipassanaṁ yuganaddhaṁ bhāveti?** Uddhaccaṁ pajahato cittassa ekaggatā avikkhepo samādhi sabbapaṇidhīhi appaṇihito hoti nirodhagocaro, avijjaṁ pajahato anupassanaṭṭhena vipassanā sabbapaṇidhīhi appaṇihitā hoti nirodhagocarā. Iti appaṇihitaṭṭhena samathavipassanā ekarasā honti, yuganaddhā honti, aññamaññaṁ nātivattantīti. Tena vuccati "appaṇihitaṭṭhena samathavipassanaṁ yuganaddhaṁ bhāvetī"ti. (13)

Kathaṁ **suññataṭṭhena samathavipassanaṁ yuganaddhaṁ bhāveti?** Uddhaccaṁ pajahato cittassa ekaggatā avikkhepo samādhi sabbābhinivesehi suñño hoti nirodhagocaro, avijjaṁ pajahato anupassanaṭṭhena vipassanā sabbābhinivesehi suññā hoti nirodhagocarā. Iti suññataṭṭhena samathavipassanā ekarasā honti, yuganaddhā honti, aññamaññaṁ nātivattantīti. Tena vuccati "suññataṭṭhena samathavipassanaṁ yuganaddhaṁ bhāvetī"ti. **Bhāvetīti** catasso bhāvanā, āsevanaṭṭhena bhāvanā -pa-. **Maggo sañjāyatī**ti kathaṁ maggo sañjāyati -pa- evaṁ maggo sañjāyati. Evaṁ saññojanāni pahīyanti, anusayā byantīhonti. Evaṁ suññataṭṭhena samathavipassanaṁ yuganaddhaṁ bhāveti. Imehi soḷasahi ākārehi samathavipassanaṁ yuganaddhaṁ bhāveti, evaṁ samathavipassanaṁ yuganaddhaṁ bhāveti. (14)

Suttantaniddeso.

---

2. Dhammuddhaccavāraniddesa

6. Kathaṁ dhamm**uddhaccaviggahitaṁ mānasaṁ hoti?** Aniccato manasikaroto obhāso uppajjati, "obhāso dhammo"ti obhāsaṁ āvajjati. Tato vikkhepo uddhaccaṁ. Tena uddhaccena viggahitamānaso aniccato upaṭṭhānaṁ yathābhūtaṁ nappajānāti, dukkhato upaṭṭhānaṁ yathābhūtaṁ nappajānāti, anattato upaṭṭhānaṁ yathābhūtaṁ nappajānāti, tena vuccati dhammuddhaccaviggahitamānaso. Hoti so samayo, yaṁ taṁ cittaṁ ajjhattameva santiṭṭhati sannisīdati ekodi hoti samādhiyati. **Tassa maggo sañjāyatī**ti kathaṁ maggo sañjāyati -pa- evaṁ maggo sañjāyati, evaṁ saññojanāni pahīyanti, anusayā byantīhonti.

Aniccato manasikaroto ñāṇaṁ uppajjati, pīti uppajjati, passaddhi uppajjati, sukhaṁ uppajjati, adhimokkho uppajjati, paggaho uppajjati, upaṭṭhānaṁ uppajjati, upekkhā uppajjati, nikanti uppajjati, "nikanti dhammo"ti nikantiṁ āvajjati. Tato vikkhepo uddhaccaṁ. Tena uddhaccena viggahitamānaso aniccato upaṭṭhānaṁ yathābhūtaṁ nappajānāti, dukkhato upaṭṭhānaṁ yathābhūtaṁ nappajānāti, anattato upaṭṭhānaṁ yathābhūtaṁ nappajānāti, tena vuccati

dhammuddhaccaviggahitamānaso. Hoti so samayo, yaṁ taṁ cittaṁ ajjhattameva santiṭṭhati sannisīdati ekodi hoti samādhiyati. **Tassa maggo sañjāyatī**ti kathaṁ maggo sañjāyati -pa- evaṁ maggo sañjāyati, evaṁ saññojanāni pahīyanti, anusayā byantīhonti.

Dukkhato manasikaroto -pa-. Anattato manasikaroto obhāso uppajjati -pa- ñāṇaṁ uppajjati, pīti uppajjati, passaddhi uppajjati, sukhaṁ uppajjati, adhimokkho uppajjati, paggaho uppajjati, upaṭṭhānaṁ uppajjati, upekkhā uppajjati, nikanti uppajjati, nikanti dhammoti nikantiṁ āvajjati. Tato vikkhepo uddhaccaṁ. Tena uddhaccena viggahitamānaso anattato upaṭṭhānaṁ, aniccato upaṭṭhānaṁ, dukkhato upaṭṭhānaṁ yathābhūtaṁ nappajānāti, tena vuccati dhammuddhaccaviggahitamānaso -pa- evaṁ saññojanāni pahīyanti, anusayā byantīhonti.

Rūpaṁ aniccato manasikaroto -pa- rūpaṁ dukkhato manasikaroto. Rūpaṁ anattato manasikaroto. Vedanaṁ -pa-. Saññaṁ. Saṅkhāre, viññāṇaṁ. Cakkhuṁ -pa-. Jarāmaraṇaṁ aniccato manasikaroto -pa- jarāmaraṇaṁ dukkhato manasikaroto. Jarāmaraṇaṁ anattato manasikaroto obhāso uppajjati -pa- ñāṇaṁ uppajjati, pīti uppajjati, passaddhi uppajjati, sukhaṁ uppajjati, adhimokkho uppajjati, paggaho uppajjati, upaṭṭhānaṁ uppajjati, upekkho uppajjati, nikanti uppajjati, "nikanti dhammo"ti nikantiṁ āvajjati. Tato vikkhepo uddhaccaṁ. Tena uddhaccena viggahitamānaso. Jarāmaraṇaṁ anattato upaṭṭhānaṁ yathābhūtaṁ nappajānāti. Jarāmaraṇaṁ aniccato upaṭṭhānaṁ yathābhūtaṁ nappajānāti, jarāmaraṇaṁ dukkhato upaṭṭhānaṁ yathābhūtaṁ nappajānāti. Tena vuccati dhammuddhaccaviggahitamānaso. Hoti so samayo, yaṁ taṁ cittaṁ ajjhattameva santiṭṭhati sannisīdati ekodi hoti samādhiyati. **Tassa maggo sañjāyatī**ti kathaṁ maggo sañjāyati -pa- evaṁ maggo sañjāyati. Evaṁ saññojanāni pahīyanti, anusayā byantīhonti. Evaṁ dhammuddhaccaviggahitaṁ mānasaṁ hoti.

7. Obhāse ceva ñāṇe ca, pītiyā ca vikampati.
Passaddhiyā sukhe ceva, yehi cittaṁ pavedhati.

Adhimokkhe ca paggāhe, upaṭṭhāne ca kampati.
Upekkhāvajjanāya ceva, upekkhāya ca nikantiyā.

Imāni dasa ṭhānāni, paññā yassa pariccitā.
Dhammuddhaccakusalo hoti, na ca sammoha gacchati.

Vikkhippati ceva kilissati ca, cavati cittabhāvanā.
Vikkhipati na kilissati, bhāvanā parihāyati.

Vikkhipati na kilissati, bhāvanā na parihāyati.
Na ca vikkhipate cittaṁ na kilissati, na cavati cittabhāvanā.

Imehi catūhi ṭhānehi cittassa saṅkhepavikkhepaviggahitaṁ[1] dasa ṭhāne sampajānātīti.

Yuganaddhakathā niṭṭhitā.

2. Saccakathā

8. Purimanidānaṁ. . Cattārimāni bhikkhave[2] tathāni avitathāni anaññathāni. Katamāni cattāri—"idaṁ dukkhan"ti bhikkhave tathametaṁ avitathametaṁ anaññathametaṁ, "ayaṁ dukkhasamudayo"ti tathametaṁ avitathametaṁ anaññathametaṁ, "ayaṁ dukkhanirodho"ti tathametaṁ avitathametaṁ anaññathametaṁ, "ayaṁ dukkhanirodhagāminī paṭipadā"ti tathametaṁ avitathametaṁ anaññathametaṁ. Imāni kho bhikkhave cattāri tathāni avitathāni anaññathāni.

1. Paṭhamasuttantaniddesa

Kathaṁ dukkhaṁ tathaṭṭhena saccaṁ? Cattāro dukkhassa dukkhaṭṭhā tathā avitathā anaññathā, dukkhassa pīḷanaṭṭho saṅkhataṭṭho santāpaṭṭho vipariṇāmaṭṭho, ime cattāro dukkhassa dukkhaṭṭhā tathā avitathā anaññathā, evaṁ dukkhaṁ tathaṭṭhena saccaṁ.

Kathaṁ samudayo tathaṭṭhena saccaṁ? Cattāro samudayassa samudayaṭṭhā tathā avitathā anaññathā, samudayassa āyūhanaṭṭho nidānaṭṭho

1. Saṅkhepaṁ vikkhepaṁ viggahitaṁ (Syā) 2. Saṁ 3. 377 piṭṭhepi.

saṁyogaṭṭho palibodhaṭṭho, ime cattāro samudayassa samudayaṭṭhā tathā avitathā anaññathā, evaṁ samudayo tathaṭṭhena saccaṁ.

Kathaṁ nirodho tathaṭṭhena saccaṁ? Cattāro nirodhassa nirodhaṭṭhā tathā avitathā anaññathā, nirodhassa nissaraṇaṭṭho vivekaṭṭho asaṅkhataṭṭho amataṭṭho, ime cattāro nirodhassa nirodhaṭṭhā tathā avitathā anaññathā, evaṁ nirodho tathaṭṭhena saccaṁ.

Kathaṁ maggo tathaṭṭhena saccaṁ? Cattāro maggassa maggaṭṭhā tathā avitathā anaññathā, maggassa niyyānaṭṭho hetuṭṭho dassanaṭṭho ādhipateyyaṭṭho, ime cattāro maggassa maggaṭṭhā tathā avitathā anaññathā, evaṁ maggo tathaṭṭhena saccaṁ.

9. Katihākārehi cattāri saccāni ekappaṭivedhāni? Catūhākārehi cattāri saccāni ekappaṭivedhāni tathaṭṭhena anattaṭṭhena saccaṭṭhena paṭivedhaṭṭhena, imehi catūhākārehi cattāri saccāni ekasaṅgahitāni, yaṁ ekasaṅgahitaṁ taṁ ekattaṁ, ekattaṁ ekena ñāṇena paṭivijjhatīti cattāri saccāni ekappaṭivedhāni.

Kathaṁ tathaṭṭhena cattāri saccāni ekappaṭivedhāni? Catūhākārehi tathaṭṭhena cattāri saccāni ekappaṭivedhāni dukkhassa dukkhaṭṭho tathaṭṭho, samudayassa samudayaṭṭho tathaṭṭho, nirodhassa nirodhaṭṭho tathaṭṭho, maggassa maggaṭṭho tathaṭṭho, imehi catūhākārehi tathaṭṭhena cattāri saccāni ekasaṅgahitāni, yaṁ ekasaṅgahitaṁ taṁ ekattaṁ, ekattaṁ ekena ñāṇena paṭivijjhatīti cattāri saccāni ekappaṭivedhāni.

Kathaṁ anattaṭṭhena cattāri saccāni ekappaṭivedhāni? Catūhākārehi anattaṭṭhena cattāri saccāni ekappaṭivedhāni, dukkhassa dukkhaṭṭho anattaṭṭho, samudayassa samudayaṭṭho anattaṭṭho, nirodhassa nirodhaṭṭho anattaṭṭho, maggassa maggaṭṭho anattaṭṭho, imehi catūhākārehi anattaṭṭhena cattāri saccāni ekasaṅgahitāni, yaṁ ekasaṅgahitaṁ taṁ ekattaṁ, ekattaṁ ekena ñāṇena paṭivijjhatīti cattāri saccāni ekappaṭivedhāni.

Kathaṁ saccaṭṭhena cattāri saccāni ekappaṭivedhāni? Catūhākārehi saccaṭṭhena cattāri saccāni ekappaṭivedhāni. Dukkhassa dukkhaṭṭho saccaṭṭho.

Samudayassa samudayaṭṭho saccaṭṭho. Nirodhassa nirodhaṭṭho saccaṭṭho. Maggassa maggaṭṭho saccaṭṭho. Imehi catūhākārehi saccaṭṭhena cattāri saccāni ekasaṅgahitāni. Yaṁ ekasaṅgahitaṁ taṁ ekattaṁ, ekattaṁ ekena ñāṇena paṭivijjhatīti cattāri saccāni ekappaṭivedhāni.

Kathaṁ paṭivedhaṭṭhena cattāri saccāni ekappaṭivedhāni? Catūhākārehi paṭivedhaṭṭhena cattāri saccāni ekappaṭivedhāni. Dukkhassa dukkhaṭṭho paṭivedhaṭṭho samudayassa samudayaṭṭho paṭivedhaṭṭho. Nirodhassa nirodhaṭṭho paṭivedhaṭṭho. Maggassa maggaṭṭho paṭivedhaṭṭho. Imehi catūhākārehi paṭivedhaṭṭhena cattāri saccāni ekasaṅgahitāni. Yaṁ ekasaṅgahitaṁ taṁ ekattaṁ, ekattaṁ ekena ñāṇena paṭivijjhatīti cattāri saccāni ekappaṭivedhāni.

10. Katihākārehi cattāri saccāni ekappaṭivedhāni? Yaṁ aniccaṁ, taṁ dukkhaṁ. Yaṁ dukkhaṁ, taṁ aniccaṁ. Yaṁ aniccañca dukkhañca, taṁ anattā. Yaṁ aniccañca dukkhañca anattā ca, taṁ tathaṁ. Yaṁ aniccañca dukkhañca anattā ca tathañca, taṁ saccaṁ. Yaṁ aniccañca dukkhañca anattā ca tathañca saccañca, taṁ ekasaṅgahitaṁ. Yaṁ ekasaṅgahitaṁ taṁ ekattaṁ, ekattaṁ ekena ñāṇena paṭivijjhatīti cattāri saccāni ekappaṭivedhāni.

Katihākārehi cattāri saccāni ekappaṭivedhāni? Navahākārehi cattāri saccāni ekappaṭivedhāni, tathaṭṭhena anattaṭṭhena saccaṭṭhena paṭivedhaṭṭhena abhiññaṭṭhena pariññaṭṭhena pahānaṭṭhena bhāvanaṭṭhena sacchikiriyaṭṭhena. Imehi navahākārehi cattāri saccāni ekasaṅgahitāni. Yaṁ ekasaṅgahitaṁ taṁ ekattaṁ, ekattaṁ ekena ñāṇena paṭivijjhatīti cattāri saccāni ekappaṭivedhāni.

Kathaṁ tathaṭṭhena cattāri saccāni ekappaṭivedhā? Navahākārehi tathaṭṭhena cattāri saccāni ekappaṭivedhāni. Dukkhassa dukkhaṭṭho tathaṭṭho. Samudayassa samudayaṭṭho tathaṭṭho. Nirodhassa nirodhaṭṭho tathaṭṭho. Maggassa maggaṭṭho tathaṭṭho. Abhiññāya abhiññaṭṭho tathaṭṭho. Pariññāya pariññaṭṭho tathaṭṭho. Pahānassa pahānaṭṭho tathaṭṭho. Bhāvanāya bhāvanaṭṭho tathaṭṭho. Sacchikiriyāya sacchikiriyaṭṭho tathaṭṭho. Imehi navahākārehi tathaṭṭhena cattāri saccāni ekasaṅgahitāni. Yaṁ ekasaṅgahitaṁ taṁ ekattaṁ, ekattaṁ ekena ñāṇena paṭivijjhatīti cattāri saccāni ekappaṭivedhāni.

Kathaṁ anattaṭṭhena saccaṭṭhena paṭivedhaṭṭhena cattāri saccāni ekappaṭivedhāni? Navahākārehi paṭivedhaṭṭhena cattāri saccāni ekappaṭivedhāni. Dukkhassa dukkhaṭṭho paṭivedhaṭṭho. Samudayassa samudayaṭṭho paṭivedhaṭṭho. Nirodhassa nirodhaṭṭho paṭivedhaṭṭho. Maggassa maggaṭṭho paṭivedhaṭṭho. Abhiññāya abhiññaṭṭho paṭivedhaṭṭho. Pariññāya pariññaṭṭho paṭivedhaṭṭho. Pahānassa pahānaṭṭho paṭivedhaṭṭho. Bhāvanāya bhāvanaṭṭho paṭivedhaṭṭho. Sacchikiriyāya sacchikiriyaṭṭho paṭivedhaṭṭho. Imehi navahākārehi paṭivedhaṭṭhena cattāri saccāni ekasaṅgahitāni. Yaṁ ekasaṅgahitaṁ taṁ ekattaṁ, ekattaṁ ekena ñāṇena paṭivijjhatīti cattāri saccāni ekappaṭivedhāni.

11. Katihākārehi cattāri saccāni ekappaṭivedhāni? Dvādasahākārehi cattāri saccāni ekappaṭivedhāni, tathaṭṭhena anattaṭṭhena saccaṭṭhena paṭivedhaṭṭhena abhijānanaṭṭhena parijānanaṭṭhena dhammaṭṭhena tathaṭṭhena ñātaṭṭhena sacchikiriyaṭṭhena phassanaṭṭhena abhisamayaṭṭhena. Imehi dvādasahi ākārehi cattāri saccāni ekasaṅgahitāni. Yaṁ ekasaṅgahitaṁ taṁ ekattaṁ, ekattaṁ ekena ñāṇena paṭivijjhatīti cattāri saccāni ekappaṭivedhāni.

Kathaṁ tathaṭṭhena cattāri saccāni ekappaṭivedhāni? Soḷasahākārehi tathaṭṭhena cattāri saccāni ekappaṭivedhāni. Dukkhassa pīḷanaṭṭho saṅkhataṭṭho santāpaṭṭho vipariṇāmaṭṭho tathaṭṭho. Samudayassa āyūhanaṭṭho nidānaṭṭho saṁyogaṭṭho palibodhaṭṭho tathaṭṭho. Nirodhassa nissaraṇaṭṭho vivekaṭṭho asaṅkhataṭṭho amataṭṭho tathaṭṭho. Maggassa niyyānaṭṭho hetuṭṭho dassanaṭṭho ādhipateyyaṭṭho tathaṭṭho. Imehi soḷasahi ākārehi tathaṭṭhena cattāri saccāni ekasaṅgahitāni. Yaṁ ekasaṅgahitaṁ taṁ ekattaṁ, ekattaṁ ekena ñāṇena paṭivijjhatīti cattāri saccāni ekappaṭivedhāni.

Kathaṁ anattaṭṭhena -pa-. Saccaṭṭhena paṭivedhaṭṭhena abhijānanaṭṭhena parijānanaṭṭhena dhammaṭṭhena tathaṭṭhena ñātaṭṭhena sacchikiriyaṭṭhena phassanaṭṭhena abhisamayaṭṭhena cattāri saccāni ekappaṭivedhāni. Soḷasahi ākārehi abhisamayaṭṭhena cattāri saccāni ekappaṭivedhāni. Dukkhassa pīḷanaṭṭho saṅkhataṭṭho santāpaṭṭho vipariṇāmaṭṭho abhisamayaṭṭho. Samudayassa āyūhanaṭṭho nidānaṭṭho saṁyogaṭṭho palibodhaṭṭho abhisamayaṭṭho. Nirodhassa

nissaraṇaṭṭho vivekaṭṭho asaṅkhataṭṭho amataṭṭho abhisamayaṭṭho. Maggassa niyyānaṭṭho hetuṭṭho dassanaṭṭho ādhipateyyaṭṭho abhisamayaṭṭho. Imehi soḷasahi ākārehi abhisamayaṭṭhena cattāri saccāni ekasaṅgahitāni. Yaṁ ekasaṅgahitaṁ taṁ ekattaṁ, ekattaṁ ekena ñāṇena paṭivijjhatīti cattāri saccāni ekappaṭivedhāni.

12. Saccānaṁ kati lakkhaṇāni? Saccānaṁ dve lakkhaṇāni saṅkhatalakkhaṇañca asaṅkhatalakkhaṇañca, saccānaṁ imāni dve lakkhaṇāni.

Saccānaṁ kati lakkhaṇāni? Saccānaṁ cha lakkhaṇāni. Saṅkhatānaṁ saccānaṁ uppādo paññāyati, vayo paññāyati, ṭhitānaṁ aññathattaṁ paññāyati. Asaṅkhatassa saccassa na uppādo paññāyati, na vayo paññāyati, na ṭhitassa aññathattaṁ paññāyati, saccānaṁ imāni cha lakkhaṇāni.

Saccānaṁ kati lakkhaṇāni? Saccānaṁ dvādasa lakkhaṇāni, dukkhasaccassa uppādo paññāyati, vayo paññāyati, ṭhitassa aññathattaṁ paññāyati, samudayasaccassa uppādo paññāyati, vayo paññāyati, ṭhitassa aññathattaṁ paññāyati. Maggasaccassa uppādo paññāyati, vayo paññāyati, ṭhitassa aññathattaṁ paññāyati. Nirodhasaccassa na uppādo paññāyati, na vayo paññāyati, na ṭhitassa aññathattaṁ paññāyati, saccānaṁ imāni dvādasa lakkhaṇāni.

Catunnaṁ saccānaṁ kati kusalā, kati akusalā, kati abyākatā? Samudayasaccaṁ akusalaṁ, maggasaccaṁ kusalaṁ, nirodhasaccaṁ abyākataṁ. Dukkhasaccaṁ siyā kusalaṁ, siyā akusalaṁ, siyā abyākataṁ.

Siyā tīṇi saccāni ekasaccena saṅgahitāni. Ekasaccaṁ tīhi saccehi saṅgahitaṁ vatthuvasena pariyāyena. **Siyā**ti kathañca siyā? Yaṁ dukkhasaccaṁ akusalaṁ, samudayasaccaṁ akusalaṁ, evaṁ akusalaṭṭhena dve saccāni ekasaccena saṅgahitāni. Ekasaccaṁ dvīhi saccehi saṅgahitaṁ, yaṁ dukkhasaccaṁ kusalaṁ, maggasaccaṁ kusalaṁ evaṁ kusalaṭṭhena dve saccāni ekasaccena saṅgahitāni. Ekasaccaṁ dvīhi saccehi saṅgahitaṁ. Yaṁ dukkhasaccaṁ abyākataṁ, nirodhasaccaṁ abyākataṁ, evaṁ abyākataṭṭhena dve saccāni ekasaccena saṅgahitāni. Ekasaccaṁ dvīhi saccehi saṅgahitaṁ. Evaṁ siyā tīṇi saccāni ekasaccena saṅgahitāni, ekasaccaṁ tīhi saccehi saṅgahitaṁ vatthuvasena pariyāyenāti.

2. Dutiyasuttantapāḷi

13. Pubbe me bhikkhave[1] sambodhā anabhisambuddhassa bodhisattasseva sato etadahosi “ko nu kho rūpassa assādo, ko ādīnavo, kiṁ nissaraṇaṁ. Ko vedanāya assādo, ko ādīnavo, kiṁ nissaraṇaṁ. Ko saññāya assādo, ko ādīnavo, kiṁ nissaraṇaṁ. Ko saṅkhārānaṁ assādo, ko ādīnavo, kiṁ nissaraṇaṁ. Ko viññāṇassa assādo, ko ādīnavo, kiṁ nissaraṇan”ti. Tassa mayhaṁ bhikkhave etadahosi “yaṁ kho rūpaṁ paṭicca uppajjati sukhaṁ somanassaṁ, ayaṁ rūpassa assādo. Yaṁ rūpaṁ aniccaṁ, taṁ dukkhaṁ vipariṇāmadhammaṁ, ayaṁ rūpassa ādīnavo. Yo rūpasmiṁ chandarāgavinayo chandarāgappahānaṁ, idaṁ rūpassa nissaraṇaṁ. . Yaṁ vedanaṁ paṭicca -pa-. Yaṁ saññaṁ paṭicca. Yaṁ saṅkhāre paṭicca. Yaṁ viññāṇaṁ paṭicca uppajjati sukhaṁ somanassaṁ ayaṁ viññāṇassa assādo. Yaṁ viññāṇaṁ aniccaṁ, taṁ dukkhaṁ vipariṇāmadhammaṁ, ayaṁ viññāṇassa ādīnavo. Yo viññāṇasmiṁ chandarāgavinayo chandarāgappahānaṁ, idaṁ viññāṇassa nissaraṇaṁ.

Yāva kīvañcāhaṁ bhikkhave imesaṁ pañcannaṁ upādānakkhandhānaṁ evaṁ assādañca assādato, ādīnavañca ādīnavato, nissaraṇañca nissaraṇato yathābhūtaṁ nābbhaññāsiṁ. Neva tāvāhaṁ bhikkhave sadevake loke samārake sabrahmake sassamaṇabrāhmaṇiyā pajāya sadevamanussāya “anuttaraṁ sammāsambodhiṁ abhisambuddho”ti paccaññāsiṁ[2]. Yato ca khvāhaṁ bhikkhave imesaṁ pañcannaṁ upādānakkhandhānaṁ evaṁ assādañca assādato, ādīnavañca ādīnavato, nissaraṇañca nissaraṇato yathābhūtaṁ abbhaññāsiṁ. Athāhaṁ bhikkhave sadevake loke samārake sabrahmake sassamaṇabrāhmaṇiyā pajāya sadevamanussāya “anuttaraṁ sammāsambodhaṁ abhisambuddho”ti paccaññāsiṁ. Ñāṇañca pana me dassanaṁ udapādi, akuppā me vimutti[3]. Ayamantimā jāti, natthi dāni punabbhavoti.

---

1. Saṁ 2. 23 piṭṭhepi.
2. Abhisambuddho paccaññāsiṁ (Syā) Saṁ 2. 24 piṭṭhe passitabbā.
3. Cetovimutti (Syā, Ka) Saṁ 2. 24 piṭṭhe passitabbā.

3. Dutiyasuttantaniddesa

14. Yaṁ rūpaṁ paṭicca uppajjati sukhaṁ somanassaṁ, "ayaṁ rūpassa assādo"ti pahānappaṭivedho samudayasaccaṁ. Yaṁ rūpaṁ aniccaṁ, taṁ dukkhaṁ vipariṇāmadhammaṁ, "ayaṁ rūpassa ādīnavo"ti pariññāpaṭivedho dukkhasaccaṁ. Yo rūpasmiṁ chandarāgavinayo chandarāgappahānaṁ, "idaṁ rūpassa nissaraṇan"ti sacchikiriyāpaṭivedho nirodhasaccaṁ. Yā imesu tīsu ṭhānesu diṭṭhi saṅkappo vācā kammanto ājīvo vāyāmo sati samādhi bhāvanāpaṭivedho maggasaccaṁ.

Yaṁ vedanaṁ paṭicca -pa-. Yaṁ saññaṁ paṭicca. Yaṁ saṅkhāre paṭicca. Yaṁ viññāṇaṁ paṭicca uppajjati sukhaṁ somanassaṁ, "ayaṁ viññāṇassa assādo"ti pahānappaṭivedho samudayasaccaṁ. Yaṁ viññāṇaṁ aniccaṁ, taṁ dukkhaṁ vipariṇāmadhammaṁ, "ayaṁ viññāṇassa ādīnavo"ti pariññāpaṭivedho dukkhasaccaṁ. Yo viññāṇasmiṁ chandarāgavinayo chandarāgappahānaṁ, "idaṁ viññāṇassa nissaraṇan"ti sacchikiriyāpaṭivedho nirodhasaccaṁ. Yā imesu tīsu ṭhānesu diṭṭhi saṅkappo vācā kammanto ājīvo vāyāmo sati samādhi bhāvanāpaṭivedho maggasaccaṁ.

15. **Saccan**ti katihākārehi saccaṁ? Esanaṭṭhena pariggahaṭṭhena paṭivedhaṭṭhena. Kathaṁ esanaṭṭhena saccaṁ? Jarāmaraṇaṁ kiṁnidānaṁ, kiṁsamudayaṁ, kiṁjātikaṁ, kiṁpabhavanti evaṁ esanaṭṭhena saccaṁ. Jarāmaraṇaṁ jātinidānaṁ, jātisamudayaṁ, jātijātikaṁ, jātippabhavanti evaṁ pariggahaṭṭhena saccaṁ. Jarāmaraṇañca pajānāti, jarāmaraṇasamudayañca pajānāti, jarāmaraṇanirodhañca pajānāti, jarāmaraṇanirodhagāminiṁ paṭipadañca pajānāti, evaṁ paṭivedhaṭṭhena saccaṁ.

Jāti kiṁnidānā, kiṁsamudayā, kiṁjātikā, kiṁpabhavāti evaṁ esanaṭṭhena saccaṁ. Jāti bhavanidānā, bhavasamudayā, bhavajātikā, bhavappabhavāti evaṁ pariggahaṭṭhena saccaṁ. Jātiñca pajānāti, jātisamudayañca pajānāti, jātinirodhañca pajānāti, jātinirodhagāminiṁ paṭipadañca pajānāti, evaṁ paṭivedhaṭṭhena saccaṁ.

Bhavo kiṁnidāno, kiṁsamudayo, kiṁjātiko, kiṁpabhavoti evaṁ esanaṭṭhena saccaṁ, bhavo upādānanidāno, upādānasamudayo, upādānajātiko, upādānappabhavoti evaṁ pariggahaṭṭhena saccaṁ. Bhavañca pajānāti,

bhavasamudayañca pajānāti, bhavanirodhañca pajānāti, bhavanirodhagāminiṁ paṭipadañca pajānāti, evaṁ paṭivedhaṭṭhena saccaṁ.

Upādānaṁ kiṁnidānaṁ, kiṁsamudayaṁ, kiṁjātikaṁ, kiṁpabhavanti evaṁ esanaṭṭhena saccaṁ. Upādānaṁ taṇhānidānaṁ, taṇhāsamudayaṁ, taṇhājātikaṁ, taṇhāpabhavanti evaṁ pariggahaṭṭhena saccaṁ. Upādānañca pajānāti, upādānasamudayañca pajānāti, upādānanirodhañca pajānāti, upādānanirodhagāminiṁ paṭipadañca pajānāti, evaṁ paṭivedhaṭṭhena saccaṁ.

Taṇhā kiṁ nidānā, kiṁsamudayā, kiṁjātikā, kiṁpabhavāti evaṁ esanaṭṭhena saccaṁ. Taṇhā vedanānidānā, vedanāsamudayā, vedanājātikā, vedanāpabhavāti evaṁ pariggahaṭṭhena saccaṁ. Taṇhañca pajānāti, taṇhāsamudayañca pajānāti, taṇhānirodhañca pajānāti, taṇhānirodhagāminiṁ paṭipadañca pajānāti, evaṁ paṭivedhaṭṭhena saccaṁ.

Vedanā kiṁnidānā, kiṁsamudayā, kiṁjātikā, kiṁpabhavāti evaṁ esanaṭṭhena saccaṁ. Vedanā phassanidānā, phassasamudayā, phassajātikā, phassappabhavāti evaṁ pariggahaṭṭhena saccaṁ. Vedanañca pajānāti, vedanāsamudayañca pajānāti, vedanānirodhañca pajānāti, vedanānirodhagāminiṁ paṭipadañca pajānāti, evaṁ paṭivedhaṭṭhena saccaṁ.

Phasso kiṁnidāno, kiṁsamudayo, kiṁjātiko, kiṁpabhavoti evaṁ esanaṭṭhena saccaṁ. Phasso saḷāyatananidāno, saḷāyatanasamudayo, saḷāyatanajātiko, saḷāyatanappabhavoti evaṁ pariggahaṭṭhena saccaṁ. Phassañca pajānāti, phassasamudayañca pajānāti, phassanirodhañca pajānāti, phassanirodhagāminiṁ paṭipadañca pajānāti, evaṁ paṭivedhaṭṭhena saccaṁ.

Saḷāyatanaṁ kiṁnidānaṁ, kiṁsamudayaṁ, kiṁjātikaṁ, kiṁpabhavanti evaṁ esanaṭṭhena saccaṁ. Saḷāyatanaṁ nāmarūpanidānaṁ, nāmarūpasamudayaṁ, nāmarūpajātikaṁ, nāmarūpappabhavanti evaṁ pariggahaṭṭhena saccaṁ. Saḷāyatanañca pajānāti, saḷāyatanasamudayañca pajānāti, saḷāyatananirodhañca pajānāti, saḷāyatananirodhagāminiṁ paṭipadañca pajānāti, evaṁ paṭivedhaṭṭhena saccaṁ.

Nāmarūpaṁ kiṁnidānaṁ, kiṁsamudayaṁ, kiṁjātikaṁ, kiṁpabhavanti evaṁ esanaṭṭhena saccaṁ. Nāmarūpaṁ viññāṇanidānaṁ, viññāṇasamudayaṁ, viññāṇajātikaṁ,

viññāṇappabhavanti evaṁ pariggahaṭṭhena saccaṁ. Nāmarūpañca pajānāti, nāmarūpasamudayañca pajānāti, nāmarūpanirodhañca pajānāti, nāmarūpanirodhagāminiṁ paṭipadañca pajānāti, evaṁ paṭivedhaṭṭhena saccaṁ.

Viññāṇaṁ kiṁnidānaṁ, kiṁsamudayaṁ, kiṁjātikaṁ, kiṁpabhavanti evaṁ esanaṭṭhena saccaṁ. Viññāṇaṁ saṅkhāranidānaṁ, saṅkhārasamudayaṁ, saṅkhārajātikaṁ, saṅkhārappabhavanti evaṁ pariggahaṭṭhena saccaṁ. Viññāṇañca pajānāti, viññāṇasamudayañca pajānāti, viññāṇanirodhañca pajānāti, viññāṇanirodhagāminiṁ paṭipadañca pajānāti, evaṁ paṭivedhaṭṭhena saccaṁ.

Saṅkhārā kiṁnidānā, kiṁsamudayā, kiṁjātikā, kiṁpabhavāti evaṁ esanaṭṭhena saccaṁ. Saṅkhārā avijjānidānā, avijjāsamudayā, avijjājātikā, avijjāpabhāvāti evaṁ pariggahaṭṭhena saccaṁ. Saṅkhāre ca pajānāti, saṅkhārasamudayañca pajānāti, saṅkhāranirodhañca pajānāti, saṅkhāranirodhagāminiṁ paṭipadañca pajānāti, evaṁ paṭivedhaṭṭhena saccaṁ.

16. Jarāmaraṇaṁ dukkhasaccaṁ, jāti samudayasaccaṁ, ubhinnampi nissaraṇaṁ nirodhasaccaṁ, nirodhappajānanā maggasaccaṁ. . Jāti dukkhasaccaṁ, bhavo samudayasaccaṁ, ubhinnampi nissaraṇaṁ nirodhasaccaṁ, nirodhappajānanā maggasaccaṁ. . Bhavo dukkhasaccaṁ, upādānaṁ samudayasaccaṁ, ubhinnampi nissaraṇaṁ nirodhasaccaṁ, nirodhappajānanā maggasaccaṁ. . Upādānaṁ dukkhasaccaṁ, taṇhā samudayasaccaṁ, ubhinnampi nissaraṇaṁ nirodhasaccaṁ, nirodhappajānanā maggasaccaṁ. . Taṇhā dukkhasaccaṁ, vedanā samudayasaccaṁ, ubhinnampi nissaraṇaṁ nirodhasaccaṁ, nirodhappajānanā maggasaccaṁ. . Vedanā dukkhasaccaṁ, phasso samudayasaccaṁ, ubhinnampi nissaraṇaṁ nirodhasaccaṁ, nirodhappajānanā maggasaccaṁ. . Phasso dukkhasaccaṁ, saḷāyatanaṁ samudayasaccaṁ, ubhinnampi nissaraṇaṁ nirodhasaccaṁ, nirodhappajānanā maggasaccaṁ. . Saḷāyatanaṁ dukkhasaccaṁ, nāmarūpaṁ samudayasaccaṁ, ubhinnampi nissaraṇaṁ nirodhasaccaṁ, nirodhappajānanā maggasaccaṁ. . Nāmarūpaṁ dukkhasaccaṁ, viññāṇaṁ samudayasaccaṁ, ubhinnampi nissaraṇaṁ nirodhasaccaṁ, nirodhappajānanā maggasaccaṁ. . Viññāṇaṁ dukkhasaccaṁ, saṅkhārā samudayasaccaṁ, ubhinnampi nissaraṇaṁ nirodhasaccaṁ, nirodhappajānanā maggasaccaṁ. . Saṅkhārā dukkhasaccaṁ, avijjā samudayasaccaṁ, ubhinnampi nissaraṇaṁ nirodhasaccaṁ, nirodhappajānanā maggasaccaṁ.

Jarāmaraṇaṁ siyā dukkhasaccaṁ, siyā samudayasaccaṁ, ubhinnampi nissaraṇaṁ nirodhasaccaṁ, nirodhappajānanā maggasaccaṁ. . Jāti siyā dukkhasaccaṁ, siyā samudayasaccaṁ -pa-. Bhavo siyā dukkhasaccaṁ, siyā samudayasaccaṁ, ubhinnampi nissaraṇaṁ nirodhasaccaṁ, nirodhappajānanā maggasaccanti.

Saccakathā niṭṭhitā.

Bhāṇavāro.

---

3. Bojjhaṅgakathā

17. Sāvatthinidānaṁ. . Sattime bhikkhave[1] bojjhaṅgā, katame satta? Satisambojjhaṅgo dhammavicayasambojjhaṅgo vīriyasambojjhaṅgo pītisambojjhaṅgo passaddhisambojjhaṅgo samādhisambojjhaṅgo upekkhāsambojjhaṅgo. Ime kho bhikkhave satta bojjhaṅgā.

Bojjhaṅgāti kenaṭṭhena bojjhaṅgā? Bodhāya saṁvattantīti bojjhaṅgā. Bujjhantīti bojjhaṅgā, anubujjhantīti bojjhaṅgā, paṭibujjhantīti bojjhaṅgā, sambujjhantīti bojjhaṅgā. (1)

Bujjhanaṭṭhena bojjhaṅgā, anubujjhanaṭṭhena bojjhaṅgā, paṭibujjhanaṭṭhena bojjhaṅgā, sambujjhanaṭṭhena bojjhaṅgā. (2)

Bodhentīti bojjhaṅgā, anubodhentīti bojjhaṅgā, paṭibodhentīti bojjhaṅgā, sambodhentīti bojjhaṅgā. (3)

Bodhanaṭṭhena bojjhaṅgā, anubodhanaṭṭhena bojjhaṅgā, paṭibodhanaṭṭhena bojjhaṅgā, sambodhanaṭṭhena bojjhaṅgā. (4)

Bodhipakkhiyaṭṭhena bojjhaṅgā, anubodhipakkhiyaṭṭhena bojjhaṅgā, paṭibodhipakkhiyaṭṭhena bojjhaṅgā, sambodhipakkhiyaṭṭhena bojjhaṅgā. (5) (Pañcamacatukkaṁ)

Buddhilabhanaṭṭhena bojjhaṅgā, buddhipaṭilabhanaṭṭhena bojjhaṅgā, buddhiropanaṭṭhena bojjhaṅgā, buddhi-abhiropanaṭṭhena bojjhaṅgā, buddhipāpanaṭṭhena bojjhaṅgā, buddhisampāpanaṭṭhena bojjhaṅgā. (Chakkaṁ)

---

1. Saṁ 3. 75 piṭṭhe.

Mūlamūlakādidasaka

18. Mūlaṭṭhena bojjhaṅgā, mūlacariyaṭṭhena bojjhaṅgā, mūlapariggahaṭṭhena bojjhaṅgā, mūlaparivāraṭṭhena bojjhaṅgā, mūlaparipūraṇaṭṭhena[1] bojjhaṅgā, mūlaparipākaṭṭhena bojjhaṅgā, mūlapaṭisambhidaṭṭhena bojjhaṅgā, mūlapaṭisambhidāpāpanaṭṭhena bojjhaṅgā, mūlapaṭisambhidāya vasībhāvaṭṭhena bojjhaṅgā, mūlapaṭisambhidāya vasībhāvappattānampi bojjhaṅgā. (1)

Hetuṭṭhena bojjhaṅgā, hetucariyaṭṭhena bojjhaṅgā, hetupariggahaṭṭhena bojjhaṅgā, hetuparivāraṭṭhena bojjhaṅgā, hetuparipūraṇaṭṭhena bojjhaṅgā, hetuparipākaṭṭhena bojjhaṅgā, hetupaṭisambhidaṭṭhena bojjhaṅgā, hetupaṭisambhidāpāpanaṭṭhena bojjhaṅgā, hetupaṭisambhidāya vasībhāvaṭṭhena bojjhaṅgā, hetupaṭisambhidāya vasībhāvappattānampi bojjhaṅgā. (2)

Paccayaṭṭhena bojjhaṅgā, paccayacariyaṭṭhena bojjhaṅgā, paccayapariggahaṭṭhena bojjhaṅgā, paccayaparivāraṭṭhena bojjhaṅgā, paccayaparipūraṇaṭṭhena bojjhaṅgā, paccayaparipākaṭṭhena bojjhaṅgā, paccayapaṭisambhidaṭṭhena bojjhaṅgā, paccayapaṭisambhidāpāpanaṭṭhena bojjhaṅgā, paccayapaṭisambhidāya vasībhāvaṭṭhena bojjhaṅgā, paccayapaṭisambhidāya vasībhāvappattānampi bojjhaṅgā. (3)

Visuddhaṭṭhena bojjhaṅgā, visuddhicariyaṭṭhena bojjhaṅgā, visuddhipariggahaṭṭhena bojjhaṅgā, visuddhiparivāraṭṭhena bojjhaṅgā, visuddhiparipūraṇaṭṭhena bojjhaṅgā, visuddhiparipākaṭṭhena bojjhaṅgā, visuddhipaṭisambhidaṭṭhena bojjhaṅgā, visuddhipaṭisambhidāpāpanaṭṭhena bojjhaṅgā, visuddhipaṭisambhidāya vasībhāvaṭṭhena bojjhaṅgā, visuddhipaṭisambhidāya vasībhāvappattānampi bojjhaṅgā. (4)

Anavajjaṭṭhena bojjhaṅgā, anavajjacariyaṭṭhena bojjhaṅgā, anavajjapariggahaṭṭhena bojjhaṅgā, anavajjaparivāraṭṭhena bojjhaṅgā, anavajjaparipūraṇaṭṭhena bojjhaṅgā, anavajjaparipākaṭṭhena bojjhaṅgā, anavajjapaṭisambhidaṭṭhena bojjhaṅgā, anavajjapaṭisambhidāpāpanaṭṭhena bojjhaṅgā, anavajjapaṭisambhidāya vasībhāvaṭṭhena bojjhaṅgā, anavajjapaṭisambhidāya vasībhāvappattānampi bojjhaṅgā. (5)

Nekkhammaṭṭhena bojjhaṅgā, nekkhammacariyaṭṭhena bojjhaṅgā, nekkhammapariggahaṭṭhena bojjhaṅgā, nekkhammaparivāraṭṭhena bojjhaṅgā, nekkhammaparipūraṇaṭṭhena bojjhaṅgā,

1. Mūlaparipūraṭṭhena (Syā, Ka) evamuparipi.

nekkhammaparipākaṭṭhena bojjhaṅgā, nekkhammapaṭisambhidaṭṭhena bojjhaṅgā, nekkhammapaṭisambhidāpāpanaṭṭhena bojjhaṅgā, nekkhammapaṭisambhidāya vasībhāvaṭṭhena bojjhaṅgā, nekkhammapaṭisambhidāya vasībhāvappattānampi bojjhaṅgā. (6)

Vimuttaṭṭhena bojjhaṅgā, vimutticariyaṭṭhena bojjhaṅgā, vimuttipariggahaṭṭhena bojjhaṅgā, vimuttiparivāraṭṭhena bojjhaṅgā, vimuttiparipūraṇaṭṭhena bojjhaṅgā, vimuttiparipākaṭṭhena bojjhaṅgā, vimuttipaṭisambhidaṭṭhena bojjhaṅgā, vimuttipaṭisambhidāpāpanaṭṭhena bojjhaṅgā, vimuttipaṭisambhidāya vasībhāvaṭṭhena bojjhaṅgā, vimuttipaṭisambhidāya vasībhāvappattānampi bojjhaṅgā. (7)

Anāsavaṭṭhena bojjhaṅgā, anāsavacariyaṭṭhena bojjhaṅgā, anāsavapariggahaṭṭhena bojjhaṅgā, anāsavaparivāraṭṭhena bojjhaṅgā, anāsavaparipūraṇaṭṭhena bojjhaṅgā, anāsavaparipākaṭṭhena bojjhaṅgā, anāsavapaṭisambhidaṭṭhena bojjhaṅgā, anāsavapaṭisambhidāpāpanaṭṭhena bojjhaṅgā, anāsavapaṭisambhidāya vasībhāvaṭṭhena bojjhaṅgā, anāsavapaṭisambhidāya vasībhāvappattānampi bojjhaṅgā. (8)

Vivekaṭṭhena bojjhaṅgā, vivekacariyaṭṭhena bojjhaṅgā, vivekapariggahaṭṭhena bojjhaṅgā, vivekaparivāraṭṭhena bojjhaṅgā, vivekaparipūraṇaṭṭhena bojjhaṅgā, vivekaparipākaṭṭhena bojjhaṅgā, vivekapaṭisambhidaṭṭhena bojjhaṅgā, vivekapaṭisambhidāpāpanaṭṭhena bojjhaṅgā, vivekapaṭisambhidāya vasībhāvaṭṭhena bojjhaṅgā, vivekapaṭisambhidāya vasībhāvappattānampi bojjhaṅgā. (9)

Vosaggaṭṭhena bojjhaṅgā, vosaggacariyaṭṭhena bojjhaṅgā, vosaggapariggahaṭṭhena bojjhaṅgā, vosaggaparivāraṭṭhena bojjhaṅgā, vosaggaparipūraṇaṭṭhena bojjhaṅgā, vosaggaparipākaṭṭhena bojjhaṅgā, vosaggapaṭisambhidaṭṭhena bojjhaṅgā, vosaggapaṭisambhidāpāpanaṭṭhena bojjhaṅgā, vosaggapaṭisambhidāya vasībhāvaṭṭhena bojjhaṅgā, vosaggapaṭisambhidāya vasībhāvappattānampi bojjhaṅgā. (10)

19. Mūlaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, hetuṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, paccayaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, visuddhaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, anavajjaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, nekkhammaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, vimuttaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, anāsavaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, vivekaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, vosaggaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā.

Mūlacariyaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, hetucariyaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, paccayacariyaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, visuddhicariyaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, anavajjacariyaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, nekkhammacariyaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, vimutticariyaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, anāsavacariyaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, vivekacariyaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, vosaggacariyaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā.

Mūlapariggahaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā -pa- vosaggapariggahaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Mūlaparivāraṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā -pa- vosaggaparivāraṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Mūlaparipūraṇaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā -pa- vosaggaparipūraṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Mūlaparipākaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā -pa- vosaggaparipākaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Mūlapaṭisambhidaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā -pa- vosaggapaṭisambhidaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. . Mūlapaṭisambhidāpāpanaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā -pa- vosaggapaṭisambhidāpāpanaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. . Mūlapaṭisambhidāya vasībhāvaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā -pa- vosaggapaṭisambhidāya vasībhāvaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā -pa-.

Pariggahaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, parivāraṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, paripūraṇaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, ekaggaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, avikkhepaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, paggahaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, avisāraṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, anāvilaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, aniñjanaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, ekattupaṭṭhānavasena cittassa ṭhitaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, ārammaṇaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, gocaraṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, pahānaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, pariccāgaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, vuṭṭhānaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, vivaṭṭanaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, santaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, paṇītaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, vimuttaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, anāsavaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, taraṇaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, animittaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, appaṇihitaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, suññataṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, ekarasaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, anativattanaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, yuganaddhaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, niyyānaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, hetuṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, dassanaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, ādhipateyyaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā.

Samathassa avikkhepaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, vipassanāya anupassanaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, samathavipassanānaṁ ekarasaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, yuganaddhassa anativattanaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā.

Sikkhāya samādānaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, ārammaṇassa gocaraṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, līnassa cittassa paggahaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, uddhatassa cittassa niggahaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Ubhovisuddhānaṁ ajjhupekkhanaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Visesādhigamaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Uttaripaṭivedhaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Saccābhisamayaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Nirodhe patiṭṭhāpakaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā.

Saddhindriyassa adhimokkhaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā -pa- paññindriyassa dassanaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Saddhābalassa assaddhiye akampiyaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā -pa- paññābalassa avijjāya akampiyaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Satisambojjhaṅgassa upaṭṭhānaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā -pa- upekkhāsambojjhaṅgassa paṭisaṅkhānaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Sammādiṭṭhiyā dassanaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā -pa- sammāsamādhissa avikkhepaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā.

Indriyānaṁ ādhipateyyaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Balānaṁ akampiyaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Niyyānaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Maggassa hetuṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Satipaṭṭhānānaṁ upaṭṭhānaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Sammappadhānānaṁ padahanaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Iddhipādānaṁ ijjhanaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Saccānaṁ tathaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Payogānaṁ paṭippassaddhaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Phalānaṁ sacchikiriyaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā.

Vitakkassa abhiniropanaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Vicārassa upavicāraṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Pītiyā pharaṇaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Sukhassa abhisandanaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Cittassa ekaggaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā.

Āvajjanaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Vijānanaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Pajānanaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Sañjānanaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Ekodaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Abhiññāya ñātaṭṭhaṁ[1] bujjhantīti bojjhaṅgā. Pariññāya tīraṇaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Pahānassa pariccāgaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Bhāvanāya ekarasaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Sacchikiriyāya phassanaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Khandhānaṁ khandhaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Dhātūnaṁ dhātuṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Āyatanānaṁ āyatanaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Saṅkhatānaṁ saṅkhataṭṭhaṁ bujjhatīti bojjhaṅgā. Asaṅkhatassa asaṅkhataṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā.

---

1. Abhiññeyyatthaṁ (Syā) 17 piṭṭhe passitabbā.

Cittaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Cittānantariyaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Cittassa vuṭṭhānaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Cittassa vivaṭṭanaṭṭhaṁ[1] bujjhantīti bojjhaṅgā. Cittassa hetuṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Cittassa paccayaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Cittassa vatthuṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Cittassa bhūmaṭṭhaṁ[2] bujjhantīti bojjhaṅgā. Cittassa ārammaṇaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Cittassa gocaraṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Cittassa cariyaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Cittassa gataṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Cittassa abhinīhāraṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Cittassa niyyānaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Cittassa nissaraṇaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā.

Ekatte āvajjanaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Ekatte vijānanaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Ekatte pajānanaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Ekatte sañjānanaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Ekatte ekodaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. ( )[3] Ekatte pakkhandanaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Ekatte pasīdanaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Ekatte santiṭṭhanaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Ekatte vimuccanaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Ekatte "etaṁ santan"ti passanaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Ekatte yānīkataṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Ekatte vatthukataṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Ekatte anuṭṭhitaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Ekatte paricitaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Ekatte susamāraddhaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Ekatte pariggahaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Ekatte parivāraṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Ekatte paripūraṇaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Ekatte samodhānaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Ekatte adhiṭṭhānaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Ekatte āsevanaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Ekatte bhāvanaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Ekatte bahulīkammaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Ekatte susamuggataṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Ekatte suvimuttaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Ekatte bujjhanaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā.Ekatte anubujjhanaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Ekatte paṭibujjhanaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Ekatte sambujjhanaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Ekatte bodhanaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Ekatte anubodhanaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Ekatte paṭibodhanaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Ekatte sambujjhanaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Ekatte bodhipakkhiyaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Ekatte anubodhipakkhiyaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Ekatte paṭibodhipakkhiyaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Ekatte sambodhipakkhiyaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Ekatte

---

1. Vivajjanaṭṭhaṁ (Syā) 2. Bhummaṭṭhaṁ (Syā) 18 piṭṭhe passitabbā.
3. (Ekatte upanibandhanaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā) (sabbattha)

jotanaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Ekatte ujjotanaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Ekatte anujotanaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Ekatte paṭijotanaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Ekatte sañjotanaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā.

Patāpanaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Virocanaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Kilesānaṁ santāpanaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Amalaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Vimalaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Nimmalaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Samaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Samayaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, vivekaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, vivekacariyaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, virāgaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, virāgacariyaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, nirodhaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, nirodhacariyaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, vosaggaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, vosaggacariyaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, vimuttaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, vimutticariyaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā.

Chandaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, chandassa mūlaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, chandassa pādaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, chandassa padhānaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, chandassa ijjhanaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, chandassa adhimokkhaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, chandassa paggahaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, chandassa upaṭṭhānaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, chandassa avikkhepaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, chandassa dassanaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā.

Vīriyaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā -pa-. Cittaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā -pa-. Vīmaṁsaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, vīmaṁsāya mūlaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, vīmaṁsāya pādaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, vīmaṁsāya padhānaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Vīmaṁsāya ijjhanaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, vīmaṁsāya adhimokkhaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, vīmaṁsāya paggahaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, vīmaṁsāya upaṭṭhānaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, vīmaṁsāya avikkhepaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, vīmaṁsāya dassanaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā.

Dukkhaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Dukkhassa pīḷanaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, dukkhassa saṅkhataṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, dukkhassa santāpaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, dukkhassa vipariṇāmaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Samudayaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Samudayassa āyūhanaṭṭhaṁ. Nidānaṭṭhaṁ. Saññogaṭṭhaṁ. Palibodhaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Nirodhaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, nirodhassa nissaraṇaṭṭhaṁ. Vivekaṭṭhaṁ. Asaṅkhataṭṭhaṁ. Amataṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Maggaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, maggassa niyyānaṭṭhaṁ. Hetuṭṭhaṁ. Dassanaṭṭhaṁ. Ādhipateyyaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā.

Tathaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, anattaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, saccaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, paṭivedhaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, abhijānanaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, parijānanaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, dhammaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, dhātuṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, ñātaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, sacchikiriyaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, phassanaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, abhisamayaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā.

Nekkhammaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, abyāpādaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, ālokasaññaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, avikkhepaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, dhammavavatthānaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, ñāṇaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, pāmojjaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, paṭhamaṁ jhānaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā -pa- arahattamaggaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. arahattaphalasamāpattiṁ bujjhantīti bojjhaṅgā.

Adhimokkhaṭṭhena saddhindriyaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā -pa-. Dassanaṭṭhena paññindriyaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. . Assaddhiye akampiyaṭṭhena saddhābalaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā -pa-. Avijjāya akampiyaṭṭhena paññābalaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. . Upaṭṭhānaṭṭhena satisambojjhaṅgaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā -pa-. Paṭisaṅkhānaṭṭhena upekkhāsambojjhaṅgaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā.

Dassanaṭṭhena sammādiṭṭhiṁ bujjhantīti bojjhaṅgā -pa-. Avikkhepaṭṭhena sammāsamādhiṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. . Ādhipateyyaṭṭhena indriyaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, akampiyaṭṭhena balaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, niyyānaṭṭhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, hetuṭṭhena maggaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, upaṭṭhānaṭṭhena satipaṭṭhānaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, padahanaṭṭhena sammappadhānaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, ijjhanaṭṭhena iddhipādaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, tathaṭṭhena saccaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, avikkhepaṭṭhena samathaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā. Anupassanaṭṭhena vipassanaṁ -pa- ekarasaṭṭhena samathavipassanaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, anativattanaṭṭhena yuganaddhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, saṁvaraṭṭhena sīlavisuddhiṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, avikkhepaṭṭhena cittavisuddhiṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, dassanaṭṭhena diṭṭhivisuddhiṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, muttaṭṭhena vimokkhaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, paṭivedhaṭṭhena vijjaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, pariccāgaṭṭhena vimuttiṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, samucchedaṭṭhena khaye ñāṇaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā, paṭippassaddhaṭṭhena anuppāde ñāṇaṁ bujjhantīti bojjhaṅgā.

Chandaṁ mūlaṭṭhena bujjhantīti bojjhaṅgā, manasikāraṁ samuṭṭhānaṭṭhena bujjhantīti bojjhaṅgā, phassaṁ samodhānaṭṭhena bujjhantīti bojjhaṅgā, vedanaṁ samosaraṇaṭṭhena bujjhantīti bojjhaṅgā, samādhiṁ pamukhaṭṭhena bujjhantīti bojjhaṅgā, satiṁ

ādhipateyyaṭṭhena bujjhantīti bojjhaṅgā, paññaṁ taduttaraṭṭhena bujjhantīti bojjhaṅgā, vimuttiṁ sāraṭṭhena bujjhantīti bojjhaṅgā, amatogadhaṁ nibbānaṁ pariyosānaṭṭhena bujjhantīti bojjhaṅgā.

20. Sāvatthinidānaṁ. . Tatra kho āyasmā Sāriputto bhikkhū āmantesi "āvuso bhikkhavo"ti[1]. "Āvuso"ti kho te bhikkhū āyasmato Sāriputtassa paccassosuṁ. Āyasmā Sāriputto etadavoca—

Sattime āvuso bojjhaṅgā. Katame satta? Satisambojjhaṅgo dhammavicayasambojjhaṅgo -pa- upekkhāsambojjhaṅgo, ime kho āvuso satta bojjhaṅgā. Imesaṁ khvāhaṁ āvuso sattannaṁ bojjhaṅgānaṁ yena yena bojjhaṅgena ākaṅkhāmi pubbaṇhasamayaṁ viharituṁ, tena tena bojjhaṅgena pubbaṇhasamayaṁ viharāmi. Yena yena bojjhaṅgena ākaṅkhāmi majjhanhikasamayaṁ -pa- sāyanhasamayaṁ viharituṁ, tena tena bojjhaṅgena sāyanhasamayaṁ viharāmi. Satisambojjhaṅgo iti ce me āvuso hoti, "appamāṇo"ti me hoti, "susamāraddho"ti me hoti, "tiṭṭhantaṁ ca naṁ[2] tiṭṭhatī"ti pajānāmi, sacepi me cavati, "idappaccayā me cavatī"ti pajānāmi. Dhammavicayasambojjhaṅgo -pa- upekkhāsambojjhaṅgo iti ce me āvuso hoti, "appamāṇo"ti me hoti, "susamāraddho"ti me hoti, "tiṭṭhantaṁ ca naṁ tiṭṭhatī"ti pajānāmi. Sacepi me cavati, "idappaccayā me cavatī"ti pajānāmi.

Seyyathāpi āvuso rañño vā rājamahāmattassa vā nānārattānaṁ dussānaṁ dussakaraṇḍako pūro assa, so yaññadeva dussayugaṁ ākaṅkheyya pubbaṇhasamayaṁ pārupituṁ, taṁ tadeva dussayugaṁ pubbaṇhasamayaṁ pārupeyya. Yaññadeva dussayugaṁ ākaṅkheyya majjhanhikasamayaṁ -pa- sāyanhasamayaṁ pārupituṁ, taṁ tadeva dussayugaṁ sāyanhasamayaṁ pārupeyya, evameva khvāhaṁ āvuso imesaṁ sattannaṁ bojjhaṅgānaṁ yena yena bojjhaṅgena ākaṅkhāmi pubbaṇhasamayaṁ viharituṁ, tena tena bojjhaṅgena pubbaṇhasamayaṁ viharāmi. Yena yena bojjhaṅgena ākaṅkhāmi majjhanhikasamayaṁ -pa-

1. Āvusoti (Syā) Saṁ 3. 64 piṭṭhe passitabbā.
2. Tiṭṭhantaṁ caraṁ (Syā) Saṁ 3. 64 piṭṭhe passitabbā.

sāyanhasamayaṁ viharituṁ, tena tena bojjhaṅgena sāyanhasamayaṁ vihārāmi. Satisambojjhaṅgo iti ce me āvuso hoti, "appamāṇo"ti me hoti, "susamāraddho"ti me hoti, "tiṭṭhantaṁ ca naṁ tiṭṭhatī"ti pajānāmi, sacepi me cavati, "idappaccayā me cavatī"ti pajānāmi -pa- upekkhāsambojjhaṅgo iti ce me āvuso hoti, "appamāṇo"ti me hoti, "susamāraddho"ti me hoti, "tiṭṭhantaṁ ca naṁ tiṭṭhatī"ti pajānāmi, sacepi me cavati, "idappaccayā me cavatī"ti pajānāmi.

Suttantaniddesa

21. Kathaṁ **satisambojjhaṅgo iti ce me hotī**ti bojjhaṅgo? Yāvatā nirodhū'paṭṭhāti, tāvatā satisambojjhaṅgo, iti ce me hotīti bojjhaṅgo. Seyyathāpi telappadīpassa jhāyato yāvatā acci, tāvatā vaṇṇo. Yāvatā vaṇṇo, tāvatā acci. Evameva yāvatā nirodhū'paṭṭhāti, tāvatā satisambojjhaṅgo. Iti ce me hotīti bojjhaṅgo.

Kathaṁ **appamāṇo iti ce me hotī**ti bojjhaṅgo? Pamāṇabaddhā[1] kilesā sabbe ca pariyuṭṭhānā ye ca saṅkhārā ponobhavikā, appamāṇo nirodho acalaṭṭhena asaṅkhataṭṭhena yāvatā nirodhū'paṭṭhāti, tāvatā appamāṇo iti ce me hotīti bojjhaṅgo.

Kathaṁ **susamāraddho iti ce me hotī**ti bojjhaṅgo? Visamā kilesā sabbe ca pariyuṭṭhānā ye ca saṅkhārā ponobhavikā, samadhammo nirodho santaṭṭhena paṇītaṭṭhena. Yāvatā nirodhū'paṭṭhāti, tāvatā susamāraddho, iti ce me hotīti bojjhaṅgo.

Kathaṁ **"tiṭṭhantaṁ ca naṁ tiṭṭhatī"ti pajānāmi, sacepi cavati, "idappaccayā cavatī"ti pajānāmi**? Katihākārehi satisambojjhaṅgo tiṭṭhati, katihākārehi satisambojjhaṅgo cavati? Aṭṭhahākārehi satisambojjhaṅgo tiṭṭhati, aṭṭhahākārehi satisambojjhaṅgo cavati.

---

1. Pamāṇavantā (Syā), Aṭṭhakathā oloketabbā.

Katamehi **aṭṭhahākārehi satisambojjhaṅgo tiṭṭhati?** Anuppādaṁ āvajjitattā satisambojjhaṅgo tiṭṭhati, uppādaṁ anāvajjitattā satisambojjhaṅgo tiṭṭhati, appavattaṁ āvajjitattā satisambojjhaṅgo tiṭṭhati, pavattaṁ anāvajjitattā satisambojjhaṅgo tiṭṭhati, animittaṁ āvajjitattā satisambojjhaṅgo tiṭṭhati, nimittaṁ anāvajjitattā satisambojjhaṅgo tiṭṭhati, nirodhaṁ āvajjitattā satisambojjhaṅgo tiṭṭhati, saṅkhāre anāvajjitattā satisambojjhaṅgo tiṭṭhati, imehi aṭṭhahākārehi satisambojjhaṅgo tiṭṭhati.

Katamehi **aṭṭhahākārehi satisambojjhaṅgo cavati?** Uppādaṁ āvajjitattā satisambojjhaṅgo cavati, anuppādaṁ anāvajjitattā satisambojjhaṅgo cavati, pavattaṁ āvajjitattā satisambojjhaṅgo cavati, appavattaṁ anāvajjitattā satisambojjhaṅgo cavati, nimittaṁ āvajjitattā satisambojjhaṅgo cavati, animittaṁ anāvajjitattā satisambojjhaṅgo cavati, saṅkhāre āvajjitattā satisambojjhaṅgo cavati, nirodhaṁ anāvajjitattā satisambojjhaṅgo cavati. Imehi aṭṭhahākārehi satisambojjhaṅgo cavati. . Evaṁ "tiṭṭhantaṁ ca naṁ tiṭṭhatī"ti pajānāmi. Sacepi cavati, "idappaccayā me cavatī"ti pajānāmi -pa-.

Kathaṁ **upekkhāsambojjhaṅgo iti ce me hotī**ti bojjhaṅgo? Yāvatā nirodhū'paṭṭhāti, tāvatā upekkhāsambojjhaṅgo iti ce me hotīti bojjhaṅgo. Seyyathāpi telappadīpassa jhāyato yāvatā acci, tāvatā vaṇṇo. Yāvatā vaṇṇo, tāvatā acci. Evameva yāvatā nirodhū'paṭṭhāti, tāvatā upekkhāsambojjhaṅgo iti ce hotīti bojjhaṅgo.

Kathaṁ **appamāṇo iti ce hotī**ti bojjhaṅgo? Pamāṇabaddhā kilesā sabbe ca pariyuṭṭhānā ye ca saṅkhārā ponobhavikā, appamāṇo nirodho acalaṭṭhena asaṅkhataṭṭhena. Yāvatā nirodhū'paṭṭhāti, tāvatā appamāṇo iti ce hotīti bojjhaṅgo.

Kathaṁ **susamāraddho iti ce hotī**ti bojjhaṅgo? Visamā kilesā sabbe ca pariyuṭṭhānā ye ca saṅkhārā ponobhavikā, samadhammo

nirodho santaṭṭhena paṇītaṭṭhena. Yāvatā nirodhūpaṭṭhāti, tāvatā susamāraddho, iti ce hotīti bojjhaṅgo.

Kathaṁ **"tiṭṭhantaṁ ca naṁ tiṭṭhatī"ti pajānāmi. Sacepi cavati, "idappaccayā me cavatī"ti pajānāmi?** Katihākārehi upekkhāsambojjhaṅgo tiṭṭhati, katihākārehi upekkhāsambojjhaṅgo cavati? Aṭṭhahākārehi upekkhāsambojjhaṅgo tiṭṭhati, aṭṭhahākārehi upekkhāsambojjhaṅgo cavati.

Katamehi **aṭṭhahākārehi upekkhāsambojjhaṅgo tiṭṭhati?** Anuppādaṁ āvajjitattā upekkhāsambojjhaṅgo tiṭṭhati, uppādaṁ anāvajjitattā upekkhāsambojjhaṅgo tiṭṭhati, appavattaṁ āvajjitattā upekkhāsambojjhaṅgo tiṭṭhati, pavattaṁ anāvajjitattā upekkhāsambojjhaṅgo tiṭṭhati, animittaṁ āvajjitattā upekkhāsambojjhaṅgo tiṭṭhati, nimittaṁ anāvajjitattā upekkhāsambojjhaṅgo tiṭṭhati, nirodhaṁ āvajjitattā upekkhāsambojjhaṅgo tiṭṭhati, saṅkhāre anāvajjitattā upekkhāsambojjhaṅgo tiṭṭhati. Imehi aṭṭhahākārehi upekkhāsambojjhaṅgo tiṭṭhati.

Katamehi **aṭṭhahākārehi upekkhāsambojjhaṅgo cavati?** Uppādaṁ āvajjitattā upekkhāsambojjhaṅgo cavati, anuppādaṁ anāvajjitattā upekkhāsambojjhaṅgo cavati, pavattaṁ āvajjitattā upekkhāsambojjhaṅgo cavati, appavattaṁ anāvajjitattā upekkhāsambojjhaṅgo cavati, nimittaṁ āvajjitattā upekkhāsambojjhaṅgo cavati, animittaṁ anāvajjitattā upekkhāsambojjhaṅgo cavati, saṅkhāre āvajjitattā upekkhāsambojjhaṅgo cavati, nirodhaṁ anāvajjitattā upekkhāsambojjhaṅgo cavati. Imehi aṭṭhahākārehi upekkhāsambojjhaṅgo cavati, evaṁ "tiṭṭhantaṁ ca naṁ tiṭṭhatī"ti pajānāmi. Sacepi cavati, "idappaccayā me cavatī"ti pajānāmi.

Bojjhaṅgakathā niṭṭhitā.

---

4. Mettākathā

22. Sāvatthinidānaṁ. . Mettāya bhikkhave cetovimuttiyā āsevitāya bhāvitāya bahulīkatāya yānīkatāya vatthukatāya

anuṭṭhitāya paricitāya susamāraddhāya ekādasānisaṁsā pāṭikaṅkhā—katame ekādasa? Sukhaṁ supati, sukhaṁ paṭibujjhati, na pāpakaṁ supinaṁ passati, manussānaṁ piyo hoti, amanussānaṁ piyo hoti, devatā rakkhanti, nāssa aggi vā visaṁ vā satthaṁ vā kamati, tuvaṭaṁ cittaṁ samādhiyati, mukhavaṇṇo vippasīdati, asammūḷho kālaṁ karoti, uttari[1] appaṭivijjhanto brahmalokūpago hoti. Mettāya bhikkhave cetovimuttiyā āsevitāya bhāvitāya bahulīkatāya yānīkatāya vatthukatāya anuṭṭhitāya paricitāya susamāraddhāya ime ekādasānisaṁsā pāṭikaṅkhā.

Atthi anodhiso pharaṇā mettācetovimutti, atthi odhiso pharaṇā mettācetovimutti, atthi disāpharaṇā mettācetovimutti. Katihākārehi anodhiso pharaṇā mettācetovimutti, katihākārehi odhiso pharaṇā mettācetovimutti, katihākārehi disāpharaṇā mettācetovimutti? Pañcahākārehi anodhiso pharaṇā mettācetovimutti, sattahākārehi odhiso pharaṇā mettācetovimutti, dasahākārehi disāpharaṇā mettācetovimutti.

Katamehi pañcahākārehi anodhiso pharaṇā mettācetovimutti? Sabbe sattā averā abyāpajjā[2] anīghā sukhī attānaṁ pariharantu. Sabbe pāṇā -pa-. Sabbe bhūtā -pa-. Sabbe puggalā -pa-. Sabbe attabhāvapariyāpannā averā abyāpajjā anīghā sukhī attānaṁ pariharantūti. Imehi pañcahākārehi anodhiso pharaṇā mettācetovimutti.

Katamehi sattahākārehi odhiso pharaṇā mettācetovimutti, sabbā itthiyo averā abyāpajjā anīghā sukhī attānaṁ pariharantu. Sabbe purisā -pa-. Sabbe ariyā -pa-. Sabbe anariyā -pa-. Sabbe devā -pa-. Sabbe manussā -pa-. Sabbe vinipātikā averā abyāpajjā anīghā sukhī attānaṁ pariharantūti imehi sattahākārehi odhiso pharaṇā mettācetovimutti.

Katamehi dasahākārehi disāpharaṇā mettācetovimutti, sabbe puratthimāya disāya sattā averā abyāpajjā anīghā sukhī attānaṁ

---

1. Uttariṁ (Syā, I) Aṁ 3. 542 piṭṭhe passitabbā.
2. Abyāpajjhā (Syā)

pariharantu. Sabbe pacchimāya disāya sattā -pa-. Sabbe uttarāya disāya sattā -pa-. Sabbe dakkhiṇāya disāya sattā -pa-. Sabbe puratthimāya anudisāya sattā -pa-. Sabbe pacchimāya anudisāya sattā -pa-. Sabbe uttarāya anudisāya sattā -pa-. Sabbe dakkhiṇāya anudisāya sattā -pa-. Sabbe heṭṭhimāya disāya sattā -pa-. Sabbe uparimāya disāya sattā averā abyāpajjā anīghā sukhī attānaṁ pariharantu. Sabbe puratthimāya disāya pāṇā -pa-. Bhūtā. Puggalā. Attabhāvapariyāpannā. Sabbā itthiyo. Sabbe purisā. Sabbe ariyā. Sabbe anariyā. Sabbe devā. Sabbe manussā. Sabbe vinipātikā averā abyāpajjā anīghā sukhī attānaṁ pariharantu. Sabbe pacchimāya disāya vinipātikā -pa-. Sabbe uttarāya disāya vinipātikā. Sabbe dakkhiṇāya disāya vinipātikā. Sabbe puratthimāya anudisāya vinipātikā. Sabbe pacchimāya anudisāya vinipātikā. Sabbe uttarāya anudisāya vinipātikā. Sabbe dakkhiṇāya anudisāya vinipātikā. Sabbe heṭṭhimāya disāya vinipātikā. Sabbe uparimāya disāya vinipātikā averā abyāpajjā anīghā sukhī attānaṁ pariharantūti imehi dasahākārehi disāpharaṇā mettācetovimutti.

1. Indriyavāra

23. Sabbesaṁ sattānaṁ pīḷanaṁ vajjetvā apīḷanāya, upaghātaṁ vajjetvā anupaghātena, santāpaṁ vajjetvā asantāpena pariyādānaṁ vajjetvā apariyādānena, vihesaṁ vajjetvā avihesāya sabbe sattā averino hontu, mā verino. Sukhino hontu, mā dukkhino. Sukhitattā hontu, mā dukkhitattāti imehi aṭṭhahākārehi sabbe satte mettāyatīti mettā. Taṁ dhammaṁ cetayatīti ceto. Sabbabyāpādapariyuṭṭhānehi vimuccatīti vimutti. Mettā ca ceto ca vimutti cāti mettācetovimutti.

Sabbe sattā averino hontu, khemino hontu, sukhino hontūti saddhāya adhimuccati. Saddhindriyaparibhāvitā hoti mettācetovimutti.

Sabbe sattā averino hontu, khemino hontu. Sukhino hontūti vīriyaṁ paggaṇhāti. Vīriyindriyaparibhāvitā hoti mettācetovimutti.

Sabbe sattā averino hontu, khemino hontu, sukhino hontūti satiṁ upaṭṭhāpeti. Satindriyaparibhāvitā hoti mettācetovimutti.

Sabbe sattā averino hontu, khemino hontu, sukhino hontūti cittaṁ samādahati. Samādhindriyaparibhāvitā hoti mettācetovimutti.

Sabbe sattā averino hontu, khemino hontu, sukhino hontūti paññāya pajānāti. Paññindriyaparibhāvitā hoti mettācetovimutti.

Imāni pañcindriyāni mettāya cetovimuttiyā āsevanā honti. Imehi pañcahi indriyehi mettācetovimutti āsevīyati. Imāni pañcindriyāni mettāya cetovimuttiyā bhāvanā honti. Imehi pañcahi indriyehi mettācetovimutti bhāvīyati. Imāni pañcindriyāni mettāya cetovimuttiyā bahulīkatā honti. Imehi pañcahi indriyehi mettācetovimutti bahulīkarīyati. Imāni pañcindriyāni mettāya cetovimuttiyā alaṅkārā honti. Imehi pañcahi indriyehi mettācetovimutti svālaṅkatā hoti. Imāni pañcindriyāni mettāya cetovimuttiyā parikkhārā honti. Imehi pañcahi indriyehi mettācetovimutti suparikkhatā hoti. Imāni pañcindriyāni mettāya cetovimuttiyā parivārā honti. Imehi pañcahi indriyehi mettācetovimutti suparivutā hoti. Imāni pañcindriyāni mettāya cetovimuttiyā āsevanā honti, bhāvanā honti, bahulīkatā honti, alaṅkārā honti, parikkhārā honti, parivārā honti, pāripūrī honti, sahagatā honti, sahajātā honti, saṁsaṭṭhā honti, sampayuttā honti, pakkhandanā honti, pasīdanā[1] honti, santiṭṭhanā honti, vimuccanā honti, "etaṁ santan"ti phassanā honti, yānīkatā honti, vatthukatā honti,

---

1. Saṁsīdanā (Ka, Sī-Ṭṭha)

anuṭṭhitā honti, paricitā honti, susamāraddhā honti, subhāvitā honti, svādhiṭṭhitā honti, susamuggatā honti, suvimuttā honti nibbattenti jotenti patāpenti.

2. Balavāra

24. Sabbe sattā averino hontu, khemino hontu, sukhino hontūti assaddhiye na kampati. Saddhābalaparibhāvitā hoti mettācetovimutti.

Sabbe sattā averino hontu, khemino hontu, sukhino hontūti kosajjena kampati. Vīriyabalaparibhāvitā hoti mettācetovimutti.

Sabbe sattā averino hontu, khemino hontu, sukhino hontūti pamāde na kampati. Satibalaparibhāvitā hoti mettācetivimutti.

Sabbe sattā averino hontu, khemino hontu, sukhino hontūti uddhacce na kampati. Samādhibalaparibhāvitā hoti mettācetivimutti.

Sabbe sattā averino hontu, khemino hontu, sukhino hontūti avijjāya na kampati. Paññābalaparibhāvitā hoti mettācetovimutti.

Imāni pañca balāni mettāya cetovimuttiyā āsevanā honti. Imehi pañcahi balehi mettācetovimutti āsevīyati. Imāni pañca balāni mettāya cetovimuttiyā bhāvanā honti. Imehi pañcahi balehi mettācetovimutti bhāvīyati. Imāni pañca balāni mettāya cetovimuttiyā bahulīkatā honti. Imehi pañcahi balehi mettācetovimutti bahulīkarīyati. Imāni pañca balāni mettāya cetovimuttiyā alaṅkārā honti. Imehi pañcahi balehi mettācetovimutti svālaṅkatā hoti. Imāni pañca balāni mettāya cetovimuttiyā parikkhārā honti. Imehi pañcahi balehi mettācetovimutti suparikkhatā hoti. Imāni pañca balāni mettāya cetovimuttiyā

parivārā honti. Imehi pañcahi balehi mettācetovimutti suparivutā hoti. Imāni pañca balāni mettāya cetovimuttiyā āsevanā honti, bhāvanā honti, bahulīkatā honti, alaṅkārā honti, parikkhārā honti, parivārā honti, pāripūrī honti, sahagatā honti, sahajātā honti, saṁsaṭṭhā honti, sampayuttā honti, pakkhandanā honti, pasīdanā honti, santiṭṭhanā honti, vimuccanā honti, "etaṁ santan"ti phassanā honti, yānīkatā honti, vatthukatā honti, anuṭṭhitā honti, paricitā honti, susamāraddhā honti, subhāvitā honti, svādhiṭṭhitā honti, susamuggatā honti, suvimuttā honti nibbattenti jotenti patāpenti.

3. Bojjhaṅgavāra

25. Sabbe sattā averino hontu, khemino hontu, sukhino hontūti satiṁ upaṭṭhāpeti. Satisambojjhaṅgaparibhāvitā hoti mettācetovimutti.

Sabbe sattā averino hontu, khemino hontu, sukhino hontūti paññāya pavicināti. Dhammavicayasambojjhaṅgaparibhāvitā hoti mettācetovimutti.

Sabbe sattā averino hontu, khemino hontu, sukhino hontūti vīriyaṁ paggaṇhāti. Vīriyasambojjhaṅgaparibhāvitā hoti mettācetovimutti.

Sabbe sattā averino hontu, khemino hontu, sukhino hontūti pariḷāhaṁ paṭippassambheti. Pītisambojjhaṅgaparibhāvitā hoti mettācetovimutti.

Sabbe sattā averino hontu, khemino hontu, sukhino hontūti duṭṭhullaṁ paṭippassambheti. Passaddhisambojjhaṅgaparibhāvitā hoti mettācetovimutti.

Sabbe sattā averino hontu, khemino hontu, sukhino hontūti cittaṁ samādahati. Samādhisambojjhaṅgaparibhāvitā hoti mettācetovimutti.

Sabbe sattā averino hontu, khemino hontu, sukhino hontūti ñāṇena kilese paṭisaṅkhāti. Upekkhāsambojjhaṅgaparibhāvitā hoti mettācetovimutti.

Ime satta bojjhaṅgā mettāya cetovimuttiyā āsevanā honti. Imehi sattahi bojjhaṅgehi mettācetovimutti āsevīyati. Ime satta bojjhaṅgā mettāya cetovimuttiyā bhāvanā honti. Imehi sattahi bojjhaṅgehi mettācetovimutti bhāvīyati. Ime satta bojjhaṅgā mettāya cetovimuttiyā bahulīkatā honti. Imehi sattahi bojjhaṅgehi mettācetovimutti bahulīkarīyati. Ime satta bojjhaṅgā mettāya cetovimuttiyā alaṅkārā honti. Imehi sattahi bojjhaṅgehi mettācetovimutti svālaṅkatā hoti. Ime satta bojjhaṅgā mettāya cetovimuttiyā parikkhārā honti. Imehi sattahi bojjhaṅgehi mettācetovimutti suparikkhatā hoti. Ime satta bojjhaṅgā mettāya cetovimuttiyā parivārā honti. Imehi sattahi bojjhaṅgehi mettācetovimutti suparivutā hoti. Ime satta bojjhaṅgā mettāya cetovimuttiyā āsevanā honti. Bhāvanā honti, bahulīkatā honti, alaṅkārā honti, parikkhārā honti, parivārā honti, pāripūrī hontī, sahagatā honti, sahajātā honti, saṁsaṭṭhā honti, sampayuttā honti, pakkhandanā honti, pasīdanā honti, santiṭṭhanā honti, vimuccanā honti, "etaṁ santan"ti phassanā honti, yānīkatā honti, vatthukatā honti, anuṭṭhitā honti, paricitā honti, susamāraddhā honti, subhāvitā honti, svādhiṭṭhitā honti, susamuggatā honti, suvimuttā honti nibbattenti jotenti patāpenti.

4. Maggaṅgavāra

26. Sabbe sattā averino hontu, khemino hontu, sukhino hontūti sammā passati. Sammādiṭṭhiparibhāvitā hoti mettācetovimutti.

Sabbe sattā averino hontu, khemino hontu, sukhino hontūti sammā abhiniropeti. Sammāsaṅkappaparibhāvitā hoti mettācetovimutti.

Sabbe sattā averino hontu, khemino hontu, sukhino hontūti sammā pariggaṇhāti. Sammāvācāparibhāvitā hoti mettācetovimutti.

Sabbe sattā averino hontu, khemino hontu, sukhino hontūti sammā samuṭṭhāpeti. Sammākammantaparibhāvitā hoti mettācetovimutti.

Sabbe sattā averino hontu, khemino hontu, sukhino hontūti sammā vodāpeti. Sammā-ājīvaparibhāvitā hoti mettācetovimutti.

Sabbe sattā averino hontu, khemino hontu, sukhino hontūti sammā paggaṇhāti. Sammāvāyāmaparibhāvitā hoti mettācetovimutti.

Sabbe sattā averino hontu, khemino hontu, sukhino hontūti sammā upaṭṭhāpeti. Sammāsatiparibhāvitā hoti mettācetovimutti.

Sabbe sattā averino hontu, khemino hontu, sukhino hontūti sammā samādahati. Sammāsamādhiparibhāvitā hoti mettācetovimutti.

Ime aṭṭha maggaṅgā mettāya cetovimuttiyā āsevanā honti. Imehi aṭṭhahi maggaṅgehi mettācetovimutti āsevīyati. Ime aṭṭha maggaṅgā mettāya cetovimuttiyā bhāvanā honti. Imehi aṭṭhahi maggaṅgehi mettācetovimutti bhāvīyati. Ime aṭṭha maggaṅgā mettāya cetovimuttiyā bahulīkatā honti. Imehi aṭṭhahi maggaṅgehi mettācetovimutti bahulīkarīyati. Ime aṭṭha maggaṅgā mettāya cetovimuttiyā alaṅkārā honti. Imehi aṭṭhahi maggaṅgehi mettācetovimutti svālaṅkatā honti. Ime aṭṭha maggaṅgā mettāya cetovimuttiyā parikkhārā honti. Imehi aṭṭhahi maggaṅgehi mettācetovimutti suparikkhatā hoti. Ime aṭṭha maggaṅgā mettāya cetovimuttiyā parivārā honti. Imehi aṭṭhahi maggaṅgehi mettācetovimutti suparivutā hoti. Ime aṭṭha maggaṅgā mettāya cetovimuttiyā

āsevanā honti, bhāvanā honti, bahulīkatā honti, alaṅkārā honti, parikkhārā honti, parivārā honti, pāripūrī honti, sahagatā honti, sahajātā honti, saṁsaṭṭhā honti, sampayuttā honti, pakkhandanā honti, pasīdanā honti, santiṭṭhanā honti, vimuccanā honti, "etaṁ santan"ti phassanā honti, yānīkatā honti, vatthukatā honti, anuṭṭhitā honti, paricitā honti, susamāraddhā honti, subhāvitā honti, svādhiṭṭhitā honti, susamuggatā honti, suvimuttā honti nibbattenti jotenti patāpenti.

27. Sabbesaṁ pāṇānaṁ -pa-. Sabbesaṁ bhūtānaṁ. Sabbesaṁ puggalānaṁ. Sabbesaṁ attabhāvapariyāpannānaṁ. Sabbāsaṁ itthīnaṁ. Sabbesaṁ purisānaṁ. Sabbesaṁ ariyānaṁ. Sabbesaṁ anariyānaṁ. Sabbesaṁ devānaṁ. Sabbesaṁ manussānaṁ. Sabbesaṁ vinipātikānaṁ pīḷanaṁ vajjetvā apīḷanāya upaghātaṁ vajjetvā anupaghātena, santāpaṁ vajjetvā asantāpena, pariyādānaṁ vajjetvā apariyādānena, vihesaṁ vajjetvā avihesāya sabbe vinipātikā averino hontu, mā verino. Sukhino hontu, mā dukkhino. Sukhitattā hontu, mā dukkhitattāti imehi aṭṭhahākārehi sabbe vinipātike mettāyatīti mettā, taṁ dhammaṁ cetayatīti ceto, sabbabyāpādapariyuṭṭhānehi vimuccatīti vimutti, mettā ca ceto ca vimutti cāti mettācetovimutti.

Sabbe vinipātikā averino hontu, khemino hontu, sukhino hontūti saddhāya adhimuccati. Saddhindriyaparibhāvitā hoti mettācetovimutti -pa- nibbattenti jotenti patāpenti.

Sabbesaṁ puratthimāya disāya sattānaṁ -pa-. Sabbesaṁ pacchimāya disāya sattānaṁ. Sabbesaṁ uttarāya disāya sattānaṁ. Sabbesaṁ dakkhiṇāya disāya sattānaṁ. Sabbesaṁ puratthimāya anudisāya sattānaṁ. Sabbesaṁ pacchimāya anudisāya sattānaṁ. Sabbesaṁ uttarāya anudisāya sattānaṁ. Sabbesaṁ dakkhiṇāya anudisāya sattānaṁ. Sabbesaṁ heṭṭhimāya disāya sattānaṁ sabbesaṁ uparimāya disāya sattānaṁ pīḷanaṁ vajjetvā apīḷanāya, upaghātaṁ vajjetvā anupaghātena, santāpaṁ vajjetvā asantāpena, pariyādānaṁ vajjetvā apariyādānena, vihesaṁ vajjetvā avihesāya sabbe uparimāya disāya sattā averino hontu, mā verino. Sukhino

hontu, mā dukkhino. Sukhitattā hontu, mā dukkhitattāti imehi aṭṭhahākārehi sabbe uparimāya disāya satte mettāyatīti mettā, taṁ dhammaṁ cetayatīti ceto, sabbabyāpādapariyuṭṭhānehi vimuccatīti vimutti, mettā ca ceto ca vimutti cāti mettācetovimutti.

Sabbe uparimāya disāya sattā averino hontu, khemino hontu, sukhino hontūti saddhāya adhimuccati. Saddhindriyaparibhāvitā hoti, mettācetovimutti -pa- nibbattenti jotenti patāpenti.

Sabbesaṁ puratthimāya disāya pāṇānaṁ. Bhūtānaṁ. Puggalānaṁ. Attabhāvapariyāpannānaṁ. Sabbāsaṁ itthīnaṁ. Sabbesaṁ purisānaṁ. Sabbesaṁ ariyānaṁ. Sabbesaṁ anariyānaṁ. Sabbesaṁ devānaṁ. Sabbesaṁ manussānaṁ. Sabbesaṁ vinipātikānaṁ. Sabbesaṁ pacchimāya disāya vinipātikānaṁ. Sabbesaṁ uttarāya disāya vinipātikānaṁ. Sabbesaṁ dakkhiṇāya disāya vinipātikānaṁ. Sabbesaṁ puratthimāya anudisāya vinipātikānaṁ. Sabbesaṁ pacchimāya anudisāya vinipātikānaṁ. Sabbesaṁ uttarāya anudisāya vinipātikānaṁ. Sabbesaṁ dakkhiṇāya anudisāya vinipātikānaṁ. Sabbesaṁ heṭṭhimāya disāya vinipātikānaṁ. Sabbesaṁ uparimāya disāya vinipātikānaṁ pīḷanaṁ vajjetvā apīḷanāya, upaghātaṁ vajjetvā anupaghātena, santāpaṁ vajjetvā asantāpena, pariyādānaṁ vajjetvā apariyādānena, vihesaṁ vajjetvā avihesāya sabbe uparimāya disāya vinipātikā averino hontu, mā verino. Sukhino hontu, mā dukkhino. Sukhitattā hontu, mā dukkhitattāti imehi aṭṭhahākārehi sabbe uparimāya disāya vinipātike mettāyatīti mettā, taṁ dhammaṁ cetayatīti ceto, sabbabyāpādapariyuṭṭhānehi vimuccatīti vimutti, mettā ca ceto ca vimutti cāti mettācetovimutti.

Sabbe uparimāya disāya vinipātikā averino hontu, khemino hontu, sukhino hontūti saddhāya adhimuccati. Saddhindriyaparibhāvitā hoti mettācetovimutti.

Sabbe uparimāya disāya vinipātikā averino hontu, khemino hontu, sukhino hontūti vīriyaṁ paggaṇhāti. Vīriyindriyaparibhāvitā hoti mettācetovimutti.

Satiṁ upaṭṭhāpeti, satindriyaparibhāvitā hoti mettācetovimutti. Cittaṁ samādahati, samādhindriyaparibhāvitā hoti mettācetovimutti. Paññāya pajānāti, paññindriyaparibhāvitā hoti mettācetovimutti.

Imāni pañcindriyāni mettāya cetovimuttiyā āsevanā honti. Imehi pañcahi indriyehi mettācetovimutti āsevīyati -pa- nibbattenti jotenti patāpenti.

Sabbe uparimāya disāya vinipātikā averino hontu, khemino hontu, sukhino hontūti assaddhiye na kampati, saddhābalaparibhāvitā hoti mettācetovimutti. Kosajje na kampati, vīriyabalaparibhāvitā hoti mettācetovimutti. Pamāde na kampati, satibalaparibhāvitā hoti mettācetovimutti. Uddhacce na kampati, samādhibalaparibhāvitā hoti mettācetovimutti. Avijjāya na kampati, paññābalaparibhāvitā hoti mettācetovimutti.

Imāni pañca balāni mettāya cetovimuttiyā āsevanā honti. Imehi pañcahi balehi mettācetovimutti āsevīyati -pa- nibbattenti jotenti patāpenti.

Sabbe uparimāya disāya vinipātikā averino hontu, khemino hontu, sukhino hontūti satiṁ upaṭṭhāpeti, satisambojjhaṅgaparibhāvitā hoti mettācetovimutti.

Paññāya pavicināti, dhammavicayasambojjhaṅgaparibhāvitā hoti mettācetovimutti. Vīriyaṁ paggaṇhāti, vīriyasambojjhaṅgaparibhāvitā hoti mettācetovimutti. Pariḷāhaṁ paṭippassambheti, pītisambojjhaṅgaparibhāvitā hoti mettācetovimutti. Duṭṭhullaṁ paṭippassambheti, passaddhisambojjhaṅgaparibhāvitā hoti mettācetovimutti. Cittaṁ samādahati, samādhisambojjhaṅgaparibhāvitā hoti mettācetovimutti. Ñāṇena kilese paṭisaṅkhāti, upekkhāsambojjhaṅgaparibhāvitā hoti mettācetovimutti.

Ime satta bojjhaṅgā mettāya cetovimuttiyā āsevanā honti. Imehi sattahi bojjhaṅgehi mettācetovimutti āsevīyati -pa- nibbattenti jotenti patāpenti.

Sabbe uparimāya disāya vinipātikā averino hontu, khemino hontu, sukhino hontūti sammā passati, sammādiṭṭhiparibhāvitā hoti mettācetovimutti. Sammā abhiniropeti, sammāsaṅkappaparibhāvitā hoti mettācetovimutti. Sammā pariggaṇhāti, sammāvācāparibhāvitā hoti mettācetovimutti. Sammā samuṭṭhāpeti, sammākammantaparibhāvitā hoti mettācetovimutti. Sammā vodāpeti, sammā-ājīvaparibhāvitā hoti mettācetovimutti. Sammā paggaṇhāti, sammāvāyāmaparibhāvitā hoti mettācetovimutti. Sammā upaṭṭhāti, sammāsatiparibhāvitā hoti mettācetovimutti. Sammā samādahati, sammāsamādhiparibhāvitā hoti mettācetovimutti.

Ime aṭṭha maggaṅgā mettāya cetovimuttiyā āsevanā honti. Imehi aṭṭhahi maggaṅgehi mettācetovimutti āsevīyati -pa-. Ime aṭṭha maggaṅgā mettāya cetovimuttiyā paribhāvitā honti. Imehi aṭṭhahi maggaṅgehi mettācetovimutti suparivutā hoti. Ime aṭṭha maggaṅgā mettāya cetovimuttiyā āsevanā honti, bhāvanā honti, bahulīkatā honti, alaṅkārā honti, parikkhārā honti, parivārā honti, pāripūrī honti, sahagatā honti, sahajātā honti, saṁsaṭṭhā honti, sampayuttā honti, pakkhandanā honti, pasīdanā honti, santiṭṭhanā honti, vimuccanā honti, "etaṁ santan"ti phassanā honti, yānīkatā honti, vatthukatā honti, anuṭṭhitā honti, paricitā honti, susamāraddhā honti, subhāvitā honti, svādhiṭṭhitā honti, susamuggatā honti, suvimuttā honti nibbattenti jotenti patāpentīti.

Mettākathā niṭṭhitā.

---

5. Virāgatathā

28. Virāgo maggo, vimutti phalaṁ. Kathaṁ **virāgo maggo?** Sotāpattimaggakkhaṇe dassanaṭṭhena sammādiṭṭhi micchādiṭṭhiyā virajjati, tadanuvattakakilesehi ca khandhehi ca virajjati. Bahiddhā ca sabbanimittehi virajjati.

Virāgo virāgārammaṇo virāgagocaro virāge samudāgato[1] virāge ṭhito virāge patiṭṭhito.

Virāgoti dve virāgā nibbānañca virāgo, ye ca nibbānārammaṇatājātā dhammā sabbe virāgā hontīti virāgā. Sahajātāni sattaṅgāni virāgaṁ gacchantīti virāgo maggo. Etena maggena Buddhā ca sāvakā ca agataṁ disaṁ nibbānaṁ gacchantīti aṭṭhaṅgiko maggo, yāvatā puthusamaṇabrāhmaṇānaṁ parappavādānaṁ maggā, ayameva ariyo aṭṭhaṅgiko maggo aggo ca seṭṭho ca pāmokkho[2] ca uttamo ca pavaro cāti maggānaṁ aṭṭhaṅgiko seṭṭho.

Abhiniropanaṭṭhena sammāsaṅkappo micchāsaṅkappā virajjati pariggahaṭṭhena sammāvācā micchāvācāya virajjati. Samuṭṭhānaṭṭhena sammākammanto micchākammantā virajjati. Vodānaṭṭhena sammā-ājīvo micchā-ājīvā virajjati. Paggahaṭṭhena sammāvāyāmo micchāvāyāmā virajjati. Upaṭṭhānaṭṭhena sammāsati micchāsatiyā virajjati. Avikkhepaṭṭhena sammāsamādhi micchāsamādhito virajjati. Tadanuvattakakilesehi ca khandhehi ca virajjati. Bahiddhā ca sabbanimittehi virajjati, virāgo virāgārammaṇo virāgagocaro virāge samudāgato virāge ṭhito virāge patiṭṭhito.

Virāgoti dve virāgā nibbānañca virāgo, ye ca nibbānārammaṇatājātā dhammā sabbe virāgā hontīti virāgā, sahajātāni sattaṅgāni virāgaṁ gacchantīti virāgo maggo. Etena maggena Buddhā ca sāvakā ca agataṁ disaṁ nibbānaṁ gacchantīti aṭṭhaṅgiko maggo, yāvatā puthusamaṇabrāhmaṇānaṁ parappavādānaṁ maggā, ayameva ariyo aṭṭhaṅgiko maggo aggo ca seṭṭho ca pāmokkho ca uttamo ca pavaro cāti maggānaṁ aṭṭhaṅgiko seṭṭho.

Sakadāgāmimaggakkhaṇe dassanaṭṭhena sammādiṭṭhi -pa- avikkhepaṭṭhena sammāsamādhi oḷārikā kāmarāgasaññojanā paṭighasaññojanā oḷārikā kāmarāgānusayā paṭighānusayā virajjati, tadanuvattakakilesehi ca

---

1. Samupāgato (Syā)
2. Vimokkho (Syā), mokkho (Ṭṭha)

khandhehi ca virajjati, bahiddhā ca sabbanimittehi virajjati, virāgo virāgārammaṇo virāgagocaro virāge samudāgato virāge ṭhito virāge patiṭṭhito.

Virāgoti dve virāgā nibbānañca virāgo, ye ca nibbānārammaṇatājātā dhammā sabbe virāgā hontīti virāgā, sahajātāni sattaṅgāni virāgaṁ gacchantīti virāgo maggo, etena maggena Buddhā ca sāvakā ca agataṁ disaṁ nibbānaṁ gacchantīti aṭṭhaṅgiko maggo, yāvatā puthusamaṇabrāhmaṇānaṁ parappavādānaṁ maggā. Ayameva ariyo aṭṭhaṅgiko maggo aggo ca seṭṭho ca pāmokkho ca uttamo ca pavaro cāti maggānaṁ aṭṭhaṅgiko seṭṭho.

Anāgāmimaggakkhaṇe dassanaṭṭhena sammādiṭṭhi -pa- avikkhepaṭṭhena sammāsamādhi aṇusahagatā kāmarāgasaññojanā paṭighasaññojanā aṇusahagatā kāmarāgānusayā paṭighānusayā virajjati, tadanuvattakakilesehi ca khandhehi ca virajjati, bahiddhā ca sabbanimittehi virajjati, virāgo virāgārammaṇo -pa- maggānaṁ aṭṭhaṅgiko seṭṭho.

Arahattamaggakkhaṇe dassanaṭṭhena sammādiṭṭhi -pa- avikkhepaṭṭhena sammāsamādhi rūparāgā arūparāgā mānā uddhaccā avijjāya mānānusayā bhavarāgānusayā avijjānusayā virajjati, tadanuvattakakilesehi ca khandhehi ca virajjati, bahiddhā ca sabbanimittehi virajjati, virāgo virāgārammaṇo virāgagocaro virāge samudāgato virāge ṭhito virāge patiṭṭhito.

Virāgoti dve virāgā nibbānañca virāgo, ye ca nibbānārammaṇatājātā dhammā sabbe virāgā hontīti virāgā, sahajātāni sattaṅgāni virāgaṁ gacchantīti virāgo maggo, etena maggena Buddhā ca sāvakā ca agataṁ disaṁ nibbānaṁ gacchantīti aṭṭhaṅgiko maggo, yāvatā puthusamaṇabrāhmaṇānaṁ parappavādānaṁ maggā, ayameva ariyo aṭṭhaṅgiko maggo aggo ca seṭṭho ca pāmokkho ca uttamo ca pavaro cāti maggānaṁ aṭṭhaṅgiko seṭṭho.

Dassanavirāgo sammādiṭṭhi, abhiniropanavirāgo sammāsaṅkappo, pariggahavirāgo sammāvācā, samuṭṭhānavirāgo sammākammanto, vodānavirāgo

sammā-ājīvo, paggahavirāgo sammāvāyāmo, upaṭṭhānavirāgo sammāsati, avikkhepavirāgo sammāsamādhi. . Upaṭṭhānavirāgo satisambojjhaṅgo, pavicayavirāgo dhammavicayasambojjhaṅgo, paggahavirāgo vīriyasambojjhaṅgo, pharaṇavirāgo pītisambojjhaṅgo, upasamavirāgo passaddhisambojjhaṅgo, avikkhepavirāgo samādhisamojjhaṅgo, paṭisaṅkhānavirāgo upekkhāsambojjhaṅgo. . Assaddhiye akampiyavirāgo saddhābalaṁ, kosajje akampiyavirāgo vīriyabalaṁ, pamāde akampiyavirāgo satibalaṁ, uddhacce akampiyavirāgo samādhibalaṁ, avijjāya akampiyavirāgo paññābalaṁ. . Adhimokkhavirāgo saddhindriyaṁ, paggahavirāgo vīriyindriyaṁ, upaṭṭhānavirāgo satindriyaṁ, avikkhepavirāgo samādhindriyaṁ, dassanavirāgo paññindriyaṁ. . Ādhipateyyaṭṭhena indriyāni virāgo, akampiyaṭṭhena balaṁ virāgo, niyyānaṭṭhena bojjhaṅgā virāgo, hetuṭṭhena maggo virāgo, upaṭṭhānaṭṭhena satipaṭṭhānā virāgo, padahanaṭṭhena sammappadhānā virāgo, ijjhanaṭṭhena iddhippādā virāgo, tathaṭṭhena saccā virāgo, avikkhepaṭṭhena samatho virāgo, anupassanaṭṭhena vipassanā virāgo, ekarasaṭṭhena samathavipassanā virāgo, anativattanaṭṭhena yuganaddhaṁ virāgo, saṁvaraṭṭhena sīlavisuddhi virāgo, avikkhepaṭṭhena cittavisuddhi virāgo, dassanaṭṭhena diṭṭhivisuddhi virāgo, vimuttaṭṭhena vimokkho virāgo, paṭivedhaṭṭhena vijjā virāgo, pariccāgaṭṭhena vimutti virāgo, samucchedaṭṭhena khaye ñāṇaṁ virāgo, chando mulaṭṭhena virāgo, manasikāro samuṭṭhānaṭṭhena virāgo, phasso samodhānaṭṭhena virāgo, vedanā samosaraṇaṭṭhena virāgo, samādhi pamukhaṭṭhena virāgo, sati ādhipateyyaṭṭhena virāgo, paññā taduttaraṭṭhena virāgo, vimutti sāraṭṭhena virāgo, amatogadhaṁ nibbānaṁ pariyosānaṭṭhena maggo.

Dassanamaggo sammādiṭṭhi, abhiniropanamaggo sammāsaṅkappo -pa- amatogadhaṁ nibbānaṁ pariyosānaṭṭhena maggo, evaṁ virāgo maggo.

29. Kathaṁ **vimutti phalaṁ?** Sotāpattiphalakkhaṇe dassanaṭṭhena sammādiṭṭhi micchādiṭṭhiyā vimuttā hoti, tadanuvattakakilesehi ca khandhehi ca vimuttā hoti, bahiddhā ca sabbanimittehi vimuttā hoti, vimutti vimuttārammaṇā vimuttigocarā vimuttiyā samudāgatā vimuttiyā ṭhitā vimuttiyā patiṭṭhitā. **Vimuttī**ti dve vimuttiyo nibbānañca vimutti, ye ca nibbānārammaṇatājātā dhammā sabbe ca vimuttā hontīti vimutti phalaṁ.

Abhiniropanaṭṭhena sammāsaṅkappo micchāsaṅkappā vimutto hoti, tadanuvattakakilesehi ca khandhehi ca vimutto hoti, bahiddhā ca sabbanimittehi vimutto hoti, vimutti vimuttārammaṇā vimuttigocarā vimuttiyā samudāgatā vimuttiyā ṭhitā vimuttiyā patiṭṭhitā. **Vimuttī**ti dve vimuttiyo nibbānañca vimutti, ye ca nibbānārammaṇatājātā dhammā sabbe vimuttā hontīti vimutti phalaṁ.

Pariggahaṭṭhena sammāvācā micchāvācāya vimuttā hoti, samuṭṭhānaṭṭhena sammākammanto micchākammantā vimutto hoti. Vodānaṭṭhena sammā-ājīvo micchā-ājīvā vimutto hoti, paggahaṭṭhena sammāvāyāmo micchāvāyāmā vimutto hoti, upaṭṭhānaṭṭhena sammāsati micchāsatiyā vimuttā hoti, avikkhepaṭṭhena sammāsamādhi micchāsamādhito vimutto hoti, tadanuvattakakilesehi ca khandhehi ca vimutto hoti, bahiddhā ca sabbanimittehi vimutto hoti, vimutti vimuttārammaṇā vimuttigocarā vimuttiyā samudāgatā vimuttiyā ṭhitā vimuttiyā patiṭṭhitā. **Vimuttī**ti dve vimuttiyo, nibbānañca vimutti, ye ca nibbānārammaṇatājātā dhammā sabbe vimuttā hontīti vimutti phalaṁ.

Sakadāgāmiphalakkhaṇe dassanaṭṭhena sammādiṭṭhi -pa- avikkhepaṭṭhena sammāsamādhi oḷārikā kāmarāgasaññojanā paṭighasaññojanā oḷārikā kāmarāgānusayā paṭighānusayā vimutto hoti, tadanuvattakakilesehi ca khandhehi ca vimutto hoti, bahiddhā ca sabbanimittehi vimutto hoti, vimutti vimuttārammaṇā vimuttigocarā vimuttiyā samudāgatā vimuttiyā ṭhitā vimuttiyā patiṭṭhitā. **Vimuttī**ti dve vimuttiyo, nibbānañca vimutti, ye ca nibbānārammaṇatājātā dhammā sabbe vimuttā hontīti vimutti phalaṁ.

Anāgāmiphalakkheṇe dassanaṭṭhena sammādiṭṭhi -pa- avikkhepaṭṭhena sammāsamādhi aṇusahagatā kāmarāgasaññojanā paṭighasaññojanā aṇusahagatā kāmarāgānusayā paṭighānusayā vimutto hoti, tadanuvattakakilesehi ca khandhehi ca vimutto hoti, bahiddhā ca sabbanimittehi vimutto hoti, vimutti vimuttārammaṇā vimuttigocarā vimuttiyā samudāgatā vimuttiyā ṭhitā vimuttiyā patiṭṭhitā -pa-.

Arahattaphalakkhaṇe dassanaṭṭhena sammādiṭṭhi -pa- avikkhepaṭṭhena sammāsamādhi rūparāgā arūparāgā mānā uddhaccā avijjāya mānānusayā bhāvarāgānusayā avijjānusayā vimutto hoti. Tadanuvattakakilesehi ca khandhehi ca vimutto hoti, bahiddhā ca sabbanimittehi vimutto hoti, vimutti vimuttārammaṇā vimuttigocarā vimuttiyā samudāgatā vimuttiyā ṭhitā vimuttiyā patiṭṭhitā. **Vimuttī**ti dve vimuttiyo, nibbānañca vimutti, ye ca nibbānārammaṇatājātā dhammā sabbe vimuttā hontīti vimutti phalaṁ.

Dassanavimutti sammādiṭṭhi -pa- avikkhepavimutti sammāsamādhi. . Upaṭṭhānavimutti satisambojjhaṅgo. Paṭisaṅkhānavimutti upekkhāsambojjhaṅgo. . Assaddhiye akampiyavimutti saddhābalaṁ -pa- avijjāya akampiyavimutti paññābalaṁ. . Adhimokkhavimutti saddhindriyaṁ -pa- dassanavimutti paññindriyaṁ.

Ādhipateyyaṭṭhena indriyā vimutti. Akampiyaṭṭhena balā vimutti, niyyānaṭṭhena bojjhaṅgā vimutti, hetuṭṭhena maggo vimutti, upaṭṭhānaṭṭhena satipaṭṭhānā vimutti, padahanaṭṭhena sammappadhānā vimutti, ijjhanaṭṭhena iddhipādā vimutti, tathaṭṭhena saccā vimutti, avikkhepaṭṭhena samatho vimutti, anupassanaṭṭhena vipassanā vimutti, ekarasaṭṭhena samathavipassanā vimutti, anativattanaṭṭhena yuganaddhaṁ vimutti, saṁvaraṭṭhena sīlavisuddhi vimutti, avikkhepaṭṭhena cittavisuddhi vimutti, dassanaṭṭhena diṭṭhivisuddhi vimutti, vimuttaṭṭhena vimokkho vimutti, paṭivedhaṭṭhena vijjā vimutti, pariccāgaṭṭhena vimutti vimutti, paṭippassaddhiyaṭṭhena anuppāde ñāṇaṁ vimutti, chando mūlaṭṭhena vimutti, manasikāro samuṭṭhānaṭṭhena vimutti, phasso samodhānaṭṭhena vimutti, vedanā samosaraṇaṭṭhena vimutti, samādhi pamukhaṭṭhena vimutti, sati ādhipateyyaṭṭhena vimutti, paññā taduttaraṭṭhena vimutti, vimutti sāraṭṭhena vimutti, amatogadhaṁ nibbānaṁ pariyosānaṭṭhena vimutti, evaṁ vimutti phalaṁ. Evaṁ virāgo maggo vimutti phalanti.

Virāgakathā niṭṭhitā.

---

6. Paṭisambhidākathā

1. Dhammacakkapavattanavāra

30. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Bārāṇasiyaṁ viharati Isipatane migadāye. Tatra kho Bhagavā Pañcavaggiye bhikkhū āmantesi

Dveme bhikkhave antā pabbajitena na sevitabbā. Katame dve? Yo cāyaṁ kāmesu kāmasukhallikānuyogo hīno gammo pothujjaniko anariyo anatthasaṁhito, yo cāyaṁ attakilamathānuyogo dukkho anariyo anatthasaṁhito. Ete kho[1] bhikkhave ubho ante anupagamma majjhimā paṭipadā Tathāgatena abhisambuddhā cakkhukaraṇī ñāṇakaraṇī upasamāya abhiññāya sambodhāya nibbānāya saṁvattati.

Katamā ca sā bhikkhave majjhimā paṭipadā Tathāgatena abhisambuddhā cakkhukaraṇī ñāṇakaraṇī upasamāya abhiññāya sambodhāya nibbānāya saṁvattati? Ayameva ariyo aṭṭhaṅgiko maggo. Seyyathidaṁ, sammādiṭṭhi -pa- sammāsamādhi. Ayaṁ kho sā bhikkhave majjhimā paṭipadā Tathāgatena abhisambuddhā cakkhukaraṇī ñāṇakaraṇī upasamāya abhiññāya sambodhāya nibbānāya saṁvattati.

Idaṁ kho pana bhikkhave dukkhaṁ ariyasaccaṁ—jātipi dukkhā, jarāpi dukkhā, byādhipi dukkho, maraṇampi dukkhaṁ, appiyehi sampayogo dukkho, piyehi vippayogo dukkho, yampicchaṁ na labhati tampi dukkhaṁ, saṁkhittena pañcupādānakkhandhā dukkhā. Idaṁ kho pana bhikkhave dukkhasamudayaṁ ariyasaccaṁ—yāyaṁ taṇhā ponobhavikā nandirāgasahagatā tatra tatrābhinandinī. Seyyathidaṁ, kāmataṇhā bhavataṇhā vibhavataṇhā. Idaṁ kho pana bhikkhave dukkhanirodhaṁ ariyasaccaṁ—yo tassāyeva taṇhāya asesavirāganirodho cāgo paṭinissaggo mutti anālayo. Idaṁ kho pana bhikkhave dukkhanirodhagāminī paṭipadā ariyasaccaṁ, ayameva ariyo aṭṭhaṅgiko maggo. Seyyathidaṁ, sammādiṭṭhi -pa- sammāsamādhi.

"Idaṁ dukkhaṁ ariyasaccan"ti me bhikkhave pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṁ udapādi, ñāṇaṁ udapādi, paññā udapādi, vijjā udapādi, āloko udapādi. . "Taṁ kho panidaṁ dukkhaṁ ariyasaccaṁ pariññeyyan"ti me bhikkhave -pa- "pariññātan"ti me bhikkhave pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṁ udapādi, ñāṇaṁ udapādi, paññā udapādi, vijjā udapādi, āloko udapādi.

---

1. Ete te (Syā, Ka, Sī-Ṭṭha) Saṁ 3. 369; Vi 3. 14 piṭṭhesu passitabbā.

"Idaṁ dukkhasamudayaṁ ariyasaccan"ti me bhikkhave pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṁ udapādi, ñāṇaṁ udapādi, paññā udapādi, vijjā udapādi, āloko udapādi. . "Taṁ kho panidaṁ dukkhasamudayaṁ ariyasaccaṁ pahātabban"ti me bhikkhave -pa- "pahīnan"ti me bhikkhave pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṁ udapādi, ñāṇaṁ udapādi, paññā udapādi, vijjā udapādi, āloko udapādi.

"Idaṁ dukkhanirodhaṁ ariyasaccan"ti me bhikkhave pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṁ udapādi, ñāṇaṁ udapādi, paññā udapādi, vijjā udapādi, āloko udapādi. . "Taṁ kho panidaṁ dukkhanirodhaṁ ariyasaccaṁ sacchikātabban"ti me bhikkhave -pa- "sacchikatan"ti me bhikkhave pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṁ udapādi, ñāṇaṁ udapādi, paññā udapādi, vijjā udapādi, āloko udapādi.

"Idaṁ dukkhanirodhagāminī paṭipadā ariyasaccan"ti me bhikkhave pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṁ udapādi, ñāṇaṁ udapādi, paññā udapādi, vijjā udapādi, āloko udapādi. . "Taṁ kho panidaṁ dukkhanirodhagāminī paṭipadā ariyasaccaṁ bhāvetabban"ti me bhikkhave -pa- "Bhāvitan"ti me bhikkhave pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṁ udapādi, ñāṇaṁ udapādi, paññā udapādi, vijjā udapādi, āloko udapādi.

Yāva kīvañca me bhikkhave imesu catūsu ariyasaccesu evaṁ tiparivaṭṭaṁ dvādasākāraṁ yathābhūtaṁ ñāṇadassanaṁ na suvisuddhaṁ ahosi, neva tāvāhaṁ bhikkhave sadevake loke samārake sabrahmake sassamaṇabrāhmaṇiyā pajāya sadevamanussāya "anuttaraṁ sammāsambodhiṁ abhisambuddho"ti paccaññāsiṁ. Yato ca kho me bhikkhave imesu catūsu ariyasaccesu evaṁ tiparivaṭṭaṁ dvādasākāraṁ yathābhūtaṁ ñāṇadassanaṁ suvisuddhaṁ ahosi, athāhaṁ bhikkhave sadevake loke samārake sabrahmake sassamaṇabrahmaṇiyā pajāya sadevamanussāya "anuttaraṁ sammāsambodhaṁ abhisambuddho"ti paccaññāsiṁ. Ñāṇañca pana me dassanaṁ udapādi. Akuppā me vimutti, ayamantimā jāti, natthi dāni punabbhavoti.

Idamavoca Bhagavā, attamanā Pañcavaggiyā bhikkhū Bhagavato bhāsitaṁ abhinandunti.

Imasmiṁ ca pana veyyākaraṇasmiṁ bhaññamāne āyasmato Koṇḍaññassa virajaṁ vītamalaṁ dhammacakkhuṁ udapādi "yaṁ kiñci samudayadhammaṁ, sabbaṁ taṁ nirodhadhamman"ti.

Pavattite ca pana Bhagavatā dhammacakke bhummā[1] devā saddamanussāvesuṁ "etaṁ Bhagavatā Bārāṇasiyaṁ Isipatane migadāye anuttaraṁ dhammacakkaṁ pavattitaṁ appaṭivattiyaṁ samaṇena vā brāhmaṇena vā devena vā mārena vā brahmunā vā kenaci vā lokasmin"ti. Bhummānaṁ devānaṁ saddaṁ sutvā Cātumahārājikā[2] devā saddamanussāvesaṁ. Cātumahārājikānaṁ devānaṁ saddaṁ sutvā Tāvatiṁsā devā -pa-. Yāmā devā -pa-. Tusitā devā -pa-. Nimmānaratī devā -pa-, Paranimmitavasavattī devā -pa-. Brahmakāyikā devā saddamanussāvesuṁ "etaṁ Bhagavatā Bārāṇasiyaṁ Isipatane migadāye anuttaraṁ dhammacakkaṁ pavattikaṁ appaṭivattiyaṁ samaṇena vā brāhmaṇena vā devena vā mārena vā brahmunā vā kenaci vā lokasmin"ti.

Itiha tena khaṇena tena layena tena muhuttena yāva brahmalokā saddo abbhuggacchi. Ayañca dasasahassī lokadhātu saṁkampi sampakampi sampavedhi, appamāṇo ca uḷāro obhāso loke pāturahosi atikkamma[3] devānaṁ devānubhāvanti.

Atha kho Bhagavā imaṁ udānaṁ udānesi "aññāsi vata bho Koṇḍañño, aññāsi vata bho Koṇḍañño"ti. Iti hidaṁ āyasmato Koṇḍaññassa "aññāsikoṇḍañño"tveva[4] nāmaṁ ahosi.

(Ka) "Idaṁ dukkhaṁ ariyasaccan"ti pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṁ udapādi, ñāṇaṁ udapādi, paññā udapādi, vijjā udapādi, āloko udapādi.

Cakkhuṁ udapādīti kenaṭṭhena, ñāṇaṁ udapādīti kenaṭṭhena, paññā udapādīti kenaṭṭhena, vijjā udapādīti kenaṭṭhena, āloko udapādīti kenaṭṭhena? **Cakkhuṁ udapādī**ti dassanaṭṭhena, **ñāṇaṁ udapādī**ti ñātaṭṭhena, **paññā udapādī**ti pajānanaṭṭhena, **vijjā udapādī**ti paṭivedhaṭṭhena, **āloko udapādī**ti obhāsaṭṭhena.

---

1. Bhūmā (Ka)
2. Cātummahārājikā (Syā)
3. Atikkammeva (Syā, Ka) Saṁ 3. 371 piṭṭhe passitabbā.
4. Aññākoṇḍaññotveva (Syā)

Cakkhuṁ dhammo, ñāṇaṁ dhammo, paññā dhammo, vijjā dhammo, āloko dhammo. Ime pañca dhammā dhammapaṭisambhidāya ārammaṇā ceva honti gocarā ca. Ye tassā ārammaṇā, te tassā gocarā. Ye tassā gocarā, te tassā ārammaṇā. Tena vuccati dhammesu ñāṇaṁ dhammapaṭisambhidā.

Dassanaṭṭho attho, ñātaṭṭho attho pajānanaṭṭho attho, paṭivedhaṭṭho attho obhāsaṭṭho attho. Ime pañca atthā atthapaṭisambhidāya ārammaṇā ceva honti gocarā ca, ye tassā ārammaṇā, te tassā gocarā. Ye tassā gocarā, te tassā ārammaṇā. Tena vuccati atthesu ñāṇaṁ atthapaṭisambhidā.

Pañca dhamme sandassetuṁ byañjananiruttābhilāpā, pañca atthe sandassetuṁ byañjananiruttābhilāpā. Imā dasa niruttiyo niruttipaṭisambhidāya ārammaṇā ceva honti gocarā ca, ye tassā ārammaṇā, te tassā gocarā. Ye tassā gocarā, te tassā ārammaṇā. Tena vuccati niruttīsu ñāṇaṁ niruttipaṭisambhidā.

Pañcasu dhammesu ñāṇāni, pañcasu atthesu ñāṇāni, dasasu niruttīsu ñāṇāni. Imāni vīsati ñāṇāni paṭibhānapaṭisambhidāya ārammaṇā ceva honti gocarā ca, ye tassā ārammaṇā, te tassā gocarā. Ye tassā gocarā, te tassā ārammaṇā. Tena vuccati paṭibhānesu ñāṇaṁ paṭibhānapaṭisambhidā.

“Taṁ kho panidaṁ dukkhaṁ ariyasaccaṁ pariññeyyan”ti -pa- “pariññātan”ti pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṁ udapādi, ñāṇaṁ udapādi, paññā udapādi, vijjā udapādi, āloko udapādi.

Cakkhuṁ udapādīti kenaṭṭhena, ñāṇaṁ udapādīti kenaṭṭhena, paññā udapādīti kenaṭṭhena, vijjā udapādīti kenaṭṭhena, āloko udapādīti kenaṭṭhena? **Cakkhuṁ udapādī**ti dassanaṭṭhena, **ñāṇaṁ udapādī**ti ñātaṭṭhena, **paññā udapādī**ti pajānanaṭṭhena, **vijjā udapādī**ti paṭivedhaṭṭhena, **āloko udapādī**ti obhāsaṭṭhena.

Cakkhuṁ dhammo, ñāṇaṁ dhammo, paññā dhammo, vijjā dhammo, āloko dhammo. Ime pañca dhammā dhammapaṭisambhidāya ārammaṇā ceva honti gocarā

ca, ye tassā ārammaṇā, te tassā gocarā. Ye tassā gocarā, te tassā ārammaṇā. Tena vuccati dhammesu ñāṇaṁ dhammapaṭisambhidā.

Dassanaṭṭho attho, ñātaṭṭho attho, pajānanaṭṭho attho, paṭivedhaṭṭho attho, obhāsaṭṭho attho. Ime pañca atthā atthapaṭisambhidāya ārammaṇā ceva honti gocarā ca, ye tassā ārammaṇā, te tassā gocarā. Ye tassā gocarā, te tassā ārammaṇā. Tena vuccati atthesu ñāṇaṁ atthapaṭisambhidā.

Pañca dhamme sandassetuṁ byañjananiruttābhilāpā, pañca atthe sandassetuṁ byañjananiruttābhilāpā, imā dasa niruttiyo niruttipaṭisambhidāya ārammaṇā ceva honti gocarā ca, ye tassā ārammaṇā, te tassā gocarā. Ye tassā gocarā, te tassā ārammaṇā. Tena vuccati niruttīsu ñāṇaṁ niruttipaṭisambhidā.

Pañcasu dhammesu ñāṇāni, pañcasu atthesu ñāṇāni, dasasu niruttīsu ñāṇāni. Imāni vīsati ñāṇāni paṭibhānapaṭisambhidāya ārammaṇā ceva honti gocarā ca, ye tassā ārammaṇā, te tassā gocarā. Ye tassā gocarā, te tassā ārammaṇā. Tena vuccati paṭibhānesu ñāṇaṁ paṭibhānapaṭisambhidā.

Dukkhe ariyasacce pannarasa dhammā, pannarasa atthā, tiṁsa niruttiyo, saṭṭhi ñāṇāni.

(Kha) "Idaṁ dukkhasamudayaṁ ariyasaccan"ti pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṁ udapādi -pa- āloko udapādi. "Taṁ kho panidaṁ dukkhasamudayaṁ ariyasaccaṁ pahātabban"ti -pa- "pahīnan"ti pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṁ udapādi -pa- āloko udapādi -pa-.

Dukkhasamudaye ariyasacce pannarasa dhammā, pannarasa atthā, tiṁsa niruttiyo, saṭṭhi ñāṇāni.

(Ga) "Idaṁ dukkhanirodhaṁ ariyasaccan"ti pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṁ udapādi -pa- āloko udapādi. "Taṁ kho panidaṁ dukkhanirodhaṁ ariyasaccaṁ sacchikātabban"ti -pa- "sacchikatan"ti pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṁ udapādi -pa- āloko udāpādi -pa-.

Dukkhanirodhe ariyasacce pannarasa dhammā, pannarasa atthā, tiṁsa niruttiyo, saṭṭhi ñāṇāni.

(Gha) "Idaṁ dukkhanirodhagāminī paṭipadā ariyasaccan"ti pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṁ udapādi -pa- āloko udapādi. "Taṁ kho panidaṁ dukkhanirodhagāminī paṭipadā ariyasaccaṁ bhāvetabban"ti -pa- "bhāvitan"ti pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṁ udapādi -pa- āloko udapādi -pa-.

Dukkhanirodhagāminiyā paṭipadāya ariyasacce pannarasa dhammā, pannarasa atthā, tiṁsa niruttiyo, saṭṭhi ñāṇāni.

Catūsu ariyasaccesu saṭṭhi dhammā, saṭṭhi atthā, vīsatisataniruttiyo, cattālīsañca dve ca ñāṇasatāni.

2. Satipaṭṭhānavāra

31. "Ayaṁ kāye kāyānupassanā"ti me bhikkhave pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṁ udapādi -pa- āloko udapādi, "sā kho panāyaṁ kāye kāyānupassanā bhāvetabbā"ti me bhikkhave -pa- "bhāvitā"ti me bhikkhave pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṁ udapādi -pa- āloko udapādi.

"Ayaṁ vedanāsu -pa-. Ayaṁ citte -pa-. Ayaṁ dhammesu dhammānupassanā"ti me bhikkhave pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṁ udapādi -pa- āloko udapādi, "sā kho panāyaṁ dhammesu dhammānupassanā bhāvetabbā"ti -pa- "bhāvitā"ti me bhikkhave pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṁ udapādi -pa- āloko udapādi.

(Ka) "Ayaṁ kāye kāyānupassanā"ti pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṁ udapādi -pa- āloko udapādi -pa- "sā kho panāyaṁ kāye kāyānupassanā bhāvetabbā"ti -pa- "bhāvitā"ti pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṁ udapādi, ñāṇaṁ udapādi, paññā udapādi, vijjā udapādi, āloko udapādi.

Cakkhuṁ udapādīti kenaṭṭhena, ñāṇaṁ udapādīti kenaṭṭhena, paññā udapādīti kenaṭṭhena, vijjā udapādīti kenaṭṭhena, āloko udapādīti kenaṭṭhena? **Cakkhuṁ udapādī**ti dassanaṭṭhana, **ñāṇaṁ udapādī**ti ñātaṭṭhena,

paññā udapādīti pajānanaṭṭhena, **vijjā udapādī**ti paṭivedhaṭṭhena, **āloko udapādī**ti obhāsaṭṭhena.

Cakkhuṁ dhammo, ñāṇaṁ dhammo, paññā dhammo, vijjā dhammo, āloko dhammo. Ime pañca dhammā dhammapaṭisambhidāya ārammaṇā ceva honti gocarā ca. Ye tassā ārammaṇā, te tassā gocarā, ye tassā gocarā, te tassā ārammaṇā, tena vuccati dhammesu ñāṇaṁ dhammapaṭisambhidā.

Dassanaṭṭho attho, ñātaṭṭho attho, pajānanaṭṭho attho, paṭivedhaṭṭho attho, obhāsaṭṭho attho. Ime pañca atthā atthapaṭisambhidāya ārammaṇā ceva honti gocarā ca, ye tassā ārammaṇā, te tassā gocarā, ye tassā gocarā, te tassā ārammaṇā, tena vuccati atthesu ñāṇaṁ atthapaṭisambhidā.

Pañca dhamme sandassetuṁ byañjananiruttābhilāpā, pañca atthe sandassetuṁ byañjananiruttābhilāpā, imā dasa niruttiyo niruttipaṭisambhidāya ārammaṇā ceva honti gocarā ca, ye tassā ārammaṇā, te tassā gocarā. Ye tassā gocarā, te tassā ārammaṇā. Tena vuccati niruttīsu ñāṇaṁ niruttipaṭisambhidā.

Pañcasu dhammesu ñāṇāni, pañcasu atthesu ñāṇāni, dasasu niruttīsu ñāṇāni, imāni vīsati ñāṇāni paṭibhānapaṭisambhidāya ārammaṇā ceva honti gocarā ca, ye tassā ārammaṇā, te tassā gocarā. Ye tassā gocarā, te tassā ārammaṇā. Tena vuccati paṭibhānesu ñāṇaṁ paṭibhānapaṭisambhidā.

Kāye kāyānupassanāsatipaṭṭhāne pannarasa dhammā, pannarasa atthā, tiṁsa niruttiyo, saṭṭhi ñāṇāni.

(Kha. Gha) "Ayaṁ vedanāsu -pa-. Ayaṁ citte -pa-. Ayaṁ dhammesu dhammānupassanā"ti pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṁ udapādi -pa- āloko udapādi -pa- "sā kho panāyaṁ dhammesu dhammānupassanā bhāvetabbā"ti -pa- "bhāvitā"ti pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṁ udapādi -pa- āloko udapādi -pa-.

Dhammesu dhammānupassanā satipaṭṭhāne pannarasa dhammā, pannarasa atthā, tiṁsa niruttiyo, saṭṭhi ñāṇāni.

Catūsu satipaṭṭhānesu saṭṭhi dhammā, saṭṭhi atthā, vīsatisataniruttiyo, cattālīsañca dve ca ñāṇasatāni.

3. Iddhipādavāra

32. "Ayaṁ chandasamādhipadhānasaṅkhārasamannāgato iddhipādo"ti me bhikkhave pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṁ udapādi -pa- āloko udapādi. "So kho panāyaṁ chandasamādhipadhānasaṅkhārasamannāgato iddhipādo bhāvetabbo"ti me bhikkhave -pa- "bhāvito"ti me bhikkhave pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṁ udapādi -pa- āloko udapādi.

"Ayaṁ vīriyasamādhi -pa-. Ayaṁ cittasamādhi -pa-. Ayaṁ vīmaṁsāsamādhipadhānasaṅkhārasamannāgato iddhipādo"ti me bhikkhave pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṁ udapādi -pa- āloko udapādi. "So kho panāyaṁ vīmaṁsāsamādhipadhānasaṅkhārasamannāgato iddhipādo bhāvetabbo"ti me bhikkhave pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṁ udapādi -pa- āloko udapādi.

(Ka) "Ayaṁ chandasamādhipadhānasaṅkhārasamannāgato iddhipādo"ti pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṁ udapādi -pa- āloko udapādi -pa- "so kho panāyaṁ chandasamādhipadhānasaṅkhārasamannāgato iddhipādo bhāvetabbo"ti -pa- "bhāvito"ti pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṁ udapādi, ñāṇaṁ udapāpādi, paññā udapādi, vijjā udapādi, āloko udapādi.

Cakkhuṁ udapādīti kenaṭṭhena, ñāṇaṁ udapādīti kenaṭṭhena, paññā udapādīti kenaṭṭhena, vijjā udapādīti kenaṭṭhena, āloko udapādīti kenaṭṭhena? **Cakkhuṁ udapādī**ti dassanaṭṭhena. **Ñāṇaṁ udapādī**ti ñātaṭṭhena. **Paññā udapādī**ti pajānanaṭṭhena. **Vijjā udapādī**ti paṭivedhaṭṭhena. **Āloko udapādī**ti obhāsaṭṭhena.

Cakkhuṁ dhammo, ñāṇaṁ dhammo, paññā dhammo, vijjā dhammā, āloko dhammo. Ime pañca dhammā dhammapaṭisambhidāya ārammaṇā ceva honti gocarā ca.

ye tassā ārammaṇā, te tassā gocarā. Ya tassā gocarā, te tassā ārammaṇā. Tena vuccati dhammesu ñāṇaṁ dhammapaṭisambhidā.

Dassanaṭṭho attho, ñātaṭṭho attho, pajānanaṭṭho attho, paṭivedhaṭṭho attho, obhāsaṭṭho attho. Ime pañca atthā atthapaṭisambhidāya ārammaṇā ceva honti gocarā ca. Ye tassā ārammaṇā, te tassā gocarā. Ye tassā gocarā, te tassā ārammaṇā. Tena vuccati atthesu ñāṇaṁ atthapaṭisambhidā.

Pañca dhamme sandassetuṁ byañjananiruttābhilāpā, pañca atthe sandassetuṁ byañjananiruttābhilāpā. Imā dasa niruttiyo niruttipaṭisambhidāya ārammaṇā ceva honti gocarā ca. Ye tassā ārammaṇā, te tassā gocarā. Ye tassā gocarā, te tassā ārammaṇā. Tena vuccati niruttīsu ñāṇaṁ niruttipaṭisambhidā.

Pañcasu dhammesu ñāṇāni, pañcasu atthesu ñāṇāni, dasasu niruttīsu ñāṇāni. Imāni vīsati ñāṇāni paṭibhānapaṭisambhidāya ārammaṇā ceva honti gocarā ca. Ye tassā ārammaṇā, te tassā gocarā. Ye tassā gocarā, te tassā ārammaṇā. Tena vuccati paṭibhānesu ñāṇaṁ paṭibhānapaṭisambhidā.

Chandasamādhipadhānasaṅkhārasamannāgate iddhipāde pannarasa dhammā, pannarasa atthā, tiṁsa niruttiyo, saṭṭhi ñāṇāni.

(Kha. Gha) "Ayaṁ vīriyasamādhi -pa-. Ayaṁ cittasamādhi -pa-. Ayaṁ vīmaṁsāsamādhipadhānasaṅkhārasamannāgato iddhipādo"ti pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṁ udapādi -pa- āloko udapādi -pa- "so kho panāyaṁ vīmaṁsāsamādhipadhānasaṅkhārasamannāgato iddhipādo bhāvetabbo"ti -pa- "bhāvito"ti pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṁ udapādi -pa- āloko udapādi -pa-.

Vīmaṁsāsamādhipadhānasaṅkhārasamannāgate iddhipāde pannarasa dhammā, pannarasa atthā, tiṁsa niruttiyo, saṭṭhi ñāṇāni.

Catūsu iddhipādesu saṭṭhi dhammā, saṭṭhi atthā, vīsatisataniruttiyo, cattālīsañca dve ca ñāṇasatāni.

4. Sattabodhisattavāra

33. "Samudayo samudayo"ti kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṁ udapādi -pa- āloko udapādi. "Nirodho nirodho"ti kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṁ udapādi -pa- āloko udapādi. Vipassissa bodhisattassa veyyākaraṇe dasa dhammā, dasa atthā, vīsati niruttiyo, cattālīsaṁ[1] ñāṇāni.

"Samudayo samudayo"ti kho bhikkhave Sikhissa bodhisattassa -pa- Vessabhussa bodhisattassa -pa- Kakusandhassa bodhisattassa -pa- Koṇāgamanassa bodhisattassa -pa- Kassapassa bodhisattassa pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṁ udapādi -pa- āloko udapādi. "Nirodho nirodho"ti kho bhikkhave Kassapassa bodhisattassa pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṁ udapādi -pa- āloko udapādi. Kassapassa bodhisattassa veyyākaraṇe dasa dhammā, dasa atthā, vīsati niruttiyo cattālīsaṁ ñāṇāni.

"Samudayo samudayo"ti kho bhikkhave Gotamassa bodhisattassa pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṁ udapādi -pa- āloko udapādi. "Nirodho nirodho"ti kho bhikkhave Gotamassa bodhisattassa pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṁ udapādi -pa- āloko udapādi. Gotamassa bodhisattassa veyyākaraṇe dasa dhammā, dasa atthā, vīsati niruttiyo, cattālīsaṁ ñāṇāni.

Sattannaṁ bodhisattānaṁ sattasu veyyākaraṇesu sattati dhammā, sattati atthā, cattālīsasataṁ[2] niruttiyo, asīti ca dve ca ñāṇasatāni.

5. Abhiññādivāra

34. Yāvatā abhiññāya abhiññaṭṭho ñāto diṭṭho vidito sacchikato phassito paññāya. Aphassito paññāya abhiññaṭṭho natthīti cakkhuṁ udapādi, ñāṇaṁ udapādi, paññā udapādi, vijjā udapādi, āloko udapādi. Abhiññāya abhiññaṭṭhe pañcavīsati dhammā, pañcavīsati atthā, paññāsaṁ niruttiyo, sataṁ ñāṇāni.

---

1. Cattārīsa (Ka)

2. Cattārīsasatā (Syā)

Yāvatā pariññāya pariññaṭṭho -pa-. Yāvatā pahānassa pahānaṭṭho -pa-. Yāvatā bhāvanāya bhāvanaṭṭho -pa-. Yāvatā sacchikiriyāya sacchikiriyaṭṭho ñāto diṭṭho vidito sacchikato phassito paññāya. Aphassito paññāya sacchikiriyaṭṭho natthīti cakkhuṁ udapādi, ñāṇaṁ udapādi, paññā udapādi, vijjā udapādi, āloko udapādi, sacchikiriyāya sacchikiriyaṭṭhe pañcavīsati dhammā, pañcavīsati atthā, paññāsaṁ niruttiyo, sataṁ ñāṇāni.

Abhiññāya abhiññaṭṭhe pariññāya pariññaṭṭhe pahānāya pahānaṭṭhe. Bhāvanāya bhāvanaṭṭhe. Sacchikiriyāya sacchikiriyaṭṭhe pañcavīsasataṁ dhammā pañcavīsasataṁ atthā, aḍḍhateyyāni niruttisatāni, pañca ñāṇasatāni.

6. Khandhādivāra

35. Yāvatā khandhānaṁ khandhaṭṭho ñāto diṭṭho vidito sacchikato phassito paññāya. Aphassito paññāya khandhaṭṭho natthīti cakkhuṁ udapādi. Ñāṇaṁ udapādi, paññā udapādi, vijjā udapādi, āloko udapādi, khandhānaṁ khandhaṭṭhe pañcavīsati dhammā, pañcavīsati atthā, paññāsaṁ niruttiyo, sataṁ ñāṇāni.

Yāvatā dhātūnaṁ dhātuṭṭho -pa-. Yāvatā āyatanānaṁ āyatanaṭṭho -pa-. Yāvatā saṅkhatānaṁ saṅkhataṭṭho -pa-. Yāvatā asaṅkhatassa asaṅkhataṭṭho ñāto diṭṭho vidito sacchikato phassito paññāya. Aphassito paññāya asaṅkhataṭṭho natthīti cakkhuṁ udapādi -pa- āloko udapādi. Asaṅkhatassa asaṅkhataṭṭhe pañcavīsati dhammā, pañcavīsati atthā, paññāsaṁ niruttiyo, sataṁ ñāṇāni.

Khandhānaṁ khandhaṭṭhe dhātūnaṁ dhātuṭṭhe āyatanānaṁ āyatanaṭṭhe saṅkhatānaṁ saṅkhataṭṭhe asaṅkhatassa asaṅkhataṭṭhe pañcavīsatisataṁ dhammā, pañcavīsatisataṁ atthā, aḍḍhateyyāni niruttisatāni, pañca ñāṇasatāni.

7. Saccavāra

36. Yāvatā dukkhassa dukkhaṭṭho ñāto diṭṭho vidito sacchikato phassito paññāya. Aphassito paññāya dukkhaṭṭho natthīti cakkhuṁ udapādi, ñāṇaṁ udapādi, paññā udapādi, vijjā udapādi, āloko udapādi. Dukkhassa

dukkhaṭṭhe pañcavīsati dhammā, pañcavīsati atthā, paññāsaṁ niruttiyo, sataṁ ñāṇāni.

Yāvatā samudayassa samudayaṭṭho -pa-. Yāvatā nirodhassa nirodhaṭṭho -pa-. Yāvatā maggassa maggaṭṭho ñāto diṭṭho vidito sacchikato phassito paññāya. Aphassito paññāya maggaṭṭho natthīti cakkhuṁ udapādi -pa- āloko udapādi. Maggassa maggaṭṭhe pañcavīsati dhammā, pañcavīsati atthā. Paññāsaṁ niruttiyo, sataṁ ñāṇāni.

Catūsu ariyasaccesu sataṁ dhammā, sataṁ atthā, dve niruttisatāni, cattāri ñāṇasatāni.

8. Paṭisambhidāvāra

37. Yāvatā atthapaṭisambhidāya atthapaṭisambhidaṭṭho ñāto diṭṭho vidito sacchikato phassito paññāya. Aphassito paññāya atthapaṭisambhidaṭṭho natthīti cakkhuṁ udapādi -pa- āloko udapādi. Atthapaṭisambhidāya atthapaṭisambhidaṭṭhe pañcavīsati dhammā, pañcavīsati atthā. Paññāsaṁ niruttiyo, sataṁ ñāṇāni.

Yāvatā dhammapaṭisambhidāya dhammapaṭisambhidaṭṭho -pa-. Yāvatā niruttipaṭisambhidāya niruttipaṭisambhidaṭṭho -pa-. Yāvatā paṭibhānapaṭisambhidāya paṭibhānapaṭisambhidaṭṭho ñāto diṭṭho vidito sacchikato phassito paññāya. Aphassito paññāya paṭibhānapaṭisambhidaṭṭho natthīti cakkhuṁ udapādi -pa- āloko udapādi. Paṭibhānapaṭisambhidaṭṭhe pañcavīsati dhammā pañcavīsati atthā, paññāsaṁ niruttiyo, sataṁ ñāṇāni.

Catūsu paṭisambhidāsu sataṁ dhammā, sataṁ atthā, dve niruttisatāni, cattāri ñāṇasatāni.

9. Chabuddhadhammavāra

38. Yāvatā indriyaparopariyattañāṇaṁ ñātaṁ diṭṭhaṁ viditaṁ sacchikataṁ phassitaṁ paññāya, aphassitaṁ paññāya indriyaparopariyattañāṇaṁ natthīti cakkhuṁ udapādi -pa- āloko udapādi, indriyaparopariyattañāṇe pañcavīsati dhammā, pañcavīsati atthā, paññāsaṁ niruttiyo, sataṁ ñāṇāni.

Yāvatā sattānaṁ āsayānusaye ñāṇaṁ -pa-. Yāvatā yamakapāṭihīre ñāṇaṁ -pa-. Yāvatā mahākaruṇāsamāpattiyā ñāṇaṁ -pa-. Yāvatā sabbaññutaññāṇaṁ -pa-. Yāvatā anāvaraṇaṁ ñāṇaṁ ñātaṁ diṭṭhaṁ viditaṁ sacchikataṁ phassitaṁ paññāya, aphassitaṁ paññāya anāvaraṇaṁ ñāṇaṁ natthīti cakkhuṁ udapādi, ñāṇaṁ udapādi, paññā udapādi, vijjā udapādi, āloko udapādi. Anāvaraṇe ñāṇe pañcavīsati dhammā, pañcavīsati atthā, paññāsaṁ niruttiyo, sataṁ ñāṇāni.

Chasu Buddhadhammesu diyaḍḍhasataṁ dhammā, diyaḍḍhasataṁ atthā, tīṇi niruttisatāni, cha ñāṇasatāni.

Paṭisambhidādhikaraṇe[1] aḍḍhanavadhammasatāni[2], aḍḍhanava-atthasatāni, niruttisahassañca satta ca niruttisatāni, tīṇi ca ñāṇasahassāni, cattāri ca ñāṇasatānīti.

Paṭisambhidākathā niṭṭhitā.

---

7. Dhammacakkakathā 1. Saccavāra

39. Ekaṁ samayaṁ Bhagavā Bārāṇasiyaṁ viharati -pa-. Iti hidaṁ āyasmato Koṇḍaññassa "Aññāsikoṇḍañño"tveva nāmaṁ ahosi. (Ka) "Idaṁ dukkhaṁ ariyasaccan"ti pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṁ udapādi, ñāṇaṁ udapādi, paññā udapādi, vijjā udapādi, āloko udapādi.

Cakkhuṁ udapādīti kenaṭṭhena, ñāṇaṁ udapādīti kenaṭṭhena, paññā udapādīti kenaṭṭhena, vijjā udapādīti kenaṭṭhena, āloko udāpādīti kenaṭṭhena? **Cakkhuṁ udapādī**ti dassanaṭṭhena. **Ñāṇaṁ udapādī**ti ñātaṭṭhena. **Paññā udapādī**ti pajānanaṭṭhena. **Vijjā udapādī**ti paṭivedhaṭṭhena. **Āloko udapādī**ti obhāsaṭṭhena.

Cakkhuṁ dhammo, dassanaṭṭho attho. Ñāṇaṁ dhammo, ñātaṭṭho attho. Paññā dhammo, pajānanaṭṭho attho. Vijjā dhammo, paṭivedhaṭṭho attho, āloko dhammo, obhāsaṭṭho attho. Ime pañca dhammā pañca atthā

---

1. Paṭisambhidāpakaraṇe (Syā)
2. Aḍḍhanavamāni dhammasatāni (Syā), aḍḍhanavamadhammasatāni (Ka)

dukkhavatthukā saccavatthukā saccārammaṇā saccagocarā saccasaṅgahitā saccapariyāpannā sacce samudāgatā sacce ṭhitā sacce patiṭṭhitā.

40. **Dhammacakkan**ti kenaṭṭhena dhammacakkaṁ? Dhammañca pavatteti cakkañcāti dhammacakkaṁ, cakkañca pavatteti dhammañcāti dhammacakkaṁ, dhammena pavattetīti dhammacakkaṁ, dhammacariyāya pavattetīti dhammacakkaṁ, dhamme ṭhito pavattetīti dhammacakkaṁ, dhamme patiṭṭhito pavattetīti dhammacakkaṁ, dhamme patiṭṭhāpento pavattetīti dhammacakkaṁ, dhamme vasippatto pavattetīti dhammacakkaṁ, dhamme vasiṁ pāpento pavattetīti dhammacakkaṁ, dhamme pāramippatto pavattetīti dhammacakkaṁ, dhamme pāramiṁ pāpento pavattetīti dhammacakkaṁ, dhamme vesārajjappatto pavattetīti dhammacakkaṁ, dhamme vesārajjaṁ pāpento pavattetīti dhammacakkaṁ, dhammaṁ sakkaronto pavattetīti dhammacakkaṁ, dhammaṁ garuṁ karonto[1] pavattetīti dhammacakkaṁ, dhammaṁ mānento pavattetīti dhammacakkaṁ, dhammaṁ pūjento pavattetīti dhammacakkaṁ, dhammaṁ apacāyamāno pavattetīti dhammacakkaṁ, dhammaddhajo pavattetīti dhammacakkaṁ, dhammaketu pavattetīti dhammacakkaṁ, dhammādhipateyyo pavattetīti dhammacakkaṁ. Taṁ kho pana dhammacakkaṁ appaṭivattiyaṁ samaṇena vā brāhmaṇena vā devena vā mārena vā brahmunā vā kenaci vā lokasminti dhammacakkaṁ.

Saddhindriyaṁ dhammo, taṁ dhammaṁ pavattetīti dhammacakkaṁ, vīriyindriyaṁ dhammo, taṁ dhammaṁ pavattetīti dhammacakkaṁ, satindriyaṁ dhammo, taṁ dhammaṁ pavattetīti dhammacakkaṁ, samādhindriyaṁ dhammo, taṁ dhammaṁ pavattetīti dhammacakkaṁ, paññindriyaṁ dhammo taṁ dhammaṁ pavattetīti dhammacakkaṁ. . Saddhābalaṁ dhammo, taṁ dhammaṁ pavattetīti dhammacakkaṁ, vīriyabalaṁ dhammo, taṁ dhammaṁ pavattetīti dhammacakkaṁ, satibalaṁ dhammo, taṁ dhammaṁ pavattetīti dhammacakkaṁ, samādhibalaṁ dhammo, taṁ dhammaṁ pavattetīti dhammacakkaṁ, paññābalaṁ dhammo, taṁ dhammaṁ pavattetīti dhammacakkaṁ. . Satisambojjhaṅgo dhammo, taṁ dhammaṁ pavattetīti dhammacakkaṁ, dhammavicayasambojjhaṅgo dhammo, taṁ dhammaṁ pavattetīti dhammacakkaṁ, vīriyasambojjhaṅgo dhammo, taṁ dhammaṁ pavattetīti dhammacakkaṁ, pītisambojjhaṅgo dhammo, taṁ dhammaṁ pavattetīti dhammacakkaṁ, passaddhisambojjhaṅgo dhammo, taṁ dhammaṁ pavattetīti dhammacakkaṁ, samādhisambojjhaṅgo dhammo, taṁ dhammaṁ pavattetīti dhammacakkaṁ, upekkhāsambojjhaṅgo dhammo, taṁ dhammaṁ

---

1. Garukaronto (Syā)

pavattetīti dhammacakkaṁ. . Sammādiṭṭhi dhammo, taṁ dhammaṁ pavattetīti dhammacakkaṁ, sammāsaṅkappo dhammo, taṁ dhammaṁ pavattetīti dhammacakkaṁ, sammāvācā dhammo, taṁ dhammaṁ pavattetīti dhammacakkaṁ, sammākammanto dhammo, taṁ dhammaṁ pavattetīti dhammacakkaṁ, sammā-ājīvo dhammo, taṁ dhammaṁ pavattetīti dhammacakkaṁ, sammāvāyāmo dhammo, taṁ dhammaṁ pavattetīti dhammacakkaṁ, sammāsati dhammo, taṁ dhammaṁ pavattetīti dhammacakkaṁ, sammāsamādhi dhammo, taṁ dhammaṁ pavattetīti dhammacakkaṁ.

Ādhipateyyaṭṭhena indriyaṁ dhammo, taṁ dhammaṁ pavattetīti dhammacakkaṁ, akampiyaṭṭhena balaṁ dhammo, taṁ dhammaṁ pavattetīti dhammacakkaṁ, niyyānikaṭṭhena bojjhaṅgo dhammo, taṁ dhammaṁ pavattetīti dhammacakkaṁ, hetuṭṭhena maggo dhammo, taṁ dhammaṁ pavattetīti dhammacakkaṁ, upaṭṭhānaṭṭhena satipaṭṭhānā dhammo, taṁ dhammaṁ pavattetīti dhammacakkaṁ, padahanaṭṭhena sammappadhānā dhammo, taṁ dhammaṁ pavattetīti dhammacakkaṁ, ijjhanaṭṭhena iddhipādā dhammo, taṁ dhammaṁ pavattetīti dhammacakkaṁ, tathaṭṭhena saccā dhammo, taṁ dhammaṁ pavattetīti dhammacakkaṁ, avikkhepaṭṭhena samatho dhammo, taṁ dhammaṁ pavattetīti dhammacakkaṁ, anupassanaṭṭhena vipassanā dhammo, taṁ dhammaṁ pavattetīti dhammacakkaṁ, ekarasaṭṭhena samathavipassanā dhammo, taṁ dhammaṁ pavattetīti dhammacakkaṁ, anativattanaṭṭhena yuganaddhaṁ dhammo, taṁ dhammaṁ pavattetīti dhammacakkaṁ, saṁvaraṭṭhena sīlavisuddhi dhammo, taṁ dhammaṁ pavattetīti dhammacakkaṁ avikkhepaṭṭhena cittavisuddhi dhammo, taṁ dhammaṁ pavattetīti dhammacakkaṁ, dassanaṭṭhena diṭṭhivisuddhi dhammo, taṁ dhammaṁ pavattetīti dhammacakkaṁ, muttaṭṭhena vimokkho dhammo, taṁ dhammaṁ pavattetīti dhammacakkaṁ, paṭivedhaṭṭhena vijjā dhammo, taṁ dhammaṁ pavattetīti dhammacakkaṁ, pariccāgaṭṭhena vimutti dhammo, taṁ dhammaṁ pavattetīti dhammacakkaṁ, samucchedaṭṭhena khaye ñāṇaṁ dhammo, taṁ dhammaṁ pavattetīti dhammacakkaṁ, paṭippassaddhaṭṭhena anuppāde ñāṇaṁ dhammo, taṁ dhammaṁ pavattetīti dhammacakkaṁ, chando mūlaṭṭhena dhammo, taṁ dhammaṁ pavattetīti dhammacakkaṁ, manasikāro samuṭṭhānaṭṭhena dhammo, taṁ dhammaṁ pavattetīti dhammacakkaṁ, phasso samodhānaṭṭhena dhammo, taṁ dhammaṁ pavattetīti dhammacakkaṁ, vedanā samosaraṇaṭṭhena dhammo, taṁ dhammaṁ pavattetīti dhammacakkaṁ, samādhi pamukhaṭṭhena dhammo, taṁ dhammaṁ pavattetīti dhammacakkaṁ, sati ādhipateyyaṭṭhena dhammo, taṁ dhammaṁ pavattetīti dhammacakkaṁ, paññā taduttaraṭṭhena dhammo, taṁ dhammaṁ pavattetīti dhammacakkaṁ, vimutti sāraṭṭhena dhammo, taṁ dhammaṁ pavattetīti dhammacakkaṁ, amatogadhaṁ nibbānaṁ pariyosānaṭṭhena dhammo, taṁ dhammaṁ pavattetīti dhammacakkaṁ.

"Taṁ kho panidaṁ dukkhaṁ ariyasaccaṁ pariññeyyan"ti -pa- "pariññātan"ti pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṁ udapādi -pa- āloko udapādi.

Cakkhuṁ udapādīti kenaṭṭhena -pa- āloko udapādīti kenaṭṭhena? **Cakkhuṁ udapādī**ti dassanaṭṭhena -pa-. **Āloko udapādī**ti obhāsaṭṭhena. Cakkhuṁ dhammo, dassanaṭṭho attho -pa- āloko dhammo obhāsaṭṭho attho. Ime pañca dhammā pañca atthā dukkhavatthukā saccavatthukā saccārammaṇā saccagocarā saccasaṅgahitā saccapariyāpannā sacce samudāgatā sacce ṭhitā sacce patiṭṭhitā.

Dhammacakkanti kenaṭṭhena dhammacakkaṁ? Dhammañca pavatteti cakkañcāti dhammacakkaṁ, cakkañca pavatteti dhammañcāti dhammacakkaṁ, dhammena pavattetīti dhammacakkaṁ, dhammacariyāya pavattetīti dhammacakkaṁ, dhamme ṭhito pavattetīti dhammacakkaṁ, dhamme patiṭṭhito pavattetīti dhammacakkaṁ -pa- amatogadhaṁ nibbānaṁ pariyosānaṭṭhena dhammo, taṁ dhammaṁ pavattetīti dhammacakkaṁ.

(Kha. Gha) "Idaṁ dukkhasamudayaṁ ariyasaccan"ti pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṁ udapādi -pa- āloko udapādi -pa- "taṁ kho panidaṁ dukkhasamudayaṁ ariyasaccaṁ pahātabban"ti -pa- "pahīnan"ti pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṁ udapādi -pa- āloko udapādi.

Cakkhuṁ udapādīti kenaṭṭhena -pa- āloko udapādīti kenaṭṭhena? **Cakkhuṁ udapādī**ti dassanaṭṭhena -pa-. **Āloko udapādī**ti obhāsaṭṭhena.

Cakkhuṁ dhammo, dassanaṭṭho attho -pa- āloko dhammo, obhāsaṭṭho attho. Ime pañca dhammā pañca atthā samudayavatthukā saccavatthukā -pa- nirodhavatthukā saccavatthukā -pa- maggavatthukā saccavatthukā saccārammaṇā saccagocarā saccasaṅgahitā saccapariyāpannā sacce samudāgatā sacce ṭhitā sacce patiṭṭhitā.

Dhammacakkanti kenaṭṭhena dhammacakkaṁ? Dhammañca pavatteti cakkañcāti dhammacakkaṁ, cakkañca pavatteti dhammañcāti dhammacakkaṁ, dhammena pavattetīti dhammacakkaṁ, dhammacariyāya pavattetīti dhammacakkaṁ, dhamme ṭhito pavattetīti dhammacakkaṁ, dhamme patiṭṭhito pavattetīti dhammacakkaṁ -pa- amatogadhaṁ nibbānaṁ pariyosānaṭṭhena dhammo, taṁ dhammaṁ pavattetīti dhammacakkaṁ.

2. Satipaṭṭhānavāra

41. "Ayaṁ kāye kāyānupassanā"ti me bhikkhave pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṁ udapādi -pa- āloko udapādi. "Sā kho panāyaṁ kāye kāyānupassanā bhāvetabbā"ti me bhikkhave -pa- "bhāvitā"ti me bhikkhave pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṁ udapādi -pa- āloko udapādi.

"Ayaṁ vedanāsu -pa-. Ayaṁ citte. Ayaṁ dhammesu dhammānupassanā"ti me bhikkhave pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṁ udapādi -pa- āloko udapādi. "Sā kho panāyaṁ dhammesu dhammānupassanā bhāvetabbā"ti me bhikkhave -pa- "bhāvitā"ti me bhikkhave pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṁ udapādi -pa- āloko udapādi.

"Ayaṁ kāye kāyānupassanā"ti pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṁ udapādi -pa- āloko udapādi -pa- "sā kho panāyaṁ kāye kāyānupassanā bhāvetabbā"ti -pa- "bhāvitā"ti pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṁ udapādi -pa- āloko udapādi.

Cakkhuṁ udapādīti kenaṭṭhena -pa- āloko udapādīti kenaṭṭhena? **Cakkhuṁ udapādī**ti dassanaṭṭhena -pa-. **Āloko udapādī**ti obhāsaṭṭhena.

Cakkhuṁ dhammo, dassanaṭṭho attho -pa- āloko dhammo, obhāsaṭṭho attho. Ime pañca dhammā pañca atthā kāyavatthukā satipaṭṭhānavatthukā -pa- vedanāvatthukā satipaṭṭhānavatthukā, cittavatthukā satipaṭṭhānavatthukā. Dhammavatthukā satipaṭṭhānavatthukā satipaṭṭhānārammaṇā satipaṭṭhānagocarā satipaṭṭhānasaṅgahitā satipaṭṭhānapariyāpannā satipaṭṭhāne samudāgatā satipaṭṭhāne ṭhitā satipaṭṭhāne patiṭṭhitā.

Dhammacakkanti kenaṭṭhena dhammacakkaṁ? Dhammañca pavatteti cakkañcāti dhammacakkaṁ, cakkañca pavatteti dhammañcāti dhammacakkaṁ, dhammena pavattetīti dhammacakkaṁ, dhammacariyāya pavattetīti dhammacakkaṁ, dhamme ṭhito pavattetīti dhammacakkaṁ, dhamme patiṭṭhito pavattetīti dhammacakkaṁ -pa- amatogadhaṁ nibbānaṁ pariyosānaṭṭhena dhammo, taṁ dhammaṁ pavattetīti dhammacakkaṁ.

3. Iddhipādavāra

42. "Ayaṁ chandasamādhipadhānasaṅkhārasamannāgato iddhipādo"ti me bhikkhave pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṁ udapādi -pa- āloko udapādi. "So kho panāyaṁ chandasamādhipadhānasaṅkhārasamannāgato iddhipādo bhāvetabbo"ti me bhikkhave -pa- "bhāvito"ti me bhikkhave pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṁ udapādi -pa- āloko udapādi.

"Ayaṁ vīriyasamādhi -pa-. Ayaṁ cittasamādhi -pa-. Ayaṁ vīmaṁsāsamādhipadhānasaṅkhārasamannāgato iddhipādo"ti me bhikkhave pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṁ udapādi -pa- āloko udapādi. "So kho panāyaṁ vīmaṁsāsamādhipadhānasaṅkhārasamannāgato iddhipādo bhāvetabbo"ti me bhikkhave -pa- "bhāvito"ti me bhikkhave pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṁ udapādi -pa- āloko udapādi.

"Ayaṁ chandasamādhipadhānasaṅkhārasamannāgato iddhipādo"ti pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṁ udapādi -pa- āloko udapādi -pa- "so kho panāyaṁ chandasamādhipadhānasaṅkhārasamannāgato iddhipādo bhāvetabbo"ti -pa- "bhāvito"ti pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṁ udapādi, ñāṇaṁ udapādi, paññā udapādi, vijjā udapādi, āloko udapādi.

Cakkhuṁ udapādīti kenaṭṭhena, ñāṇaṁ udapādīti kenaṭṭhena, paññā udapādīti kenaṭṭhena vijjā udapādīti kenaṭṭhena, āloko udapādīti kenaṭṭhena? **Cakkhuṁ udapādī**ti dassanaṭṭhena, **ñāṇaṁ udapādī**ti ñātaṭṭhena, **paññā udapādī**ti pajānanaṭṭhena, **vijjā udapādī**ti paṭivedhaṭṭhena, **āloko udapādī**ti obhāsaṭṭhena.

Cakkhuṁ dhammo, dassanaṭṭho attho. Ñāṇaṁ dhammo, ñātattho attho. Paññā dhammo, pajānanaṭṭho attho. Vijjā dhammo, paṭivedhaṭṭho attho. Āloko dhammo, obhāsaṭṭho attho. Ime pañca dhammā pañca atthā chandavatthukā iddhipādavatthukā iddhipādārammaṇā iddhipādagocarā iddhipādasaṅgahitā iddhipādapariyāpannā iddhipāde samudāgatā iddhipāde ṭhitā iddhipāde patiṭṭhitā.

Dhammacakkanti kenaṭṭhena dhammacakkaṁ? Dhammañca pavatteti cakkañcāti dhammacakkaṁ, cakkañca pavatteti dhammañcāti dhammacakkaṁ, dhammena pavattetīti dhammacakkaṁ, dhammacariyāya

pavattetīti dhammacakkaṁ, dhamme ṭhito pavattetīti dhammacakkaṁ, dhamme patiṭṭhito pavattetīti dhammacakkaṁ, dhamme patiṭṭhāpento pavattetīti dhammacakkaṁ, dhamme vasippatto pavattetīti dhammacakkaṁ, dhamme vasiṁ pāpento pavattetīti dhammacakkaṁ, dhamme pāramippatto pavattetīti dhammacakkaṁ, dhamme pāramiṁ pāpento pavattetīti dhammacakkaṁ -pa-. Dhammaṁ apacāyamāno pavattetīti dhammacakkaṁ, dhammaddhajo pavattetīti dhammacakkaṁ, dhammaketu pavattetīti dhammacakkaṁ, dhammādhipateyyo pavattetīti dhammacakkaṁ. Taṁ kho pana dhammacakkaṁ appaṭivattiyaṁ samaṇena vā brāhmaṇena vā devena vā mārena vā brahmunā vā kenaci vā lokasminti dhammacakkaṁ.

Saddhindriyaṁ dhammo, taṁ dhammaṁ pavattetīti dhammacakkaṁ -pa- amatogadhaṁ nibbānaṁ pariyosānaṭṭhena dhammo, taṁ dhammaṁ pavattetīti dhammacakkaṁ.

"Ayaṁ vīriyasamādhipadhānasaṅkhārasamannāgato iddhipādo"ti pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṁ udapādi -pa- āloko udapādi -pa- "so kho panāyaṁ vīriyasamādhipadhānasaṅkhārasamannāgato iddhipādo bhāvetabbo"ti -pa- "bhāvito"ti pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṁ udapādi -pa- āloko udapādi.

Cakkhuṁ udapādīti kenaṭṭhena -pa- āloko udapādīti kenaṭṭhena? **Cakkhuṁ udapādī**ti dassanaṭṭhena. **Āloko udapādī**ti obhāsaṭṭhena.

Cakkhuṁ dhammo, dassanaṭṭho attho -pa- āloko dhammo, obhāsaṭṭho attho. Ime pañca dhammā pañca atthā vīriyavatthukā iddhipādavatthukā -pa- cittavatthukā iddhipādavatthukā. Vīmaṁsāvatthukā iddhipādavatthukā iddhipādārammaṇā iddhipādagocarā iddhipādasaṅgahitā iddhipādapariyāpannā iddhipāde samudāgatā iddhipāde ṭhitā iddhipāde patiṭṭhitā.

Dhammacakkanti kenaṭṭhena dhammacakkaṁ? Dhammañca pavatteti cakkañcāti dhammacakkaṁ, cakkañca pavatteti dhammañcāti dhammacakkaṁ, dhammena pavattetīti dhammacakkaṁ, dhammacariyāya pavattetīti dhammacakkaṁ, dhamme ṭhito pavattetīti dhammacakkaṁ, dhamme patiṭṭhito pavattetīti dhammacakkaṁ -pa- amatogadhaṁ nibbānaṁ pariyosānaṭṭhena dhammo, taṁ dhammaṁ pavattetīti dhammacakkanti.

Dhammacakkakathā niṭṭhitā.

8. Lokuttarakathā

43. Katame dhammā lokuttarā? Cattāro satipaṭṭhānā cattāro sammappadhānā cattāro iddhipādā pañcindriyāni pañca balāni satta bojjhaṅgā ariyo aṭṭhaṅgiko maggo cattāro ariyamaggā cattāri ca sāmaññaphalāni nibbānañca. Ime dhammā lokuttarā.

Lokuttarāti kenaṭṭhena lokuttarā? Lokaṁ tarantīti lokuttarā, lokā uttarantīti lokuttarā, lokato uttarantīti lokuttarā, lokamhā uttarantīti lokuttarā, lokaṁ atikkamantīti lokuttarā, lokaṁ samatikkamantīti lokuttarā. Lokaṁ samatikkantāti lokuttarā, lokena atirekāhi lokuttarā, lokantaṁ tarantīti lokuttarā, lokānissarantīti lokuttarā, lokato nissarantīti lokuttarā, lokamhā nissarantīti lokuttarā, lokā nisaṭāti lokuttarā, lokena nissaṭāti lokuttarā, lokamhā nissaṭāti lokuttarā. . Loke na tiṭṭhantīti lokuttarā, lokasmiṁ na tiṭṭhantīti lokuttarā, loke na limpantīti lokuttarā, lokena na limpantīti lokuttarā, loke asaṁlittāti lokuttarā, lokena asaṁlittāti lokuttarā, loke anupalittāti lokuttarā, lokena anupalittāti lokuttarā. Loke vippamuttāti lokuttarā lokena vippamuttāti lokuttarā, lokā vippamuttāti lokuttarā, lokato vippamuttāti lokuttarā, lokamhā vippamuttāti lokuttarā. Loke visaññuttāti lokuttarā, lokena visaññuttāti lokuttarā, lokā visaññuttāti lokuttarā, lokasmiṁ visaññuttāti lokuttarā, lokato visaññuttāti lokuttarā, lokamhā visaññuttāti lokuttarā. . Lokā sujjhantīti lokuttarā, lokato sujjhantīti lokuttarā, lokamhā sujjhantīti lokuttarā, lokā visujjhantīti lokuttarā, lokato visujjhantīti lokuttarā, lokamhā visujjhantīti lokuttarā. . Lokā vuṭṭhahantīti[1] lokuttarā, lokato vuṭṭhahantīti lokuttarā, lokamhā vuṭṭhahantīti lokuttarā. . Lokā vivaṭṭantīti

---

1. Uddharantīti (Ka), uṭṭhahantīti (Sī, Ṭṭha)

lokuttarā, lokato vivaṭṭantīti lokuttarā, lokamhā vivaṭṭantīti lokuttarā. . Loke na sajjantīti lokuttarā, loke na gayhantīti lokuttarā, loke na bajjhantīti lokuttarā. . Lokaṁ samucchindantīti lokuttarā, lokaṁ samucchinnattāti lokuttarā. . Lokaṁ paṭippassambhentīti lokuttarā, lokaṁ paṭippassambhitattāti lokuttarā. . Lokassa apathāti lokuttarā, lokassa agatīti lokuttarā, lokassa avisayāti lokuttarā, lokassa asādhāraṇāti lokuttarā. . Lokaṁ vamantīti lokuttarā, lokaṁ na paccāvamantīti lokuttarā. Lokaṁ pajahantīti lokuttarā. Lokaṁ na upādiyantīti lokuttarā. . Lokaṁ visīnentīti lokuttarā, lokaṁ na ussīnentīti lokuttarā. Lokaṁ vidhūpentīti lokuttarā, lokaṁ na saṁdhūpentīti lokuttarā. Lokaṁ samatikkamma abhibhuyya tiṭṭhantīti lokuttarā.

Lokuttarakathā niṭṭhitā.

9. Balakathā

44. Sāvatthinidānaṁ[1]. . Pañcimāni bhikkhave balāni. Katamāni pañca? Saddhābalaṁ vīriyabalaṁ satibalaṁ samādhibalaṁ paññābalaṁ. Imāni kho bhikkhave pañca balāni.

Api ca aṭṭhasaṭṭhi balāni. Saddhābalaṁ, vīriyabalaṁ, satibalaṁ, samādhibalaṁ, paññābalaṁ, hiribalaṁ, ottappabalaṁ, paṭisaṅkhānabalaṁ, bhāvanābalaṁ, anavajjabalaṁ, saṅgahabalaṁ, khantibalaṁ, paññattibalaṁ, nijjhattibalaṁ, issariyabalaṁ, adhiṭṭhānabalaṁ, samathabalaṁ, vipassanābalaṁ, dasa sekhabalāni, dasa asekhabalāni, dasa khīṇāsavabalāni, dasa iddhibalāni, dasa Tathāgatabalāni.

Katamaṁ **saddhābalaṁ?** Assaddhiye na kampatīti saddhābalaṁ, sahajātānaṁ dhammānaṁ upatthambhanaṭṭhena saddhābalaṁ, kilesānaṁ pariyādānaṭṭhena saddhābalaṁ, paṭivedhādivisodhanaṭṭhena saddhābalaṁ, cittassa adhiṭṭhānaṭṭhena saddhābalaṁ, cittassa vodānaṭṭhena saddhābalaṁ, visesādhigamaṭṭhena saddhābalaṁ, uttari-

1. Saṁ 3. 218 piṭṭhe passitabbā.

paṭivedhaṭṭhena saddhābalaṁ, saccābhisamayaṭṭhena saddhābalaṁ, nirodhe patiṭṭhāpakaṭṭhena saddhābalaṁ, idaṁ saddhābalaṁ. (1)

Katamaṁ **vīriyabalaṁ**? Kosajje na kampatīti vīriyabalaṁ, sahajātānaṁ dhammānaṁ upatthambhanaṭṭhena vīriyabalaṁ, kilesānaṁ pariyādānaṭṭhena vīriyabalaṁ, paṭivedhādivisodhanaṭṭhena vīriyabalaṁ, cittassa adhiṭṭhānaṭṭhena vīriyabalaṁ, cittassa vodānaṭṭhena vīriyabalaṁ, visesādhigamaṭṭhena vīriyabalaṁ, uttaripaṭivedhaṭṭhena vīriyabalaṁ, saccābhisamayaṭṭhena vīriyabalaṁ, nirodhe patiṭṭhāpakaṭṭhena vīriyabalaṁ, idaṁ vīriyabalaṁ. (2)

Katamaṁ **satibalaṁ**? Pamāde na kampatīti satibalaṁ, sahajātānaṁ dhammānaṁ upatthambhanaṭṭhena satibalaṁ -pa- nirodhe patiṭṭhāpakaṭṭhena satibalaṁ, idaṁ satibalaṁ. (3)

Katamaṁ **samādhibalaṁ**? Uddhacce na kampatīti samādhibalaṁ, sahajātānaṁ dhammānaṁ upatthambhanaṭṭhena samādhibalaṁ -pa- nirodhe patiṭṭhāpakaṭṭhena samādhibalaṁ, idaṁ samādhibalaṁ. (4)

Katamaṁ **paññābalaṁ**? Avijjāya na kampatīti paññābalaṁ, sahajātānaṁ dhammānaṁ upatthambhanaṭṭhena paññābalaṁ -pa- nirodhe patiṭṭhāpakaṭṭhena paññābalaṁ, idaṁ paññābalaṁ. (5)

Katamaṁ **hiribalaṁ**? Nekkhammena kāmacchandaṁ hirīyatīti[1] hiribalaṁ, abyāpādena byāpādaṁ hirīyatīti hiribalaṁ, ālokasaññāya thinamiddhaṁ hirīyatīti hiribalaṁ, avikkhepena uddhaccaṁ hirīyatīti hiribalaṁ, dhammavavatthānena vicikicchaṁ hirīyatīti hiribalaṁ, ñāṇena avijjaṁ hirīyatīti hiribalaṁ, pāmojjena aratiṁ hirīyatīti hiribalaṁ, paṭhamena jhānena nīvaraṇe hirīyatīti hiribalaṁ -pa- arahattamaggena sabbakilese hirīyatīti hiribalaṁ, idaṁ hiribalaṁ. (6)

Katamaṁ **ottappabalaṁ**? Nekkhammena kāmacchandaṁ ottappatīti ottappabalaṁ, abyāpādena byāpādaṁ ottappatīti ottappabalaṁ, ālokasaññāya thinamiddhaṁ ottappatīti ottappabalaṁ, avikkhepena uddhaccaṁ ottappatīti ottappabalaṁ, dhammavavatthānena vicikicchaṁ ottappatīti ottappabalaṁ, ñāṇena avijjaṁ ottappatīti

---

1. Hiriyatīti (Syā, Ka)

ottappabalaṁ, pāmojjena aratiṁ ottappatīti ottappabalaṁ, paṭhamena jhānena nīvaraṇe ottappatīti ottappabalaṁ -pa- arahattamaggena sabbakilese ottappatīti ottappabalaṁ, idaṁ ottappabalaṁ. (7)

Katamaṁ **paṭisaṅkhānabalaṁ**? Nekkhammena kāmacchandaṁ paṭisaṅkhātīti paṭisaṅkhānabalaṁ. Abyāpādena byāpādaṁ paṭisaṅkhātīti paṭisaṅkhānabalaṁ, ālokasaññāya thinamiddhaṁ paṭisaṅkhātīti paṭisaṅkhānabalaṁ, avikkhepena uddhaccaṁ paṭisaṅkhātīti paṭisaṅkhānabalaṁ, dhammavavatthānena vicikicchaṁ paṭisaṅkhātīti paṭisaṅkhānabalaṁ, ñāṇena avijjaṁ paṭisaṅkhātīti paṭisaṅkhānabalaṁ, pāmojjena aratiṁ paṭisaṅkhātīti paṭisaṅkhānabalaṁ, paṭhamena jhānena nīvaraṇe paṭisaṅkhātīti paṭisaṅkhānabalaṁ -pa- arahattamaggena sabbakilese paṭisaṅkhātīti paṭisaṅkhānabalaṁ, idaṁ paṭisaṅkhānabalaṁ. (8)

Katamaṁ **bhāvanābalaṁ**? Kāmacchandaṁ pajahanto nekkhammaṁ bhāvetīti bhāvanābalaṁ, byāpādaṁ pajahanto abyāpādaṁ bhāvetīti bhāvanābalaṁ, thinamiddhaṁ pajahanto ālokasaññaṁ bhāvetīti bhāvanābalaṁ, uddhaccaṁ pajahanto avikkhepaṁ bhāvetīti bhāvanābalaṁ, vicikicchaṁ pajahanto dhammavavatthānaṁ bhāvetīti bhāvanābalaṁ, avijjaṁ pajahanto ñāṇaṁ bhāvetīti bhāvanābalaṁ, aratiṁ pajahanto pāmojjaṁ bhāvetīti bhāvanābalaṁ, nīvaraṇe pajahanto paṭhamaṁ jhānaṁ bhāvetīti bhāvanābalaṁ -pa- sabbakilese pajahanto arahattamaggaṁ bhāvetīti bhāvanābalaṁ, idaṁ bhāvanābalaṁ. (9)

Katamaṁ **anavajjabalaṁ**? Kāmacchandassa pahīnattā nekkhamme natthi kiñci vajjanti anavajjabalaṁ, byāpādassa pahīnattā abyāpāde natthi kiñci vajjanti anavajjabalaṁ, thinamiddhassa pahīnattā ālokasaññāya natthi kiñci vajjanti anavajjabalaṁ, uddhaccassa pahīnattā avikkhepe natthi kiñci vajjanti anavajjabalaṁ, vicikicchāya pahīnattā dhammavavatthāne natthi kiñci vajjanti anavajjabalaṁ, avijjāya pahīnattā ñāṇe natthi kiñci vajjanti anavajjabalaṁ, aratiyā pahīnattā pāmojje natthi kiñci vajjanti anavajjabalaṁ, nīvaraṇānaṁ pahīnattā paṭhamajjhāne natthi kiñci vajjanti anavajjabalaṁ -pa- sabbakilesānaṁ pahīnattā arahattamagge natthi kiñci vajjanti anavajjabalaṁ, idaṁ anavajjabalaṁ. (10)

Katamaṁ **saṅgahabalaṁ?** Kāmacchandaṁ pajahanto nekkhammavasena cittaṁ saṅgaṇhātīti saṅgahabalaṁ, byāpādaṁ pajahanto abyāpādavasena cittaṁ saṅgaṇhātīti saṅgahabalaṁ, thinamiddhaṁ pajahanto ālokasaññāvasena cittaṁ saṅgaṇhātīti saṅgahabalaṁ -pa- sabbakilese pajahanto arahattamaggavasena cittaṁ saṅgaṇhātīti saṅgahabalaṁ, idaṁ saṅgahabalaṁ. (11)

Katamaṁ **khantibalaṁ?** Kāmacchandassa pahīnattā nekkhammaṁ khamatīti khantibalaṁ, byāpādassa pahīnattā abyāpādo khamatīti khantibalaṁ, thinamiddhassa pahīnattā ālokasaññā khamatīti khantibalaṁ, uddhaccassa pahīnattā avikkhepo khamatīti khantibalaṁ, vicikicchāya pahīnattā dhammavavatthānaṁ khamatīti khantibalaṁ, avijjāya pahīnattā ñāṇaṁ khamatīti khantibalaṁ, aratiyā pahīnattā pāmojjaṁ khamatīti khantibalaṁ, nīvaraṇānaṁ pahīnattā paṭhamaṁ jhānaṁ khamatīti khantibalaṁ -pa- sabbakilesānaṁ pahīnattā arahattamaggo khamatīti khantibalaṁ, idaṁ khantibalaṁ. (12)

Katamaṁ **paññattibalaṁ?** Kāmacchandaṁ pajahanto nekkhammavasena cittaṁ paññāpetīti paññattibalaṁ, byāpādaṁ pajahanto abyāpādavasena cittaṁ paññāpetīti paññattibalaṁ, thinamiddhaṁ pajahanto ālokasaññāvasena cittaṁ paññāpetīti paññattibalaṁ -pa- sabbakilese pajahanto arahattamaggavasena cittaṁ paññāpetīti paññattibalaṁ, idaṁ paññattibalaṁ. (13)

Katamaṁ **nijjhattibalaṁ**? Kāmacchandaṁ pajahanto nekkhammavasena cittaṁ nijjhāpetīti nijjhattibalaṁ, byāpādaṁ pajahanto abyāpādavasena cittaṁ nijjhāpetīti nijjhattibalaṁ, thinamiddhaṁ pajahanto ālokasaññāvasena cittaṁ nijjhāpetīti nijjhattibalaṁ -pa- sabbakilese pajahanto arahattamaggavasena cittaṁ nijjhāpetīti nijjhattibalaṁ, idaṁ nijjhattibalaṁ. (14)

Katamaṁ **issariyabalaṁ**? Kāmacchandaṁ pajahanto nekkhammavasena cittaṁ vasaṁ vattetīti issariyabalaṁ, byāpādaṁ pajahanto abyāpādavasena cittaṁ vasaṁ vattetīti issariyabalaṁ, thinamiddhaṁ pajahanto ālokasaññāvasena cittaṁ vasaṁ vattetīti issariyabalaṁ -pa- sabbakilese pajahanto arahattamaggavasena cittaṁ vasaṁ vattetīti issariyabalaṁ, idaṁ issariyabalaṁ. (15)

Katamaṁ **adhiṭṭhānabalaṁ**? Kāmacchandaṁ pajahanto nekkhammavasena cittaṁ adhiṭṭhātīti adhiṭṭhānabalaṁ, byāpādaṁ pajahanto abyāpādavasena cittaṁ

adhiṭṭhātīti adhiṭṭhānabalaṁ, thinamiddhaṁ pajahanto ālokasaññāvasena cittaṁ adhiṭṭhātīti adhiṭṭhānabalaṁ -pa- sabbakilese pajahanto arahattamaggavasena cittaṁ adhiṭṭhātīti adhiṭṭhānabalaṁ, idaṁ adhiṭṭhānabalaṁ. (16)

Katamaṁ **samathabalaṁ?** Nekkhammavasena cittassa ekaggatā avikkhepo samathabalaṁ, abyāpādavasena cittassa ekaggatā avikkhepo samathabalaṁ. Ālokasaññāvasena cittassa ekaggatā avikkhepo samathabalaṁ -pa- paṭinissaggānupassī assāsavasena cittassa ekaggatā avikkhepo samathabalaṁ, paṭinissaggānupassī passāsavasena cittassa ekaggatā avikkhepo samathabalaṁ.

Samathabalanti kenaṭṭhena samathabalaṁ? Paṭhamena jhānena nīvaraṇe na kampatīti samathabalaṁ, dutiyena jhānena vitakkavicāre na kampatīti samathabalaṁ, tatiyana jhānena pītiyā na kampatīti samathabalaṁ, catutthena jhānena sukhadukkhe na kampatīti samathabalaṁ, ākāsānañcāyatanasamāpattiyā rūpasaññāya paṭighasaññāya nānattasaññāya na kampatīti samathabalaṁ, viññāṇañcāyatanasamāpattiyā ākāsānañcāyatanasaññāya na kampatīti samathabalaṁ, ākiñcaññāyatanasamāpattiyā viññāṇañcāyatanasaññāya na kampatīti samathabalaṁ, nevasaññānāsaññāyatanasamāpattiyā ākiñcaññāyatanasaññāya na kampatīti samathabalaṁ. Uddhacce ca uddhaccasahagatakilese ca khandhe ca na kampati na calati na vedhatīti samathabalaṁ, idaṁ samathabalaṁ. (17)

Katamaṁ **vipassanābalaṁ?** Aniccānupassanā vipassanābalaṁ, dukkhānupassanā vipassanābalaṁ -pa- paṭinissaggānupassanā vipassanābalaṁ. Rūpe aniccānupassanā vipassanābalaṁ, rūpe dukkhānupassanā vipassanābalaṁ -pa- rūpe paṭinissaggānupassanā vipassanābalaṁ, vedanāya -pa- saññāya. Saṅkhāresu. Viññāṇe cakkhusmiṁ -pa- jarāmaraṇe aniccānupassanā vipassanābalaṁ, jarāmaraṇe dukkhānupassanā vipassanābalaṁ -pa- jarāmaraṇe paṭinissaggānupassanā vipassanābalaṁ. . **Vipassanābalan**ti kenaṭṭhena vipassanābalaṁ? Aniccānupassanāya niccasaññāya na kampatīti vipassanābalaṁ, dukkhānupassanāya sukhasaññāya na kampatīti vipassanābalaṁ, anattānupassanāya attasaññāya na kampatīti vipassanābalaṁ, nibbidānupassanāya nandiyā na kampatīti vipassanābalaṁ, virāgānupassanāya rāge na kampatīti vipassanābalaṁ,

nirodhānupassanāya samudaye na kampatīti vipassanābalaṁ, paṭinissaggānupassanāya ādāne na kampatīti vipassanābalaṁ, avijjāya ca avijjāsahagatakilese ca khandhe ca na kampati na calati na vedhatīti vipassanābalaṁ, idaṁ vipassanābalaṁ. (18)

Katamāni dasa sekhabalāni, dasa asekhabalāni? Sammādiṭṭhiṁ[1] sikkhatīti sekhabalaṁ, tattha sikkhitattā asekhabalaṁ. Sammāsaṅkappaṁ sikkhatīti sekhabalaṁ, tattha sikkhitattā asekhabalaṁ. Sammāvācaṁ -pa-. Sammākammantaṁ. Sammā-ājīvaṁ. Sammāvāyāmaṁ. Sammāsatiṁ. Sammāsamādhiṁ. Sammāñāṇaṁ -pa-. Sammāvimuttiṁ sasikkhatīti sekhabalaṁ, tattha sikkhitattā asekhabalaṁ. Imāni dasa sekhabalāni, dasa asekhabalāni. (20, 38)

Katamāni **dasa khīṇāsavabalāni**[2]**?** Idha khīṇāsavassa bhikkhuno aniccato sabbe saṅkhārā yathābhūtaṁ sammappaññāya sudiṭṭhā honti. Yampi khīṇāsavassa bhikkhuno aniccato sabbe saṅkhārā yathābhūtaṁ sammappaññāya sudiṭṭhā honti, idampi khīṇāsavassa bhikkhuno balaṁ hoti. Yaṁ balaṁ āgamma khīṇāsavo bhikkhu āsavānaṁ khayaṁ paṭijānāti "khīṇā me āsavā"ti. (1)

Puna caparaṁ khīṇāsavassa bhikkhuno aṅgārakāsūpamā kāmā yathābhūtaṁ sammappaññāya sudiṭṭhā honti. Yampi khīṇāsavassa bhikkhuno aṅgārakāsūpamā kāmā yathābhūtaṁ sammappaññāya sudiṭṭhā honti, idampi khīṇāsavassa bhikkhuno balaṁ hoti. Yaṁ balaṁ āgamma khīṇāsavo bhikkhu āsavānaṁ khayaṁ paṭijānāti "khīṇā me āsavā"ti. (2)

Puna caparaṁ khīṇāsavassa bhikkhuno vivekaninnaṁ cittaṁ hoti vivekapoṇa vivekapabbhāraṁ vivekaṭṭhaṁ nekkhammābhirataṁ byantībhūtaṁ[3] sabbaso āsavaṭṭhāniyehi dhammehi. Yampi khīṇāsavassa bhikkhuno vivekaninnaṁ cittaṁ hoti vivekapoṇaṁ vivekapabbhāraṁ vivekaṭṭhaṁ nekkhammābhirataṁ byantībhūtaṁ sabbaso āsavaṭṭhāniyehi dhammehi, idampi khīṇāsavassa bhikkhuno balaṁ hoti. Yaṁ balaṁ āgamma khīṇāsavo bhikkhu āsavānaṁ khayaṁ paṭijānāti "khīṇā me āsavā"ti. (3)

---

1. Sammādiṭṭhi (Ka) evamīdisesu navasu padesu dutiyantavacanena. Dī 3. 225 piṭṭhe passitabbā.
2. Aṁ 3. 397 piṭṭhe passitabbā.
3. Byantibhūtaṁ (Ka)

Puna caparaṁ khīṇāsavassa bhikkhuno cattāro satipaṭṭhānā bhāvitā honti subhāvitā. Yampi khīṇāsavassa bhikkhuno cattāro satipaṭṭhānā bhāvitā honti subhāvitā, idampi khīṇāsavassa bhikkhuno balaṁ hoti. Yaṁ balaṁ āgamma khīṇāsavo bhikkhu āsavānaṁ khayaṁ paṭijānāti "khīṇā me āsavā"ti. (4)

Puna caparaṁ khīṇāsavassa bhikkhuno cattāro sammappadhānā bhāvitā honti subhāvitā -pa-. Cattāro iddhipādā bhāvitā honti subhāvitā. Pañcindriyāni bhāvitāni honti subhāvitāni. Pañca balāni bhāvitāni honti subhāvitāni. Satta bojjhaṅgā bhāvitā honti subhāvitā -pa-. Ariyo aṭṭhaṅgiko maggo bhāvito hoti subhāvito. Yampi khīṇāsavassa bhikkhuno aṭṭhaṅgiko maggo bhāvito hoti subhāvito, idampi khīṇāsavassa bhikkhuno balaṁ hoti. Yaṁ balaṁ āgamma khīṇāsavo bhikkhu āsavānaṁ khayaṁ paṭijānāti "khīṇā me āsavā"ti. Imāni dasa khīṇāsavabalāni. (5-10, 48)

Katamāni **dasa iddhibalāni?** Adhiṭṭhānā iddhi, vikubbanā iddhi, manomayā iddhi, ñāṇavipphārā iddhi, samādhivipphārā iddhi, ariyā iddhi, kammavipākajā iddhi, puññavato iddhi, vijjāmayā iddhi, tattha tattha sammā payogappaccayā ijjhanaṭṭhena iddhi. Imāni dasa iddhibalāni. (10, 58)

Katamāni **dasa Tathāgatabalāni?** Idha Tathāgato ṭhānañca ṭhānato aṭṭhānañca aṭṭhānato yathābhūtaṁ pajānāti, yampi Tathāgato ṭhānañca ṭhānato aṭṭhānañca aṭṭhānato yathābhūtaṁ pajānāti, idampi Tathāgatassa Tathāgatabalaṁ hoti, yaṁ balaṁ āgamma Tathāgato āsabhaṁ ṭhānaṁ paṭijānāti, parisāsu sīhanādaṁ nadati, brahmacakkaṁ pavatteti. (1)

Puna caparaṁ Tathāgato atītānāgatapaccuppannānaṁ kammasamādānānaṁ ṭhānaso hetuso vipākaṁ yathābhūtaṁ pajānāti, yampi Tathāgato atītānāgatapaccuppannānaṁ kammasamādānānaṁ ṭhānaso hetuso vipākaṁ yathābhūtaṁ pajānāti, idampi Tathāgatassa Tathāgatabalaṁ hoti. Yaṁ balaṁ āgamma Tathāgato āsabhaṁ ṭhānaṁ paṭijānāti, parisāsu sīhanādaṁ nadati, brahmacakkaṁ pavatteti. (2)

Puna caparaṁ Tathāgato sabbatthagāminiṁ paṭipadaṁ[1] yathābhūtaṁ pajānāti, yampi Tathāgato sabbatthagāminiṁ paṭipadaṁ yathābhūtaṁ pajānāti, idampi Tathāgatassa Tathāgatabalaṁ hoti, yaṁ balaṁ āgamma Tathāgato āsabhaṁ ṭhānaṁ paṭijānāti, parisāsu sīhanādaṁ nadati, brahmacakkaṁ pavatteti. (3)

Puna caparaṁ Tathāgato anekadhātuṁ nānādhātuṁ lokaṁ yathābhūtaṁ pajānāti. Yampi Tathāgato anekadhātuṁ nānādhātuṁ lokaṁ yathābhūtaṁ pajānāti, idampi Tathāgatassa -pa-. (4)

Puna caparaṁ Tathāgato sattānaṁ nānādhimuttikataṁ yathābhūtaṁ pajānāti, yampi Tathāgato sattānaṁ nānādhimuttikataṁ yathābhūtaṁ pajānāti, idampi Tathāgatassa -pa-. (5)

Puna caparaṁ Tathāgato parasattānaṁ parapuggalānaṁ indriyaparopariyattaṁ yathābhūtaṁ pajānāti, yampi Tathāgato parasattānaṁ parapuggalānaṁ indriyaparopariyattaṁ yathābhūtaṁ pajānāti, idampi Tathāgatassa -pa-. (6)

Puna caparaṁ Tathāgato jhānavimokkhasamādhisamāpattīnaṁ saṁkilesaṁ vodānaṁ vuṭṭhānaṁ yathābhūtaṁ pajānāti, yampi Tathāgato jhānavimokkhasamādhisamāpattīnaṁ saṁkilesaṁ vodānaṁ vuṭṭhānaṁ yathābhūtaṁ pajānāti, idampi Tathāgatassa -pa-. (7)

Puna caparaṁ Tathāgato anekavihitaṁ pubbenivāsaṁ anussarati, seyyathidaṁ, ekampi jātiṁ dvepi jātiyo -pa- iti sākāraṁ sa-uddesaṁ anekavihitaṁ pubbenivāsaṁ anussarati, yampi Tathāgato anekavihitaṁ pubbenivāsaṁ anussarati. Seyyathidaṁ, ekampi jātiṁ dvepi jātiyo -pa- idampi Tathāgatassa -pa-. (8)

Puna caparaṁ Tathāgato dibbena cakkhunā visuddhena atikkantamānusakena satte passati cavamāne upapajjamāne -pa- yampi Tathāgato dibbena cakkhunā visuddhena atikkantamānusakena satte passati cavamāne upapajjamāne -pa- idampi Tathāgatassa -pa-. (9)

---

1. Sabbatthagāminīpaṭipadaṁ (Syā) Ma 1. 100 piṭṭhe passitabbā.

Puna caparaṁ Tathāgato āsavānaṁ khayā anāsavaṁ cetovimuttiṁ paññāvimuttiṁ diṭṭheva dhamme sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja viharati, yampi Tathāgato āsavānaṁ khayā anāsavaṁ cetovimuttiṁ paññāvimuttiṁ diṭṭheva dhamme sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja viharati, idampi Tathāgatassa Tathāgatabalaṁ hoti, yaṁ balaṁ āgamma Tathāgato āsabhaṁ ṭhānaṁ paṭijānāti, parisāsu sīhanādaṁ nadati, brahmacakkaṁ pavatteti. Imāni dasa Tathāgatabalāni. (10, 68)

45. Kenaṭṭhena saddhābalaṁ. Kenaṭṭhena vīriyabalaṁ. Kenaṭṭhena satibalaṁ. Kenaṭṭhena samādhibalaṁ. Kenaṭṭhena paññābalaṁ. Kenaṭṭhena hiribalaṁ. Kenaṭṭhena ottappabalaṁ. Kenaṭṭhena paṭisaṅkhānabalaṁ -pa-. Kenaṭṭhena Tathāgatabalaṁ?

Assaddhiye akampiyaṭṭhena saddhābalaṁ. Kosajje akampiyaṭṭhena vīriyabalaṁ. Pamāde akampiyaṭṭhena satibalaṁ. Uddhacce akampiyaṭṭhena samādhibalaṁ. Avijjāya akampiyaṭṭhena paññābalaṁ. Hirīyati pāpake akusale dhammeti hiribalaṁ. Ottappati pāpake akusale dhammeti ottappabalaṁ. Ñāṇena kilese paṭisaṅkhātīti paṭisaṅkhānabalaṁ. Tattha jātā dhammā ekarasā hontīti bhāvanābalaṁ, tattha natthi kiñci vajjanti anavajjabalaṁ. Tena cittaṁ saṅgaṇhātīti saṅgahabalaṁ. Taṁ tassa khamatīti[1] khantibalaṁ. Tena cittaṁ paññāpetīti paññattibalaṁ, tena cittaṁ nijjhāpetīti nijjhattibalaṁ, tena cittaṁ vasaṁ vattetīti issariyabalaṁ, tena cittaṁ adhiṭṭhātīti adhiṭṭhānabalaṁ, tena cittaṁ ekagganti samathabalaṁ, tattha jāte dhamme anupassatīti vipassanābalaṁ, tattha sikkhatīti sekhabalaṁ, tattha sikkhitattā asekhabalaṁ, tena āsavā khīṇāti khīṇāsavabalaṁ. Tassa ijjhatīti iddhibalaṁ. Appameyyaṭṭhena Tathāgatabalanti.

Balakathā niṭṭhitā.

---

10. Suññakathā

46. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Sāvatthiyaṁ viharati Jetavane Anāthapiṇḍikassa ārāme. Atha kho āyasmā Ānando yena

---

1. Taṁ khamatīti (Ka)

Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantaṁ abhivādetvā ekamantaṁ nisīdi, ekamantaṁ nisinno kho āyasmā Ānando Bhagavantaṁ etadavoca—

"Suñño loko suñño loko"ti bhante vuccati, kittāvatā nu kho bhante "suñño loko"ti vuccatīti? Yasmā kho Ānanda suññaṁ attena vā attaniyena vā, tasmā "suñño loko"ti vuccati. Kiñcānanda[1] suññaṁ attena vā attaniyena vā? Cakkhu kho Ānanda suññaṁ attena vā attaniyena vā, rūpā suññā attena vā attaniyena vā, cakkhuviññāṇaṁ suññaṁ attena vā attaniyena vā, cakkhusamphasso suñño attena vā attaniyena vā, yampidaṁ[2] cakkhusamphassapaccayā uppajjati vedayitaṁ sukhaṁ vā dukkhaṁ vā adukkhamasukhaṁ vā, tampi suññaṁ attena vā attaniyena vā.

Sotaṁ suññaṁ, saddā suññā. Ghānaṁ suññaṁ, gandhā suññā. Jivhā suññā, rasā suññā. Kāyo suñño, phoṭṭhabbā suññā. Mano suñño attena vā attaniyena vā. Dhammā suññā attena vā attaniyena vā. Manoviññāṇaṁ suññaṁ attena vā attaniyena vā, manosamphasso suñño attena vā attaniyena vā, yampidaṁ manosamphassapaccayā uppajjati vedayitaṁ sukhaṁ vā dukkhaṁ vā adukkhamasukhaṁ vā, tampi suññaṁ attena vā attaniyena vā. Yasmā kho Ānanda suññaṁ attena vā attaniyena vā, tasmā "suñño loko"ti vuccatīti.

1. Mātikā

47. Suññasuññaṁ[3], saṅkhārasuññaṁ, vipariṇāmasuññaṁ, aggasuññaṁ, lakkhaṇasuññaṁ, vikkhambhanasuññaṁ, tadaṅgasuññaṁ, samucchedasuññaṁ, paṭippassaddhisuññaṁ, nissaraṇasuññaṁ, ajjhattasuññaṁ, bahiddhāsuññaṁ, dubhatosuññaṁ, sabhāgasuññaṁ, visabhāgasuññaṁ, esanāsuññaṁ, pariggahasuññaṁ, paṭilābhasuññaṁ, paṭivedhasuññaṁ, ekattasuññaṁ, nānattasuññaṁ, khantisuññaṁ, adhiṭṭhānasuññaṁ, pariyogāhaṇasuññaṁ[4], sampajānassa pavattapariyādānaṁ sabbasuññatānaṁ paramatthasuññaṁ. (25)

1. Kiñca Ānanda (Saṁ 2. 280 piṭṭhe)
2. Yadidaṁ (Ka) Saṁ 2. 280 piṭṭhe passitabbā.
3. Suññaṁ suññaṁ (Syā)
4. Pariyogāhanasuññaṁ (Syā)

2. Niddesa

48. Katamaṁ **suññasuññaṁ?** Cakkhu suññaṁ attena vā attaniyena vā niccena vā dhuvena vā sassatena vā avipariṇāmadhammena vā. . Sotaṁ suññaṁ -pa-. Ghānaṁ suññaṁ. Jivhā suññā. Kāyo suñño, mano suñño attena vā attaniyena vā niccena vā dhuvena vā sassatena vā avipariṇāmadhammena vā. Idaṁ suññasuññaṁ. (1)

Katamaṁ **saṅkhārasuññaṁ?** Tayo saṅkhārā puññābhisaṅkhāro apuññābhisaṅkhāro āneñjābhisaṅkhāro. Puññābhisaṅkhāro apuññābhisaṅkhārena ca āneñjābhisaṅkhārena ca suñño, apuññābhisaṅkhāro puññābhisaṅkhārena ca āneñjābhisaṅkhārena ca suñño, āneñjābhisaṅkhāro puññābhisaṅkhārena ca apuññābhisaṅkhārena ca suñño. Ime tayo saṅkhārā.

Aparepi tayo saṅkhārā kāyasaṅkhāro vacīsaṅkhāro cittasaṅkhāro. Kāyasaṅkhāro vacīsaṅkhārena ca cittasaṅkhārena ca suñño, vacīsaṅkhāro kāyasaṅkhārena ca cittasaṅkhārena ca suñño, cittasaṅkhāro kāyasaṅkhārena ca vacīsaṅkhārena ca suñño. Ime tayo saṅkhārā.

Aparepi tayo saṅkhārā atītā saṅkhārā anāgatā saṅkhārā paccuppannā saṅkhārā. Atītā saṅkhārā anāgatehi ca paccuppannehi ca saṅkhārehi suññā, anāgatā saṅkhārā atītehi ca paccuppannehi ca saṅkhārehi suññā, paccuppannā saṅkhārā atītehi ca anāgatehi ca saṅkhārehi suññā. Ime tayo saṅkhārā. Idaṁ saṅkhārasuññaṁ. (2)

Katamaṁ **vipariṇāmasuññaṁ?** Jātaṁ rūpaṁ sabhāvena suññaṁ, vigataṁ rūpaṁ vipariṇatañceva suññañca, jātā vedanā sabhāvena suññā, vigatā vedanā vipariṇatā ceva suññā ca -pa- jātā saññā. Jātā saṅkhārā. Jātaṁ viññāṇaṁ. Jātaṁ cakkhu -pa- jāto bhavo sabhāvena suñño, vigato bhavo vipariṇato ceva suñño ca. Idaṁ vipariṇāmasuññaṁ. (3)

Katamaṁ **aggasuññaṁ?** Aggametaṁ padaṁ, seṭṭhametaṁ padaṁ, visiṭṭhametaṁ[1] padaṁ, yadidaṁ sabbasaṅkhārasamatho sabbūpadhipaṭinissaggo taṇhakkhayo virāgo nirodho nibbānaṁ. Idaṁ aggasuññaṁ. (4)

---

1. Viseṭṭhametaṁ (Ka)

Katamaṁ **lakkhaṇasuññaṁ?** Dve lakkhaṇāni bālalakkhaṇañca paṇḍitalakkhaṇañca. Bālalakkhaṇaṁ paṇḍitalakkhaṇena suññaṁ, paṇḍitalakkhaṇaṁ bālalakkhaṇena suññaṁ. . Tīṇi lakkhaṇāni uppādalakkhaṇaṁ vayalakkhaṇaṁ ṭhitaññathattalakkhaṇaṁ. Uppādalakkhaṇaṁ vayalakkhaṇena ca ṭhitaññathattalakkhaṇena ca suññaṁ, vayalakkhaṇaṁ uppādalakkhaṇena ca ṭhitaññathattalakkhaṇena ca suññaṁ, ṭhitaññathattalakkhaṇaṁ uppādalakkhaṇena ca vayalakkhaṇena ca suññaṁ.

Rūpassa uppādalakkhaṇaṁ vayalakkhaṇena ca ṭhitaññathattalakkhaṇena ca suññaṁ, rūpassa vayalakkhaṇaṁ uppādalakkhaṇena ca ṭhitaññathattalakkhaṇena ca suññaṁ, rūpassa ṭhitaññathattalakkhaṇaṁ uppādalakkhaṇena ca vayalakkhaṇena ca suññaṁ. . Vedanāya -pa-. Saññāya. Saṅkhārānaṁ. Viññāṇassa. Cakkhussa -pa-. Jarāmaraṇassa uppādalakkhaṇaṁ vayalakkhaṇena ca ṭhitaññathattalakkhaṇena ca suññaṁ, jarāmaraṇassa vayalakkhaṇaṁ uppādalakkhaṇena ca ṭhitaññathattalakkhaṇena ca suññaṁ, jarāmaraṇassa ṭhitaññathattalakkhaṇaṁ uppādalakkhaṇena ca vayalakkhaṇena ca suññaṁ. Idaṁ lakkhaṇasuññaṁ. (5)

Katamaṁ **vikkhambhanasuññaṁ?** Nekkhammena kāmacchando vikkhambhito ceva suñño ca, abyāpādena byāpādo vikkhambhito ceva suñño ca, ālokasaññāya thinamiddhaṁ vikkhambhitañceva suññañca, avikkhepena uddhaccaṁ vikkhambhitañceva suññañca, dhammavavatthānena vicikicchā vikkhambhitā ceva suññā ca, ñāṇena avijjā vikkhambhitā ceva suññā ca, pāmojjena arati vikkhambhitā ceva suññā ca, paṭhamena jhānena nīvaraṇā vikkhambhitā ceva suññā ca -pa- arahattamaggena sabbakilesā vikkhambhitā ceva suññā ca. Idaṁ vikkhambhanasuññaṁ. (6)

Katamaṁ **tadaṅgasuññaṁ?** Nekkhammena kāmacchando tadaṅgasuñño, abyāpādena byāpādo tadaṅgasuñño, ālokasaññāya thinamiddhaṁ tadaṅgasuññaṁ, avikkhepena uddhaccaṁ tadaṅgasuññaṁ, dhammavavatthānena vicikicchā tadaṅgasuññā, ñāṇena avijjā tadaṅgasuññā, pāmojjena arati tadaṅgasuññā, paṭhamena jhānena nīvaraṇā tadaṅgasuññā -pa- vivaṭṭanānupassanāya saññogābhiniveso tadaṅgasuñño. Idaṁ tadaṅgasuññaṁ. (7)

Katamaṁ **samucchedasuññaṁ?** Nekkhammena kāmacchando samucchinno ceva suñño ca. Abyāpādena byāpādo samucchinno ceva suñño ca,

ālokasaññāya thinamiddhaṁ samucchinnañceva suññañca, avikkhepena uddhaccaṁ samucchinnañceva suññañca, dhammavatthānena vicikicchā samucchinnā ceva suññā ca, ñāṇena avijjā samucchinnā ceva suññā ca, pāmojjena arati samucchinnā ceva suññā ca, paṭhamena jhānena nīvaraṇā samucchinnā ceva suññā ca -pa- arahattamaggena sabbakilesā samucchinnā ceva suññā ca. Idaṁ samucchedasuññaṁ. (8)

Katamaṁ **paṭippassaddhisuññaṁ?** Nekkhammena kāmacchando paṭippassaddho ceva suñño ca, abyāpādena byāpādo paṭippassaddho ceva suñño ca. Ālokasaññāya thinamiddhaṁ paṭippassaddhañceva suññañca, avikkhepena uddhaccaṁ paṭippassaddhañceva suññañca. Dhammavatthānena vicikicchā paṭippassaddhā ceva suññā ca, ñāṇena avijjā paṭippassaddhā ceva suññā ca. Pāmojjena arati paṭippassaddhā ceva suññā ca, paṭhamena jhānena nīvaraṇā paṭippassaddhā ceva suññā ca -pa- arahattamaggena sabbakilesā paṭippassaddhā ceva suññā ca. Idaṁ paṭippassaddhisuññaṁ. (9)

Katamaṁ **nissaraṇasuññaṁ?** Nekkhammena kāmacchando nissaṭo ceva suñño ca, abyāpādena byāpādo nissaṭo ceva suñño ca, ālokasaññāya thinamiddhaṁ nissaṭañceva suññañca, avikkhepena uddhaccaṁ nissaṭañceva suññañca, dhammavavatthānena vicikicchā nissaṭā ceva suññā ca, ñāṇena avijjā nissaṭā ceva suññā ca, pāmojjena arati nissaṭā ceva suññā ca, paṭhamena jhānena nīvaraṇā nissaṭā ceva suññā ca -pa- arahattamaggena sabbakilesā nissaṭā ceva suññā ca. Idaṁ nissaraṇasuññaṁ. (10)

Katamaṁ **ajjhattasuññaṁ?** Ajjhattaṁ cakkhuṁ suññaṁ attena vā attaniyena vā niccena vā dhuvena vā sassatena vā avipariṇāmadhammena vā. Ajjhattaṁ sotaṁ suññaṁ. Ajjhattaṁ ghānaṁ suññaṁ. Ajjhattaṁ jivhā suññā. Ajjhattaṁ kāyo suñño. Ajjhattaṁ mano suñño attena vā attaniyena vā niccena vā dhuvena vā sassatena vā avipariṇāmadhammena vā. Idaṁ ajjhattasuññaṁ. (11)

Katamaṁ **bahiddhāsuññaṁ?** Bahiddhā rūpā suññā -pa-. Bahiddhā dhammā suññā attena vā attaniyena vā niccena vā dhuvena vā sassatena vā avipariṇāmadhammena vā. Idaṁ bahiddhāsuññaṁ. (12)

Katamaṁ **dubhatosuññaṁ?** Yañca ajjhattaṁ cakkhu ye ca bahiddhā rūpā, ubhayametaṁ suññaṁ[1] attena vā attaniyena vā niccena vā dhuvena vā sassatena vā avipariṇāmadhammena vā. Yañca ajjhattaṁ sotaṁ, ye ca bahiddhā saddā -pa-. Yañca ajjhattaṁ ghānaṁ, ye ca bahiddhā gandhā. Yā ca ajjhattaṁ jivhā, ye ca bahiddhā rasā. Yo ca ajjhattaṁ kāyo, ye ca bahiddhā phoṭṭhabbā. Yo ca ajjhattaṁ mano, ye ca bahiddhā dhammā, ubhayametaṁ suññaṁ attena vā attaniyena vā niccena vā dhuvena vā sassatena vā avipariṇāmadhammena vā. Idaṁ dubhatosuññaṁ. (13)

Katamaṁ **sabhāgasuññaṁ?** Cha ajjhattikāni āyatanāni sabhāgāni ceva suññāni ca, cha bāhirāni āyatanāni sabhāgāni ceva suññāni ca, cha viññāṇakāyā sabhāgā ceva suññā ca, cha phassakāyā sabhāgā ceva suññā ca, cha vedanākāyā sabhāgā ceva suññā ca, cha saññākāyā sabhāgā ceva suññā ca, cha cetanākāyā sabhāgā ceva suññā ca. Idaṁ sabhāgasuññaṁ. (14)

Katamaṁ **visabhāgasuññaṁ?** Cha ajjhattikāni āyatanāni chahi bāhirehi āyatanehi visabhāgāni ceva suññāni ca, cha bāhirāni āyatanāni chahi viññāṇakāyehi visabhāgāni ceva suññāni ca, cha viññāṇakāyā chahi phassakāyehi visabhāgā ceva suññā ca, cha phassakāyā chahi vedanākāyehi visabhāgā ceva suññā ca, cha vedanākāyā chahi saññākāyehi visabhāgā ceva suññā ca, cha saññākāyā chahi cetanākāyehi visabhāgā ceva suññā ca. Idaṁ visabhāgasuññaṁ. (15)

Katamaṁ **esanāsuññaṁ?** Nekkhammesanā kāmacchandena suññā, abyāpādesanā byāpādena suññā, ālokasaññesanā thinamiddhena suññā, avikkhepesanā uddhaccena suññā, dhammavavatthānesanā vicikicchāya suññā, ñāṇesanā avijjāya suññā, pāmojjesanā aratiyā suññā, paṭhamajjhānesanā nīvaraṇehi suññā -pa- arahattamaggesanā sabbakilesehi suññā. Idaṁ esanāsuññaṁ. (16)

Katamaṁ **pariggahasuññaṁ?** Nekkhammapariggaho kāmacchandena suñño, abyāpādapariggaho byāpādena suñño, ālokasaññāpariggaho

---

1. Ubhayato taṁ suññā (Syā)

thinamiddhena suñño, avikkhepapariggaho uddhaccena suñño, dhammavavatthānapariggaho vicikicchāya suñño ñāṇapariggaho avijjāya suñño, pāmojjapariggaho aratiyā suñño, paṭhamajjhānapariggaho nīvaraṇehi suñño -pa- arahattamaggapariggato sabbakilesehi suñño, idaṁ pariggahasuññaṁ. (17)

Katamaṁ **paṭilābhasuññaṁ?** Nekkhammapaṭilābho kāmacchandena suñño, abyāpādapaṭilābho byāpādena suñño, ālokasaññāpaṭilābho thinamiddhena suñño, avikkhepapaṭilābho uddhaccena suñño, dhammavavatthānapaṭilābho vicikicchāya suñño, ñāṇapaṭilābho avijjāya suñño, pāmojjapaṭilābho aratiyā suñño, paṭhamajjhānapaṭilābho nīvaraṇehi suñño -pa- arahattamaggapaṭilābho sabbakilesehi suñño. Idaṁ paṭilābhasuññaṁ. (18)

Katamaṁ **paṭivedhasuññaṁ?** Nekkhammappaṭivedho kāmacchandena suñño, abyāpādappaṭivedho byāpādena suñño, ālokasaññāppaṭivedho thinamiddhena suñño, avikkhepappaṭivedho uddhaccena suñño, dhammavavatthānappaṭivedho vicikicchāya suñño, ñāṇappaṭivedho avijjāya suñño, pāmojjappaṭivedho aratiyā suñño, paṭhamajjhānappaṭivedho nīvaraṇehi suñño -pa- arahattamaggappaṭivedho sabbakilesehi suñño. Idaṁ paṭivedhasuññaṁ. (19)

Katamaṁ **ekattasuññaṁ, nānattasuññaṁ?** Kāmacchando nānattaṁ, nekkhammaṁ ekattaṁ, nekkhammekattaṁ cetayato kāmacchandena suññaṁ. Byāpādo nānattaṁ, abyāpādo ekattaṁ, abyāpādekattaṁ cetayato byāpādena suññaṁ. Thinamiddhaṁ nānattaṁ ālokasaññā ekattaṁ, ālokasaññekattaṁ cetayato thinamiddhena suññaṁ. Uddhaccaṁ nānattaṁ, avikkhepo ekattaṁ, avikkhepekattaṁ cetayato uddhaccena suññaṁ, vicikicchā nānattaṁ, dhammavavatthānaṁ ekattaṁ, dhammavavatthānekattaṁ cetayato vicikicchāya suññaṁ. Avijjā nānattaṁ, ñāṇaṁ ekattaṁ, ñāṇekattaṁ, cetayato avijjāya suññaṁ. Arati nānattaṁ, pamojjaṁ ekattaṁ, pāmojjekattaṁ cetayato aratiyā suññaṁ. Nīvaraṇā nānattaṁ, paṭhamajjhānaṁ ekattaṁ, paṭhamajjhānekattaṁ cetayato nīvaraṇehi suññaṁ -pa- sabbakilesā nānattaṁ, arahattamaggo ekattaṁ,

arahattamaggekattaṁ cetayato sabbakilesehi suññaṁ. Idaṁ ekattasuññaṁ, nānattasuññaṁ. (20, 21)

Katamaṁ **khantisuññaṁ?** Nekkhammakhanti kāmacchandena suññā, abyāpādakhanti byāpādena suññā, ālokasaññākhanti thinamiddhena suññā, avikkhepakhanti uddhaccena suññā, dhammavavatthānakhanti vicikicchāya suññā, ñāṇakhanti avijjāya suññā, pāmojjakhanti aratiyā suññā, paṭhamajjhānakhanti nīvaraṇehi suññā -pa- arahattamaggakhanti sabbakilesehi suññā. Idaṁ khantisuññaṁ. (22)

Katamaṁ **adhiṭṭhānasuññaṁ?** Nekkhammādhiṭṭhānaṁ kāmacchandena suññaṁ, abyāpādādhiṭṭhānaṁ byāpādena suññaṁ, ālokasaññādhiṭṭhānaṁ thinamiddhena suññaṁ, avikkhepādhiṭṭhānaṁ uddhaccena suññaṁ, dhammavavatthānādhiṭṭhānaṁ vicikicchāya suññaṁ, ñāṇādhiṭṭhānaṁ avijjāya suññaṁ, pāmojjādhiṭṭhānaṁ aratiyā suññaṁ, paṭhamajjhānādhiṭṭhānaṁ nīvaraṇehi suññaṁ -pa- arahattamaggādhiṭṭhānaṁ sabbakilesehi suññaṁ. Idaṁ adhiṭṭhānasuññaṁ. (23)

Katamaṁ **pariyogāhaṇasuññaṁ?** Nekkhammapariyogāhaṇaṁ kāmacchandena suññaṁ, abyāpādapariyogāhaṇaṁ byāpādena suññaṁ, ālokasaññāpariyogāhaṇaṁ thinamiddhena suññaṁ, avikkhepapariyogāhaṇaṁ uddhaccena suññaṁ, dhammavavatthānapariyogāhaṇaṁ vicikicchāya suññaṁ, ñāṇapariyogāhaṇaṁ avijjāya suññaṁ, pāmojjapariyogāhaṇaṁ aratiyā suññaṁ, paṭhamajjhānapariyogāhaṇaṁ nīvaraṇehi suññaṁ -pa- arahattamaggapariyogāhaṇaṁ sabbakilesehi suññaṁ. Idaṁ pariyogāhaṇasuññaṁ. (24)

Katamaṁ **sampajānassa pavattapariyādānaṁ sabbasuññatānaṁ paramatthasuññaṁ?** Idha sampajāno nekkhammena kāmacchandassa pavattaṁ pariyādiyati, abyāpādena byāpādassa pavattaṁ pariyādiyati, ālokasaññāya thinamiddhassa pavattaṁ pariyādiyati, avikkhepena uddhaccassa pavattaṁ pariyādiyati, dhammavavatthānena vicikicchāya pavattaṁ pariyādiyati, ñāṇena avijjāya pavattaṁ pariyādiyati, pāmojjena aratiyā pavattaṁ pariyādiyati, paṭhamena jhānena nīvaraṇānaṁ pavattaṁ pariyādiyati -pa- arahattamaggena sabbakilesānaṁ pavattaṁ pariyādiyati. Atha vā pana sampajānassa anupādisesāya nibbānadhātuyā parinibbāyantassa idaṁ ceva cakkhupavattaṁ pariyādiyati, aññañca cakkhupavattaṁ

na uppajjati. Idaṁ ceva sotapavattaṁ -pa-. Ghānapavattaṁ. Jivhāpavattaṁ. Kāyapavattaṁ. Manopavattaṁ pariyādiyati, aññañca manopavattaṁ na uppajjati. Idaṁ sampajānassa pavattapariyādānaṁ sabbasuññatānaṁ paramatthasuññanti. (25)

Suññakathā niṭṭhitā.

Yuganaddhavaggo dutiyo.

Tassuddānaṁ

Yuganaddhā Saccabojjhaṅgā, Mettā Virāgapañcamā.
Paṭisambhidā Dhammacakkaṁ, Lokuttarabalasuññāti.

Esa nikāyadharehi ṭhapito asamo dutiyo pavaro varavaggoti.

3. Paññāvagga

1. Mahāpaññākathā

1. Aniccānupassanā bhāvitā bahulīkatā katamaṁ paññaṁ paripūreti, dukkhānupassanā bhāvitā bahulīkatā katamaṁ paññaṁ paripūreti, anattānupassanā bhāvitā bahulīkatā katamaṁ paññaṁ paripūreti -pa- paṭinissaggānupassanā bhāvitā bahulīkatā katamaṁ paññaṁ paripūreti?

Aniccānupassanā bhāvitā bahulīkatā javanapaññaṁ paripūreti, dukkhānupassanā bhāvitā bahulīkatā nibbedhikapaññaṁ paripūreti, anattānupassanā bhāvitā bahulīkatā mahāpaññaṁ paripūreti, nibbidānupassanā bhāvitā bahulīkatā tikkhapaññaṁ paripūreti, virāgānupassanā bhāvitā bahulīkatā vipulapaññaṁ paripūreti, nirodhānupassanā bhāvitā bahulīkatā gambhīrapaññaṁ paripūreti, paṭinissaggānupassanā bhāvitā bahulīkatā asāmantapaññaṁ[1] paripūreti. Imā satta paññā bhāvitā bahulīkatā paṇḍiccaṁ paripūrenti, imā aṭṭha paññā bhāvitā bahulīkatā puthupaññaṁ paripūrenti, imā nava paññā bhāvitā bahulīkatā hāsapaññaṁ paripūrenti.

Hāsapaññā paṭibhānapaṭisambhidā, tassā atthavavatthānato atthapaṭisambhidā adhigatā hoti sacchikatā phassitā paññāya, dhammavavatthānato dhammapaṭisambhīdā adhigatā hoti sacchikatā phassitā paññāya, niruttivavatthānato niruttipaṭisambhidā adhigatā hoti sacchikatā phassitā paññāya, paṭibhānavavatthānato paṭibhānapaṭisambhidā adhigatā hoti sacchikatā phassitā paññāya. Tassimā catasso paṭisambhidāyo adhigatā honti sacchikatā phassitā paññāya.

Rūpe aniccānupassanā bhāvitā bahulīkatā katamaṁ paññaṁ paripūreti -pa- rūpe paṭinissaggānupassanā bhāvitā bahulīkatā katamaṁ paññaṁ paripūreti? Rūpe aniccānupassanā bhāvitā bahulīkatā javanapaññaṁ paripūreti -pa- rūpe paṭinissaggānupassanā bhāvitā bahulīkatā asāmantapaññaṁ paripūreti. Imā satta paññā bhāvitā bahulīkatā paṇḍiccaṁ paripūrenti, imā aṭṭha

---

1. Assāmantapaññaṁ (Syā)

paññā bhāvitā bahulīkatā puthupaññaṁ paripūrenti, imā nava paññā bhāvitā bahulīkatā hāsapaññaṁ paripūrenti.

Hāsapaññā paṭibhānapaṭisambhidā, tassā atthavavatthānato atthapaṭisambhidā adhigatā hoti sacchikatā phassitā paññāya, dhammavavatthānato dhammapaṭisambhidā adhigatā hoti sacchikatā phassitā paññāya, niruttivavatthānato niruttipaṭisambhidā adhigatā hoti sacchikatā phassitā paññāya, paṭibhānavavatthānato paṭibhānapaṭisambhidā adhigatā hoti sacchikatā phassitā paññāya. Tassimā catasso paṭisambhidāyo adhigatā honti sacchikatā phassitā paññāya.

Vedanāya -pa-. Saññāya. Saṅkhāresu. Viññāṇe. Cakkhusmiṁ -pa-. Jarāmaraṇe aniccānupassanā bhāvitā bahulīkatā katamaṁ paññaṁ paripūreti -pa- jarāmaraṇe paṭinissaggānupassanā bhāvitā bahulīkatā katamaṁ paññaṁ paripūreti? Jarāmaraṇe aniccānupassanā bhāvitā bahulīkatā javanapaññaṁ paripūreti -pa- jarāmaraṇe paṭinissaggānupassanā bhāvitā bahulīkatā asāmantapaññaṁ paripūreti. Imā satta paññā bhāvitā bahulīkatā paṇḍiccaṁ paripūrenti, imā aṭṭha paññā bhāvitā bahulīkatā puthupaññaṁ paripūrenti. Imā nava paññā bhāvitā bahulīkatā hāsapaññaṁ paripūrenti.

Hāsapaññā paṭibhānapaṭisambhidā, tassā atthavavatthānato atthapaṭisambhidā adhigatā hoti sacchikatā phassitā paññāya. Dhammavavatthānato dhammapaṭisambhidā adhigatā hoti sacchikatā phassitā paññāya. Niruttivavatthānato niruttipaṭisambhidā adhigatā hoti sacchikatā phassitā paññāya, paṭibhānavavatthānato paṭibhānapaṭisambhidā adhigatā hoti sacchikatā phassitā paññāya, tassimā catasso paṭisambhidāyo adhigatā honti sacchikatā phassitā paññāya.

2. Rūpe aniccānupassanā bhāvitā bahulīkatā katamaṁ paññaṁ paripūreti. Atītānāgatapaccuppanne rūpe aniccānupassanā bhāvitā bahulīkatā katamaṁ paññaṁ paripūreti. Rūpe dukkhānupassanā bhāvitā bahulīkatā katamaṁ paññaṁ paripūreti. Atītānāgatapaccuppanne rūpe dukkhānupassanā bhāvitā bahulīkatā katamaṁ paññaṁ paripūreti. Rūpe

anattānupassanā bhāvitā bahulīkatā katamaṁ paññaṁ paripūreti. Atītānāgatapaccuppanne rūpe anattānupassanā bhāvitā bahulīkatā katamaṁ paññaṁ paripūreti. Rūpe nibbidānupassanā bhāvitā bahulīkatā katamaṁ paññaṁ paripūreti. Atītānāgatapaccuppanne rūpe nibbidānupassanā bhāvitā bahulīkatā katamaṁ paññaṁ paripūreti. Rūpe virāgānupassanā bhāvitā bahulīkatā katamaṁ paññaṁ paripūreti. Atītānāgatapaccuppanne rūpe virāgānupassanā bhāvitā bahulīkatā katamaṁ paññaṁ paripūreti. Rūpe nirodhānupassanā bhāvitā bahulīkatā katamaṁ paññaṁ paripūreti. Atītānāgatapaccuppanne rūpe nirodhānupassanā bhāvitā bahulīkatā katamaṁ paññaṁ paripūreti. Rūpe paṭinissaggānupassanā bhāvitā bahulīkatā katamaṁ paññaṁ paripūreti. Atītānāgatapaccuppanne rūpe paṭinissaggānupassanā bhāvitā bahulīkatā katamaṁ paññaṁ paripūreti?

Rūpe aniccānupassanā bhāvitā bahulīkatā javanapaññaṁ paripūreti. Atītānāgatapaccuppanne rūpe aniccānupassanā bhāvitā bahulīkatā javanapaññaṁ paripūreti. Rūpe dukkhānupassanā bhāvitā bahulīkatā nibbedhikapaññaṁ paripūreti. Atītānāgatapaccuppanne rūpe dukkhānupassanā bhāvitā bahulīkatā javanapaññaṁ paripūreti. Rūpe anattānupassanā bhāvitā bahulīkatā mahāpaññaṁ paripūreti. Atītānāgatapaccuppanne rūpe anattānupassanā bhāvitā bahulīkatā javanapaññaṁ paripūreti. Rūpe nibbidānupassanā bhāvitā bahulīkatā tikkhapaññaṁ paripūreti. Atītānāgatapaccuppanne rūpe nibbidānupassanā bhāvitā bahulīkatā javanapaññaṁ paripūreti. Rūpe virāgānupassanā bhāvitā bahulīkatā vipulapaññaṁ paripūreti. Atītānāgatapaccuppanne rūpe virāgānupassanā bhāvitā bahulīkatā javanapaññaṁ paripūreti. Rūpe nirodhānupassanā bhāvitā bahulīkatā gambhīrapaññaṁ paripūreti. Atītānāgatapaccuppanne rūpe nirodhānupassanā bhāvitā bahulīkatā jāvanapaññaṁ paripūreti. Rūpe paṭinissaggānupassanā bhāvitā bahulīkatā asāmantapaññaṁ paripūreti. Atītānāgatapaccuppanne rūpe paṭinissaggānupassanā bhāvitā bahulīkatā javanapaññaṁ paripūreti. Imā satta paññā bhāvitā bahulīkatā paṇḍiccaṁ paripūrenti. Imā aṭṭha paññā bhāvitā bahulīkatā puthupaññaṁ paripūrenti. Imā nava paññā bhāvitā bahulīkatā hāsapaññaṁ paripūrenti.

Hāsapaññā paṭibhānapaṭisambhidā, tassā atthavavatthānato atthapaṭisambhidā adhigatā hoti sacchikatā phassitā paññāya, dhammavavatthānato dhammapaṭisambhidā adhigatā hoti sacchikatā phassitā paññāya, niruttivavatthānato niruttipaṭisambhidā adhigatā hoti sacchikatā phassitā paññāya, paṭibhānavavatthānato paṭibhānapaṭisambhidā adhigatā hoti sacchikatā phassitā paññāya. Tassimā catasso paṭisambhidāyo adhigatā honti sacchikatā phassitā paññāya.

Vedanāya -pa-. Saññāya. Saṅkhāresu. Viññāṇe. Cakkhusmiṁ -pa-. Jarāmaraṇe aniccānupassanā bhāvitā bahulīkatā katamaṁ paññaṁ paripūreti. Atītānāgatapaccuppanne jarāmaraṇe aniccānupassanā bhāvitā bahulīkatā katamaṁ paññaṁ paripūreti -pa- jarāmaraṇe paṭinissaggānupassanā bhāvitā bahulīkatā katamaṁ paññaṁ paripūreti. Atītānāgatapaccuppanne jarāmaraṇe paṭinissaggānupassanā bhāvitā bahulīkatā katamaṁ paññaṁ paripūreti? Jarāmaraṇe aniccānupassanā bhāvitā bahulīkatā javanapaññaṁ paripūreti. Atītānāgatapaccuppanne jarāmaraṇe aniccānupassanā bhāvitā bahulīkatā javanapaññaṁ paripūreti -pa-. Tassimā catasso paṭisambhidāyo adhigatā honti sacchikatā phassitā paññāya.

3. Cattārome bhikkhave[1] dhammā bhāvitā bahulīkatā sotāpattiphalasacchikiriyāya saṁvattanti. Katame cattāro? Sappurisasaṁsevo saddhammassavanaṁ yonisomanasikāro dhammānudhammapaṭipatti. Ime kho bhikkhave cattāro dhammā bhāvitā bahulīkatā sotāpattiphalasacchikiriyāya saṁvattanti.

Cattārome bhikkhave dhammā bhāvitā bahulīkatā sakadāgāmiphalasacchikiriyāya saṁvattanti -pa- anāgāmiphalasacchikiriyāya saṁvattanti -pa- arahattaphalasacchikiriyāya saṁvattanti. Katame cattāro, sappurisasaṁsevo saddhammassavanaṁ yonisomanasikāro dhammānudhammapaṭipatti. Ime kho bhikkhave cattāro dhammā bhāvitā bahulīkatā arahattamaggaphalasacchikiriyāya saṁvattanti.

---

1. Saṁ 3. 359 piṭṭhepi.

Cattārome bhikkhave dhammā bhāvitā bahulīkatā paññāpaṭilābhāya saṁvattanti -pa- paññābuddhiyā saṁvattanti. Paññāvepullāya saṁvattanti. Mahāpaññatāya saṁvattanti. Puthupaññatāya saṁvattanti. Vipulapaññatāya saṁvattanti. Gambhīrapaññatāya saṁvattanti. Asāmantapaññatāya[1] saṁvattanti. Bhūripaññatāya saṁvattanti. Paññābāhullāya saṁvattanti. Sīghapaññatāya saṁvattanti. Lahupaññatāya saṁvattanti. Hāsapaññatāya saṁvattanti. Javanapaññatāya saṁvattanti. Tikkhapaññatāya saṁvattanti. Nibbedhikapaññatāya saṁvattanti. Katame cattāro? Sappurisasaṁsevo saddhammassavanaṁ yonisomanasikāro dhammānudhammapaṭipatti. Ime kho bhikkhave cattāro dhammā bhāvitā bahulīkatā paññāpaṭilābhāya saṁvattanti. Paññābuddhiyā saṁvattanti -pa- nibbedhikapaññatāya saṁvattanti.

1. Soḷasapaññāniddesa

4. **Paññāpaṭilābhāya saṁvattantī**ti katamo paññāpaṭilābho? Catunnaṁ maggañāṇānaṁ catunnaṁ phalañāṇānaṁ catunnaṁ paṭisambhidāñāṇānaṁ channaṁ abhiññāñāṇānaṁ tesattatīnaṁ ñāṇānaṁ sattasattatīnaṁ ñāṇānaṁ lābho paṭilābho patti sampatti phassanā[2] sacchikiriyā upasampadā paññāpaṭilābhāya saṁvattantīti ayaṁ paññā paṭilābho. (1)

Paññābuddhiyā saṁvattantīti katamā paññābuddhi? Sattannaṁ ca sekkhānaṁ puthujjanakalyāṇakassa ca paññā vaḍḍhati, arahato paññā vaḍḍhati, vaḍḍhibhavaḍḍhanā paññābuddhiyā saṁvattantitī ayaṁ paññābuddhi. (2)

Paññāvepullāya saṁvattantīti katamaṁ paññāvepullaṁ? Sattannaṁ sekkhānaṁ puthujjanakalyāṇakassa ca paññāvepullaṁ gacchati. Arahato paññā vepullagatā paññāvepullāya saṁvattantīti idaṁ paññāvepullaṁ. (3)

Mahāpaññatāya saṁvattantīti katamā mahāpaññā? Mahante atthe pariggaṇhātīti mahāpaññā, mahante dhamme pariggaṇhātīti mahāpaññā, mahantā niruttiyo pariggaṇhātīti mahāpaññā, mahantāni paṭibhānāni pariggaṇhātīti mahāpaññā, mahante sīlakkhandhe pariggaṇhātīti mahāpaññā, mahante samādhikkhandhe pariggaṇhātīti mahāpaññā, mahante paññākkhandhe

---

1. Assāmantapaññatāya (Syā) Saṁ 3. 361 piṭṭhe passitabbā. 2. Phusanā (Ka)

pariggaṇhātīti mahāpaññā, mahante vimuttikkhandhe pariggaṇhātīti mahāpaññā, mahante vimuttiñāṇadassanakkhandhe pariggaṇhātīti mahāpaññā, mahantāni ṭhānāṭṭhānāni pariggaṇhātīti mahāpaññā, mahantā vihārasamāpattiyo pariggaṇhātīti mahāpaññā, mahantāni ariyasaccāni pariggaṇhātīti mahāpaññā, mahante satipaṭṭhāne pariggaṇhātīti mahāpaññā, mahante sammappadhāne pariggaṇhātīti mahāpaññā, mahante iddhipāde pariggaṇhātīti mahāpaññā, mahantāni indriyāni pariggaṇhātīti mahāpaññā, mahantāni balāni pariggaṇhātīti mahāpaññā, mahante bojjhaṅge pariggaṇhātīti mahāpaññā, mahantaṁ ariyamaggaṁ[1] pariggaṇhātīti mahāpaññā, mahantāni sāmaññaphalāni pariggaṇhātīti mahāpaññā, mahantā abhiññāyo[2] pariggaṇhātīti mahāpaññā, mahantaṁ paramatthaṁ nibbānaṁ pariggaṇhātīti mahāpaññā, mahāpaññatāya saṁvattantīti ayaṁ mahāpaññā. (4)

Puthupaññatāya saṁvattantīti katamā puthupaññā? Puthunānākhandhesu ñāṇaṁ pavattatīti puthupaññā, puthunānādhātūsu ñāṇaṁ pavattatīti puthupaññā, puthunānā-āyatanesu ñāṇaṁ pavattatīti puthupaññā, puthunānāpaṭiccasamuppādesu ñāṇaṁ pavattatīti puthupaññā, puthunānāsuññatamanupalabbhesu ñāṇaṁ pavattatīti puthupaññā, puthunānā-atthesu ñāṇaṁ pavattatīti puthupaññā, puthunānādhammesu ñāṇaṁ pavattatīti puthupaññā, puthunānāniruttīsu ñāṇaṁ pavattatīti puthupaññā, puthunānāpaṭibhānesu ñāṇaṁ pavattatīti puthupaññā, puthunānāsīlakkhandhesu ñāṇaṁ pavattatīti puthupaññā, puthunānāsamādhikkhandhesu ñāṇaṁ pavattatīti puthupaññā, puthunānāpaññākkhandhesu ñāṇaṁ pavattatīti puthupaññā, puthunānāvimuttikkhandhesu ñāṇaṁ pavattatīti puthupaññā. Puthunānāvimuttiñāṇadassanakkhandhesu ñāṇaṁ pavattatīti puthupaññā, puthunānāṭhānāṭṭhānesu ñāṇaṁ pavattatīti puthupaññā, puthunānāvihārasamāpattīsu ñāṇaṁ pavattatīti puthupaññā, puthunānā-ariyasaccesu ñāṇaṁ pavattatīti puthupaññā. Puthunānāsatipaṭṭhānesu ñāṇaṁ pavattatīti puthupaññā, puthunānāsammappadhānesu ñāṇaṁ pavattatīti puthupaññā. Puthunānā-iddhipādesu ñāṇaṁ pavattatīti puthupaññā. Puthunānā-indriyesu ñāṇaṁ pavattatīti puthupaññā. Puthunānābalesu ñāṇaṁ pavattatīti puthupaññā. Puthunānābojjhaṅgesu ñāṇaṁ

1. Mahante ariyamagge (Ka) 2. Mahābhiññāyo (Ka)

pavattatīti puthupaññā. Puthunānā-ariyamagge ñāṇaṁ pavattatīti puthupaññā, puthunānāsāmaññaphalesu ñāṇaṁ pavattatīti puthupaññā. Puthunānā-abhiññāsu ñāṇaṁ pavattatīti puthupaññā. Puthujjanasādhāraṇe dhamme atikkamma[1] paramatthe nibbāne ñāṇaṁ pavattatīti puthupaññā. Puthupaññatāya saṁvattantīti ayaṁ puthupaññā. (5)

Vipulapaññatāya saṁvattantīti katamā vipulapaññā? Vipule atthe pariggaṇhātīti vipulapaññā, vipule dhamme pariggaṇhātīti vipulapaññā, vipulā niruttiyo pariggaṇhātīti vipulapaññā, vipulāni paṭibhānāni pariggaṇhātīti vipulapaññā, vipule sīlakkhandhe pariggaṇhātīti vipulapaññā, vipule samādhikkhandhe pariggaṇhātīti vipulapaññā, vipule paññākkhandhe pariggaṇhātīti vipulapaññā, vipule vimuttikkhandhe pariggaṇhātīti vipulapaññā, vipule vimuttiñāṇadassanakkhandhe pariggaṇhātīti vipulapaññā, vipulāni ṭhānāṭṭhānāni pariggaṇhātīti vipulapaññā, vipulā vihārasamāpattiyo pariggaṇhātīti vipulapaññā, vipulāni ariyasaccāni pariggaṇhātīti vipulapaññā, vipule satipaṭṭhāne pariggaṇhātīti vipulapaññā, vipule sammappadhāne pariggaṇhātīti vipulapaññā, vipule iddhipāde pariggaṇhātīti vipulapaññā, vipulāni indriyāni pariggaṇhātīti vipulapaññā, vipulāni balāni pariggaṇhātīti vipulapaññā, vipule bojjhaṅge pariggaṇhātīti vipulapaññā, vipulaṁ ariyamaggaṁ pariggaṇhātīti vipulapaññā, vipulāni sāmaññaphalāni pariggaṇhātīti vipulapaññā, vipulā abhiññāyo pariggaṇhātīti vipulapaññā, vipulaṁ paramatthaṁ nibbānaṁ pariggaṇhātīti vipulapaññā, vipulapaññatāya saṁvattantīti ayaṁ vipulapaññā. (6)

Gambhīrapaññatāya saṁvattantīti katamā gambhīrapaññā? Gambhīresu khandhesu ñāṇaṁ pavattatīti gambhīrapaññā, gambhīrāsu dhātūsu ñāṇaṁ pavattatīti gambhīrapaññā, gambhīresu āyatanesu ñāṇaṁ pavattatīti gambhīrapaññā, gambhīresu paṭiccasamuppādesu ñāṇaṁ pavattatīti gambhīrapaññā. Gambhīresu suññatamanupalabbhesu ñāṇaṁ pavattatīti gambhīrapaññā, gambhīresu atthesu ñāṇaṁ pavattatīti gambhīrapaññā, gambhīresu dhammesu ñāṇaṁ pavattatīti gambhīrapaññā, gambhīrāsu niruttīsu ñāṇaṁ pavattatīti gambhīrapaññā, gambhīresu paṭibhānesu ñāṇaṁ

---

1. Samatikkamma (Syā)

pavattatīti gambhīrapaññā, gambhīresu sīlakkhandhesu ñāṇaṁ pavattatīti gambhīrapaññā, gambhīresu samādhikkhandhesu ñāṇaṁ pavattatīti gambhīrapaññā, gambhīresu paññākkhandhesu ñāṇaṁ pavattatīti gambhīrapaññā, gambhīresu vimuttikkhandhesu ñāṇaṁ pavattatīti gambhīrapaññā, gambhīresu vimuttiñāṇadassanakkhandhesu ñāṇaṁ pavattatīti gambhīrapaññā, gambhīresu ṭhānāṭṭhānesu ñāṇaṁ pavatdatīti gambhīrapaññā, gambhīrāsu vihārasamāpattīsu ñāṇaṁ pavattadīti gambhīrapaññā, gambhīresu ariyasaccesu ñāṇaṁ pavattatīti gambhīrapaññā, gambhīresu satipaṭṭhānesu ñāṇaṁ pavattatīti gambhīrapaññā, gambhīresu sammappadhānesu ñāṇaṁ pavattatīti gambhīrapaññā, gambhīresu iddhipādesu ñāṇaṁ pavattatīti gambhīrapaññā, gambhīresu indriyesu ñāṇaṁ pavattatīti gambhīrapaññā, gambhīresu balesu ñāṇaṁ pavattatīti gambhīrapaññā, gambhīresu bojjhaṅgesu ñāṇaṁ pavattatīti gambhīrapaññā, gambhīre ariyamagge ñāṇaṁ pavattatīti gambhīrapaññā, gambhīresu sāmaññaphalesu ñāṇaṁ pavattatīti gambhīrapaññā, gambhīrāsu abhiññāsu ñāṇaṁ pavattatīti gambhīrapaññā, gambhīre paramatthe nibbāne ñāṇaṁ pavattatīti gambhīrapaññā, gambhīrapaññatāya saṁvattantīti ayaṁ gambhīrapaññā. (7)

Asāmantapaññatāya saṁvattantīti katamā asāmantapaññā? Yassa puggalassa atthavavatthānato atthapaṭisambhidā adhigatā hoti sacchikatā phassitā paññāya, dhammavavatthānato dhammapaṭisambhidā adhigatā hoti sacchikatā phassitā paññāya, niruttivavatthānato niruttipaṭisambhidā adhigatā hoti sacchikatā phassitā paññāya, paṭibhānavavatthānato paṭibhānapaṭisambhidā adhigatā hoti sacchikatā phassitā paññāya, tassa atthe ca dhamme ca niruttiyā ca paṭibhāne ca na añño koci sakkoti abhisambhavituṁ, anabhisambhavanīyo ca so aññehīti asāmantapañño.

Puthujjanakalyāṇakassa paññā aṭṭhamakassa paññāya dūre vidūre suvidūre na santike na sāmantā, puthujjanakalyāṇakaṁ upādāya aṭṭhamako asāmantapañño. Aṭṭhamakassa paññā sotāpannassa paññāya dūre vidūre suvidūre na santike na sāmantā, aṭṭhamakaṁ upādāya sotāpanno asāmantapañño. Sotāpannassa paññā sakadāgāmissa paññāya dūre vidūre suvidūre na santike na sāmantā, sotāpannaṁ upādāya sakadāgāmī asāmantapañño. Sakadāgāmissa paññā anāgāmissa paññāya

dūre vidūre suvidūre na santike na sāmantā, sakadāgāmiṁ upādāya anāgāmī asāmantapañño. Anāgāmissa paññā arahato paññāya dūre vidūre suvidūre na santike na sāmantā, anāgāmiṁ upādāya arahā asāmantapañño. Arahato paññā paccekasambuddhassa[1] paññāya dūre vidūre suvidūre na santike na sāmantā, arahantaṁ upādāya Paccekabuddho asāmantapañño. Paccekabuddhañca sadevakañca lokaṁ upādāya Tathāgato Arahaṁ Sammāsambuddho aggo asāmantapañño.

5. Paññāpabhedakusalo pabhinnañāṇo adhigatappaṭisambhido catuvesārajjappatto dasabaladhārī purisāsabho purisasīho purisanāgo purisājañño purisadhorayho anantañāṇo anantatejo anantayaso aḍḍho mahaddhano dhanavā netā vinetā anunetā paññāpetā nijjhāpetā pekkhetā pasādetā. So hi Bhagavā anuppannassa maggassa uppādetā, asañjātassa maggassa sañjanetā[2], anakkhātassa maggassa akkhātā, maggaññū maggavidū maggakovido maggānugāmī[3] ca panassa etarahi sāvakā viharanti pacchā samannāgatā.

So hi Bhagavā jānaṁ jānāti, passaṁ passati, cakkhubhūto ñāṇabhūto dhammabhūto brahmabhūto vattā pavattā atthassa ninnetā amatassa dātā dhammassāmī Tathāgato, natthi tassa Bhagavato aññātaṁ adiṭṭhaṁ aviditaṁ asacchikataṁ aphassitaṁ paññāya. . Atītaṁ anāgataṁ paccuppannaṁ[4] upādāya sabbe dhammā sabbākārena Buddhassa Bhagavato ñāṇamukhe āpāthaṁ āgacchanti, yaṁ kiñci neyyaṁ nāma atthi, taṁ sabbaṁ jānitabbaṁ[5], attattho vā parattho vā ubhayattho vā diṭṭhadhammiko vā attho samparāyiko vā attho uttāno vā attho gambhīro vā attho gūḷho vā attho paṭicchanno vā attho neyyo vā attho nīto vā attho anavajjo vā attho nikkileso vā attho vodāno vā attho paramattho vā attho, sabbaṁ taṁ antobuddhañāṇe parivattati.

---

1. Paccekabuddhassa (Syā, Ka) Aṭṭhakathā oloketabbā.
2. Sañjānetā (Syā)
3. Maggānugā (Syā) Khu 7. 138 piṭṭhe passitabbā.
4. Atītānāgatapaccuppannaṁ (Syā) Khu 7. 138 piṭṭhepi.
5. Sabbaṁ dhammaṁ jānitabbaṁ (Ka)

Sabbaṁ kāyakammaṁ Buddhassa Bhagavato ñāṇānuparivatti, sabbaṁ vacīkammaṁ Buddhassa Bhagavato ñāṇānuparivatti, sabbaṁ manokammaṁ Buddhassa Bhagavato ñāṇānuparivatti. Atīte Buddhassa Bhagavato appaṭihataṁ ñāṇaṁ, anāgate Buddhassa Bhagavato appaṭihataṁ ñāṇaṁ, paccuppanne Buddhassa Bhagavato appaṭihataṁ ñāṇaṁ, yāvatakaṁ neyyaṁ, tāvatakaṁ ñāṇaṁ. Yāvatakaṁ ñāṇaṁ, tāvatakaṁ neyyaṁ, neyyapariyantikaṁ ñāṇaṁ, ñāṇapariyantikaṁ neyyaṁ, neyyaṁ atikkamitvā ñāṇaṁ nappavattati, ñāṇaṁ atikkamitvā neyyapatho natthi, aññamaññapariyantaṭṭhāyino te dhammā, yathā dvinnaṁ samuggapaṭalānaṁ sammā phusitānaṁ[1] heṭṭhimaṁ samuggapaṭalaṁ uparimaṁ nātivattati, uparimaṁ samuggapaṭalaṁ heṭṭhimaṁ nātivattati, aññamaññapariyantaṭṭhāyino. Evameva Buddhassa Bhagavato neyyañca ñāṇañca aññamaññapariyantaṭṭhāyino. Yāvatakaṁ neyyaṁ, tāvatakaṁ ñāṇaṁ, yāvatakaṁ ñāṇaṁ, tāvatakaṁ neyyaṁ, neyyapariyantikaṁ ñāṇaṁ, ñāṇapariyantikaṁ neyyaṁ, neyyaṁ atikkamitvā ñāṇaṁ nappavattati, ñāṇaṁ atikkamitvā neyyapatho natthi, aññamaññapariyantaṭṭhāyino te dhammā. Sabbadhammesu Buddhassa Bhagavato ñāṇaṁ pavattati.

Sabbe dhammā Buddhassa Bhagavato āvajjanappaṭibaddhā ākaṅkhappaṭibaddā manasikārappaṭibaddhā cittuppādappaṭibaddhā, sabbasattesu Buddhassa Bhagavato ñāṇaṁ pavattati, sabbesaṁ sattānaṁ Buddho āsayaṁ jānāti, anusayaṁ jānāti, caritaṁ[2] jānāti, adhimuttiṁ jānāti, apparajakkhe mahārajakkhe tikkhindriye mudindriye svākāre dvākāre suviññāpaye duviññāpaye bhabbābhabbe satte pajānāti, sadevako loko samārako sabrahmako sassamaṇabrāhmaṇī pajā sadevamanussā antobuddhañāṇe parivattati.

Yathā ye keci macchakacchapā antamaso timitimiṅgalaṁ upādāya antomahāsamudde parivattanti, evamevaṁ sadevako loko samārako sabrahmako sassamaṇabrāhmaṇī pajā sadevamanussā antobuddhañāṇe parivattati. . Yathā ye keci pakkhino antamaso garuḷaṁ venateyyaṁ upādāya ākāsassa padese parivattanti. Evameva yepi te Sāriputtasamā paññāya, tepi Buddhañāṇassa padese parivattanti, Buddhañāṇaṁ

1. Suphussitānaṁ (Syā, Ka)
2. Cariyaṁ (Syā) Khu 7. 139 piṭṭhe passitabbā.

devamanussānaṁ paññaṁ pharitvā atighaṁsitvā tiṭṭhati. Yepi te khattiyapaṇḍitā brāhmaṇapaṇḍitā gahapatipaṇḍitā samaṇapaṇḍitā nipuṇā kataparappavādā vālavedhirūpā, vobhindantā[1] maññe caranti paññāgatena diṭṭhigatāni, te pañhaṁ abhisaṅkharitvā abhisaṅkharitvā Tathāgataṁ upasaṅkamitvā pucchanti gūḷhāni ca paṭicchannāni ca, kathitā visajjitā ca te pañhā Bhagavatā honti niddiṭṭhakāraṇā[2], upakkhittakā ca te Bhagavato sampajjanti. Atha kho Bhagavā tattha atirocati yadidaṁ paññāyāti aggo asāmantapañño, asāmantapaññatāya saṁvattantīti ayaṁ asāmantapaññā. (8)

6. **Bhūripaññatāya saṁvattantī**ti katamā Bhūripaññā? Rāgaṁ abhibhuyyatīti Bhūripaññā, abhibhavitāti Bhūripaññā. Dosaṁ abhibhuyyatīti Bhūripaññā, abhibhavitāti Bhūripaññā,. Mohaṁ abhibhuyyatīti Bhūripaññā, abhibhavitāti Bhūripaññā. Kodhaṁ -pa-. Upanāhaṁ. Makkhaṁ. Paḷāsaṁ. Issaṁ. Macchariyaṁ. Māyaṁ. Sāṭheyyaṁ. Thambhaṁ. Sārambhaṁ. Mānaṁ. Atimānaṁ. Madaṁ. Pamādaṁ. Sabbe kilese. Sabbe duccarite. Sabbe abhisaṅkhāre -pa-. Sabbe bhavagāmikamme abhibhuyyatīti Bhūripaññā, abhibhavitāti Bhūripaññā. Rāgo ari, taṁ ariṁ maddanipaññāti Bhūripaññā, doso ari, taṁ ariṁ maddanipaññāti Bhūripaññā. Moho ari, taṁ ariṁ maddanipaññāti Bhūripaññā. Kodho -pa-. Upanāho. Makkho. Paḷāso. Issā. Macchariyaṁ. Māyā. Sāṭheyyaṁ. Thambho. Sārambho. Māno. Atimāno. Mado. Pamādo. Sabbe kilesā. Sabbe duccaritā. Sabbe abhisaṅkhārā -pa-. Sabbe bhavagāmikammā ari, taṁ ariṁ maddanipaññāti Bhūripaññā. Bhūri vuccati pathavī[3], tāya pathavisamāya vitthatāya vipulāya paññāya samannāgatoti Bhūripaññā. Api ca paññāya metaṁ adhivacanaṁ "bhūri medhā pariṇāyikā"ti Bhūripaññā, Bhūripaññatāya saṁvattantīti ayaṁ Bhūripaññā. (9)

Paññābāhullāya saṁvattantīti katamaṁ paññābāhullaṁ? Idhekacco paññāgaruko hoti paññācarito paññāsayo paññādhimutto paññādhajo paññāketu paññādhipateyyo vicayabahulo pavicayabahulo okkhāyanabahulo samokkhāyanabahulo[4] sampekkhāyanadhammo vibhūtavihārī taccarito taggaruko tabbahulo tanninno tappoṇo

---

1. Te bhindantā (Syā, Ka) 2. Niddiṭṭhikāraṇā (Syā) 3. Paṭhavī (Syā)
4. Sampekkhāyanabahulo (Syā, Ka) Khu 7. 393 piṭṭhe passitabbā.

tappabbhāro tadadhimutto tadadhipateyyo, yathā gaṇagaruko vuccati gaṇabāhulikoti, cīvaragaruko vuccati "cīvarabāhuliko"ti, pattagaruko vuccati "pattabāhuliko"ti, senāsanagaruko vuccati "senāsanabāhuliko"ti. Evamevaṁ idhekacco paññāgaruko hoti paññācarito paññāsayo paññādhimutto paññādhajo paññāketu paññādhipateyyo vicayabahulo pavicayabahulo okkhāyanabahulo samokkhāyanabahulo sampekkhāyanadhammo vibhūtavihārī taccarito taggaruko tabbahulo tanninno tappoṇo tappabbhāro tadadhimutto tadadhipateyyo, paññābāhullāya saṁvattantīti idaṁ paññābāhullaṁ. (10)

Sīghapaññatāya saṁvattantīti katamā sīghapaññā? Sīghaṁ sīghaṁ sīlāni paripūretīti sīghapaññā, sīghaṁ sīghaṁ indriyasaṁvaraṁ paripūretīti sīghapaññā, sīghaṁ sīghaṁ bhojane mattaññutaṁ paripūretīti sīghapaññā, sīghaṁ sīghaṁ jāgariyānuyogaṁ paripūretīti sīghapaññā, sīghaṁ sīghaṁ sīlakkhandhaṁ paripūretīti sīghapaññā, sīghaṁ sīghaṁ samādhikkhandhaṁ paripūretīti sīghapaññā, sīghaṁ sīghaṁ paññākkhandhaṁ paripūretīti sīghapaññā, sīghaṁ sīghaṁ vimuttikkhandhaṁ paripūretīti sīghapaññā, sīghaṁ sīghaṁ vimuttiñāṇadassanakkhandhaṁ paripūretīti sīghapaññā, sīghaṁ sīghaṁ ṭhānāṭṭhānāni paṭivijjhatīti sīghapaññā, sīghaṁ sīghaṁ vihārasamāpattiyo paripūretīti sīghapaññā, sīghaṁ sīghaṁ ariyasaccāni paṭivijjhatīti sīghapaññā, sīghaṁ sīghaṁ satipaṭṭhāne bhāvetīti sīghapaññā, sīghaṁ sīghaṁ sammappadhāne bhāvetīti sīghapaññā, sīghaṁ sīghaṁ iddhipāde bhāvetīti sīghapaññā, sīghaṁ sīghaṁ indriyāni bhāvetīti sīghapaññā, sīghaṁ sīghaṁ balāni bhāvetīti sīghapaññā, sīghaṁ sīghaṁ bojjhaṅge bhāvetīti sīghapaññā, sīghaṁ sīghaṁ ariyamaggaṁ bhāvetīti sīghapaññā, sīghaṁ sīghaṁ sāmaññaphalāni sacchikarotīti sīghapaññā, sīghaṁ sīghaṁ abhiññāyo paṭivijjhatīti sīghapaññā, sīghaṁ sīghaṁ paramatthaṁ nibbānaṁ sacchikarotīti sīghapaññā, sīghapaññatāya saṁvattantīti ayaṁ sīghapaññā. (11)

Lahupaññatāya saṁvattantīti katamā lahupaññā? Lahuṁ lahuṁ sīlāni paripūretīti lahupaññā, lahuṁ lahuṁ indriyasaṁvaraṁ paripūretīti lahupaññā, lahuṁ lahuṁ bhojane mattaññutaṁ paripūretīti lahupaññā, lahuṁ lahuṁ jāgariyānuyogaṁ paripūretīti lahupaññā, lahuṁ lahuṁ sīlakkhandhaṁ -pa-

samādhikkhandhaṁ. Paññākkhandhaṁ. Vimuttikkhandhaṁ. Vimuttiñāṇadassanakkhandhaṁ paripūretīti lahupaññā, lahuṁ lahuṁ ṭhānāṭṭhānāni paṭivijjhatīti lahupaññā, lahuṁ lahuṁ vihārasamāpattiyo paripūretīti lahupaññā, lahuṁ lahuṁ ariyasaccāni paṭivijjhatīti lahupaññā, lahuṁ lahuṁ satipaṭṭhāne bhāvetīti lahupaññā, lahuṁ lahuṁ sammappadhāne bhāvetīti lahupaññā, lahuṁ lahuṁ iddhipāde bhāvetīti lahupaññā, lahuṁ lahuṁ indriyāni bhāvetīti lahupaññā, lahuṁ lahuṁ balāni bhāvetīti lahupaññā, lahuṁ lahuṁ bojjhaṅge bhāvetīti lahupaññā, lahuṁ lahuṁ ariyamaggaṁ bhāvetīti lahupaññā, lahuṁ lahuṁ sāmaññaphalāni sacchikarotīti lahupaññā, lahuṁ lahuṁ abhiññāyo paṭivijjhatīti lahupaññā, lahuṁ lahuṁ paramatthaṁ nibbānaṁ sacchikarotīti lahupaññā, lahupaññatāya saṁvattantīti ayaṁ lahupaññā. (12)

Hāsapaññatāya saṁvattantīti katamā hāsapaññā? Idhekacco hāsabahulo vedabahulo tuṭṭhibahulo pāmojjabahulo sīlāni paripūretīti hāsapaññā, hāsabahulo vedabahulo tuṭṭhibahulo pāmojjabahulo indriyasaṁvaraṁ paripūretīti hāsapaññā, hāsabahulo vedabahulo tuṭṭhibahulo pāmojjabahulo bhojane mattaññutaṁ paripūretīti hāsapaññā, hāsabahulo vedabahulo tuṭṭhibahulo pāmojjabahulo jāgariyānuyogaṁ paripūretīti hāsapaññā, hāsabahulo vedabahulo tuṭṭhibahulo pāmojjabahulo sīlakkhandhaṁ -pa- samādhikkhandhaṁ. Paññākkhandhaṁ. Vimuttikkhandhaṁ. Vimuttiñāṇadassanakkhandhaṁ paripūretīti -pa- ṭhānāṭṭhānāni paṭivijjhatīti. Vihārasamāpattiyo paripūretīti. Ariyasaccāni paṭivijjhatīti. Satipaṭṭhāne bhāvetīti. Sammappadhāne bhāvetīti. Iddhipāde bhāvetīti. Indriyāni bhāvetīti. Balāni bhāvetīti. Bojjhaṅge bhāvetīti. Ariyamaggaṁ bhāvetīti -pa- sāmaññaphalāni sacchikarotīti hāsapaññā, hāsabahulo vedabahulo tuṭṭhibahulo pāmojjabahulo abhiññāyo paṭivijjhatīti hāsapaññā, hāsabahulo vedabahulo tuṭṭhibahulo pāmojjabahulo paramatthaṁ nibbānaṁ sacchikarotīti hāsapaññā, hāsapaññatāya saṁvattantīti ayaṁ hāsapaññā. (13)

7. **Javanapaññatāya saṁvattantī**ti katamā javanapaññā? Yaṁ kiñci rūpaṁ atītānāgatapaccuppannaṁ ajjhattaṁ vā bahiddhā vā oḷārikaṁ vā sukhumaṁ vā hīnaṁ vā

paṇītaṁ vā yaṁ dūre santike vā, sabbaṁ rūpaṁ aniccato khippaṁ javatīti javanapaññā, dukkhato khappaṁ javatīti javanapaññā, anattato khippaṁ javatīti javanapaññā. Yā kāci vedanā -pa-. Yā kāci saññā. Ye keci saṅkhārā. Yaṁ kiñci viññāṇaṁ atītānāgatapaccuppannaṁ ajjhattaṁ vā bahiddhā vā oḷārikaṁ vā sukhumaṁ vā hīnaṁ vā paṇītaṁ vā yaṁ dūre santike vā, sabbaṁ viññāṇaṁ aniccato khippaṁ javatīti javanapaññā, dukkhato khippaṁ javatīti javanapaññā, anattato khippaṁ javatīti javanapaññā. Cakkhu -pa-. Jarāmaraṇaṁ atītānāgatapaccuppannaṁ aniccato khippaṁ javatīti javanapaññā, dukkhato khippaṁ javatīti javanapaññā, anattato khippaṁ javatīti javanapaññā.

Rūpaṁ atītānāgatapaccuppannaṁ aniccaṁ khayaṭṭhena dukkhaṁ bhayaṭṭhena anattā asārakaṭṭhenāti tulayitvā tīrayitvā vibhāvayitvā vibhūtaṁ katvā rūpanirodhe nibbāne khippaṁ javatīti javanapaññā. . Vedanā -pa-. Saññā. Saṅkhārā. Viññāṇaṁ. Cakkhu -pa-. Jarāmaraṇaṁ atītānāgatapaccuppannaṁ aniccaṁ khayaṭṭhena dukkhaṁ bhayaṭṭhena anattā asārakaṭṭhenāti tulayitvā tīrayitvā vibhāvayitvā vibhūtaṁ katvā jārāmaraṇanirodhe[1] nibbāne khippaṁ javatīti javanapaññā.

Rūpaṁ atītānāgatapaccuppannaṁ aniccaṁ saṅkhataṁ paṭiccasamuppannaṁ khayadhammaṁ vayadhammaṁ virāgadhammaṁ nirodhadhammanti tulayitvā tīrayitvā vibhāvayitvā vibhūtaṁ katvā rūpanirodhe nibbāne khippaṁ javatīti javanapaññā. . Vedanā -pa-. Saññā. Saṅkhārā. Viññāṇaṁ. Cakkhu -pa-. Jarāmaraṇaṁ atītānāgatapaccuppannaṁ aniccaṁ saṅkhataṁ paṭiccasamuppannaṁ khayadhammaṁ vayadhammaṁ virāgadhammaṁ nirodhadhammanti tulayitvā tīrayitvā vibhāvayitvā vibhūtaṁ katvā jarāmaraṇanirodhe nibbāne khippaṁ javatīti javanapaññā, javanapaññatāya saṁvattantīti ayaṁ javanapaññā. (14)

Tikkhapaññatāya saṁvattantīti katamā tikkhapaññā? Khippaṁ kilese chindatīti tikkhapaññā, uppannaṁ kāmavitakkaṁ nādhivāseti pajahati vinodeti byantīkaroti[2] anabhāvaṁ gametīti tikkhapaññā, uppannaṁ byāpādavitakkaṁ nādhivāseti pajahati vinodeti byantīkaroti anabhāvaṁ gametīti tikkhapaññā, uppannaṁ vihiṁsāvitakkaṁ nādhivāseti -pa- uppannuppanne pāpake akusale dhamme nādhivāseti pajahati vinodeti byantīkaroti

---

1. Jarāmaraṇaṁ rūpanirodhe (Syā)
2. Byantiṁkaroti (Ka)

anabhāvaṁ gametīti tikkhapaññā, uppannaṁ rāgaṁ nādhivāseti pajahati vinodeti byantīkaroti anabhāvaṁ gametīti tikkhapaññā. Uppannaṁ dosaṁ -pa-. Uppannaṁ mohaṁ. Uppannaṁ kodhaṁ. Uppannaṁ upanāhaṁ. Makkhaṁ. Paḷāsaṁ. Issaṁ. Macchariyaṁ. Māyaṁ. Sāṭheyyaṁ. Thambhaṁ. Sārambhaṁ. Mānaṁ. Atimānaṁ. Madaṁ. Pamādaṁ. Sabbe kilese. Sabbe duccarite. Sabbe abhisaṅkhāre -pa-. Sabbe bhavagāmikamme nādhivāseti pajahati vinodeti byantīkaroti anabhāvaṁ gametīti tikkhapaññā. Ekasmiṁ āsane cattāro ca ariyamaggā cattāri ca sāmaññaphalāni catasso paṭisambhidāyo cha abhiññāyo adhigatā honti sacchikatā phassitā paññāyāti tikkhapaññā, tikkhapaññatāya saṁvattantīti ayaṁ tikkhapaññā. (15)

Nibbedhikapaññatāya saṁvattantīti katamā nibbedhikapaññā? Idhekacco sabbasaṅkhāresu ubbegabahulo hoti uttāsabahulo ukkaṇṭhanabahulo aratibahulo anabhiratibahulo bahimukho na ramati sabbasaṅkhāresu, anibbiddhapubbaṁ appadālitapubbaṁ lobhakkhandhaṁ nibbijjhati padāletīti nibbedhikapaññā, anibbiddhapubbaṁ appadālitapubbaṁ dosakkhandhaṁ nibbijjhati padāletīti nibbedhikapaññā, anibbiddhapubbaṁ appadālitapubbaṁ mohakkhandhaṁ nibbijjhati padāletīti nibbedhikapaññā, anibbiddhapubbaṁ appadālitapubbaṁ kodhaṁ -pa-. Upanāhaṁ. Makkhaṁ. Paḷāsaṁ. Issaṁ. Macchariyaṁ. Māyaṁ. Sāṭheyyaṁ. Thambhaṁ. Sārambhaṁ. Mānaṁ. Atimānaṁ. Madaṁ. Pamādaṁ. Sabbe kilese. Sabbe duccarite. Sabbe abhisaṅkhāre -pa-. Sabbe bhavagāmikamme nibbijjhati padāletīti nibbedhikapaññā, nibbedhikapaññatāya saṁvattantīti ayaṁ nibbedhikapaññā. (16)

Imā soḷasa paññāyo. Imāhi soḷasahi paññāhi samannāgato puggalo paṭisambhidappatto.

2. Puggalavisesaniddesa

8. Dve puggalā paṭisambhidappattā. Eko pubbayogasampanno, eko na pubbayogasampanno. Yo pubbayogasampanno, so tena atireko hoti, adhiko hoti, viseso hoti, tassa ñāṇaṁ pabhijjati.

Dve puggalā paṭisambhidappattā. Dvepi pubbayogasampannā. Eko bahussuto, eko na bahussuto. Yo bahussuto, so tena

atireko hoti, adhiko hoti, viseso hoti, tassa ñāṇaṁ pabhijjati.

Dve puggalā paṭisambhidappattā. Dvepi pubbayogasampannā. Dvepi bahussutā. Eko desanābahulo, eko na desanābahulo.Yo desanābahulo, so tena atireko hoti, adhiko hoti, viseso hoti, tassa ñāṇaṁ pabhijjati.

Dve puggalā paṭisambhidappattā. Dvepi pubbayogasampannā. Dvepi bahussutā. Dvepi desanābahulā. Eko garūpanissito, eko na garūpanissito. Yo garūpanissito, so tena atireko hoti, adhiko hoti, viseso hoti, tassa ñāṇaṁ pabhijjati.

Dve puggalā paṭisambhidappattā. Dvepi pubbayogasampannā. Dvepi bahussutā. Dvepi desanābahulā. Dvepi garūpanissitā. Eko vihārabahulo, eko na vihārabahulo. Yo vihārabahulo, so tena atireko hoti, adhiko hoti, viseso hoti, tassa ñāṇaṁ pabhijjati.

Dve puggalā paṭisambhidappattā. Dvepi pubbayogasampannā. Dvepi bahussutā. Dvepi desanābahulā. Dvepi garūpanissitā. Dvepi vihārabahulā. Eko paccavekkhaṇābahulo, eko na paccavekkhaṇābahulo. Yo paccavekkhaṇābahulo, so tena atireko hoti, adhiko hoti, viseso hoti, tassa ñāṇaṁ pabhijjati.

Dve puggalā paṭisambhidappattā. Dvepi pubbayogasampannā. Dvepi bahussutā. Dvepi desanābahulā. Dvepi garūpanissitā. Dvepi vihārabahulā. Dvepi paccavekkhaṇābahulā. Eko sekhapaṭisambhidappatto, eko asekhapaṭisambhidappatto. Yo asekhapaṭisambhidappatto, so tena atireko hoti, adhiko hoti, viseso hoti, tassa ñāṇaṁ pabhijjati.

Dve puggalā paṭisambhidappattā. Dvepi pubbayogasampannā. Dvepi bahussutā. Dvepi desanābahulā. Dvepi garūpanissitā. Dvepi vihārabahulā. Dvepi paccavekkhaṇābahulā. Dvepi asekhapaṭisambhidappattā. Eko sāvakapāramippatto, eko na sāvakapāramippatto. Yo sāvakapāramippatto,

so tena atireko hoti, adhiko hoti, viseso hoti, tassa ñāṇaṁ pabhijjati.

Dve puggalā paṭisambhidappattā. Dvepi pubbayogasampannā. Dvepi bahussutā. Dvepi desanābahulā. Dvepi garūpanissitā. Dvepi vihārabahulā. Dvepi Paccavekkhaṇābahulā. Dvepi asekhapaṭisambhidappattā. Eko sāvakapāramippatto, eko paccekasambuddho. Yo paccekasambuddho, so tena atireko hoti, adhiko hoti, viseso hoti, tassa ñāṇaṁ pabhijjati.

Paccekabuddhañca sadevakañca lokaṁ upādāya tathāgato arahaṁ sammāsambuddho aggo paṭisambhidappatto paññāpabhedakusalo pabhinnañāṇo adhigatapaṭisambhido catuvesārajjappatto dasabaladhārī purisāsabho purisasīho -pa-. Yepi te khattiyapaṇḍitā brāhmaṇapaṇḍitā gahapatipaṇḍitā samaṇapaṇḍitā nipuṇā kataparappavādā vālavedhirūpā vobhindantā maññe caranti paññāgatena diṭṭhigatāni. Te pañhaṁ abhisaṅkharitvā abhisaṅkhāritvā Tathāgataṁ upasaṅkamitvā pucchanti gūḷhāni ca paṭicchannāni ca, kathitā visajjitā ca te pañhā Bhagavatā honti niddiṭṭhakāraṇā, upakkhittakā ca te Bhagavato sampajjanti. Atha kho Bhagavā tattha atirocati yadidaṁ paññāyāti aggo paṭisambhidappattoti.

Mahāpaññākathā niṭṭhitā.

---

2. Iddhikathā

9. Kā iddhi. Kati iddhiyo. Iddhiyā kati bhūmiyo. Kati pādā. Kati padāni. Kati mūlāni? **Kā iddhī**ti ijjhanaṭṭhena iddhi. . **Kati iddhiyo**ti dasa iddhiyo. . **Iddhiyā kati bhūmiyo**ti iddhiyā catasso bhūmiyo. . Cattāro pādā. . Aṭṭha padāni. . Soḷasa mūlāni.

10. Katamā **dasa iddhiyo?** Adhiṭṭhānā iddhi, vikubbanā iddhi, manomayā iddhi ñāṇavipphārā iddhi, samādhivipphārā iddhi, ariyā iddhi, kammavipākajā iddhi,

puññavato iddhi, vijjāmayā iddhi, tattha tattha sammāpayogapaccayā[1] ijjhanaṭṭhena iddhi.

Iddhiyā katamā catasso bhūmiyo? Vivekajābhūmi paṭhamaṁ jhānaṁ, pītisukhabhūmi dutiyaṁ jhānaṁ, upekkhāsukhabhūmi tatiyaṁ jhānaṁ, adukkhamasukhābhūmi catutthaṁ jhānaṁ. Iddhiyā imā catasso bhūmiyo iddhilābhāya iddhipaṭilābhāya iddhivikubbanatāya iddhivisavitāya iddhivasībhāvāya iddhivesārajjāya saṁvattantīti.

Iddhiyā katame cattāro pādā? Idha bhikkhu chandasamādhipadhānasaṅkhārasamannāgataṁ iddhipādaṁ bhāveti, cittasamādhipadhānasaṅkhārasamannāgataṁ iddhipādaṁ bhāveti, vīriyasamādhipadhānasaṅkhārasamannāgataṁ iddhipādaṁ bhāveti, vīmaṁsāsamādhipadhānasaṅkhārasamannāgataṁ iddhipādaṁ bhāveti. Iddhiyā ime cattāro pādā iddhilābhāya iddhipaṭilābhāya iddhivikubbanatāya iddhivisavitāya iddhivasībhāvāya iddhivesārajjāya saṁvattantīti.

Iddhiyā katamāni aṭṭha padāni? Chandaṁ ce bhikkhu nissāya labhati samādhiṁ, labhati cittassa ekaggataṁ, chando na samādhi, samādhi na chando. Añño chando, añño samādhi. Vīriyaṁ ce bhikkhu nissāya labhati samādhiṁ, labhati cittassa ekaggataṁ. Vīriyaṁ na samādhi, samādhi na vīriyaṁ. Aññaṁ vīriyaṁ, añño samādhi. Cittaṁ ce bhikkhu nissāya labhati samādhiṁ, labhati cittassa ekaggataṁ. Cittaṁ na samādhi, samādhi na cittaṁ. Aññaṁ cittaṁ, añño samādhi. Vīmaṁsaṁ ce bhikkhu nissāya labhati samādhiṁ, labhati cittassa ekaggataṁ. Vīmaṁsā na samādhi, samādhi na vīmaṁsā. Aññā vīmaṁsā, añño samādhi. Iddhiyā imāni aṭṭha padāni iddhilābhāya iddhipaṭilābhāya iddhivikubbanatāya iddhivisavitāya iddhivasībhāvāya iddhivesārajjāya saṁvattantīti.

Iddhiyā katamāni soḷasa mūlāni? Anonataṁ[2] cittaṁ kosajje na iñjatīti āneñjaṁ, anunnataṁ[3] cittaṁ uddhacce na iñjatīti āneñjaṁ, anabhinataṁ cittaṁ rāge na iñjatīti āneñjaṁ, anapanataṁ cittaṁ byāpāde na iñjatīti āneñjaṁ, anissitaṁ cittaṁ diṭṭhiyā na iñjatīti āneñjaṁ, appaṭibaddhaṁ cittaṁ chandarāge na iñjatīti āneñjaṁ, vippamuttaṁ cittaṁ kāmarāge na iñjatīti āneñjaṁ, visaññuttaṁ cittaṁ kilese na iñjatīti āneñjaṁ, vimariyādikataṁ cittaṁ

---

1. Sammappayogapaccayā (Syā, Ka) 2. Anoṇataṁ (Ka) 3. Anuṇṇataṁ (Ka)

kilesamariyāde na iñjatīti āneñjaṁ, ekattagataṁ[1] cittaṁ nānattakilesehi[2] na iñjatīti āneñjaṁ, saddhāya pariggahitaṁ cittaṁ assaddhiye na iñjatīti āneñjaṁ, vīriyena pariggahitaṁ cittaṁ kosajje na iñjatīti āneñjaṁ, satiyā pariggahitaṁ cittaṁ pamāde na iñjatīti āneñjaṁ, samādhinā pariggahitaṁ cittaṁ uddhacce na iñjatīti āneñjaṁ, paññāya pariggahitaṁ cittaṁ avijjāya na iñjatīti āneñjaṁ, obhāsagataṁ cittaṁ avijjandhakāre na iñjatīti āneñjaṁ. Iddhiyā imāni soḷasa mūlāni iddhilābhāya iddhipaṭilābhāya iddhivikubbanatāya iddhivisavitāya iddhivasībhāvāya iddhivesārajjāya saṁvattantīti.

Dasa-iddhiniddesa

10. Katamā **adhiṭṭhānā iddhi?** Idha bhikkhu anekavihitaṁ iddhividhaṁ paccanubhoti, ekopi hutvā bahudhā hoti, bahudhāpi hutvā eko hoti, āvibhāvaṁ tirobhāvaṁ tirokuṭṭaṁ tiropākāraṁ tiropabbataṁ asajjamāno gacchati seyyathāpi ākāse.Pathaviyāpi ummujjanimujjaṁ karoti seyyathāpi udake. Udakepi abhijjamāne[3] gacchati seyyathāpi pathaviyaṁ. Ākāsepi pallaṅkena kamati seyyathāpi pakkhī sakuṇo. Imepi candimasūriye evaṁmahiddhike evaṁmahānubhāve pāṇinā parāmasati parimajjati, yāva brahmalokāpi kāyena vasaṁ vattetīti.

Idhāti imissā diṭṭhiyā imissā khantiyā imissā ruciyā imasmiṁ ādāye imasmiṁ dhamme imasmiṁ Vinaye imasmiṁ dhammavinaye imasmiṁ pāvacane imasmiṁ brahmacariye imasmiṁ Satthusāsane, tena vuccati idhāti. **Bhikkhū**ti puthujjanakalyāṇako vā hoti bhikkhu sekho vā arahā vā akuppadhammo. **Anekavihitaṁ iddhividhaṁ paccanubhotī**ti nānappakāraṁ iddhividhaṁ paccanubhoti. **Ekopi hutvā bahudhā hotī**ti pakatiyā eko bahukaṁ āvajjati, sataṁ vā sahassaṁ vā satasahassaṁ vā āvajjati, āvajjitvā ñāṇena adhiṭṭhāti "bahulo homī"ti[4], bahulo hoti. Yathāyasmā Cūḷapanthako[5] ekopi hutvā bahudhā hoti. Evamevaṁ

1. Ekaggataṁ (Syā)
2. Nānattakilese (Syā)
3. Abhijjamāno (Ka) Dī 1. 73 piṭṭhe passitabbā.
4. Hotūti (Ka)
5. Cullapanthako (Syā)

so iddhimā cetovasippatto ekopi hutvā bahudhā hoti. **Bahudhāpi hutvā eko hotī**ti pakatiyā bahuko ekaṁ āvajjati, āvajjitvā ñāṇena adhiṭṭhāti "eko homī"ti, eko hoti. Yathāyasmā Cūḷapanthako bahudhāpi hutvā eko hoti. Evamevaṁ so iddhimā cetovasippatto bahudhāpi hutvā eko hoti.

11. Ā**vibhāvan**ti kenaci anāvaṭaṁ hoti appaṭicchannaṁ vivaṭaṁ pākaṭaṁ. **Tirobhāvan**ti kenaci āvaṭaṁ hoti paṭicchannaṁ pihitaṁ paṭikujjitaṁ. **Tirokuṭṭaṁ tiropākāraṁ tiropabbataṁ asajjamāno gacchatiseyyathāpi ākāse**ti pakatiyā ākāsakasiṇasamāpattiyā lābhī hoti, tirokuṭṭaṁ tiropākāraṁ tiropabbataṁ āvajjati, āvajjitvā ñāṇena adhiṭṭhāti "ākāso hotū"ti, ākāso hoti. Tirokuṭṭaṁ tiropākāraṁ tiropabbataṁ asajjamāno gacchati. Yathā manussā pakatiyā aniddhimanto kenaci anāvaṭe aparikkhitte asajjamānā gacchanti. Evamevaṁ so iddhimā cetovasippatto tirokuṭṭaṁ tiropākāraṁ tiropabbataṁ asajjamāno gacchati seyyathāpi ākāse.

Pathaviyāpi ummujjanimujjaṁ karoti seyyathāpi udaketi pakatiyā āpokasiṇasamāpattiyā lābhī hoti. Pathaviṁ āvajjati, āvajjitvā ñāṇena adhiṭṭhāti "udakaṁ hotū"ti, udakaṁ hoti. So pathaviyā ummujjanimujjaṁ karoti. Yathā manussā pakatiyā aniddhimanto udake ummujjanimujjaṁ karonti. Evamevaṁ so iddhimā cetovasippatto pathaviyā ummujjanimujjaṁ karoti seyyathāpi udake.

Udakepi abhijjamāne gacchati seyyathāpi pathaviyanti pakatiyā pathavīkasiṇasamāpattiyā lābhī hoti. Udakaṁ āvajjati, āvajjitvā ñāṇena adhiṭṭhāti "pathavī hotū"ti, pathavī hoti. So abhijjamāne udake gacchati. Yathā manussā pakatiyā aniddhimanto abhijjamānāya pathaviyā gacchanti. Evamevaṁ so iddhimā cetovasippatto abhijjamāne udake gacchati seyyathāpi pathaviyaṁ.

Ākāsepi pallaṅkena kamati seyyathāpi pakkhī sakuṇoti pakatiyā pathavīkasiṇasamāpattiyā lābhī hoti. Ākāsaṁ

āvajjati, āvajjitvā ñāṇena adhiṭṭhāti “pathavī hotū”ti, pathavī hoti. So ākāse antalikkhe caṅkamatipi tiṭṭhatipi nisīdatipi seyyampi kappeti. Yathā manussā pakatiyā aniddhimanto pathaviyā caṅkamantipi tiṭṭhantipi nisīdantipi seyyampi kappenti. Evamevaṁ so iddhimā cetovasippatto ākāse antalikkhe caṅkamatipi tiṭṭhatipi nisīdatipi seyyampi kappeti seyyathāpi pakkhī sakuṇo.

12. **Imepi candimasūriye evaṁmahiddhike evaṁmahānubhāve pāṇinā parāmasati parimajjatī**ti idha so iddhimā cetovasippatto nisinnako vā nipannako vā candimasūriye āvajjati, āvajjitvā ñāṇena adhiṭṭhāti “hatthapāse hotū”ti, hatthapāse hoti. So nisinnako vā nipannako vā candimasūriye pāṇinā āmasati parāmasati parimajjati. Yathā manussā pakatiyā aniddhimanto kiñcideva rūpagataṁ hatthapāse āmasanti parāmasanti parimajjanti. Evamevaṁ so iddhimā cetovasippatto nisinnako vā nipannako vā candimasūriye pāṇinā āmasati parāmasati parimajjati.

Yāva brahmalokāpi kāyena vasaṁ vattetīti sace so iddhimā cetovasippatto brahmalokaṁ gantukāmo hoti, dūrepi santike adhiṭṭhāti “santike hotū”ti, santike hoti. Santikepi dūre adhiṭṭhāti “dūre hotū”ti, dūre hoti. Bahukampi thokaṁ adhiṭṭhāti “thokaṁ hotū”ti, thokaṁ hoti. Thokampi bahukaṁ adhiṭṭhāti “bahukaṁ hotū”ti, bahukaṁ hoti. Dibbena cakkhunā tassa brahmuno rūpaṁ passati, dibbāya sotadhātuyā tassa brahmuno saddaṁ suṇāti, cetopariyañāṇena tassa brahmuno cittaṁ pajānāti, sace so iddhimā cetovasippatto dissamānena kāyena brahmalokaṁ gantukāmo hoti, kāyavasena cittaṁ pariṇāmeti, kāyavasena cittaṁ adhiṭṭhāti. Kāyavasena cittaṁ pariṇāmetvā kāyavasena cittaṁ adhiṭṭhahitvā sukhasaññañca lahusaññañca okkamitvā dissamānena kāyena brahmalokaṁ gacchati. Sace so iddhimā cetovasippatto adissamānena kāyena brahmalokaṁ gantukāmo hoti, cittavasena kāyaṁ pariṇāmeti, cittavasena kāyaṁ adhiṭṭhāti, cittavasena kāyaṁ pariṇāmetvā cittavasena kāyaṁ adhiṭṭhahitvā sukhasaññañca lahusaññañca

okkamitvā adissamānena kāyena brahmalokaṁ gacchati. So tassa brahmuno purato rūpiṁ[1] abhinimmināti manomayaṁ sabbaṅgapaccaṅgiṁ[2] ahīnindriyaṁ, sace so iddhimā caṅkamati, nimmitopi tattha caṅkamati. Sace so iddhimā tiṭṭhati, nimmitopi tattha tiṭṭhati. Sace so iddhimā nisīdati, nimmitopi tattha nisīdati. Sace so iddhimā seyyaṁ kappeti, nimmitopi tattha seyyaṁ kappeti. Sace so iddhimā dhūmāyati, nimmitopi tattha dhūmāyati. Sace so iddhimā pajjalati, nimmitopi tattha pajjalati. Sace so iddhimā dhammaṁ bhāsati, nimmitopi tattha dhammaṁ bhāsati. Sace so iddhimā pañhaṁ pucchati, nimmitopi tattha pañhaṁ pucchati. Sace so iddhimā pañhaṁ puṭṭho visajjeti, nimmitopi tattha pañhaṁ puṭṭho visajjeti. Sace so iddhimā tena brahmunā saddhiṁ santiṭṭhati sallapati sākacchaṁ samāpajjati, nimmitopi tattha tena brahmunā saddhiṁ santiṭṭhati sallapati sākacchaṁ samāpajjati. Yaññadeva so iddhimā karoti, taṁtadeva hi so nimmito karotīti ayaṁ adhiṭṭhānā iddhi. (1)

13. Katamā **vikubbanā iddhi?** Sikhissa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa abhibhū nāma sāvako brahmaloke ṭhito sahassilokadhātuṁ[3] sarena viññāpesi. So dissamānenapi kāyena dhammaṁ desesi, adissamānenapi kāyena dhammaṁ desesi, dissamānenapi heṭṭhimena upaḍḍhakāyena adissamānenapi uparimena upaḍḍhakāyena dhammaṁ desesi. Dissamānenapi uparimena upaḍḍhakāyena, adissamānenapi heṭṭhimena upaḍḍhakāyena dhammaṁ desesi. So pakativaṇṇaṁ vijahitvā kumārakavaṇṇaṁ vā dasseti, nāgavaṇṇaṁ vā dasseti, supaṇṇavaṇṇaṁ vā dasseti, yakkhavaṇṇaṁ vā dasseti, indavaṇṇaṁ vā[4] dasseti, devavaṇṇaṁ vā dasseti, brahmavaṇṇaṁ vā dasseti, samuddavaṇṇaṁ vā dasseti, pabbatavaṇṇaṁ vā dasseti, vanavaṇṇaṁ vā dasseti, sīhavaṇṇaṁ vā dasseti, byagghavaṇṇaṁ vā dasseti, dīpivaṇṇaṁ vā dasseti, hatthimpi dasseti, assampi dasseti, rathampi dasseti, pattimpi dasseti, vividhampi senābyūhaṁ dassetīti ayaṁ vikubbanā iddhi. (2)

---

1. Rū (Syā, Ka) Dī 1. 73 piṭṭhe passitabbā.
2. Sabbaṅgapaccaṅgaṁ (Syā, Ka)
3. Sahassīlokadhātuṁ (Syā) vatthu Saṁ 1. 157 piṭṭhe āgataṁ.
4. Asuravaṇṇaṁ vā dassati, indavaṇṇaṁ vā (Syā)

14. Katamā **manomayā iddhi?** Idha bhikkhu imamhā kāyā aññaṁ kāyaṁ abhinimmināti rūpiṁ manomayaṁ sabbaṅgapaccaṅgiṁ ahīnindriyaṁ, seyyathāpi puriso muñjamhā īsikaṁ pavāheyya. Tassa evamassa "ayaṁ muñjo, ayaṁ īsikā, añño muñjo, aññā īsikā. Muñjamhātveva īsikā pavāḷhā"ti. Seyyathā vā pana puriso asiṁ kosiyā pavāheyya. Tassa evamassa "ayaṁ asi, ayaṁ kosi, añño asi, aññā kosi. Kosiyātveva asi pavāḷho"ti. Seyyathā vā pana puriso ahiṁ karaṇḍā uddhareyya. Tassa evamassa "ayaṁ ahi, ayaṁ karaṇḍo. Añño ahi, añño karaṇḍo. Karaṇḍātveva ahi ubbhato"ti. Evamevaṁ bhikkhu imamhā kāyā aññaṁ kāyaṁ abhinimmināti rūpiṁ manomayaṁ sabbaṅgapaccaṅgiṁ ahīnindriyaṁ. Ayaṁ manomayā iddhi. (3)

15. Katamā **ñāṇavipphārā iddhi?** Aniccānupassanāya niccasaññāya pahānaṭṭho ijjhatīti ñāṇavipphārā iddhi. Dukkhānupassanāya sukhasaññāya. Anattānupassanāya attasaññāya. Nibbidānupassanāya nandiyā. Virāgānupassanāya rāgassa. Nirodhānupassanāya samudayassa. Paṭinissaggānupassanāya ādānassa pahānaṭṭho ijjhatīti ñāṇavipphārā iddhi. Āyasmato Bākulassa ñāṇavipphārā iddhi. Āyasmato Saṁkiccassa ñāṇavipphārā iddhi. Āyasmato Bhūtapālassa ñāṇavipphārā iddhi. Ayaṁ ñāṇavipphārā iddhi. (4)

16. Katamā **samādhivipphārā iddhi?** Paṭhamena jhānena nīvaraṇānaṁ pahānaṭṭho ijjhatīti samādhivipphārā iddhi. Dutiyena jhānena vitakkavicārānaṁ pahānaṭṭho ijjhatīti samādhivipphārā iddhi. Tatiyena jhānena pītiyā pahānaṭṭho ijjhatīti -pa-. Catutthena jhānena sukhadukkhānaṁ pahānaṭṭho ijjhatīti -pa-. Ākāsānañcāyatanasamāpattiyā rūpasaññāya paṭighasaññāya nānattasaññāya pahānaṭṭho ijjhatīti -pa-. Viññāṇañcāyatanasamāpattiyā ākāsānañcāyatanasaññāya pahānaṭṭho ijjhatīti -pa-. Ākiñcaññāyatanasamāpattiyā viññāṇañcāyatanasaññāya pahānaṭṭho ijjhatīti -pa-. Nevasaññānāsaññāyatanasamāpattiyā ākiñcaññāyatanasaññāya pahānaṭṭho ijjhatīti samādhivipphārā iddhi, āyasmato Sāriputtassa samādhivipphārā iddhi, āyasmato Sañjīvassa samādhivipphārā

iddhi, āyasmato Khāṇukoṇḍaññassa samādhivipphārā iddhi, Uttarāya upāsikāya samādhivipphārā iddhi, Sāmāvatiyā upāsikāya samādhivipphārā iddhi, ayaṁ samādhivipphārā iddhi. (5)

117. Katamā **ariyā iddhi?** Idha bhikkhu[1] sace ākaṅkhati "paṭikūle appaṭikūlasaññī vihareyyan"ti, appaṭikūlasaññī tattha viharati. Sace ākaṅkhati "appaṭikūle paṭikūlasaññī vihareyyan"ti, paṭikūlasaññī tattha viharati. Sace ākaṅkhati "paṭikūle ca appaṭikūle ca appaṭikūlasaññī vihareyyan"ti, appaṭikūlasaññī tattha viharati. Sace ākaṅkhati "appaṭikūle ca paṭikūle ca paṭikūlasaññī vihareyyan"ti, paṭikūlasaññī tattha viharati. Sace ākaṅkhati "paṭikūle ca appaṭikūle ca tadubhayaṁ abhinivajjetvā upekkhako vihareyyaṁ sato sampajāno"ti upekkhako tattha viharati sato sampajāno.

Kathaṁ **paṭikūle appaṭikūlasaññī viharati?** Aniṭṭhasmiṁ vatthusmiṁ mettāya vā pharati, dhātuto vā upasaṁharati, evaṁ paṭikūle appaṭikūlasaññī viharati.

Kathaṁ **appaṭikūle paṭikūlasaññī viharati?** Iṭṭhasmiṁ vatthusmiṁ asubhāya vā pharati, aniccato vā upasaṁharati, evaṁ appaṭikūle paṭikūlasaññī viharati.

Kathaṁ **paṭikūle ca appaṭikūle ca appaṭikūlasaññī viharati?** Aniṭṭhasmiṁ ca iṭṭhasmiṁ ca vatthusmiṁ mettāya vā pharati, dhātuto vā upasaṁharati. Evaṁ paṭikūle ca appaṭikūle ca appaṭikūlaññī viharati.

Kathaṁ **appaṭikūle ca paṭikūle ca paṭikūlasaññī viharati?** Iṭṭhasmiṁ ca aniṭṭhasmiṁ ca vatthusmiṁ asubhāya vā pharati, aniccato vā upasaṁharati, evaṁ appaṭikūle ca paṭikūle ca paṭikūlasaññī viharati.

Kathaṁ **paṭikūle ca appaṭikūle ca tadubhayaṁ abhinivajjetvā upekkhako viharati sato sampajāno?** Idha bhikkhu cakkhunā rūpaṁ disvā neva sumano hoti na dummano, upekkhako viharati sato sampajāno. Sotena saddaṁ sutvā -pa-. Ghānena gandhaṁ ghāyitvā. Jivhāya rasaṁ sāyitvā.

---

1. Ma 3. 351 piṭṭhe passitabbā.

Kāyena phoṭṭhabbaṁ phusitvā. Manasā dhammaṁ viññāya neva sumano hoti na dummano, upekkhako viharati sato sampajāno. Evaṁ paṭikūle ca appaṭikūle ca tadubhayaṁ abhinivajjetvā upekkhako viharati sato sampajāno, ayaṁ ariyā iddhi. (6)

18. Katamā **kammavipākajā iddhi**? Sabbesaṁ pakkhīnaṁ sabbesaṁ devānaṁ ekaccānaṁ manussānaṁ ekaccānaṁ vinipātikānaṁ, ayaṁ kammavipākajā iddhi. (7)

Katamā **puññavato iddhi**? Rājā Cakkavattī[1] vehāsaṁ gacchati saddhiṁ caturaṅginiyā senāya antamaso assabandhagopurise[2] upādāya. Jotikassa gahapatissa puññavato iddhi. Jaṭilassa gahapatissa puññavato iddhi. Meṇḍakassa gahapatissa puññavato iddhi. Ghositassa gahapatissa puññavato iddhi. Pañcannaṁ mahāpuññānaṁ puññavato iddhi, ayaṁ puññavato iddhi. (8)

Katamā **vijjāmayā iddhi**? Vijjādharā vijjaṁ parijappetvā vehāsaṁ gacchanti, ākāse antalikkhe hatthimpi dassenti, assampi dassenti, rathampi dassenti, pattimpi dassenti, vividhampi senābyūhaṁ dassenti, ayaṁ vijjāmayā iddhi. (9)

Kathaṁ **tattha tattha sammāpayogapaccayā ijjhanaṭṭhena iddhi**? Nekkhammena kāmacchandassa pahānaṭṭho ijjhatīti tattha tattha sammāpayogapaccayā ijjhanaṭṭhena iddhi, abyāpādena byāpādassa pahānaṭṭho ijjhatīti tattha tattha sammāpayogapaccayā ijjhanaṭṭhena iddhi -pa- arahattamaggena sabbakilesānaṁ pahānaṭṭho ijjhatīti tattha tattha sammāpayogapaccayā ijjhanaṭṭhena iddhi. Evaṁ tattha tattha sammāpayogapaccayā ijjhanaṭṭhena iddhi. (10) Imā dasa iddhiyo.

Iddhikathā niṭṭhitā.

---

3. Abhisamayakathā

19. A**bhisamayo**ti kena abhisameti? Cittena abhisameti.

Hañci cittena abhisameti, tena hi aññāṇī abhisameti. Na aññāṇī abhisameti, ñāṇena abhisameti.

---

1. Cakkavatti (Syā) 2. Assabandhagopake purise (Syā)

Hañci ñāṇena abhisameti, tena hi acittena ca ñāṇena ca acittako[1] abhisameti. Na acittako abhisameti, cittena ca ñāṇena ca abhisameti.

Hañci cittena ca ñāṇena ca abhisameti, tena hi kāmāvacaracittena ca ñāṇena ca abhisameti, na kāmāvacaracittena ca ñāṇena ca abhisameti.

Tena hi rūpāvacaracittena ca ñāṇena ca abhisameti, na rūpāvacaracittena ca ñāṇena ca abhisameti.

Tena hi arūpāvacaracittena ca ñāṇena ca abhisameti. Na arūpāvacaracittena ca ñāṇena ca abhisameti.

Tena hi kammassakatacittena ca ñāṇena ca abhisameti, na kammassakatacittena ca ñāṇena ca abhisameti.

Tena hi saccānulomikacittena ca ñāṇena ca abhisameti, na saccānulomikacittena ca ñāṇena ca abhisameti.

Tena hi atītacittena ca ñāṇena ca abhisameti, na atītacittena ca ñāṇena ca abhisameti.

Tena hi anāgatacittena ca ñāṇena ca abhisameti, na anāgatacittena ca ñāṇena ca abhisameti.

Tena hi paccuppannalokiyacittena ca ñāṇena ca abhisameti, na paccuppannalokiyacittena ca ñāṇena ca abhisameti. Lokuttaramaggakkhaṇe paccuppannacittena ca ñāṇena ca abhisameti.

Kathaṁ lokuttaramaggakkhaṇe paccuppannacittena ca ñāṇena ca abhisameti? Lokuttaramaggakkhaṇe uppādādhipateyyaṁ cittaṁ ñāṇassa hetu paccayo ca taṁsampayuttaṁ nirodhagocaraṁ dassanādhipateyyaṁ ñāṇaṁ cittassa hetu paccayo ca taṁsampayuttaṁ ñāṇaṁ nirodhagocaraṁ, evaṁ lokuttaramaggakkhaṇe paccuppannacittena ca ñāṇena ca abhisameti.

---

1. Tena hi acittako (Syā)

20. Kiṁ nu ettakoyeva abhisamayoti? Na hi, lokuttaramaggakkhaṇe dassanābhisamayo sammādiṭṭhi, abhiniropanābhisamayo sammāsaṅkappo, pariggahābhisamayo sammāvācā, samuṭṭhānābhisamayo sammākammanto, vodānābhisamayo sammā-ājīvo, paggahābhisamayo sammāvāyāmo, upaṭṭhānābhisamayo sammāsati, avikkhepābhisamayo sammāsamādhi. . Upaṭṭhānābhisamayo satisambojjhaṅgo, pavicayābhisamayo dhammavicayasambojjhaṅgo, paggahābhisamayo vīriyasambojjhaṅgo, pharaṇābhisamayo pītisambojjhaṅgo, upasamābhisamayo passaddhisambojjhaṅgo, avikkhepābhisamayo samādhisambojjhaṅgo, paṭisaṅkhānābhisamayo upekkhāsambojjhaṅgo. . Assaddhiye akampiyābhisamayo saddhābalaṁ, kosajje akampiyābhisamayo vīriyabalaṁ, pamāde akampiyābhisamayo satibalaṁ, uddhacce akampiyābhisamayo samādhibalaṁ, avijjāya akampiyābhisamayo paññābalaṁ. . Adhimokkhābhisamayo saddhindriyaṁ, paggahābhisamayo vīriyindriyaṁ, upaṭṭhānābhisamayo satindriyaṁ, avikkhepābhisamayo samādhindriyaṁ, dassanābhisamayo paññindriyaṁ. . Ādhipateyyaṭṭhena indriyābhisamayo, akampiyaṭṭhena balābhisamayo, niyyānaṭṭhena bojjhaṅgābhisamayo, hetuṭṭhena maggābhisamayo, upaṭṭhānaṭṭhena satipaṭṭhānābhisamayo, padahaṭṭhena sammappadhānābhisamayo, ijjhanaṭṭhena iddhipādābhisamayo, tathaṭṭhena saccābhisamayo, avikkhepaṭṭhena samathābhisamayo, anupassanaṭṭhena vipassanābhisamayo, ekarasaṭṭhena samathavipassanābhisamayo, anativattanaṭṭhena yuganaddhābhisamayo, saṁvaraṭṭhena sīlavisuddhi-abhisamayo, avikkhepaṭṭhena visuddhi-abhisamayo, dassanaṭṭhena diṭṭhivisuddhi-abhisamayo, muttaṭṭhena vimokkhābhisamayo, paṭivedhaṭṭhena vijjābhisamayo, pariccāgaṭṭhena vimutti-abhisamayo, samucchedaṭṭhena khaye ñāṇaṁ abhisamayo. . Chando mūlaṭṭhena abhisamayo, manasikāro samuṭṭhānaṭṭhena abhisamayo, phasso samodhānaṭṭhena abhisamayo, vedanā samosaraṇaṭṭhena abhisamayo, samādhi pamukhaṭṭhena abhisamayo, sati ādhipateyyaṭṭhena abhisamayo, paññā taduttaraṭṭhena abhisamayo, vimutti sāraṭṭhena abhisamayo, amatogadhaṁ nibbānaṁ pariyosānaṭṭhena abhisamayo.

21. Kiṁnu ettakoyeva abhisamayoti? Na hi, sotāpattimaggakkhaṇe dassanābhisamayo sammādiṭṭhi -pa- amatogadhaṁ nibbānaṁ pariyosānaṭṭhena abhisamayo.

Kiṁnu ettakoyeva abhisamayoti? Na hi, sotāpattiphalakkhaṇe dassanābhisamayo sammādiṭṭhi -pa- paṭippassaddhaṭṭhena anuppāde ñāṇaṁ abhisamayo, chando mūlaṭṭhena abhisamayo -pa- amatogadhaṁ nibbānaṁ pariyosānaṭṭhena abhisamayo.

Kiṁnu ettakoyeva abhisamayoti? Na hi, sakadāgāmimaggakkhaṇe -pa- sakadāgāmiphalakkhaṇe. Anāgāmimaggakkhaṇe. Anāgāmiphalakkhaṇe. Arahattamaggakkhaṇe -pa-. Arahattaphalakkhaṇe dassanābhisamayo sammādiṭṭhi, abhiniropanābhisamayo sammāsaṅkappo -pa- paṭippassaddhaṭṭhena anuppāde ñāṇaṁ abhisamayo. Chando mūlaṭṭhena abhisamayo -pa- amatogadhaṁ nibbānaṁ pariyosānaṭṭhena abhisamayo.

Yvāyaṁ[1] kilese pajahati, atīte kilese pajahati -pa- anāgate kilese pajahati, paccuppanne kilese pajahati? Atīte kilese pajahatīti. Hañci atīte kilese pajahati, tena hi khīṇaṁ khepeti, niruddhaṁ nirodheti, vigataṁ vigameti, atthaṅgataṁ atthaṅgameti, atītaṁ yaṁ na atthi, taṁ pajahatīti na atīte kilese pajahatīti. . Anāgate kilese pajahatīti. Hañci anāgate kilese pajahati, tena hi ajātaṁ pajahati, anibbattaṁ pajahati, anuppannaṁ pajahati, apātubhūtaṁ pajahati, anāgataṁ yaṁ na atthi, taṁ pajahatīti na anāgate kilese pajahatīti. . Paccuppanne kilese pajahatīti. Hañci paccuppanne kilese pajahati, tena hi ratto rāgaṁ pajahati, duṭṭho dosaṁ pajahati, mūḷho mohaṁ pajahati, vinibaddho mānaṁ pajahati, parāmaṭṭho diṭṭhiṁ pajahati, vikkhepagato uddhaccaṁ pajahati, aniṭṭhaṅgato vicikicchaṁ pajahati, thāmagato anusayaṁ pajahati, kaṇhasukkadhammā yuganaddhā samameva vattanti. Saṁkilesikā[2] maggabhāvanā hoti.

Na hi atīte kilese pajahati, na anāgate kilese pajahati, na paccuppanne kilese pajahatīti. Hañci na atīte kilese pajahati,

---

1. Svāyaṁ (Syā, I) 2. Taṁsaṁkilesikā (Syā, Ka)

na anāgate -pa-. Na paccuppanne kilese pajahati, tena hi natthi maggabhāvanā, natthi phalasacchikiriyā, natthi kilesappahānaṁ, natthi dhammābhisamayoti. Atthi maggabhāvanā, atthi phalasacchikiriyā, atthi kilesappahānaṁ, atthi dhammābhisamayo. Yathā kathaṁ viya, seyyathāpi taruṇo rukkho ajātaphalo, tamenaṁ puriso mūlaṁ chindeyya, ye tassa rukkhassa ajātaphalā, te ajātāyeva na jāyanti. Anibbattāyeva na nibbattanti, anuppannāyeva na uppajjanti, apātubhūtāyeva na pātubhavanti. Evamevaṁ "uppādo hetu uppādo paccayo kilesānaṁ nibbattiyā"ti uppāde ādīnavaṁ disvā anuppāde cittaṁ pakkhandati, anuppāde cittassa pakkhandattā ye uppādapaccayā kilesā nibbatteyyuṁ, te ajātāyeva na jāyanti, anibbattāyeva na nibbattanti, anuppannāyeva na uppajjanti, apātubhūtāyeva na pātubhavanti. Evaṁ "hetunirodhā dukkhanirodho, pavattaṁ hetu, nimittaṁ hetu, āyūhanā hetu, āyūhanā paccayo kilesānaṁ nibbattiyā"ti āyūhane ādīnavaṁ disvā anāyūhane cittaṁ pakkhandati, anāyūhane cittassa pakkhandattā ye āyūhanapaccayā kilesā nibbatteyyuṁ, te ajātāyeva na jāyanti, anibbattāyeva na nibbattanti, anuppannāyeva na uppajjanti, apātubhūtāyeva na pātubhavanti. Evaṁ hetunirodhā dukkhanirodho. Evaṁ atthi maggabhāvanā, atthi phalasacchikiriyā, atthi kilesappahānaṁ, atthi dhammābhisamayoti.

Abhisamayakathā niṭṭhitā.

---

4. Vivekakathā

22. Sāvatthinidānaṁ[1]. . Seyyathāpi bhikkhave ye keci balakaraṇīyā kammantā karīyanti, sabbe te pathaviṁ nissāya pathaviyaṁ patiṭṭhāya, evamete balakaraṇīyā kammantā karīyanti. Evamevaṁ bhikkhave bhikkhu sīlaṁ nissāya sīle patiṭṭhāya ariyaṁ aṭṭhaṅgikaṁ maggaṁ bhāveti, ariyaṁ aṭṭhaṅgikaṁ maggaṁ bahulīkaroti.

Kathañca bhikkhave bhikkhu sīlaṁ nissāya sīle patiṭṭhāya ariyaṁ aṭṭhaṅgikaṁ maggaṁ bhāveti, ariyaṁ aṭṭhaṅgikaṁ maggaṁ bahulīkaroti? Idha bhikkhave

---

1. Saṁ 3. 42 piṭṭhe passitabbā.

bhikkhu sammādiṭṭhiṁ bhāveti vivekanissitaṁ virāganissitaṁ nirodhanissitaṁ vosaggapariṇāmiṁ. Sammāsaṅkappaṁ -pa-. Sammāvācaṁ. Sammākammantaṁ. Sammā-ājīvaṁ. Sammāvāyāmaṁ. Sammāsatiṁ. Sammāsamādhiṁ bhāveti vivekanissitaṁ virāganissitaṁ nirodhanissitaṁ vosaggapariṇāmiṁ. Evaṁ kho bhikkhave bhikkhu sīlaṁ nissāya sīle patiṭṭhāya ariyaṁ aṭṭhaṅgikaṁ maggaṁ bhāveti, ariyaṁ aṭṭhaṅgikaṁ maggaṁ bahulīkaroti.

23. Seyyathāpi bhikkhave ye keci[1] bījagāmabhūtagāmā vuddhiṁ virūḷhiṁ vepullaṁ āpajjanti, sabbe te pathaviṁ nissāya pathaviyaṁ patiṭṭhāya, evamete bījagāmabhūtagāmā vuddhiṁ viruḷhiṁ vepullaṁ āpajjanti. Evamevaṁ kho bhikkhave bhikkhu sīlaṁ nissāya sīle patiṭṭhāya ariyaṁ aṭṭhaṅgikaṁ maggaṁ bhāvento ariyaṁ aṭṭhaṅgikaṁ maggaṁ bahulīkaronto vuddhiṁ viruḷhiṁ vepullaṁ pāpuṇāti dhammesu.

Kathañca bhikkhave bhikkhu sīlaṁ nissāya sīle patiṭṭhāya ariyaṁ aṭṭhaṅgikaṁ maggaṁ bhāvento ariyaṁ aṭṭhaṅgikaṁ maggaṁ bahulīkaronto vuddhiṁ viruḷhiṁ vepullaṁ pāpuṇāti dhammesu? Idha bhikkhave bhikkhu sammādiṭṭhiṁ bhāveti vivekanissitaṁ virāganissitaṁ nirodhanissitaṁ vosaggapariṇāmiṁ, sammāsaṅkappaṁ bhāveti -pa- sammāvācaṁ bhāveti. Sammākammantaṁ bhāveti. Sammā-ājīvaṁ bhāveti. Sammāvāyāmaṁ bhāveti. Sammāsatiṁ bhāveti. Sammāsamādhiṁ bhāveti vivekanissitaṁ virāganissitaṁ nirodhanissitaṁ vosaggapariṇāmiṁ. Evaṁ kho bhikkhave bhikkhu sīlaṁ nissāya sīle patiṭṭhāya ariyaṁ aṭṭhaṅgikaṁ maggaṁ bhāvento ariyaṁ aṭṭhaṅgikaṁ maggaṁ bahulīkaronto vuḍḍhiṁ viruḷhiṁ vepullaṁ pāpuṇāti dhammesūti.

1. Maggaṅganiddesa

24. Sammādiṭṭhiyā pañca vivekā, pañca virāgā, pañca nirodhā, pañca vosaggā, dvādasa nissayā. Sammāsaṅkappassa -pa-. Sammāvācāya. Sammākammantassa. Sammā-ājīvassa. Sammāvāyāmassa. Sammāsatiyā. Sammāsamādhissa pañca vivekā, pañca virāgā, pañca nirodhā, pañca vosaggā, dvādasa nissayā.

---

1. Yepime (Syā) Saṁ 3. 43 piṭṭhe passitabbā.

Sammādiṭṭhiyā katame pañca vivekā? Vikkhambhanaviveko tadaṅgaviveko samucchedaviveko paṭippassaddhiviveko nissaraṇaviveko. Vikkhambhanaviveko ca nīvaraṇānaṁ paṭhamajjhānaṁ bhāvayato, tadaṅgaviveko ca diṭṭhigatānaṁ nibbedhabhāgiyaṁ samādhiṁ bhāvayato, samucchedaviveko ca lokuttaraṁ khayagāmimaggaṁ bhāvayato, paṭippassaddhiviveko ca phalakkhaṇe, nissaraṇaviveko ca nirodho nibbānaṁ. Sammādiṭṭhiyā ime pañca vivekā. Imesu pañcasu vivekesu chandajāto hoti saddhādhimutto, cittaṁ cassa svādhiṭṭhitaṁ.

Sammādiṭṭhiyā katame pañca virāgā? Vikkhambhanavirāgo tadaṅgavirāgo samucchedavirāgo paṭippassaddhivirāgo nissaraṇavirāgo. Vikkhambhanavirāgo ca nīvaraṇānaṁ paṭhamajjhānaṁ bhāvayato, tadaṅgavirāgo ca diṭṭhigatānaṁ nibbedhabhāgiyaṁ samādhiṁ bhāvayato, samucchedavirāgo ca lokuttaraṁ khayagāmimaggaṁ bhāvayato, paṭippassaddhivirāgo ca phalakkhaṇe, nissaraṇavirāgo ca nirodho nibbānaṁ. Sammādiṭṭhiyā ime pañca virāgā. Imesu pañcasu virāgesu chandajāto hoti saddhādhimutto, cittaṁ cassa svādhiṭṭhitaṁ.

Sammādiṭṭhiyā katame pañca nirodhā? Vikkhambhananirodho tadaṅganirodho samucchedanirodho paṭippassaddhinirodho nissaraṇanirodho. Vikkhambhananirodho ca nīvaraṇānaṁ paṭhamajjhānaṁ bhāvayato, tadaṅganirodho ca diṭṭhigatānaṁ nibbedhabhāgiyaṁ samādhiṁ bhāvayato, samucchedanirodho ca lokuttaraṁ khayagāmimaggaṁ bhāvayato, paṭippassaddhinirodho ca phalakkhaṇe, nissaraṇanirodho ca amatā dhātu. Sammādiṭṭhiyā ime pañca nirodhā. Imesu pañcasu nirodhesu chandajāto hoti saddhādhimutto, cittaṁ cassa svādhiṭṭhitaṁ.

Sammādiṭṭhiyā katame pañca vosaggā? Vikkhambhanavosaggo tadaṅgavosaggo samucchedavosaggo paṭippassaddhivosaggo nissaraṇavosaggo. Vikkhambhanavosaggo ca nīvaraṇānaṁ paṭhamajjhānaṁ bhāvayato, tadaṅgavosaggo ca diṭṭhigatānaṁ nibbedhabhāgiyaṁ samādhiṁ bhāvayato, samucchedavosaggo ca lokuttaraṁ khayagāmimaggaṁ bhāvayato, paṭippassaddhivosaggo ca phalakkhaṇe, nissaraṇavosaggo ca nirodho nibbānaṁ. Sammādiṭṭhiyā ime pañca vosaggā. Imesu pañcasu vosaggesu chandajāto

hoti saddhādhimutto, cittaṁ cassa svādhiṭṭhitaṁ. Sammādiṭṭhiyā ime pañca vivekā, pañca virāgā, pañca nirodhā, pañca vosaggā, dvādasa nissayā.

25. **Sammāsaṅkappassa -pa-. Sammāvācāya. Sammākammantassa. Sammā-ājīvassa. Sammāvāyāmassa. Sammāsatiyā. Sammāsamādhissa katame pañca vivekā?** Vikkhambhanaviveko tadaṅgaviveko samucchedaviveko paṭippassaddhiviveko nissaraṇaviveko. Vikkhambhanaviveko ca nīvaraṇānaṁ paṭhamajjhānaṁ bhāvayato, tadaṅgaviveko ca diṭṭhigatānaṁ nibbedhabhāgiyaṁ samādhiṁ bhāvayato, samucchedaviveko ca lokuttaraṁ khayagāmimaggaṁ bhāvayato, paṭippassaddhiviveko ca phalakkhaṇe, nissaraṇaviveko ca nirodho nibbānaṁ. Sammāsamādhissa ime pañca vivekā. Imesu pañcasu vivekesu chandajāto hoti saddhādhimutto, cittaṁ cassa svādhiṭṭhitaṁ.

Sammāsamādhissa katame pañca virāgā? Vikkhambhanavirāgo tadaṅgavirāgo samucchedavirāgo paṭippassaddhivirāgo nissaraṇavirāgo. Vikkhambhanavirāgo ca nīvaraṇānaṁ paṭhamajjhānaṁ bhāvayato, tadaṅgavirāgo ca diṭṭhigatānaṁ nibbedhabhāgiyaṁ samādhiṁ bhāvayato, samucchedavirāgo ca lokuttaraṁ khayagāmimaggaṁ bhāvayato, paṭippassaddhivirāgo ca phalakkhaṇe, nissaraṇavirāgo ca nirodho nibbānaṁ. Sammāsamādhissa ime pañca virāgā. Imesu pañcasu virāgesu chandajāto hoti saddhādhimutto, cittaṁ cassa svādhiṭṭhitaṁ.

Sammāsamādhissa katame pañca nirodhā? Vikkhambhananirodho tadaṅganirodho samucchedanirodho paṭippassaddhinirodho nissaraṇanirodho. Vikkhambhananirodho ca nīvaraṇānaṁ paṭhamajjhānaṁ bhāvayato, tadaṅganirodho ca diṭṭhigatānaṁ nibbedhabhāgiyaṁ samādhiṁ bhāvayato, samucchedanirodho ca lokuttaraṁ khayagāmimaggaṁ bhāvayato, paṭippassaddhinirodho ca phalakkhaṇe, nissaraṇanirodho ca amatā dhātu. Sammāsamādhissa ime pañca nirodhā. Imesu pañcasu nirodhesu chandajāto hoti saddhādhimutto, cittaṁ cassa svādhiṭṭhitaṁ.

Sammāsamādhissa katame pañca vosaggā? Vikkhambhanavosaggo tadaṅgavosaggo samucchedavosaggo paṭippassaddhivosaggo nissaraṇavosaggo. Vikkhambhanavosaggo ca nīvaraṇānaṁ paṭhamajjhānaṁ bhāvayato, tadaṅgavosaggo ca diṭṭhigatānaṁ nibbedhabhāgiyaṁ samādhiṁ bhāvayato, samucchedavosaggo ca

lokuttaraṁ khayagāmimaggaṁ bhāvayato, paṭippassaddhivosaggo ca phalakkhaṇe, nissaraṇavosaggo ca nirodho nibbānaṁ. Sammāsamādhissa ime pañca vosaggā. Imesu pañcasu vosaggesu chandajāto hoti saddhādhimutto, cittaṁ cassa svādhiṭṭhitaṁ. Sammāsamādhissa ime pañca vivekā pañca virāgā pañca nirodhā pañca vosaggā dvādasa nissayā.

26. Seyyathāpi bhikkhave ye keci balakaraṇīyā kammantā karīyanti, sabbe te pathaviṁ nissāya pathaviyaṁ patiṭṭhāya, evamete balakaraṇīyā kammantā karīyanti. Evamevaṁ kho bhikkhave bhikkhu sīlaṁ nissāya sīle patiṭṭhāya satta bojjhaṅge bhāveti, satta bojjhaṅge bahulīkaroti -pa-. Satta bojjhaṅge bhāvento satta bojjhaṅge bahulīkaronto vuddhiṁ viruḷhiṁ vepullaṁ pāpuṇāti dhammesu -pa-. Pañca balāni bhāveti. Pañca balāni bahulīkaroti -pa-. Pañca balāni bhāvento pañca balāni bahulīkaronto vuddhiṁ viruḷhiṁ vepullaṁ pāpuṇāti dhammesu -pa-. Pañcindriyāni bhāveti, pañcindriyāni bahulīkaroti -pa-.

Seyyathāpi bhikkhave ye keci bījagāmabhūtagāmā vuddhiṁ viruḷhiṁ vepullaṁ āpajjanti, sabbe te pathaviṁ nissāya pathaviyaṁ patiṭṭhāya, evamete bījagāmabhūtagāmā vuddhiṁ viruḷhiṁ vepullaṁ āpajjanti. Evamevaṁ kho bhikkhave bhikkhu sīlaṁ nissāya sīle patiṭṭhāya pañcindriyāni bhāvento pañcindriyāni bahulīkaronto vuddhiṁ viruḷhiṁ vepullaṁ pāpuṇāti dhammesu.

Kathañca bhikkhave bhikkhu sīlaṁ nissāya sīle patiṭṭhāya pañcindriyāni bhāvento pañcindriyāni bahulīkaronto vuddhiṁ viruḷhiṁ vepullaṁ pāpuṇāti dhammesu? Idha bhikkhave bhikkhu saddhindriyaṁ bhāveti vivekanissitaṁ virāganissitaṁ nirodhanissitaṁ vosaggapariṇāmiṁ. Vīriyindriyaṁ bhāveti -pa-. Satindriyaṁ bhāveti -pa-. Samādhindriyaṁ bhāveti -pa-. Paññindriyaṁ bhāveti vivekanissitaṁ virāganissitaṁ nirodhanissitaṁ vosaggapariṇāmiṁ. Evaṁ kho bhikkhave bhikkhu sīlaṁ nissāya -pa-. Pāpuṇāti dhammesūti.

2. Indriyaniddesa

27. Saddhindriyassa pañca vivekā, pañca virāgā, pañca nirodhā, pañca vosaggā, dvādasa nissayā. Vīriyindriyassa -pa-. Satindriyassa -pa-. Samādhindriyassa -pa-.

Paññindriyassa pañca vivekā, pañca virāgā, pañca nirodhā, pañca vosaggā, dvādasa nissayā.

Saddhindriyassa katame pañca vivekā? Vikkhambhanaviveko tadaṅgaviveko samucchedaviveko paṭippassaddhiviveko nissaraṇaviveko. Vikkhambhanaviveko ca nīvaraṇānaṁ paṭhamajjhānaṁ bhāvayato, tadaṅgaviveko ca diṭṭhigatānaṁ nibbedhabhāgiyaṁ samādhiṁ bhāvayato, samucchedaviveko ca lokuttaraṁ khayagāmimaggaṁ bhāvayato, paṭippassaddhiviveko ca phalakkhaṇe, nissaraṇaviveko ca nirodho nibbānaṁ. Saddhindriyassa ime pañca vivekā. Imesu pañcasu vivekesu chandajāto hoti saddhādhimutto, cittaṁ cassa svādhiṭṭhitaṁ -pa-. Saddhindriyassa ime pañca vivekā, pañca virāgā, pañca nirodhā, pañca vosaggā, dvādasa nissayā.

Vīriyindriyassa -pa-. Satindriyassa -pa-. Samādhindriyassa -pa-. Paññindriyassa katame pañca vivekā. Vikkhambhanaviveko tadaṅgaviveko samucchedaviveko paṭippassaddhiviveko nissaraṇaviveko -pa-. Paññindriyassa ime pañca vivekā, pañca virāgā, pañca nirodhā, pañca vosaggā, dvādasa nissayāti.

Vivekakathā niṭṭhitā.

5. Cariyākathā

28. **Cariyā**ti aṭṭha cariyāyo iriyāpathacariyā āyatanacariyā saticariyā samādhicariyā ñāṇacariyā maggacariyā patticariyā lokatthacariyāti.

Iriyāpathacariyāti catūsu iriyāpathesu. **Āyatanacariyā**ti chasu ajjhattikabāhiresu āyatanesu. **Saticariyā**ti catūsu satipaṭṭhānesu. **Samādhicariyā**ti catūsu jhānesu. **Ñāṇacariyā**ti catūsu ariyasaccesu. **Maggacariyā**ti catūsu ariyamaggesu. **Patticariyā**ti catūsu sāmaññaphalesu. **Lokatthacariyā**ti Tathāgatesu Arahantesu Sammāsambuddhesu padese[1] Paccekabuddhesu padese sāvakesu.

1. Padeso (Syā)

Iriyāpathacariyā ca paṇidhisampannānaṁ. Āyatanacariyā ca indriyesu guttadvārānaṁ. Saticariyā ca appamādavihārīnaṁ. Samādhicariyā ca adhicittamanuyuttānaṁ. Ñāṇacariyā ca buddhisampannānaṁ. Maggacariyā ca sammāpaṭipannānaṁ. Patticariyā ca adhigataphalānaṁ. Lokatthacariyā ca Tathāgatānaṁ Arahantānaṁ Sammāsambuddhānaṁ padese Paccekabuddhānaṁ padese sāvakānaṁ. Imā aṭṭha cariyāyo.

29. Aparāpi aṭṭha cariyāyo, adhimuccanto saddhāya carati, paggaṇhanto vīriyena carati, upaṭṭhāpento satiyā carati, avikkhepaṁ karonto samādhinā carati, pajānanto paññāya carati, vijānanto viññāṇacariyāya carati, evaṁ paṭipannassa kusalā dhammā āyāpentīti āyatanacariyāya carati, evaṁ paṭipanno visesamadhigacchatīti visesacariyāya carati. Imā aṭṭha cariyāyo.

Aparāpi aṭṭha cariyāyo, dassanacariyā ca sammādiṭṭhiyā, abhiniropanacariyā ca sammāsaṅkappassa, pariggahacariyā ca sammāvācāya, samuṭṭhānacariyā ca sammākammantassa, vodānacariyā ca sammā-ājīvassa, paggahacariyā ca sammāvāyāmassa, upaṭṭhānacariyā ca sammāsatiyā, avikkhepacariyā ca sammāsamādhissa. Imā aṭṭha cariyāyoti.

Cariyākathā niṭṭhitā.

---

6. Pāṭihāriyakathā

30. Tīṇimāni bhikkhave[1] pāṭihāriyāni. Katamāni tīṇi? Iddhipāṭihāriyaṁ ādesanāpāṭihāriyaṁ anusāsanīpāṭihāriyaṁ.

Katamañca bhikkhave iddhipāṭihāriyaṁ? Idha bhikkhave ekacco anekavihitaṁ iddhividhaṁ paccanubhoti, ekopi hutvā bahudhā hoti, bahudhāpi hutvā eko hoti, āvibhāvaṁ tirobhāvaṁ -pa- yāva brahmalokāpi kāyena vasaṁ vatteti. Idaṁ vuccati bhikkhave iddhipāṭihāriyaṁ. (1)

---

1. Aṁ 1. 170 piṭṭhe passitabbā.

Katamañca bhikkhave ādesanāpāṭihāriyaṁ? Idha bhikkhave ekacco nimittena ādisati "evampi te mano, itthampi te mano, itipi te cittan"ti. So bahuṁ cepi ādisati, tatheva taṁ hoti, no aññathā. . Idha pana bhikkhave ekacco na heva kho nimittena ādisati, api ca kho manussānaṁ vā amanussānaṁ vā devatānaṁ vā saddaṁ sutvā ādisati "evampi te mano, itthampi te mano, itipi te cittan"ti. So bahuṁ cepi ādisati, tatheva taṁ hoti, no aññathā. . Idha pana bhikkhave ekacco na heva kho nimittena ādisati, napi manussānaṁ vā amanussānaṁ vā devatānaṁ vā saddaṁ sutvā ādisati, api ca kho vitakkayato vicārayato vitakkavipphārasaddaṁ sutvā ādisati "evampi te mano, itthampi te mano, itipi te cittan"ti. So bahuṁ cepi ādisati, tatheva taṁ hoti, no aññathā. . Idha pana bhikkhave ekacco naheva kho nimittena ādisati, napi manussānaṁ vā amanussānaṁ vā devatānaṁ vā saddaṁ sutvā ādisati, napi vitakkayato vicārayato vitakkavipphārasaddaṁ sutvā ādisati, api ca kho avitakkaṁ avicāraṁ samādhiṁ samāpannassa cetasā ceto paricca pajānāti "yathā imassa bhoto manosaṅkhārā paṇihitā imassa[1] cittassa anantarā amukaṁ nāma vitakkaṁ vitakkayissatī"ti[2]. So bahuṁ cepi ādisati, tatheva taṁ hoti, no aññathā. Idaṁ vuccati bhikkhave ādesanāpāṭihāriyaṁ. (2)

Katamañca bhikkhave anusāsanīpāṭihāriyaṁ? Idha bhikkhave ekacco evamanusāsati "evaṁ vitakketha, mā evaṁ vitakkayittha. Evaṁ manasi karotha, mā evaṁ manasākattha. Idaṁ pajahatha, idaṁ upasampajja viharathā"ti, idaṁ vuccati bhikkhave anusāsanīpāṭihāriyaṁ. Imāni kho bhikkhave tīṇi pāṭihāriyāni. (3)

31. Nekkhammaṁ ijjhatīti iddhi, kāmacchandaṁ paṭiharatīti pāṭihāriyaṁ. Ye tena nekkhammena samannāgatā, sabbe te visuddhacittā anāvilasaṅkappāti ādesanāpāṭihāriyaṁ. "Taṁ kho pana nekkhammaṁ evaṁ āsevitabbaṁ evaṁ

---

1. Tathā imassa (Syā), yathā imassa (Ka) Aṁ 1. 171 piṭṭhe passitabbā.
2. Vitakkessatīti (Syā) Aṁ 1. 171 piṭṭhepi.

bhāvetabbaṁ, evaṁ bahulīkātabbaṁ, evaṁ tadanudhammatā sati upaṭṭhāpetabbā"ti anusāsanīpāṭihāriyaṁ. (1)

Abyāpādo ijjhatīti iddhi, byāpādaṁ paṭiharatīti pāṭihāriyaṁ. Ye tena abyāpādena samannāgatā, sabbe te visuddhacittā anāvilasaṅkappāti ādesanāpāṭihāriyaṁ. "So kho pana abyāpādo evaṁ āsevitabbo, evaṁ bhāvetabbo, evaṁ bahulīkātabbo, evaṁ tadanudhammatā sati upaṭṭhāpetabbā"ti anusāsanīpāṭihāriyaṁ. (2)

Ālokasaññā ijjhatīti iddhi, thinamiddhaṁ paṭiharatīti pāṭihāriyaṁ. Ye tāya ālokasaññāya samannāgatā, sabbe te visuddhacittā anāvilasaṅkappāti ādesanāpāṭihāriyaṁ. "Sā kho pana ālokasaññā evaṁ āsevitabbā, evaṁ bhāvetabbā, evaṁ bahulīkātabbā, evaṁ tadanudhammatā sati upaṭṭhāpetabbā"ti anusāsanīpāṭihāriyaṁ. (3)

Avikkhepo ijjhatīti iddhi, uddhaccaṁ paṭiharatīti pāṭihāriyaṁ. Ye tena avikkhepena samannāgatā, sabbe te visuddhacittā anāvilasaṅkappāti ādesanāpāṭihāriyaṁ. "So kho pana avikkhepo evaṁ āsevitabbo, evaṁ bhāvetabbo, evaṁ bahulīkātabbo, evaṁ tadanudhammatā sati upaṭṭhāpetabbā"ti anusāsanīpāṭihāriyaṁ. (4)

Dhammavavatthānaṁ ijjhatīti iddhi, vicikicchaṁ paṭiharatīti pāṭihāriyaṁ. Ye tena dhammavavatthānena samannāgatā, sabbe te visuddhacittā anāvilasaṅkappāti ādesanāpāṭihāriyaṁ. "Taṁ kho pana dhammavavatthānaṁ evaṁ āsevitabbaṁ, evaṁ bhāvetabbaṁ, evaṁ bahulīkātabbaṁ, evaṁ tadanudhammatā sati upaṭṭhāpetabbā"ti anusāsanīpāṭihāriyaṁ. (5)

Ñāṇaṁ ijjhatīti iddhi, avijjaṁ paṭiharatīti pāṭihāriyaṁ. Ye tena ñāṇena samannāgatā, sabbe te visuddhacittā anāvilasaṅkappāti ādesanāpāṭihāriyaṁ. "Taṁ kho pana ñāṇaṁ evaṁ āsevitabbaṁ, evaṁ bhāvetabbaṁ, evaṁ bahulīkātabbaṁ, evaṁ tadanudhammatā sati upaṭṭhāpetabbā"ti anusāsanīpāṭihāriyaṁ. (6)

Pāmojjaṁ ijjhatīti iddhi, aratiṁ paṭiharatīti pāṭihāriyaṁ. Ye tena pāmojjena samannāgatā, sabbe te visuddhacittā anāvilasaṅkappāti ādesanāpāṭihāriyaṁ. "Taṁ kho pana pāmojjaṁ evaṁ āsevitabbaṁ, evaṁ

bhāvetabbaṁ, evaṁ bahulīkātabbaṁ, evaṁ tadanudhammatā sati upaṭṭhāpetabbā”ti anusāsanīpāṭihāriyaṁ -pa-. (7)

Paṭhamaṁ jhānaṁ ijjhatīti iddhi, nīvaraṇe paṭiharatīti pāṭihāriyaṁ. Ye tena paṭhamena jhānena samannāgatā, sabbe te visuddhacittā anāvilasaṅkappāti ādesanāpāṭihāriyaṁ. “Taṁ kho pana paṭhamaṁ jhānaṁ evaṁ āsevitabbaṁ, evaṁ bhāvetabbaṁ, evaṁ bahulīkātabbaṁ, evaṁ tadanudhammatā sati upaṭṭhāpetabbā”ti anusāsanīpāṭihāriyaṁ -pa-. (26, 33)

Arahattamaggo ijjhatīti iddhi, sabbakilese paṭiharatīti pāṭihāriyaṁ. Ye tena arahattamaggena samannāgatā, sabbe te visuddhacittā anāvilasaṅkappāti ādesanāpāṭihāriyaṁ. “So kho pana arahattamaggo evaṁ āsevitabbo, evaṁ bhāvetabbo, evaṁ bahulīkātabbo, evaṁ tadanudhammatā sati upaṭṭhāpetabbā”ti anusāsanīpāṭihāriyaṁ. (4, 37)

32. Nekkhammaṁ ijjhatīti iddhi, kāmacchandaṁ paṭiharatīti pāṭihāriyaṁ. Yā ca iddhi yañca pāṭihāriyaṁ, idaṁ vuccati iddhipāṭihāriyaṁ. . Abyāpādo ijjhatīti iddhi, byāpādaṁ paṭiharatīti pāṭihāriyaṁ. Yā ca iddhi yañca pāṭihāriyaṁ, idaṁ vuccati iddhipāṭihāriyaṁ. . Ālokasaññā ijjhatīti iddhi, thinamiddhaṁ paṭiharatīti pāṭihāriyaṁ -pa-. Arahattamaggo ijjhatīti iddhi, sabbakilese paṭiharatīti pāṭihāriyaṁ. Yā ca iddhi yañca pāṭihāriyaṁ, idaṁ vuccati iddhipāṭihāriyanti.

Pāṭihāriyakathā niṭṭhitā.

---

7. Samasīsakathā

33. Sabbadhammānaṁ[1] sammā samucchede nirodhe ca anupaṭṭhānatā paññā samasīsaṭṭhe ñāṇaṁ.

Sabbadhammānanti pañcakkhandhā dvādasāyatanāni aṭṭhārasa dhātuyo kusalā dhammā akusalā dhammā abyākatā dhammā kāmāvacarā dhammā rūpāvacarā dhammā arūpāvacarā dhammā apariyāpannā dhammā. . **Sammā samucchede**ti

---

1. Sabbesaṁ dhammānaṁ (Ka) 98 piṭṭhe passitabbā.

nekkhammena kāmacchandaṁ sammā samucchindati, abyāpādena byāpādaṁ sammā samucchindati, ālokasaññāya thinamiddhaṁ sammā samucchindati, avikkhepena uddhaccaṁ sammā samucchindati, dhammavavatthānena vicikicchaṁ sammā samucchindati, ñāṇena avijjaṁ sammā samucchindati, pāmojjena aratiṁ sammā samucchindati, paṭhamena jhānena nīvaraṇe sammā samucchindati -pa- arahattamaggena sabbekilese sammā samucchindati.

Nirodheti nekkhammena kāmacchandaṁ nirodheti, abyāpādena byāpādaṁ nirodheti, ālokasaññāya thinamiddhaṁ nirodheti, avikkhepena uddhaccaṁ nirodheti, dhammavavatthānena vicikicchaṁ nirodheti, ñāṇena avijjaṁ nirodheti pāmojjena aratiṁ nirodheti, paṭhamena jhānena nīvaraṇe nirodheti -pa- arahattamaggena sabbakilese nirodheti.

Anupaṭṭhānatāti nekkhammaṁ paṭiladdhassa kāmacchando na upaṭṭhāti, abyāpādaṁ paṭiladdhassa byāpādo na upaṭṭhāti, ālokasaññaṁ paṭiladdhassa thinamiddhaṁ na upaṭṭhāti, avikkhepaṁ paṭiladdhassa uddhaccaṁ na upaṭṭhāti, dhammavavatthānaṁ paṭiladdhassa vicikicchā na upaṭṭhāti, ñāṇaṁ paṭiladdhassa avijjā na upaṭṭhāti, pāmojjaṁ paṭiladdhassa arati na upaṭṭhāti, paṭhamaṁ jhānaṁ paṭiladdhassa nīvaraṇā na upaṭṭhanti -pa- arahattamaggaṁ paṭiladdhassa sabbakilesā na upaṭṭhanti.

Samanti kāmacchandassa pahīnattā nekkhammaṁ samaṁ, byāpādassa pahīnattā abyāpādo samaṁ, thinamiddhassa pahīnattā ālokasaññā samaṁ, uddhaccassa pahīnattā avikkhepo samaṁ, vicikicchāya pahīnattā dhammavavatthānaṁ samaṁ, avijjāya pahīnattā ñāṇaṁ samaṁ, aratiyā pahīnattā pāmojjaṁ samaṁ, nīvaraṇānaṁ pahīnattā paṭhamaṁ jhānaṁ samaṁ -pa- sabbakilesānaṁ pahīnattā arahattamaggo samaṁ.

Sīsanti terasa sīsāni, palibodhasīsañca taṇhā, vinibandhanasīsañca māno, parāmāsasīsañca diṭṭhi, vikkhepasīsañca uddhaccaṁ, saṁkilesasīsañca avijjā, adhimokkhasīsañca saddhā, paggahasīsañca vīriyaṁ, upaṭṭhānasīsañca sati, avikkhepasīsañca samādhi, dassanasīsañca paññā, pavattasīsañca jīvitindriyaṁ, gocarasīsañca vimokkho, saṅkhārasīsañca nirodhoti.

Samasīsakathā niṭṭhitā.

8. Satipaṭṭhānakathā

34. Sāvatthinidānaṁ. . Cattārome bhikkhave satipaṭṭhānā. Katame cattāro? Idha bhikkhave bhikkhu kāye kāyānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhijjhādomanassaṁ, vedanāsu. Citte. Dhammesu dhammānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhijjhādomanassaṁ. Ime kho bhikkhave cattāro satipaṭṭhānāti.

35. (Ka) Kathaṁ **kāye kāyānupassī viharati?** Idhekacco pathavīkāyaṁ aniccato anupassati, no niccato, dukkhato anupassati, no sukhato, anattato anupassati, no attato, nibbindati, no nandati, virajjati, no rajjati, nirodheti, no samudeti, paṭinissajjati, no ādiyati. Aniccato anupassanto niccasaññaṁ pajahati, dukkhato anupassanto sukhasaññaṁ pajahati, anattato anupassanto attasaññaṁ pajahati, nibbindanto nandiṁ pajahati, virajjanto rāgaṁ pajahati, nirodhento samudayaṁ pajahati, paṭinissajjanto ādānaṁ pajahati, imehi sattahi ākārehi kāyaṁ anupassati. Kāyo upaṭṭhānaṁ, no sati, sati upaṭṭhānañceva sati ca, tāya satiyā tena ñāṇena taṁ kāyaṁ anupassati, tena vuccati kāye kāyānupassanāsatipaṭṭhānā.

Bhāvanāti catasso bhāvanā, tattha jātānaṁ dhammānaṁ anativattanaṭṭhena bhāvanā, indriyānaṁ ekarasaṭṭhena bhāvanā, tadupagavīriyavāhanaṭṭhena bhāvanā, āsevanaṭṭhena bhāvanā.

Idhekacco āpokāyaṁ -pa- tejokāyaṁ. Vāyokāyaṁ. Kesakāyaṁ. Lomakāyaṁ. Chavikāyaṁ. Cammakāyaṁ. Maṁsakāyaṁ. Rudhirakāyaṁ. Nhārukāyaṁ[1]. Aṭṭhikāyaṁ. Aṭṭhimiñjakāyaṁ aniccato anupassati, no niccato, dukkhato anupassati, no sukhato, anattato anupassati, no attato, nibbindati, no nandati, virajjati, no rajjati, nirodheti, no samudeti, paṭinissajjati, no ādiyati. Aniccato anupassanto niccasaññaṁ pajahati, dukkhato anupassanto sukhasaññaṁ pajahati, anattato anupassanto attasaññaṁ pajahati,

1. Nahārukāyaṁ (Syā)

nibbindanto nandiṁ pajahati, virajjanto rāgaṁ pajahati, nirodhento samudayaṁ pajahati, paṭinissajjanto ādānaṁ pajahati. Imehi sattahi ākārehi kāyaṁ anupassabhi. Kāyo upaṭṭhānaṁ, no sati, sati upaṭṭhānañceva sati ca, tāya satiyā tene ñāṇena taṁ kāyaṁ anupassati, tena vuccati kāye kāyānupassanāsatipaṭṭhānā.

Bhāvanāti catasso bhāvanā, tattha jātānaṁ dhammānaṁ anativattanaṭṭhena bhāvanā, indriyānaṁ ekarasaṭṭhena bhāvanā, tadupagavīriyavāhanaṭṭhena bhāvanā, āsevanaṭṭhena bhāvanā, evaṁ kāye kāyānupassī viharati. (1)

(Kha) Kathaṁ **vedanāsu vedanānupassī viharati?** Idhekacco sukhaṁ vedanaṁ aniccato anupassati, no niccato -pa- paṭinissajjati, no ādiyati. Aniccato anupassanto niccasaññaṁ pajahati -pa- paṭinissajjanto ādānaṁ pajahati. Imehi sattahi ākārehi vedanaṁ anupassati. Vedanā upaṭṭhānaṁ, no sati, sati upaṭṭhānañceva sati ca, tāya satiyā tena ñāṇena taṁ vedanaṁ anupassati, tena vuccati vedanāsu vedanānupassanāsatipaṭṭhānā.

Bhāvanāti catasso bhāvanā -pa- āsevanaṭṭhena bhāvanā -pa-. Idhekacco dukkhaṁ vedanaṁ -pa- adukkhamasukhaṁ vedanaṁ. Sāmisaṁ sukhaṁ vedanaṁ. Nirāmisaṁ sukhaṁ vedanaṁ. Sāmisaṁ dukkhaṁ vedanaṁ. Nirāmisaṁ dukkhaṁ vedanaṁ. Sāmisaṁ adukkhamasukhaṁ vedanaṁ. Nirāmisaṁ adukkhamasukhaṁ vedanaṁ. Cakkhusamphassajaṁ vedanaṁ. Sotasamphassajaṁ vedanaṁ.Ghānasamphassajaṁ vedanaṁ. Jivhāsamphassajaṁ vedanaṁ. Kāyasamphassajaṁ vedanaṁ. Manosamphassajaṁ vedanaṁ aniccato anupassati, no niccato -pa- paṭinissajjati, no ādiyati. Aniccato anupassanto niccasaññaṁ pajahati -pa- paṭinissajjanto ādānaṁ pajahati. Imehi sattahi ākārehi vedanaṁ anupassati. Vedanā upaṭṭhānaṁ, no sati, sati upaṭṭhānañceva sati ca, tāya satiyā tena ñāṇena taṁ vedanaṁ anupassati, tena vuccati vedanāsu vedanānupassanāsatipaṭṭhānā.

Bhāvanāti catasso bhāvanā -pa- evaṁ vedanāsu vedanānupassī viharati. (2)

(Ga) Kathaṁ **citte cittānupassī viharati?** Idhekacco sarāgaṁ cittaṁ aniccato anupassati, no niccato -pa- paṭinissajjati, no ādiyati. Aniccato anupassanto niccasaññaṁ pajahati -pa- paṭinissajjanto ādānaṁ pajahati. Imehi sattahi ākārehi cittaṁ anupassati, cittaṁ upaṭṭhānaṁ, no sati, sati upaṭṭhānañceva sati ca, tāya satiyā tena ñāṇena taṁ cittaṁ anupassati, tena vuccati citte cittānupassanāsatipaṭṭhānā.

Bhāvanāti catasso bhāvanā -pa- āsevanaṭṭhena bhāvanā.

Idhekacco vītarāgaṁ cittaṁ -pa- sadosaṁ cittaṁ. Vītadosaṁ cittaṁ. Samohaṁ cittaṁ. Vītamohaṁ cittaṁ. Saṁkhittaṁ cittaṁ. Vikkhittaṁ cittaṁ. Mahaggataṁ cittaṁ. Amahaggataṁ cittaṁ. Sa-uttaraṁ cittaṁ. Anuttaraṁ cittaṁ. Samāhitaṁ cittaṁ. Asamāhitaṁ cittaṁ. Vimuttaṁ cittaṁ. Avimuttaṁ cittaṁ. Cakkhuviññāṇaṁ. Sotaviññāṇaṁ. Ghānaviññāṇaṁ. Jivhāviññāṇaṁ. Kāyaviññāṇaṁ. Manoviññāṇaṁ aniccato anupassati, no niccato -pa- paṭinissajjati, no ādiyati. Aniccato anupassanto niccasaññaṁ pajahati -pa- paṭinissajjanto ādānaṁ pajahati. Imehi sattahi ākārehi cittaṁ anupassati. Cittaṁ upaṭṭhānaṁ no sati, sati upaṭṭhānañceva sati ca, tāya satiyā tena ñāṇena taṁ cittaṁ anupassati, tena vuccati citte cittānupassanāsatipaṭṭhānā.

Bhāvanāti catasso bhāvanā -pa- āsevanaṭṭhena bhāvanā. Evaṁ citte cittānupassī viharati. (3)

(Gha) Kathaṁ dhamm**esu dhammānupassī viharati?** Idhekacco ṭhapetvā kāyaṁ ṭhapetvā vedanaṁ ṭhapatvā cittaṁ tadavasese dhamme aniccato anupassati, no niccato, dukkhato anupassati, no sukhato, anattato anupassati, no attato, nibbindati, no nandati, virajjati, no rajjati, nirodheti, no samudeti, paṭinissajjati, no ādiyati. Aniccato anupassanto niccasaññaṁ pajahati, dukkhato anupassanto sukhasaññaṁ pajahati, anattato anupassanto attasaññaṁ pajahati, nibbindanto nandiṁ pajahati, virajjanto rāgaṁ pajahati, nirodhento samudayaṁ pajahati, paṭinissajjanto ādānaṁ pajahati. Imehi sattahi ākārehi te dhamme anupassati. Dhammā upaṭṭhānaṁ, no sati, sati upaṭṭhānañceva sati ca, tāya satiyā tena ñāṇena

te dhamme anupassati, tena vuccati dhammesu dhammānupassanāsatipaṭṭhānā.

Bhāvanāti catasso bhāvanā, tattha jātānaṁ dhammānaṁ anativattanaṭṭhena bhāvanā, indriyānaṁ ekarasaṭṭhena bhāvanā, tadupagavīriyavāhanaṭṭhena bhāvanā āsevanaṭṭhena bhāvanā. Evaṁ dhammesu dhammānupassī viharatīti. (4)

Satipaṭṭhānakathā niṭṭhitā.

---

9. Vipassanākathā

36. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Sāvatthiyaṁ viharati Jetavane Anāthapiṇḍikassa ārāme. Tatra kho Bhagavā bhikkhū āmantesi "bhikkhavo"ti. "Bhadante"ti te bhikkhū Bhagavato paccassosuṁ. Bhagavā etadavoca—

So vata bhikkhave bhikkhu kañci[1] saṅkhāraṁ niccato samanupassanto anulomikāya khantiyā samannāgato bhavissatīti netaṁ ṭhānaṁ vijjati, anulomikāya khantiyā asamannāgato sammattaniyāmaṁ okkamissatīti netaṁ ṭhānaṁ vijjati, sammattaniyāmaṁ anokkamamāno sotāpattiphalaṁ vā sakadāgāmiphalaṁ vā anāgāmiphalaṁ vā arahattaṁ vā[2] sacchikarissatīti netaṁ ṭhānaṁ vijjati. (1)

So vata bhikkhave bhikkhu sabbasaṅkhāre aniccato samanupassanto anulomikāya khantiyā samannāgato bhavissatīti ṭhānametaṁ vijjati, anulomikāya khantiyā samannāgato sammattaniyāmaṁ okkamissatīti ṭhānametaṁ vijjati, sammattaniyāmaṁ okkamamāno sotāpattiphalaṁ vā sakadāgāmiphalaṁ vā anāgāmiphalaṁ vā arahattaṁ vā sacchikarissatīti ṭhānametaṁ vijjati. (2)

So vata bhikkhave bhikkhu kañci saṅkhāraṁ sukhato samanupassanto anulomikāya khantiyā samannāgato bhavissatīti netaṁ ṭhānaṁ vijjati, anulomikāya khantiyā asamannāgato sammattaniyāmaṁ okkamissatīti

---

1. Kiñci (Ka) Aṁ 2. 385 piṭṭhe passitabbā.
2. Arahattaphalaṁ vā (Syā, Ka) Aṁ 2. 384 piṭṭhe passitabbā.

netaṁ ṭhānaṁ vijjati, sammattaniyāmaṁ anokkamamāno sotāpattiphalaṁ vā sakadāgāmiphalaṁ vā anāgāmiphalaṁ vā arahattaṁ vā sacchikarissatīti netaṁ ṭhānaṁ vijjati. (3)

So vata bhikkhave bhikkhu sabbasaṅkhāre dukkhato samanupassanto anulomikāya khantiyā samannāgato bhavissatīti ṭhānametaṁ vijjati, anulomikāya khantiyā samannāgato sammattaniyāmaṁ okkamissatīti ṭhānametaṁ vijjati, sammattaniyāmaṁ okkamamāno sotāpattiphalaṁ vā sakadāgāmiphalaṁ vā anāgāmiphalaṁ vā arahattaṁ vā sacchikarissatīti ṭhānametaṁ vijjati. (4)

So vata bhikkhave bhikkhu kañci dhammaṁ attato samanupassanto anulomikāya khantiyā samannāgato bhavissatīti netaṁ ṭhānaṁ vijjati, anulomikāya khantiyā asamannāgato sammattaniyāmaṁ okkamissatīti netaṁ ṭhānaṁ vijjati, sammattaniyāmaṁ anokkamamāno sotāpattiphalaṁ vā sakadāgāmiphalaṁ vā anāgāmiphalaṁ vā arahattaṁ vā sacchikarissatīti netaṁ ṭhānaṁ vijjati. (5)

So vata bhikkhave bhikkhu sabbadhamme[1] anattato samanupassanto anulomikāya khantiyā samannāgato bhavissatīti ṭhānametaṁ vijjati, anulomikāya khantiyā samannāgato sammattaniyāmaṁ okkamissatīti ṭhānametaṁ vijjati, sammattaniyāmaṁ okkamamāno sotāpattiphalaṁ vā sakadāgāmiphalaṁ vā anāgāmiphalaṁ vā arahattaṁ vā sacchikarissatīti ṭhānametaṁ vijjati. (6)

So vata bhikkhave bhikkhu nibbānaṁ dukkhato samanupassanto anulomikāya khantiyā samannāgato bhavissatīti netaṁ ṭhānaṁ vijjati, anulomikāya khantiyā asamannāgato sammattaniyāmaṁ okkamissatīti netaṁ ṭhānaṁ vijjati, sammattaniyāmaṁ anokkamamāno sotāpattiphalaṁ vā sakadāgāmiphalaṁ vā anāgāmiphalaṁ vā arahattaṁ vā sacchikarissatīti netaṁ ṭhānaṁ vijjati. (7)

So vata bhikkhave bhikkhu nibbānaṁ sukhato samanupassanto anulomikāya khantiyā samannāgato bhavissatīti ṭhānametaṁ vijjati,

---

1. Tañci dhammaṁ (Syā), kiñci dhammaṁ (Ka) Aṁ 2. 385 piṭṭhe passitabbā.

anulomikāya khantiyā samannāgato sammattaniyāmaṁ okkamissatīti ṭhānametaṁ vijjati, sammattaniyāmaṁ okkamamāno sotāpattiphalaṁ vā sakadāgāmiphalaṁ vā anāgāmiphalaṁ vā arahattaṁ vā sacchikarissatīti ṭhānametaṁ vijjati. (8)

37. Katihākārehi anulomikaṁ khantiṁ paṭilabhati, katihākārehi sammattaniyāmaṁ okkamati? Cattārīsāya ākārehi anulomikaṁ khantiṁ paṭilabhati, cattārīsāya ākārehi sammattaniyāmaṁ okkamati.

Katamehi cattārīsāya ākārehi anulomikaṁ khantiṁ paṭilabhati, katamehi cattārīsāya ākārehi sammattaniyāmaṁ okkamati? Pañcakkhandhe aniccato dukkhato rogato gaṇḍato sallato aghato ābādhato parato palokato ītito upaddavato bhayato upasaggato calato pabhaṅguto[1] addhuvato atāṇato[2] aleṇato asaraṇato rittato tucchato suññato anattato ādīnavato vipariṇāmadhammato asārakato aghamūlato vadhakato vibhavato sāsavato saṅkhatato mārāmisato jātidhammato jarādhammato byādhidhammato maraṇadhammato sokadhammato paridevadhammato upāyāsadhammato saṁkilesikadhammato.

38. Pañcakkhandhe aniccato passanto anulomikaṁ khantiṁ paṭilabhati, "pañcannaṁ khandhānaṁ nirodho niccaṁ nibbānan"ti passanto sammattaniyāmaṁ okkamati. Pañcakkhandhe dukkhato passanto anulomikaṁ khantiṁ paṭilabhati, "pañcannaṁ khandhānaṁ nirodho sukhaṁ nibbānan"ti passanto sammattaniyāmaṁ okkamati. Pañcakkhandhe rogato passanto anulomikaṁ khantiṁ paṭilabhati, "pañcannaṁ khandhānaṁ nirodho ārogyaṁ nibbānan"ti passanto sammattaniyāmaṁ okkamati. Pañcakkhandhe gaṇḍato passanto anulomikaṁ khantiṁ paṭilabhati, "pañcannaṁ khandhānaṁ nirodho agaṇḍaṁ[3] nibbānan"ti passanto sammattaniyāmaṁ okkamati. Pañcakkhandhe sallato passanto anulomikaṁ khantiṁ paṭilabhati, "pañcannaṁ khandhānaṁ nirodho visallaṁ[4] nibbānan"ti passanto sammattaniyāmaṁ okkamati. (5)

---

1. Pabhaṅgato (Syā) 2. Attāṇato (Syā) 3. Nigaṇḍo (Syā) 4. Nissallaṁ (Syā)

Pañcakkhandhe aghato passanto anulomikaṁ khantiṁ paṭilabhati, "pañcannaṁ khandhānaṁ nirodho anagho nibbānan"ti passanto sammattaniyāmaṁ okkamati. Pañcakkhandhe ābādhato passanto anulomikaṁ khantiṁ paṭilabhati, "pañcannaṁ khandhānaṁ nirodho anābādhaṁ nibbānan"ti passanto sammattaniyāmaṁ okkamati. Pañcakkhandhe parato passanto anulomikaṁ khantiṁ paṭilabhati, "pañcannaṁ khandhānaṁ nirodho aparappaccayaṁ nibbānan"ti passanto sammattaniyāmaṁ okkamati. Pañcakkhandhe palokato passanto anulomikaṁ khantiṁ paṭilabhati, "pañcannaṁ khandhānaṁ nirodho apalokadhammo nibbānan"ti passanto sammattaniyāmaṁ okkamati. Pañcakkhandhe ītito passanto anulomikaṁ khantiṁ paṭilabhati, "pañcannaṁ khandhānaṁ nirodho anītikaṁ nibbānan"ti passanto sammattaniyāmaṁ okkamati. (10)

Pañcakkhandhe upaddavato passanto anulomikaṁ khantiṁ paṭilabhati, "pañcannaṁ khandhānaṁ nirodho anupaddavaṁ nibbānan"ti passanto sammattaniyāmaṁ okkamati. Pañcakkhandhe bhayato passanto anulomikaṁ khantiṁ paṭilabhati, "pañcannaṁ khandhānaṁ nirodho abhayaṁ nibbānan"ti passanto sammattaniyāmaṁ okkamati. Pañcakkhandhe upasaggato passanto anulomikaṁ khantiṁ paṭilabhati, "pañcannaṁ khandhānaṁ nirodho anupasaggaṁ nibbānan"ti passanto sammattaniyāmaṁ okkamati. Pañcakkhandhe calato passanto anulomikaṁ khantiṁ paṭilabhati, "pañcannaṁ khandhānaṁ nirodho acalaṁ nibbānan"ti passanto sammattaniyāmaṁ okkamati. Pañcakkhandhe pabhaṅguto passanto anulomikaṁ khantiṁ paṭilabhati, "pañcannaṁ khandhānaṁ nirodho apabhaṅgu[1] nibbānan"ti passanto sammattaniyāmaṁ okkamati. (15)

Pañcakkhandhe addhuvato passanto anulomikaṁ khantiṁ paṭilabhati, "pañcannaṁ khandhānaṁ nirodho dhuvaṁ nibbānan"ti passanto sammattaniyāmaṁ okkamati. Pañcakkhandhe atāṇato passanto anulomikaṁ khantiṁ paṭilabhati, "pañcannaṁ khandhānaṁ nirodho tāṇaṁ nibbānan"ti passanto sammattaniyāmaṁ okkamati. Pañcakkhandhe aleṇato passanto anulomikaṁ khantiṁ paṭilabhati, "pañcannaṁ khandhānaṁ nirodho leṇaṁ nibbānan"ti passanto sammattaniyāmaṁ okkamati. Pañcakkhandhe asaraṇato passanto anulomikaṁ khantiṁ paṭilabhati, "pañcannaṁ khandhānaṁ nirodho saraṇaṁ nibbānan"ti passanto sammattaniyāmaṁ okkamati.

---

1. Appabhaṅgaṁ (Syā)

Pañcakkhandhe rittato passanto anulomikaṁ khantiṁ paṭilabhati, “pañcannaṁ khandhānaṁ nirodho arittaṁ nibbānan”ti passanto sammattaniyāmaṁ okkamati. (20)

Pañcakkhandhe tucchato passanto anulomikaṁ khantiṁ paṭilabhati, “pañcannaṁ khandhānaṁ nirodho atucchaṁ nibbānan”ti passanto sammattaniyāmaṁ okkamati. Pañcakkhandhe suññato passanto anulomikaṁ khantiṁ paṭilabhati, “pañcannaṁ khandhānaṁ nirodho paramasuññaṁ nibbānan”ti passanto sammattaniyāmaṁ okkamati. Pañcakkhandhe anattato passanto anulomikaṁ khantiṁ paṭilabhati, “pañcannaṁ khandhānaṁ nirodho paramatthaṁ nibbānan”ti passanto sammattaniyāmaṁ okkamati. Pañcakkhandhe ādīnavato passanto anulomikaṁ khantiṁ paṭilabhati, “pañcannaṁ khandhānaṁ nirodho anādīnavaṁ nibbānan”ti passanto sammattaniyāmaṁ okkamati. Pañcakkhandhe vipariṇāmadhammato passanto anulomikaṁ khantiṁ paṭilabhati, “pañcannaṁ khandhānaṁ nirodho avipariṇāmadhammaṁ nibbānan”ti passanto sammattaniyāmaṁ okkamati. (25)

Pañcakkhandhe asārakato passanto anulomikaṁ khantiṁ paṭilabhati, “pañcannaṁ khandhānaṁ nirodho sāraṁ nibbānan”ti passanto sammattaniyāmaṁ okkamati. Pañcakkhandhe aghamūlato passanto anulomikaṁ khantiṁ paṭilabhati, “pañcannaṁ khandhānaṁ nirodho anaghamūlaṁ nibbānan”ti passanto sammattaniyāmaṁ okkamati. Pañcakkhandhe vadhakato passanto anulomikaṁ khantiṁ paṭilabhati, “pañcannaṁ khandhānaṁ nirodho avadhakaṁ nibbānan”ti passanto sammattaniyāmaṁ okkamati. Pañcakkhandhe vibhavato passanto anulomikaṁ khantiṁ paṭilabhati, “pañcannaṁ khandhānaṁ nirodho avibhavaṁ nibbānan”ti passanto sammattaniyāmaṁ okkamati. Pañcakkhandhe sāsavato passanto anulomikaṁ khantiṁ paṭilabhati, “pañcannaṁ khandhānaṁ nirodho anāsavaṁ nibbānan”ti passanto sammattaniyāmaṁ okkamati. (30)

Pañcakkhandhe saṅkhatato passanto anulomikaṁ khantiṁ paṭilabhati, “pañcannaṁ khandhānaṁ nirodho asaṅkhataṁ nibbānan”ti passanto sammattaniyāmaṁ okkamati. Pañcakkhandhe mārāmisato passanto anulomikaṁ khantiṁ paṭilabhati, “pañcannaṁ khandhānaṁ nirodho nirāmisaṁ nibbānan”ti passanto sammattaniyāmaṁ okkamati. Pañcakkhandhe jātidhammato passanto anulomikaṁ khantiṁ paṭilabhati, “pañcannaṁ khandhānaṁ nirodho ajātaṁ nibbānan”ti passanto sammattaniyāmaṁ okkamati. Pañcakkhandhe jarādhammato passanto anulomikaṁ khantiṁ paṭilabhati, “pañcannaṁ

khandhānaṁ nirodho ajaraṁ nibbānan"ti passanto sammattaniyāmaṁ okkamati. Pañcakkhandhe byādhidhammato passanto anulomikaṁ khantiṁ paṭilabhati, "pañcannaṁ khandhānaṁ nirodho abyādhi[1] nibbānan"ti passanto sammattaniyāmaṁ okkamati. (35)

Pañcakkhandhe maraṇadhammato passanto anulomikaṁ khantiṁ paṭilabhati, "pañcannaṁ khandhānaṁ nirodho amataṁ nibbānan"ti passanto sammattaniyāmaṁ okkamati. Pañcakkhandhe sokadhammato passanto anulomikaṁ khantiṁ paṭilabhati, "pañcannaṁ khandhānaṁ nirodho asokaṁ nibbānan"ti passanto sammattaniyāmaṁ okkamati. Pañcakkhandhe paridevadhammato passanto anulomikaṁ khantiṁ paṭilabhati, "pañcannaṁ khandhānaṁ nirodho aparidevaṁ nibbānan"ti passanto sammattaniyāmaṁ okkamati. Pañcakkhandhe upāyāsadhammato passanto anulomikaṁ khantiṁ paṭilabhati, "pañcannaṁ khandhānaṁ nirodho anupāyāsaṁ nibbānan"ti passanto sammattaniyāmaṁ okkamati. Pañcakkhandhe saṁkilesikadhammato passanto anulomikaṁ khantiṁ paṭilabhati, "pañcannaṁ khandhānaṁ nirodho asaṁkiliṭṭhaṁ nibbānan"ti passanto sammattaniyāmaṁ okkamati. (40)

39. Aniccatoti aniccānupassanā. Dukkhatoti dukkhānupassanā. Rogatoti dukkhānupassanā. Gaṇḍatoti dukkhānupassanā. Sallatoti dukkhānupassanā. Aghatoti dukkhānupassanā. Ābādhatoti dukkhānupassanā. Paratoti anattānupassanā. Palokatoti aniccānupassanā. Ītitoti dukkhānupassanā. (10)

Upaddavatoti dukkhānupassanā. Bhayatoti dukkhānupassanā. Upasaggatoti dukkhānupassanā. Calatoti aniccānupassanā. Pabhaṅgutoti aniccānupassanā. Addhuvatoti aniccānupassanā. Atāṇatoti dukkhānupassanā. Aleṇatoti dukkhānupassanā. Asaraṇatoti dukkhānupassanā. Rittatoti anattānupassanā. (10, 20)

Tucchatoti anattānupassanā. Suññatoti anattānupassanā. Anattatoti anattānupassanā. Ādīnavatoti dukkhānupassanā. Vipariṇāmadhammatoti aniccānupassanā. Asārakatoti anattānupassanā.

---

1. Abyādhidhammaṁ (Syā)

Aghamūlatoti dukkhānupassanā. Vadhakatoti dukkhānupassanā. Vibhavatoti aniccānupassanā. Sāsavatoti dukkhānupassanā. (10, 30)

Saṅkhatatoti aniccānupassanā. Mārāmisatoti dukkhānupassanā. Jātidhammatoti dukkhānupassanā. Jarādhammatoti dukkhānupassanā. Byādhidhammatoti dukkhānupassanā. Maraṇadhammatoti aniccānupassanā. Sokadhammatoti dukkhānupassanā. Paridevadhammatoti dukkhānupassanā. Upāyāsadhammatoti dukkhānupassanā. Saṁkilesikadhammatoti dukkhānupassanā. (10, 40)

Imehi cattālīsāya ākārehi anulomikaṁ khantiṁ paṭilabhati. Imehi cattālīsāya ākārehi sammattaniyāmaṁ okkamati.

Imehi cattālīsāya ākārehi anulomikaṁ khantiṁ paṭilabhantassa, imehi cattālīsāya ākārehi sammattaniyāmaṁ okkamantassa kati aniccānupassanā, kati dukkhānupassanā, kati anattānupassanā.

Pañcavīsati anattānupassanā,
Paññāsa aniccānupassanā.
Sataṁ pañcavīsati ceva,
Yāni dukkhe pavuccareti.

Vipassanākathā niṭṭhitā.

---

10. Mātikākathā

40. Nicchāto[1], mokkho vimokkho, vijjāvimutti, adhisīlaṁ, adhicittaṁ, adhipaññā, passaddhi, ñāṇaṁ, dassanaṁ, visuddhi[2], nekkhammaṁ, nissaraṇaṁ, paviveko, vosaggo, cariyā, jhānavimokkho, bhāvanā, adhiṭṭhānaṁ jīvitaṁ. (19)

---

1. Nicchāto muccatīti (Syā)   2. Suddhi (Syā)

41. **Nicchāto**ti nekkhammena kāmacchandato nicchāto, abyāpādena byāpādato nicchāto -pa- paṭhamena jhānena nīvaraṇehi nicchāto -pa- arahattamaggena sabbakilesehi nicchāto. (1)

Mokkho vimokkhoti nekkhammena kāmacchandato muccatīti mokkho vimokkho, abyāpādena byāpādato muccatīti mokkho vimokkho -pa- paṭhamena jhānena nīvaraṇehi muccatīti mokkho vimokkho -pa- arahattamaggena sabbakilesehi muccatīti mokkho vimokkho. (2)

Vijjāvimuttīti nekkhammaṁ vijjatīti vijjā, kāmacchandato muccatīti vimutti. Vijjanto muccati, muccanto vijjatīti vijjāvimutti. Abyāpādo[1] vijjatīti vijjā, byāpādato vimuccatīti vimutti. Vijjanto muccati, muccanto vijjatīti vijjāvimutti -pa- arahattamaggo vijjatīti vijjā, sabbakilesehi muccatīti vimutti. Vijjanto muccati, muccanto vijjatīti vijjāvimutti. (3)

Adhisīlaṁ adhicittaṁ adhipaññāti nekkhammena kāmacchandaṁ saṁvaraṭṭhena sīlavisuddhi, avikkhepaṭṭhena cittavisuddhi, dassanaṭṭhena diṭṭhivisuddhi. Yo tattha saṁvaraṭṭho, ayaṁ adhisīlasikkhā. Yo tattha avikkhepaṭṭho, ayaṁ adhicittasikkhā. Yo tattha dassanaṭṭho, ayaṁ adhipaññāsikkhā. Abyāpādena byāpādaṁ saṁvaraṭṭhena sīlavisuddhi -pa- arahattamaggena sabbakilese saṁvaraṭṭhena sīlavisuddhi, avikkhepaṭṭhena cittavisuddhi. Dassanaṭṭhena diṭṭhivisuddhi. Yo tattha saṁvaraṭṭho, ayaṁ adhisīlasikkhā. Yo tattha avikkhepaṭṭho, ayaṁ adhicittasikkhā. Yo tattha dassanaṭṭho, ayaṁ adhipaññāsikkhā. (3, 6)

Passaddhīti nekkhammena kāmacchandaṁ paṭippassambheti, abyāpādena byāpādaṁ paṭippassambheti -pa- arahattamaggena sabbakilese paṭippassambheti. (7)

Ñāṇanti kāmacchandassa pahīnattā nekkhammaṁ ñātaṭṭhena ñāṇaṁ, byāpādassa pahīnattā abyāpādo ñātaṭṭhena ñāṇaṁ -pa- sabbakilesānaṁ pahīnattā arahattamaggo ñātaṭṭhena ñāṇaṁ. (8)

Dassananti kāmacchandassa pahīnattā nekkhammaṁ diṭṭhattā dassanaṁ, byāpādassa pahīnattā abyāpādo diṭṭhittā dassanaṁ -pa- sabbakilesānaṁ pahīnattā arahattamaggo diṭṭhattā dassanaṁ. (9)

---

1. Abyāpādaṁ (Syā)

Visuddhīti kāmacchandaṁ pajahanto nekkhammena visujjhati, byāpādaṁ pajahanto abyāpādena visujjhati -pa- sabbakilese pajahanto arahattamaggena visujjhati. (10)

Nekkhammanti kāmānametaṁ nissaraṇaṁ, yadidaṁ nekkhammaṁ. Rūpānametaṁ nissaraṇaṁ, yadidaṁ āruppaṁ. Yaṁ kho pana kiñci bhūtaṁ saṅkhataṁ paṭiccasamuppannaṁ, nirodho tassa nekkhammaṁ. Byāpādassa abyāpādo nekkhammaṁ. Thinamiddhassa ālokasaññā nekkhammaṁ -pa- sabbakilesānaṁ arahattamaggo nekkhammaṁ. (11)

Nissaraṇanti kāmānametaṁ nissaraṇaṁ, yadidaṁ nekkhammaṁ. Rūpānametaṁ nissaraṇaṁ, yadidaṁ āruppaṁ. Yaṁ kho pana kiñci bhūtaṁ saṅkhataṁ paṭiccasamuppannaṁ, nirodho tassa nissaraṇaṁ. Kāmacchandassa nekkhammaṁ nissaraṇaṁ, byāpādassa abyāpādo nissaraṇaṁ -pa- sabbakilesānaṁ arahattamaggo nissaraṇaṁ. (12)

Pavivekoti kāmacchandassa nekkhammaṁ paviveko -pa- sabbakilesānaṁ arahattamaggo paviveko. (13)

Vosaggoti nekkhammena kāmacchandaṁ vosajjatīti vosaggo, abyāpādena byāpādaṁ vosajjatīti vosaggo -pa- arahattamaggena sabbakilese vosajjatīti vosaggo. (14)

Cariyāti kāmacchandaṁ pajahanto nekkhammena carati, byāpādaṁ pajahanto abyāpādena carati -pa- sabbakilese pajahanto arahattamaggena carati. (15)

Jhānavimokkhoti nekkhammaṁ jhāyatīti jhānaṁ, kāmacchandaṁ jhāpetīti jhānaṁ, jhāyanto muccatīti jhānavimokkho, jhāpento muccatīti jhānavimokkho, jhāyantīti dhammā, jhāpentīti kilese, jhāte ca jhāpe ca jānātīti jhānajhāyī[1]. Abyāpādo jhāyatīti jhānaṁ, byāpādaṁ jhāpetīti jhānaṁ -pa- ālokasaññā jhāyatīti jhānaṁ, thinamiddhaṁ jhāpetīti jhānaṁ -pa-

1. Jhānavimokkho (Syā) Aṭṭhakathā oloketabbā.

arahattamaggo jhāyatīti jhānaṁ, sabbakilese jhāpetīti jhānaṁ, jhāyanto muccatīti jhānavimokkho, jhāpento muccatīti jhānavimokkho, jhāyantīti dhammā, jhāpentīti kilese, jhāte ca jhāpe ca jānātīti jhānajhāyī. (16)

42. **Bhāvanā adhiṭṭhānaṁ jīvitan**ti kāmacchandaṁ pajahanto nekkhammaṁ bhāvetīti bhāvanāsampanno, nekkhammavasena cittaṁ adhiṭṭhātīti adhiṭṭhānasampanno, svāyaṁ evaṁ bhāvanāsampanno adhiṭṭhānasampanno samaṁ jīvati, no visamaṁ. Sammā jīvati, no micchā. Visuddhaṁ jīvati, no kiliṭṭhanti ājīvasampanno. Svāyaṁ evaṁ bhāvanāsampanno adhiṭṭhānasampanno ājīvasampanno yaññadeva parisaṁ upasaṅkamati yadi khattiyaparisaṁ yadi brāhmaṇapariyaṁ yadi gahapatiparisaṁ yadi samaṇaparisaṁ visārado upasaṅkamati amaṅkubhūto, taṁ kissa hetu, tathā hi so bhāvanāsampanno adhiṭṭhānasampanno ājīvasampanno.

Byāpādaṁ pajahanto abyāpādaṁ bhāvetīti bhāvanāsampanno -pa-. Thinamiddhaṁ pajahanto ālokasaññaṁ bhāvetīti bhāvanāsampanno -pa-. Uddhaccaṁ pajahanto avikkhepaṁ bhāvetīti bhāvanāsampanno -pa-. Vicikicchaṁ pajahanto dhammavavatthānaṁ bhāvetīti bhāvanāsampanno -pa-. Avijjaṁ pajahanto vijjaṁ bhāvetīti bhāvanāsampanno -pa-. Aratiṁ pajahanto pāmojjaṁ bhāvetīti bhāvanāsampanno -pa-. Nīvaraṇe pajahanto paṭhamaṁ jhānaṁ bhāvetīti bhāvanāsampanno -pa-. Sabbakilese pajahanto arahattamaggaṁ bhāvetīti bhāvanāsampanno. Arahattamaggavasena cittaṁ adhiṭṭhātīti adhiṭṭhānasampanno. Svāyaṁ evaṁ bhāvanāsampanno adhiṭṭhānasampanno samaṁ jīvati, no visamaṁ. Sammā jīvati, no micchā. Visuddhaṁ jīvati, no kiliṭṭhanti ājīvasampanno. Svāyaṁ evaṁ bhāvanāsampanno adhiṭṭhānasampanno ājīvasampanno yaññadeva parisaṁ upasaṅkamati yadi khattiyaparisaṁ yadi brāhmaṇaparisaṁ yadi gahapatiparisaṁ yadi samaṇaparisaṁ visārado upasaṅkamati amaṅkubhūto, taṁ kissa hetu, tathā hi so bhāvanāsampanno adhiṭṭhānasampanno ājīvasampannoti. (3, 19)

Mātikākathā niṭṭhitā.

Paññāvaggo tatiyo.

Tassuddānaṁ

Paññā Iddhi Abhisamayo, Viveko Cariyapañcamo.
Pāṭihāri Samasīsi, Satipaṭṭhānā Vipassanā.
Tatiye Paññāvaggamhi, Mātikāya ca te dasāti.

Mahāvaggo Yuganaddho, Paññāvaggo ca nāmato.
Tayova vaggā imamhi[1], Paṭisambhidāpakaraṇe.

Anantanayamaggesu, gambhīro sāgarūpamo.
Nabhaṁ ca tārakākiṇṇaṁ, thūlo jātassaro yathā.
Kathikānaṁ visālāya, yogīnaṁ ñāṇajotananti.

Paṭisambhidāmaggapāḷi niṭṭhitā.

1. Tivaggo yassa vikkhepo (Syā, Ka)

Paṭisambhidāmaggapāḷiyaṁ

Saṁvaṇṇitapadānaṁ anukkamaṇikā

Khuddakanikāye navamabhāgapotthake Paṭisambhidāmagge

Lakkhitabbapadānaṁ anukkamaṇikā

Khuddakanikāye navamabhāgapotthake

Nānāpāṭhā

Paṭhamo mūlapāṭho, Sī = Sīhaḷapotthakaṁ, Syā = Syāmapotthakaṁ, Kaṁ = Kambojapotthakaṁ, I = Iṅgalisapotthakaṁ, Ka = kesuci Marammapotthakesu dissamānapāṭho. Ka-Sī = kesuci Sīhaḷapotthakesu dissamānapāṭho, Ṭṭha = Aṭṭhakathā.

Paṭisambhidāmagge

Nānāpāṭhā	Piṭṭhaṅkā
[A]	
Agaṇḍaṁ = Nigaṇḍo (Syā)	411
Agāranti = Āgāranti (Syā)	174
Ajjhattameva = Ajjhattaññeva (Syā, Ka)	283
Ajjhattavuṭṭhānapaṭippassaddhī = Ajjhattavuṭṭhānā paṭippassaddhī (Syā)	231
"Aññāsikoṇḍañño"tveva = Aññākoṇḍaññotveva (Syā)	332
Aṭṭīyamānā = Aṭṭiyamānā (Syā, Ka) passa Khu 1. 224 piṭṭhe.	159
Aṭṭhimiñjā abhiññeyyā = Aṭṭhimañjaṁ abhiññeyyaṁ (Syā, Ka)	8
Aḍḍhanavadhammasatāni = Aḍḍhanavamāni dhammasatāni (Syā) Aḍḍhanavamadhammasatāni (Ka)	342
Atāṇato = Attāṇato (Syā)	411
Atāṇo = Attāṇo (Syā)	121
Attāti = Attasaññino (Syā) Aṁ 1. 362 piṭṭhe passitabbā.	273
Atikkamma = Atikkammeva (Syā, Ka) Saṁ 3. 371 piṭṭhe passitabbā.	332
Atikkamma = Samatikkamma (Syā)	373
Atītaṁ anāgataṁ paccuppannaṁ = Atītānāgatapaccuppannaṁ (Syā) Khu 7. 138 piṭṭhepi.	375

Nānāpāṭhā	Piṭṭhaṅkā
[A]	
Anāyūhanā = Anāyuhanā (Syā) evamuparipi.	12
Anāvaraṇañāṇaṁ = Anāvaraṇaṁ ñāṇaṁ (Syā) evamuparipi.	125
Anunnataṁ = Anuṇṇataṁ (Ka)	384
Anusayā byantīhonti = Anusayā byāsanti (Syā)	170
Anonataṁ = Anoṇataṁ (Ka)	384
Apabhaṅgu = Appabhaṅgaṁ (Syā)	412
Abyādhi = Abyādhidhammaṁ (Syā)	414
Abyāpajjā = Abyāpajjhā (Syā)	314
Abyāpajjena = Abyāpajjhena (Syā)	235
Abyāpādo = Abyāpādaṁ (Syā)	416
Abhijjamāne = Abhijjamāno (Ka) passa Dī 1. 73 piṭṭhe.	385
Abhiññāya ñātaṭṭhaṁ = Abhiññeyyatthaṁ (Syā)	306
Abhiniropanāvipākamanodhātu = Abhiniropanavipākamanodhātu (Syā)	77
Abhisambuddho”ti paccaññāsiṁ = Abhisambuddho paccaññāsiṁ (Syā) passa Saṁ 2. 24 piṭṭhe.	298
Arahattapattaṁ = Arahattaṁ (Syā) Arahattapattiṁ (Aṁ 1. 475 piṭṭhe.)	283
Arahattaṁ = Arahattaphalaṁ (Syā, Ka) Aṭṭhakathā oloketabbā.	250
Arahattaṁ vā = Arahattaphalaṁ vā (Syā, Ka) Aṁ 2. 384 piṭṭhe passitabbā.	409
Avaṭṭhiti = Adhiṭṭhiti (Syā)	190
Avisāhaṭamānasatā = Avisāhatamānasatā (Syā, Ka)	190
Assaddhiyasaṁvaraṭṭhena = Assaddhiyaṁ saṁvaraṭṭhena (Syā, Ka)	219
Assabandhagopurise = Assabandhagopake purise (Syā)	391

Nānāpāṭhā	Piṭṭhaṅkā
[A]	
Asamādhisaṁvattanikāni = Na samādhisaṁvattanikāni (Ka)	42
Asammuṭṭhā = Apamuṭṭhā (Syā)	171
Asamo = Assamo (Syā)	282
Asātattāya = Asāratāya (Syā)	135
Asāmantapaññatāya = Assāmantapaññatāya (Syā)	371
Asāmantapaññaṁ = Assāmantapaññaṁ (Syā)	367
Assāsapassāsānaṁ = Assāsapassāsā (Syā)	182
Asītisataṁ ākārehi = Asītisatākārehi (Syā)	201
[Ā]	
Ānāpānassatikathā = Ānāpānakathā (Syā, Ka)	198
Ānāpānassatisamādhiṁ = Ānāpānasatisamādhiṁ (Sī-Ṭṭha)	161
Āpānanti = Apānanti (Ka) Aṭṭhakathā oloketabbā.	170
Āyasmantā = Āyasmanto (Saṁ 1. 433 piṭṭhe.)	201
Āyūhanaṭṭho = Āyuhanaṭṭho (Syā)	20
Āyūhanā = Āyuhanā (Syā) evamuparipi.	12
Āvajjanapaṭibaddhā = Āvajjanapaṭibandhā (Ka)	171
"Āvuso bhikkhavo"ti = Āvusoti (Syā)	310
[I]	
Iti = Ime (Syā) Khu 1. 298 piṭṭhe passitabbā.	160
Idaṁ ekupādānā = Imā ekupādānā (Syā) Aṭṭhakathā oloketabbā.	243
Imassa = Tathā imassa (Syā) Yathā imassa (Ka) passa Aṁ 1. 171 piṭṭhe.	402
[U]	
Uttari = Uttariṁ (Syā)	274
Uttari = Uttariṁ (Syā, I) passa Aṁ 3. 542 piṭṭhe.	314
Uttānīkammaṁ = Uttānikammaṁ (Ka)	277

Nānāpāṭhā | Piṭṭhaṅkā

[U]

Unnato = Uṇṇato (Syā, Ka) 124
Upanibandhanaṭṭho (Ka) = Upanibandhaṭṭho (Syā) 18
Uppādaṁ muñcitukamyatā... = Uppādamuñcitukamyatā... (Syā) 58
Ubhayametaṁ suññaṁ = Ubhayato taṁ suññā (Syā) 363

[E]

Ekatta-anupaṭṭhānaṁ = Ekattaṁ anupaṭṭhānaṁ (Syā) 203
Ekattagataṁ = Ekaggataṁ (Syā) 385
Ekavavatthanā = Ekavavatthānā (Ka) 56
Ekupādānā = Ekūpādānā (Sī-Ṭṭha) 243
Ekena ākārena = Ekūnavīsatiyā ākārehi (Syā) 134
Ete kho = Ete te (Syā, Ka, Sī-Ṭṭha) 330

[O]

Otthaṭo = Otthato (Ka) 122
Olīyanti = Oliyanti (Syā, Ka) Khu 1. 224 piṭṭhe passitabbā. 159

[Ka]

Kañci = Kiñci (Ka) Aṁ 2. 385 piṭṭhe passitabbā. 409
Katamo = Katamo ca (Syā, Ka) 118
Katamo samādhi = Katamañca samādhindriyaṁ (Syā) 190
Kathaṁ -pa- diṭṭhi = Kati -pa- diṭṭhīti (Syā) 129
Kamati = Caṅkamati (Syā) Dī 1. 74 piṭṭhe passitabbā. 107
Kallatākusalatā = Kallitakusalatā (Syā, Ka) 47
Kāyasakkhī = Kāyasakkhi (Syā, Ka) Abhi 3. 132 piṭṭhe passitabbā. 247
Kālakiriyā = Kālaṁkiriyā (Ka) 37
Kiñcānanda = Kiñca Ānanda (Saṁ 2. 280 piṭṭhe.) 359
Kummaggappaṭipanno = Kummaggaṁ paṭipanno (Syā) 121
Kulāgaṇṭhikajāto = Guḷāguṇṭhikajāto (Syā)
Gulāguṇḍikajāto (Ka, Sī-Ṭṭha) 122

Nānāpāṭhā Piṭṭhaṅkā

[Ña]

Ñātibyasanena = Yo ñātibyasanena (Syā)
Saccavibhaṅge 104 piṭṭhe passitabbā. 37

[Ṭha]

Ṭhito = Panidhito (Syā) 174

[Ta]

Tantākulakajāto = Tantākulajāto (Syā) 122

Tadanvayā = Tadanvayāni (Syā) 245

Tayova vaggā imamhi = Tivaggo yassa vikkhepo (Syā, Ka) 419

Tiṭṭhantaṁ ca naṁ = Tiṭṭhantaṁ caraṁ (Syā)
Saṁ 3. 64 piṭṭhe passitabbā. 310

Tiṇasantharo = Tiṇasaṇṭharo (Syā) 174

Tidhattamaṇḍo = Tividho maṇḍo (bahūsu) Aṭṭhakathā oloketabbā. 277

Tirokuṭṭaṁ = Tirokuḍḍaṁ (Syā) 107

Tena hi -pa- ñāṇena ca acittako = Tena hi acittako (Syā) 392

Taṁ tassa khamatīti = Taṁ khamatīti (Ka) 358

Taṁ sabbaṁ jānitabbaṁ = Sabbaṁ dhammaṁ jānitabbaṁ (Ka) 375

[Tha]

Thinamiddhaṁ = Thīnamiddhaṁ (Syā, Sī-Ṭṭha) 30

[Da]

Dasasu = Dasa (?) 85

Dukkhanirodhaṁ = Dukkhanirodho (Syā) Aṭṭhakathā oloketabbā. 6

Dukkhasamudayaṁ = Dukkhasamudayo (Syā) 6

Dukkhābhitunno = Dukkhābhituṇṇo (Ka) 124

Nānāpāṭhā	Piṭṭhaṅkā
[Dha]	
Dhātuṭṭho = Dhātaṭṭho (Syā)	18
[Na]	
Na viññuppasatthāni = Na viññupasatthāni (Ka)	42
Nānattakilesehi = Nānattakilese (Syā)	385
Nānākkhaṇe = Nānākhaṇe (Syā, Ka)	260
Nicchāto = Nicchāto muccatīti (Syā)	415
Niddiṭṭhakāraṇā = Niddiṭṭhikāraṇā (Syā)	377
Nirodho iti dassanaṁ = Nirodhoti dassanaṁ (Syā, Ka)	68
Nirupalepasaṅkhātena = Nirupakkilesasaṅkhātena (Syā)	172
Vivaṭṭanaṭṭho = Nivattanaṭṭho (Ka)	16
(Nekkhammagaruko -pa- jānāti) = ( ) Etthantare pāṭhā natthi Syāmapotthake, evamuparipi.	118
Nhārukāyaṁ = Nahārukāyaṁ (Syā)	406
Nhārū = Nahārū (Syā)	8
[Pa]	
Paccaladdhu = Paccaladdhuṁ (Syā) Paccaladdhā (Aṁ 1. 362 piṭṭhe.)	273
Paccavekkhaṇānimittaṁ = Paccavekkhanānimittaṁ (Ka)	47
Pañcasu = Pañca (?)	86
Pañcupādānakkhandhā = Pañcupādānakkhandhāpi (Ka)	36
Paccekasambuddhassa = Paccekabuddhassa (Syā, Ka) Aṭṭhakathā oloketabbā.	375
Paṭibhānanānatte = Paṭibhāṇanānatte (Syā)	2
Paṭisambhidādhikaraṇe = Paṭisambhidāpakaraṇe (Syā)	342
Paṭhamena jhānena = Paṭhamajjhānena (Syā) Evamīdisesu ṭhānesu.	44

Nānāpāṭhā Piṭṭhaṅkā

[Pa]

Nānāpāṭhā	Piṭṭhaṅkā
[Pha]	
Pharusaṁ vācaṁ = Pharusavācaṁ (Syā, Ka)	43
Phassanaṭṭhe = Phusanaṭṭhe (Ka)	2
Phassanā = Phusanā (Ka)	371
Phassitā = Phusitā (Syā)	34
[Ba]	
Bahulīkaroti = Bahuliṁkaroti (Ka) passa Aṁ 1. 475 piṭṭhe.	283
Byantīkaroti = Byantiṁkaroti (Ka)	380
Byantībhūtaṁ = Byantibhūtaṁ (Ka)	355
[Bha]	
"Bhadante"ti = "Bhaddante"ti (Ka)	198
Bhāvanāvasena = Ekarasaṭṭhena bhāvanāvasena (Syā, Ka) Aṭṭhakathā oloketabbā.	221
Bhikkhave = Aṁ 1. 361 piṭṭhe passitabbā.	273
Bhikkhave = Saṁ 3. 377 piṭṭhe passitabbā.	293
Bhikkhave = Saṁ 2. 23 piṭṭhe passitabbā.	298
Bhikkhave = Saṁ 3. 359 piṭṭhe passitabbā.	370
Bhikkhave = Aṁ 1. 170 piṭṭhe passitabbā.	401
Bhummā = Bhūmā (Ka)	332
Bhūmaṭṭho = Bhummaṭṭho (Syā, Sī-Ṭṭha)	18
Bhūmaṭṭhaṁ = Bhummaṭṭhaṁ (Syā)	307
[Ma]	
Maggānugāmī = Maggānugā (Syā) Khu 7. 138 piṭṭhe passitabbā.	375
Mañjiṭṭhānaṁ = Mañjeṭṭhānaṁ (Syā, Ka)	121
Majjhanhikasamayampi = Majjhantikasamayampi (Syā, Ka)	30
Mahantā abhiññāyo = Mahābhiññāyo (Ka)	372
Mahantaṁ ariyamaggaṁ = Mahante ariyamagge (Ka)	372

Nānāpāṭhā	Piṭṭhaṅkā
[Ma]	
Mahāpalipe = Mahāpallepe (Syā)	123
Micchābhinivesaparāmāso = Micchādiṭṭhābhinivesaparāmāso (Syā)	146
Muñcitukamyatāpaṭisaṅkhāsantiṭṭhanā = Muccitukamyatā-paṭisaṅkhāsantiṭṭhanā (Ka)	58
Mūlaparipūraṇaṭṭhena = Mūlaparipūraṭṭhena (Syā, Ka) evamuparipi.	303
[Ya]	
Yakkhavaṇṇaṁ vā dasseti, indavaṇṇaṁ vā = Asuravaṇṇaṁ vā dasseti, indavaṇṇaṁ vā (Syā)	388
Yathāsamādinnaṁ = Yathāsamādiṇṇaṁ (Ka)	42
Yampidaṁ = Yamidaṁ (Ka) Saṁ 2. 258 piṭṭhe passitabbā.	6
Yampidaṁ = Yadidaṁ (Ka) Saṁ 2. 280 piṭṭhe passitabbā.	359
Yuganaddhaṭṭho = Yuganandhanaṭṭho (Ka)	16
Yuganaddhaṁ = Yuganandhaṁ (Ka, Sī-Ṭṭha)	283
Ye keci = Yepime (Syā) Saṁ 3. 43 piṭṭhe passitabbā.	396
Ye ca kho keci = Ye keci kho (Syā) Ye hi keci kho (Ka) Saṁ 3. 171 piṭṭhe passitabbā.	201
Yo = Ayaṁ gāthā Khu 1. 225 piṭṭhe dissati.	159
Yo diṭṭhiyā rāgo = Yā diṭṭhi yo rāgo (Syā)	134
Yaṁ saṅkhāre = Ye saṅkhāre (Ka) Saṁ 2. 24 piṭṭhe passitabbā.	135
Yvāyaṁ = Svāyaṁ (Syā, I)	394
[Ra]	
Rattindivāpi = Rattidivāpi (Ka)	30
Rāhugahaṇā = Rāhupāṇā (Syā)	173
Rūpakkhandho = Rūpakkhandhā (Syā)	55
Rūpupādānakkhandho = Rūpūpādānakkhandho (Syā) Evamuparipi.	38
Rūpe = Rūpaṁ (Syā)	129
Rūpiṁ = Rūpaṁ (Syā, Ka) Dī 1. 73 piṭṭhe passitabbā.	388

Nānāpāṭhā	Piṭṭhaṅkā
[Sa]	
Sakkāyadiṭṭhippamukhāni = Sakkāyadiṭṭhippamukhena (Syā)	160
Saṅkhārā tayo = Saṅkhārāti sesā (Syā)	55
Saṅkhepavikkhepaviggahitaṁ = Saṅkhepaṁ vikkhepaṁ viggahitaṁ (Syā)	293
Sacchikatoti = Sacchikarotīti (Syā, I)	248
Sañjanetā = Sañjānetā (Syā)	375
Satokārissa = Satokārīsu (Syā)	161
Saddhāvimutto = Saddhādhimutto (Syā)	247
Sabbaṅgapaccaṅgiṁ = Sabbaṅgapaccaṅgaṁ (Syā, Ka)	388
Sabbatthagāminiṁ paṭipadaṁ = Sabbatthagāminīpaṭipadaṁ (Syā)	357
Sabbadhammānaṁ = Sabbesaṁ dhammānaṁ (Ka)	404
Sabbadhamme = Kañci dhammaṁ (Syā) Kiñci dhammaṁ (Ka)	410
Sabbaṁ = Sabbe (Aṭṭhakathā)	126-127
Sammaggatā = Samaggatā (Ka)	147
Sammādiṭṭhiṁ = Sammādiṭṭhi (Ka)	355
Samādhi = Sammāsamādhi (Syā)	27
Sammā payogapaccayā = Sammappayogapaccayā (Syā, Ka)	384
Sammā phusitānaṁ = Saphussitānaṁ (Syā, Ka)	376
Samudāgate = Samupāgate (Syā)	2
Samudāgato = Samupāgato (Syā)	325
Samokkhāyanabahulo = Sampekkhāyanabahulo (Syā, Ka)	377
Sahassilokadhātuṁ = Sahassīlokadhātuṁ (Syā)	388
Sāvatthinidānaṁ = Saṁ 3. 42 piṭṭhe passitabbā.	395
Sītisiyāvimokkho = Sītīsiyāvimokkho (Sī-Ṭṭha)	231
Suññasuññaṁ = Suññaṁ suññaṁ (Syā)	359
Supaṭṭhitā = Sūpaṭṭhitā (Sī-Ṭṭha)	171
Susamūhatattā = Susamuhatattā (Ka)	171

Nānāpāṭhā	Piṭṭhaṅkā
[Sa]	
Sekkhapariyante = Sekhapariyante (Ka)	41
Seyyathidaṁ = Seyyathīdaṁ (Syā, Sī-Ṭṭha)	40
Saṁkilesikā = Taṁ saṁkilesikā (Syā, Ka)	394
[Ha]	
Hirīyatīti = Hiriyatīti (Syā, Ka)	351
Hetuṭṭho = Hetaṭṭho (Syā)	16
Homī"ti = Hotūti (Ka)	385

Paṭisambhidāmaggapāḷiyaṁ

Gāthāsūci

Paṭisambhidāmaggapāḷiyaṁ

Sodhanapattaṁ

Piṭṭhe	Pantiyaṁ	Asuddhapāṭho	Suddhapāṭho
44	4	41. Nekkhammena	Nekkhammena
44	26	pañca sīlāni	41. Pañca sīlāni
45	6	evarūpānaṁ	42. Evarūpānaṁ
46	21	42. Evarūpānaṁ	evarūpānaṁ
62	22, 29	paṭisandhiṁ -pa-	paṭisandhiṁ
65	20, 27	paṭisandhiṁ -pa-	paṭisandhiṁ
77	23	"viññātattā"ti-ādīni dve vākyāni adhikāni.	